

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

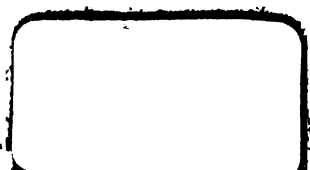
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

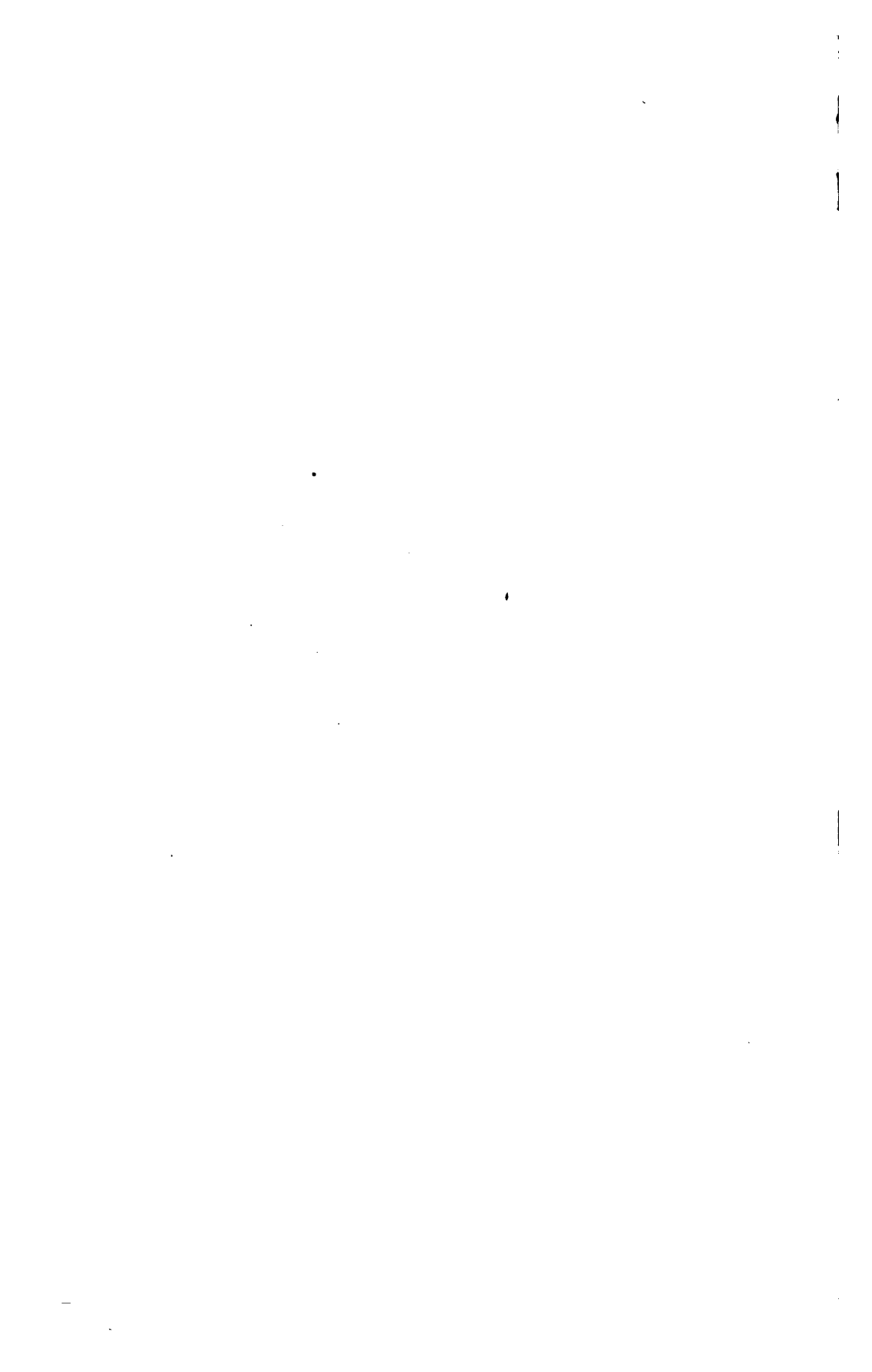
About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

RAIL
ONE

p 4 - (17.40) 4.1.00
BETHLEN GÁBOR

FEJEDELEM

KIADATLAN

POLITIKAI LEVELEI.

A MAGYAR TUD. AKADEÉMIA TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA

MEGBÍZÁSÁBÓL

KIADTA

SZILÁGYI SÁNDOR

AKAD. R. TAG.

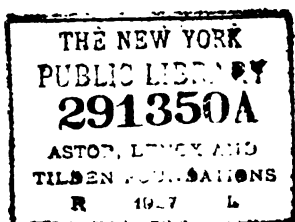
BUDAPEST.

A M. TUD. AKADEÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

(Az Akadémia épületében.)

1879.

B e v e z e t é s. *)

»Bei aller Beziehung zu den grossen europäischen und religiösen Fragen, oder vielmehr gerade in Folge derselben, mischen sich individuelle Antriebe und Beziehungen in die Kriegsführung der Zeit.«

Ranke e szavait nem ok nélkül tettem felolvasásom élére, melylyel Bethlen Gábor politikai levelezését a M. Tud. Akadémiának bemutatom: mert épen abban áll e levelezés fontossága, hogy kimutatja azon egyéni és személyes rugókat, melyek Bethlent fényes és dicsőséges pályáján vezették. Ha egykorú röpiratokban — melyekkel ellenségei előzőnlőtték a világot — titkos törökösséggel vádolták Bethlent, ki magát környűlmetéltette s a porta javára szervez hadjáratot — quod quidem ego arbitror — írja némi indignációval e vád egyik terjesztője, esse boni servi, sed miseri regis — ha Balásfi hitetlennek, csalárdnak mondja s ezenfelül fertelmes életűnek és vérszopónak, ha még Minio, a velencei követ is azt a meggyőződést vitte haza, hogy alattvalói félnek tőle, mert zsarnok, ha még azok is, kik hódolnak fényes tehetségeinek, diplomáciai működésében a fondorkodás rugóit keresik, ha századokon és tizedeken át szájról-szájra adva Bethlen kétszínűsége anyyira bevészte magát az emberek tudalmába, hogy a Machiavellismust korában csak azért nem nevezék »Bethlenianismus«-nak, mert a szó megvolt, mielőtt ő élt volna: ha mindezt meggondoljuk — nem támad-e fel önkénytelenül bennünk a

*) Olvastatott a M. T. Akadémia jan. 13-diki ülésében.

gyanú, hogy az egyéni érdekek és szenvedélyek erősebb hullámozása verte fel a gyűlöletnek annyira erős habjait, hogy azok gyűrűzete még ma sem csendesedett le egészen.

De viszont tévedés volna azt gondolni, hogy mind abban, a mit Bethlen ellen írtak s elégszer a legerősebb meggyőződés hangján írtak, csak egyéni érdekek játsztak szerepet. Pillanatokra azt hinné az ember, ha azon idők emlékiratait forgatja, hogy János király ideje újult meg. Most is tömegesen térnek vissza az emberek a katolika vallásra s épen oly tömegesen szöknek egyik zászló alól a másikhoz. De míg az újon fölvett hithez hívek maradnak, az új lobogót csakhamar megtagadják. Vajjon egyedül Pázmány szónoklatának bűvös hatása okozá-e az elsőt? vagy annak tulajdoníthatni-e az utóbbit, hogy Bethlenben csalódtak? vagy mindkét jelenség nem egyéb érdekhajhászatnál, mely annyira elragadt az egész nemzetre, hogy az árulás már megszűnt bűn lenni?

Midőn hitüket és politikai pártállásukat oly tömegesen és oly gyakran cserélgetik az emberek, az vagy soha, vagy igen ritkán corruptió jele: ott mélyebben fekvő politikai okoknak kell lenni. Pázmány megtéríthetett egyeseket, sértett hiúság, megvesztegetés, önérdék hajthatott másokat az ellenséges táborba: de ha a katolicismus és a német császárság nem képviselik Magyarország felszabadulását a török uralom alól, a hit és zászló változtatások sem lehettek volna oly tömegesek.

És nem is csoda, ha ily időkben élesebb színekkel ecseteltek, erősebb hangon szóltak az emberek. A térítők épen úgy, mint az átállók, igazolni igyekeztek magukat. S ha válogatták a kifejezéseket, bizony nem a szelidebbeket, hanem a keményebbeket válogatták. Ha erős volt szenvedélyük, azt akarták, hogy annak feleljen meg az, mit írnak, nem az igazságnak. Mind az a szitok, mit Bethlen fejére szórtak, kisebb mérvben illette Bethlent — mint a török hitet és török elnyomást. Hisz a római császárok csak úgy fizettek adót és ajándékot a portának, mint az erdélyi fejedelmek, s csak úgy szöveterkeztek velük, mint ezek. Ezt akkor mindenki jól tudta, de tudta azt is, hogy a török iga lerázása csak a római császár útján lehető. Bethlen nagy álmát, melylyel 1619-ben diadalmas útját megkezdte, hogy a cseh és magyar koronát fejére

téve, visszahozza Mátyás idejét, épen oly kevésbé értették, mint azt a későbbit, melynek útját másodszori házasságával is egyengette: hogy a civilisált világ határán protestáns Dá-
 cziát alapítson, új dynastiával, a »Bethlennel« élén.

Mert Bethlent nem hagyta aludni a gondolat, hogy egy-
 kor kezében volt a magyar korona, s ha gyanítá is, hogy épen
 ez űzte el táborából magyarországi híveit, kikkel sikereit
 aratta, még azt a négy legbizalmasabbat is, (Rákóczy, Thurzó
 Imre, Széchy és Illésházy), kikkel erős hitlevelét kötötte,
 hogy egymást halálig támogatják: azért óhajta, remélte, hitte,
 hogy mégis vissza fogja szerezni azt. De az első jelenet mind-
 annyiszor ismétlődött, valahányszor »újabb« támadást kez-
 dett: az elégtételnek bizonyos pontig vele mentek, addig t. i.
 míg az alkotmányon, vallásszabadságon, vagy saját kedves
 érjeiken ejtett sérelmeket orvosolták, de azontúl, midőn attól
 féltek, hogy hatalmával megdönti a Habsburgház magyar-
 országi uralmát, s a törökkel szövetségbe, a dolgok új rendjét
 állapítja meg: »keresett színekkel«, mint Bethlen mondá, el-
 álltak mellőle. Olykor nem is keresték a »színt«, azaz az
 ürügyet. Megtagadták az adót, s a megyék fölkelését és elosz-
 lottak, kijelentvén, hogy ők meg vannak azzal elégedve,
 mit a császár nekik ajánl. Mintha a magyarországiak is a
 németországi eseményeket akarták volna utánózni: az egész
 30 éves háború folyama alatt ott is a kölcsönös féltékenység,
 hogy a Habsburgház bukásából a franczia, a svéd, vagy a
 szomszéd választó nagyherczeg huzandja a nagyobb hasznot,
 okozá, hogy a spanyol systemának minden ellensége csak egy
 bizonyos pontig segíté szövetségesét. Hogyan tűrte volna
 Szécsy, hogy Bethlen király legyen, midőn maga mellett csak
 parvenunek tekinté?

De hát ambíció volt-e az, mi Bethlent, annyi tapasztalás
 daczára, hogy következetesen minden támadása után keveseb-
 bel kell saját személyére nézve beérnie, mint mennyivel azelőtt
 birt, mindig sarkalá, hogy »excelsior?« Vagy emberismeret
 hiánya volt-e az, hogy következetesen minden »elárultatása«
 után ismét szövetségbe azokkal, kik következetesen mindig a
 legváltáságosabb perczben állottak el mellőle? Nem. Bethlent
 nem az ambíció sarkalta, s levelei igazolják, hogy jól ismerte

VI

szövetségeseit. De ezek felfogását a helyzetre vonatkozólag választá el az övétől végetlen úr. Ők csak azt a politikai egyensúlyt akarták helyreállítani, mit Ferdinánd megzavart, nekik nem kellett az új államalakulás keleten, mi Bethlennek végcélja volt.

S mi volt a rugó, mi Bethlent sarkalá, hogy ily merész és kalandos terveket tűzzön ki életfeladatúl? Ismerős adoma életéből, hogy midőn egykor sógora Krisztián Vilmos egy velencei üveg edénnyel megajándékozta, készakarva elejté, hogy az darabokra tört s ő a maga részéről egy ékes szabállyal viszonzta az ajándékot: ez, mondá, nem törik. Senki jobban nem érzé, mint ő, hogy egész hatalmát, mit az általános európai conflagratio szerzett neki, csak kardjával tarthatja fenn és biztosíthatja. Szövetsége az örökös tartományokkal s a német és európai fejedelmekkel egy souverain uralkodó tényei voltak, pedig ő valóban és tényleg szuzerainje volt a portának. A mekkora Erdély őt fejedelmévé választá, az nem volt elég nagy arra, hogy Bocskay testamentomát érvényben tartsa: a mekkorává ő már hat éves uralkodás alatt tette, az kinőtt Bocskay testamentomából. Oda törekedett, hogy országa a szuzerainitás bilincseiből is kinőjjön. Karddal akarta biztosítani fejedelemségét, hogy ne zúzódják szét mint a velencei üveg.

Leveleiben azonban sehol sem árulja el, hogy mit tűzött ki törekvései végcéljául s a Cecilia Renátával tervezett házassága még érintve sincs ezekben. De készülődései, törekvései, tervelései erősen rámutatnak végcéljaira: az önérvő és feltörekvő lélek szól ezekből, az intéző kéz biztossága látszik ki minden sorukból.

Mert valóban Bethlennek bensőbb barátaihoz, bizalmasabb embereihez intézett levelei nemcsak azért becsesek, mert a nem ismert históriai adatok gazdag tárházát képezik, hanem mivel a Bethlen életéhez a lélektani kulcsot nyújtják. Bámulatosan kifejlődött históriai érzékkel birt ő: jóval többel két udvari historicusánál, Bojtinál és Bocatiusnál, kiket udvarában tartott, szép fizetéssel látott el, tudományos küldetéseken használt, de kik közül csak az első irt egy pár könyvet, életrajzának mondhatni csak kezdetét, míg a másodiktól rá vonat-

közölg mi sem maradt fenn. Kárpótolta ő leveleiben mind azt, mit ezek elmulasztottak. Megelégedéssel tekint vissza fiatal éveire: különösen azokat a dolgokat, melyek fejlődésére döntő hatással voltak, szívesen felemlégeti. Épen így körvonalozza uralkodásának momentuosusabb mozzanatait is, párhuzamokat von annak korábbi és későbbi eseményei közt: de sem emlékező-, sem ítélőtehetsége nem hagyja soha cserben. Elbeszéléseiben variánsokra nem akadunk. Mindig következetes, mert mindig őszinte. Igaza volt, ha a kétkedőknek mondá, hogy »hamisságot« ő benne nem fognak találni, nem hitték neki, lehet épen azért, mert az őszinteség akkora fokát lehetetlennek tarták.

Valóban egy eseményekben és tapasztalatokban gazdag élet története tárul fel előttünk: mintha egy emlékiratnak szétszórt darabjai volnának. Midőn a gyászos emléktű brassai csata után Erdély elveszett s a menekülő hazafiak kisded szomorú csapata a Vaskapunál újabb vereséget szenvedett, Bethlen is az elbujdosottak kicsinke táborában volt. A török földön vonta meg magát, mert nem akart »soha egy óráig is a német hűsége alatt lenni.« Inkább el volt jószága nélkül, szenvedett bujdosást, hogysem mint nemzetének nyomorúságát, hazájának pusztítását szemével nézze, vagy egyike legyen nyomorgatóinak, noha »neki is lehetett volna állapota utánok.« Alig volt 20 éves, de tevékenysége felé fordítá a közfigyelmet s Básta Nyáry Pált bizta meg, hogy visszatérésre bírja, ki Kornis Zsigmond által tractált is vele. De neki más fogalmai voltak »a tökéletességről« s hozzá fogott véghezvinni azt, miben annyian elvérzettek: felszabadítani hazáját Básta igája alól.

Hogyan és ki által, midőn a legjobbak elestek a küzdelemben s a rémuralom mindenkit leigázva tartott? Bethlen élesszeműségének, mely egyik kiváló tulajdona volt, itt adta első jelét. Tisztában volt vele, hogy erre csak egy ember képes: a régi német párt feje, az 1594-ki mészárlás intézője, a gyűlölt, a rettegett, a kétszer száműzött Bocskay s isten által sikerült neki ez embert »inducálni a porta hűségére.« E percztől fogva hű maradt az ügyhöz, melynek szolgálatába lépett, s melyet Bocskay halálos ágyán hívei szívére kötött: »hogy

valameddig a magyar korona a nálunknál erősebb nemzetségnél, a németnél leszen, tartsanak fenn Erdélyben magyar fejedelmet.« De egy hatalmas párt nem akarta fenntartani, s e párt csakugyan kivitte azt, hogy Bocskay első utóda Rákóczy Zsigmond lemondott, a második Báthory Gábor szövetséget kötött Mátyással s titkos pontokban az ő vazalljának vallá magát. S most Báthory Zsigmond korának új kiadása készült, s hogy nem következett be, azt Bethlennek köszönhetette Erdély. A küzdelem vége az lett, hogy őt válasszák fejedelemmé — ez ország szerencséjére : mert ő Bocskay politikáját minden habozás, kétértelműség nélkül ismét inagurálta.

Nem ambitio, nem saját erejének túlbecsülése volt az, mi Bethlent a választás elfogadására bírta. Mint hosszú, tetekben gazdag pályáján mindig, most is latba vetett minden körülményt, számításba vette az eshetőségeket, megfontolta az útjába gördített nehézségeket. Mert jellemének épen az volt egyik fő vonása, hogy bár teljes életében mindig birt egy eszményi czéllal, a fennálló viszonyokkal mégis mindig megalkudott. A bírhatót nem adta el álompénzen soha, de sohasem fásúlt el annyira, hogy eszménye megvalósításához ne egyengette volna az utat. Sem csalódás nem verte le, sem diadal nem kábitá el annyira, hogy ne maradt volna a mindig egyformán, hidegen megfontoló s higgadtan számoló ember.

S mindjárt trónraléptekor szüksége is volt e tulajdonokra és jó hasznukat is vette. Birodalma épen Magyarország felől volt védetlen állapotban, mert Huszt és Kővár oda voltak s csak Nagyváradra támaszkodhatott, melynek kapitányává legmegbízhatóbb emberét Rhédey Ferenczet tette. S a mit előre látott, bekövetkezett. A bécsi udvar, egyetértve néhány magyarországi főúrral, kétszinű szerepet játszott ellenében. Mig Mátyás hajlandónak mutatta magát megerősíteni őt székében, Ferdinánd főherczeg Balassát, Homonnayt, Dóczyt biztatta, hogy saját szakállukra vesék ki székéből, Sorbánt Havasalfölde ellen indíták; ugyanakkor azonban Homonnai összeköttetésbe lépett a törökkel s Balassa Lippát is felajánlá ennek.

Egy időben e törekvésekkel Bethlent azon látjuk működni, hogy országa határát ne csak biztosítsa, hanem ki-

kerekítse. Uralkodásának első tényei közé tartozott, hogy a portát Mátyás ellen háborúra akarta birni, azon az alapon, hogy a mit ő elfoglal, az az övé legyen, s midőn ezt nem nyerte meg, kénytelen volt a magyar királlyal kiegyezni. Viszszanyerte ugyan Husztot és Kővárt, de a Báthory-féle titkos pontok árán: elismerte a magyar királyt hűbér urának. Hanem ez nem volt béke, még csak fegyverszünet sem volt, s Homonnai rezgелődését félbe sem szakítá. »Keserves dolog, írta Bethlen Rhédeynek, nemzetünkkel veszekedni, de annál keservesebb uram, hogy minden ok nélkül hamisan az mi édes hazánkat akarja tűzzel, fegyverrel rontani, az bálvánt felemelni ennél is inkább, szabadságunkat elveszteni az minnen magunk nemzete, és oly kinek Erdélyben sem magának sem nemzetének soha egy pénz ára igazsága sem volt, soha sem Erdél sem én neki nem vétettünk. Így lévén azért az dolog uram, micsoda természet szerint való pogánnal hadakozhatnék ember inkább mint ezekkel, a kik hitünkben akarnak rontani, az mi igaz keresményünktől megfosztani? Hiszem, a török tatár is mikor ellenségünk volt csak ezt cselekedte.« A kónyai diadal e kéz alatti törekvéseknek véget vetett s Lipppa átadása a portán is megállapítá hitelét.

Közepette e zaklatásoknak kezdte meg s azok szüntével kettőzött erővel folytatta a belügyi reformokat. Pénz- és hadügy s törvénykezés egyformán el voltak hanyagolva: s neki mind azt jó karba kelle helyeznie, ha a két hatalmas birodalom közt súlylyal akart birni. Rhédeyhez írott leveleiben látjuk Várad erődítésére fordított buzgalmát. Ez volt legfontosabb végvára a két hatalmas állam határán s nem is vont meg tőle semmit. Megszaporítá őrségét, vaskohót készítettett, felemeltette falait, megerősíté a bástyákat s lekötelezé a szomszédjában lakó hajdukat. Készült, hogy bármi véletlen jön, az készületlen ne találja.

S a véletlen, melyre nem számított ugyan egyenesen, de a lehetőségek sorából sem zárt ki, csakugyan beköszöntött egy nagy európai conflagráció alakjában. 1619 előtt rendszeresen a bécsi udvar idézte elő a viszályokat, de azokból Bethlen huzta a hasznót. Most fordúlt a koczka s a fejedelem előtt nyitva állott az út, hasznára fordítani a bécsi udvar zavarait.

De ha tette: nem a kölcsönt akarta visszaadni. Az imperiumi császár-választás előtt, midőn annak kimenetele Ferdinándra nézve annyira kétes volt, egész bizalmasan írta Rhédeynek: »bátor Magyarország is gondoskodjék állapotáról, mert magában bizony igen erőtlen királság leszen az accidentiák nélkül.« Azon jelöltek közt, kiket a cseh koronára emlegettek, ott volt Bethlen Gábor is, s még a nyár derekán az ő követé, Markó vajda, azzal az izenettel jött haza Prágából, hogy a csehek »semmiben az magyar nemzettől különbözni nem akarnak, örömet együtt élnek-halnak velek, sőt arra ígérk magukat levelekben, hogy valakit az magyar nemzet királyának választ, ők is azt eligálják maguknak, és így egy főtől akarnak függeni.« Nyolcz nappal később, hogy Bethlen e levelét írta, pfalzi Frigyesre esett a választás. Ferdinandnak kétségtelenül nagy szerencséjére, mert a fehérhegyi csatának valószínűleg más kimenetele lett volna, ha az anhalti herczeg s Hohenlohe helyett Bethlen vezeti a szövetteketekeket.

E következtetést azon módoktól vonhatjuk el, ahogy Benthlent támadását látjuk intézni. Ha habozott is egy pillanatil, hogy »fundamentomos állapotát kockára vesse,« de meggyőzte »nemzetéhez való igaz affectusa, s elvégezé, hogy nemzetünk szabadságáért kitámad.« De annak útját óvatosan és senkitől sem sejtve egyengette. Midőn a tiszamelléki urak Rákóczy által keresték meg, sokáig nem adott neki választ. Thurzó, Nádasdy, Batthyány és Révay már rég összeköttetésben állottak a csehekkal, de ő mindig hallgatott. S mi alatt a cseh mozgalom európai bonyodalommá nőtte ki magát, ő is megnyerte a törököket és vett biztosítékot a csehektől. És a mely nap ezt megkapta, azonnal irt Rákóczynak, Thurzónak Szécsynek, hogy aug. 27-én megindul házából: várják.

A siker, melyet erélye és megfontoltsága, hadvezéri tehetsége és mérséklete aratott, egészen megváltoztatta nemzetközi helyzetét: »jetzt war er ein mächtiges Oberhaupt der Weltbewegung geworden,« mint ezt Ranke igen szabatosan fejezte ki. Mindamelletl sohasem cselekedhetett teljesen új helyzetének megfelelőleg: viszonya a portához lehetetlenné tette azt. A stambuli serail-uralkodás megbízhatatlansága sok számítását megbénítá, az ő nyugoti szövetségesei pedig soha-

sem támogatták kellőleg, nehogy nekik is jusson valami a török-tatár támadás odiumából. Fegyver-szövetségesei sem voltak jobbak. Ezek soha sem látták be, hogy rájuk nézve is garantiája a sikernek, ha nem félig, nem utógondolattal, hanem egészen és őszintén hozzá csatlakoznak. Hasonló bajai voltak, csak hogy nagyobb mérvben a magyarországi megyékkel és főurakkal, kik saját politikájukat követve, minden válságos perczben elállottak mellőle.

És ezekben a legválságosabb perczekben volt Bethlen legnagyobb. De soha nem volt erélye megtörhetlenebb, tehetségei nem ragyogtak fényesebben, mint a fehérhegyi catastrofát követő csapások közepett. Mindenki elhagyá, még a négy legbizalmasabból is alig maradt valaki mellette. Rákóczy haza ment »felesége partusára,« Szécsy árulóvá lett, Illésházy kérte feloldoztatását hitlevele alól, még Thurzó Imre is, az általa annyira szeretett, a lelkéhez oly közel álló Thurzó Imre is ingadozott. Rákóczyt hagyta menni, Szécsyt bezárta Murányban: »üljön benn György uram,« Illésházyt bízatta, hogy Trencsin várából akarátja ellen senki sem vonza ki, de Thurzót hatalmas szavával visszatéríté a vál-útról. Egész lelkét levelébe önté, annyi erő, önérzet és melegség szól abban, hogy a megdöbbsent Thurzó többé nem ingott. »Bizony, ír, szomorúbb hirt nem hallottam, mióta Kassáról jöttem. Nem a vármegye defectioját értem, mert attól én semmit nem tartok, nem 13, hanem 23 ezer parasztnak is hadától, sok ezer fazéknak elrontására elég egy bot. — Hanem búsulok az kegyelmed intentumán. Bizony édes öcsém nem illik kegyelmedhez, hogy jó hírét, nevét, hazájának s annak szabadságának helyreállításáért egyszer oly keményen fogott fegyverét ily gyalázatosan levegye oldaláról. — Ha ez volt uram mindnyájatoknak akarátja, mért taszítátok engem is az sárnak közepiben? miért inducála engemet a confoederatoria, annakutána unionak subscriptiójára s a többire, mert a mint magának is sokszor megmondtam, soha bizony én sem Szécsy, sem Rákóczy hivataljára házamtól, országomnak békességes gazdag állapotjától meg nem indultam volna.«

»Rebus in arduis aequam servare mentem«: valóban Bethlennél senkire jobban nem illő szavak. A harmincz éves háború-

nak első súlyosabb felében játsza fontos, nevezetes s az európai történetírás által kellően még mindig nem méltányolt szerepét. Teljesen Bocskay nyomdokain haladt: ki a két hatalmasság közt maga is mint közvetítő és mint alkudozó fél szerepelt. »A Bocskay fejedelem idejében való békéltetésnek módját tartottam meg — írta maga — mert előbb magamnak kellett elvégeznem az némettel való dolgomat, hogy azután török császárral való békéltetésben hasznosban forgolódhasam. Különben ez soha nem lehetett volna, mert ki látott vagy hallott oly békességszerzőt avagy békéltetőt, az ki maga is ellensége legyen azon fejedelemnek, kivel más fejedelmet akar összebékéltetni? Ezt cselekedte Bocskay, én is ebből ötöt követtem.«

De nemcsak követte nagynevű elődjét: rendszerét javítá, kifejté. Neki köszönhető Erdély, hogy a XVII-ik század legnagyobb és fontosabb nemzetközi bonyodalmában kardját nyomatékkal vethette a mérlegbe: de akkor vesszté el őt, midőn e bonyodalom Bethlen terveire nézve kedvezőbb fordulatot vett. Vajjon a protestáns Dácia azután is ábránd maradt volna, ha ő sógorával, Gusztáv Adolfal egyszerre húzza ki kardját?

* * *

Tekintsük Bethlen politikai működését a fennebb kiemelt szempontokból, vagy induljunk ki jellemének megítélésében eltérő nézetekből, abban bizonyynyal mindenki egyet fog érteni, hogy leveleinek kiadása hasznos szolgálat a hazai történetírásnak. Mert való ugyan, hogy másfél száznál több magyar levele látott már világot, de annyira szétszórta, különböző vállalatokban, hogy azoknak együttes olvasása lehetetlenne van téve. Már pedig hogy Bethlenről helyes ítéletet formálhasson magának az ember, szükséges leveleit bizonyos összefüggésben olvasni.

Bethlen rendkívül szorgalmas levélíró volt: bizalmasabb leveleit mind sajátkezűleg írta s azok száma igen nagy. Habár itt 300-nál több, eddig nem ismert levelét veszi

az olvasó, bizonyos, hogy ez levelezésének aránylag nem nagy részét teszi. Sok elveszett és hihetőleg még lappang is elég. Nem valószínűtlen, hogy ha kutatásomat még folytatom, talán sikerült volna a gyűjteményt teljesebbé tenni, s ez ránézve hasznos lehetett volna. Más indokok azonban a levelek közzétételét javasolták. Úgy hittem, hogy azok kiadásával fel fogom a közfigyelmet ébresztetni, s másokat is fogok gyűjtésre buzdítani. Azután látva, hogy a harmincz éves háború története a történetírókat ujabban kezdi foglalkoztatni, s hogy még Gindely, is kinek nagy előkészülettel írt művéből már három kötet jelent meg, sem tudott annyi adatot összehozni, hogy Bethlenről a valót megközelítő képet rajzolhasson neki: s általában a történetíróknak módot akartam nyújtani, hogy Bethlen egyéniségével jobban megismerkedhessenek. Különben is ez a kötet életének majd minden nevezetesebb mozzanatához nyújt több-kevesebb adalékot, sőt az egyik nevezetesebb, az 1619—21-diki működését meglehetősen kimerítő világitásban tárja fel.

* * *

Ami magukat a leveleket illeti, azok vagy eredeti, vagy egykorú másolatokról vették, s minden oklevél alatt meg van említve, hogy minő levéltárból. Különös köszönettel tartozom e tekintetben gróf Batthyány József mosony-vmegyei főispán úrnak, kinek gazdag és becses köpcsenyi levéltára a legtöbb adalékot szolgáltatta, továbbá b. Révay Simon úrnak, kinek kis-selmeczi (styávnycskai) levéltára sokáig gazdag aratást ígérő bányája lesz a kutatóknak. Ki kell még emelnem Szabó Károly barátomat, ki az erdélyi Muzeum-egylet birtokában levő leveleket másolta le. Fogadják a többi levéltárak tulajdonosai s őrői is, kik e vállalat létrejöttéhez segédkezet nyújtottak hálás köszönetemet.

A nyomtatásban már megjelent leveleket feleslegesnek tartottam újra lenyomatni, de azt hittem, hasznos szolgálatot teszek a történetírónak, ha a kutatás munkájától fölmentem s megjelelem a megjelenés helyét. E részben csak mintegy

három levél képez kivételt, melyek már másutt is megjelentek s itt újra lenyomattak, részint mert variánsokat tartalmaznak, részint mert itt magáról az eredeti példányról nyomtatván le, az első kiadás hibáit kijavítják.

Még egy pár megjegyzéssel tartozom. A gyűjteménybe felvettem egy pár utasítást is, s köztük egy latint — az 1620. márt. 15-én Thurzó Imrének adottat — mert ezek Bethlen működésére nevezetes világot vetnek, s a többi levelek s általában az események felvilágosítására szolgálnak. Továbbá habár a gyűjtemény, mint a czímen is áll, Bethlen politikai levelezéseit tartalmazza s valóban alig egy párnak kivételével az is, — de nem tartottam mellőzendőnek nagyfontosságú művelődés-történeti leveleit, melyek mutatják, hogy mily helyes tapintattal és érvekkel tudta országának nemcsak anyagi, hanem szellemi érdekeit is előmozdítani. De szükségesnek tartottam közigazgatási levelei közül azokat, melyek nemcsak egyszerű jószágadományozásokat vagy pénzutasványozásokat foglalnak magukban, hanem a politikai eseményekkel egy vagy más tekintetben összefüggenek, hasonlólag felvenni.*)

Budapest, 1879. jan. 10-én.

Szilágyi Sándor.

*) Kérem az olvasót hogy a következő 3 értelemzavaró hibát, mielőtt a gyűjtemény olvasásához fogna, javítsa ki:

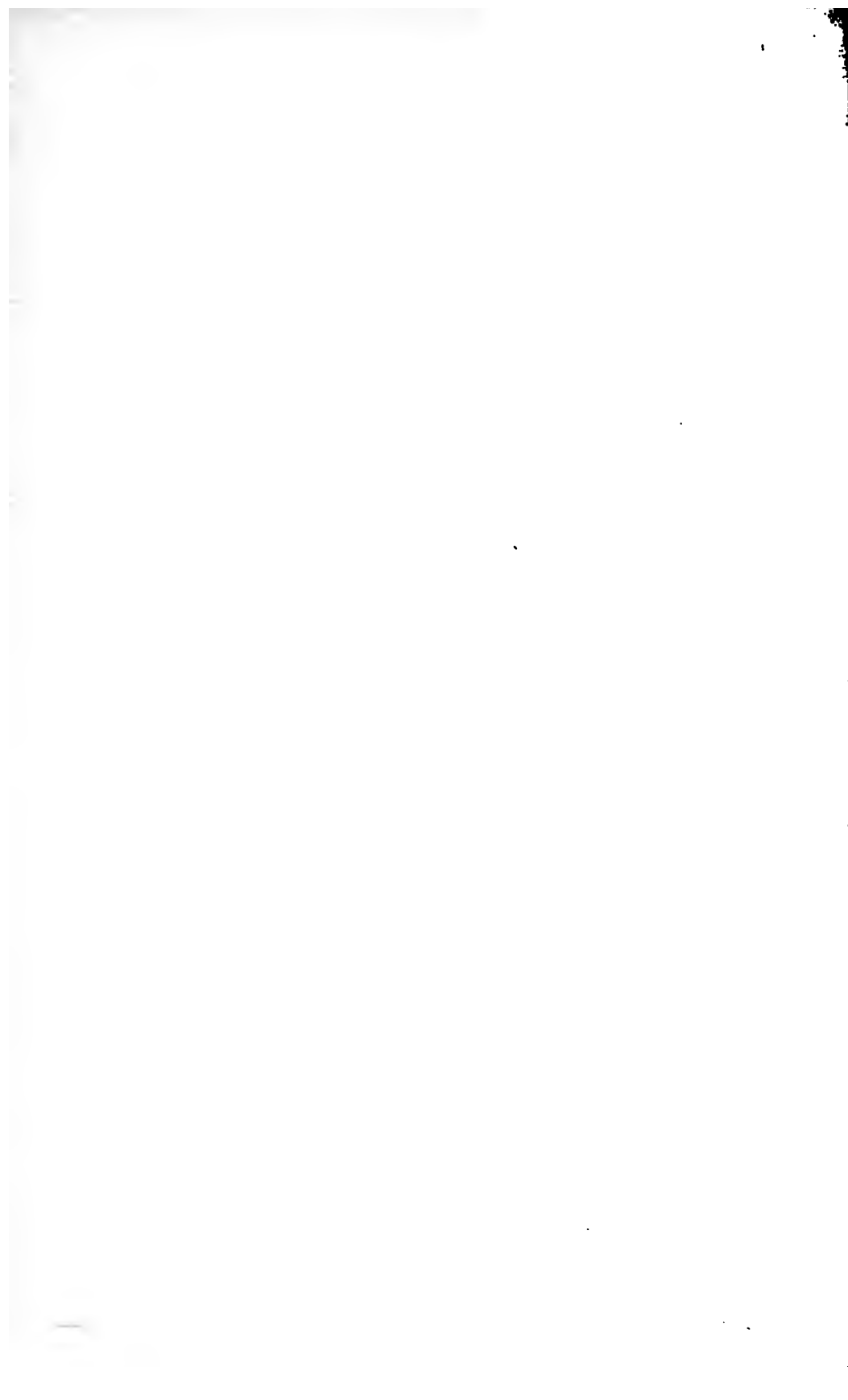
31. l. 15. sor alulról »infamatiokra« h. olv. *informatiokra*.

111. l. 7. sor. alulról *Tátrán túl* h. olv. *Fátrán túl*.

441. l. 3. sor felülről *sorban* h. olv. *S rban*.

BETHLEN GÁBOR
FEJEDELEM
POLITIKAI LEVELEI.

1613—1629.

I.

1613. okt. 22.

Spectabilis ac magnifice domine et frater mihi observandissime. Servitorum meorum paratissimam semper commendationem.

Viselvén kegyelmeddel való régi atyafiságos conversalkodásom, remélvén azt, hogy most is azon igaz jó akaró uram s atyámfia kegyelmed, kinek az előtt mutatta és bizonyította is magát lenni, mivel én is tudásom szerént animo deliberato kegyelmed ellen nem vétettem, az a régi jó akaratom urgeálván, elhívén magamban kegyelmed felől, hogy ennek az mi nyomorult és elpusztult szegény hazánknek nem ügyekszik veszedelmére. Tudom nyilván vagyon kegyelmednél, az úristen Báthorit sok istentelen cselekedeteiért miképen gyalázza meg, és minémű rettenetes rémulással futott légyen ki ez országból, ki mostan Váradban vagyon, és római császár urunk ő felsége hadainak segítségekkel biztatván magát, fenyeget ide bé minket országostól, német balon hadakkal, tizenkétezer lengyel kopjással, palatinus uramnak husz ezered magával való jövetelével, Kolonics, Bosnyák és Fancsi uramék tiz ezered magokkal való jövésekkel, Forgács Zsigmond uramnak az Tiszán nagy haddal való általköltözésével rémíti az országot. De mi mivel császár urunk ő felsége ellen sem az egész keresztéység ellen nem vétettünk, Báthoritól sem szakadott volna el az ország, (noha minden igazságokban tőlle megbántatván, mostan utoljára fejenként az egész nemességet deleálni akarta, mely szándékát azért akkor nem tudták közönségesen), hogy ha az hatalmas császár erős hadait Báthori ellen be nem bocsátotta és fejedelemségétől meg nem fosztotta volna. Mely dologról az országnak erős parancsolatot is iratott, de még is igaz hűségeket megakarván hozzája mutatni az ország, mind addig mellette voltak, valamig az országból ki nem futott. Mely hűségek miatt és az török császár birodalmában való égetés, rablás miatt, oly égetés, pusztulás következék ez mi szegény országunkra is, melyhez hasonló az mi üdönkben soha nem történt. Mivellhogy pedig ez mi hazánk sok esztendőktől

fogva az hatalmas császároktól kényszerítettetett függeni, minden felől környül vétetvén tölle, semmi időben nem ítélhette elégségesnek magát ellene való állására lenni. Mostan annál inkább az rettenetes hadak rajta lévén, illendőbbnek ítelték alázatossággal, hatalmas császár parancsolatjának engedni, mivel minden szabadságiban ő hatalmasságától megtartatott és oltalmaztatik azokban. Kegyelmednek azért bizonyoson írhatom, hogy Báthori Gábortól az tegnapi napon örök búcsút vettek és többé fejedelmeknek nem agnoscálják, sőt készek inkább mind meghalni, hogysen recipiálni. Az mivel penig értem bizonyoson, hogy császár urunkat ő felségét és palatinus uramat felindította, abban kegyelmed és senki el ne higjen semmit, mert az török ez országból bizonyoson kimegyen, az szent békességet ő felségével tökéletesen megtartja, magyarországi birodalmat semmiben infestálni nem akarja, és minékünk libera electiót engedvén, minden igazságinkban, szabadságinkban oltalmaz, ez én hitem szerint irom kegyelmednek. Kegyelmedet annak okáért bizodalmason kérem keresztyéni jó indulatjából a mi szegény hazánkhoz is mutassa igaz jó akaratját, és kegyelmed is instáljon ő felségénél levele által, azonképen palatinus uramnál ő nagyságánál, Báthorit ne segítsék az hatalmas császár ellen, legyen nagyobb tekinteti ő felsége előtt egy országnak egy istentelen gonosz életű embernél, kinek istentelensége és állhatatlan, nyugtalan természeti az egész világnak nagyobb részénél nyilván vagyon, ő felsége ne igyekezzék az mi szegény hazánknak utolsó veszedelmére; mert ezt bizonyoson elhiheti az egész keresztyénség, hogy Erdélyért az török császár ő felségével való frigyét felbontja, s maga is personaliter megindul ha ő felsége Erdélyre hadat bocsát s Báthorit reánk engedi jóni. Melyből ez következik, hogy Erdélyt per hoc totaliter occupálja, melyből az keresztyénségnek is nem kevesebb veszedelme következik. De hogy ez ne legyen, ő felsége mi hozzánk szegény alázatos híveihez mutassa kegyelmességét inkább, hogysen mint fegyverét, Báthorit ne segítse, sőt ugyan injungálja neki, üljön veszteg, szenvedje patienter, az mivel isten látogatta, nekünk hagyjon békét, Váradból menjen ki; mert ha az gyülekezésnek békét nem hagy, kényszerítettünk mi is magunkról provideálni, és azt isten segítségéből eloszlatnunk. Mely eddig is meglőtt volna, de tartóztatott csak az egy ok, mivel az tatár megbízhatatlan nemzetség, féltem attól, hogy az ő felsége birodalmára ne üssenek. De ha az segítség melléje kezd menni, és Abaffi uram mellőle el nem megyen, kényszerítettünk reá küldeni, és megoszlatni; ha ő felsége veszi, mi országostól ő felségének tiszta szűbeli igassággal akarunk szolgálni. Ebbeli

kegyelmed jó akaratjának hozzánk megmutatásáért, ha élünk, országostól hálaadóképpen akarunk szolgálni. Én pedig az magam személyében kegyelmednek igaz atyjafia és szolgálja lévén, az míg élek igaz szível igyekezem szolgálni. Tarcsa meg az úristen kegyelmedet sokáig jó egészségben. Datum in ciuitate Colosuar, die 22 mensis Octobris, anno Domini 1613.

Eiusdem spectabilis ac magnificae dominationis vestrae
 Servitor et frater addictissimus
 Gabriel Bethlen m. p.

Kivül: Spectabili ac magnifico domino Georgio Drugeth de Homonna, comitatum Zempliniensis et de Vngh comitj, equitj aurato, pincernarum regalium per Hungariam magistro, etc. Domino et fratri mihi obseruandissimo.

(Eredetije Homonnán a Drugeth család levéltárában.)

II.

1613. okt. 28.

Illustrissime domine nobis semper observande. Servitiorum nostrorum addictissima commendatione. Az úristentől hosszú boldog életet és minden kedves áldásokat kívánunk megadatni nagyságodnak.

Hisszük, hogy az mi szegény romlott hazánknak az mostani szörnyű változása nagyságodnál nyilván vagyon, bűneinkért az úristennek oly látogatása forga rajtunk, ki nemcsak nekünk, hanem sok országoknak is örök emlékezetre való példa lehet. Az megholt fejedelmünk Báthori Gábor, semmi külső országokkal való nagy fejedelmek, azok között az nagyságod jó intésének, sem országul az mi sok esedezéssel való könyörgésünknek nem akarván engedni, megmutaták végre az kiket az isten ez földön hatalmasokká tett, hogy a ki azoknak nem enged romlás, és szégyenvallás dolga. Immár nagyságodnál nyilván vagyon fejedelemségével együtt élete is elfogyott. Mely ha szintén nem következik vala is országostól az ő sok fajtalan, hallatlan, iszonyú éktelenségit úgy meguntuk és utáltuk vala, azokon kívül, kik eleitől fogván abban tanácsadói és izgatói voltanak, hogy utolsó veszedelmünkkel is rajtunk uralkodni nem hagytuk volna. Az úristen igaz ügyünköt megszávnán és igazságunkot kegyelmes ítéletében vevén, tőle minket megszabadejtott: szokott módunk szerint penig romlott hazánkot fejedelemség nélkül nem tarthatván, bizonyos és nyilvánvaló okokból, az tekintetes és nagyságos Beth-

len Gábort, nekünk kegyelmes urunkot, fejedelemségre választottuk, azért hogy az török nemzetségnél nagy tekinteti lévén, az mostani benn levő hadaknak kiigazejtésában senki is olyan bizonyosan és hasznoson nem szolgált volna. Annak fölötté régtől fogván való uri nemzet lévén, ez mostani időben és állapotban, az vitézlő és hadakozó dologban, hazánk oltalmára ha kívántatik, hasznosan tudjuk, hogy szolgálhat; törvény és igazsághoz való szeretit is ösmerjük, és nyugodalmos köztünk való birodalmában teljességgel minden jó reménségünk vagyon, hogy ennyi sok romlás, pusztulás, kegyetlenség

.....

(Bethlen Gábor leveles könyvéből, a Magyar Tud. Akadémia kéziratárában.

III.

1613. okt. 28.

..... (az eleje hiányzik) széliben egy erős várbán Váradon megtartozott vala és ott igyekezett haddal gyülekezni ő hatalmassága ellen; mű pedig ezenben az tekintetes és nagyságos szerdar Szkender pasának eszes, okos, vitézlő és szorgalmatos gondviseléséből az hadakat mennél hamarébb megtartóztatván az országnak fő népeit, mind az három nemzetből és kerített városokból, az ő régi jó rendtartások és törvények szerint Kolosvár nevű városunkban összevgyűjtván, és az ő hatalmassága kegyelmes akarattját az nagyságod szép intő leveléből más fejedelem választásról megolvassván és megértvén, elsőben ők is az ő hatalmassága nagyságod által való parancsolatjának mindenben engedvén, az Báthori fejedelemségének ellene mondottanak és ő tőle örökben elszakadtanak. Annak utánna az mennyi sok számlálhatlanképen, minden régi törvényekben szabadságokban megbántódtanak volt Báthori miatt, tizenkét fő okos tanácsokat választottanak mind az három nemzetből, kik által elsőben minden régi szabadságokat, törvényeket helyére állatván, az után úgy mint harmad nappal egész országuól egyenlő értelemről és egy akaratból engemet ő hatalmasságának igaz hívét és nagyságodnak is igaz jó akaró szolgáját választottanak az fejedelemségre, kit az úristen ő hatalmassága jó szerencséjére és az nagyságod jó hírének nevének öregbülésére tegyen áldottá, boldoggá és jó szerencsésé. Mind ezekben pediglen az dolgokban, mely hasznoson és dicsiretesen szolgált, forgodott az szerdar Szken-der pasa ő nagysága és az fő kapuczí Memhet aga; sok szó-

val és sok irással tudhatnám nagyságodnak értésére adni, de az dolognak jó végben meneteli annak elég bizonyosága, kiért igen méltó és szükséges jó szolgálatjokért ő hatalmasságának és nagyságodnak legyen reájárok kegyelmes tekinteti. Annak utána miérthogy Báthori maga szolgálíval az ország széljében megtartozott vala, az hatalmasságod hadaiból magam és az ország otalmára bizonyos számu hadakat marasztottam vala. De azonban nagy hertelen ugyanott Váradon ugymint tegnap előtt maga szolgálítól Báthori megöletett és hadai ki széljel oszlott, ki pedig az én szolgálatomra adta magát; most immár legyen istennek hála, sem én sem az ország afféle ellenségtől nem tartván, azokat az hadakat is mind visszabocsájtottuk. Az országnak fogyatkozott állapotját az sok hadak miatt nem tagadhatjuk. Én ez fejedelemségben az nagyságod kegyelmes gondviselése által és az országnak szabad választásából vagyok isten után, az romlott és fogyatkozott állapot miatt kiváltképen még most ujontában, még az országnak is dolgait helyére ilyen hertelen nem szabhatjuk. Könyörgök alázatosan nagyságodnak az én elégtelen és erőtlenségemet tegye erre erőssé és elégségessé, holott immár én az én kicsin állapotomban és az fejedelemségben való maradásom nem csak az én személyem, hanem az ő hatalmassága dicséretes császári méltósága és az nagyságod jó híre neve; nem is volna illendő, sem dicséretes ilyen dolgokat az ő hatalmassága jó szerencséjére csak elkezdni, hanem ugyan véghez vinni és örökösön is állandóvá tenni. Nagyságodnak azért alázatosan könyörgök, fő csauza és követe által irjon az német királynak, az magyarországi palatinusnak és Kassán lakó ország kapitányának Forgachy Zaigmondnak és az lengyel királynak is, hogy Erdélyre semmi okon ne igyekezzenek ellenségesképen, velem tartsanak jó szomszédságot. Annak felette valamit eddig Erdély országának határi az ide való fejedelemséghez régtől fogva birtanak, annak határin, várain, várasin és még csak faluin is ne kapdossanak, az erdélyi fejedelemségtől el ne szakasszák azokat, hanem békességesen ide hagyják birni, az igaz közöttünk és az ő hatalmassága között való végezés és frigy szerént, mert ő hatalmassága az Erdély határit, várait, várasit és faluit nem engedi oda bírni és foglalni az magyar királysághoz. Ezek mellett irasson nagyságod igen erős parancsolatokat az moldovai és havasalföldi vajdákra, erre az Szaýn Giray szultánra, a ki most ide segítségünkre jött volt; hasonlóképen az budai, egri, temesvári pasákra, mely parancsolatokat nagyságod sietséggel küldjön én kezemben és abban meg legyen hagyva ő nagyságoknak erősen, hogy valamikor kívántatik és én levelem vagy emberem által ő nagyságokat megtalálhatom

vagy télben, vagy nyárban akármikor kívánja az szükség, okvetetlen mindjárt mellém siessenek, az országot kártól igen ótalmazzák és az mely helyben én mondom s ahol kívántatik ott szolgáljanak velem együtt ő hatalmasságának; mely kegyelmes gondviselését és ótalmazását az ellenség megértvén, tartozása lészen az ellenünk való igyekezetről, és az állapot is megcsendesedvén az nyomorult ország épülhetne az ő hatalmassága kegyelmes szárnya alatt és az ő hatalmassága hosszú életéért s az nagyságod jó szerencséjéért mindnyájan Istent imádunk. Ennek utána pedig miben következék állapotunk, és minden ide fel való hírekről szüntelen való postáim, követime és leveleim által tudására adom nagyságodnak. Adja isten minden jókat, jó szerencsés egészséget hallhassak én is mindenkor nagyságod felől. Datum in civitate nostra Colosvár die 28. octobris anno domini milesimo sexcentesimo decimo tertio. Nagyságodnak mindenben igaz és engedelmes jó akarattal szolgál mindenkor.

(Bethlen fennebb említett leveles könyvéből.)

IV.

1613. decz. 10.

Gabriel Bethlen Dei gratia princeps Transylvaniae stb. Generosi domini amici nobis observandi. Salutem stb. Mialta az úristen erre hivatalt adott nekünk az állapatra, teljes erőnkkel azon igyekeztünk, hogy megromlott szegény hazánk régi szabadságát helyére állathassuk, több dolgok között p. . . vrunkkal ő felségével és az egész magyarországi státusokkal hazánkknak egyszeri confederatióját szemünk előtt viselvén, fe . . . -tis ő felségéhez már elbocsátván, egyéb dolgokból is mutua . . . -nak kelletik kigyelmetekkel lenni; többi között azért az harminczadok dolgáról akarók kigyelmeteket elsőben megtalálni, mivel gyakorta a harminczadosok számadásokkor exactorinkat sokképpen szokták (vex)álni. Erről időnek idején gondot akarván viselni, kérjük kigyelmeteket szeretettel, kigyelmetekkel ide alá a Magyarországon szélben levő harminczadosoknak demandálja serio, az mely czédulákat innen az erdélyi ditoból és birodalomból Magyarországra harminczadlásokkor és marhájakról praesentálnak akármiféle és hová való kereskedő rendek, azokat congerálván, bizonyos emberek által küldjék ide be angariatim exactorink kezében. Mi is hasonlóképen cselekedvén, a mely czédulákat onnan kívül behoznak az Erdély szélben és határiban levő harminczadosinkkal egybegyűjtetvén, kigyelmeteknek kezekben küldetjük, hogy így egymás között szép

correspondentiánk lévén, harminczadosinktól világosan való számot vehessünk. Tartsa meg isten sokáig jó egészségben kigyelmeteket. Datum in civitate nostra Cibiniensi, die 10. mensis Decembris. Anno Domini 1613.

Generosarum dominationum vestrarum

Amicus

Gabriel Bethlen mpria.

Küldetés: Generosis dominis Sigismundo Pécsy de nova Villa et Lucae Kiss sacratissimae caesareae regiaeque Majestatis camerae Scepusiensis consiliariis etc.

(Eredetije a m. k. kam. levéltárban.)

V.

N.-Szeben, 1613. decz. 23.

Bethlen G. Szeben városának.

(Eredeti a Szász Nemzeti lt. Archiv stb. N. F. III. 239.)

VI.

Szeben, 1613. decz. 30.

Bethlen G. a Doboka-vármegyei főispánnak.

(Török-Magyarokori Államokmánytár. IV. 114.)

VII.

1613. december 30.

Gabriel Bethlen Dei gratia princeps Transylvaniae partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes etc.

Generose fidelis nobis syncere dilecte Salutem et favorem nostrum. Szintén ezen órában érkezék az havasali vajdanak, becsületes atyánkfának hozzánk egy bojer postája, ki által adja értésünkre ő nagysága, hogy az hatalmas győzhetetlen császárnak sok szép ajándékokkal, nagy pompával mi hozzánk bocsátott kapuczi passaja huszonöt kapucziakkal ezen két három nap alatt ide Szebenben érkezik; akarván azért mind az ő hatalmassága méltóságához képpest s mind pedig az magunk becsületiért, az ő hatalmassága követét méltó becsülettel látni és fogadni, kegyelmedet intjük szerezett, sőt ugyan hagyjuk és parancsoljuk is serio, minden

maga dolgait hátra hagyván ad quintum, sextum et septimum diem mensis Januarii proximi affuturi, maga szolgálival, Cheffei uramot is melléje vévén, mentől jobb módjával ékesben és ruhásban okvetetlen itt Szebenben jelen legyen, hogy az ő hatalmassága méltósága szerint idebocsátott fő követit mentől becsőletesben fogadhassuk; ha szintén néhol utat éjjel kelletik toldani is el ne mulasson. Secus nulla ratione facturum. Datum in civitate nostra Cibiniensi, die 30 Decembris, Anno domini 1613.

Gabriel Bethlen m. p.

Caspar Beöleőny m. p.

Kulczm: Generoso Sigismundo Hatvani comiti comitatus Dobocensis etc. Fideli nobis syncere dilecto.

C^{ito}
^{ito}
^{ito}
^{ito}
^{ito} Citissime

Eredetije: a Magyar tud. akadémia kéziratárában.

VIII.

1614 jan. 13.

Nem oly régi dolog, hogy sok szóval kellessék emlékeztetnünk kegyelmeteket Erdély és Magyarország között való szent confederatióra, mely nyilvánvaló diplomákkal is mind az két részről megerősített, az jó emlékeztető Bocskay István fejedelem idejében pedig singillatim minden rendek az szerént esködtenek meg minden helyen: maga egy nemzetek lévén, az igaz atyafiúi szeretetnek és jó lölki ismerettel való keresztyéni életnek hivatalja ugyanezt kívánja minden confederatio nélkül is, hogy egymáshoz igaz tökéletes szívet visel-nénk az szent békességnek megőrzésére és egymás véré, rom-lását, kárát, nem kölemben kellene fájlalnunk, mint az ma-gunkét. Mely dolognak magunk részéről hogy tiszta tökéletes-séggel való őrizői vagyunk, három nyilván való okokból azt kegyelmetekvel elhitetjük világosan. Egyik, hogy az mikor az hatalmas császár két hadaival vagy erejével fenn voltunk és akaratum szerént is cselekedhettünk volna, semmi ártal-mára, csak határa szélére való menetellel is kegyelmeteknek nem igyekeztünk. Másikkal, hogy annak utána is sem titkon, sem nyilván az (ő) felsége, császár urunk birodalmában sem-mit nem practikáltunk, még csak egy szolgát is kedve ellen

ő fölsége alól ide nem híttunk, nem idegenítettünk. Harmadik, hogy mast is, noha immár sok ideje, sőt kezdetitől fogva fejedelemségünknek mind tudjuk és értjük, onnat az ő felsége részéről, kiváltképen nevezet szerint Dóczy uram Szakmárból és Lónyai András uramék Kállóból szüntelen ide az mi kicsiny birodalmunk ellen ahoz tartozó végházakba lévő kapitányokkal mint tractáltak, ártalmasan praktikáltak, mind ígérettel és adománnyal tölünk elszakasztani igyekeztenek, melyről mi ő kegyelmeket sok szép atyafiúi intésekkel kértük is és megtaláltuk. De nem hogy arról megszüntenek volna, sőt naponként abban előmenvén, mi semmi okot az jó szomszédságnak, szent békességnek felbontására adni nem akartunk, most sem akarunk, hanem minthogy efféle viszálykodás és az főrendektől indított háborúság az közönségnek romlása nélkül nem lehet, kegyelmeteket minden vármegyéken akartuk elsőben megtalálni, ha ezek kegyelmetek hírével és akaratjával vannak, avagy penig csak az megnevezett tisztviselők magok indulatjából és tulajdon önnön szabad akaratjokból ellenünk igyekeznek efféle ártalmas és titkon való dolgokban fáradozni. Holott mi az úristent és magunk jó lelki ismeretét hívjuk bizonyságul, hogy nem különben igyekeznénk őrizni az kegyelmetek javát és megmaradását tehetőségünk szerint, min(t) szintén az magunkét és ezen édes hazánkot, melyben lakunk, nem különben őrizzük az szent békességet, mint az saját szömönk fényét. De az nyilván vagyon mindeneknél, az igazságnak oly látható ereje vagyon mindekben, hogy az vér szerint való atyafiságban sem állhat meg az nélkül az szeretet, hanemha suum cuique redditur. Valami Erdélyhez való volt régtől fogva, azon nem kellene kapdosni és kicsiny határinkat ne akarnák innét eltulajdonítani mód nélkül. Mi az mi igazságunkkal oly contentusok vagyunk, hogy azon kővöl semmit nem kívánunk és ha abban háborgattatnánk, az kit magunk erejével fel nem érünk, kételenség által más segítséget is sollicitálnunk kelletik; kiből kétség nélkül meg sem fogyatozunk. És így csak ez okon is az két császár között való frigynek felbomlása következik, kinek sokáig való fenn állásában mi bizony szívünk szerint és nem haszontalanol is, elhiggye kegyelmetek, fáradni és munkálkodni akarunk; tudván azt, hogy ha annak fölbomlása következik, az mi szegény nemzetünknek legtöbbnek kell abban jutni. Mi azért kegyelmeteket igaz atyafiúi szeretetből és körösztény indulatonkból egész Magyarországon minden vármegyéken akarók ez dologról megtalálni jó idején, tudván, hogy most ország gyűlése kegyelmetek között ne talám nem leszen, hogyha kegyelmetek nem értette, tudhassa, hogy az szent confederatio

ellen, mely Erdély és Magyarország között fenn áll, az ő felsége, császár urunk tisztviselőitől igazságunkban, határainkban háborgattatunk, titkos praktikákval, ígéretekvel, fenyegetésekvel. Huszt várát, Nagy-Banyát, Kővárat és Tasnádot el akarják innét szakasztani. Mely dolog ha kegyelmek tudásával nem volt, akartuk, hogy értse; ha pedig tudja és velünk az szent békességet akarja megtartani, obtestáljuk kegyelmeket ez köztünk való hitnek megőrzésére, afféle igyekezeteknek vegye elejét, avagy ha annak elejét nem akarja venni, vagy nem veszi; isten előtt, mind az szent angyalok és egész világ előtt protestálunk, hogyha kegyelmektől leszen az frigynek felbontása: okai mi nem leszünk semminek, igazságunk megoltalmazására ha mi oly gondot kelletik kételenségből viselnünk, kiből sok külömbféle akadályok és semmi jók nem következnek, legyen azok számadása mind lelkekben, tisztekben valakik indítói lesznek afféle zűrzavarnak, holott azoknak megtiltása és tartóztatása országúl kegyelmeken áll. Et qui potest peccantem prohibere ac non prohibet, aequè peccat, kik enyett többeknek is jutni kell benne. Ezeket kegyelmeknek mi nem azért írjuk, hogy valakit fenyegetni akarnánk, mert afféle gondolatunk, ne adja isten, hogy legyen kegyelmek ellen semmi üdőben, hanem inkább igaz atyafiúi szeretetünk és kegyelmek békességes megmaradására teljes szívből való igyekezetünk viszen arra, hogy afféle akályos (sic) dolgoknak és gyuladozó tüzeknek jó idején az kegyelmek részéről vegye elejét és mikor ne adjon okot káros, ártalmas veszekedésekre és másoknak is adni ne engedjen semmi képen. Mi az mi kicsiny állapotunk szerint minden üdőbeli nagy békességes, szent, igaz jó akarattal való szomszédsággal és annak megmaradására, őrizésére hasznos szolgálatunkkal ajánljuk kegyelmeknek magunkat. Tartsa meg isten stb. Datum in Civitate nostra Cibiniensi, die 13 mensis Januarii. Anno Dni 1614.

Earundem spectabilium magnificarum generosarum, egregiarum nobilium dominationum vestrarum.

Servitor amicus et vicinus benevolus

Gabriel Bethlen.

Simon Péchy, cancellarius.
Caspar Bölöny.

Kivül: Paria literarum Gabrielis Bethlen.

(Egykorú másolat a báró Révay család styavniczkai levéltárában.)

IX.

N.-Szeben, 1614. jan. 13.

Bethlen G. Nagy-Szeben városának.

(Szász n. e. lt. Archiv stb. N. F. III k. 249.)

X.

N.-Szeben, 1614. jan. 15.

Bethlen G. N.-Szeben városának.

(Szász n. e. lt. Archiv stb. N. F. III k. 251.)

XI.

Szeben, 1614. jan. 23.

Bethlen G. egy pasához.

(Török-magyar-kori Államokmánytár. IV. 115. l.)

XII.

Szeben, 1614. febr. 8.

Bethlen G. egy magyar főúrhoz.

(T.-M.-k.-Áll. Okmánytár. IV. 116.)

XIII.

N.-Szeben, 1614. feb. 8.

Bethlen levele Dóczyhoz.

(Bethlen G. fejed. trónfoglalása 28. l.)

XIV.

K.n., 1614. feb. 9.

Bethlen körlevele.

(Bethlen G. fej. tr. foglalása 30. l.)

XV.

1614. feb. 10.

Gabriel Bethlen, Dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus, et Sicularum comes etc.

Spectabilis ac magnifice domine affinis nobis honorande, salutem et benevolentiae nostrae commendationem. Bojthi Benedek által ennek előtte kegyelmednek minden dolgokról bőségesen irtunk vala, valaminémű fogyasztásokat kegyelmed az perceptor és harminczadosok miatt abban az helyben jelent, annak előtte is authoritást adtunk vala mi arra kegyelmednek, hogy csak hirrre tegye kegyelmed minekünk, ki mi okon ne tessék a féle tisztviselőkből, szabadon megváltoztatjuk. Azért az kegyelmed írása szerént az perceptorságot Makai Jánosnak engedték, Inczédinél valamennyi pénz leszen, kezéhez vévén, az kegyelmed instructioja szerént fizessen az szolgáló rendnek. Inczédi penig jöjön be ez mostani segesvári gyűlésre számadásra. Az mint itt az exactoroknál látjuk, 1612. 1611. esztendőkből számadásiból is hétszáz negyvenkét forint restantia vagyon nála, és ez elmúlt 1613. esztendőről penig semmi számot nem adott. Kraszna és Szolnok vármegyéből harminczadosokat is immár oda deputáltuk. Senki-nek penig adaját meg nem engedték, vagy két ember ezelőtt valo restantiáján kívül. A mint mi megszámláltuk, éppen az váradi fizetés mind az Sarkadban való fizetéssel együtt, tizenkét holnapra tudván az fizetést, meg nem halad husz vagy huszonkét ezer forintot. Azok penig az jövedelmek jó gondviseléssel és vigyázással harminczkét ezerre is mennek, úgy hogy minden esztendőben az vár építésére is convertálhatni nyolcz avagy tiz ezer forintot. Az debreczeni és váradi harminczadosok is Bethlen Farkas uramnak azt fogadták ott létekor, hogy csak másuva ne deputálják, négyszáz emberre fizetnek az két harminczadból. Mi abból is három felföldi bornál egyebet nem parancsoltunk magunk számára hogy vegyenek. Az adóból ismét csak Kőrösi Istvánnak az portára való készültre rendeltünk másfél száz forintot. Kegyelmed abban az helyben Váradnak nemcsak kapitánya, hanem Bihar vármegyének is főispánja, a fiscus jövedelmének szolgáltatóit kegyelmed által kényszerithetjük minden igasságnak beszolgáltatására, és ha adósa marad az fiscusnak, magát is arestálhatják érette, és jószágát is confiskálhatják az summáig. Kegyelmed az harminczadosok felől is informáljon bennünket, ki hasznos, ki haszontalan arra az szolgálatra, és az kit változtatni akar, mást commendált kegyelmed minekünk helyé-

ben: de mind az adó beszédetésére s az harminczadok jövedelmének bévételére kegyelmednek kell ott szüntelen szorgalmatos gondjának lenni, és kedvezés nélkül arra is erőltesse kegyelmed őket, hogy fizetetlensége miatt az szolgáló rend semmi időben ne panaszkodhassék.

Az várhoz való jószágoknak restitutiójáról gondunk leszen ez jövendő gyűlésen, csak, az mint ez előtt megirtuk, minden ahoz való jószágokat felcircáltatván regestumot küldjön mi nekünk róla, kit micsoda fejedelmek adományával és micsoda emberek birnak.

Tisztviselők, kik kegyelmed körül olyak vadnak, kik valami okon nem tetszenek, ne halogassa kegyelmed, igyekezzék megváltoztatni őket. Kovács Mihályt száz gyaloggal mi innét magunk mellől kibocsátjuk, kegyelmed egyik főporkoláb-ságot ő reá bizhatja. Ez jövendő gyűlésen meglátjuk kit találhatunk kegyelmed mellé egy jó vice kapitánt is, kinek mind hűségével s mind szorgalmatosságával kegyelmed is megnyug-hassék. Mi kegyelmedet hazánknak közönséges javáért kén-szerítjük a szüntelen való vigyázásra. Immár oda kifelé Huszt és Kővár oda lévén, csak kegyelmedre támaszkodhatunk minden vigyázásban; minden oda fel való igyekezeteknek végére menjen, nekünk sietséggel tudásunkra adjon akármilyen híreket. Most Forgács és Dóczi uramék hűtlevelet kértek tőlünk császárnak hozzánk jövő követi számára; az mi követink is onnat feljúl hiszszük aláérkeznek és együtt jönnek császár követivel. Mi az assecuratiót megküldjük nekik, egyebet az igasságnál és elfoglalt határinknak visszaadásánál nem kívánunk tőlük. Ez üdő alatt ha mi készületeket vagy más szándékokat értheti kegyelmed, igen rá vigyázzon. Mi Szebent az szászoknak meghagytuk, és ezen az héten ki is költözzünk belőle, gyűlésre Segesvárra menvén.

Az vármegyének mostani felülésekért minémű panaszoló levelet irtunk, tudom meglátja kegyelmed; talám ez után nem tesznek fogyatkozást e féle szolgálatban. Az katonáknak is megválogatásában most kegyelmednek jó módja lehet távol létekben, fogadjon kegyelmed másokat, valaminéműket szeret, hetvent vagy száz lovasig, és mikoron azok is visszajönek, megmustrálván őket, az kit akar hányja ki az előbbieik között, és az kiket most fogad állassa helyében.

Épületre való palánk fa hordására is irtunk commissio-kat mind az három vármegyére, kegyelmednek legyen gondja az szorgalmaztatására. Mi nekünk Váradon, ha lehetséges volna, nem külömb vigyázásuuk lenne, mint az magunk személyére; kegyelmedet is, elhittük, isten abban minden jóra segiti. Bene

valeat. Datum in Ciuitate nostra Cibiniensi, die 10 mensis
Februarii. Anno Domini 1614.

Spectabilis et magnificae dominationis vestrae
benevolus affinis
Gabriel Bethlen m. p.*)

Kegyelmednek Járai Istvántól szóval is izentünk; az
kegyelmed becsületi miénk, gyalázatja hasonlóképpen, melyet
totis viribus akarunk praeueniálni. Jó száz lovast és egy jó
hadnagyot vagy inkább kettőt azok eleiben fogadjon mindjárt
nemes emberekből, és adasson hópénzt nekik, és mikor Veres
Mártonék visszamennek, válogasson annyit és olyakat közülök,
kiket akar. Nekünk kegyelmed mind szüntelen minden híreket
adjon értésünkre, jöjenek s menjenek az kegyelmed bizonyos
postái Kassára, Szakmárra s mindenüvé.

Kivül: Spectabili ac magnifico domino Francisco Rhedey
consiliario nostro, equiti aurato, comiti comitatus Bihoriensis,
arcisque et praesidi nostri Waradiensis supremo capitaneo etc.
affini nobis honorando.

XVI.

N.-Szeben, 1614. feb. 15.

Bethlen G. Pécsyhez.

(Török-Magyar-Okmtár. IV. 118.)

XVII.

N.-Szeben 1614. febr. 16.

Bethlen G. Pécsy Simonnak, cancellariusának.

(Szász Nemz. Egyetem. lt. Archiv stb. III. k. 259.)

XVIII.

N.-Szeben, 1614. feb. 18.

Bethlen Gábor tábori parancsa.

(Erdélyi Múzeum III. 179. l.)

*) Csak az aláírás és az utóirat a fejedelem saját kezefrása.

XIX.

Medgyes, 1614. febr. 21.

Bethlen G. Nagy-Szeben városának.

(Eredeti sz. n. e. lt. Archiv stb. N. F. III. 261.)

XX.

1614. márcz. 15.

Bethlen Szkendernek.

(Bethlen G. fej. trónfogl. 42. l.)

XXI.

Fogaras, 1614. márcz. 27.

Bethlen G. a nagy-szebenieknek.

(Eredeti szász n. lt. Archiv N. F. III. 267.)

XXII.

Brassó, 1614. ápr. eleje.

Bethlen G. Naszuf pasához.

(T.-M.-Á.-Okmtár IV. 119. l.)

XXIII.

1614. ápr. 8.

..... (*A kézirat eleje hiányzik.*) Mihelt ő vele végezhetett az ő hatalmassága ellen való támadásról és a németeknek az erdélyi erősségekben való befogadásáról, mindjárást felment az császár az imperiumban és úgy is végezett u. yan akkor pápával és az hispaniai királylyal, mindenünnét pénzt, hadakat szerezni ő hatalmassága ellen, kit immár valóban készít és indítani akar.

2. Minket is most igen nyilván maga pöcséti alatt való irással arra kényszerít, hogy a mit titkon végezett volt Báthorival, ahoz tartsuk magunkat, ha meg akarunk maradni; mert azt is igen bánja, hogy Moldva és Havasalfölde ő hatalmas-

ságához szakadott, annyival inkább Erdélyt nem engedheti; hanemha hozzá hajlunk, sokat is ígérnek, ha arra ráajánljuk magunkat.

3. Most is az csehországi gyűlésben mind pénzt s mind népet ő hatalmassága ellen kért és hadakat készít, híres kapitánokat, hadviselő embereket fogadott és hívatott Flandriából, Belgiumból, kiket ő hatalmassága ellen készít hadakkal.

4. Mikor az császárságra választották, azon esküdt meg, hogy örökös ellensége leszen ő hatalmasságának.

5. Az bécsi végezés ellen egynehány várakban immár Magyarországon bevitte erővel is az ő német fizetett hadait és minden órában azon vagy, több várakat, erősségeket is némettel megrakjon mind Erdélyben s mind Magyarországon, a honnat, valamikor akarja, ártalmasban hadakozhatik ő hatalmassága ellen.

6. Mikor Sorbán vajda Erdélyben betörvén, Báthori Gábort Brassónál megverte, mindjárt az német derék hadat bocsátott be Erdélyben az ő hatalmassága országában segítség színe alatt és Erdélyt ugyanakkor el is foglalta volna, ha igen sietséggel ő hatalmassága segítséget akkor Báthorinak nem küldött volna, melyet ugyan műmagunk szorgalmaztattunk Memhet agával együtt akkor, hogy az ország német kezében ne essék. Csak az egy cselekedetivel nyilván megszegte a német a frigyet még akkor.

7. Most mikor mű nagy szentül és igazán tartjuk s tartanók az frigyet ő vélek és követink által minden engedelmes jó akaratra ígérnök magunkat, azalatt erős várainkat, kerített és mezővárosokat nagy tartományokkal ez országnak negyed részét, az mely épebb és jobb volt, elfoglalta és bírja hűte ellen és az ő hatalmasságával kötött frigye ellen, kinél nagyobbbat immár ezután nem cselekedhetik, hanemha a mint szándéka vagy, Erdélyt, Moldvát, Havasalföldét, épen azután Budát, Temesvárá, Landorfehérvárat ha el kezdi venni; ha ezeket ő hatalmassága frigy felbontásnak nem tartja, a miket eddig cselekedett, bátor azokat se tartsa, a' kiket ezután akar cselekedni.

Sőt ő hatalmasságának azon könyörgünk, vagy az, hogyha oltalma alá vött, lásson ugyan bizonyosan oltalmazásunkhoz, vagy ha nem akar bennünket oltalmazni, engedjen módot megmaradásunkban, ne ejtsen gonosz akaróinak kezében és ne legyünk más országoknak is példák, hogy heában bízunk az ő hatalmassága oltalmazásában.

Most is azért mégis ő hatalmasságától erről várunk kiváltképen való választ, vagy az, hogy derekas hadait való-

ban az németekre megindítván, minket is nemcsak oltalmazzon ellenségünk ellen, hanem szolgálatunkat vévén, nagy haszonnal és sok jóval tudunk, isten velünk lévén ő hatalmasságának szolgálni. Vagy ha az ide való vigyázást ő hatalmas-sága csak könnyen hagyja, az más fél bizonyosan eljár dolgá-ban, kinek nemsokára ő hatalmassága hírét hallhatja. És úgy is csak Lippáért is ugyan kelletik részszerént való hada-kat az mi őltalmunkra Temesvárhoz, Gyulához, Szolnokhoz szállítani.

Ezt is nem titkoljuk penig el, mint igaz hívei, ő hatalmasságátúl, hogy ha ő hatalmas-sága derekason fog az mi oltalmazásunkhoz és az magyar nemzetséget velünk egyetem-ben kegyelmes szárnyai alá veszi, nekünk nem kicsin módunk vagyon abban, hogy ő hatalmas-ságának igen kedve szerént és igen hasznosan szolgálhatunk, majd nem különben, mint az nagy János király szultán Szulejman császár idejében. Ki minthogy nem kicsin dolog: nekünk az életünkben országunk-ban jár, vagy élet vagy halál, vagy jó vagy gonosz szerencse, az hadakozás dolgát csak az egy isten igazgatja; ha ő hatalmas-sága abból az mi szolgálatunkkal akar élni, minekelőtte arra lépünk: szükség ő hatalmas-ságának s mind fővezérének, több tanácsos vezérekkel egyetemben erről gondolkodni és külön arról való ahtname-levelet én kezemben küldeni.

Minthogy az mi személyünk által nem egyéb szolgálato-t kívánhat ő hatalmas-sága, hanem hogy az nagyobb ellen-ségnek erejét megszagassza, kevesebbé, erőtlenebbé tegye és valamennyivel én többülhetek, azokkal én is az ő hatalmas-sága ellenségit fogyassam, kevesétsem. Az penig egynehány módokkal lehet, kiket mi inkább tudunk, szép szóval, ígírettel, adománnyal, és azok mellett fegyverrel. Az szép szó és az ígíret magunk nevönkkel írásunkkal jól meglehet, valamint az üdő és az szükség kívánja. De az ő hatalmas-sága részéről is kívántatik bizonyos ahtnamé levél, kit ugyan most mi kezünkben küldvén, annak mását, mikor ideje leszen, előttünk fölküldhessük az országokra, hogy valakik az mi hírünkre, nevünkre az ő hatalmas-sága kegyelmessége alá adják mago-kat, várak, városok, tartományok és országok, azokhoz ő ha-talmassága ilyen kegyelmességét ajánlotta mi általunk, kit mi nyertünk nekik ő hatalmas-ságátúl, hogy azokat megértvén, könnyebben és jobb szívvél hajoljanak az ő hatalmas-sága szárnya alá és én is minden körüllem levő hadakat, vitézeket, azonképen városokat, tartományokat bizonyosan avval tudjak biztatni és erre az hadakozásra istennek szent segítségéből így indulhassak.

1. Első, hogy ő hatalmas-sága mind magamat, országo-

mat és valakik Erdélyországán kívül is én hozzám meghajlanak, az ő hatalmassága oltalma alá *(vegye)* az bódog emléközetű szultán Szulejmán császár ahtnaméja szerint; melyet az nagy János királynak adott volt és az fiának is: sem jó, sem gonosz szerencsémbe soha el nem hagy, minden ellenségimnek ellensége, jóakaróimnak jóakarója leszen és vagy télben vagy nyárban kívántatik, hadaival és kincsével, valamint az szükség kívánja, okvetetlen és idején korán megsegít, sőt maga szömléjében is, ha valaha az szükség úgy hozná, ő hatalmassága segítségemre és oltalmazásomra jó végre jó mind magamnak s mind országomnak.

2. Soha mi hírünk és akaratunk ellen az némettel sem az egész körösztýenséggel meg nem békélik, az békélésből, valamikor az lenne, minket ki nem rekeszt, sőt valamint az mi jónkra, megmaradásunkra, határunknak ha lehet, többítésével és öregbítésével, úgy igyekezik végezni ő hatalmassága velek.

3. Valamit mű, vagy Magyarországbán, vagy több szomszéd országokban is isten kegyelmessége és segítsége után vagy szép szónkkal való hozzánk hajtással vagy fegyverrel megvehetünk, az maradjon épen mindenütt mű számunkra, úgy, hogy magunkkal együtt az ő hatalmassága hűsége és oltalma alatt lévén, ellenségi ellen ő hatalmasságának mi is azokból az helyekből hasznoson szolgálhassunk; de az ő hatalmassága kegyelmessége után mi kezünkben maradjanak.

4. Ez mostani fölöttébb megromlott és elpusztult állapotját Erdély országának ő hatalmassága kegyelmesen szöme eleiben vévén, minthogy ez régtől fogván saját országa ő hatalmasságának, hogy ebből az sok romlásból épülhessen is, az hadakozásnak, isten engedelmeiből, kívül kell lenni ez országon, ő hatalmassága mind török és tatár hadakkal ez országot elkerültesse, által rajta ne járjanak, hanem más szokott útakon, mint ennek előtte, ott járjanak.

5. Megépülvén ez mostani pusztaságából Erdély országa, ha az elébbi szokott adófizetés alá marad is, tartozunk erről az szokott adót ő hatalmasságának az fényes portára idején beszolgáltatni. De *(ha)* az erdélyi birodalmon kívül vagy Magyarországnak akármely részeiben vagy több szomszéd keresztyén országokra terjednének határink és birodalmunk az úristennek engedelmeiből, melyek miért hogy nem annyira fegyverrel netalán mint szép szóval és az ő hatalmassága kegyelmességében való bizodalomból hajolnak meg, azokról ő hatalmassága külön adót ne kívánjon, se adózás alá őket ne vesse; vegye egyébaránt ellenségi ellen való hasznos szolgál-

latjokat és esztendőnként állapotjuk szerint az ő hatalmassági császári méltóságához illendő ajándékokkal tartozzunk hűséges engedelmisségeknek megmutatásáért az fényes portára beküldeni, sőt ahoz képöst nagyobb kegyelmességének megmutatásáért az erdélyi zálagon kívül más zálagtartással se tartozzanak az fényes portán.

6. Az ő hatalmassága végvárai között és az magyar határok között valamiben mostan ez az indulatunk találja az szegéniséget, várasokat, falukat, holdoltakat és holdolatlanokat, ezután is mind éltig azonban maradjanak, semmi újítást az végekből azután ne indítsanak, hogy azokat, kiket az ő hatalmassága hűsége alá meghajtunk, az gyakorta való rablással, csatázással, holdoltatással el ne idegenítsék, hanem nagy békességben és szeretetben alkudjanak egymással, mint kik egy császár hívei és szolgálai mindnyájan.

7. Magyarország határin kívül az Dunán innét ha Morva, Silesia és Csehország felé mód lehet az előmenetelben valami úton, több országok holdoltatásában is ő hatalmassága minden kegyelmes jó akarattal segítséggel legyen. És azokat is azon módok alatt minden adózás nélkül hagyja mű kezünknel.

8. Mindazokkal az országokkal, valakik ekképen mi hozzánk hajlanak, ő hatalmassága nem napig való, hanem mint szintén magunkkal, örökös frigyét tartson és hogy senkit is azok közül határiban, hűtiben, törvényében, szabadságában, valamelylyel ők élni szoktanak, meg nem háborít és valameddig ő hatalmassága azt mi hozzánk megőrizi, addig tartozzanak ők is hűségek megállani.

9. Ez mostani állapotunkban országunk fölötté pusztasággal lévén, magunk is igen nagy fogyatkozással, semmiképen pénz nélkül ilyen nagy dolognak elkezdése nem lehet. Kételenségből pedig ennek kezdésére magyar hadat kell fogadnunk és tartanunk, kivel az magyarokat és több keresztényeket holdoltathassuk, mert csak az török-tatár haddal semmit külön nem cselekedhetünk. Azért valameddig csak erdélyi birodalomból leszen hadakozásunk, félesztendőre 10 ezer magyarra való fizetést és hópénzt kívánunk, hogy adasson ő hatalmassága, ha pedig isten segítségéből tovább mehetünk és az magyarországi erő is mellénk állván, derekasb dologhoz fogunk, akkor 20 ezer emberre adasson ő hatalmasága félesztendőre fizetést, kit ő hatalmaságának száz annyival megszolgálunk.

10. Az úristen távoztasson minden szerencsétlenséget ügyeketünkül; de az hadakozásnak módja csudálatosképen forog, isten kezében vagy on kiváltképen, ő szent felsége ad

győzödelmet, jó szerencsét. De ha történnék, kit isten ne adjon, vagy magunkon vagy hadainkon oly véletlen szerencse, hogy ez indulat mellett és jó szándékunk után az ő hatalmassága hűsége miatt, vagy késő segítsége, vagy pénz nem adása, vagy hadainak az szükség idején mellőlünk eltávozása miatt rajtunk oly dolog történnék, ki miatt vagy magunk szömélyében vagy mellettünk való hiveinkkel vagy vélek együtt vagy külön meg nem maradhatván országunkban, minthogy immár nekünk mind jó s mind gonosz szerencsénkben isten után csak ő hatalmasságához és az ő hatalmassága birodalmához lehet bizodalunk: ugyan mostan kívánjuk ígéretben és nevezetben lenni ő hatalmasságától, hogy az ő hatalmassága birodalmában bizonyos lakó helyünk magunknak, házunk népének és valakik az ő hatalmassága hűsége miatt oda kibúdosnának, lehessen, ne kellessék bizontalan helyeken kuldulással, gyalázattal más emberek háta mögött tekergenünk; hanem abban az nevezett bizonyos helyben állapatjuk jó móddal kinekkinék rendi szerént jó móddal meglévén, ott lakhassanak békességesen minden bántás nélkül, míg az ő hatalmassága kegyelmes gondviselése által házánkban visszafordulhatnak.

Ha az ő hatalmassága fényes portája az mi tetszésünket akarja érteni az hadakozásban, nekünk legjobbnak az tetszik most, sietséggel éjjel-nappal jőjjenek kapucsiák ki, kik egynehány szandzsák-béköket, akarcsak három—négyezer törökkel Kanizsa mellé szállítsanak, ott azok csak vigyázzanak, semmit ne próbáljanak, inkább szép szót adjanak az frigy megtartás felől.

Ez esztendőben noha láttatnak az németek is készülni, de mű azt hínnők, hogy ha derekas erővel az fővezér ő nagysága vagy más vezér szerdár megyen oda föl Gerécz felé reájok, sokkal jobb móddal találja őket és készületlenbül, hogysem ezután való esztendőkön, mikor ők is valóban reá készülnék.

Mű mellénk innét az Dunán, az két Oláhország erején kívül 16 ezer török legyen, melynek négy ezere jáncsár legyen, a fölött 10 ezer tatár, magyar ismét pénzzel a menysit fogadhatunk. Valaki megyen föl az Dunántúl való hadakkal, de mi velünk az egyetértsen, ha az német csak egyfelé fordítaná erejét derekason és ő is kétfelé nem szakadna; tehát azt úgy kell érteni, ha az szükség mutatja, egyik az másikat idején korán megsegítse az ellenség ellen.

Az megindulásig talim jobb móddal megtanítt az üdő és postán megirhatjuk, ha váriváshoz vagy csak mezei harc-

hoz kelletik készülni az ő hatalmassága hadainak; de ha ez esztendei jó alkalmatosságot elmulatja az ő hatalmassága hada, őszel és télben míg újlag hozzá készül, sok gonosz szándékát véghez viszi az német. Álljon az ő hatalmassága bölcs itéletin mit cselekedik: mi hűségünk szerént mindeneke tudására adunk. Datum in Civitate nostra Brassoviensi die 8. mensis Aprilis Anno Domini 1614.

Gabriel Bethlen m. p.

(P. H.)

(Eredetije a magy. nemz. múzeum kézi álltárában Fol. Hung. 322. sz.)

XXIV.

Kelet nélk. 1614. máj. 14.

Bethlen Gábor levele a portához.

(Monumenta VIII. 84. 1. Rozsnyay D. Följegy.)

XXV.

Gy.-Fejérvár, 1614. szept. 2.

Bethlen G. Kornis Ferencz udvarhely-széki királybíróhoz.

(Tunyogi-gy. Erd. Tört. Adat., III. 330—1.)

XXVI.

1614. decz. 4.

Bethlen egy magyar főúrnak.

(Bethlen G. fej. trfogl. 55. 1.)

XXVII.

Várad, 1614. decz. 4.

Bethlen G. egy m. főúrhoz.

(T. M. Okmánytár IV. 121)

XXVIII.

Gyula-Fejérvár, 1614. 30.

Bethlen Gábor Szkender pasának.

(T. M. Á. Okmánytár IV. 123.)

XXIX.

1614. decz. 30.

Bethlen Szkendernek.

(Bethlen G. fej. trónf. 58.)

XXX.

1614. s. d.

Bethlen az oláh vajdának.

(Bethlen G. fej. trónf. 57.)

XXXI.

1615. jan. 3.

Bethlen körlevele Pozsony-vármegyéhez.

(Bethlen G. f. trónf. 60 l.)

XXXII.

1615. jan. 14.

Bethlen G. Dóczy Andráshoz.

(Bethlen G. trónfog. 63. l.)

XXXIII.

1615. jan. 14.

Bethlen Forgács Zsigmondhoz.

(Bethlen. G. trónf. 62.)

XXXIV.

1615. jan. 28.

Bethlen egy basához.

(Bethlen G. trónf. 65. l.)

XXXV.

Gy.-Fejérvár, 1615. jan. 28.

Bethlen egy török főúrhoz.

(T. M. Államokmánytár. IV. 128.)

XXXVI.

Fogarás, 1615. febr. 10.

Bethlen menedéklevele a hajdúknak.

(Minuta. Akad lt. Bethlen trónfoglalása 66-ik l.)

XXXVII.

1615. ápril 9.

Spectabilis ac magnifice domine amice nobis observande. Salute sat. Császár urunk ő felsége, és Gleselig uram leveleit kegyelmed levelében includaltatván, minekünk a kegyelmed postája ma adá meg, nyolcz órakor reggel, mely levelekre mind ő felségének s mind Gleselig uramnak választ iratván, nem akartuk megkéslelni, kegyelmednek szóló levelünkkel együtt megküldtük; kegyelmedet kérjük, ő felségének sietséggel küldje meg maga parancsolatja szerint, ne essék ilyen késedelem az levelek megvitelében, mint mostan ezeket a mely későn hoztak meg, holott 16-a Martii írták az ő felsége levelének datumját, ide nona Aprilis hozták. Mi az ő felsége kívánsága szerint immár plenipotentariusink s commissariusinkat régen expedialtuk, hisszük eddég régen ottfönn vadnak, és a tractatusnak eddég derekára is léphettek ő kegyelmek; semmi illetlent ő felségétől mint eddég, úgy most is nem kívánunk, kérjük az mi sajátunkat, melyet ha ő felsége megad, országostúl alázatosan és tiszta igazsággal szolgálunk mi is ő felségének. Az kegyelmed intése szerint

csendesesen várjuk ennek az tractatusnak végét az ő fölsége kegyelmes resoluciójával együtt, kívánván az úristentől hogy ő fölsége jó eventusát engedje az szent nevének dicséretire, hazánknek, nemzetünknek jóvára s megmaradására. Panaszolkodásink méltán lehetnének uram, melyeken szabadon fölindúlhatnánk, mert Kendy István ide be szolgálit küldözi credentialisokkal, most sem szünik, özenget sokaknak, sőt hittel affirmálja, hogy ő fölsége Homonnay uramat akarja promoteálni az erdélyi fejedelemségre, semmit az mostani csendes állapothoz ne bizzanak, mert az tractatus végbe nem megyen, és vérontással is véghez akarja vinni ő fölsége intentumát, ha különben nem lehet itt és kézet (*igy*) mindeneket tőlünk való elszakadásra, ellenben rettentí azokat Basta idejebeli veszedelemmel, valakik az ő szavát és intését megvetik; efféle és több hasonló dolgokat izenget ide be, mely ha nem ő fölsége hírével és akaratjából vagon, nem kicsiny bátorság tőle, hogy ő fölségének császári méltósága ellen, ilyen híreket mer izengetni és költeni. De mi az ő fölsége egyszeri kiadott decretumához akarván magunkat tartani, vigyázzván csendesen várjuk az ő fölsége resolucióját, noha szintén Lengyelországból is és Németországból oly világos bizonságra való jeleket értegetünk nagy emberektől, melyeknek akárki szabadon hitelt adhatna, de még is csak hallgatni akarunk, tudván bizonyosan, hogy az isten az igaz igyő (*ügyü helyett*) embereket meg szokta segíteni. Tartsa meg isten kegyelmedet sokáig jó egészségben. Datum in civitate nostra Colosvar die 9-a Aprilis, Anno 1615. Sp. ac M. D. V.

Amicus benevolus ad serviendum paratus
Gabriel Bethlen.

Külczim: Spectabili ac Magnifico Domino Andreae Doczy etc.
)Egykorú példány a magyar kir. országos levéltárban, újabb lymbus.)

XXXVIII.

Gy.-Fejérvár, 1615. ápr. 27.

Bethlen G. utasítása Angyalffy M. portai követnek.
(T. M. Államokmánytár. IV. 131.)

XXXIX.

1615. aug. 16.

Illustris ac magnifice domine amice nobis observande salute sat. Két rendbeli böcsületes levelét, melynek egyikét 4 Julii a másikat 5 Augusti irta minekünk, egy nap adák meg, kiben a Szilágy János jószágának és Hidy György deák Kővár vidékén levő faluinknak Kővárhoz való applicálása felől mit írjon, a mellett supplicatiójok is mit contineáljon, minden részeiből bőségesen megértettük. Az mi azért a Szilágy János jószágának elfoglalását illeti, bátor a jámbor különben ment volna végére, ne is busította volna azzal kegyelmedet, hanem elsőbben bentünket requirált volna és ha el találták volna foglalni annak utána méltán institualhatta volna kegyelmedet, és egyebek előtt is felőlünk quereláját: de mi ugy tudjuk úgy is vagyon hírünkkel, hogy senki az ő jószágát nem bántotta, ez után is nem bántja, ha pedig közönségesen elfoglalták volna a többivel együtt a nem mi akaratonkból vagyon, hisszük is ezekedig kezénél is vagyon remittáltuk, ennek utána isten üdöt adna hozzá, ha az törvények megindúlhatnak, a törvény ellen mint ótalmazhatja, ő maga lássa. Az Hidy György deák jószágának pedig dolgát a mi nézi, mi az ő fölsége diplomáját minden részeiben ez ideig szentül megtartottuk, ez után is igyekeznünk azon isten segítsége velünk lévén hogy megtarthassuk. Senkitől is, főképen a kiknek nevek specifice a transactionban meg vagyon írva, jószágát el is nem foglaltuk, az ő fölsége hívei közül nem is akarjuk azt a szent transactiont hontogatni, azért kegyelmedet arra kérjük, kegyelmed azt a transactiont ne applicálja promiscue mindenekre, mert így Kővárhoz egy ház jobbágy is nem marad; minket az ország tempore inaugurationis nostrae arra nominanter hat vagy hét articulusnak observálására erős hittel kötelezett, de főképen a fiscale bonomoknak és az országházához való faluknak recuperálására megesküdtünk egyikért azon, másikért pedig hogy a várakat és országházait a kegyelmed jó ítéletére hagyjuk, semmiképen jószág nélkül nem hagyhatjuk. Látván pedig az váraknak pusztá állapotját és az országnak arról két rendbeli gyűlésében való végezését; azért cselekedtünk nem egyéb okokból indoltatván, holott mi az ő fölségével való transactionkat minden részében szentül igyekezzük megtartani. Isten jó

egészségbe éltesse kegyelmedet. Datum Albae Juliae die 16. Augusti, Anno 1615.

Ejusdem illustris ac magnificae dominationis vestrae

amicus addictus servire paratus,

Gabriel Bethlen m. p.

P. S. Ha uram minden inasnak, minden érdemetlen országunk pusztított embereknek jószágokat kezeknél hadnák, kiknek érdemes szolgálatokat tudjuk országot, kiknek miért adtak jószágot, így Kővárhoz Fogarashoz egy jobbágy sem lenne, a mint az szegény fejedelem recuperalta volt, de későn mert Redej Ferencz uramnak oly parancsolatot küldött volt, hogy promiscue mindenektől nullo respectu personae minden jószágokat recuperáltasson, mert látta, hogy nem jól cselekedett, sőt Sigmond fejedelem a fejérvári káptalanban contradicált volt minden adománynak, látván mely fraudulentur fosztatott volt meg utána valóktól, minden jószágtól ez pedig bizony kerteszen (?) soha egy ház jobbágyot sem adott soha inasnak etc. Én nem akarok senkit gyalázní, jobb ha veszteg ül némelyik és Erdélyből lopott szép gazdagsággal élnek az mig isten engedi, mely ő sok lopások miatt kelle szegény fejedelemnek az tyrannidesre menni, látván többire koldossá levén miattok, azok között pedig az sánta kis deák nem utolsó vala a lopásban, mert csak Régeni Jánosnak 60 ezer forint ára marháját lopák és oszták fel Bogdanival s egy néhányan ; miért kellett olyan rosz embereket promotealni nyavalyásnak maga tudta.

Ezzel hagyván ebben : az jószágok felől uram az ő fölsége diplomájában nominanter specificalva vagyon, kiknek hagyassanak meg jószágok, csak olvassák meg diligenter a barátim azt az articulust, mi is ahoz tartjuk magunkat és kardinal uram Molard uram instructiojához, melyet verbatim adtanak cancellariusnak. Isten s az emberek látják uram nem érdemli György diák az jószágot, mert soha nem szolgált érette, hanem inkább elárolta urát, a brassai veszedelem után is elfuta országából is. Kegyelmednek egyéb hírt nem írhatok. Lippa felől minémő hirem jutott vala isten azt megváltoztatta, mert az vezér Buda felé indulván megyen.

Az én követimet sok és nehéz fenyegetésekkel expedialta, ha rajta állana tudom egy nap sem élnék, de isten mi ránk is gondot visel.

(Egykoru másolat a magyar orsz. levéltárból.)

XL.

1615. okt. 5.

Gabriel Bethlen etc.

Lippa állapotjáról a minemű választ írt kegyelmed minékünk mostani levelében a miatt mely súlyos fenyegető hireink jöttek azután a portáról, Feirváról írt levelünkből kegyelmed búségesen megérthette. Tagadatlan dolog az időnek változásához képest hol könnyebben hol súlyosabban volt a miatt egész országul állapotunk, néha láttattak megengedni, néha csak halasztani egyik időről másra, de soha egy időben sem tudjuk, hogy ilyen szörnyű igyekezettel egész országunk elvételével fenyegettenek volna érette. Ennek a súlyos és bizonyos fenyegetésnek mi lehessen exitusa és mint feselhessünk ki alóla mind magunk és mind commissariusink az mostani időnek és circumstantiáknak állapotjához képest, méltán és igen szükségesképen akartunk bizonyosakká lenni az kérdések által, mihez kellessék in casibus extremis tartanunk magunkat Lippa felől; minthogy oly serény, gyors, hatalmas és igen kész erőtől fenyegettünk ez dologban, kit nyilván tudunk, hogy fenyegetését gyakorta véghez szokta vinni, most peniglen nem szolgálótól, kik közöttünk itt kinn laknának, hanem az portáról, sőt maga szájából fenyegettünk. Az mint oratorunk írja, attól is félő, hogy ha adnók is ezután, el nem veszik, hogy nagyobb occasiojok lehessen ellenünk való igyekezetekben. Mindazonáltal sem magunk sem commissariusink eddig azt nem mondhatták, a mint kegyelmed kívánja absolute, hogy elvették tőlünk, de remétségünk bizony csak annyi lehet felőle, mint az halálra vált ember felől, kit minden órában lesnek, hogy az lélek kiszakad belőle, mindazáltal megholtnak ugyan nem irhatják addig, míg teljességgel meg nem holt. Bizonyos dolog, hogy ha az Budán történt tumultus miatt Ali pasának hertelen fel nem kellett volna menni, minden szándéka a volt, hogy reá jöjjön és megvegye, ha fegyverrel ellene állottunk volna, ugy is ártottunk volna véle, és ha nem is; most is mindenfelől azt hirdetik, egész Törökországban, hogy a miatt semmi frigye nincsen török császárnak mivelünk, mégis mindennyi fenyegetés között is főkövetünknek, melyet az portára bocsátottunk, életére, tisztességére adtuk instructiójában, ha halált kell szenvedni érette is, mindenféle okoskodásával és tehetségével megmarasztásában igyekezzék. Az török császár portáján tizenhét keresztyén országok oratorai vannak, titkon ilyen nagy dolog nem léssen s nem is lehet, meglátja és megtapasztalja kegyelmetek s mind

ő felsége, hogy valamit ilyen hatalmas császár előtt megpróbálhatni, mindeneken által megyünk. De felültetett hadait, ha arra menne a dolog, zabolán hordozni, vagy kivont fegyverét hüvelyében téríteni, bizony nem mi hatalmunkban kezd forgani. Ez immár meg vagyon mondva, hogy Lippát, Jenőt ő soha nem kéri és álgyukat az alá nem visznek, hanem magunkat és országunkat keresnek meg érlette. Nekünk is, nem tagadhatjuk, hazánknak közönséges megmaradása igen édes és ha a miatt egészen elvesztenők országunkat, a ki miatt búdosásra jutna közölünk, senki ez világon eszesnek nem mondana érlette; most kiválképen ilyen éhségnek és drágaságnak üdején, mikor sem az ellenkező sem az oltalmazó hadaknak fellétele és itt forgódása egyebet nem hozna, hanem kétség nélkül csak az hatalmasbik foglalná el a földet és rajta maradna, lehetetlen dolog, hogy minket azért valaki méltán és igazán kárhoztathasson, ha utolsó veszedelmünk ellen redemptiót és türehető orvosságot kelleitk magunknak keresnünk, mely nemcsak a mi jönkra, hanem consequenter az közölünk való keresztyén szomszéd országokra is deriváltatik. És ha ennyi romlásból megmaradt szegén kevés népeinket esmég prédára, romlásra nem vetjük, megépülvén az fogyatkozásokból, száz annyi haszonnal tudhat üdövel szolgálni, valamikor az szükség kívánja. Azért akárki mit vádolkodjék felölünk ő felsége előtt, nem tehetünk róla, azoknak szavok ellen mi az mi igazságos cselekedetünket opponáljuk, sem favorkeresés fraud et dolus dolgainkban nincsenek; a mely isten csudálatosan fataliter eddig kezünknel megtartotta nagy kegyelmességéből, ő szent felségét szüből kérjük, hogy ennekutána is (minthogy a mi elménk és erőnk ennek exitusát most magában fel nem találhatja mint lehessen) találjon módot isteni nagy hatalma szerint, kezünknel és az keresztyénségnél maradhasson meg mind örökké, mely jó igyekezetben valamint emberi elmével és okosságunkban feltalálhatunk, a mint írók, teljes tehetségünkkel azon vagyunk és leszünk. Deus etc. Datum in civitate nostra Coloswar die 5. mensis Octobris Anno, 1615.

Gabriel Bethlen.

Paria litterarum Illustrissimi Principis Transilvaniae ad spectabilem ac magnificum dominum Franciscum Daróczy de Deregnő datarum.

(A m. k. orsz. levéltárban Publ. fasc. XIX. Nr. 11.)

XLI.

Kolosvár, 1615. okt. 18.

Bethlen a kajmakánhoz.

(T.-M.-Államokmtár, IV. 136.)

XLII.

1615. okt. 30.

Gabriel Bethlen etc.

Spectabilis et magnifice etc. Kegyelmednek leveleinkre választételet, császár urunk ő felsége és Klezelius uram leveleinek páriájával jámbor szolgálunk megadák, melyet hogy az közönséges jónak egyességében, mivelünk ilyen szép correspondentiát és vigyázást akar viselni, felette kedvesen vettük kegyelmedtől. Az ő felsége leveleire és több irásokra választ is irtunk volt, az dolog úgy kívánta. Kegyelmed levelünket mind ő felségének s mind penig Klezelius uramnak adja postára. Mi minden erőnkkel, tehetségünkkel azon igyekezünk, hogy az ő felsége velünk való confederatiójának, minden résziben, nemcsak megfeleljünk, hanem azt naponként teljes erőnkkel öregbitsük is. Az mint már kegyelmednek ennek előtte megírtuk az állapotot, azolta ide felé nem újult, mindenek csendességben vannak. Az portára küldött főkövetünk Havasalföldébe Targovistian vagy három nap mulatott, az vajdának ott nem léte miatt, de itéljük nem késett, remínségünk penig ugyan az, hogy míg ez leveleinkkel kegyelmedhez kiérkeznek, addig Balassi Ferencz is Konstantinápolyban igen könnyen bémehet. Ez mai nap negyed napja, hogy az portáról ide Medgyesre bizonyos postánk érkezék, ott való continuus oratorunk híreket is ír, többi között, hogy ott a pestis igen saeviált. Az tengeren levő hada is az töröknek szerencsésen járván, három gályát is nyert volna el. Derék hada Kazul passára az fővezérrel által költözött már az tengeren, az vezér Siriában Halepben vagyon, ott is leszen telelete. Úgy vagyon, főkövetit bocsátotta Kazul passa császárhoz, de megértvén, hogy az vezér derék erővel menne ellene, utánuk küldött volt az követeknek, de nem érhatték el az ő birodalmában, hanem Konstantinápolyban kellett jönniek és ott tartják egy vendégfogadóban. Közel háromezre ezer arany érő ajándékot mondják, hogy hoztak volna császárnak, de császár csak szemben sem akart velek lenni. A Kazul cleiben is jött volt az

császár hadának, de az császár hada mivel ez esztendőben bé sem akart Persiában menni, össze nem értenek, hanem visszatért a persa, és a mely széles, tágas földön, pusztaságon az császár hadának, mint olyan nagy erőnek által kelletik menni, azt ötven egész mélyföldre, az mint minekünk hozzák, mind elégette, az föld népét is peniglen félre hegyek közé és erősségekben állatta fel; vigyáz már ez jövődő tavaszra ellenségére, sőt minden kútakat, forrásokat méreggel inficiált, mivel azokban az országokban a folyóvíz igen szűk. — Ez mostani moldvai Tomspa István vajda, vajdaságának idejétől fogva, mely nagy szörnyű kegyetlenséggel adminisztrálta legyen azt az országot, kegyelmednek lehetett értésére. Régi jámbor fő becsületes boérok megöletvén, azok helyében valakiket promoteált, azokat is egynehány rendben levágatta. Melyet az ország népe semmiképen el nem állhatván, csak nem régen reá támadtanak, de nyavalyásoknak az szerencse nem faveált, mivelhogy az kevés magyar gyalog és az jászvásári bő város népe is, a vajda mellett feltámadván, ellenek triumphált, a kiket közülök megfoghattanak, azokat külömb-külobb halálnak nemeivel megölette, a többi penig elszéledvén, pertractióban vannak. Hallatlan rettenetes pogán módon kinozza az szegén boérok, az főboérok feleségit, az kiket megkaphatott, némelyeket diribre darabra vagdaltatott, az kik terhesek találkoztanak közülök, mi kegyelmed böcsületes személyét követvén, méheket meghasíttatván, gyermekeket kivonatta és azokat is megölette. Melyet isten ő felsége talám el nem szenved, mert az lengyel had Hutinhoz érkezett, az mint értjük, és Simeon vajdának egy fia vagyon vélek; ez is igen meg(i)edt; az havasalföldi vajda holnap akar segítségére indulni. Exitusa mi lészen dolgoknak, mihelyt megértjük, kegyelmedet tudósítjuk felőle. Decembernek tizedik napjára kegyelmedet isten kegyelmességéből bevárjuk, szeretettel is látjuk. Az károlyi terminust ugyan akkor bizonyos üdöre egyenlő értelemből elrendelhetjük, Deus stb. Datum in civitate nostra Meggyes die 30. Mensis Octobris 1615.

Gabriel Bethlen.

P. S. Klezelius uram én felőlem az sok idegen ítéletet a mint látom mind ez ideig le nem tette, akár mint és hogy essék állapotunk, de mindeneket nekem tribual ő nagysága. Volna és lehetne sok és igaz mentségem, melyekkel felőlem concipiált opinioját avagy censuráját refutálhatnám, de én nem disputálok ő nagyságával, ám meglátja mint itil bennünket. A hol azt írja, hogy dudum in priuato statu promisi deditionem arcium sultano, oly bölcs tanács, mint ő nagysága,

igen vékonyan ítél az aránt, mert in priuato statu, ha én szintén ígírtém volna is akarmit a töröknek, nem oly bolond a török, hogy afféle ígíreteknak hitelt adott volna, holott én kezemben nem hogy ország, de csak egy tikól (*tyúk-ól*) sem volt, magaméval sem voltam szabad, de én bizony soha meg nem ígírtém, mert fejedelemséget sem kértem sem nem kerestem soha, ha ígírték volna is, isten soha ne üdvözítsen ha elvettem volna hazámnak szabadságának örökben való eleresztésével. Futottam oltalomnak okáért oda és laboráltam abban, miképen életem jószágaimnak birásával lehessen bátor-ságos, ha az úristen azután így rendelte állapotomat azt ő felségének és az én hazám szabad választásának tribuálom. Nem én ígírtém uram, Lippát a töröknek, hanem szegén Sigmond fejedelem, a ki nem csak ígírte, hanem maga is békészült vala az török császárhoz, mikor Bástá Beszterczét megszállotta vala, és az egész végházakat ajándékban akarja vala bémutatni, mert az szorongatás és a bosszúság kénszergetik vala. De akkor isten csodálatos módot és gátot vete eleiben és úgy tartozék meg. A közben a megholt császár ő felsége, sok szép leveleivel, ígíretivel convincálá, és abbéli szándékát elhagyván, bosszút nem akara üzni, hanem az országot is ő felségének resignálá, melylyel mit használt és micsoda gratiát nyert legyen, ez világnál nyilván vagy on. Az oltától fogva való ígíretekből vött materiát a török a várak kérésére. Szintén azt unta már el, hogy eleitől fogván csak szóval tartották, most immár jól tudván az országnak erőtlen voltát, úgy disponál, az mint isten elő bocsátja a mi bűneinkért intentumában. Csodálatos az istennek tanácsa uram, tavaly egész országúl megígírók Lippát körüle való apró pusztá kastélyokkal, mivel ő felsége hozzánk igen keményen viseli vala magát, az sok hamis infamatiókra nézve nem vala reménségünk várainknak visszaadása felől, hogy sem künn, sem benn ne legyünk, nem akaránk úgy jární. Mikor szintén resignálni akartuk volna, csudálatosképen megtarta az isten akkor és mind ez ideig tartjuk hazánknak nagy veszedelmes periclitálásával, melylyel csak annyit használtunk volt azért, hogy ezt a tatárságot, ki Podolyát rablotta mostan császár hivatta volt ki, és a volt a szándék, hogy a két oláh vajdával reánk bocsássa. Zkender passát azért hívatják oly hamarsággal, hogy az szerdárságot reá bízzák, mivel immár ő tudja az ide való állapotot, de az is késedelmezvén, az moldvai vajda országát féltvén az tatártól, sok ajándékával úgy igazította az Podolia-ságra. Eközben az én postám is beérkezvén az portára, főkövetemnek bizonyosan való menésével, abban tartozott meg az dolog, mert Ali passa minden bizonynyal azt hitette volt el az

császárral, hogy én országostúl elszakadtam a töröktől és nyilván való ellensége akarok lenni, de sok esküvési után az continuus oratorom elhitetvén az az vezérrel, hogy okvetetlen főkövetem útban vagyon, semmi abban nincsen, a mivel Ali passa vádolt, könyörögvén azon, hogy csak addig legyenek csendességben, a mig beérkezik a főkövet, sőt végre ugyan fejét kötötte bele, ha bé nem megyen a főkövet, ötet ölesse meg a császár: úgy tartóztak meg főkövetünk beérkezéséig. Ezt én azelőtt nem értettem ily bizonyoson, főképen az tatárnak kihívása hogy mi ellenünk volna, hanem mostan írja bizonyosan az orator, mégis én vagyok a bűnös uram, Klezelius uramnál. Ha mind így lészen a dolog, és minden hamis hirt elhiszen felőlem, mi szükség én nekem ő felségéhez ily igen addictusnak lennem, ha hitelem nincs. Ha csak egy postát bé kellett küldenem is, mindjárt azt költik reám hogy ő felsége ellen irogatok, azt hiszem bizony, hogy az főkövet bemenésére olyakat gondolnak, mely inauditum. Felette igen vigyázó postája volt Klezelius uramnak, hogy per stabulj praefectum magam híttam az törököt Lippa alá, bátor ő nagyságának külömb informatori lennének. Huszár István Romanae confessionis secundum conscientiam confiteálja bátor meg, ha volt oly instructiója. Eljű vala bizony akkor hivatlan is Ali passa, ha az úristen a végbeliekkel öszve nem veszteti vala, de az voná el Lippáról. Én uram az igazságot követem, ha ő nagysága minden actáimat in malum interpretálja, ám meglátja. Igen igaz hireket visznek fel, mert maga expostulált felbocsátott postám előtt, hogy én feirvári, váradi, tövisi templomokat elrontottam, nagy dolog, hogy efféle hamis hireket elhiszen; én ebben hagyom írásomat.

Paria literarum Gabrielis Bethlen Tranniae Principis ad spectabilem et magnificum dominum Franciscum Daróczy datarum.

(A m. k. orsz. levéltár. Publ. Fasc. XIX. Nr. 10.)

XLIII.

Kolozsvár, 1615. decz. 7.

Bethlen a kajmakámnak.

(T.-M.-Á.-Okmtár. IV. 139.)

XLIV.

Kelet n. 1615. sine dato.

Bethlen a szultánnak.

(T. M. Á. okm., IV. 141.)

XLV.

Szászváros, 1616. jan. 9.

Bethlen Rhédey Ferencznek.

(T. M. Á. okm., IV. 142.)

XLVI.

1616. jan. 19.

Spectabilis et magnifice domine etc.

Homonnai készületi és hadak fogadása felől való híreim az este és ma reggel bizonyosan jutának, melyek igazak-é, nem-é, nem tudom, mivel kegyelmedtől semmi bizonyos hírem elmenése után nem jutott: de mivel embernek nem jó kicsin dolgot is könnyen file mellől bocsátani, mentől inkább országos dolgot és tumultust, én is itt benn az ország hadainak elkészítésére gondot viselek isten segítségével, és mind a két császárhoz, palatinus és generalis uramékhoz postán leveleimet küldöttem; sőt ha az hírek Homonnai felől meg nem szűnnek, az magyarországi vármegyékre is leveleket iratok, protestálván előttök, hogy ha Homonnait ilyen gonosz szándékában előbocsátják és az békeséget meg engedik neki zavarni, én is oka ne legyek semminek, mert magamra s országomra gondot akarok viselni. Kegyelmedet kérem valóban, serkenjen az vigyázáshoz, és igen bizonyos igaz meghitt emberit Ungvárra és az hajdú városokban a hajdúk közzé, azonképpen Bodrok közben, és egyébüvé is bocsássa, kik által minden szándékoknak, a miknek lehet, menjen végére kegyelmed s engemet éjjel nappal tudósítson felőlök. Ugy értem, hogy Fekete Péter az innepek után is volt Homonnainál, és pénz is adott volna kezében, melylyel hadat fogadjon, ama Tarjáninak is zászlót osztott volna, és volna is immár gyűjtött hada öt százig való; mely ha igaz, nem jó nekünk is szunnyadoznunk. A ki hadat nyilván fogad, és az ő felsége magyarországi tisztriselői megengedik az hadak fogadását, az nyilván való

ellenségnek jelensége. Kegyelmed az vármegyék hadait mustálja meg 25. Jan., és serio megparancsolja nekik, valakit mennyi lóra és gyalog tartásra rendel kegyelmed, azoknak megszerzésére és készen tartására minden embernek jószága vesztése alatt gondja legyen. Ha kegyelmed valami bizonyos indulatot érthet, azt a Fekete Péttert ügyekezzeék Homonnai mellől elvonni és mellénk hínia; jószágot és pénzt, a mit illendőnek itél kegyelmed, ígíjjen neki én szómmal; azonképpen mentől több lovast, gyalogot fogadhat kegyelmed, igen ügyekezzeék rajta, ha két ezerig való lehet is lovag gyalog, gyűjtse kegyelmed őket és fogadja, én mindjárt fizettetek nekik. Mindenfelé küldözzön el kegyelmed hadak fogadására, és ha lehet kopjást és gyalogot fogadjanak inkább. Végezetre ez kegyelmednél csak magánál legyen, nekem szándékom ez, hogy ha indulása lészen Homonnainak, ide bé nem várom, hanem eleiben akarok ballagni Szakmár vármegyében; de először Váradhoz akarok szállani, feleségemet s marhámat ott akarom hadni. Kegyelmed az várat buzával, abrakkal, szénával, fával és minden éléssel igen takartassa udvarbiróval, az Imrefi ezer cseber borát is vitesse bé az várban, az asztagokat cséplesse el; nekem írja igazán meg, mennyi becsű buza lehet az várban, és mennyi abrak, hány ezer cseber bor, hogy ha kívánatik, innét belől is takarhassam meg az várat buzával, abrakkal. Istenért kérem kegyelmedet, hogy szorgalmatosan vigyázzon és mindenekre viseljen gondot kegyelmed, engemet bizonyos hírekkel tartson pedig gyakorta, sőt szünetlen. Bánfiné bizonyoson Krajniknak adott hűtit akarja megteljesíteni, a mint Somlyai Istvánné jelenti cancellarius által, kiben én sem vagyok ellentartó; Krajnik kimegyen, kegyelmed legyen segítséggel dolgának jó végben való menésében, az asszonynak is izenjen kegyelmed; az papok ne viseljék keményen magokat, az megtérő bűnösökért holt meg Christus urunk; kövesse meg az ecclesiát és recipiálják; mivel ennek adott hitet és ettől vagyon gyermeke is; igazságot irok, conscientiam szerint is ezt illeti; én ebben nézem becsülletes régi nemzetét az asszonnak, ennél is inkább ne gyalázódják. Isten kegyelmedet tartsa meg. Datum Albae 19. Jan. 1616.

Beneuolus

G. Bethlen m. p.

Küldetm : Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey stb.

(Eredetije az erdélyi Múzeumban.)

XLVII

1616. jan. 22.

Spectabilis et magnifice domine etc.

Hogy isten kegyelmedet egésséggel haza vitte, azon szívből örülök, kívánom is, hogy azon jó egésségben isten kegyelmedet tartsa meg. Az vármegyék mustrája, hogy az praefixus napon meg nem lehet, okát annak is értem, noha talám nem késő, mindazáltal ilyenkor az viceispán uraimnak serénbeknek kellene lenni. Ha meglészen az mustra, kegyelmednek a mint azelőtt is irtam volt, minden rendnek regestumát küldje be nekem, ki mennyi magával mustrált, és az hajdú városokból is honnét mennyin jöttek elő az mustrára. Homonnai mit hirdessen én felőlem, értem azt is kegyelmed leveléből, melyet az odament csavargó hajdúk beszéllettek, az kegyelmed írása szerint mindenkor vadnak afféle praktikájok azoknak az embereknek; nem volt híremmel ez ideig az cserélés, nem is hozott senki ez ideig oly követséget, nincsen is semmi szándékom az cserére, melyet meglát akkor, a mikor megpróbálja az Erdélre való indulását. Bizonyos dolog uram, hogy mostan ismét valóban kezdték fúni az követ a kigyók természete szerint, a mint értem. Kegyelmedet kérem, legyen szorgalmatos vigyázásban, mindenfelé bizonyos emberit elküldözvén ügyekezék minden dolgoknak bizonyoson végére menni, és nekem megírni; az hajdú városokon szüntelen legyen igen igaz emberi kegyelmednek, Szoboszlón, Beszermében; hol és mihelt rezgelődni kezdenek, kegyelmed is azonnal táborra szállítsa az egész vármegyét Várad körül való falukra. Hajdú nélkül azt reménlem meg nem indul, ha mi szándéka.

Az Haller dolgát kegyelmed írásából értem különben nem hallottam. Im irattam egy levelet neki, hogy 1. Febr. velem való compositiója szerint Sákát kézben adja; kegyelmed ne az udvarbirora bizza ezt, hanem 1. avagy 2. febr. Usomaközi uramat egynéhány fő nemes emberrel és egy káptalanal az én levelemmel együtt bocsáss oda, kérjék kézben, és ha nem adja, egy napot se várakozzék kegyelmed, hanem mindjárt postán értésemre adván nekem, az után mit cselekedjünk, az üdő meg fog tanítani.

Az budai pasának mit írasson kegyelmed, az summáját im jездésben küldtem kegyelmednek, az én követemnek megjövésére, és hatalmas császárt mi is megakarjuk találni ez dologról, mivel ez az ő hatalmassága kegyelmes ígreti ellen vagyon. Addig ő nagysága legyen csendes várakozásban, mi ő hatalmassága igaz hívei vagyunk országostól, valamit paran-

csol, a tevők vagyunk. Szépen irasson kegyelmed, én is irattam ezen dologról az vezérnek, kegyelmed küldje meg neki. Isten kegyelmedet tartsa meg. Ex Enied 22. Jan. 1616.

Benevolus

G. Bethlen m. p.

Az vármegyéket itt benn szintén mostan mustrálják uram.

Külczm : Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey stb.

(Eredetije az erdélyi Múzeumban.)

XLVIII.

1616. jan 26.

Spectabilis et magnifice domine nobis honorande etc.

Az kegyelmed levelét heted napra hozta meg nekem a váradi szolgál, nem keveset mulatott véle; kíváncsítik, hogy kegyelmed efféle levélhordozókat megfenyítsen, késedelem nélkül hordozzák az leveleket; oly fogyatkozást tehetnek egyszer az késedelmezéssel, melyet mindnyájan sem tudunk helyére állatni. Az oda ki való híreket Husztból az ott való udvarbíró újíttja, és azt írja, hogy igen rezgelődik Homonnai. Kegyelmedet kérem az istenért, valóban vigyázzon és menjen végére minden szándékának, melyet nekem is adjon értésemre igen sietséggel, tudjak provideálni idején én is; igen bánnám, ha későn serkennék a dologhoz. A mint írtam kegyelmednek ez előtt való levelemben, ha ugyan rezgelődik Homonnai, minden szándékom ez, hogy feleségemet kegyelmed gondviselése alá küldöm egyetmásommal, magam Kolosvárhoz gyűjtöm az hadakat, és hadait olynak és annyinak érthetem lenni, melynek isten segítségéből ellene állhatok, kimegyek eleiben Magyarországon; ha pedig derék erővel fog jőni, Váradhoz megyek sok okokért, melyet mostan kegyelmednek meg nem irhatok. Kegyelmed az várat valóban takartassa mindennel, ha kíváncsítik én is két vagy három száz szekér élelét küldök innét bele, s többet is küldhetek. Az hajdú városokon megtelepedett hajdúság cselekedetére vigyáztasson kegyelmed, az végbeli katonákat és vármegyéket ültetik-é fel: mert ha a császár akaratjából indulna, tudom csak hajdúval és lengyellel nem jó s meg nem indul. Haller Zsigmond maga viselésére is vigyáztasson igen kegyelmed, és nekem mindeneket adjon értenem. Ha kíváncsítik, kegyelmed hadakat mind lovast, gyalogot én számomra gyűjtessen, fogadják őket, én mindjárt elegendő pénzt küldök ki fizetésekre, addig szállittassa falukra őket. Az per-

ceptor írt nekem, mivel be nem jöhetett mostan, minthogy az adót mostan szedik, kegyelmed megmondhatja neki, nincsen semmi neheztelésemet érette reá, szorgalmatoskodjék az adóknak felszedésében, kegyelmed is serio parancsoljon az viceispányoknak és szolgabiráknak felőle. Az én inasom, ha megérkezik Bécsből, kegyelmed siettesse bejöni hozzám. Az kegyelmed állapotja végezetre mit kívánjon, magam is megtudom gondolni. Az úristent segítségül híván ügyekezünk uram rajta mindketten, hogy kegyelmed becsülletes jó hírének, nevének s hivataljának fogyatkozás nélkül megfelelhessen, melyet meg is ad isten, csak békességünk maradjon meg; az én igaz atyafiságomban megnyugodjék kegyelmed és abban ne kételkedjék semmit. Tartsa meg az úristen kegyelmedet jó egységben. Ex Alba 26. Jan. 1616.

Beneuolus

G. Bethlen m. p.

Hallernak az levelet mostan megküldtem kegyelmed kezében az vár restituálása felől, 1. Febr. bocsássa oda kegyelmed Csomaközi uramat.

Külcsm: Spec. ac magn. domino Francisco Rhédey stb.

(Eredetije az erdélyi Múzeumban.)

XLIX.

1616. febr. 4.

Gabriel Bethlen Dei gratia princeps Transsylvaniae stb. Spectabilis ac magnifice domine amice nobis obseruandissime. Salutem stb. Két rendbéli böcsületes levelét, az császár urunk ő felsége kegyelmednek írt levelének pariáival egyetemben elvöttük, kiből vesszük eszünkben, hogy némely istentelen nyughatatlan elméjű emberek mégis hamis vádlásoktól ő felsége előtt meg nem színtenek, hanem naponként igyekeznek az ő felsége haragját ellentünk gerjeszteni, kiknek az ő cselekedeteket noha annak előtte is mi igen nyilván tudtuk, mindazáltal csak hallgatásban mulattunk, hanem ma tizenharmadik napja, hogy Kowacsóczý Istvánt oda fel Prágába expedáltuk, ha ekkédig fel nem érkezett is, de ezen két nap, ítéljük, elérkezik, azokról az dolgokról ő felségének hűségesen írtunk. Azonképen ma nyolczad napja, hogy Csehý András által palatinus uramnak ő nagyságának hasonlatoson mindeket tudtára adtunk, ugyan Kowacsóczý Istvántól küldöttük kegyelmednek is levelünket, kiből eszébe veheti bőségesen, mibe legyenek azok a dolgok, azt hisszük levelünket Kas-

sáról eddig kegyelmednek meg is vitték. Az mi a portai híreknek állapotját nézi, Ali passa, minekelőtte főkövetünk Balassi Ferencz uram beérkezett vóna az fényes portára, szörnyű hamis vádlásával teljeségesen minden igaz ügyünket az mostani vezér Memhet basa előtt el akarta fordítani, sőt azon volt, hogy se főkövetünknek audientiát ne adjon, se penig continuus oratorunkat bé ne vegye, semmi dolgokban hely és hitel az fényes portán szavoknak ne adassék, hanem mind főkövetünket s mind penig continuus oratorunkat maga kezében kívánta hogy adassanak, és arra reá felelt bizonyosan, hogy ha kezében küldik őket, vagy egy úton, vagy más úton, de soha addig őket ki nem bocsátja, valameddig nemcsak Lippát, Jenőt, hanem a Homonnai ígéreti és biztatása szerint egész Vaskapuig Lugost, Karansebest, és Váradot is hatalmas császárnak kezében ejti. De mind az által istennek hála Ali passának ebben kedve nem teljesedett, holott octobernek elein felé Balassi Ferencz uram mi tőlünk megindulván, novembernek az eleire érkezett be az fényes portára, császárt ott benn várta deczembernek nyolczadik napjáig Asiából, az honnat megérkezvén, azon holnapnak tizenharmadik napján lött audientiája császártúl, nyolczadnapi audientiája után silentiumba volt a dolog, tandem 21. napján volt szörnyű nagy disputatioja vezér Memhet passával, élete csak két puncton forgott főképen: legelsőben objiciálta országostúl universalis defec-tiónkat, hogy az ő hatalmassága hűsége és óltalma alól Erdélyországot elszakasztván, császár ő fölsége hívsége alá ajánlottuk volna országostúl magunkat. Annakutána mind-járást a váraknak kézbenadását élete elfogyásának szörnyű halállal való fenyegetésével sollicitálta. De Balassi Ferencz miatt, olyan régi látott hallott okos vén ember levén (mint-hogy neki adott instructioja is, kire erős hittel köteleztettük volt, azt tartotta, hogy ha szintén halált kellett szenvedni is, semmi úton az várak megadásáról csak ingyen se gondolkod-jék) maga böcsületit, nemzetségének is jó hírét nevét mostani vénségében is szem előtt viselvén, semmire nem akart menni, nem is ment. Második audientiája tudjuk eddig meg is lött, mit efficiált, mit nem és mi válaszszaal jőjjön, abban bizonyosok nem vagyunk, ha szintén bizonyos válasszaal ekkédig megindult volna is, de tudjuk bizonyosan, útját nem siettetheti és nem érkezhetik akkorra, mint másszor, mert a mely posta ezeket meghozta, szintén harminczhárom napra érkezett ki, holott a Duna vize, mint ilyen olvadozó télnek idején felette nagy tempestással és tornyos zajokkal szokott folyni, ki miatt az úton járóknak is megkelletik az általköltözésben tartozniok: mind-ezekről ő fölségének bűségesen irtunk és a derekas punctokat

is, kiket abban jegyzenünk kellett, hogy nova promissiót töttünk volna oda bé, azokról is ő fölségének választ töttünk; de ennek az nova promissiónak ha nem egyéb, csak az egy Balassy Ferencznek személye is ellene állhatna, holott mi mást, ki az nagyszombati transactionnak minden részeinek megtartására hittel köteles nem volt, nem is akartunk béküldeni. Ő kegyelme nemhogy ígért volna valamit, de a nagyszombati transactionnak minden részeinek megtartására, jól tudja kegyelmed, hogy erős hittel köteles; második, hogy *inscijs et non consentientibus provinciae statibus*, cselekednénk afféle dolgot, tempore inaugurationis nyilván való articulussal kötelezett az ország, hogy ő hírek nélkül, ennél kisebb dolgot is nem cselekedhetni, nemhogy ilyen nagy dolgot. Ennek előtte is communibus votis, volt arról deliberatio, lehetetlen is, hogy olyan nagy dolgot titokban menjen végben, a ki elhinné is, más csodálkoznék rajta. Harmadik, hogy ő felsége cum periculo capitum et fortunarum fenyeget levelében, más felől szintén úgy fenyeget török császár, hazánknak utolsó veszedelmével, most meg nem tudjuk mondani, mire menendő az dolog, sokszor eddig lám elég controversia volt a dologról. Az mi követünk ott feun minden ratiókat, protestatiókat megmondottak és megmagyaráztak mit teszen (*toto studio et conatu*), kiből isten ne adja, hogy a következék, de a mint a híre vagon, hogy a persával végbe megyen török császár békesége, az ő fölsége fenyegetéséhez képest, conscientia szerint kérdehetnők akkor, ha maga akar e ő felsége elvesztetni bennünket, vagy az töröknek engedi a mi édes hazánkat, holott minekünk mind a két felől csak kárunk és semmi hasznunk nem következik. Ezekről ő fölségének ez szerint töttünk választ, hogy valaha sok felől való hamis vádlásoknak helt nem adván, vegye kegyelmes szemei eleiben megtapasztalható igazságunkat, és ezután efféle vádlásoknak méltóztassék mind emberét megnevezni, sőt levelét is kezünkben adni, hogy nagyobb bátorsággal szolgálhassunk ő fölségének, hiszen mi a mi fejedelemségünket a két császár között titkon nem viselhetjük. Most azok a vádlások isten kegyelmességéből kezünknel vannak; ha ezután titkos vagy nyilván való praktikák következnek felőlünk, mindenek ő felsége szeme eleiben kerülnek. Homonnai Györgynek ellenünk való szándékát és rezgelődését s naponként ő felsége előtt felőlünk vádoskodását igen jól tudjuk és már bizonyoson értettük, kit mi is nem akarunk siketségre venni, hanem itt benn hadainkat mustráltatjuk, nem aluszunk, naturae etiam instinctu magunkat, fejedelemségünket isten segítségével velünk levén, meg akarjuk ellene oltalmazni, sőt ha ennél is nyilvánban és nagyobb okokat érthetünk, oltalmazzon

isten, hogy az ő fölségével való confederatiónk ellen valamit akarnánk indítani, még csak gondolatjától is; ki nek minden részében megtartására teljes tehetségünk szerint igyekeztünk, de priuata persona ellen, ki mala sua persuasione uraságával meg nem elégedvén állapotinkat affectálja, meg is nem gondolná kegyelmed honnat miképen vesszük eleit. Az moldvai állapot felől írhatjuk kegyelmednek, Stephan az elfutott vajda és Radulj az havasalföldi vajda, egy szerdár Ibrahim nevű passánál Takuchon Moldova szélében vannak, Moldova országának nagy részét birja, az lengyel is hátra állott előle, Jászvásárra szorultak mindnyájan, egynehány szancsákságot rendeltek melléje segítségül. De az Dunának tempestásától, holott most felette rút zajjal mondják, hogy foly, nem költözhetek ekkédig által, várták azt a segítséget, de főképen az m segítségünket, kik nélkül akar-e megvinni avagy nem, bizonyosok abban nem vagyunk, mindazáltal ha módját találhatjuk, se lengyel, se pedig egyéb keresztyén had ellen ilyen vérszomjúhozó embernek mi segítséget nem adunk. Ennek utána is ha mi híreink érkeznek, alkalmatosságunk levén reá, kegyelmednek megírjuk. Tartsa meg isten kegyelmedet sokáig jó egészségben. Datum in oppido nostro Marosvásárhely die 4. Februarii anno 1616.

Spectabilis ac magnificae dominationis vestrae

Amicus ad seruiendum paratus

Gabriel Bethlen mpria.

Külczim: Spectabili ac magnifico domino Francisco Daróczi de Deregyő, sacrae caesareae ragiaeque majestatis consiliario et camerae Scepusiensis praefecto ac comiti comitatus de Beregh etc., Amico nobis observandissimo.

(Egykorú másolat a m. kir. orsz. levéltárban publ. fasc. XX nr. 8.)

L.

1616. febr. 6.

Spectabilis et magnifice domine

Affinis nobis honorande etc.

Kegyelmed levelét 6. Febr. itt Udvarhel várasában vöttem, melyben a kegyelmed ott künn való szorgalmatos vigyázását, gondviselését értem, kin felette igen örvendezek; nem volt a felől s nincsen is semmi kétségem a kegyelmed igaz jó (a)karatjában én teljességgel megnyugodtam, akartam kegyelmedet csak certificálni én is azokról, a melyeket hallottam, hogy kegyelmed is az hírekre nézve inkább tudjon vi-

gyázni és provideálni. Magam belső szolgája érkezék a kegyelmed levele előtt csak két vagy három órával, ki ott künn volt, vigyázásnak okáért küldtem vala, az is egyebet nem mond, hanem ezeket. Első ez, hogy sohul ez ideig még császár nevével semmi renden valóknak nem committáltak hadra való készülés felől mi ellenünk; másik ez, hogy semmi fogadott hada ez ideig Magyarországon nem volt, az vármegyék nem is engednék magok közt zászlókat kirakni; harmadik ez, hogy Lengyelországból várt tizenhárom száz solnert (*zsoldos*) ki Munkács felől, azokat ily reménség alatt biztatta és fogadta volna, hogy itt künn az hajdúságot fellázaszthatja ő is ellenünk, és azok mellé a maga jószágán való oroszszágot is feltámasztja, aki arra való lenne közzülök; negyedik, ezt is beszéli, hogy a pápától hoztak volna neki száz ezer forintot, melyet a portára küldene örömost, de annak a pénznek hozása nem bizonyos; mondják azt is, hogy az annyai jószágát 62 ezer forinton adták volna el, Lengyelországban azzal fogadnának hadat. De mind ezeknél nagyobb dolog ez, bizonyos izenték attól a szolgámtól, hogy Szilvási és Kamuti Farkas biztatják innét belől, hogy életemben rövid nap véget vethetnek azok ketten, az hadat tartsa készen, hogy az én életemben véget vetvén az ország legyen interregnumban, és akkor hertelen jöjön az országra véletlenül, hogy nolle et velle kényszeríttessék az ország ötet választani. Ilyen dolgoknak ment végére, kiről én is, az úristen velem lévén, igyekszem provideálni illendőképpen.

Az mi az ott künn való hadak állapotját illeti, titkon az hadak gyűjtése, felültetése, a ki országot akar venni, nem lehet; tudom kegyelmednek azokra szorgalmatos vigyázása vagy on naponként, ha mit ért engemet is tudósít kegyelmed; én is itt benn az hadakat igen mustrálom uram. Bizony soha nem hittem volna, ilyen romlott állapotban hogy ilyen megépült hadaink lehessenek, legyen az uristennek hála, Bihar vármegyén és a két vármegyén kívül lehet csak innét belől is 14 ezer emberünk hadra való, könnyen jó lovas, és igen szerszámos a lovas mind vármegyéken, székelésén igen kopjás. Istentünkben, igaz igyünkben bizván uram, ha egyebet nem akar, megpróbálhatjuk a szerencsét vele. Irtam vala kegyelmednek Bonyháról, hogy az vármegyéket felültesse akkori hertelen való hírekre nézve: de ha fenn való hadat kegyelmed sohult nem ért, nem szükség őket fárasztani és költetni, hanem csak igen serio parancsoljon kegyelmed nekik, minden rend oly készen legyen lovagjával, gyalogjával a kegyelmed rendelése szerint, hogy valamely órában parancsol nekik kegyelmed, mindjárt fejek jószágok vesztése alatt minden rend

felülhessen, és oda mehessen, a hova kegyelmed kívánja. Ez alatt kegyelmed vigyáztasson igen, és Ungváratt continue tartsa emberét, egyik jöjön, másik menjen; mielőt valami hadat ért bizonyosan mellé menni kegyelmed én reám semmit nem várakozván ültesse fel ott künn való hadainkat, a míg én is reá érkezem, és tartsa készen Váradon maga mellett. Ha az hajdú városok rezgelődni fognak, egy általjában megizenje kegyelmed nekik, hogy valamely városra való hajdúk mellé mennek, akár ő felsége birodalmából s akár a miénkből, de azokra kegyelmed reá megyen és városokat porrá hamúvá téteti, marhájokban zsákmánt hányat; én elhittem hogy ha kinek szándéka volna is oda való menetelre, de megtartózik. Én itt benn magam sohuva nem megyek, Fogarasban telelek, de mind lövő szerszámmal és minden hadaimmal oly készen akarok lenni, hogy, ha kelletik, tíz nap alatt Kolosvárhoz mehetek; ha kívántatik, Váradban három, avagy négy száz szekér élést is küldhetek akkor osztán.

Haller Sigmond hogy oly igen fussa a pasákat, nem csudálom, mert igen megbánta a compositiót, Kendista fog lenni; irt nekem is, kérvén martiusnak első napját a költözésre, de látván mire nézne ő is, ha esze volna hozzá, választ irattam neki: tudom, semmi oly marhája ott gabonájánál egyéb nincsen, azt hogy berakassa lakat alá és maga embe-rét rendelje hozzá való látásra megirtam, senki nem bántja, elvitetheti valamikor akarja; lábos marháit betegségek miatt ha el nem ha(jthat)ják mostan, teleltessék ott, ez után is elhajthatják. Kegyelmed ismét küldjön levelet neki, értse meg tőle, az compositio szerént akarja-e resignálni, avagy nem; ha nem akarja, kegyelmed hivassa be Váradban és tartóztassa meg, a míg én tőlem értelmet felőle nem veszen.

Belényesi György szintén mostan érkezék a portáról, ez levelemet hogy irom vala. A budai pasa sollicitálja Homonnai mellett a fejedelemséget, Erdélnek tíz esztendeig való adaját ígéri Homonnai nevével egyszersmind, annak felette mind Lippát, Jenőt, Lugast, Karansebest, de istennek hála semmit nem efficiálhatott: mert Balási uram is az dolgot bizonyosan megértvén Lippát megígírte, magát arra kötelezvén, hogy bátor onnét addig ki ne bocsássa császár, a míg meg nem adjuk, az vezér valóban mellettünk fogván a dolgot igazságunkban három okokért. Első, hogy ő neki sem barátja Ali pasa, másik az, hogy Homonnait tudván német birodalmából valónak semmiképen nem akarja s nem engedi promoteáltatni, harmadik, tudván azt is hogy amannak azokban semmi kezénél nincsen, a miket ígír, inkább veszi és hiszen is az mi kevesebb ígíretünknek, a mit tud kezünknel lenni; Jenőt isten

megmarasztja bizonyoson. Azért uram immár ezen nem sokáig által kell mennünk, az többit az kegyelmes úristenre kell bízunk: de az istenért kérem kegyelmedet, hogy soha senkinek ne jelentse ez dolgot addig, a míg véghez megyen, mert az ott benn is felette igen titokban vagyon, nem úgy mint tavalai esztendőben.

Hazánk megmaradásáért s magunk becsülletes állapotjának életünk megtartásával együtt nagyot kelletik próbálnunk. Sok dolog volna az portai mostani állapotoknak megírása; valóban nagy keresztet visel szegény vén ember ott benn. Az kazullal bizonyoson megbékélik császár, és igen felette nagy dolgokat forralnak az keresztyénség veszedelmére. Az lengyelek és az új vajda száz boért expedáltak mostan császárhoz, kik ma vagy holnap (ap hozzám) érkeznek, én általam akarnak császárral tractálni; felette igen esedeznek nyavalyások nekem, ha mi jót velek tehetnék. Csak hamar egymás után kétszer verték meg Tomsa hadait a lengyelek az mult két héten. Igen forgolódnak a lengyelek, valamint járnak a végtére. Kegyelmedet kérem, valami hírei érkeznek, sietséggel tudósítson mindenekről. Kovacsóczkitól és egyébünnen is ha mi nekem szóló levelek jutnak, sietséggel küldje meg kegyelmed. Isten kegyelmedet tartsa meg egésségben. Ex Vduarhel die 7. febr. 1616.

Affinis beneuolus

G. Bethlen m, p.

Kulcsin: Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey sat.

(Eredetije az erdélyi Múzeumban.)

LI.

1616. febr. 16.

Spectabilis et magnifice domine etc.

Kegyelmednek itt létemben három rendbeli leveleit vöttem, első Nagy István által, melyekkel együtt generalis uram és Kovacsóczki István leveleit is megküldte kegyelmed. Azokból a levelekből azt vehetem eszemben, hogy császárnak ő felségének se az ő felsége magyarországi fő tisztviselőinek az Homonnai rezgelődésében hírek és akaratjok nincsen, generalis uram merő bolondságnak tartja, maga kezével írta az levelet nekem, egy egész árkos papirosat beirt, abban bizonyoson írja, hogy senkinek ebben akaratja nem volt, rövid nap szégyent fog vallani Homonnai, sőt immár tagadja igen

mostan minden dolgát, hogy semmit ő moliálni nem akart. Mostani utólszor küldött levelével együtt kegyelmednek generalis uram levelét is hozván, azt is maga írta mind, igen dicsíri és javálja, hogy mind császárnak s mind palatinus uramnak értesére adtam a Homonnai dolgait, noha immár minden felől ők is végére mentenek minden intentumának, melyet noha tagad mostan, látván minden dolgában való szégyen vallását, de általán fogva ő dolga és akaratja. A mint írja mind generalis s mind Csehi András, a vármegyék is palatinus uramat követek által megtalálták ezen dolog végett, és kériik sőt obtestáljak is, hogy gyűlést celebráljon, mivel ő felsége távol vagy, és Homonnait ilyen gonosz igyekezetért megbüntesse. Palatinus is követeket bocsátott alá Homonnaihoz ennek az nagy zuzavar indító akaratjának megtudására, kitől vagy arra licentiája, hogy az ország békeségét felzavarja, a mellett parancsol neki, hogy supersedeáljon minden ügyekezettől. Reménlem uram, sőt hiszem is, az úristen megcségyeníti ennél is inkább, noha most is nem kevés gyalázatban forog: mindazáltal az szorgalmatos vigyázás mindenkör kívántatik hazánkra, melyben, hogy hátra ne álljunk, kegyelmedet is szeretettel intem. Én uram senki bántani nem ügyekezem, senkiét nem kívánom, az én sorsommal contentissimus vagyok, az szent békeséget totis viribus ótalmazni ügyekezem, csak nekem is hagyjanak békét etc. Az moldovai új vajdának követei nálam vadnak, mind maga s mind országa nevével erős hitlevelet küldött, ígírik magokat az jó szomszedságnak megtartására, onnan nem remélhetek semmi csalárdságot.

Zsáka felől való kívánságát kegyelmednek értem; én azt tudtam, hogy az asszonyom ő kegyelme törekedéséhez tartja magát abból: de most értvén a kegyelmed abbeli megváltoztatott akaratját, abban sem fogyatkoztatom meg kegyelmedet, ígíretem szerént kegyelmednek resignáltatom, csak kívántatik ez a dologhoz, az udvarbíró ott való faluknak inventariumát küldje be sietséggel, érthessem ott való állapotot is, mivel Sarkadhoz való jószágot is éppen Zsákához birta. Mihelt beérkeznek az inventariummal, mindjárt comisariusomat expédiálok és az által kegyelmednek kezében adatom. Szent Imréhet hogy kegyelmed megvötte értem, az én censurám szerént nem kellene kegyelmednek magát az sok jószág vétellel fogyatkoztatni ilyen kétséges időben; mert az háborúságban tíz ezer forint érő jószágért sem adna senki csak két ezer forintot is, olyankor a jószág semmit sem ér. Kegyelmednek immár oly jószága vagy, kihez hasonlót az erdéli birodalomban senki nem bír; mindazáltal a kegyelmed

jó tetszése; én csak irom az én censurámat. Kegyelmed kívánsága szerint Imrefi Mihált kész vagyok Sz. György napig is elvárnom a kegyelmed tekéntetiért: de mivel én ő vele végeztem akkor, azt a summácskát az ő kezéből várom meg, ha azt érhetem; most is igen megcsalt, 2500 forintot kellett volna békülden, többet tizenhetedfél száznál nem küldött, a többi éppen restál, melyet ha mindjárt meg nem küld, minden dolga és eddig való fizetése füstben héában megyen, de az harmadfél ezer forintra elvárnom Sz. György napig. Az mus-trálásnak regestumát meghozták; a hajdúság felette kevesen jött elő uram, a mint látom, mind is ezer s 82 ember; én többet reméllettem sokkal Bihar vármegyében lenni, a mint az hajdú városokat kegyelmetektől érttettem lenni népesnek. Kegyelmednek (ha mi hire)i valahonnét érkeznek, adja értésemre. Isten kegyelmedet tartsa meg. Ex Fogaras die 16. Febr. 1616.

Affinis beneuolus

G. Bethlen m. p.

Külszím: Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey sat.

(Eredetije az erdélyi Múzeumban.)

LII.

1616. fel.r. 19.

Spectabilis et magnifice domine etc.

Kegyelmed levelét vöttem, és azzal együtt Budai István levelét is, melyben mit írjon kegyelmednek itt benn való követség hordozások felől, értem, melyben nem is kételkedem, de hogy egy is kézben afféle emberek között nem akad, noha az újvári és kővári kapitánoknak affélékre való vigyázás felől kemény parancsolatok vagyon tőlem, szorgalmatosan is vigyáztatnak utánnok, a mint magok írják; én nem tudhatom, kiváltképpen mostan az nagy hóban hol mehetnek el, mert az ösvényeket mostan, a mint írják, nem járhatják. Az száz fő emberek pedig felettébb esküsznek, magok felől való suspitio ellen igen felelnek; ha kit megkaphatnék benne, in exemplum megtaníttatnék benne. Homonnainak jött egy bejáró inasa hozzám e napokban, ki Erdélben nőtt fel, nem régen ment volt hozzája, ismerik sokan itt benn a fő emberek, az sok titkait jelengette meg, és onnét belől is a kik factori és czinkosi; bizonyos ratiokból megtetszik, hogy igazat mond; talám az úristen nem sokára megbüntet az lator emberekben. Én

azért az inast csak udvaromban sem vöttem, fő, ember inasa lött. A mire elérkezem az vigyázásban, hátra nem állok. Az lengyelek mi gondolatjokból cselekedték nem tudhatom, bizonyoson hozzá magam szolgálja, az országból kimentenek, az vajdák és az szerdár Jászvásár felé indultanak; ha nem practika, nagy csuda, mert ezeknek annyi hadok nem volt, kívül csak két ezer lengyel kopjást megverhettek volna is; e két nap bizonyosbban meghozzák; magam is által szállok Prásmárra öt vagy hat napi mulatságra.

Sákát hozzá való jószágival kegyelmednek hogy az udvarbíró resignálja megparancsoltam. Rédei Pálnak adtam egy falucskát abból a jószágból, gondolván hogy kegyelmed sem fogja bánni. Adja isten, kegyelmed sok esztendeig békeségesen bírassa és több jó akaratomat is vehesse. Rédei Farkasnak kegyelmed által való köszöntését kedvesen vöttem, kívánom istentől, hogy sokáig éljen, és kegyelmed is ember korban való jutását megérje, szolgálhasson istennek, hazájának és kegyelmeteknek. Ezeknek utána isten kegyelmedet éltesse jó egésségben. Ex Fogaras die 19. Febr. 1616.

Beneuolus

G. Bethlen m. p.

Kulczim: Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey sat.

(Eredetije az erdélyi Múzeumban.)

LIII.

1616. márcz. 7.

Gabriel Bethlen. Dei gratia princeps Tranniae stb.

Spectabilis ac magnifice domine nobis observandissime, Salutem stb. Noha az motusokhoz képest csudálkoztunk azon, hogy kegyelmed azok felől minékünk semmit nem ír vala sok ideig, de egymásután két rendbeli leveleit, egyiket melyet Deregnýről 12. Februari, másikat, melyet 20. Februari Kaszárúlról írt, vevén, megértettük, mely gondviselése és szorgalmatos vigyázása volt azokra, kit fölötte kedvesen vöttük kegyelmedtől. Császárról urunktól ő fölségétől Kovacsóczy István, palatinus uramtól azonképen Csécsy András kedves válaszszaal megérkeztenek, ő fölségétől Homonnay uramnak küldött levelének páriáját is aláhozván. Ő fölségének és palatinus uramnak is egy szívvél való választételekhöz képest vesszük eszünkben, mely nagy kedvek legyen az egyszer szentül végzett békességnak megtartásához, kiből ő fölségét és fölsége tisztviselőit is végig isten ő szent fölsége megtartsa,

szivünk szerint kívánjuk. Homonnay uram oda ki való praktikai felől azulta semmit újabbat nem érthetünk, hanem hogy Csiky István püspök uramat tizennyolcz ezer arannyal küldötte volna Lengyelországban. Azt is ugy vagyon Dóczy uram igen menti, hogy nem hadak fogadni, hanem deuotionis causa ment volna Chyestakóban. Mindazáltal járására gondunk és vigyázásunk leszen, vagyon is. Kegyelmedet ezen kérjük, legyen gondviselése arra, minemű affectusa lehessen Homonnay uramnak az ő fölsége parancsolatjának, mint viselje ahoz képest magát, megyen-e fel, nem-e? és ha mit arról és egyéb dolgok felől is érthet, adja tudásunkra. Tholdalagy Mihály, ki a fényes portán két esztendeig continuus oratorunk volt, megérkezvén, annak relatiójából és főkövetünk leveléből is bizonyosan értjük, sőt hűti szerint vallja Tholdalagy Mihály, hogy Ali passa azzal commendálta Homonnai uramat császárnak és az vezéreknek, hogy promotiójáért Erdélynek tiz esztendeig való adaját most egyszersmind az portára bészolgáltatná, azonkívül is nemcsak Lippát, Jenőt, hanem a Vaskapúig épen odaadná; Balassa Sigmondnak is hasonló gonosz praktikája szegény nemzetünk ellen, méltán gyalázta isten és büntette meg is veszedelmes igyekezetiért, kire képest instál azon Aly passa, hogy főkövetünket küldenénk ő kezében Budára, fejét, életét kötvén, az megírt summát és helyeket az fejedelemség változásával megszerzené hatalmas császárnak; de főkövetünk sok okoskodásával azt elfordította, kiváltképen az egy ratióval, hogy az ő hatalmassága fényes portájáról nem illenék egy olyan rabja szolgálja postájára egy ország követségét transmittálni. Az vezérek közül is Ali passának irigyi lévén, arról elállottak. Még ez ideig derekas végső válasza követünknek nem lött. Mondja azt is Tholdalagy, Balassy uram is írja, ennekelőtte császárnak kazullal való békességét csak ingyen emliteni sem merték a vezérek, mostan az kazulnak újabb követi érkeztén az fővezér táborában Halpben, hétszer való százezer forint érő ajándokot hozott császárnak, az békességet sollicitálván, valamit szultan Zulimán az kazutól megvött volt úgymint húsz váratat tartományokkal császárnak megigértvén, csak az egy ratióval merészlették császárt az vezérek a muftival egyetemben a békességre inteni, mivel oda igen messze és pusztá földökön igen veszedelmes hadakozni, ide felé Európára sokkal könnyebb és hasznosabb hadakozást igértvén császárnak és immár el is volna teljességgel végezve az vezérek között, hogy az kazullal megbékélvén, ide felé Európára fordítsák hadakozásokat, bizonyos jelet penig lenni azt mondja, hogy az mely követe kazulnak Konstantinápolyban tartóztatás alatt volt, immár kétszer

vendégletette meg solenniter az fővezér császár akaratjából, mely minekünk hasznunkra nem lenne, isten ő fölsége is távoztassa. Az moldovai Tompsa István vajda mellé török és tatár érkezvén segítségül, az lengyel ellene való fegyvervonás nélkül kifutott előtte, az vajda Hutyn felé utánok ment volt, közhírrrel hozák, hogy ismét megverekedtenek, de még bizonyosat felőlök nem értettük. Az bizonyos hogy az lengyelt császár Moldovában semmiképen szenvedni nem akarja, hanem István vajdát ülteti ismét az székbén, kit noha az lengyelre való képest maga böcsületiért cselekszik, de valósággal tudjuk, mivel az portán is István vajdát nagy kegyetlenségeiért megunták, el vagyon végezve, hogy hamar időn megváltoztassák. Az ott való lengyelektől nekünk kevés tartásunk vagyon, mindazáltal eddig is volt vigyázásunk reájok, leszen ez után is, az kegyelmed irásához képest is inkább leszen; ha mi új hiriei kegyelmednek lesznek, adja értésünkre. Tartsa meg isten kegyelmedet sokáig jó egészségben. Datum in civitate nostra Brasso die 7. Mensis Martij. Anno domini 1616.

Spectabilis ac magnificae dominationis vestrae

Amicus beneuolus ad serviendum paratus

Gabriel Bethlen.

Kendy uramnak adott saluus conductusunk hol akadott legyen meg, maga leveléből értem, ha ezt is megvetik egymás barátságát, nem tudom, hova gondolkodik Kendi uram. Im azért én az kegyelmed böcsületes irására ismét újabbán küldtem salvus conductust, ne szolgáját küldje a jámbor, ha akarja, maga is bátorsággal jöhet, senkitől semmi bántása nem leszen.

Külczm: Spectabili ac magnifico domino Francisco Daróczy de Deregneő Comiti comitatus de Beregh stb. stb.

Máskézzel: Par litterarum Gabrielis Bethlen 20. Martij allatarum.

(A m. k. orsz. levéltár. publ. fasc. XXIII. nr. 1.)

LIV.

1616. márcz. 21.

Spectabilis et magnifice domine etc.

Kegyelmed kívánságát sarkadi jószág felől megértettük; noha bizonyára nem kevés búsulásunk vagyon a miatt is,

az várat mi tartsuk praesidiummal jószág nélkül, mely nehéz dolog legyen: mindazáltal ebből sem akarjuk kegyelmednek kedvét szegni, hanem azt is oda adtuk kegyelmednek a Sarkadon kívül való falukat. Hogy ha pedig kegyelmednek Sarkadhoz kedve vagyon, azt is kegyelmednek adjuk, csak kegyelmednek az ott való praesidiumnak tartására legyen gondja. Haller Sigmond hogy a lövő szerszámot kihordatta Sákából, mi velünk való végzése ellen cselekedte, melyeknek visszahordatásában vagyon és lészen mód, csak kegyelmed ne hagyja elfelejtenünk, arról is hasznosan provideálhatunk. Furtát is hogy elfoglalni nem engedte, mi nem tudtuk, azt is kegyelmed directorunkkal foglaltassa el; mert mi nekünk minden jószággal adta a végzéskor, valamit Sákához birt mostan; ha abban ellentartó lészen, mi sem confirmáljuk jószágiban és ígéretünket nem praestáljuk. Az 2500 forintnak ha az perceptor szerét teheti, abban sem tartunk ellent, csak az vitézlő népnek fizetése azzal felettébb hátra ne maradjon, irtuuk is felőle a perceptornak. A pénzre nekünk is most felette nagy szükségünk vagyon; mert Törcs várát akarnók az brassaiaktól redimiálni, mely 39 ezer forintot meghalad. Végezetre ha az ott künn való állapot mostan csendes, kegyelmed is uram semmi hajdút ne tartson fenn, ne panaszkodhassanak az (más) párról semmiből reánk; most is nem tudom micsoda hajdúk szállottak volt Tasnádra; felette igen expostulál kegyelmedre Daróczi uram, írja levelében, hogy talám kegyelmed ötet is Homonnai pártjának tudja, avagy tartja lenni, melyet sok Tasnáért sem cselekednék, sőt ő felsége után Erdélnek nem különben akar szolgálni, mint Magyarországnak. Ugy vagyon ez ideig azt is követte a jó úr, a mint érthettem. Kegyelmed irasson neki, és mentse magát, nem kegyelmed akaratjából szállottak volt Tasnádra a hajdúk, sőt hajdú felültetésre sem volt semmi szándéka, kedve, de látván az csavargó hajdúknak öszvegyűjtését, melyet Fekete Péter gyűjtött volt Homonnai számára, kegyelmed is mint Erdélnek ott künn való fő gondviselője a végre tiltetett volt fel valami számu lovasokat, hogy azoknak ellene küldhesse. A mi részünkről csendességet bátran ígíri kegyelmed, csak ő kegyelmek is az ő felsége részéről ezután is mint ez ideig ne engedjenek az háborúságban gyönyörködő embereknek szarvat nevelni. Palatinus uram generalis uramnak és egynéhán vármegyére ő felsége akaratjából minémű parancsolatokat küldött, azoknak pariait in scriptis küldte generalis uram, mi is kegyelmednek küldtük. Ha az igazságot így kezdik követni, az szent békességet az úristen megerősíti köztünk, ki is találják könnyen az Homonnai factióit, csak diligenter inquiráljanak felőle. Valami

hírei kegyelmednek érkeznek, adja sietséggel értésünkre. De caetero foeliciter valeat. Ex Vye gyhaz die 21. Mar. 1616.

Affinis Beneuolus

G. Bethlen m. p.

Külczim: Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey stb.

(Eredetije, mely Bethlen írása, az erdélyi Múzeumban.)

LV.

1616. máj. 9.

Spectabilis et magnifice domine.

Kegyelmednek két rendbeli leveleit vettem, melyekből az Homonnai rezgelődése és Raduly vajdának megindulása felől certificál, mely dolgot uram siketségre semmi úton nem jó vennünk; mert ha Raduly vajda alá jött avagy jő, bizonyosan római császár akaratjából vagy on minden consultálkodások. Szükség azért uram, hogy mi is hazánk megmaradására mentől jobban lehet provideáljunk. Itt benn én minden rendeket Kolosvárhoz hivatok, és nem is késem, isten velem lévén eszten szeredán magam is megindulok, és ha az hírek újulnak Kolosváratt sem késem, hanem egyenesen menten megyek Tasnád felé és az Ér mellé sietek szállani. Kegyelmed is ne késsék semmit, hanem éjjel nappal sietesse a vármegyebéli hiveinket felülni, és először Váradhoz szállítván ott minden rendnek lovagját gyalogját megmustrálván, ha ki az ország végezése szerént lovassát gyalogját jószágáról úgy elő nem állatná, kénszerítse úgy elő állatni, az hajdú vitézeket is hasonlóképen minden városokról ha lehet fejenként, hogy minden háztól felüljenek azon legyen kegyelmed, és mentől hamarébb lehet uram, ha kegyelmed egészsége szenved, szálljon Szalacshoz táborban minden rendekkel. Az szilágyi két vármegye is hogy kegyelmed mellé menjen, im megparancsoltuk ő kegyelmeknek, azokat is kegyelmed hasonlóképpen megmustrálja, az viceispánoktól a vármegye regestomit és kapuszámokat előkérven, a szerént kívánja kegyelmed meglenni őket. Báthori Istvánné, Prépostvári lovasit gyalogit igen meg kell kívánni, mivel azok bírják a jószágnak derekát. Azokat kegyelmed megmustrálván csináltasson egy derék regestomot, ne olyant a minémű jedzést a télben küldött vala, hanem szép seriessel magán elkezdetvén kegyelmed, az urak urasszonyok neveit, kiknek mennyi lovagja gyalogja mustrál meg, úgy irassa fel; azok után valamennyi jószágos fő és nemes embe-

rek lesznek, ki mennyi magával mustrál, felirassa, az után az hajdú városokról ki mennyi lovaggal gyaloggal jó elő a kapitánok közzül, azután Közép Szolnok, utána Kraszna vármegyét. Az regestumot küldje nekem kegyelmed sietséggel.

Szalacsához szállván kegyelmed irjon mind generalisnak, Dóczynek, Szakmár, Szabolcs, Bereg vármegyéknek, mivel Homonnait bizonyosan értjük ellenünk akar indulni, okát nem értjük miért, holott sem ő felségének sem a nemes Magyarországnak nem vétettünk semmit, és így az szent békességét nem illenék sem ő felségének sem az országnak egy privatus ember hogy felbontsa: de ha ugyan csak a háborúságban akarnak gyönyörködni, Homonnaival elkezdehetik, de bizony felő, hogy a török császár ne végezze el köztünk. Azért kegyelmednek is tiszti szerént szükség lévén vigyázni, ilyen derekas készületet el nem hallgathatott, táborban szállott vigyázásnak okáért, de kegyelmed, sem mi senkit nem bántunk, ha Homonnait leültetik; de ha előbocsátják szándékában, kegyelmed is mi velünk együtt meglátja, mit tehetünk. Az levelet küldje meg bizonyos emberektől. Ez alatt kegyelmed igen igen vigyázzon minden cselekedetekre, jöjön menjen kegyelmednek Szakmárra, Ungvárra, Munkácsban embere. Az császár birodalmabeli hajdúkra vigyázzon szorgalmatosan, és megintse őket mind titkon mind nyilván, ha senki nem bántja őket, üljenek veszteg a jámborok, mert valamely városról Homonnai mellé mennek, bizonyosan elhídjék hogy felégettetem a várost; sőt ha ugyan megindult Homonnai, inkább azon legyen kegyelmed, minden ígreti által, hogy mi mellénk jöjenek, értsenek egyet velünk, holott ezek a pápista urak minden úton azon vadnak, hogy az egész országban lévő keresztyéneket elveszessék; gondolják meg, Bocskai István által az úristen mely csudálatosképpen gátolá meg akkori gonosz igyekezeteket és mint szégyeníté meg a hajdú vitézek által, most is azon kegyelmes gondviselését megmutatja az úristen hozánk, csak két felé ne szakadjunk; de ha ugyan melléje mennek Homonnainak, mi se isten se ez világ előtt okai veszedelmeknek ne legyünk, mert bizonyosan mi is innét és a törököt is Szolnok felől reájok hozzuk. Sőt kegyelmed bizvást assecurálhatja őket, ha kívántatik, csak értsenek egyet velünk, az török császártól is oly hitlevelet hozatunk az egész hajdúságnak, hogy soha őket mostani szép szabadságokban meg nem háborítja a török, kastélyokat le nem vonatja, adófizetésre őket nem kényszeríti. Valakinek közzülök kegyelmed mit ígír, bizvást ígírje kegyelmed, csak illendőképpen légyen, minden ígretit kegyelmednek praestáljuk. Fekete Pétert ha miénkké teheti kegyelmed, legyen azon, faluit ígírje meg, sőt annál

többet, de úgy, ha tökéletességet tapasztalhat benne s ha pedig az igasságot nem akarja, üttesse el láb alól kegyelmed, rendeljen arra jó három vagy 4 lovast, vagy a mennyi szükség; valaki véghez viszi, 32 ház jobbágyot és ezer forintot adunk neki. Ebben jó mód lehet; mert Debreczenben gyakorta jár; ott véghez vihetik; ha szintén oda nem jőne is, Szoboszló táján is meglehet, mert tudom, másod harmad magával kijár a mezőre. Mivel oly igen addictus Homonnaihoz, most is ott volt nála, azt remélem, hogy ha Fekete Pétert vagy mellénk vehetnők, avagy elüthetik láb alól, a hajdúságot úgy tetszik nekem senki Homonnai mellé fel nem ültethetné. **Kegyelmedet kérem, ezekre legyen szorgalmatos gondja.** Az több hajdú kapitánokat, kiváltképpen beszerményit s nánásit, igen bizonyos meghitt emberi által kegyelmed jártassa, és tegye miénkké, ígírvén nekik jószágot, de ily okkal csak, hogy ha Homonnai ugyan reánk akar jőni, mivel nem római császár akaratjából vagy, a mint nyilván ő magok affirmálják, tehát Homonnai ellen értsenek bátor csak velünk együtt, ne német császár ellen. **Ha pedig semmit a kegyelmed szép intése köztök ígírte nem fog, és ugyan felkezdenek ülni, valamelyik városról felülnek, tartózás nélkül kegyelmed reá küldjön és többől kiégettesse, a kit benne kaphatnak, levágassa, marhájokat elprédáltassa.** Én is uram nem késém, a mint feljebb írá, Tasnádhoz kimegyek; ha nekünk való had lesz, isten akaratjával és segítségével tartózás nélkül eleiben menjünk, és a szerencsét megpróbáljuk vélek; de ha nem nekünk való lesz, igen könnyen Váradhoz szállhatunk táborban, és ott magunkat megerősítvén az török segítséget mellénk várhatjuk derekason; az alatt pedig háta megett az egész Ungvár munkácsi tartományt égettethetjük. **Ha eszes hadviselő ember lesz köztök, elhitttem háta megé ilyen derekas hadat nem hagy; hogy Váradhoz jöjön pedig, az nem tiz 20 ezer embernek való dolog.** Csak kegyelmed serénkedjék a kiszállással és levelek elküldözésével, annak felette a hajdúkkal való tractálással, csak azzal is megakadnak egyszer; de kiváltképpen Lippa megadásával bizonyosan megakadnak; mert eddig azzal biztatták magokat, hogy Lippáért és Moldova meg nem segítéseért a töröknek rettenetes haragja lévén reánk, onnan semmi segítséget nem remélhetünk, de immár ezt meghallván különben fognak gondolkodni.

Engemet kegyelmed gyakorta értessen bizonyos hitekkel. Végeztet mentől több gyalogokat fogadhatnak, azon legyen kegyelmed, rendeljen arra való embereket, kik mind Debreczenben Váradban kiáltassanak zsoldot, és én számomra mentől hamarébb bár csak 50 gyalogot küldjön befizetésre,

kiket itt feleség(em) mellett hagyhassak. Az váradi gyalogot kegyelmed többitse, mentől inkább lehet; mostan az szükségre kell nézni. Magával kegyelmed valami két falkont és 3 tarackot vigyen táborban az aprájában, de álgút ne vitessen kegyelmed, én is innét magammal viszek valami 12 lövő számat, csak kegyelmed mentől hamarébb valami tíz mázsa port egy szekeren küldjön Kolosvárig. Az hajdú kapitánoknak irattam levelet a kegyelmed censurája szerint, ajánlja az mi jó akaratunkat fejenként nekik. Hirt kegyelmednek egyebet nem írhatok, hanem az vezérnek fő kapucsi pasája jó hozzám, talám ez héten el fog érkezni. Szkender pasát Bosznországból bizonyosan megindították; igen nagy hadat készítenek a moldvai lengyel had ellen, onnét semmi tartásunk nem lehet. Ezeknek utána az úristen kegyelmedet tartsa meg jó egységben. Datum Albae 9 Maj. 1616.

Affinis beneuolus

G. Bethlen m. p.

Furtát kedéssel megcseréltem, két falut, melyben 52 ház jobbágy vagyon, adtam érte. Kegyelmed elfoglalhatja immár bizvást.

P. Scripta. Az harmadik postája kegyelmednek ez órában érkezék levelével együtt, melyből ujabban értem Homonnainak reánk való induló szándékát. Ez ideig valamit tudhatam, kegyelmednek megírtam, és semmit kegyelmedtől el nem titkoltam, nem is tudtam különben gondot viselni, a mint az állapot folt magában. (A mi az) Homonnai dolgát nézi, tudtam bizonyosan, hogy Erdél(ből). (tar)tják hirrel, tanácscsal, biztatással. Most is proponáltam igen serio, elejekben adván és megmutogatván nekik az nyughatatlan elméjű embereknek latorságok miatt hazánkra s magunkra következő veszedelmet: de ezek soha arra nem akarának menni, hogy citatio nélkül az latrot megfogják, és én is, mivel a törvénre vagyok köteles, azoknak censurájok nélkül nem cselekedhettem, noha bizony nem kevés búsulásom volt s vagyon rajta, tudván az nyilván való árúlokat közöttök lenni, és még is tudva el kell szenvednem. De ezek dolgok immár így lévén, én is nem kedvezhetek az törvének, hanem különben fogok a dologhoz. Semmi nagyobb akadályom nincsen, mint az hertelen való jövele ha lészen, és ha addig hadaimat össze nem hozhatom: mert az után, ha jőne is, kevesebbet gondolnék vele. Mindazáltal éjjel nappal siettetem az hadakat, és ez alatt mind törökhöz elküldök s mindenről, a mint lehet, provideálok uram. Ha ugyan bizonyos lészen meg-

indulása uram, a mint kegyelmednek megírtam a más levelemben hogy Szalacshoz szálljon, ha Homonnai az Szilágyságra avagy Sibó felől jó, kegyelmed Szalacshoz ne szálljon, hanem isten akaratjából az Keresen egyenesen siessen hozzám jőni a hadakkal, én is Kolosvárhoz csatlom addig magamat; (de) ha isten adná uram, hogy az indulással nem hirtelenkednék hanem készülne, ezt mondom ha bizonyoson megérthetné kegyelmed, mégis Szalacshoz való szállását javallom kegyelmednek, hogy én is az erdéli hadakat vihetném bátor csak Tasnádhoz, mert itt benn soha nem vlnak oly bátorsággal, mint hazájokon kívül, és bizonyoson reménlem, hogy készen létünket ha megértené, nem kevés rémtülést hozna neki. De istenért kérem kegyelmedet, hogy ha lehet bizonyoson menjen végére dolgának; ha megindult eddig, vagy ezen a héten okvetetlen megindul, addig a míg levelem kegyelmedhez kijut, hát így kegyelmed éjjel nappal adjon bizo(nyos) kegyelmed. Csak addig ne indulna, a míg táborban szállhatnék, az után bátor elinduljon. Váradban kegyelmed hagyjon oly igaz embereket, kik nyomják igazán a kengyelt, tartsanak igaz hírrel bennünket; Váradot én Homonnaitól nem félttem, hogy csak a felé is merne menne, bolondság is volna tőle. Ha pedig Homonnai megindult, avagy megindul ez alatt, kegyelmedet intem, sőt hagyom is, hogy Haller Györgyöt mindjárt vitesse be Váradban, és hagyja jó őrizet alatt ott; mert bizonyoson és nyilván írhatom kegyelmednek, hogy nyilván való áruló. Könnyű lövő szerszámot 4 vagy ötöt hozzon magával kegyelmed, port, golyóbist azokhoz. Ha pedig még is ugyan bizonyoson megindult uram Homonnai, és Szilágyságra avagy Sibóra hallhatja bizonyoson indulását, az én tetszésemből kegyelmed ne az Keresen jőjön, hanem Belényes felől jőjön minden hadaival, hogy valahogy megértvén a kegyelmed jövését eleiben ne mehessen és ne küldhessen, tőlünk el akarván szakasztani. Attól igen ótalmazzuk magunkat, hogy szakadozva harczot neki derekaszon ne adjunk, mint Brassónál Székel Mójses idejében történt a dolog. Én itt benn uram éjjel nappal, a mire érkezem, gondot viselek, várom immár kegyelmedet hadaival együtt, és ez üdő alatt kegyelmednek adjon jó egészséget és erőt, lássuk egymást jó egészségben. Albae 9 Maj. 1616.

Affinis beneuolus

G. Bethlen m. p.

P. S. *) Kegyelmed semmit nem ír jövetelinek módjáról, mennyi hada és micsoda féle legyen, gyalogja ha vagy, vagy csak könnyű szerrel, az hajdúság is ha felkölt mellette avagy nem; azoknak állapotja felől is és minden készülétiről informáljon kegyelmed bizonyosan. Okát nem tudjuk mire vélni, de mi nekünk ez szóval való írásunk sem semmi ből nem jött eddig; közelebb lévén (n)agy dolog volna, ha ebben valami hírek nem volna nekik is.

Jegyzet: A kipontozott helyeken a levél ki van szakadva.

Kulczim: Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey sat.

(Eredetije, mely Bethlen írása, az erdélyi Múzeumban.)

LVI.

Déva, 1616. máj. 24.

Bethlen G. Rhédey Ferencznek.

(Török-Magyarkori Áoktár, IV. 146.)

LVII.

Déva, 1616. jún. 6.

Bethlen G. Rhédey F.-nek.

(Tör.-Magy. Áoktár, IV. 148.)

LVIII.

1616. jún. 8.

Spectabilis et magnifice domine

Affinis honorande.

Gálfi uram mai napon adá meg a kegyelmed levelét az Homonnai hajdú vitézeknek küldött levelének parájával együtt; ezelőtt harmad nappal kettőt hoztak olya(n) levelet kezemben pecsíti és keze írása alatt. Sokat ír(hatn)ék, de nem érkezem reá dolgaim miatt. Homonnai, ha ke(res)ztyén és emberséges ember volna, nem kellene engemet így diffamálni, mert minden cselekedetét maga leveleivel bizonyíthatom én

*) Ez a második utóirat nem a fejedelem kezeírása.

meg. De megtetszik az árulónak mérges embertelensége, maga megbírhatalatlan rosz volta. Megszégyenítette az úristen ez ideig minden dolgaiban, ezután is elhittem megszégyeníteni: mert valaminémű fundamentommal való biztatása volt ezelőtt Ali pasától, mostan kétszerte nagyobb fenyegetődő levelekkel rettentí; ha megindul, ő is utána indul és rajta elhal; immár onnan sem lehet félelmünk. Itt való állapotunk mostan miben legyen, Gálfi György kegyelmednek megmondhatja; ha meg nem hazudják magokat, talám immár tovább nem veszekednek az itt valók. Bizonyára ha az sok ártatlan községet nem szántam volna, eddig régen véget vethettem volna benne. Az ifjú legénynyel is beszéllettem uram, nem késlelem azt is, levelekkel elbocsátom. Az por talám nem kellek, de, hogy ha kívántatik, abból is fogyatkozásunk hogy ne legyen, kegyelmedet kérem, küldje el sietséggel. Isten kegyelmedet tartsa meg. Ex castris 8. Junij. 1616.

Affinis Beneuolus

G. Bethlen m. p.

Kulczim: Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey.

(Eredetije, mely Bethlen írása, az erdélyi Múzeumban.)

LIX.

Kelet. n. 1616. jún. 10.

Bethlen utasítása Tholdalaginak.

(Török-Magyarkori Áoktár, IV. 149.)

LX.

1616. jún. 19.

Spectabilis et magnifice domine

Affinis nobis honorande etc.

Kegyelmednek immár egynéhány leveleinket küldtük minden eddig való állapotunkról azokban kegyelmedet certifiálván, melyekre ez ideig semmi válaszunk nem jöve, kin felette igen búsulunk; egyébre nem vélhetjük, hanem hogy eddig való leveleit az latrok fogdosták el. Kornis Sigmond uram jöve meg Jenőből, nekünk nagy bizonynyal beszéllé, hogy az úristen kegyelmedet ott való hiveinkkel együtt nagy jó szerencsével látogatta volna meg, Homonnai hadát, ki előtt Putnoki és Fekete Péter voltak, megverte volna, mely örven-

detes híren az úristennek hálákat adván nem kicsiu örömtünk is volt rajta : de hogy ez ideig kegyelmedtől sem arról sem egyéb kegyelmek ott való állapotjáról nem értheténk, kétségesek kezdénk abban is lenni. Kegyelmedet azért szeretettel intem, ne várjon se órát se napot, hanem engemet minden ott való mostani állapotjáról tegyen bizonyossá, érthessek mindent kegyelmed felől ; ha az harcz meglőtt, annak minden eredetiről és végben meneteléről is kegyelmed írjon ugyan historice, micsoda hadak voltak, mennyi számú, kik voltak előttök, ki bocsátotta reánk, ha isten kegyelmedet győzedelmessé tőtte, az harcz mint lőtt, mennyin vesztek, foghattak-e valami nevezetes embereket, kiktől értekezhetnénk, ne restelje kegyelmed fáradságát, írassa meg. Mi uram sok munkával, fáradsággal, vérhullással 12. napra Lippát megvevők ; immár egy ostrommal megvehettük volna, annyira megszorultak vala, de az vérontást akarván minden uton eltávoztatni, hitre adák meg magokat ; én is Jenőig békeségesen minden kár nélkül elkésértettem az benne valókat. Onnét kételenségből fel kelle indulnom : mivel az hadak többire postán kényszerítették vala Lippa alá jöni és élést magoknak felette keveset hozhattak volt, főképpen az gyalogság, és felette igen meg kezdetek vala éhezni, mely miatt messzebb nem vihetém őket, magam is gondolkozván felőle, az mely had megéhezik, hogy kész megvert had az. Erre való nézve kellették megtérnem ; holnap Dévág megyünk, de senki haza nem megyen, azt mind fejenként felfogadták, hanem velem együtt táborban szállanak, és mind élésért, mind költségért, szekerekért bizonyos atyjokfiat haza bocsátják, sőt az honn maradt hadra valókat is mind táborunkban hivatják. Hadaink nekünk is szépek vadnak uram, legkevesebb vagyon 12 ezer emberünk hadra való, kegyelmed hadai nélkül. Hozák ezt is, hogy Homonnai 11. Junij indult meg házától és Majtúhoz akar szállani, ott akarván meggyülekezni ; kegyelmedet kérem, e felől is tegyen bizonyossá. Im én is holnapi napon bocsátok Tergovistyára, Szkender pasa derék haddal oda érkezett, mindjárt kihivatom mind az havaseli vajdával együtt ; az tömösvári pasa is személye szerént mellénk jó, annak is igen szép hada vagyon négy ezer, az mind Lippán vagyon ; az budai pasa is, az mint immár mostan ír, rettenetes esküvéséhez képest nem kételkedhetem ez után felőle, hogy az mi segítségünkre nem fordítaná minden eszét, erejét ; tizenkettő napra Szkender pasa is kikerkezik Brassóhoz az vajdával együtt. Ha német császár ő felsége ilyen frigyet tart minden keresztyén országokkal, légyen az nagy isten megítélője mindnyájunknak, mi okot semmire nem adtunk ;

ha az keresztyén vér ontásban gyönyörködik ő felsége, ezt szintén elindítja, a mint eszemben veszem, az úristent segítségül híván igaz igyünkben bizony megsegít, az gondviselésben én sem hagyok hátra semmit. Kegyelmedet kérem, engemet tudósítson mindenekről, és ha megindul Homonnai, kegyelmed az hadakat bocsássa be az Kajánra mellém, maga maradván Váradban, és válogasson valami három száz gyalogot melléje az vár vigyázására. Kegyelmed minden postáit immár Kolosvár felől küldje hozzám, mert én táborban leszek és az török hadakat megvárom. Immár ha eljő is, mivel hogy az én előbbi elvégezett intentumom megváltozott, az kegyelmeddel való hadakat is megvárom: de valameddig bizonyosan meg nem indul Erdélre Homonnai, kegyelmed mind addig Váradnál legyen táborban, avagy az várasban szállítsa hadait, a mint kegyelmednek legjobban tetszik, azt cselekedje. Micsoda hadak vannak Homonnaival, lengyel kopjása mennyi, kozákja mennyi, magyar kopjása gyalogja mennyi, magyarországi fő emberek között kik vadnak vele, az lakos hajdúk mi állapotban vadnak, az vármegyék mit csinálnak, ha mit ezekben érthet kegyelmed, nekem adja tudtomra. Ezek után az ur isten kegyelmedet tartsa meg jó egészségben, és engedjen örvendetes híreket kegyelmed felől hallanom. Ex Illye 19. Junij 1616.

Affinis Benevolus

G. Bethlen m. p.

Küldzim: Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey sat.

(Eredetije, mely Bethlen írása, az erdélyi Múzeumban.)

LXI.

1616. jún. 22.

Spectabilis et magnifice domine

Affinis honorande.

Szalai Ferencz az mult vasárnap 7 óra tájban éretamban Branciskán a kegyelmed örvendetes irta és izente hírekkel, kin az istennek az én erőm s elmém szerint hálákat adván, minémű örömöm légyen rajta, kegyelmednek meg nem írhatom. Áldott az isten, ki az ő dicsőségét, nagy nevét megkáromlani az bálványozó népeknek nem engedi, nyomorult hazánk megromlására ügyekező latrokat szándékokban elő nem bocsátja. Noha uram ezek az emberek oly intentummal indultak volt, mint kész dologra, az mint Homonnai instruc-

tiójából világosan kitetszik, de az nagy hatalmu istentől nem kérdettek volt tanácsot, és im első szerencsáját az úristen az magos menyből meg is gátolá, tanácsokat megcsúfolá. Hiszem az úristent, hogy ő felsége ez után is az mi bűneinkért teljességgel el nem veszt igaz ítéletiből, hanem az ő nagy nevének káromló ellenségit meg fogja gyalázni ennél is inkább. Az kegyelmed becsületes jó hire neve noha mindenkor fénlét, de ennyivel inkább fog ezután félni, mivel hazánk ellenségit isten kegyelmed gondviselése vigyázása által szegyenitette most egyszer meg. Az úristen kegyelmedet sok esztendeig éltesse jó egészségben, és adjon erőt kegyelmednek ő felsége az ő nagy nevének és szegény hazánkuk ótalmára való szolgálatra. Kegyelmedtől felette nagy kedvesen vöttem és vezem minden eddig való szorgalmatos vigyázását, hasznos szolgálatját, háladatlan sem akarok lenni érette, ha isten életemet megtartja. Tudom magam is, az kicsin értékkel annál inkább beteges állapattal mely nehéz legyen hadakozni: de kegyelmed azzal mostan ne sokat gondoljon; az úristen a mennyire való erőt kegyelmednek engedett, kevés fáradságát ne szánja, mert nem magának szolgál mostan, hanem az istennek és édes hazánkuk, melynél mi lehet idvességesb, mi lehet dicséretesb, mint az ki az istennek dicsőségét nevének káromlói ellen hazánk rontására indult hamis igyű népek ellen köti kardját fel? Bizonyynyal elhihetjük uram ezt, hogy ha az úristen gonosz igyekezetekben ezeket elő akarta volna bocsátani, mostan ezeken a szerencsétlenség nem esett volna: de jól látja ő felsége hamis igyeket, annál inkább gonosz szándékoknak vége mire tendáljon, és meg nem engedi végben menni tanácsokat. Keserves dolog nemzetünkkel veszekedni, de annál keservesb uram, hogy minden igaz ok nélkül hamisan az mi édes hazánkat akarja tüzzel fegyverrel rontani, az bálvánt felemelni ennél is inkább, szabadságunkat elveszteni az minnen magunk nemzeté, és oly, a kinek Erdélben sem magának sem nemzetének soha egy pénz ára igassága nem volt, soha sem Erdél sem én neki nem vétettünk. Így lévén azért az dolog uram, micsoda természet szerint való pogánnal hadakozhatnék ember inkább, mint ezekkel, a kik hitünkben akarnak rontani, az mi igaz keresményünktől kívánnak megfosztani? Hiszem a török tatár is, mikor ellenségünk volt, csak ezt cselekedte. Kegyelmetek jószágaival, tiszteivel az egész országban régen felosztak, meg sem fogták, addig mellyesztik. Valaki uram ilyen igaz igyben fárad, szolgál, mind isten előtt kedves, s mind ez világ előtt dicsíretes jó hírt nevet szerez magának. Az értéket is uram, valamiből lehet, helyre hozzuk; valamit én kap-

hatok, azt elhídjé kegyelmed ládában nem rejtem; hazámért nem hogy pénzemet, de életemet sem szánom elfogyatni, ha arra megyen a dolog. Lippa előtt való dolgainknak véghez vitelét kegyelmednek ezelőtt megírtam immár, az töröknél elveszett hitelünk becsületünk országostól helyben fog állapadni; valóban ígírik magokat az szolgálatra, segítségre, mind az vezér Budáról, mind Szkender pasa, Mehemet pasa, az havaseli vajda; nem reménlem hogy megfogyatkozzunk bennük uram immár ez után. El is küldtem Szkender pasáért és az havaseli vajdáért, ha kelletik egy hétre kiérkezhetnek mindenkor, oly közel szállítom az erdéli havasok alá. Moldovából is semmi tartásunk nincsen, mert, a mint megírtam kegyelmednek, volt 25 boér avagy 30, a kik a portára én általam menének, Mikó Ferenczet bocsátottam velek, sőt oly hírünk is vagyon, hogy immár az zászlót ez mostani vajdafinak a portán megígírték.

Az mi az Homonnai ellen való vigyázást gondviselést illeti, abban, uram hátra semmiképpen ne álljon se kegyelmed, se pedig mi; minthogy immár minden ez ideig való álnok practikájok mostan napfényre jött, semmit immár el nem fedezhetnek, sőt hogy római császár engedelmeből volt, világosan megtetszik instructiójának első articulusból, a holt azt írja, hogy az ezer lovast kállai kapitántól kérjük el, kiket melléje rendeltenek: a kállai kapitán nem Homonnai hanem császár szolgálja volt ez ideig. Azért uram mi is ezt immár könnyen ne hagyjuk; minthogy mi okot nekik semmire nem adtunk, igaz ígyünkben mi is méltán kívánhatunk igasságot. És hogy az magyar nemzet ellen ne láttassunk mi fegyvert vonni, melyet nem különben akarok eltávoztatni, mint magam hazájáról kívánom az fegyvert elfordítani, sőt teljes erőmmel, igaz szívvél az magyar nemzetnek úgy akarok szolgálni mint magam édes hazájának: azért im irattunk mind az vármegyéknek, palatinus és generalis uraméknak, minthogy az országok békeségének óalmazására ő kegyelmek s ő nagysága köteles, azt kívánjuk mi is országúl, hogy Homonnait complicesével együtt mindjárt jure belli megbüntesse; tessék meg azzal, hogy nem ország s nem az magistratusok akarójából indította ezt az háborúságot Homonnai, és el sem szenved neki; az leveleknek paríait kegyelmed kezében küldtük. Ezekre sietséggel való választ várunk palatinus uramtól, ki ha az országgal együtt megbünteti az latrokat, mi is elégedünk meg azzal, ha pedig nem akarják avagy nem elégségesek reá, az confoederatio tartása szerént istennek szent segítségéből mi is induljunk meg Ungvár felé, és az békeség bonjogatókat keressük meg, senkit egyebet ne bántsunk. Ez üdö

alatt kegyelmed is legyen igen szorgalmas vigyázásban, és fejenként az három vármegye, minden rend, legyen táborban Váradnál kegyelmed mellett, avagy a hol a kegyelmed jó tetszése lészen. Én is uram ez jövő csötörtökön isten velem lévén az tordai mezőre szálllok, a hova az egész ország népe fejenként minden rend jószága vesztése alatt, végezték tegnapi napon, hogy azon napra tartozzék minden ember oda jöni; ha kívántatik, uram, mindjárt kegyelmed mellé mehetünk; ha kívántatik, török, tatár, oláh segítségünk sok jöhet. Valamit az üdö magával hoz, az úristent segítségül híván, semmiben az jó alkalmatosságot el ne mulasztuk; én rajtam semmi el nem múlik, noha bizony igen beteges vagyok: de ha különben nem lehetne is, szekeren is oda vontatnám magamat, valahol a szükség kívánja. Elhídj kegyelmed, az erdéli hadak sem szivetlenek, csak ne vesszessék eszeiket. Mocsonit, Foltit, ha lehetséges uram, keresse kezéhez kegyelmed, ha különben nem lehetne, valami egynéhány száz forintért, és bátor jószágot is ígérne az hajdú vitézeknek érettek, én mindjárt megküldeném, kegyelmed küldje be őket. Tartsa meg az úristen kegyelmedet jó egészségben. Ex Feieruar die 22. Junij. 1616.

Affinis Beneuolus

G. Bethlen m. p.

P. Scripta. Ha semmiképpen ezt a két árulót kezéhez nem veheti kegyelmed, Nagy Lukácsot negyed magával küldje be kegyelmed hozzám jó gondviselés alatt, úgy hogy indulásoknak híre se lenne, beszéllgetnénk vele, talám valami bizonyos praktikáknak végére mehetnénk; én meg nem öletem, attól ne féltsék őket. Az nyert zászlókat is kegyelmed küldené be, az egész ország népe hadd látná, sokan az igazak megszívesednek, az latrok meghalnak féltekben. Mikor érkeznek, az előtt fél nappal adják értésemre. Kegyelmed igen vigyáztasson Szakmár, Ung felé, azok az Homonnai hadai mostan mi állapotban, hol és mi szándékban vadnak, kegyelmed valamit érthet nekem adja értésemre sietséggel. Az német császár halálát igen bizonyoson beszéllik, írják nekem; kegyelmed Kassára bocsásson fel, talám bizonyosbban végére mehetnek. Az Colonicus had indítása, Austriában váraknak megvétele, nagy bizonyos jele császár halálának; az úristen még jót adhat uram mindnyájunknak. Hallom hogy kegyelmed lovatlan; noha én is sok károkat vallottam jó lovaimek elhalásai miatt, de az minéműek megmaradtanak, kegyelmednek ez napokban öltözetivel együtt küldök egy török lovat, az havaseli vajda nekem is nagy kedvén küldte ez miná-

piban. Az vármegyéket kegyelmed semmiképpen maga mellől el ne bocsássa. Az mely csavargó hajdúk Lippa segítségére jöttek volt, az jenseiek mind közikben mentek volt, ötven lovas nem maradt Jenőben akkor. Im valami öt száz forintot küldtem uram, Csomaközi uram fogadtasson gyalogot, ha talál-nak jókat, öt százig valót, ezt az pénzt osztanák foglaló pénzül ki nekik; mihelt számosan telnek, hópénzeket megküldöm; ott is hagynék 200-at, az 300-at magam udvarában hoznám. Kopjás katonát is hívasson kegyelmed, ha ezer jőne is, fizetések állapotjuk lészen.

P. Scripta. Az vármegyéknek, palatinus és generalis uraméknak írott leveleket kegyelmed kezében küldtük; kegyelmedet intjük szeretettel, az vármegyékre, minden két vármegyének ha lehet egy egy vagy két két nemes embertől, küldje meg, és vegyenek választ is rólok. Palatinus uramhoz egy fő nemes embert expediáljon kegyelmed, kinek valami 40 forintot költségére az udvarbíró által adasson. Debreczeni jó posta kocsin menjen éjjel nappal, mi szónkkal és országgéval ő nagyságát illendő becsüllettel salutálván leveleinket adja meg, és neki íratott rövid instructiónk szerint járjon minden dologban; ott és utjában is minden dolgoknak, mostani állapotoknak, a minek lehet, igyekezzék bizonyosan végére menni és sietséggel alá jöni bizonyos válaszszal. Generalis uramhoz is hasonlóképpen bocsásson kegyelmed más fő embert azon követséggel, és annak is hagyja meg kegyelmed, vigyázzon minden állapatra, jöjön hamar meg; annak is költségére valami 16 forintot adasson, az is debreczeni posta kocsin menjen. Kegyelmed maga is irasson mind palatinusnak és generalisnak leveleket, nem illenék ez ilyen praktikákkal indított veszedelmes dolog az szent békeséghez, intse kegyelmed is, hogy országúl büntessék meg az békeség bontogatókat. Ez órában érkezék kövári kapitán levele, melynek paráját kegyelmednek küldtem; tudom kegyelmed bizonyosbban értheti ezen dolgokat, így vadnak-é, nem-é, kegyelmed nekem is adjon mindeneket értésemre. Semmit nem késsem uram én is, isten velem lévén kimegyek Magyarország felé; talám inkább felserkennek az uraim az békeség bontogatóknak leszállítására, büntetésére. Havaselföldéből is ez órában jöve levelem, Szkender pasa Bukaresthez érkezett hadaival együtt. Cancellariust holnapí napon expediálom hozzájuk.

Külczim: Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey sat.

(Eredetije, mely Bethlen írása, az erdélyi Múzeumban.)

LXII.

1616. jún. 28.

Spectabilis et magnifice domine affinis honorande ect.

Kegyelmed leveleire Bojti uram által holnap resolválok magamat; mostan az estveli levelére akarék hamar választ írnom, mivel késedelmet ez dolog nem szenved. Simonyi Györgynek az hajdú kapitánokkal együtt kegyelmedhez való jöveleteket és kívánságokat értem, mely dolognak uram én igen örülök: mert noha az pápista tisztviselő urak ennek az jó szándéknak ellentartói, de megtetszik az vármegyék és hajdu kapitánok követségekből, hogy palatinus uram és az ország nem okai ez békeség bontásnak. Azért uram, hogy mi is ilyen méltó kívánságoknak meg ne fogyatkozzunk, igen kíváncsian várjuk, kegyelmed megírhatja ő kegyelmeknek, hogy az mi segítségünkben, igaz szomszédságunkban meg nem fogyatkoznak, sőt ha kegyelmedet még is az segítség adás felől megtalálják, kegyelmed is rendeljen valami jó ezer lovast segítségekre, az katonák között is százat, az vármegye hadából is 200 lovast rendelhet, azok kopjások legyenek, az többi hajdúság lehet az fizetett hajdúkkal együtt. De nekem az tetszene inkább, hogy minket is reá várnának; mert ki tudja az szerencse mint szolgálhat ez ilyen dologban, a mely hadnak bizonyos feje nincsen, hanem sok igazgatókból áll, gyakran megtörtént, hogy nem jól succedált az dolog. Én mától fogva 16 napig, isten velem lévén, személyem szerint ott künn akarok lenni az Ér mellyékén; mindazáltal valami jó akaratjok, az legyen uram; az úristen segítse minden jóra őket. Az budai vezérnek ím irattam uram, kegyelmed egy becsülletes nemes embertől küldje meg neki, szóval is izenjen, és írjon. Onnét semmi bántások az magyarországi barátinknak nem leszen uram, bizvást felelhet kegyelmed nekik ahoz képest, a mint énnékem a vezér ír leveleiben. Ez jövő hétfőn uram én is isten velem lévén innét hadaimmal okvetetlen megindulok; az úristen a mire segít bennünket hazánk gondviselésében, meglássuk. Az nyughatatlan emberek között Kornis Sigmondot, Szilvásit, Bengner Jánost ország törvényére megtartóztattam, igazítsák az ország előtt magokat, és ha ártatlanok lesznek, az úristen szabadítsa meg őket; törvén nélkül senkit én bántani nem akarok. Tartsa meg az úristen kegyelmedet jó egészségben. Ex Feieruar die 28. Junij. 1616.

Affinis Bencuolus

G. Bethlen m. p.

Külczim : Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey stb,
(Eredetije, mely Bethlen írása, az erdélyi Múzeumban.)

LXIII.

1616. júl. 1.

Spectabilis et magnifice domine

Affinis nobis honorande etc.

Bojti uram kegyelmed leveleivel együtt Forgács uram és Glezelius leveleit is megadta, szóval való izenetit is általa megértettem. Az zászlókat, hogy kegyelmed beküldte, felette igen jó neven vöttem, én is mindjárt a portára küldtem őket. Azt is itílem, hogy leszen az német követeknek gondjok, ha beérkezhetnek. Ilyen békesség tractálást hírrel sem hallott ember, valami leszen a vége. Forgács uramnak választ íratam, kegyelmed küldje meg egy bizonyos embertől a levelet, kinek hagyja meg is, hogy két felé nézzen, és igyekezzék minden ott fenn való mastani állapotnak, szándéknak, végére menni; ha mit érthet kegyelmed, nekem éjjel nappal adja értésemre. Isten velem levén ez jövő hétfőn megindulok innét, Kolosvár mellett leszek egy hétig, ez alatt kegyelmed a maga censuráját írja meg, mi tetszik kegyelmednek ebben, én az haddal melyre menjek. Szándékom ez, mivel hogy az békeséget császár részéről in toto violálták, ezt soha nem palástolhatják, és csak Fekete Péterre nem kenhetik, holott az csak egy hajdú, a mit neki parancsoltak, abban akart eljárni: arra való nézve immár ezt könnyen nem jó hagyni, de hadakozásra is okot én senkinek adni nem akarok, hanem kimegyek az ország széliben a határban, Ali pasát megpróbálván, ha szive ott jár, a mit nyelvvel mond. Azon kellek lenni, vele együtt az országot és a palatinust megtalálhassuk solemniter ez mostani békeségünknek felbontói felől, és ezt kívánhatjuk az országtól igen méltán, mivel hogy mi okot az békeségnek felbontására semmit nem adtunk, hanem ő felsége részéről bontották fel, annak okáért ő nagysága palatinus uram az országgal együtt Homonnait azokkal együtt, kik ez háborúság csinálásában complicesi voltak, hívassa fel mindjárt és jure belli büntesse meg őket érdemek szerint in exemplum aliorum, tanóljon minden rajtok. Másodikat, hogy az hadakat, kiket ezek gyűjtnék, oszlassák el. Harmadikat, hogy az ország assecurálja török császárt, és minket is, hogy ezután senkinek Magyarorszában efféle háborúság kezdésére

való ok adást meg nem engednek, ha pedig történnék, hát az törökkel való frigy mindjárt felbomoljék. Negyediket, hogy az mi árulóinkat kezünkben adják. Ezek mind merő méltó és igaz kívánságok, mert az *confoederatio* is azt tartja, melyeket nekünk is igen szükséges kívánnunk; ha az igazságot akarják követni, ezt kelletik cselekedniük; ha pedig azt nem akarják, legyen fegyver is kezünkben uram, lássuk mit ad az úristen. Én az háborúságra okot nem adok, de ha ők az igazságot nem akarják követni, hanem csak imide amoda mutogatnak, a mint el is kezdték, Fekete Pétert akarják csak bűnösnek nevezni, nem elég nekünk az, mert így télre ismét felkészülhet Hononnai, és hogy minket is ottan ottan felültessenek, fejünk felett ijesztő váznak tartsák, nekem bizony az nem tetszik, hanem mostan az egy fáradsággal váljék el köztünk minden dolog. Ha békeségben akarnak élni, tartsunk és kössünk igaz békeséget, én is kész vagyok hozzá; ha pedig fegyverre akarják az dolgot vinni, ahhoz is isten segítségével most vagyon nekem módom, mert ha arra megyen az dolog, elég szablyát vihetek én is az békeség bontogatókra, és legyen az úristen ítülő bíránk, a ki oka lészen az keresztyén vér ontásnak, melyet én totis viribus igyekezem praecaueálni. Szándékomat értvén azért kegyelmed, mi tetszik kegyelmednek ebben, az haddal melyre menjek, Debreczen tájára szálljak-é, Ali pasával hogy ha kívántatik, beszélhessünk, avagy Majtín felé menjek, kegyelmed mentől hamarébb írja meg maga tetszését. Nekem Debreczen felé való kiszállásom sok okokból inkább tetszik. Kegyelmed is az vármegye hadait szállítsa táborban, legyenek készen ő kegyelmek. Az vármegyéket és hajdú városokat értesse kegyelmed szép biztatásokkal, semmit ártalmára az magyar nemzetnek nem igyekezünk, sőt valamit javára megmaradására tudhatunk, azt totis viribus akarjuk követni, csak ő kegyelmek is kövessék az igazságot, és az békeség bontogatók hadait ne csak eloszlassák, hanem meg is büntessék az fő indítókat, mert különben békeségünk állandóvá nem lehet; az mi kimenetelünket semmire egyébre ne véljék, hanem csak erre, azt akarjuk megnézni, ha ő kegyelmek megbüntetik-é őket; ha megbüntetik, mi az mi határunkból ki nem lépünk, ha meg nem büntetik pedig, kételenek leszünk magunkra gondot viselnünk. Az jeneiek mint viseljék magokat, kegyelmednél nyilván vagyon, azoknál nyilvánb árulók nem lehetnek; ugy vagyon, hogy Petneházi mostan fedezné dolgát, talám veszi eszében, hogy nem az ő kívánsága szerént succedált az szerencse. Az mely 300 Jovas felől irt kegyelmed, hogy Jenő felől mentenek volna fel, ugy értem, hogy a Lippából kibocsátott magyarok ráczok löttek volna, és az jeneiek közül is kik

az hajdúk közzé állottak volt, nem mervén ott megmaradni, azok mentek fel; azt hiszem, ha Homonnai vagy Radul fizetést ad nekik, azért mentenek. Kegyelmed vigyáztasson, és ha a jeneiekben oda kijárnak, ha lehet kapasson meg s küldje be őket. Az fizetett hajdúknak, hogy megfizessenek, irtam az szilágyi vármegyék perceptorának. Az sákai jószágban hogy semmi dézmát ne vegyenek, az udvarbírónak megparancsoltam. Kegyelmednek egy lovat küldtem öltözetivel, legyen szerencsés kegyelmednek, úgy gondolom hogy jó szolgálatra való, én igen jargalódtam rajta, jó szája vagyon és igen ép ló. Isten kegyelmedet tartsa meg jó egészségben. Albae die 1. Julij 1616.

Affinis benevolus

G. Bethlen m. p.

Küldetm: Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey stb.

(Eredetije, mely Bethlen saját írása, az erdélyi Múzeumban.)

LXIV.

1616. júl. 3.

Spectabilis et magnifice domine affinis nobis honorande etc.

Kegyelmednek tegnap és ma két levelét vöttem, az tegnapiban ír kegyelmed az lippai és jenei lovas, gyalognak Homonnaihoz való indulások felől, de micsoda véletlen szerencse találta őket, azt is értem, kin igen örülök; (de) kívántatott volna, hogy azok közzül 40 vagy 50-t kegyelmed Váradban vitetett volna a fejében, sőt hogy most is bevitessen kegyelmed közzülök szeretettel intem, és kérem is: mert azoknak mi semmivel immár nem tartozunk, kik hitek ellen Homonnaihoz indultak; a mi assecurationk csak azt tartotta, hogy Jenőben és egyebütt is az mi birodalmunkban megtelepedjenek, azoknak semmi bántások nem leszen, de ezzel minthogy megszegték azok minden velünk való végezéseket, kegyelmed is hogy bevitessen benne felette szeretettel kérjük, és az kék gyalogok közzül ha kiket kaphat, vitesse mind be kegyelmed, hadd büntethetnénk meg egyebeknek példájokra benne, tanolnának mindenek urokat hazájokat ne árulnák el. Az mostani és tegnapi levelében is Homonnai és Radul állapotja felől való híreket másunnan is akképpen irták uram meg; azt hiszem, hogy Homonnai immár mostan örömost fedezné dolgát, látván s értvén az ellene való vigyázást és gondviselést, de ez után, az hadak leszállván, hihető hogy hasonlóképpen csele-

kednék, ha mostan meg nem büntetik eddig való cselekedetiért. Az vezér levelét is olvastuk, melyet az hajdú vitézeknek küldött; onnét nem szükség félniek, csak ő magok okot ne adjanak reá. Ma jutta meg én hozzám is Tholdalagi Mihál az vezértől, igen főember szolgálja jött ide követségen ajándékkal, hosszú levelet íratott hármat, vagyon négy árkos papiroson írva. Menti igen magát, sőt török császárt is; hogy onnét semmi biztatások nem volt Homonnaiéknak, ezzel bizonyítja meg azt, hogy ha Magyarország meg nem bünteti ezért a cselekedeteiért, addig le nem száll, hanem velünk egy értelemről házánál is megkeresi Homonnait érette, felette igen ígéri minden jóra magát, kívánja hogy Váradhoz kisiessek; kegyelmed felől sok szép emlékezetet teszen leveleiben, azt írja, hogy Váradhoz kiérkezvén ő is Szent Miklóshoz száll táborban, és minden jót végezzünk egymás akaratjából az magyarországi atyánkfiaival. Írja azt is, hogy az német követekkel ezen dolog végett sokat perlekedett, disputált velek, igen nagy esküvéssel mentették római császárt, hogy semmire onnét is szabadság Homonnainak nem adatott: de azokat könnyű léssen megbizonyítanunk, hogy ő felsége engedte volt meg. Írtak azok a követek is mind római császárnak, Homonnainak, s egyebeknek is igen serio, hogy ne adjanak semmi okot az békeség felbontásra, mert ő nekik veszniek kellett oda bé, mivel csak Ali pasa is halállal fenyegette őket. Ezeket Tholdalagi mondja. Fehérvárról holnap indulnak a portára. Kegyelmednek a mint irtam, én is kedden indulok innét, az másikat héten Kolosvártól, isten velem lévén, hadaimmal megindulok. Mocsoniék felől kegyelmed semmit nem ira, örömost akarnám érteni, miben lón dolgok. Nagy Lukácsot sem küldé be kegyelmed. Tartsa meg az úristen kegyelmedet jó egészségben. Datum Albae 3 Julij. 1616.

Affinis benevolus

G. Bethlen m. p.

Külczm: Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey stb.

(Eredetije, mely Bethlen írása, az erdélyi Múzeumban.)

LXV.

1616. júl. 8.

Spectabilis et magnifice domine affinis honorande etc.

Kegyelmed leveleivel és azokkal együtt az magyarországi tisztviselő urak leveleivel tegnap itt Tordán találának, az mikor Veres Mártont szintén expediálom vala az vezérhez

vissza. Kegyelmednek semmit nem irtam felőle, mert az levél íráskor nem volt az szándékom, hanem az után gondolám jobbnak lenni ötet visszaküldenem arra nézve, mivel ismeretes az vezérrel, és minthogy igen futják túl az leszállását, irtam én is ellenben és izentem is ő nagyságának, ha felült és ki fáradott, immár mód nélkül és imilyen amolyan lágy beszédre le ne szálljon, hanem várjon ki engemet is, és az magyar nemzettel végezzünk állandó békeséget, ne kellessék mindenkor ilyen bizonytalan állapotjának lenni hazánknak etc. Palatinus uram minket akar bűnösnek vetni, az mint írásából látom, de megfelelek ő nagyságának írására illendő és igaz ratiókkal. Generalis uram igen assecurál bennünket, onnét semmi bántásunk nem léssen, kívánja leszállásunkat, és hogy egy főemberünket bocsássuk Kassára, ki Pázmán uramnak mutogassa meg, miből bántattunk meg ő felségétől avagy subditusitól, hogy mindeneiket jobb móddal lecsendesíthessenek; mely dolgokat suo tempore meg kell cselekednünk, fel is küldjünk Kassára, és le is szálljunk, a mikor ideje léssen, csak lássuk először ígíreteknék effectuálását, tudni illik a békeség bontogató embereket büntetik-e meg, nem-e? Mert nem elég uram nekünk az, hogy mivel elkezdett dolgokat isten meggyalázzván végben nem vihették, immár csak leszállítsák Homonnait; mert ez csak annyit téssen, hogy ha nyerhette volna, ők is igen akarták és javalták volna, de mivel nem volt elég ember elkezdett és reá bizott dolgoknak véghez vitelére, immár üljön veszteg és az hadakat oszlassa el, a míg mind az országbeli statusokat lecsendesíthetik magok közt, s mind az törököt és minket leszállíthatnak, de azután, jó occasiójok adatván, ismét iterálják ezen intentumokat. Látni való dolog, az ország totis viribus akarna resistálni az békeség bontogatóknak, és meg is büntetnék, de az kik gubernálják az országokat, mivel azok akaratjából kezdte Homonnai és Radul az motust, arra való nézve mindenképpen azon mesterkednek, miképpen mególmazhassák őket az ország ellen. Megtetszik rettenetes szimmutatások és praktikájok Pázmán írásából, a holott azt írja, hogy ötet ő felsége a végre bocsátotta Homonnaihoz, hogy mind ő felsége nevével s mind papi tiszti szerént megintené, sőt coerceálná ettől az szándékától, fenyegetvén istennek az más világon való ítéletivel, a kinek kezéből kívánná isten meg az ártatlan véreknek kiontását. Ebből az írásból világosan kitetszik, hogy nem akarják megbüntetni, mert ha megakarnák, nem papra biznák ez ilyen dolgot; lám Zokoli Pétert kisebb vétékért ölék meg, Balassa Sigmondot magok írják, hogy az Erdéltre való szándékozáért fogatta meg császár; ez nemcsak szándékozott, hanem megis indította vala hadait, s

még is papok által inteti ő felsége, hogy megszűnjék, quasi vero. Hiszem egy koronás király egy alatta való urnak megbüntetésére mindenkor elégéges lehetne, nem kellene papok által utána járni, mert nem más birodalomban hanem magában lakik: de minden dolgok bizony csak merő praktika, úgy mint az felső renden való tisztviselőknak. Az ország a maga megmaradásáért örömost mindent cselekednék, de subditusi lévén császárnak, vakmerőségből mód nélkül nem opponálhatják magokat: de ha az vezér le nem száll és fen létét táborban lenni halják, az mi kimenésünket is ez után értegetni fogják, az országnak minden igazságnak követésében jobb módok leszen, és nagyobb bátorsággal nyulhatnak az dologhoz, inkább merik sollicitálni az tisztviselőket az latroknak büntetések felől, és az tisztviselők is megrémülvén, mind töröktől, tőlünk, és alattok valóknak kemény magok viselésétől, azt remélhetjük, inkább megmozdulnak, és a mit nem akartak volna is eddig, talám akarniok kelletik ez után. De mind ezekről, az úristen kivívén, kegyelmeddel többet conferálok. Mi követjük mindenekben az igazságot uram, és az úristen megsegít bennünket. Bizony nagy jele az császár halálának Pázmánnak alá jövése, Radulnak Lengyelországban való menése, az császár halálát akarván titkolni. Az én censurám ebben ez, hogy studio csinálták az Pázmán által való tractatust, a végre csak, hogy se mi, se Magyarország el ne hinné bizonyoson halálát, és valami nagy motust indítani ne mernének; mert ha megholt, minthogy sine dispositione holt meg, és senkit életében magyarországi királságra az országgal nem választata, az mint minden praedecessori cselekedtenek, se császárságra se cseh királságra senki nem választatott; mely gondviseletlenség miatt meglátja kegyelmed mely rettenetes visszavonás leszen az fejedelmek közt; az vigyázás, fenlétel, valóban igen kívánatik. Végezetre kegyelmed írja, hogy az szoboszlai, beszermeni kapitánokkal kegyelmed minden jót végezett, azokban meg nem fogyatkozunk, igen akarjuk uram, és adja az úristen, hogy ne csak az hajdú vitézek, hanem, a mint kegyelmed maga is írja, az egész magyar nemzet egyes és egymás szerető lehessen; egymást ne kellessék mind éltig rontanunk. Az míg élek, igyekezem azon, hogy az magyar nemzet az én igaz jó akaratallal való szolgálatomban meg ne fogyatkozzék.

Az nyughatatlan és hazánk békeségének bontogatói közzül némelyeknek törvénre való arestálások történt, és ott künn sem bánják, azt is örömmel halljuk uram, nem is volna jó az igazság szerető embernek azt bánni. Mi törvén nélkül senkit nem bántunk uram, ha ártatlanok lesznek, az úristen szabadítsa őket. Sarmaságit ha meg akartam volna fogatni,

meglehetett volna; de mivel akkor bizonyos dolgot felőle nem értettem szintén, suspicióra meg nem akartam fogni: de immár mostan oly levelei akadtak kezemben maga keze írási, melyekből világosan megtetszik és bizonyosodik, hogy nálánál nagyobb áruló nem lehetett, szokott mesterségét nem hagyhatta; de immár ismervén Magyarországon is, talám érdeme szerint fogják becsülni ott is, a hol jár. Az elmúlt hadi expeditióból a kik magokat is absentálták és jószágokról sem állattak lovasokat, egynehányára, kik mi fizetésünkön laknak, mivel itt benn való fizetett szolgálk sem állatanak, nem annyira való vétek uram: de azokon kívül abból is megtetszik más felé való gondolatjok. Prépostvári uram nagy méltósága miatt nem tudja mit cselekedjék, sem Magyarországon sem Erdélhez nem tartjamagát, itt benn is főispánságot akar viselni, de azért szégyenli az obedienciát praestálni. Petneházi uram dolga abból is megtetszik, és Királ György, Kassai Márton ez előtt is tőle függvén, annál inkább az mostani változásban hihető egyetértettek, és azért nem mentek kegyelmed mellé. Pajor Demeter is az Király György házatól jött reánk csatázni, de ha az úristen kiviszen, kegyelmetekkel egyenlő értelemről az ország constitutióinak vigora szerint azoknak megbüntetésüket el nem hallgatom, meglátja kegyelmed. Én uram jó reggel szamosfalvi mezőre szálllok innét, az hadak hétfőn kedden mind elérkeznek, pénteken, isten egészségemet adván, okvetetlen megindulok, és hatod napra megindulásomnak Váradra megyek; kegyelmed kerestessen táborhelt jót, fűből ne legyen az hadnak fogyatkozása; nem kevesen leszünk, meglátja kegyelmed. Az úristen kegyelmedet tartsa meg. Ex Thorda die 8 Julij. 1616.

Affinis beneuolus

G. Bethlen m. p.

Ha az magyarországi követek kegyelmedhez érkeznek, adja idején értésemre kegyelmed. Ali pasától, ha levelek érkeznek, azokat is kegyelmed meg ne késeltesse.

Külsőm: Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey stb.

(Eredetije, mely egészen Bethlen írása, az erdélyi Múzeumban.)

LXVI.

1616. szept. 3.

*Spectabilis et magnifice domine**Affinis honorande.*

Kegyelmed levelében includálva az ecsedi főemberek levelét nekem megadván, irásokat megolvastam, mely irás csudálatos és igen nagy dolog, s nagy veszedelmes állapotól rémültenek azok az kevés számú jámborok és igaz keresztyének el; melyet uram mi se vegyünk tréfára, mert az pokolbeli sátán nem hagyja nyugodni az ő seregeit. Pápa és az több pápista nagy emberek, látni való dolog ez, hogy teljességesen az istennek kevés választott anyaszentegyházának eltörlésére fordították minden elméjeket, és abban akarnak előmenni: de megcsúfolja isten az ő ellenségét az magas egekből, confundálja tanácsokat, nem hagyja elfogyni az ő kicsin seregét. Kegyelmedet szeretettel intem, sőt kérem, hogy az ecsedi főembereknek igen bizonyos igaz emberétől küldjön egy igen szép levelet, és valóban megbiztassa őket ilyen jó igyekezetben, mely egyenesen az nagy isten tisztességét illeti, hátra ne álljanak, ne féljenek semmit, mert ha kívánják az mi segítségünket, kegyelmed által semmi időben nekik meg nem akarok fogyatkozni, legyenek állhatatosok, bizony megsegít az úristen, az ő tisztességének őtalmazására felkél, elhitem kétség nélkül. Legyen azon kegyelmed, hogy az ecsedi uraimnak titkos akaratjokat értesse meg, mi lehessen az, és nekünk is adja értésünkre; nekem nagy reménségem vagyon uram, hogy az úristen akar valamit veszedelmekre az bálványosoknak indítani. Ecsedből Perneszit ha nyakon kötve kiadnák olykor, a mikor annak ideje lenne, felette dicsíretes dolognak tartanám. Szakmárból is elhitem kiugranék a mi barátunk nem sokára. Somodi Györgyöt im én is mindjárt bocsátom, irattam azoknak az barátinknak is, az én jó akaratomban meg nem fogyatkoznak, valakik jönnek bizvást jöhetnek, ha két ezeren lesznek is, becsülletes állapotja, fizetése tisztességes lézen kinek kinek érdeme szerint, sőt jószággal is örömost látogatom, a ki megérdemli. Kegyelmed is irasson nekik, ki tudja uram az úristen mit akar általunk, talám még ő fölsége Nyitrát többel együtt kegyelmednek rendelte, adta. Legyen igen szorgalmatos vigyázásban kegyelmed, és valahonnét mit érthet, mindjárt adja értésemre. Ha Homonnainak rezgелődését érti kegyelmed, én tőlem semmit ne várjon, az oda ki való vármegyéket szállítsa táborban; én is mindjárt kegyelmed mellé megyek; ellenségünket, ha lehet, magunkra

ne várjuk. Valakiket hallhat kegyelmed fizetésre hogy ügye-
keznek, kegyelmed biztasson mindeneket. A hajdúknak, kik
asszonyom ő kegyelme ládáját felverték, hogy érdemek szerént
fizetett kegyelmed, felette igen akarom, az latrot nem kell
uram kémélleni. Sákát mai napon fateálja Géczi itt való káp-
talanok előtt, arról való leveleket megíratom és asszonyom
kezében adom. Tartsa meg Isten kegyelmedet jó egészségben.
Albae 3 Septembris. 1616.

Rédei Ferkőt megruháztam, az kardjának igen örül,
hogy kegyelmed beküldte neki.

Affinis benevolus

G. Bethlen m. p.

Külső: Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey stb.

(Eredetije, mely egészen Bethlen írása, az erdélyi Múzeumban.)

LXVII.

1616. szept. 8.

Spectabilis et magnifice domine

Affinis honorande.

Kegyelmed levelét vöttük, melyből ott künn való mostani
csendes állapotot értünk lenni, kin mi is szüből örülünk,
kévánnók Istentől, immár hazánknak sok nyomorúsági után
lehetne egy kis pihenésünk is. Mi is itt benn türhető állapotban
vagyunk, istennek hála, az portára ma expediáltam az vezér
követével együtt követeimet; Balási Ferencz uram is immár
meg fog jóni; hazánknak állapotja sok időtől fogva a portán
jobb aránt nem volt mint mostan, ugy értem bizonyoson.
Szkender pasa is a portára megyen, reménlem az budai pasa-
ságot fogják neki adni. Ali pasa igen beteg, kezei a kólika
miatt elestének, élete felől vékony reménség vagyon. Gyűlé-
sünk 9 Octobris kezdetik Segesváratt, az helnek bő voltáért.
Ha isten azt az üdőt békeségben engedi érnünk, akkor az
uraim dolgok is elő fog kelni. Az Nagy István hadát értem
kegyelmed leveléből, hogy el nem oszlott; azért száz lovast a
jávában kegyelmed válogattasson meg, magunk számára
küldje bé, fizetéseket hóról hóra megadatjuk. Az többinek is
Moldovában jó állapotja lészen, ha bejőnek, mindjárt ma-
gunk emberét velek az vajdához bocsátván oda commendál-
juk őket, jó fizetések lészen ott. Az Tiszán túl való egynehány
lovast gyalogot várnók, ha bejőne. Az Sáká dolgában immár
vég vagyon, asszonyom ő kegyelme sem akar tovább itt benn mu-

latni. Eandem foeliciter valere cupientes. Albae die 8 Septembris 1616.

Affinis beneuolus

G. Bethlen m. p.

Külczim : Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey stb.

(Eredetije, mely Bethlen írása, az erdélyi Múzeumban.)

LXVIII.

1616. szept. 9.

Magnifica dominacio nobis grata.

Kegyelmed elmeneteli után Csonka Kún Istvánnal beszélgetvén, az hajdúk felől, kik Szilágy széliben és az Ér mellett vadnak, nem szintén jó hírt beszéll, bizonyosan mondja hogy Homonnai számára esketik egymást, és az a Nagy István, ki az múlt nyáron Váradon lakott, másfél száz lóval, Gombos András is annyival, egy értelemből be akarnak csapni az országra. Annak okáért akarám kegyelmednek értésére adni, végezett szándékát Zilahra való menése felől változtassa meg, és Szilágyra semmiképpen ne menjen, hanem az Keresen menjen ki: mert az lator árulóknak szíveken való titkát nem tudja ember, nem árt elkerülni az remélhető veszedelmet embernek. Im mindjárt postán küldök sógor uramhoz is, megírom, ő kegyelme menjen bé Váradban és kegyelmed elében is küldjön egynehán lovast Feketetőig avagy Révig. Az úristen kegyelmedet tartsa meg és vigye jó egészségben házához. Albae 9. Septembris 1616.

Kegyelmed jó akarója

G. Bethlen m. p.

Külczim : Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey stb.

(Eredetije az erdélyi Múzeumban.)

LXIX.

1616. szept. 9.

Spectabilis et magnifice domine

Affinis honorande.

Kegyelmednek akarám igen sietséggel értésére adnom, Kún István kétszer is küldvén levelet, most utólszor a múlt pénteken maga szolgálait küldte vala hozzám, könyörögvén

gratia adás felől, ígírvén arra magát, hogy minden magam és az ország veszedelmére nézendő ártalmas és titkos praktikákat igazán megmond, csak adjak gratiát neki. Arra való nézve, mivel Homonnainak és Sorbánnak minden titkos tanácsokban jelen lévén, bizonyosan hallottam az előtt is, gondolván hogy, ha akar, nem kicsin dolgokat adhat értésemre, az gratialevelet megküldém vala, és maga is az estve felé ide jött, ma tíz óra tájban löttem vele szemben, és minden dolgokat, melyeket beszéll, egész árkos papirosra sem győzném leírni. Hanem ez két dolgot ítfiltem legszükségesbnek, hogy kegyelmednek is megírjam, az miket beszéll. Mondja, hogy Sorban vajda igen nehezen jöhetett ki Lengyelországból, az lengyelek, ha kaphatták volna, megölték volna, hanem az mely lengyel kapitán vele volt, kinek volt harmadfél ezer embere, az viselte gondját, és ilyen végezése vagyon azzal, az a kapitány azt fogadta neki, hogy hat ezer kopjásnak és hat ezer kozáknak, ezer gyalognak, bizonyosan szerét teszi jónak, csak tegyék szerét a pénznek, melylyel nekik fizethessenek, és az meddig az derék fizetésre való pénznek szerét teheti, addig száz ezer forintnak Sorban s Homonnai tegye szerét, s küldjék be neki, oszthassa közikben, azzal foglalhassa el az hadakozást, három holnapig elvártatja velek az fizetést, azon közben az török hadak is eloszolnak, és véletlenül jöjenek Moldovára hertelen, onnet Havasalföldre; az két oláh országot megtrévén, az ott való hadakkal magokat megerősítvén, úgy jöjenek Erdélre, ott ilyen végezéseket jelenti. De ennél nagyobb és közelb való dolgot jelent: az elmúlt szombaton Szakmárt volt Kovács Péternek, Szénási Mátyásnak, Nagy Istvánnak egynehány hajdú követek, szemével látta ez a Kún István, beszéltett eleget velek, erős hittel esküszik, hogy mind az három hajdú hadnagy megesküdtének ezen, hogy valamely órában Homonnai és Dóczi nekik parancsol, mindjárt készek a szolgálatra és reánk indulni, és mostan igen titkon az hajdúknak az fejét fejét igen esketik az a Kovács Péter és Szénási Mátyás Homonnai számára; ilyen végezett tanácsok vagyon, hogy Bihar vármegyében az nemességnek fejét fejét, a kit hol kaphatnak, felkötözzék, marhájokkal felosztózzanak, Váradnak a városára üssenek és felprédálják, hogy azzal minden sziveket elvegyék és elrémitsék az vármegyének, onnet sietséggel bejőjenek Erdélbe s egyenesen ide Fejérvárra siessenek, öszve ne hagyják gyűlni az ország népét, és amazok is az után osztán úgy jöjenek be ide. Kegyelmed ezekben az álnok praktikákban értett-é valamit az olta, hogy nekünk levelet küldött, nem-é, azt nem tudom, de ezt Kún István erős hittel mondja így lenni; mely dolgot uram hogy se kegyelmed, se mi semminek ne véljünk,

szükséges sietséggel felőle gondot viselnünk, és Isten segítségéből ellene is állanunk. Az pedig hertelen csak úgy lehet meg, hogy kegyelmed azt a Kovács Pétert, Szénási Mátyást, Nagy Istvánt hivassa Váradban, maga is mindjárt menjen be és azokat tartóztassa meg, az lakos hajdúknak fejét fejét behivatván adja eleikben, micsoda gyalázatos hirben akarják azok a latrok őket keverni, és országunk ellen minémű ártalmas dolgot indítottak; a kik nem részesek benne, azoktól hűséget igen jó neven vöttük, a kik pedig értették s meg nem jelentették, azok nem jól cselekedtek, de ez után megbecsülljék magokat és afféle rossz dologban ne avassák s elegyítsék, mert bizony rosszúl járnak. Az csavargókat kegyelmed oszlassa meg, avagy küldjön reájok és veresse fel, ha azok is egyet értettek az hadnagyokkal; arra pedig igen igen vigyázzon kegyelmed, hogy sohul ne gyülekezhessenek, valahol csak ötvennek gyülekezését értheti is kegyelmed, mindjárt reájok bocsásson és felvesse őket; ha innét belől kívántatik katona, mindjárt magam is bocsátok udvartól két vagy három száz lovasat kegyelmed mellé; ha pedig azok az hajdú kapitánok eddig gyülekezni kezdettek volna, kegyelmed is mindjárt az vármegyét siettesse Váradhoz gyülekezni lovagjokkal gyalogjokkal, és azoknak ellene állani, nekem pedig éjjel nappal minden ott künn való állapotot adjon értésemre sietséggel, tudjunk gondot viselni, mert ez a Kún István igen bizonyosnak mondja ezt a dolgot uram. Gombos Andrásnak is ott az Ér mellett mondja valahol száz avagy annál több lovasát, azzal a Nagy Istvánnal egy értelemben vadnak. De magát Gombost és Folti Gergelyt Dóczy postán küldte Sorban vajda után, hogy mindjárt visszatérjen mert immár annál is könnyebb módjok találhatott az Erdélre való jövésben. Sorban császárhoz is ment postán pénz kérni, az spanyol királ követét is mondja ez hogy ígirt nagy summa pénzt nekik, császár levelét Dóczy kezében adta volt ennek a Kún Istvánnak, melyet az Hoinonnai és Sorban dolga felől neki íratott, bizonyoson császár akaratjából volt s vagyon minden dolgok. De csak kegyelmed viseljen gondot s vigyázzon uram ott künn, az úristen segítségéből minden dolgokra mi is gondot viseljünk. Ezeket akarám sietséggel kegyelmednek megírni. Tartsa meg az úristen kegyelmedet jó egészségben. Albae 9. Septembris hora 5 post meridiem.

Affinis benevolus

G. Bethlen. m. p.

Kulcsim: Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey stb.

(Eredetije, mely Bethlen írása, az erdélyi Múzeumban.)

LXX.

1616. szept. 10.

Spectabilis et magnifice domine
Affinis honorande.

Kegyelmed levelét ez órában adták be, melyből értem az oda fel való katonáknak innen belől hazament hadbeli némely csavargóknak elidegenítések miatt vissza való fordulásokat; azoknak visszamenéseken nem búsulok, de félek attól, hogy az kik Somodit bebocsátották vala, azokat is el ne idegenítsék, kin nem kevés búsulásom lenne. Nagy háládatlanság, az hitván embereket kegyelmed annyi üdőtől fogva az vármegyebeli nemességnek kárával is táplálta, és így csak felrántják magokat, meg sem köszönik az gazdálkodást. Az én tetszésemből afféle csavargó hajdút sohul kegyelmed csoporttól nem szenved ez után az mi birodalmunkban, hanem el kell oszlatni őket. De, amint tegnap levelemben bőségesen megírtam, kegyelmedet az nagy istenért kérem, azt az Kovács Pétert, Nagy Istvánt, Szénásit mindjárt hívassa be valami praetextus alatt, és tartóztassa meg őket, az vármegyét fejenként gyűjtse Váradra, öt hat napi feenn létek keveset téssen ő kegyelmeknek, ha nem kelletik, könnyű haza oszlanioik. Az hajdú városokról mindjárt hívassa be minden felől kegyelmed az fejét fejét az hajdúknak, adja eleikben, minémű gyalázatos hír futamodott felőlök; ezt ha tagadják is, meg lehet hogy nem volt s nincsen mindennek hírével, de bizonyos dolog az három megírt kapitánnak az más pártra való esküvések és Bihar vármegyéhez s Váradhoz való gonosz ügyekezetek s onnét mi reánk jövésekre való ígéretek. Kún István erős hittel esküszik, hogy szemével látta követeket, eleget is beszéllett velek; azért az jó vitézek magokon ezt az gyalázatot ne viseljék, hanem kikeressék magok közül ennek indítóit, az kapitánokkal kik egyet értettenek, büntessük meg a latorokat: mert ha mind elszenvedjük, soha így hazánknak békessége nem leszen. Kegyelmed igen diligenter menjen végére az esketésnek is, igaz-é hogy titkon esketik az más pártra az hajdúkat; ezzel kegyelmed semmit ne késsék, mert ez azt mondja, hogy igen hertelen és véletlenül akarják ezt végben vinni; ha haddal kell pedig valakiket kegyelmednek leültetni, eloszlatni, kegyelmed ne csak az nemességet és az kapuszámról való gyalogot vegye fel, hanem fejenként az föld népét és az várast is felvegye, s meg ne engedje ezt az tüzet gerjedni; az míg kevesenként gyülekeznek s nem együtt, addig leszen kegyelmednek jobb módja azoknak lecsendesítésében, csak az fejait kapassa meg, és az

csavargó hajdúkat vagy eskettesse az mi hűségünkre, vagy, ha azt nem akarják, vágassa az ebeknek le őket, ne búsuljunk miattok mindenkor. Én tudom, hogy az lakos hajdúnak ha mi szándéka vagyon is, alább hagynak benne. Kegyelmedet még is kérem, erről mindeneknek előtte, mentől hamarabb lehet, provideáljon úgy, hogy hazánkra valamely veszedelem ne következhessek ebből. Kún István mondja azt is, hogy Lónai András szájából hallotta nagy panasztételét ezen szókkal: im ő felsége császár urunk az mult nyáron nem engedé meg, hogy Váradot kézben vegyem; immár használjon vele; hittelt mondotta ennek, hogy megígérték volt s kétség nélkül kézben adták volna, de nem akart senkit nevezni; igazat mondott-é, nem-é, ő tudja. Akarám kegyelmednek ezt is értésére adnom a végre, hogy tudjon vigyázni az embereknek magok viselésére. Ez bizonyos dolog, Kovács Péter arra felelt, hogy Bihar-vármegyét ő reá bizzák, gondját tudja ő annak viselni, hogy onnét senki fel nem támad; ezzel kegyelmednek nem jó semmit késni. Homonnai minémű gyalázatosan emlékezik az vármegyék felől Sorbánnak irt levelében, kegyelmednek in specie küldtem az levelet, hogy magánál meg ne tartsa, hanem az melyik vármegyében gondolhat Homonnaihoz magokat keménbben viselő embereket, egyik vármegyére küldje meg mindjárt az én leveleimmel együtt. Végezetre az kegyelmed kívánságát nem akarván megvetni az gyalognak tartása felől, harminczkét gyalogra fizetést rendeltünk, kik kegyelmeddel járjanak continue, azoknak öt hópénzt az kolosi aknáról rendeltünk kívánsága szerint kegyelmednek sóúl, öt hópénzt az debreczeni harminczadról, magunk gyaloginak is esztendőben 9 s tíz hópénzt szoktak adni. Azt kegyelmed jól gondolta, és meg is tartsa őket, bátorságosban járhat mindenütt. Tartsa meg isten kegyelmedet jó egésségben. Albae, 10, die Septembris. 1616.

Affinis beneuolus

G. Bethlen m. p.

Az Homonnai levelét hogy in specie egyik vármegyére megküldje kegyelmed, feljebb írák, de jobbnak ítéltem, hogy csak az paríáját vigyék mindenik vármegyére, melyet meg is irtak, és az levelekben includáltak. Kegyelmed az Homonnai levelét tartsa meg magánál, el ne vesszen, és ha ki akarja látni oda ki valók között is, mutassa meg kegyelmed, sőt maga is hirdettesse mindennek, mert nagy gyalázattal illeti az vármegyéket Homonnai ebben az írásában.

Császár is az vármegyéknek Homonnai felől való gondviseléséről minémű választ tött, paráját kegyelmednek küldtük; igen világosan kitetszik, hogy császár akaratjából cselekednek mindent.

Külczim : Spect. ac magn. domino Francisko Rhédey stb.

(Eredetije, mely Bethlen frása, az erdélyi Múzeumban.)

LXXI.

1616. szept. 17.

Spectabilis et magnifice domine
Affinis honorande etc.

Kegyelmed levelét az mi postánk megadá, melynek minden részeit értem; az mi az sok fogyatkozásról való panaszt illeti kegyelmednek, látja isten uram szivemet, én azon örülnek, hogy minden állapotok fogyatkozás nélkül lehetnének és vitethetnének végben, lehetne minden embernek kedve szerint a dolog: de ha reá nem érkezhetnek, nem tehetek róla. Lám én soha onnét kívül semmi jövedelmet be nem hozhatok; szegény Báthori fejedelem idejében minden ember jószágá exemptus volt nagyobb részére, minden harminczadokat eldeputált, semmi jószág és majorság az várhoz nem volt, vas kohnak híre sem volt, az vitézlő rendnek esztendőben három négy hó pénzt ha fizettek nagy csuda volt; akkor ennyi panaszolkodást nem hallottam. Mostan én szegény fejem istenemet is nem szolgálhatom gyakran ugy, a mint kívántatnék tőlem, az országra való szorgalmatosságom miatt, még is én vagyok mindenek előtt legroszabb. Itilje meg az úristen az én ügyemet is, ha magamnak gyűjtök-é, avagy az ország békeségének ótalmazásáért megmaradásáért költöm el az ország jövedelmét. Soha senki azt el nem hiheti, mennyi gondnal, búsulással, éjtszakai nappali sok nyughatatlansággal, főtöréssel viszem én naponként véghez az országra való gondviselést, hanem csak az a ki szemeivel látja. Az mint feljebb is íram kegyelmednek, ha lehetne uram, bizony én Váradnak szükségeire milliót sem szánnék rendelni, csak volna honnét, mert magam is munkálkodnám s munkálkodom is örömost én Várad építésén és megtartásában. Az úristen minden nemes embert oly igaz szeretettel áldjon meg Váradhoz, aminéművel én vagyok; de bizony nem a váradi deák és kalmár nemes emberekben talál-tatik az meg, a mint eszembe vöttem. Minden ember az maga privatumát ügyekezi promoteálni, és Váradtól elidegenített

sok szép jószágokból, dézmáknak exemptiójából, melyekből az előtt Váradban nyolcz száz lovast és hat száz gyalogot az fő kapitán asztalát fejedelmi nem úri módon tartották, igen sokan meggazdagodtak, az parasztok főnemessékké lőttek, de, a mint látom, senki közölők nem találhatik, a ki segítségére Váradnak az övéből csak keveset is kiadna.

Az mi a kegyelmed vigyázását, gondviselését illeti uram, abból sem ez előtt sem mostan fogatkozás nincsen és nem volt, kiért a kegyelmed jó hire neve öregbül az dicsőiretben, melyben ez után sem kell kegyelmednek hátra állani: mert ha mindnyájan csak az magunk életének nyugodalmát keresünk, úgy az hazánk vesz el, és a kiket kegyelmetek közöl az úristen szép fiakkal leányokkal áldott meg, az mi holtunk után azok lesznek koldúsokká és parasztokká, mely az mi restségünk-ből és gondviséletlenségünk-ből következik szegényekre. Az Cato mondását viseljük szemünk előtt, a ki azt mondja: verba malorum non cures; az igaz hazája szerető ember az ő hivataljában járjon el szorgalmatosan, istenünket dicsőídjük hálaadással ró-lunk naponként való sok jó téteményiért, az következő jóknak rajtunk elteljesítéseiért ő felségének könyörögjünk, az után hazánkról viseljünk szorgalmatosan gondot; megsegít az úristen bennünket uram; ha száz ezer az ellenségünk is, de csak istenünkben bizzunk, nem kell felettébb tőlök félnünk. Dominus est illuminatio mea et fortitudo mea, quem timebo, azt mondja szent Dávid; kitámad a nagy hatalmu isten az ő igaz tiszteleti mellett, szent nevének dicsőítőit megóttalmazza, az bálványozókat megrontja, és tanácsokat megcsúfolja.

Az hajdúk kedvetlenségét az mi illeti és panaszkodat, okot arra nem adtam: mert a mikor kegyelmed bejöve velek, maga szemeivel látta az én számtalan szorgalmatosságomat, portára, Prágában, palatinushoz, generalishoz, Moldovában, Havasalföldében való expeditióimat, indulásomat, hertelen való készületeset; de mindezeknél nagyobb akadály lőn az kegyelmed későn való beérkezése, mely miatt kegyelmeddel sem beszélhettem fél eleget is, és azoknak is állapotjokról kegyelmedtől nem tudakozhattam, ki mit érdemel közölők, mivel én ott künn nem voltam. Ezért halasztám hozzájuk való jó akaratomnak megmutatását bejövésekre, a mint kegyelmed előtt magokéak megmondám. Mostan a mikor bejövénék, lovam hátán voltam, és ő éretteket két egész nap várakoztattam minden hadakat, az mustrát egész estig végezhettem igen nehezen el, sőtétben szállottam le lovamról reggeltől fogva, tizenhárom ezer négy száz embert mustráltam az egy nap meg; megítilheti kegyelmed, ha volt gondom, nem érkeztem az velek való beszélgetésre. Igazán mondom, nehezteltem is

reájok az nagy késedelmekért, mely miatt mindnyájan nagy gyalázatot vallánk, mert Szkender pasa levelében is azt írta, szóval is azt mondta az követeknek: igen félnek az magyarok az lengyel hosszú kopjától, a mint látom, hogy el nem akarának jöni, de szükség az török kopjától is félni és arról gondolkodni; mely mondásán a ki gondolkodni tud eszes ember, nagy két dolgot jegyezhet, egyiket az gyalázatot, pirongatást, másikat az fenyegetést. Ezt mi Bihar vármegye miatt szenvedtük; a kit előttök rendelem volt azon el nem múlt volna semmi, hogy őket nem szorgalmaztatta az jövésre, de keveset adtak Kamuti Baláson. Bihar vármegye Szász Fenesen harmad napig lakott, az szegény emberek búzáját cséplették éjjel napal és Kolosvárra hozták be eladni, az szekerekről az vasakat és az kemenczék vasait mindenütt levonták, az hajdúk láboknál fogva akasztották föl az szegény szászokat, győzné isten, nem ember, leírni az sok latorságokat, a mennyi panasz én előmben jött reájok. Magamat Kovács Péter még akkor is szidalmazott, fenyegették az falukat, visszajöttökben különben akarnak kimenni az országból; ezekért és több ezekhez hasonló dolgokért méltán megpirongathattam, fenyithettem volna őket uram, de én az magam becsülletéért mind elszenvedtem, egy szót haraggal nekik nem szóltam, egyet is meg nem pirongattam, hanem reggel előhivattam őket, és bejövéseket, (noha későn esett), mindazáltal megköszöntem nekik, és minden kegyelmességemet ígértem nekik, tovább nem akarván őket fárasztani a fenn létellet, visszabocsátottam szép áldással, istentől sok jót kívánván nekik. Intettem kegyesen az készen lételeire fejenként minden rendeket, hazájoknak való szolgálatra, visszamenésekben hogykár nélkül menjenek, enni inniavalánál egyebet el ne vegyenek becsüljék meg magokat; így bocsátottam vissza őket. Nagy Istvánt marasztottam alatta valókkal udvaromban, órólóra fizetek nekik, de nem akarának maradni. Mindezekről bőségesen tud beszélni Bojti Benedek, ha igazat akar a barátom mondani. Hát bizony nem érdemlek a barátimtól szidalmat, ők a vétkesek s mégis én zavarom fel az folyamat. Kovács Pétert előmben hivatam meghagytam neki, az gyűlésre jöjön bé, jószágot adok neki; Szénásit nem is láttam, hanem mondák, hogy beteg, az magam erszényéből 16 arany forintot küldtem szekereimből neki költségére; Olasz Pétert és Csatárit más nap találtam elől; immár az hadakat el is bocsátottam régen, hogy hogy tudtam volna uram hát oly hertelen én egyenként velek az ő kívánságok szerint beszélni. De semmi egyéb nem marja az beleket, hanem hogy az latorságra prédálásra olyan szabadságot nekik nem engedék, mint az előtt szoktatták volt őket. Valahová teszen isten,

az latrot bizony én nem szeretem, nem is akarok nekik kedvezni, ha élhetnek; hajdú soha országot meg nem vesz s meg sem tartja. Örömost akarnám hallani, ha megfogatta-é kegyelmed azokat az hadnagyokat. Tartsa meg isten kegyelmedet. Ex Deua 17 7-bris. 1616.

Affinis beneuolus

G. Bethlen m. p.

P. Scripta. Kegyelmed írjon nekem minden ott kün való állapot felől, kiváltképpen az csavargó hajdúk felől; azokat nem kelle kegyelmednek szenvedni csoportostól járni, lesre kellene őket venni és az ebeknek levágni, mert bizony csak zürzavart inditnak. Kegyelmed viseljen gondot reájok; két három száz latornak elveszésével országunk el nem fogy, hanem épül inkább; ne biztathassák azokkal is ellenségek magokat.

Külsim: Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey. sat.

(Eredetije, mely Bethlen írása, az erdélyi Múzeumban.)

LXXII.

1616. szept. 19.

Spectabilis et magnifice domine

Affinis honorande etc.

Kegyelmed levelét vöttük, melyből értjük a kegyelmed censuráját az hajdú hadnagyok állapotja felől; adja az úristen uram, az Kún István felölök nekünk beszéllett szavai legyenek hamisak, én annak örülnék szívem szerint. Bizonyára én is nem győzők eleget csudálkozni azon, hogy ha arra vötték volna magokat, holott immáron megtelepedtek, házok, feleségek, gyermekek vagyon; nem az csavargó hajdúk állapotja szerint vagyon az ő állapotjuk, senki őket semmivel nem bántja, békeséges lakások, tisztességek vagyon, s még is bizonytalan dologra ha fellázadnának, feleségeket, lakó helyeket prédára hadnák; holott tudhatják és meggondolhatják, hogy mihelt ők Erdélre támadnának, ottan a török lakó helyeket tüzzel emésztetné meg, feleségeket gyermekeket rabságra vinné, marhájakat elprédálná; más az, hogy ha csak hajdú indul Erdél megvételeire, derék német had vele nem lézen, istenünket segítségül híván, úgy tetszik nekem, igen keveset tarthatnék a barátinktól. Mindazáltal kegyelmed az mostani állapotban semmi dolgot lehetetlennek ne ítéljen lenni, mert

non est sapientis dicere, non putaram. Az vigyázás igen kívántatik uram. Kegyelmed igen bizonyosan végére menjen minden dolgoknak, igyekezeteknek, és valami bizonyost érthet mindenekből accommodálja úgy a gondviselést, a mint az szükség kívánja; én, a mit érthettem, kegyelmednek azontól értésére adtam, immár kegyelmeden áll és kegyelmed mehet mindennek végére, kövesse kegyelmed mindenkben az házának megmaradására s mind kettőnk becsülletinek őrizésére való dolgait, én kegyelmedre bízom, ha valami sorsot bizonyost érthet kegyelmed. Én most is azt írom, hogy a sulykot fejünkre ne várjuk; ha valaki gonosz szándékkal vagyon, jobb az essék a veremben, melius est preuenire quam preueniri: mert tela preuisa minus feriunt, azt szokták a bölcsek mondani. Ha pedig jámborok uram az emberek, isten őtalmazzon attól, hogy jámbort ártatlanul bántson senki; ez mind a kegyelmed industriáján és szorgalmatos gondviselő vigyázásán áll.

Kegyelmed írása szerint ha csak egy felől való ellenségre kellene vigyáznunk, könnyebben reá érkezhetnénk bizony, de az ő praktikájoknak ez fő fundamentoma, hogy belől kivől ellenséget csináljon ha lehetne, az mi tisztünknek ellenben ez, hogy igen vigyázzunk. Kegyelmed csak az ott künn való kevés praktikálókat is megunta, hát ha annyi gondja volna kegyelmednek mint nekem, bizony inkább megunaoznék.

Az vármegyének felültetését uram én nem úgy irtam, hogy vagy kell vagy nem a felüléssel fárasztjuk őket, távol legyen, hanem, ha kívántatnék az felülések, hogy én tőlem abból kegyelmed semmit ne várjon, azt irtam kegyelmednek, és abból ez után is azt kövesse.

Az ecsedi fő legények írására tölt válasza hogy Pernesinek kezében akadott uram kegyelmednek, azt bizony oly igen bánom, hogy meg sem írhatom; tudom, külömben vigyáz ez után Perneszi; az pápisták álnok praktikáinak ember végére nem mehet, ők azzal szokták eleitől fogva dolgokat állatni, hitekkal csalták mindenkor meg az fejedelmeket: de az istent nem lehet, meggyalázza az úristen álnok tanácsoknak forralását.

Az váradi állapotot a mi illeti uram, immár arról való censurámat sokszor megírtam, az vigyázás abban az helyben igen kívántatik, valamire én elérkezem, az gondviselésben én miattam fogyatkozás nem leszen, nem kell kegyelmednek Váradtól elidegenedni, mert ha Várad nem leszen, Szent Jób és a többi sem leszen uram; őrizzük Váradot, mert úgy

maradhat kegyelmed is szép keresett javaiban, s mi is Erdélben.

Az kassai kamara mit irt kegyelmednek olvastam, de minthogy el nem akarák igazítani törvén szerént, a magok végezése szerént, az napok elmulának nem mi rajtunk, hanem ő rajtok, és az tavali dézmát is, melyet Debreczenben ugy raktak le közönséges végezésből, hogy törvén vége szakadtáig egyik fél se nyuljon hozzá, de ők contra constitutum elvitték, semmiképen nem engedem, hogy ők vigyék el azt, a mi Bihar vármegyében jut. Az más birodalomban való proventushoz én nem avatom magamat, de a Bihar vármegyebéli faluk dézmáját kegyelmed fegyverrel is megótalmaztassa; ha mi jussokat praetendálják hozzá, törvény szerént igazítsuk ol, ettől idegen nem vagyok. Ezt a választ ezekkel a ratiókkal együtt irathatja nekik kegyelmed.

Nagy István, ha ott künn megmarad, bátor ne jöjjön be, kegyelmed rendeljen fizetést nekik száz lovasnak, csak hogy igen reájok kell vigyázni. Az harminczkét gyalognak fizetésekről való leveleket kegyelmed kívánsága szerént megküldtem kegyelmednek; adja isten, szolgálhassanak kegyelmednek igazán. Hogy asszonyom jó egészségben haza jutott, azon mind az atyámfiaival együtt szüből örültünk. Bánfi Susánna jó egészségben nagyon. Tartsa meg isten kegyelmedet jó egészségben. Ex Hunyad 19. Septembris. 1616.

Affinis beneuolus

G. Bethlen m. p.

Külczim : Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey sat.

(Eredetije az erdélyi Múzeumban.)

LXXIII.

1616. nov. 9.

Spectabilis et magnifice domine

Affinis honorande.

Az öcsém minémű híreket írjon uram, in specie kegyelmednek küldtem. Csenádi Antal is Kővár melle Berkesz nevű falumban érkezvén az kővári vicekapitánnak mit ír azon dologról, azt a levelet is kegyelmednek küldtem, és ha igaz az ellenünk való készület, felette igen csudálkozom azon, hogy kegyelmed nekem semmit nem ír azokról; mert kegyelmed tudom bizonyosbban értheti minden dolgokat. Kegyelmedet azért szeretettel intem, engemet igen sietséggel mindenekről

certificáljon, ha mit ezekben ért, ha pedig mit nem értene is, kegyelmed bocsássa mindjárt bizonyos embereit minden felé az vármegyékre, Kassára, Tokajban, és igyekezzék minden dolgoknak végére menni s engemet bizonyossá tenni. Tréfára ezt nem jó venni; én az ország népét mindjárt hivatám táborban Kolosvárhoz, magam is oda megyek isten velem lévén. Ha az készület és táborban való szállások az vármegyéknek igaz uram, kegyelmed is Bihar vármegyét és az hajdúságot szállítsa mindjárt Váradhoz, értsük meg akaratjokat, mert ennek én semmi okát nem látom, miért kellene reánk jöniek. Kegyelmed írjon mindenekről nekem. Tartsa meg az uristen kegyelmedet jó egészségben. Ex Segessvar 6. Novembris 1616.

Beneuolus

G. Bethlen. m. p.

Az Tiszán által jött katonák állapotjáról írjon kegyelmed, mennyi számúak, és fizettek-e nekik, gyalog is hány s hol vadnak.

Kulczim: Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey sat.

(Eredetije, mely Bethlen írása, az erdélyi Múzeumban.)

LXXIV.

1616. nov. 21.

Gabriel Bethlen dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc.

Spectabilis ac magnifice domine affinis nobis honorande. Salutem et beneuolentiam nostram. Az oda ki való minap fellázadott csavargó hajdúságnak mostani állapata és járása felől, az szerint egyéb dolgokról is mit írjon Kamuthi Balás uram, maga levelét kegyelmednek in specie oda küldöttük *). Mivel azért Forgács Zsigmond uram ő kegyelme is ezen hirt Kovács Péter felől mi nekünk megizente, a mint annak előtte magunk is kegyelmednek felőle való vélekedésünket egynéhány ízben megirtuk, a mostani állapathoz képest kegyelmedet intjük szeretettel, mindjárt Kovács Pétert és Szabó Jánost hívassa bé Váradban, és valami szín alatt tartsa maga mellett, interim maga és több társai dolgaira legyen szorgalmatos vigyáztatásban a Kamuthi Balás uram

*) Kamuthi Balásnak ezen levele is Dézsről nov. 19. 1616. megvan az erd. Múzeumban (Gróf Kemény József, Erd. tört. eredeti levelekben. II. köt.)

írása szerint. Holott pedig generalis uram, a mint minékünk írt, sőt ugyan obtestál is, hogy ezeket eloszlassuk, vagy, ha el nem oszlanának, mind egy lábíg levágassuk; kire ha el nem érkeznenk, ő kegyelme is mindjárt a vármegye hadaival felkelvén kész lesz személye szerént is ellenek jőni: kegyelmed mindjárt az egész vármegye hadával és több ott kinn lévő hadakkal Váraddá vagy egyéb bizonyos helyre kiszállván, legyen szorgalmatos vigyázásban, ha csoportonként avagy egyéb módon valamely felé indulnának, vagy elcsapnának, mindenütt kegyelmed is legyen rajtok. Innen mi isten akaratjából ez jövő szeredán megindulván, csőtörtőkön az székséggel az tordai mezőn megegyezvén, pénteken Kolozsvárban bészállunk, valamit az jó alkalmatosság és az idő hoz, és házánk közönséges javára s megmaradására előnkben mutat, ugy cselekedők leszünk. Bene valeat. Datum Albae Juliae 21. Nouembris Anno Dominj 1616.

Beneuolus

G. Bethlen m. p.

Ezekkel uram nem jó sokat tractálni, fegyvert kell az árúlokra vinni; isten velem lévén hét ezere magammal okvetetlen ez mostani pénteken Kolosvárhoz szálllok, ott semmit nem késsem, valahol őket hallom, egyenesen reájok megyek. Kegyelmed az vármegyét szállítsa mindjárt maga mellé, legyen vigyázásban, az mi hajdúinkat ha aránzza jobbnak lenni hogy fel ne üljenek, legyenek csak vesztegségben, az kapitánokat maga mellé hivatni én igen szükségesnek ítélem. Magyarországon irasson kegyelmed generalisnak, hogy csak az hajdúk elosztására indultam, ne féljenek, mert gonosz végre innét senki oda nem megyen; eluntuk az árúloknak rettenetes dúlásokat, országunkbeli szegény hiveinket, községinket, nagy tartományokban éhel halókká töltték.

Külszim: Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey sat.

(Eredetije, melyen a névalírás és az utóirat a fejedelem sajátkezű írása, az erdélyi Múzeumban.)

LXXV.

1617. febr. 16.

Gabriel Bethlen etc.

Ez elmúlt esztendőbeli virginásunknak Virginás Jánosnak, kit az úristen ez világi életből kiszólitott az minapi-

ban Segesváratt, kinek országunkban, idegen lévén, semmi atyafiai nincsenek. Segesváratt kiváltképen és egyébűtt is birodalmunkban akárkinél maradtak volna javai, úgymint pénze, ruhája és akármí névvel nevezendő marhája mindene-
ket hegedűstünknek Hegedűs Mihálynak conferáltunk; így lévén hagyjuk és parancsoljuk is serio ez levelünk látván, valakivel Segesváratt avvagy másutt az megholt Virginás Já-
nosnak, pénze, ruhája, aranya, ezűsti és akármí névvel neve-
zendő javai maradtak, mindene-
ket fide mediante, kivévén,
fogytatkozás s per-patvar és haladék nélkül az megírt Hego-
dűs Mihálynak adja és adassa kezében kegyelmeteknek. Secus
nullatenus factururus. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis.
Datum in civitate nostra Bistriciens. die 6-ta Febr. ao
dni 1617.

Gabriel Princeps

Simon Pécsy
Cancellarius mp.

(Egykoru okirat, Mike S. úr gyűjteménye.)

LXXVI.

Fogaras, 1217. febr. 27.

Bethlen Halil pasához.

(Balásffi Tamás krónikája 87-ik l. Másolata meg van a Nemzeti
Múzeumban Fol. Hung. 322.)

LXXVII.

Fogaras, 1617. márczius 5.

Bethlen G. levele a vezérbasához.

(Tör.-Magyarkori-Áoktár, IV. 169.)

LXXVIII.

Fogaras, 1617 márcz. 6.

Bethlen G. a nagyvezérnek.

(T. M. Áoktár, III. 172. Eredeti példánya a Nemzeti Múzeumban
Fol. Hung. 322.)

LXXIX.

Fogaras, 1617. márcz. 6.

Bethlen Gábor a muftinak.

(Ered. Nemzeti Múz. Sas I. 148.)

LXXX.

Gy.-Fehérvár, 1617. ápr. 2.

Bethlen Gábor levele Gáspár Jánoshoz.

(T. M. Áoktár, IV. 174.)

LXXXI.

Lippa, 1616. jún. 14.

Bethlen Naszuf pasához.

(Balásffi krónikája 37. l. Meg van másolatban m. n. Múzeum kéz-
irattárában és Fol. Hung. 322, mely ezzel teljesen megegyez.)

LXXXII.

1617. jún. 2.

*Spectabilis et magnifice domine
Affinis honorande.*

Kegyelmed levelét vöttem vala generalis uram levelével együtt. Az több dolgok közt az mi Tasnád állapotját illeti, mivel az asszony felette sok adósságban maradt, a mint értem többel 20 ezer forintnál volt adós Daróczi Ferencz, ez okon úgy ítélem s azt is reménlem, hogy tiz ezer forinton megvehetni tőle, melyet én cancellarius uram által tractálni kezdek vele, ha kegyelmed kívánsága a lészen. 16. Junij meg kelletik indulni a szombati (N. Szombat) tractatusra, és instructiójában adom. Kegyelmed legyen szemben cancellarius urammal. informálja akaratja felől, én szeretettel fáradok benne; addig legyen silentiumban a dolog. Én most is egyebet nem mondhatok, ha én dolgom volna, bizony Tasnád két Szaniszlóra becsülném mindenkor: mindazáltal a kegyelmed jó akaratja, tetszése lészen. Végezetre Nagy István, ki kegyelmed neve alatt járt egy néhány naptól fogva,

csatára menvén mint járt légyen, kegyelmed eddig érthette, kin nem győzők eleget csudálkozni, miért engednek ily nagy szabadságot az árulóknak az törökkel való veszekedésre. Mind csak Váradról kezde minden rossz dolog indulni, ki miatt bizony elveszünk országotól, meg látja kegyelmed.

Az istenért uram ne engedjen és ne kedvezzon kegyelmed az árulóknak, kedvezés nélkül fogassa, nyársoltassa azokat, kik az kapdosást űzik; ne incitáljuk ellenünk az törököt még is nagyobb bosszúállásra ennél is.

Hírt kegyelmednek ilyent írhatok: Dániel deák az portáról ma érkezék, ki 20 holnaptól fogva lakott ott. Minden eddig való adónkat és Jenőt is török császár megengedte; athnamé levelet hozott róla. Csak ne ingerlenők az törököt, mostan alkalmasint volna állapotunk. Végezetre most is panaszolkodást értünk: az vitézlő népnek kiválképpen az gyalognak nem fizethetnek az adónak mind ez ideig való be nem szolgáltatása miatt. Nagy vakmerőség ez, hogy az viceispánok ilyen restek az ország végházára való gondviselésben; kegyelmed parancsoljon nekik, minden késedelem nélkül az múlt adó restantiáját administrálják az perceptornak, fizetessen főképpen az gyalognak. Kévántatnék is bizonyára, hogy kegyelmed az mostani viceispánokat megváltoztassa az vármegyével, mert számtalan panaszok jönnek előnkben felőlök, és hogy erről tempestive provideáljon, intjük kegyelmedet. Ezzel isten kegyelmedet tartsa meg. Albae die 2. Junij 1617.

Beneuolus

G. Bethlen m. p.

Kulczim: Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey sat.

(Eredetije, mely Bethlen írása, az erdélyi Múzeumban.)

LXXXIII.

1617. aug. 1.

Spectabilis et magnifice domine,

Affinis honorande.

Kegyelmed leveleit, egyiket tegnap reggel, másikat a magam postája ugyan tegnap 4 órakor hozá meg, a ki harmad fél nap jött Szent-Jóbról, nem a váradi posták módjára. Értem az kegyelmed írásiból, hogy minden uton igyekezik az én kívánságom szerént az mostani dolgokra gondot viselni, mely maga jó igyekezetit igen kedvesen veszem. Akarám ke-

gyelmednek értésére adnom, isten velem lévén én csötörtökön, egymint 3. Aug., innét megindulok, Medgyesnél leszek két nap, de onnét is 9. Augusti megindulok; mivel azt akarnám, hogy ezt a két nemzetet és mostan fellázadott nagy hadakat mentől hamarább öszve békéltethessem, melyben nincsen is semmi kétségem, hogy az úristen kegyelmes gondviselése és segítsége által véghez nem vihetném: mert mind az töröknél s mind az lengyelnél immár alkalmas fundamentomot vetetem az köztök való megegyezésnek; abban mesterkedem minden úton, miképpen az keresztyénségnek igaz jó akarattal synceritással szolgálhassak, a töröknék is mint olyan hatalmas ellenségnek kedvét kereshessem, ne irritáltassék miattunk. Solkowskinak is, az fő generalisnak, fő kapitánya ma beérkezik hozzám; királ secretariusát immár visszabocsátottam. Az vármegye gyűlése hogy mai napon leszen, bizony bátor serénbben nyúlának ő kegyelmek ez ilyen nagy dologhoz; ha ma végeznek, indulások nem tudom mikor leszen; én pedig sohul nem késem, ha az magam országában meg nem egyeznek velem, igen nagy véték és fogyatkozás leszen. Kegyelmedet intem szeretettel, sőt ugyan obtestálom. mentől hamarabb indítsa meg azokat az elrendelt hadakat, ne késedelmezzenek se indulásokban, se útkokban, érjenek el engemet az Bárczaságon; mert ha el nem érnek, a kik okai lesznek, az büntetést el nem kerülnek. Az hadak legyenek valóban megválogatva, uram az istenért kérem kegyelmedet, ne hagyja csak az ispánokra, mert azokon semmit nem adnak, szerszámos kopjás szolgálkat elegendendő költséggel bocsássanak az nemesség, kik el ne szökjenek: mert én senkit nem őriztetek, de valakinek szolgálja a rendelés szerint velem nem leszen, bizonyosan jószága nélkül leszen el. Az gyalogokat is valóban megválasztassa kegyelmed; az vármegye gyalogjából könnyű választani százat olyat, kik akárhol bévehetők lehetnének; oláh ne legyen, hanem magyar és köntösös. Az magam fizetett 60 lovasát is kegyelmed valóban megválogassa. Az hadakat kegyelmed ha lehet indítsa mindjárt meg, jöjenek kártétel nélkül. Ne legyen hea az öt száz lovasnak, az magunk lakos hajdúinak, azokat is válogassák meg. Bizonyosan megmondhatja kegyelmed, mihelt beérkeznek hozzám, mindjárt hópénzt adatok nekik, noha az nemességért tartoznának a nélkül is szolgálni, de arra nem nézek, az angariákban meg nem fogyatkoznak. Azon kívül is száz lovast ha Bereczki fogadna, igen akarnám. Kegyelmed adja mindjárt értésemre, mely nap indulnak bizonyosan az hadak, hadd érthessem. Debreczen és Várad az száz jó gyalogot együtt a

többbivel beküldjék. Isten kegyelmedet tartsa meg. Albae
1. Aug. 1617.

Affinis beneuolus

G. Bethlen m. p.

Post Scripta. Kendi István engemet is írása által requirált azon dologról, mely felől kegyelmedet. Sokat gondolkodtam azolta az dologról, kiváltképen az ő állapotjáról; ez bizonyos dolog, hogy nagy nemzet, maga okos és jó deák, melylyel ha jól akar élni, előmenetelre való virtus mindenik benne. A mint pedig szokták mondani: jobb egy igaz barátja embernek ezer ellenségnél, noha legyen istennek hála eddig semmit nem árhata ennyi praktikálásával, mindazáltal tudni való dolog ez is, hogy valameddig hazáján kívül lészen, elméje addig meg nem csendesedik; ilyen két respectusra nézve azért, egyik hogy hazánk ellenségi kevesednének, másik hogy hazánk szolgálatjára az fő emberek többülnének, mondom, ha ez két dolgot felőle elhihetném, igazán mondom, hogy nem disvadeálnám kegyelmednek, hanem inkább svadeálnám kívánságának hogy ne reluctáljon: mert ha igazán akarná az kengyelt nyomni, hazájának sokat szolgálhat eszével; kegyelmednek, de kiváltképen holta után édes gyermekének, és asszonyomnak, ha addig élne, nagy oszlopa lehetne, és talám az atyámfának *) is szolgálhatna. De in omnem eventum, ha kegyelmeteknek jó tetszése, adjon jó szót neki ilyen formán, hogy bizonyos okokkal való maga erős kötelezése alatt nem fog kegyelmetek idegen lenni atyafiságától, de hogy az jobb móddal és nagyobb becsüllettel mehessen véghez, bocsássá meghitt szolgálít kegyelmetekhez, onnét én hozzám, kikkel tractálhassuk ez dolgot jobb móddal, és azok legyenek plena autoritással, és ha az conditiók végbe mehetnek, istennek elvégezett akarata lészen, nem fog ellent tartani kegyelmetek a dologban. Ezt azért kell cselekedni, hogy először végezzünk az maga hűséges állapotjának tökéletesen való fenn állásáról, második az gyermeket hitiben meg nem háborításáról s több egyéb szükséges dolgokról vessünk oly conditiókat eleiben, melyeken mint mehessen által és micsoda módokkal assecurálhasson, lássuk meg. Ha fundamentumát látjuk dologának, az én tetszésem immár ez, hogy ne gátoljuk meg az gyermek szerencsáját, mert akarmikor is, de kiváltképen mostani emberek az jószágtalan szötetlen leányon nem igen szoktak kapni. Az tractatust bátor én reám bizza kegyelmetek, ha arra kelletik az dolognak menni, úgy tetszik,

*) Károlyi Zsuzsánnának, Bethlen nejének.

alkalmasint által buvom elméjének discursusát. Ha pedig látjuk hogy csak *fraus et dolus* vagyon dolgában, könnyű elmenni mellőle. Proscriptiójának tisztességesen való eltörlését és becsületinek helyre állását, isten velem lévén, véghez tudom vinni egy gyűlésben; nem csak ő proscibáltatott Erdélyben, hanem cardinál fejedelem, Báthori István, Békes Gáspár, kiket azután az ország recipiált és kit fejedelemségre s kit nagy generalisságra emeltek; engemet is proscibáltanak, mindazáltal az úristen tisztességemet helyére állatta. Ha ez után igaz szolgálatjával helyére állatja dolgát, minden eddig való actái feledékenségben mennek. Ezt akarám kegyelmednek az ő dolgáról írnom. Azért sem én sem az atyámfia immár ellentartók az dologban nem leszünk, megirtam Kendinek is e szerént, és azt is hogy ez után kegyelmedet ismét megtaláltassa. Immár álljon a kegyelmetek jó tetszésén; valamint kegyelmetek akarja, úgy legyen, nem úgy a mint nekem tetszik, hanem a mint isten ő felsége ez dologról végezett és kegyelmetek is meg fog nyugodni felőle, mindenek úgy legyenek. Irjon választ kegyelmed nekem mind maga mind asszonyom ebbeli tetszéséről.

Külsőim: Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey sat.

(Eredetije, mely Bethlen írása, az erdélyi Múzeumban.)

LXXXIV.

Sárfalu, 1617. aug. 28.

Bethlen, Memhet pasának.

(T. M. Államokm. IV. 178.)

LXXXV.

Sárfalva, 1617. aug. 28.

Bethlen G. Gáspár János követéhez.

(Tunyogi gyűjt. Erd. Tört. Ad. I. 316—319.)

LXXXVI.

Neszteri tábor, 1617. szeptember 25.

Bethlen Gáspár Jánosnak.

(T. M. Államokm. IV. 184.)

LXXXVII.

Neszteri tábor, 1617. szept. 25.

Bethlen a szultánnak.

(T. M. Á. okm. IV. 190.)

LXXXVIII.

Fogarás, 1617. okt. 13.

Bethlen Gábor Gáspár János portai követnek.

(Tunyogi gyűjt. Erd. Tört. Ad. I. 319—320.)

LXXXIX.

Kolosvár, 1617. nov. 18.

Bethlen a szultánhoz.

(T. M. Á. okm. IV. 194.)

XC.

Szamos-Újvár, 1617. nov. 22.

Bethlen Gáspár János portai követének.

(T. M. Államokm. IV. 196.)

XCI.

1618. jan. 13.

Spectabilis et magnifice domine

Affinis honorande etc.

Kegyelmed két rendbeli levelét egymás után vevén el, egyszersmind teszek reájok választ. Az Abaujvármegye viceispánjának leveléből vármegyéjének consensusából való kívánságát értvén, mely igen méltó kívánság ő kegyelmektől, azért azt az levelet bizonyosan nem emlékezem reá hogy kegyelmed beküldte volna; de mivel azt írja kegyelmed, hogy beküldte, ezen két nap leveleim között én is igen szorgalmasan felkeresem, azonképpen cancellarius urammal is felkerestetem, mi-

vei minden afféle levelek ő kegyelménél voltak eleitől fogva ; elhittem bizonyosan, ha behozták az levelet, el nem veszett, hanem feltalálják és cancellarius uramnál leszen az levél. Kegyelmed megírhatja Bellyéni uramnak, nem oly kicsin dologban, hanem sokkal nagyobbakban sem akarunk ő kegyelmeknek megfogyatkozni. Mindazáltal kegyelmed is keresse mégis levelei között szerencsére azt az levelet. Bellyéni uram levelét kegyelmednek megküldtem. Cancellarius uramat eddig is expedáltam volna, mert mindenképpen készen vadnak : de az minémű hírek viseltetnek az gyűlés meg nem létele felől, bizonytalan dologra örömet nem fárasztanám. Várnám igen az váradi postát Posomból, ki ha megérkezik, kérem kegyelmedet, késedelem nélkül küldje be hozzám. Mindazáltal in omnem eventum Váradig ugyan megindítom az követeket ez héten okvetetlen. Zilahról az mely czédulát kegyelmednek vittek volt, annak megtudakozására Zilahra meghitt emberimet bocsátottam bizonyos instructióval, kik az egrespataki birót és az által azt az embert, ki az követséget Béltkre vitte, megtudakozzák, s előmbe hozzák mind az birót s mind az követet : mostani időben kicsin dolgot sem jó embernek füle mellől elbocsátani. Végezetre Micske felől való írását is értem kegyelmednek, és rövid szóval csak ezt írom kegyelmednek, hogy az egy feleségemen kívül, látja isten, Bethlen Istvánnak sem kedveskedhetem nagyobb szeretettel mint kegyelmednek, ebből is, valamiben módunk lehet, szeretettel kedveskedem kegyelmednek : de Küküllővár, tudja maga is kegyelmed, Bethlen Istváné, Ujvár pedig nem hasonló Micskéhez, három Micskénél is jobb, vagy on 50 ház jobbágy hozzá ; de a mi nagyobb, Székel Mójsést igtatják mostan bele ; de ezeken kívül is, én úgy gondolom, fogunk módot abban találni, mely dologról cancellarius uramtól kegyelmednek izenek. Hatvani István nevű ifjú legén szolgálom nagyon Eperjesre, ki bizonyosan írja, hogy 31 ezer forintot vött fel egyszersmind kénese árában ; kérem kegyelmedet, titkon vigyáztasson jövetelire, valami kárt ne valljak útjában, és ha mit érthet felőle, adja értésemre kegyelmed. Tartsa meg Isten kegyelmedet jó egészségben. Ex Fejérvár die 13 Jan. 1618.

Affinis beneuolus

G. Bethlen m. p.

Külczm : Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey stb.

(Eredetije, mely Bethlen írása, az erdélyi Múzcumban.)

XCII.

1618. jan. 22.

Spectabilis et magnifice domine ect.

Az föld bástyának megépítése gyakran forog elmémben, melyet isten segítségéből véghez is akarnék vinni, ha ő felsége békességünket és életemet megtartja. Hogy azért idején providéálhassak minden fogyatkozásokról, az fundálót a végre kiküldtem; mivel az víz is mostan megfagyott, jobban mérsékelhet most mindenütt; az veres bástyának minden állapotját kívül belül megmérvén, hogy annak formájára és öregségére veresse fel az föld bástyának is czövekeit, meghagytam. Kegyelmed az porkolábokat és udvarbirót hivatván parancsoljon nekik, a fundáló mellett jelen legyenek mindenütt, és minden eddig vágott s hordott köveket, téglát, meszet megmutassanak neki, mind a mit behordtak s mind az ki az bányában vágva vagyon, és a mennyit még mondani fog hogy kelletik hozzá, annyi meszet égessenek, követ annyit hordjanak. Fát állásoknak most hordjanak, és az vizet, legyen minden úton azon kegyelmed, miképpen bocsáthassák ki az egész árokból, hogy az árkot is tisztíthatnák meg, és az sok faragott követ is szedhetnék ki belőle. Az bástya szegletekre és az középgömbölyeg párkány s az felső részen való párkány követ ez télen készíttesse faragtassa meg az udvarbiró. Kegyelmed nekem írjon mindenek felől, mit mond az fundáló az dologhoz. Az fundálónak gazdálkodják az udvarbiró. Tarcsa meg isten kegyelmedet. Albae 22. Jan. 1618.

Beneuolus affinis

G. Bethlen m. p.

Külsőm: Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey stb.

(Eredetije, mely Bethlen írása, az erdélyi Múzeumban.)

XCIII.

Fogarás, 1618. febr. 24.

Bethlen Rhédeynek.

(T. M. Állam okm. IV. 198.)

XCIV.

H. n. 1618. ápril 11.

Bethlen Borsos Tamásnak.

(M. T. Á. okm. IV. 199.)

XCV.

1618. máj. 5.

Spectabilis et magnifice domine.

Kegyelmed levelét ezen órában adák meg itt, melyből értem az árokból való kimenését a víznek, csak kévantatnék az apró mives a fundamentom ásáshoz és árok tisztításhoz, melyhez eddig is az udvarbíró hozzá fogatott volna, de nem volt s nincsen kivel; pénzért találnának, de pénz az udvarbírónál nincsen. Hogy az fundamentom ásáshoz kezdhettek uram, azt igen nagy örömmel hallom; mert az uraim rettenetes rémitéséhez képest, az víznek ki nem vehetése miatt, én azt tudtam, hogy velenczei módon kelletik az fundamentom felvetéséhez fogni: de ha száraz az föld bástya alja, többire csak semminek tartom azt az nagy épületet, isten segítségévelünk lévén, végben vinni. Az mi pedig az apró mivesek dolgát illeti, és pénzt, látom hogy az ott való tisztviselő emberek teljességgel az régi sok jószághoz és szántalan sok lopáshoz szoktak, a mikoron tizezer ház jobbágyot közel hallok Váradhoz lötnék lenni, szántalan jövedelme volt, s mégis Erdéltől tonnakkal kérték az pénzt ki az építésre; holott abban az időben azzal az váradi akkori értékkel bátor felakasztának, ha egy pénz költsége nélkül az fejedelemnek végben nem tudnám vinni. Az mostani fogyatkozott érték állapot akkorihoz képest én is tudom hogy csak koldusság többire: mindazáltal ha ember volna udvarbíró uram, ugyan különben nyithatná fel a szemét, és különben érkezhetnék is reá; melyet, az úristen kivívén, megmutatok én neki, és el fogom vele hitetni, hogy igazat mondtam eleitől fogva neki; nem láttam soha udvarbírótságot pénzetlenebbet az váradnál. De hogy az panaszkodást ebben hagyjam, kegyelmed parancsoljon neki, az fundamentomot ásassa minden nap, száz ember egy héten nagy fundamentomot áshat; oda fel tót emberekért küldjön el mindjárt, hívasson valami százig valót fizetésre, kikkel az árkot tisztithassák, és az hol kévantatik ásathassák. Isten velem lévén hétfőn Déváról által költözöm én is, pénteken Belé-

nyesben fogok érkezhetni, valamire isten segít uram, meglátja kegyelmeitek, Várad építésétől költségemet nem szánom, noha nem magamnak építem. Könnyű volna nekem is úgy nézmem, mint némely emberek, és az reá menendő költséget ládámiban tartanom: de hazámért nem pénzemet, de véreimet is, sőt életemet is, ha kívántatik, megbizonyítom akkor, hogy kész leszik elfogyatni. Csak mives ember legyen, ha ezért találunk is napszámot, isten oda vivén mind megkelletik fogadni, és árkot mentől hamarébb meg kell tisztítani s vizet kelletik bele bocsátani; mert az kegyelmed írása szerént nem jó úgy sokáig állani. Ha ezer napszámot találunk reá, csak egy hétig is sokat kitisztíthat ezer ezer ember; ne féljen oly igen udvarbíró uram, viszek annyi pénzt ki, hogy három bástyát is megcsináltathatna vele a jámbor. Az kőmivesek ötvenen fognak lenni, kik velem vadnak és együtt mennek ki is. Az kívántatnék, hogy addig az fundamentom ásást elvégeznék, ne ülnének héában ennyi kőmivesek. Végezetre Egerbegy nevű faluja felől mit írjon kegyelmed, bőségesen értem; semmit az dologban különben nem tudok uram, hanem csak az ország panaszából a mit véletlenül értettem benne, viszont ellenben a kegyelmed méltó mentségét mostani írásából; nekem arra kissébb gondom vagyon, mert úgy hiszem hogy kegyelmed megalkuszik azokkal a nemes emberekkel, kiknek jobbágyok elfutott. Vasárnap este avagy hétfőn reggel be fogok Váradra menni. Adja az úristen, kegyelmedet lássuk jó egészségben. Ex Hunyad, die 5 May 1618.

Affinis beneuolus

G. B. m. p.

Kulczm: Speet. ac magn. domino Francisco Rhédey stb.

(Eredetije, mely Bethlen írása, az erdélyi Múzeumban.)

XCVI.

1618. jún. 4.

Gabriel Bethlen dei gratia princeps Tranniae stb.

Magnifici ac generosi domini amici nobis observandi. Salutem stb. Debreczeny városunkban lakó szabók és ruhacsinálók közönségesen ilyen dolgot jelentenének minékünk alázas könyörgések által: noha ő nekik ennek előtte eleitől fogván az bódog emlékezetű magyarországi koronás királyoktól ilyen kiváltképen való privilegiumok és szabadságok volt s volna mostan is, hogy az egész magyarországi birodalomban, minden helyeken az ő mesterségek szerént csinált miveket és mindenféle ruhákat szabad legyen vagy sokadalmos helyekre

vagy pedig egyéb oly nevezetes városokban, az hová vinni akarnák, hordozni és azokat mindennemű vámoknak, harminczadosoknak megvétele és fizetése nélkül eladni, melyben mind ez ideiglen is soha meg nem háborítottak, hanem csak mostanság nem tudatik mi okból és micsoda gondolatjokból király ő felsége birodalmában levő harminczadosok és vámosok kezdték őket ebbeli szabadságokban háborgatni és rontani, nekik tűrhetlen és elviselhetlen fogyatkozásokat (*t. i. okozván*); kiről akarók mi is kegyelmeteket ez levelünk által requirálni és megnevezett híveink mellett írni; kérvén azon kegyelmeteket szeretettel, ilyen régi szabadságokra, melyet ők in specie is praesentálhatnak az ő felsége kamorájának, legyen kiváltképen való tekintetek és parancsoljon felőle minden helyekben levő harminczadosoknak, vámosoknak, hogy őket abban ne turbálják, ne kellessék ezen dologról sok munkájokkal költségekkel fáradságokkal ő felségét megtalálniok és panaszokkal értetniek. Melyet ha az mi tekintetünkért kegyelmetek megcselekszik, jó néven vesszük a kegyelmetektől és mi is más dologból akarunk érette kedveskedni kegyelmeteknek. In reliquo dominationes vestras bene valere cupientes. Datum in Arce nostra Várad, die 4. Mensis Junii. Anno Domini 1618.

Earundem generosarum dominationum vestrarum

Amicus beneuolus

Gabriel Bethlen mpria.

Külsőim: Magnificis ac generosis camarae Sepusiensius consiliariis etc. amicis nobis observandissimis.

(*Eredetije a m. k. orsz. lt. kincst. osztályában.*)

XCVII.

1618. jún. 8.

Spectabilis et magnifice domine et uti frater honorande.

Kegyelmed becsületes levelét jámbor szolgám nekem megadván, a melyeket nekem küldött ajándékot is bemutatták. Bizonyynyal írom kegyelmednek, nem a végre irtam volt kegyelmednek, hogy ezzel magát bántani kellett volna; mert ha tudtam volna, jámbor szolgámat kegyelmedhez sem bocsátottam volna; mindazáltal a kegyelmed becsületes jó akaratját minden ajándéknál feljebb becsülvén, nékem küldött ajándékot is kegyelmedtől felette illendő becsülettel vöttem és szeretettel. Ha miben az én atyafiságos jó akaratom is kegyel-

mednek kívántatik, hogy azzal bizvást és minden kimélés nélkül éljen, felette szeretettel kérem kegyelmedet, elhívén bizonyosan felőlem, hogy egy igaz jó akaró atyjafia vagyok kegyelmednek és leszek a míg isten éltet s kegyelmed is azzal élni akar. Jóllehet reménlem, kegyelmed istállója jó lovak nélkül nem szűkölködik, hallván mindazonáltal moldovai paripákra való kívánságát kegyelmednek, magam istállójában volt két moldovai herélt lovam, kiknél én bizony egész Moldovában jobbakat, futóbbakat nem hallhattam, egyiket az vajda maga adta vala nehezen, ezt megint az hatmanntól annál nehezebben vehettem vala meg, melyet én is kegyelmednek jó szívvel küldtem; az ló dicsértesse maga magát meg futásával; vétek egyéb benne semmi nincsen, hanem kantárban kevéség, mint kantáros ló fogja száját vontatni, de állásos fékben jó szája fog lenni; adja az úristen, kegyelmednek lehessen kedve szerént való. E mellett, tudom, tárházában szép szerszámok nélkül is nem szűkölködik kegyelmed, mindazáltal a fényes portára mostanában a minemű új forma szerszámokat kezdtek Diarbekirből, azaz Mesopotamiából hordani, nekem is két lóra valót hoztak onnét; melyeknek egyikét kegyelmednek küldtem; olyan forma szerszámot többet ezeknél magam sem láttam, az czifrázásit aranynyal mesterségesen tudják beverni; reménlem Magyarországon ilyen forma szerszám több ennél nem fog lenni, hanemha ezután vinnének. Kegyelmed valaminemű portai marhát kíván, csak értsem, meghozatom kegyelmednek. Ezeknek utána ajánlván kegyelmednek az én atyafiságos jó akaratomat és az úristen kegyelmedet éltesse jó egészségben. Ex Várad, die 8. Junii 1618.

Spectabilis et magnificae dominationis vestrae frater et amicus benevolus

G. Bethlen m. p.

Kulczm: Spectabili ac magnifico domino Georgio Rákóczi de Felső-Vadász comiti comitatus Borsodiensis stb. Amico et uti fratri nobis honorando.

(Az egész levél Bethlen Gábor fejed. írása.)

(Eredetiye a m. k. orsz. lt. kincst. osztályában.)

XCVIII.

1618. jún. 27.

Spectabilis et magnifice domine etc.

Kegyelmed kívánsága szerint megparancsoltam perceptorunknak, hogy mostani szükségére ezer forintnak ha lehet szerét tegye, én is öt száz forintot küldtem kegyelmednek erre a szükségére, és hogy Boldvainétól is kiváltsák az falut kegyelmednek, ha arra való kívánsága és akaratja vagyon kegyelmednek. Nem tudom, értette-e kegyelmed az csehországi tumultust, avagy nem; bizonyos dolog, az egész ország deficiált császártól, Prágában a várat tárházastól occupálták, az német urakban az ablakokon lehántak, az vicerexet erős fogságban tartják, hadat igen fogadnak magoknak. Császár is hadat fogadna, ha volna mivel. Hispaniában küldött postán hadért. Halmágyi István érkezik Bécsből, ki Radul vajda mellett lakott, nekem igen bizonyosan írták. Az ország gyűlése is ha még is fenn vagyon csudálatos dolog; nekem azt is hozták vala, hogy az vármegyék alá jöttek volna onnét, az urak ott fenn maradtak, de megfenyegették volna az statusok őket, hogy az királt meg ne koronázzák: mindazáltal ezt kegyelmed eddig bizonyosbban megérthette, és ha mit értett, engemet tudósítson felőle. Pribék István mi okon késik ott fenn ennyit, nem tudhatom; ha megjő, kegyelmed azontól küldje be magát hozzám. Az bástya építését kegyelmed szorgalmaztassa, és a hajdú városok segítsége ha eltelik, az Kraszna vármegyebeli gratuitus laborért küldjön idején kegyelmed, irasson nekik, hogy ígíreték szerint minden kaputól két két gyalog mivest bocsássanak, azoknak két hétig kelletik ott lenni éppen, azoknak idejek eltelvén Közép-Szolnakot hívassa a szerint kegyelmed, azok is két hétig való segítséggel ígérték magokat, minden kaputól két két embert. Az Kraszna vármegye kapu számáról nem fog 200 embernél több lenni, Közép-Szolnakról 386 ember fog lenni. Ha 200 apró mives nem elég, kegyelmed az kőmivesektől végére menvén rendelje úgy, hogy 300 embert a mivel meghalad azon a vármegyén való kapuszám, rendeljék Kraszna vármegye mellé, és annak felette az egy házhelyi nemeseket is hogy azokból az vármegyéből oda küldjék, megíratom én magam nekik. Juliusban megtart az két vármegye segítsége. Isten kegyelmedet tartsa meg jó egészségben. Albae die 27. Juny 1618.

Beneuolus

G. Bethlen m. p.

Külsőim: Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey stb.

(Eredetije, mely Bethlen írása, az erdélyi Múzeumban.)

XCIX.

1618. júl. 8.

Spectabilis et magnifice domine Affinis honorande.

Kegyelmed leveléből értem asszonyomnak ő kegyelmének Rédei Ferkóval együtt egészségben való haza jövetelét, melynek mi is szívből örvendezünk az atyámfiaival együtt. Ha kegyelmed a gyermekre való gondviselését továbbra halasztja vala, kétség nélkül élete rövidült volna meg; immár legyen jó gondviselés ételére, italára, az úristen kegyelmetek szerencséjére megtartja.

Dóczi uram tudom nagy örömmel jó tisztiben, de nem minden ember fog örülni neki, a mint értem. Az oda fel való veszekedés felől három héttől fogva semmi bizonyost nem hallhattam, noha három rendbeli embereim is vadnak oda fel; ha mit érthet kegyelmed, adja értésemre. Itt benn istennek hála csendességben vagyunk, időt is igen jót kezd az úristen a takarodásnak szolgáltatni, reménlem ott kinn is hasonló vagyon. Most az bátya rakásának jó ideje vagyon, csak valahogy ne mulatnák héában idejeiket az tisztviselők; de félek rajta, hogy meg kezdenek némelyikében fogyatkozni; kegyelmedet kérem, maga is mind gyakor írása izenetei által serkengesse őket. Bátor csak öt ölnyi magasan vihetnék ez esztendőben. Szent Demeter napig mind rakni kell uram, valamедdig vihetik addig. Az tatár hán kazulokkal való harczon elveszett, felette nagy had takarodott által, valamint járnak. Kamuthi uram tegnap fogott kiindulni a portáról, a mint írja, akkor jó reménységgel volt kiindulása felől, mikor nekem leveleit irta, kinek ma 18. napja. Az havaseli vajda is e héten Tergovistyára fog érkezni; a hadakat én is kihívtam onnét, megfizettek nekik, és immár szép csendességben vadnak. Az tatárok újobban nagy rablást töttek Lengyelország széliben, úgy értem az lengyelek generalis insurrectiót promulgáltanak egymásnak; királnak is personaliter kelleltett Illyvóban jőni, a mint nekem Krakóból írja Veselényi Pál. De azok felől vesztég nyughatnak az tatárok, ha mind úgy forgolódnak, mint eddig. Kegyelmedet cancellarius uram húga lakodalmára igen várja ide Fejérvárra, mi is akarnók. Bánfinéval nem alhatunk semmit, igen keményen viseli magát; cancellarius uramra biztam volna gyóntatását. Tartsa meg isten kegyelmedet jó egészségben. Albae die 8. July 1618.

Affinis beneuolus

G. Bethlen m. p.

Külczim : Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey sat.
(Eredetije, mely Bethlen írása, az erdélyi Múzeumban.)

C.

1618. július 9.

Spectabilis et magnifice domine etc.

Hogy az pénzzel békével mehettenek kegyelmedhez magunk is akarjuk. Az őrvendi jószág megvételébenugy, aránzanók könnyebb módját útját kegyelmednek, a mint Élesden mi beszélgetünk vala felőle. Bizony sok pénz érette annyi, kiváltképpen mivel Imrefi uram is kívánná pótoltatni, mindazáltal kegyelmed jó tetszése rajta. Az ott fenn való állapotokról mit írjon kegyelmednek az ember, megolvastuk, és a mint látjuk nem pápista módra fedezi az rossz állapotokat. Az úrsten az övéire mindenkor gondot szokott viselni. Bizonyos dolog hogy az csehországi mostani motus szintén jókor indítottatott ő felségek ellen, mert akartak valami igen nagy dolgot indítani: de ez immár valóban meggátolja ebbeli szándékjokat, Nem is hihetem el magamban, hogy könnyen az csehek leszálljanak, mert az Siska támadásánál ez százszorta nagyobb dolog, kiváltképpen, ha valamely fejedelem is consentiál vélek. Hihető, hogy mód nélkül ilyen nagy dolgot nem is indítottak, noha igen szépítik és kicsidítik Károli és Horvát Gáspár uramék. Vadnak emberim oda fel nekem is, kiket csak az állapotoknak bizonyoson való megtudására bocsátottam s bocsátok ez után is. Az debreczeniek magok is küldtek be hozzám mostani állapotjuk felől, de nekem is van gondom reájok, és Pribék Istvántól küldtem is levelet az debreczeni bírónak; behivatván ezen dologról én bizonyoson értem, hogy teljességgel fiscusra szállott Debreczen, senkinek semmi közü hozzájuk nincsen, én is könnyen más kézre nem bocsátom, elhidje kegyelmed. gondot akarok reájok viselni. Az váradi bástya építésére hogy kegyelmednek szorgalmatos gondja vagyon, igen örülöm, és igen kedvesen veszem kegyelmedtől; az eső miatt hogy hátramaradás vagyon dolgokban, arról nem tehetünk; ide ki is uram mindenütt az sok szörnyű eső jár, oly árvizek voltak nihul, hogy házakat, embereket vitt el, semmit nem takarodhatunk mi is. Mindazáltal, a mikor az üdő engedi uram, szorgalmaztassák őket az pallérok, és az bástya rakásától Sz. Mihály napig meg ne szűnjenek, valamikor az üdő szolgál, hanem rakton rakják, bár csak öt ölnyi magasan vihetnék ez esztendőben fel, nem maradna félben télre. Ezt azért irom kegyelmednek, mivel az fundáló csak ezenben akarná hagyatni, azt irta vala udvarbiránk: de ebből az ő akaratján én járni nem akarok, az vár erősségére nézek én, nem féltém én azt az nagy molest ledőléstől, ha tíz ölnyire

rakhatnák is. Kegyelmed nekem irjon, ha mi oda fel való állapotot érthet. Asszonyomnak ő kegyelmének utját az úr isten szerencséltesse és engedje Rédei Ferkót jó egészségben hozhassa haza. Bene valeat. Albae die 9 Julij 1618.

Beneuolus

G. Bethlen m. p.

Külszím : Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey stb.

(Eredetije, mely Bethlen írása, az erdélyi Múzeumban.)

CI.

Gy.-Fejérvár, 1618. július 19.

Bethlen, Forgách Zsigmondhoz.

(Mocsáry : Nógrád IV. 189.)

CII.

1618. aug. 11.

Spectabilis et magnifice domine etc.

Bánfinéval semmi véget nem érven, innét haza indult, ki mivel ily embertelenséggel viseli magát hozzám, én is ezután különben akarok gondot reá viselni. Mivel pedig mind a rossz életet s mind az bővölést igen érti, a mint értem, hogy bizonyosan végére mehetnénk uram, kegyelmedet intem igen serio, mentől hamarébb lehet, Horváth Istvánt váradi katonákkal kapassa meg és küldje be nekem fogva; talám attól értegethetnénk valamit fajtalanúsága felől. Bővölése felől pedig kegyelmed is bizonyos emberi által tudakozzék igen szorgalmason: mert magamon felőlem költött gyalázatot nem akarom viselni. Mikor Debreczenből visszajöttünk és Kerekiben háltunk, az tanácsurak között némelyek azt beszéllettek felőlem, hogy én mezítelen táncoltam vele; ne idevezítse pedig az úristen lelkemet, ha soha fejedelemségemnek idején táncoltam vele. Tartsa meg az úristen kegyelmedet jó egészségben. Albae die 11. Aug. 1618.

Affinis beneuolus

G. Princeps m. p.

Külszím : Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey stb.

(Eredetije az erdélyi Múzeumban.)

CIII.

1618. decz. 13.

Spectabilis et magnifice domine.

Két rendbeli levelére kegyelmednek uno contextu resolvom magamat. Kamuti Balás miatt minémű injuriákat szenvedjen kegyelmed, bőségesen értem, melyre igen röviden kegyelmednek ezt írom, hogy ha miben ez dolgából is kegyelmednek segíthetnék, isten látja szívemet, nagyszeretettel megcselekedném, fáradtam is benne mind magam s mind Kamuti Farkas uram és Kapi András által nála, de eddig semmi egyébbe nem ment, hanem hogy minden birságot, valamit kegyelmeden elért törvénnyel, elhagy, semmi kárral és jobbágyinak eddig való szolgálatjának kárával sem gondol, hanem inkább kegyelmednek akar szolgálni, de jobbágyit restituáltatni kívánja, alioquin az törvén szerént való sententiának erejéhez akarja magát tartani. Én csak azon voltam végtére, hogy kegyelmed is jobbágyinak felét ha megadja, ő is a felét hagyja kegyelmednél, számtalan sok ratiókkal állattam előtte a dolgot, de semmiképpen nem ment eddig reá. Immár kegyelmed mit cselekedik, álljon maga szabad akaratján. Bizony dolog uram, a törvény senkinek, a mint látom, nem kedvez; mert drága zálagjokra látnak az emberek törvént. Nem lehet oly hatalmas fejedelem a ki törvény alá nem vettetett ez keresztén világban, és az ember, ha életében valamely magánál erőtlenebben hatalmat vehet is, de tandem tandem justitia triumphat, mert az törvény soha meg nem hal, azt szokták mondani. A mikor kegyelmed Egregynek az tiz esztendei immunitást szerzé is, én jól tudtam és megis mondtam, hogy haszontalan dologban fog fáradni: mert ha maga saját jószágából azt az teleket meg nem ilteti, haszontalan más ember jószágából oda jobbágyokat szállítani, mert senki az ő jobbágyát ott meg nem engedi lenni.

Örvend állapotját a mi illeti, jól tudom, minémű nagy summa pénzében álljon kegyelmednek, mostan nem is kellett féltetni, mert nem is evocáltatta senki kegyelmedet; de én sem tudtam bizony, hogy mikor Súlyomköt Bocskai az itt benn való két várért Imrefinek adta volt, hogy Örvendet és Paczalt excipialta s azok jussát magának reserválta, hanem csak mostan értettem én is bizonyosan. Szükség azért kegyelmednek arra szorgalmatos gondot viselni, mert ha törvénnyel el kezdik nyerni, Imrefi uramon nehezen fogja kegyelmed az euictiót prosequálhatni, ha euictorra fog is: mert Diószegnek hason felét Zólyomi Dávid mostan elnyeré, rövid idő alatt az har-

madik részét is prosequálni foghatja és adipiscálni ugyan. Az negyedik részét Gyulafi Sámuel is el fogja nyerni, mert Gyulafi László Imrefi Jánossal egy anyától való volt, Diószeg pedig anyai jószág, és így Imrefi uramnak kevés urasága fog maradni, s kegyelmed nem tudom hol fogja rajta az sok summa fizetését felvenni. Horváth Gáspárral ha biztatja magát, megértvén ilyen állapotját, nem oly bolond ember az, hogy sárba hányja pénzét. Én szorgalmasan vigyázok mindazáltal reá, és ha mi olyat értek, azontól kegyelmedet tudósítom róla, Horváth uramnak pedig disvadeálok azt a dolgot, úgy reménelem, meg is fogadja szómat. Kamuti Balás holnap mire menjen, nem tudom; ha mire vihetjük, kegyelmednek azt is megízenem.

Az pomagránátokat kegyelmedtől kedvesen vöttem, az atyámfának viszem. Károli urammal én is holnap indulok Fejérvárra. Adja az úristen kegyelmeteket lássuk jó egészségen. Ex Colosuar die 13 Decembris 1618.

Beneuolus affinis

G. Bethlen m. p.

Külszím: Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey stb.

(Eredetije az erdélyi Múzeumban.)

CIV.

Kolosvár, 1618. decz. 11.

Bethlen, Eszterháznak.

(Kismartoni lt. Est. élete. I. 34.)

CV.

1618. decz. 14.

Spectabilis et magnifice domine affinis honorande.

Jósikának miben forgott légyen ez ideig dolga feleségével, nyilván vagy, ki mostan itt benn látván feleségét, minket sok könyörgésével untatván instált azon, hogy feleségét adnók kezében mint hites urának: de mi szintén azt nem akarván cselekedni, örömet nemzetének becsülletes emlékeztit is szemünk előtt viseltük volna; admoneáltuk egynéhányszor becsülletes híveink által, hogy menjen vissza urához, keresse kedvét, holott minden igaz ok nélkül vetette meg hites férjét, ne venné tréfára a dolgot, mert a törvény senkinek nem

szokott kedvezni; de sem az mi jó intésünknek sem az igazságnak nem akarván cedálni, temerarie perseverált intentumában. Mi is azért mint summus justitiarius szegénnek bódognak tartozván az igasságnak administrálásával, nem kedvezhettünk Báthori Annának, hanem törvényre árestáltatni az urának Jósikának megengedtük, kit mai napon árestáltattott is. Minthogy azért ennek az asszonnak gyalázatos élete mindeneknél constál, Kereki vára az országnak egyik végháza s Váradnak egyik őrálló bástyája lévén, nem javalhatjuk szolgálai kezénél lenni az erősséget, kiválképpen ezért is, hogy a mely Horvát István nevű praefectusa benne vagyon, a ki egyszerűs mind latra is magának, nem illik tovább kezénél szenvedni. Hogy azért e két közben valami véletlen dolog abból az erősségből kárunkra ne következék, kegyelmedet intjük, sőt serio demandamus, hogy ez mi levelünket vévén, azontól váradi fizetett lovasinkat gyaloginkat is bizonyos főemberekkel bocsássa Kerekiben, és az várát azok által kegyelmed vetesse kézhez, udvarbirót, porkolábot s benne való darabantokat eskessenek az mi hűségünkre, mindeneket inventáljanak igazán, és az inventariumot küldjék be nekünk; hogy így az asszonnak dolga törvén szerént a míg mi elvállik, kár semmi az várban se jószágában ne legyen; ha az törvén megszabadítja, övé lesznek mindenek, ha hol pedig convincáltatja, azé lesznek, a kit concernálnak javai; azt a Horváth Istvánt pedig hogy mindjárt megfogassa és minekünk jó őrizet alatt beküldje. Kegyelmed pedig mindazoknak, valakiket oda bocsát, s főképen a ki azoknak előttök léssen, fejekre parancsoljon, hogy semmi kapdosást se az asszony marháiban, se szolgál rendében, se az szegénységében ne tegyenek, egy szóval megmondva semmihez ne nyúljanak, hogy a miatt én reám gyalázatot ne hozzanak: mert valaki ez ellen cselekedik, minden kedvezés nélkül megbüntettetem halállal. Annak az Horváth Istvánnak pedig minden egyét mását paripáival együtt minékünk behozák. Kegyelmedet szeretettel intjük, ehez tartsa ebből magát és egyebet se cselekedjék. Et foeliciter valeat. In Colosuar die 14 Decembris. 1618.

Affinis beneuolus

Gabriel Bethlen m. p.

Ez levélünk megadó jámbor szolgálántól kegyelmednek szóval is izentünk, a kit egyik commissariusnak is rendeltünk ebben az dologban, instructiót is adván neki.

Külczim: Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey stb.

(Eredetije az erdélyi Múzeumban.)

CVL

1618. decz. 23.

Spectabilis et magnifice domine

Affinis honorande.

Rédei Pál lakodalmára magyarországi urak között is akarván becsülnetnek okáért egynéhányat hivatnom, palatinus és érsek uramékhoz Gálfi Jánost expediáltam, az több leveleket ő is általa kegyelmed kezében küldtem, intvén szeretettel kegyelmedet, az levelek megvitelére rendeljen váradi szolgálaink között két becsülletes köntösös fő legént, kinek egyike Kassára menjen Dóczi uramhoz, legelsőben is neki szóló két leveleimet adja be neki, és ha mi választ ad reá meghozván, kegyelmed küldje be nekem. Azon fő legény az Tiszán túl való urakat is keresse fel, és adja meg leveleimet nekik, mindeniket én nevemmel köszöntvén illendő becsüllettel; ha mi választ irnak, kegyelmed leveleket küldje meg; de siessen Kassára, Dóczit érje ott fenn levelemmel, mert más dologról is irtam neki, mivel az szemben lételt sollicitálja, és én is nem difficultálok az lakodalom után. Az másik fő legény az Tiszán innét való urakat, fő embereket, hasonlóképpen járja el, és leveleimet adja meg nekik.

Végezetre mivel az kisasszon körül sok igazgatás készítés kívántatik, semmiképpen magok nélkül az meg nem lehet, a mint az atyámfia mondja. Annakokáért, hogy fogatkozások ne legyen ilyen és ennyi becsülletes fő rendek előtt, ha előbb nem lehetne is, de ad 20 Januarij kívántatik, hogy kegyelmed asszonyommal ő kegyelmével bejőjön és itt legyen 20 Januarij. Ugyan azt is kívánja a kegyelmed atyai tisztii, hogy 10 vagy 15 nappal előbb itt legyen; melyet hogy kegyelmed el ne mulasson, maga becsülletiért én is kérem kegyelmedet; a mire isten segít, kegyelmetekhez való szeretetemet, jó akaratomat, én megmutatom, noha bizony nem kevés gondviseléssel fog végben menni, melyet magam sem gondoltam ennyi végre, de kegyelmetekért jó szívvél akarom tisztességesen végben vinni. Kegyelmedtől bejövetelének, ide érkezésének napja felől bizonyos választ várok. Tartsa meg isten kegyelmedet. Albae 23 Decembris 1618.

Affinis beneuolus

G. Bethlen m. p.

Külczim: Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey stb.

(Eredetije az erdélyi Múzeumban.)

CVII.

1619. febr. 18.

Illustris ac magnifice domine, amice nobis observandissime.

Salute et servitii commendatione praemissa. Kegyelmed levelét tegnap utunkban itt Kolosváratt vettük el és azzal együtt az Ezterhas Miklós uram levelét is, melyekből értjük, hogy ő felsége is kegyelmesen annuált az mi tőlünk praefigalt napnak az károlyi gyűlésnek végben meneteli felől és hogy az commissarius urak is útban volnának s kegyelmed is az ő felsége birodalmában az kiknek ahoz competentiajok vagyon, értékre adta. Kegyelmedtől kedvesen vesszük, hogy tudósított felőle, mi is commissariusinkot készen tartottuk és magunkkal jelen vadnak, isten sgítségéből az mi részünkről is nem fog fogyatkozás lenni. Magunk személyét pedig az mi illeti, ígéretünk szerint megindultunk, útban vagyunk és ha az úristen egészségünket megtartja, innét szerdán azaz 20 praesentis mensis megindulunk (mert előbb nem lehet, a portáról egy ujonan érkezett követ szabású török miatt, mivel ma akarunk szembe lenni és holnap expediálni, hogy velünk ne kellessék járni) utunkat úgy rendeltük, hogy ez jövődő vasárnapra azaz 24. Februarii Tasnadra érkezünk, ha az utnak nehéz volta miatt valami akadályunk nem leszen, kegyelmednek is azért ha kedves jó akaratja tartja, vasárnap estére Szathmárból jönne Daróczra és hétfőn isten akaratjából lennénk szemben egymással. Kegyelmedtől resolutiót várok ebbeli akaratjáról. Interim utunkból ismét tudósítani akarjuk kegyelmed menetelünk és érkezésünk felől. Tartsa meg isten. Datum in civitate nostra Koloswar 18. Februarii 1619.

Illustris ac magnificae dominationis vestrae

Amicus benevolus ad serviendum paratus

Gabriel Bethlen.

Külczm: Paria literarum principis Transsylvaniae ad illustrem dominum generalem datarum.

(Egykorú másolat a m. k. orsz. levéltárból.)

CVIII.

1619. febr. 22.

Illustris et magnifice domine etc.

Kegyelmed becsületes levelét ez órában hozák, melyből értem hogy az Lonai urammal való dolga végett ad 25 Februarii Tasnádra nem jöhet, hogy ha meg nem alkhatik velek, hanem kételenség alatt annak elválásáért ki kelletik Megyesre menni. Én uram most érkeztem szintén ide igen nehéz és gonosz utakon Fejérvárról fáradván és mely nehéz legyen az várakozás mind magamnak kiválképen való igen nagy dolgaim végett s mind mellettem levő néhány úr embernek, de főképen az szegénységnek terhére kegyelmed meggondolhatja és bizony senki barátságáért mostan 20 magyar mélyföldet nem jöttem volna, mindazáltal hogy kegyelmed én miattam kárt ne valljon, ha az alkudás jó végben nem mehet ad 27 Februarii elvárom kegyelmedet Tasnádra, de tovább nem lehet; hogy ha pedig alkhatik kegyelmed szeretettel kérem az praefixus terminusra hétfőre jöjjön el avagy keddre, erről kegyelmedtől sietséggel várok választ. Tartsa meg az úristen kegyelmedet jó egészségben. Ex Zilah 23 Februarii 1619.

Illustrissimae et magnificae dominationis vestrae

Amicus addictus ad serviendum paratus.

G. Bethlen m. p.

(Bethlen saját kéziratú levele.)

Külszin: Illustri ac magnifico domino Andreae Doczi de Nagy Lúchie comitatum Zathmariensis et Barsiensis comiti, cubiculariorum regaliū magistro, sacratissimae Caesareae regiaeque majestatis consiliario arcisque ac praesidii Zathmariensis capitaneo et partium regni Hungariae superiorum generali ac domino amico nobis observandissimo.

(Eredetije: a m. kir. országos levéltárban.)

CIX.

1619. febr. 28.

Illustris ac magnifice domine, amice nobis observandissime. Salutem stb.

E mai napon kegyelmedtől elválásunkkor nem emlékeztünk volt arról, az ő felsége commissariusi mikor és mely napon fognak ide Károlyban érkezni: mi velünk pedig arra rendeltetett deputatusink készen jelen vadnak, bizonyosok jöve-

telekben nem vagyunk. Hogy azért egyik fél is a másik után haszontalan várakozásokban idejeket itt ne töltsék, kegyelmedet kérjük szeretettel, adgya értésünkre mely napra érkezzenek ide Károlyban az ő felsége commissariusi; mi is ahoz alkalmaztatván magunkat, azon napra arra rendeltetett hiveinket bocsáthassuk ide. Eltesse isten sokáig jó egészségben kegyelmedet. Datum ex Károly die ultima Februarii Anno domini 1619.

Illustris ac magnificae dominationis vestrae amicus adiectus ad serviendum paratus

Gabriel Bethlen m. p.

Ím az két nemet áros embert is bizonyos szolgálommal Szathmárban késértettem, kegyelmedet szeretettel kérem maga jó igéreti szerént adgyon salus conductust nekik és kísértesse is fel őket Kassára, ne legyen valakitől bántások, mivel az én assecuratoriamra jöttek volt alá, igen bánnám ha valami bántások lenne, kegyelmedtől ebbeli kedveskedő jó akaratját igen kedvesen veszem.

(Az utóirat Bethlen saját kézírata.)

Külsőim: Illustri ac magnifico domino Andreae Doczi de Nagy Lúchie stb.

(Eredetije: a magy. kir. orsz. levéltártan.)

CX.

1619. márczius 20.

Illustris ac magnifice domine, amice nobis observandissime salutem stb.

Egy néhány uttal Questenbergh uramtúl levele által mostan pedig utolszor kegyelmed által az Lysibon árváinál levő adóssága felől megtaláltatván, mivel a relictainak és árváinak is juxta regni consvetudinem prorogativa volt ekkedig annyira is kellett haladni eligazításának. Mostan pedig isten akaratjából oda kiváló utunkból Kolosvárra beérkezvén, mindgyarást Lysibonának megirattuk, hogy kegyelmed ez dologban plenipotentiarius lévén, kegyelmeddel végezzenek mert alioquin kételenek leszünk tisztünk és hivatalunk szerént ezen felől megirt adósságot eligazittatni, sőt hivattuk is be az aszszonyt hogy akaratját bizonyos hiveink által megértvén, kegyelmednek minden bizonyost irhassunk felőle, de maga betegsége miatt be nem jühetett, hanem az középső fiát beküld-

vén úgy vagyon az adósságot nem tagadja, de jó részét még az atyja életében megfizette volna azt praetendálja, sőt az obligatoriában semmi interessét expresse nem látná és tallér-ról is sincs abban semmi emlékezet. Annak felette Nagy Bá-nyán laktában szegény Lysibon a bányára a mikor az camora injungálására kegyelmed kezében hat száz forintot erogált volt; azonban az bánya elvétetvén tőle, a hatszáz forint is oda maradt; kívánna azt nyavalyás kegyelmed abban keresne módot és azt a hat száz forintot acceptáltatná az adósságban a többinek talám csak pünkösdig is szerit tenné. Mindezeknek qualificatiójáért és az adósságnak eligazításáért maga kegyelmedhez kifáradott. Kegyelmedet azért kérjük szeretettel ezeknek az árváknak igyefogyott állapotjokat szeme előtt viselvén. cselekedjék a mi tekintetünkért minden (jót) velek, kit mi is kegyelmedtől kedvesen vevén, hasonló akaratumkat igyekezzük más dologban kegyelmedhez megmutatni. Isten kegyelmedet éltesse jó egészségben. Datum in civitate nostra Colosvar 20, Martii 1619.

Illustris ac magnificae dominationis vestrae

Amicus addictus

ad serviendum paratus

Gabriel Bethlen.

Kirül: Paria litterarum illustrissimi principis Transsylvaniae ad illustrissimum dominum generalem superioris regni Hungariae datarum.

(Egykorú másolata a m. kir. országos levéltárban.)

CXI.

Gy.-Fejérvár, 1619. feb. 12.

Bethlen, Eszterházynak.

(Kism. lt. Eszt. M. élete. I. 36.)

CXII.

Gy.-Fejérvár, 1619. máj. 4.

Bethlen, Eszterházynak.

(Kism. lt. Eszt. M. élete. I. 49. 1.)

CXIII.

1619. máj. 22.

Gabriel dei gratia stb.

Prudentes et circumsperti fideles nobis dilecti. Salutem et gratiam nostram. Bizonyos okoktól viseltetném egy ideig az viasznak birodalmunkból való kivitelét minden rendektől meg akarjuk fogni. Hagyjuk azért és parancsoljuk serio ez levelünk látván mindgyárást ott Köhalomban két három vasárnapon kiálltassa meg: senki birodalmunkból hírönk és akaratunk küvöl az viaszat ne szedje és ki is ne vigye, mert megparancsoljuk mindenfelé az harminczadosoknak hogy valahol afféle viaszra találhatnak mi számunkra arestálják és confiscálják; ha ki vakmerősége miatt kárt fog vallani abból mi reánk azután nem vethet. Secus non facturus. Datum Albae Juliae 22. die May Anno 1619.

G. princeps m. p.

C. Beoleöny m. p.

Kulczím: Prudentibus ac circumspertis magistro civium regio et sedis iudicibus ceterisque juratis civibus oppidi Köhalom fidelium nobis dilectis.

(Eredetije a Viczay-Héderváry ltárban. Vut. 33. 74.)

CXIV.

1619. jún. 3.

Spectabilis et magnifice domine.

Kegyelmed levelét az onnan feljül hozott levelekkel együtt hozá az posta, melyekből értem az csehek forgolódását; az előtt is értettem volt Morvának elfoglalását, de Szakolczának megadását nem. A mennyiben immár bégázlottak dolgokban, nem reménlem hogy könnyen megbékéljenek; az magyarokkal hallok hogy rémítik őket; immár nem tudom, hogy ha ugyan mennek-e magyar hadak reájok az confoederatio ellen. Az egész Tátrán túl mindenütt azt hirdetik, hogy én adok segítséget az csehek ellen, kin bizony búsúlok, hogy afféle hazugságot hirdetnek felőlem. Kegyelmed jó akaróinak adja értékekre, afféle hazug híreknek hitelt ne adjanak, mert én nem akarom senki dolgát igazgatnom. Az gyűlés elhaladásának kegyelmed menjen igen bizonyoson végére, mert arra való képest én is követimet megtartóztattam; adja sietséggel érté-

semre kegyelmed, ha ugyan elhaladott-é, és ha elhaladt, mi okból; s micsoda reménségben vadnak az vármegyék, ha mit érthet, sietséggel tudósítson kegyelmed. Bizonyos dolog, hogy mikor az vármegyék akaratját ember érthetné, nem ártana szemét felnyitni embernek; ki tudja, mostani állapotban mi jöhetne ki az veszekedésből: mert ha az pápistáknak ilyen occasio forgana előttök, ők sem Erdélt sem az többit nem engednék így nyugodni. Kegyelmed azért vigyázzon s értekezék, s ha mit érthet, adja értésemre. Leveletem égesse el mindjárt. Foeliciter valeat. Albae 3. Juny. 1619.

Beneuolus

G. princeps. m. p.

Kulczím: Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey stb.

(Eredetije az erdélyi Múzeumban.)

CXV.

1619. jún. 17.

Spectabilis et magnifice domine.

Kegyelmed levelét itt Segesvárott ma 9 órakor adák meg, melyből értem az saxoniai fejedelemhez való jó akaratjokat az cseheknek, melyet régen hallottam hogy hívtak, de nem akart jöni; mindazáltal az után reá vehette magát, mert noha gazdag fejedelem, de az cseh királyság nagyobb azért két olyan herczegségnél is; tudom bizonyoson, hogy első hivataljokat sem vetette volna meg, de tudván annak az familiának régi és nagy méltóságát, az hispanusnak is meggondolta nagy erejét, melylyel mindenek ellen szokták magokat biztatni, sok száz esztendőktől fogván való igen erős fundamentomon építettett s megerősítettett fejedelemségét bizonytalan állapattért azt hiszem nehezen veti kockákára. De talám immár lát oly módokat az dologban, melyekhez bizhatik, ki ha végben mehet, minden kétség nélkül az Austriaca familia nem száz esztendő forgásában veheti el az imperatorságot, és bátor Magyarország is gondolkodjék állapotjáról, mert magában bizony igen erőtlen királyság lészen az accidentiák nélkül. Dóczy uram nekem is ír igen sokat, és valóban nagy hadakat ír, papiroson igen veri az cseheket; de másoktól mind külömben értem az állapotot, a mint szintén kegyelmed is. Az gyűlés felől semmi bizonyost nem érthetek, ugyan meglészen-é, nem-é, mindazáltal mivel generalis bizonyoson írja végben menetelit, im én is megindítottam az követeket; ha ez alatt mi bizonyost érthet kegyelmed, míg Váradra érkeznek, kegyelmed infor-

málja őket, engemet is értesítsen, maga kívánságáról is instrálja őket, azt reménlem ez mostani állapotban használni fog az kegyelmed mellett való intercessiójok. Az váradi fizetett népnek az elmúlt pénteken küldtem Bojtitól mind lovasnak, gyalognak pénzt, az lovasnak egy kántort, az gyalognak két hópénzt; ez után is gondunk léssen fizetésekre. Az török birodalomban járó csavargók mely igen nagyon megsokasodtának, és az elmúlt napokban is kik hajtották el az tótváradjai csordát, az Petneházi István maga leveléből kegyelmed megláthatja. Az istenért kérem kegyelmedet és jó szerencséjeért, ne szenvedje el azoknak az latoroknak, hanem mind azokat, a kiket nevenként nevez levelében, kapdostassa meg, és vitesse be, nekem azontól adja értésemre; bizony uram elhídj kegyelmed, hogy több az lator az mi birodalmunkból, kik alá járnak, az más pártiaknál. Immár arra nem vethet kegyelmed, hogy nem tudja kik járjanak alá, mert im ugyan seregestől ad nevet nekik; én az úristenért kérem kegyelmedet, viseljen gondot azoknak megfogatásokra, mentől nagyobb titokban lehet, úgy procedáljon: mert ha meg nem fogatja őket, országostól veszünk el az árulók miatt. Im én kegyelmednek megírtam, immár lássa kegyelmed, tisztí és hivatalja szerint mint cselekedik. Isten kegyelmedet tartsa meg. Ex Segesvár die 17 Junij 1619.

Affinis beneuolus

G. Princeps. m. p.

Külszím: Spect. ac magnif. domino Francisco Rhédey stb.

(Eredetie, mely Bethlen írása, az erdélyi Múzeumban.)

CXVI.

1619. jún. 23.

Spectabilis et magnifice domine.

Az sarkadiak félelmes állapotját mind kegyelmed leveléből s mind Veres Mártontól eléggé értem, kin én nem csudálkozom uram, mert az sok kapdosást elunta az török, és noha felesbben az más pártról járnak alá, de bizonyoson végére mentem annak is, hogy az mi részünkről is egyaránt járnak, Váradról pedig ugyan nincsen annak szüneti hogy alá ne járnának az csavargókkal nem csak az hajdú városinkból, hanem Váradról is egyaránt; némely nap is jenei két legént fogtak el, a mikor utólszor megfutamtatták őket. Mely állapatról én kegyelmednek immár nem írok, mert teljességgel elkeseredtem

az sok mód nélkül való dolgokon. Az portáról ott benn való oratorunk mit irjon, mint fenyegetessen országostól az fővezér Jenőért és az béhódolásnak meg nem engedéséért, az csavargók nem kergetéséért, annak megírása sok időt foglalna magában; elolvastam Bojti Benedek előtt, megmondhatja kegyelmednek. Bizony uram, ha az úristen rajtunk nem könyörül, igen félek hogy vakot vetünk országostól az latroknak való kedvezésért: mert az török mind persával, némettel, lengyellel megbékéllett, nyugszik, és elunván az sok panaszt hallani, mivel mi adunk okot nekik, csak felköltnek egy vezért valami százezer haddal, értvén az keresztyénség között való nagy egyenetlenséget, és beszállítják Erdélben; akkor osztán örömet kergetnök az latrokat, de késő leszén. Nekem úgy tetszik, hogy Váradból ellene állhatnának az csavargóknak, csak akarnák egyaránt fogni az kegyelmed után való hajdúkapitányok és fizetett katonák. Lenne csak szorgalmatos vigyázás alattomban minden hajdú városban bizonyos meghitt emberek által, hogy a mikor afféle csavargó beszáll, vigyázna arra, kihez száll, ki neve az csavargónak; ha az hajdú kapitán meg nem fogná s Váradban nem vinné, kegyelmed vitetné be azt a kapitánt és azokat az hajdúkat, a kik szállást adtak az latroknak, büntetnék meg érte egyszer, kétszer, háromszor, bizony nem fogadnák be azután az csavargókat. Az kik pedig közzülök alá járnak, azokat inquirálni kellene, minden hajdú várost fejenként meg kellene esketni, és hit szerént kérdeznék meg, kit tudnak magok közzül alájárókat, és csavargók kiknél tartanak szállást. A mint az vármegyéken meg szokták czirkálni az latrokat az viceispánok, az hajdú városokban a szerént kellene czirkálni, és ha kiket kiadnának, utánok kellene osztán lenni s meg kellene kapni, kedvezés nélkül nyársban verni. Az egész Erdőhátságon, Mezőségen, Keres és Berekejó két felén való falus bírának igen meg kellene parancsolni, hogy valóban vigyázzanak afféle latroknak alámenésekre, és a mikor ötön, haton, tízen szállanganak alá, az olyanokat fognák meg, vinnék be Váradban; ha meg nem foghatnák pedig, és alá mennének, azontól lőháton jargalnának be Váradban, az vicekapitánnak adnák értésére; ha hírt nem tennének az bírák, karóban vernék őket. Ha mikor pedig derekason érhetné ember vagy alá menéseket vagy visszafordulásokat ugyan emberről kellene az katona uraimnak hozzájuk nyúlni; ne kedveznének nekik, hanem ölnék, vágnák, fognák az árulókat, mint békeséggháborító latrokat, minden marhájok lenne az katonáké, magokat vinnék Váradban. Így kellene uram talám az békeséget őrzeni, és talám valamint megszűnnének: mert ha az régi mód szerént nem őrizzük az békeséget, bizony félő

utolsó romlástól. Az hajdú városokon kapitánt, hadnagyot, fejek vesztese alatt sohasem merjenek kegyelmed híre s akaratja nélkül csinálni, hanem mindenkor kegyelmed rendeljen közikben magok között kapitánt, olyat az ki féltse az maga tisztességét, és azoknak fejek vesztese alatt parancsoljon kegyelmed, hogy csavargókat közikben ne fogadjanak, se szállást nekik ne adjanak, hanem valahol afféléket érhetnek, azontól rajtok legyenek, megfogják, bevigyék, magok között senki alá ne csatázzék; mert ha megértheti, és megkaphatják, azontól karóban vereti kegyelmed őket. Talám így valamint megfélemlenek és megkezdene szűnni az csatázástól.

Mikó Ferenczet az portára küldtem, én immár soha több ratiót, több argumentumot fel nem tudok találni, az melyeket mostan irtam s izentem megmaradásunk felől, Jenőnek meg nem adhatásáért. Immár mire vezérli az úristen szíveket, csak ő felsége tudja. Ha mégis eddig való propositumokban akarnak perseverálni, kételenségből nekünk is magunkra gondot kelletik viselnünk, és magunkat, a míg lehet, fegyverrel ótalmazni.

Az váradi, sarkadi vitézlő rendnek is fizetetlenek felől való sok panaszkodásokat eluntam hallani; én nem tudom hova tötte az megholt perceptor azokat az jövedelmeket, melyek kezében mentenek; mert csak sz. Márton naptól fogva is húsvét napig több ment tíz ezer forintnál kezében, és bátor az öt hónaptól fogva öt hónapért és két egész kántort fizetett volna is mind az sarkadiakkal együtt kegyelmednek, az öt hónap alatt fele fizetését vicekapitánnak, Bojtinak, Rédei Péternek éppen fél esztendőre való fizetéseket megadta volna is, többet mégis 7710 forintnál nem tenne; de hogy nem adta, s a pénz is nincsen, bizony sokat búsulok rajta. Egy esztendőre való számadását láttam, melyben csak az Fejérvárra jövő postáknak is többet ir 700 forintnál hogy kegyelmed adatott egy esztendőben, melyet én el nem hihetek, mert Fejérvárra járó postáknak nem tudom miért kellene költséget adni, holott postalevél lévén kezekben az uton mindenütt gazdálkodnak nekik.

Im magam tárházából küldtem mostan az vitézlő rendnek egy egész kántorpénzt, és az gyalognak két hónapért; kegyelmed mustrálja meg maga őket és irasson regestumot, fizetessen az lovasnak egy kántort s az gyalognak két hónapért, azonképpen a sarkadiaknak. Ha ezzel az pénzzel meg nem érnék, az váradi bíráknak demandáltam, hogy az adóból adjanak annyit az én fizető deákom kezében, a mennyi kívántatik. Kegyelmed minden rendeket irasson regestumban, valakiknek fizetések szokott járni, s azt is kinek mennyi, küldje bé; ez

után innét belől fizettetek nekik, úgy is megpróbálom, mint érkezik el egy esztendőben az ott való jövedelem az ott való szükségre, mivel hogy perceptornak való embert is ily hertelen nem kaphatni. Király végházaiban 35 s 40 hópénzekkel is ugyan adós ő felsége, de mégis nem kiáltnak annyit mint az váradiak, noha igen kevés szolgálatjokat vehetem eszemben az katona uraimnak.

Bojti Benedekre biztam néminemű dolgot, és kegyelmednek is izentem azonról tőle; kegyelmed ha miben módot ismerne, jó volna ne mulatnók időnket héában.

Én külömben az vármegyének másodszor való felindulását nem értettem, hanem az mostani órában hozott kegyelmed leveléből; de jó-é alá a király Posomban, nem-é, nem tudhatom, és így bizontalan dologra az követeket nem tudom expediálni, noha én tőlem régen expeditusok. Kegyelmed mindjárt irjon Károli uramnak, és ha mit ért az gyűlés állapítja felől, király alá jöhet-é Bécsből, nem-é, s ha nem, ki fog presideálni, tudósítson kegyelmed róla, tudhassam követimet expediálni; mert én királ jelen létében módot nem látok semmit.

Én azt reménleném hogy az papok nemsokára elfelejtnek az clenodiákért való fizetés kívánását*), sőt ki tudja az úristen mit adhat kegyelmednek ez esztendőben. Ha mi bizonyos hírt érthet kegyelmed, felette kérem kegyelmedet, engemet tudósítson. Jól cselekedik azt az hajdúk, ha az ország nélkül fel nem ülnek; sőt még az ország is az csehekkal való confederatiók ellen mint üljenek fel ellene, én módját nem látom.

Továbbá mikor kegyelmed az gyulai békkal Sarkadban vagy valahol alkalmas helyben szemben lehetne s csendesíthetné és elhitethetné véllek, hogy nem az mi birodalmunkból járnak alá s nem mi hírünkkel, sőt csak értenének egyet kegyelmeddel, kész volna mindenkor együtt véllek kergettetni afféle latrokat, nekem igen tetszenék.

Végezetre ir kegyelmed valami taracz felől, mely Fejérváratt az kender várban hever: de bizonyosan elhídja kegyelmed, hogy afféle földön heverő lövő szerszám ott nincsen; a mi kevés vagyon pedig, mezőre tartjuk. Mert szeretettel kedveskedném kegyelmednek.

*) Rhédey Ferencz, mint Bocskay egyik vezére 1605-ben Nyitra-várát a püspöktől elfoglalta. V. ö. Tört. Tár 1878. évf. 876.

Hogy az bányáról tíz mázsa vasat ajándékon adjanak kegyelmednek, megírtam, és includáltam ezen levelemben.

Isten kegyelmedet tartsa meg. Ex Fogaras die 13. Junij 1619.

Benevolus

G. Princeps. m. p.

Küldtem: Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey stb.

(Eredetije, mely Bethlen írása, az erdélyi Múzeumban.)

CXVII.

1619. jún. 28.

Spectabilis et magnifice domine, affinis honorande.

Kegyelmednek két rendbeli levelét ez órában vöttem itt Prásmáratt, 9 vagy tized napra küldték ide, melyekből értem az csehek sérénkedését és az gyűlésnek is állapotját. Azon dolgokat értettem volt ezelőtt is, mivel magam szolgálja érkezett vala meg Posonból az elmúlt hétfőn, mely dolgokról kegyelmednek ezelőtt ötöd nappal egy váradi postától levelet irván küldtem volt. Bizonyos dolog, nem vötték tréfára az dolgot, az mint eszemben veszem; itt alatt pedig igen hallgatnak mostan, kik mi ellenünk pökik vala markokat. Most volna ideje, ha királyjok mellett kiki ereje és értéke felett is felülne s oda mennének: de megtetszik, hogy elholtak az régi hadviselő magyar urak és csak az seprejére szállott az állapot; én bizony senkit nem ismerek fő hadviselő urat közöttök. Elég gyalázatosan kezdeték királysága ő felségének, valamint leszen eventusa. Károli Mihály leveléből látom, hogy írja kegyelmednek, hogy hozzám kelletik bójóni, mivel én hivatom, de külföldben vagyon az dolog: mert segítséget sollicitál generalis*) nálam, és hogy ne láttassam siketséggel elmúlatni királ kívánságát, hogy bizonyos dolgokról tractálhassunk ő felségével per tertias personas, én irtam generalisnak, hogy beküldje, irta is, hogy az múlt hétfőn indul be hozzám. Most igen elfelejtették az Erdély ellen való practikát; tudom ismét előveszik, ha dolgokat complanálhatnák. Ide bé, istennek hála, mi csendes állapotban vagyunk, ez két nap szörnyű havasok tetején jártunk, oly hideget szenvedtünk, mint karácsonyban. Holnap Brassóban megyünk, ott ötöd napig leszünk, és onnét egyene-

*) Dóczy Endre kassai kapitány.

nesen Fejérvárra megyünk ad 8. Juli, és azután ott leszünk. Tartsa meg isten kegyelmedet jó egészségben. Ex Prasmar 28 die Junij 1619.

Affinis beneuolus

G. princeps. m. p.

Külsőim: Spect. ac magn. domino Francisco Rhédey stb.

(Eredetije, mely Bethlen írása, az erdélyi Múzeumban.)

CXVIII.

Gy.-Fehérvár, 1619. júl. 9.

Bethlen, Forgách Zsigmondnak.

(Mocsáry; Nógrád vármegye IV. 191. Ugyanezen levelet kiadta az Ellenőr 1871. évf. 279-ik sz.)

CXIX.

1619. aug. 18.

Spectabilis ac magnifice domine, uti frater nobis honorande.

Én kglmednek ez ideig irni nem akartam, mert távoztatni igyekeztem volna az Dóczy uram kglmed felől elméjében bevőtt nagy hihetetlenségét suspicalkodását, de mivel látom és értem immár, hogy akár mint igyekezzék is kglmetek az suspiciot magokról eltávoztatni, de haszontalan, mert ha nem tudom minemű nagy jót az pápista tisztviselőkkel cselekednénk is, hitelt azzal magunknak nálók nem szerezhethetnénk, a mint én azt az elmúlt tavasztól fogva sokképen megpróbáltam Dóczy körül, de mind haszontalan; mostan annyival inkább immár, mivel értik az imperiumbeli gyűlésnek elhaladását jövőendő esztendőre, és ha az posoni gyűlés is re infecta fogott eloszlan a mint én hallom, annyival inkább eléműlnék. Annak okáért akarék kglmednek mostan egynehán szóval irni az előttünk álló szükséges dolgokról. Jól emlékezik tudom kglmed azokra az dolgokra, melyekről nekem Béldi Páltól izent, mely dologhoz jól lehet én elein kedvetlen voltam sok ratiokból, kiváltképen tudván az ausztriai familiának nagy fejedelmekkel való conjunctióját, második az én kicsin állapatom szerint fejedelemségemnek mostani megerősödött szép csendes békességes voltáról is nem keveset gon-

dolkodtam, kellesék-e ilyen fundamentomos állapotomat bizonytalan reménységért kockára vetnem, harmadik izgatott ez is hogy ilyen dologhoz a ki kezdeni akar mélységes tanácsos embernek kívántatnék lenni, nagy értékűnek, melynek egyikét sem tudván magam körül lenni, retteghetek. De ellenben mikoron a magyar nemzetnek nyomorúlt sorsán gondolkodnám, igaz religionknak láb alá tapadtatására való gonosz intantumukat mikoron sok felől igen bizonyosan hallanék, igazán mondom, hogy meggyőzött sokképen nemzetemhez való igaz affectusom, az nagy istennek igaz tiszteletéhez való nagy zelusom, és magamban elvégeztem, hogy az isten tisztessége mellett nemzetünknek szabadságáért kitámadjak, értvén ezen dologhoz kgdnek főképpen több keresztyén atyánkfiaival együtt nagy indulatját, akaratját.

Mindazoltától fogva is azért nem aludtam el dolgaimat, haszontalanul időmet nem töltöttem, noha azt itélhették volna az emberek magam viseléséhez képpest. Mert ilyen nagy dolognak derekas fundamentumot akartam vetni, olyat melylyel az egész magyar nemzet élhessen minden szűkségnek idején bátorsággal. Ezért ezt vittem véghez hogy az török császárt reconciliáltam. És noha elvégeztem hogy ebben ő hatalmas-sága ellentartó ne legyen, sőt az magyar nemzetet vegye jóakarátjában őltalmában, elhívén bizonyoson, hogy tökéletesen szolgálnak ő hatalmasságának, kiért én kezes leszek; ő hatalmasságok ezt, legyen hála az úristennek jó végben vitték; tegnap érkezének leveleim a portáról oda bocsátott követemtől, a ki írja, hogy minden dolgokat jó végben vitt, és ma lehet 13-ad napja onnét való haza indulásának, ez héten megérkezik; követségben császártól temesvári Mehemet basa jó hozzám.

Második fundamentomat akartam Csehországgal felvetni; ide is Markó vajdát küldtem vala, ki 29 Julij indulván Prágából az múlt kedden éczaka érkezék haza; legyen hála az úristennek, ott is azokkal minden dolgot jó végben vitt, semmiben az magyar nemzettől különbözni nem akarnak, örömet együtt élnek halnak véllek, sőt arra ígéri magokat, levelekben, hogy valakit az magyar nemzet királyának választ, ők is azt eligálják magoknak, és így egy főtől akarnak függeni; engemet kériének igen, hogy semmit ne késsem hanem bátorsággal induljak, siessék egyenesen Posonhoz, ott semmi difficultás nem leszen az dologban mert együtt értenek velek Thurzó uramék, Batthyánj Nádasdy uramék, Révai uram és sokan többek is egyet értenek velek; leveleket Markó uram szemeivel látta az uraknak, sőt az angliai dániai királyok, az palatinus Reni, az saxoniai, brandenburgi elector fejedelmek,

Maurítius herczeg Flandriából az velenczések és az imperiumbeli 72 szabad városok mind confoederaltak velek, ígértek segítséget nekik, igaz igyekben velek élni halni akarnak, melyre nézve az imperiumbeli gyűlés differáltatott jövőendő esztendőre, királynak megizenték hogy visszatérjen, mert ilyen tumultizáló állapotban egyik fejedelem sem akarja országát hadni, az háboruságok megcsendesedvén, könnyen lehet római királtk magoknak választani; és így király kénszerítettett megtérni, Baváriában Monachiumban ment volt, immár mostan hol legyen uem tudni.

Ezek ennyiben levén, mivel az üdő igen rövid, mert szent Mihál napig ott fenn kellene lenni, akarom kegyelmednek értésére adnom, hogy az úristen velem lévén 27. Augusti én innét házamból megindulok és 8. Septembris Váradon akarok lenni. Én eddig is megindultam volna, de vártam kglmetektől bizonyos választ, akarnám érteni mihez akarja kglmetek magát tartani, de hogy ez ideig semmi bizonyos resolutiom kglmetektől nem jöve bizony sokat bucsultam rajta, kételkedem is némely emberekben. Mindazáltal minthogy kglmetek engemet felindita, én tovább nem várakozom, in omnem eventum isten segítségéből im megindulok.

Kglmedet édes öcsém uram szeretettel kérem, sőt az istenhez és hazájához való szeretetire kénszeritem, immár az dologban mutatio ne legyen, viseljen úgy gondot az emberekre hogy ha én kegyelmetekért ilyen dologra vöttem magamat, életemet, országomat, békességes, csendes, szép, bizonyos fejedelemségemet koczára vetettem, kincseimnek elköltését nem szánom, kgtek is úgy viselje magát, hogy az kglmetek ígretiben meg ne fogyatkozzam. Immár semmivel nem jó késni, kglmetek egymást jártassa és legyen s várjon készen engemet. Homonnaira az istenért legyen gondja kglmednek lám jó módja lehet az dologban. Nekem kglmed mindjárt irjon igen bizonyoson mindenekről, értsem tudjam mely aránt vagyon kglmetek, kikhez bizhatunk s kikhez nem, etc. Ez levelem megadó szolgámat expediáltam Prágában, akarván bizonyoson értékre adnom az cseh uraknak, hogy én minden bizonynyal megindulok s elmegyek. Kglmedet kérem instruálja szolgámat és tudósítsa bizonyoson hogy ha Bicsére bizvást elmehet-e és Turzó urammal conferálhat-e bátorsággal, mert arra lehetne általjá(an) útja. Az istenért édes vitéz öcsém kglmed serkenjen fel, nyuljatok kézzel immár az dologhoz, mert most szintén az ideje mindennek. Kglmed engemet mindjárt tudósítson minden dolgokról bizonyoson.

Tartsa meg az úristen kglmedet jó egészségben. Datum Albae
18. Aug. 1619.

Spect. ac magn. dom. vestrae

uti frater syncerus

G. princeps m. p.

Külczim : Spect. ac magn. dom. Georgio Rákoczy de Felső
Vadász. sat.

Kiwül Rákóczy kezével : Reddite est (*sic*) mihi 25. die Augusti
Patakinj Anno 1619.

(Eredetije, mely egészen Bethlen írása, a m. k. országos levéltárban.
Uj lymbus.)

CXX.

1619. aug. 19.

Illustris et magnifice domine amice observandis-
sime etc.

Jóllehet én kegyelmednek igen ritkán írtam leveletem, melynek kiváltképen való ratioja ez volt, hogy eleitől fogva minemű nagy suspitióban volt az szegény istenben elnyugodt jó emlékezetű úr, jól tudtam, kiről szegény néha maga kezével is írt énnekem panaszolkodván állapotja felől; azután pedig az állapotok mint forgottak legyen, főképen az csehországi motusok idejétől fogva, én is értegettem; nem akartam azért írásommal kegyelmedet annál is nagyobb suspitióban ejteni, melyben eddig volt s vagyon az Austriacusoknál és az római valláson levő officialisoknál. Mostan annakokáért ez occasioval mind salutálni kívánnám kegyelmedet, kire hogy az nagy kegyelmes úristennek szent áldási terjedjenek, és hazájának nemzetének igaz religioja szerint szolgálhasson tiszta szívből kívánom. Továbbá mivel én is az keresztyén statusoktól ilyen felháborodott állapotjokban immár egynehányszor requiráltattam, kívánván az én igaz keresztyén affectusomat, segítségemet, vélek egy értelemben létemet, mely kívánságoktól noha sok igaz ratiokból idegen lehettem volna, de meggyőztetvén az felséges istennek igaz tiszteltihez való zelusomtól, meggyőztetvén nemzetemhez való igaz szeretetemtől, én is nem vagyok idegen ilyen szent igyekezettől, sőt az én erőm szerint életemet, békességes fedelemségemet, értékemet nem rettegem sem szánom koczkára vetni, és kegyelmeiddel élni halni akarok, kik közül kegyelmedet is bizonyoson értem legfőbb oszlopnak lenni. És noha

én magam viseléséhez képest láttattam volna talán alunni in tali casu, de nem mulattam időmet haszontalanul, mert kegyelmeteknek egész magyar nemzetül az török császárt (kit legszükségesbnek ítéltem lenni sokra nézve) jó akarójává csenáltam, onnét semmi hostilitást nem kell reményleni, sőt ingruente necessitate omnem opem et omne auxilium pro certo remélhetünk. Az csehországi státusokhoz is expedáltam volt meghitt emberemet, ő kegyelmek is ígérk, offerálják magokat az jó atyafiságnak, sőt mindenekből velünk egy értelemben való lételeknek megtartására, s annál is nagyobbakra. Szükségképen annak okáért kellett ismét ez levelem megadó szolgálmat Prágában expedálnom, kinek meneteliben hogy jobb occasio adassék, tudván hogy kegyelmed Slesiával határos, kegyelmedhez dirigáltam, teljes bizodalommal kérvén kegyelmedet mind az közönséges jóra nézve, mind az én tekintetemért, vegye ótalma és gondviselése alá szolgálmat, késértesse minden bántás félelem nélkül Tessinben, talám onnét elmehet békességesen, kegyelmed nekem ezzel igen kedves dolgot cselekedik, és jövendőben megszolgálom. Ezen szolgálmtól izentem szóval kegyelmednek némely dolgokról, szavának hitelt adhat, és bátorsággal beszélhet véle. Vese lyéni Istvánnal kegyelmed ha szemben leszen, úgy tractáljon véle, hogy totus Hispanus s annál is nagyobb, teli torokkal beszéllette mindenütt itt udvarnál, hogy azt két Turzo urak legnagyobb ellenségi ő felségének, s azután az több evangelicusok. Dóczy uram hasonlóképen irt nekem egynehányszor, és hogy leszen kegyelmetekre gondviselése. etc. Ezeknek utána ajánlom atyafiságos szolgálmatom kegyelmednek és fejenként minden igaz jó akaróinknak. Eltesse Isten kegyelmedet jó egészségben.

Datum Albae 19. Aug. 1619.

Illustri E. V.

Amicus addictus

G. Princeps mp.

Külczim: Illustri ac magnifico domino comiti Emerico Thurzo de Bethhlenffalua etc.

(Egészen a fejedelem írása. Eredetiye a gr. Batthyányi-féle köpcsényi ltárban.)

CXXI.

1619. aug. 25.

Spectabilis et magnifice domine uti frater honorande.

Kegyelmed levelét Ibrani uram megadván, nagy szeretettel olvastam és szóval való izenetelit is minden punctjaiban bőségesen megértettem, áldott legyen az úristennek nagy neve örökké, ki az ő sok nyomorúság alá vettetett hiveit szintén az veszedelmes habokban merülni nem engedi, hanem az ő igaz tiszteleti mellett kitámad és annak megóalmazására oszlopokat rendelt, azoknak sziveket, elméjeket tökéletes egyességre hajtja és hajtotta. Semmit annak okáért az kegyelmetek igaz keresztyéni jó affectusában nem kételkedvén, az úristent segítségemre híván, valamire ő felsége segít sem életemet, sem értékemet, fáradsággal együtt kegyelmetekért nem szánom s nem is késsem semmit, kedden reggel minden bizonynyal megindulok. Az mi az egyéb dolgokat illeti, valamik hertelen elmében jutottanak, az melyek az mostani állapathoz kívántatnak, kegyelmeteknek azokról Ibrani uramtól bőségesen izentem szeretettel kérvén kegyelmedet immár az dologban semmit ne tartozzék kegyelmetek, kézzel nyuljon a mihez illik, egymást az szép egyező értelemre, hazánknak, nemzetünknek javára, megmaradására nézendő dolgokban kegyelmetek igen intse kénszeritse, ne viseltessék senki az félelemtől, mert igaz ügyünk vagyon és az úristen maga segít bennünket. Az követek Posonból mivel jötenek haza, kegyelmedet kérem tudósítson mindjárt és az én oda felküldött szolgám felől is: el mere menni az nyúlászívú hitván ember? Ezek után ajánlom kegyelmednek az én igaz atyafiságomat. Albae 25. Aug. estve 1619.

Uti frater benevolus

G. Princeps m. p.

Kivül: Spectabili ac magnifico domino Georgio Rakoczi etc.
Domino uti fratri observandissimo.

(Bethlen saját kéziratú levele.)

(Eredetije a m. k. országos levéltárban.)

CXXII.

1619. szept. 2.

Spectabilis sat.

Jóllehet én kegyelmednek ez ideig nem irtam, mivel kegyelmed is nekem nem irt, ez okon sem magamnak sem kegyelmednek kárt tenni írásommal nem akartam, noha értegettem kegyelmednek hazájához nemzetéhez való igaz szeretetét. Az múlt héten Ibrani Mihály hozzám érkezvén Rákóczi uramtól mind magától s mind pedig az kegyelmed assecuratoriajából kegyelmednek igaz szereteti felől megbizonyosodtam, kin az felséges istennek hálákat adván, örvendeztem igen rajta. Mivel pedig az mostani állapot késedelmet nem kíván, minthogy én is minden elmémet, kicsin erőmet az kegyelmeitek megmaradására igaz vallásunknak megóvtalmazására, nemzetünknek szabadságának helyére való állatására fordítottam, vagy élet vagy halál, de nem gondolok sem magam személyével, békességes és erős fundamentummal épített fejedelemségének kockára való vetésével, valamint ad az úristen kegyelmeitekért, mivel im megindultam, élni halni akarok. Az mi pedig az dolgot illeti, mivel az mint feljebb is írárm, késedelmet nem szenved, Smeskal uram ittben lévén nálam, kiválképpen az ő tetszéséből az Fátrán innet való vármegyékre im egy egy intő levelet cum assecuratione irattam, igen röviden, de ponderose, mindazáltal ratioit az mi mostani indulásunknak, miért kelletik lenni, minden rendnek manifestaltam intvén s kérvén a mellett ő kegyelmeket, hogy Gönczre ad 15 mensis praesentis diem bocsássák bizonyos követeket cum plenaria autoritate, a hova én is bizonyos commissariusimat akarom az napra expediálni, kik által az dolgot nilvábban akarom ő kegyelmek előtt declarálni. Az leveleknek egy részét kegyelmed kezében küldtem, azokat tudni illik, melyeket kegyelmed könnyen fog megküldözhetni. Annak okáért kegyelmedet szeretettel kérem, az leveleket bizonyos emberi által az ott való vármegyékre és városokra küldje meg és a mellett maga is intse az vármegyéken levő fő-főrendet, ő kegyelmek magokat hátra ne vonják, hanem ilyen közönséges megmaradásra néző jó és szent igyekezetben kegyelmeikkel ő kegyelmek értsenek egyet, az praefigalt napra az fő fő emberek personaliter jöjjenek Gönczre, az hol az mi commissariusinkkal együtt, istennek szent segítségéből hazánknak, nemzetünknek megmaradásáról, állandó állapotunkról végezheszenek minden jót; kegyelmed pedig maga is legyen jelen mentől többed magával lehet, azonképpen Rákóczi uram és fejenként valakik immár egyet értünk, úgy bátorodhatnak az vármegyék

is az oda való menetelre, hogy ha kegyelmeteket ott értik jelen lenni; az én commissariusimmal uram én bocsátok három avagy négy ezer embert, magam is az Tisza partra szálllok táborostól; kegyelmetek bátorsággal conflualhat minden felől. Kassán az kikkel illik kegyelmed igen meghitt emberi által tractáljon, ne lenne ott akadályunk, mivel az felföld az egy várasra néz teljességgel. Kegyelmedet kérem ezen is, engemet oda való állapotok felől levelei által tudósítson, érthessek bizonyost kegyelmetek felől. Isten velem lévén szombaton azaz 7. Septembris Váradon leszek. 15. Septembris az Tisza par-ton, ha kegyelmetek akarja és kívánja, de én mindenkben az kegyelmetek jó tetszéséhez akarom magamat accomodalni. Az végbeli vitézekkel is és kapitánokkal, ha mód lehetne az dologban, igen szükség lenne uram tractálni, értenének egyet velünk. Az utakra igen szorgalmatosan kellene vigyáztatni, hogy az generalis leveleit intercípialhatnák, azokból sokat tanulhatna ember.

Az töröktől semmit nem szükség tartani, az portán én minden dolgot elvégeztem, valami kívántatik onnét meg nem fogyatkozunk azokban. Csak legyünk egyenesek uram az úr-isten bizony minden jókban megáld bennünket. Ezek után kegyelmednek ajánlom az én igaz atyafiúságomat. És az úr-isten kegyelmedet éltesse jó egészségben. Datum ex castris ad Bamf-Hunyad positis die 2. Septembris 1619.

Spectabilis et magnificae dominationis vestrae
amicus et uti frater benevolus

G. princeps m. p.

Külczim : Spectabili ac magnifico domino Georgio Szechi de Rimaszécs, equiti aurato, ac comiti comitatus Gömöriensis etc. Amico nobis observando.

(Bethlen saját kéziratú levele.)

(Eredetije a m. kir. országos levéltárban.)

CXXIII.

1619. szept. 5.

Spectabilis et magnifice domine, uti frater observan-dissime etc.

Kegyelmed jámbor szolgálja ma utamban találván elől, kegyelmed levelét az több intercípialt levelekkel megadá, mely kegyelmed levelét nagy örömmel olvastam, az úristen az kegyelmed megindulását tegye jó szerencsássá, engedje ő

felsége hogy kegyelmed édes hazájának, nemzetének, az nagy úristennek tisztességére szolgálhasson minden hazája szerető igaz jóakaróinkkal, barátinkkal. Értem hogy kegyelmed Homonnai uram látogatni indult, bizony tiszta szívből kívánnám ha az úristen kegyelmed kezében ejtené, fizetne meg sok hamis cselekedetiről. Felette igen kérem kegyelmedet édes vitéz öcsém uram, magára igen igen vigyázzon és a hol jár jól meglássa, kinek mint és mennyire kellessék hinni, jól tudja kegyelmed az mostani papistáknak az ő sokféle stratagemakkal való éléseket, valahogy az istenért kegyelmed ellen subordinált embereket maga mellé ne fogadjon. Rédei Ferencz uram megértvén az kegyelmed indulatát, noha ő kegyelmét kegyelmed nem requiralta, de gondolván szükségesnek, azontól ötszáz lovasat bocsátott kegyelmed mellé, ha kívántatik, csak kegyelmed tudósítson, a míg magam elérkezhetem többet is bocsátok. Tudom eddig elvált az Homonnaival való vásár, kiváltképen ha megmerte kegyelmedet várni, mely dologról hogy tudósítson sietséggel, szeretettel kérem kegyelmedet. És ha kardon el nem válhatott az dolog, hanem váraiban szorult, avagy által fogott menni az havason, az én ítéletem szerint nem szükség kegyelmednek ott mulatozni, hanem ha kiket hadából valókat kaphat azokat fogassa, fosztassa kiméletlenül. Maga pedig minden hadával térjen meg, Szécsy György urammal egyezze meg és ha mód lenne benne, Kassát venné kézhez kegyelmetek, Dóczy uramat ki ne bocsátaná, hanem arestálná ott benn, mivel immár minden igyekezetünk nyilván vagyon náluk, ne esnék az várason valami csalárdság Doczi practikájából, mert ők azért ugyan csak váراسi rendből állók, nem szoktak talám az vigyázáshoz úgy, a mint kívántatnék, és a mikor ők ágyakban nyugosznak egy hajnalban csak kétszáz jó legénnyel is az kapukat occupáltathatja, mivel annélkül is az kapuk kolcsai nála is állanak, és az várasnak főfő-emberi közül csak tízet ágyában megkapasson is az egész dolognak esze vesz; de ha kegyelmeteket az váras bebocsátaná minden dolog nagy bátorsággal isten segítségéből jó végben mehetnének. Erről kegyelmed Szécsy urammal hogy mentől hamaréb conferraljon és az várasbeli fő fő emberekkel meghitt bizonyos emberi által kegyelmetek tractaljon, nekem igen szükségesnek látszik, avagy ha csak az váras maga authoritásából az király praesidiumát onnét kihányatná is, és az generalist arestálnák az mi oda érkezésünkig, úgyis ő magokért igen jól esnék, mert ezt bizonyoson elhihetik ő kegyelmek, hogy éjjel nappal abban mesterkedik Dóczy, miképen őket megnyomhassa. Ilyen nagy akadályától elkezdett dologunknak mentől hamaréb megmenekedhetnénk, az volna az

okosság; ennek pedig ez az legjobb módja, a mint megírák; mindazáltal úgy legyen a mint kegyelmeteknek legjobbnak tetszik, kívántatik csak az szorgalmatos vigyázás; kegyelmek fejenként öszvegyülekezzék, szakadozva ne legyen, ne járjon, az hadakat részegségtől kell igen ótalmazni, tiltani, hogy a miatt fekvő és alvó helyekben őket imitt amott fel ne keverjék. — Igaz-e nem-e nem tudom az Lónyai irásából is, de az előtt is értettem hogy Bosnyáknak vagyon gyűjtött hada, kiket az morvaiakra küld palatinus, ha az úgy vagyon, annál inkább kell kegyelmeteknek az Kassa kézhez vételében munkálódni, és vigyázni, mert ezt megértvén palatinus, én elhittem ha esze vagyon elhadja az másokén való kapdosást, hanem Dóczi mellé fogja alá bocsátani, és ha csak az hostatban szállhat is, egy nagy akadály leszen. Az mi az magam menetelit illeti, kegyelmed bizonyoson elhiggye, ha lehetne száryan mennék, de hadaim messzünnet indultanak Moldova, Havaselfölde határitól, csak immár is az nagy jövőben igen meghitvankoztak, lovok sok szekerek vagyon, ha idő nap előtt elfárasztjuk őket, az szükségnek idején nem szolgálhatnak. 7. Septembris Váradnál leszek, ott három napnál tovább nem késem, de talám azt sem várom, hanem ez jövő hétfőn mégis egy úr embert kegyelmek mellé bocsátok bizonyos számú hadakkal, azon kellene lenni, miképen Kassát kézhez vehetné kegyelmek.

Az én számomra biztatott és fogadott vitézlő népnek fizetésére uram kegyelmed kívánsága szerint vasárnap bizonyos emberemet bocsátom által pénzzel együtt kegyelmedhez és az kegyelmed tetszése s intézése szerint hogy fizessenek nekik megparancsolom. Bizonyosok legyenek az jó vitézek abban, hogy az én jóakaratomban meg nem fogyatkoznak, csak szolgáljanak kegyelmeknek hasznoson mostani szükségében hazánknak.

Kegyelmedet kérem engemet minden állapotokról tudósítson. És ezzel az úristennek kegyelmes ótalma, gondviselése legyen kegyelmekkel.

Ex castris ad Baratka positis die 5. Septembris 1619.

Spectabilis et magnificae dominationis vestrae

frater syncerus

G, princeps m. p.

Külczim: Spectabili ac magnifico domino Geörgio Rakoci de Felsővadász, comiti comitatus Borsodiensis arcisque et praesidii Onadiensis capitaneo etc. domino fratri observandissimo.

(Bethlen sajátkéziratú levele.)

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban.)

CXXIV.

Debreczen, 1619. szept. 12.

Bethlen körlevele.

(Kismartoni ltár, Est. M. élete I. 63.)

CXXV.

1619. szept. 12.

Illustris et magnifice domine, amice ac uti frater observandissime.

Noha kegyelmedhez írott levelemre magától resolutionom nem jött, mindazáltal oda bocsájtott szolgálom levelét die 7. Septembris vevén, melyet Bicsén 30. Augusti irt, abból is bőségesen megértettem kegyelmednek édes hazájához, nemzetéhez való igaz szeretetét, buzgó indulatját több keresztyén úr atyjafiaival együtt, kin bizonyyára én is tiszta szivből örvendezek, az úristennek hálákat adván rajta, és hogy ő felsége ezen jó indulatot kegyelmetekben naponként inkább-inkább gerjeszsze öregbítse, igaz synceritásból kívánom. Az mint kegyelmednek megírtam volt, hogy nem késsem hanem megindulok, isten velem levén immár ki is érkeztem Magyarországra széliben, ma jutottam Debreczen városában, de innét is holnap megindulok, ha az kállai kapitány tovább akar velünk veszekedni, holnap alája kényszeríttetem menni, hátra nem hagyhatom, mivel sok latorságot és kárt tétethetne utánunk jövőkben menőkben, jóllehet jó reménységünk vagyon felőle. Szatmár és Ecsed felől is jó reménységünk vagyon, reménylem negyed nap alatt meghajolnak, mert mindenik helyben bizonyos commissáriusimat expedíáltam, és subordinált embereim vadnak közöttök. Hasonlóképen Munkács felől is tractatust indítottunk. Az vármegyék az Tiszán innét mind meg egyeztek velünk. Az Tiszán túl pedig az úristen mint vezérlette s vezérli naponként minden rendeknek sziveket az egyességre, arról nem ítélem szükségesnek lenni irásomat, reménylem eddig kegyelmednek az urak bizonyost irtanak. Az úristennek neve dicsírtessék, Kassa városa nem akart semmiben az nemes országtól dissentiálni, die 5. Septembris bocsájtották be Rákóczy György uramat. És azon napon arestálván Dóczi uramat kegyelmetek országának colluviesét, 7. Septembris vitette Patakban. Hadunk legyen hála az úr istennek, elegendő vagyon. Én nékem 15. ezer emberem vagyon

táboromban. Ő kegyelmeknek is vadnak 7. ezeren, s többen is. Tokajban küldtem volt Abafi uramhoz, és ő kegyelme is nem akar velünk ellenkezni. Summa, mi uram istennek hála, ide jól vagyunk.

Kálló dolgában holnap reménylem véget értünk, és sohul ide alá semmit nem késem, csak Kassán három napon ha mulatásunk leszen, hogy az felső országot jó dispositioval hagyassuk. Mindjárt indulunk, és mint haddal, lövő szer számmal valamennél nagyobb sietséggel lehet úgy igyekezem az hadakat vinni, kegyelmed kívánsága szerint, mihelyt által költözöm az Tiszán, mindjárt egy úr embert bocsájtok elől járóban két avagy három ezer emberrel alá kegyelmetek földjére, kinek meg leszen parancsolva, hogy mindenekben kegyelmeddel egyet értsen és az kegyelmetek jó tetszése szerint procedáljon mindenekben. Magam is azt reménylem, ha előbb nem is, de 8 avagy 10. Octobris az szombati vagy pozsonyi mezőn lehetek az úristen segítségéből. Az uraknak és vármegyéknek irattam uram praemonitoria leveleket, melyeket kegyelmed kezében küldöttem, magának pedig assecuratoria levelet; kegyelmedet annakokáért szeretettel kérem, bona occasione az leveleket küldözze meg az vármegyékre, az viceispánok ne hordanak palatinusnak őket, hanem hirdetnének gyűlést az levelekre, és ő kegyelmek is ilyen hazánk javára nézendő dolgokban egyeznének meg velünk. Kegyelmed intése tudom sokat fog ő kegyelmek előtt. Valakivel pedig mit végez kegyelmed, azt oly ratumnak firmumnak tartsa minden rend, mintha magammal végezné, mert isten óalmazzon attól, hogy kegyelmedet legkisebb végezésében is bele hadnám, kegyelmed bátorsággal tractáljon és concludáljon uram. Interim kegyelmetek szorgalmatoson vigyázzon magára, óalmazza felérkezésünkig magokat kegyelmetek az pápista csalárdságtól, nekik sok stratagemájok vagyon. Az oda fel való állapotokról mind király személye, hadai, s mind az csehországi statusok állapotjuk felől, s azonképen magokéről hogy gyakorta immár engemet levelei által ezután tudósítson felette szeretettel kérem kegyelmedet, mert én is úgy viselhetek szorgalmatosb gondot, hogyha egymással jó correspondentiát viselünk. In reliquis az úristen kegyelmedet éltesse jó egészségben, mostani jó igyekezetiben szerencsáson elő vigye. Ex castris ad Debreczen positus die 12. Septembris. 1619.

Illustri D. V. uti frater syncerus

Gabriel Princeps m. p.

Kulcsim: Illustri ac magnifico domino comiti Emerico Thurzo de Betthlenffalva. etc.

(Mindvégig a fejedelem sajátkezű írása. Eredetije a gr. Batthyányi-féle köpcsényi ltárban.)

CXXVI.

1619. szept. 12.

Gabriel dei gratia princeps Transylvaniae sat.

Spectabilis ac magnifica domina nobis observanda, salutem et benevolentiae nostrae commendationem. Az kegyelmed nekünk küldött levelét böcsülettel elvevén, és szeretettel olvasván, abban való kívánságát a Melyth Péter urammal való egyenetlenségből minden részeiből megértettük. Mivel pedig azon dolognak eredeti fundamentuma és állapata mi-ben legyen ekegig mi nem tudtuk, nem is a végre indultunk meg, hogy mostan idő előtt efféle egyenetlenségeket igazgatnánk, hanem csak szinte a végre, hogy édes hazánknak, nemzetségünknek régi szabadságára nézendő dolgokban és megmaradására szolgálhatnánk. Kegyelmednek erről egyáltalában csak azt irhatjuk, kegyelmetek atyafiak, s tudjuk egymással nem is veszekedik, hanem mint igaz atyafiak mindenekből szépen megalkuszik. Ez idő alatt kegyelmed csendességben levén, abban assecuralhatjuk kegyelmedet, az dolgot minden részeiből megtudakozván és értekezvén, valamit az közönséges igazság előnkben mutat, abból kegyelmednek szeretettel kedveskedünk. Eltesse isten kegyelmedet sokáig jó egészségben. Datum ex castris nostris ad oppidum Debreczen positis die 12. Septembris anno domini 1619.

Beneuolus
G. Princeps m. p.

Melit uram requisitiojára sem cselekedünk semmit.

Caspar Bölöny secretarius m. p.

Kulcsim: Spectabili et magnificae dominae Catherinae Vardai, spectabilis et magnifici quondam Pauli Nyari de Bedegh, relictas viduae. Nobis observandae.

Ez alatt más kézzel: Exhibitae et praesentatae sunt litterae serenissimi domini principis, mihi Catherinae Wárdy, in Arce nostra Warda, die 14. Septembris. Anno 1619.

(Az aláírás és az utóirat a fejedelem sajátkezű írása. A levél eredetije a gr. Batthyányi-féle köpcsényi ltárban.)

CXXVII.

1619. szept. 12.

Gabriel dei gratia princeps Transsylvaniae. stb.

Spectabilis ac magnifice domine, amice nobis observandissime, salutem et servitiorum nostrorum paratam commendationem. Mennyi sok szorgalmatos fáradtságunkkal, költségünkkel és búsulással s teljes gondviselésünkkel egész hat esztendőök forgásában fejedelemségünkben igyekeztünk az mi édes hazánknek és nemzetségünknek békességét felállatni, megerősíteni, méltán csudálkozhatik akarki is rajta, az ki mostan ilyen nagy változást kezd hallani természetünkben, hogy az kik eddig az szent békességnek authori és fautori voltunk, most fegyvert fogván kezünkben, ellenkező dolgokat láttatunk cselekedni, kinek sok rendbéli okait, circumstantiáit ha elő akarnók számlálni, igen sok papyrosra való irás kelene hozzá: de kevés szóval; valamennyiszer való frigy kötésünk és annak erősítésére diplomák cserélése forgott közöttünk az austriai házzal, ugyanakkor mindjára sokkal bizonyosabb látható jeleit mutogatták és tapasztaltuk mi is az frigy ellen mind titkon s mind nyilván való ellenséges praktikáknak: melyet noha nyilván tudtunk s megtapasztaltunk, de tűréssel, hallgatással, istenben és igazságunkban való bizással töltöttük időnket. Ezenben, mivel az religiók persecúciáért Csehországot immár másfél esztendőül fogva veszedni tudtuk ő felségeekkel, Magyarországon is azon persecutióban napról-napra, valahol modjok volt, mind papok, jesuiták és az jesuitáknak faveáló nagyurak előbb-előbb menvén, jövődőre mind az religiók dolgából s mind egyéb költött practikás bosszúból, nekünk is megírták, mely szörnyű ártalmas szándékkal voltanak mind urakhoz, városokhoz és vármegyékén mi vallásunkon levő főfrendekhez, melyet ezekben vévén minden rendek, nem akarván az veszedelmet fejekre várni, az Fátarán innét való böcsületes keresztyén urak, főemberek közül nagy sokan lakó helyünkben megtaláltak, hogy ha ő kegyelmek ennek előtte ellenségünk ellen fegyvert fogtanak volt mellettünk, mi túlünk is azt kíváná az háladatosság, ilyen szükségben hűtök szabadsága mellett segitenők meg. Ez idő alatt minden minden dolgoknak mindenütt, a holott illett, mi is, és kívántatott, jó fundamentot vetvén, és bizonyos assecuratioink lévén, isten segítségével fizetett hadainkkal megindulván, még országunk szélére ki sem érkeztünk, mikor az felföldön minden rendeknek szíve nagy búzgósággal ez dologban megindultatván, az észvesztő

és zűrzavar csináló embereket emendálni kezdték. Kire nézve magunknak is itt ezen az földön semmi akadályunk és mulatásunk nem lévén, közönséges tetszésből ugyanazon feljül megírt zűrzavarnak complanálására, mint az nemes vármegyéknek való irásunkból megtetszik, tovább való fáradságunkat sem szánjuk. Kegyelmedet, mint nemzetségének, hazájának igaz jó akaró fiát szeretettel inteni jó idején akarjuk, ilyen jó igyekezetünkben, édes hazánk megmaradására és örök csendességére ne találtassék utolsónak lenni, hanem úri állapotja s értéke szerint az mennyivel nagyobb hivatalja vagy on istentől, mind jó intésével, tanácsával, példaadásával és az hol kívántatik, ez dolognak ellenségi elleu fegyverfogással is mutassa hasznos forgolódását. Melyet isten ő szent felsége is kedvesen, egész nemzetségünk háladatossággal, mi is kegyelmedtől barátságosan vehessünk. Éltesse isten jó egészségben kegyelmedet. Datum ex castris nostris ad Debreczen positis die 12. mensis Septembris. Anno domini 1619.

Gabriel Princeps m. pria.

Kivül más irás: Redditae sunt literae Posonii 7. Decembris Ao. 1619.

Külsőim: Spectabili ac magnifico domino Petro de Réwa, comiti comitatus Thurócziensis, supremo ac sacrae regni Hungariae Coronae Conservatori sat.

(Eredetije a báró Révay család styavniczkai levéltárában.)

CXXVIII.

1619. sept. 15.

Gabriel dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum Comes etc. Fidelibus nostris universis et singulis cujus cumque status, conditionis, dignitatis et praeeminentibus hominibus ubivis in regno Hungariae constitutis et commorantibus, notanter autem Capitaneis, vicecapitaneis, ductoribus centurionibus, decurionibus tam equestris quam pedestris ordinis militibus sub auspiciis nostris militantibus, praesentes nostras visuris salutem et gratiam nostram. Sárosvármegyében levő Matzó, Gyárlakó és egyéb helyeken levő, Kapy András uram tanácsunk, Kapy Sigmond, Sándor és László jószágait a mi kiválképen való oltalmunk és gondviselésünk alá vétén, mindennemű majorságok-

kal udvarházokkal és javokkal együtt: hagyjuk és serio parancsoljuk is, ez levelünk látván, minden rendbeli híveinknek, senki a megnevezett salukra és jószágokra zászlóval vagy csoportonként szállani, dúlást, prédálást, kborlást zsákmányolást rajtok exerceálni ne merészeljen; mert valaki őket megkárosítja, büntetetlen nem hagyjuk, értésünkre lévén az dolog. Secus non facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum ex castris nostris ad oppidum Fejértó positis, die decima quinta mensis Septembris. Anno Domini millesimo sexcentesimo decimo nono.

G. princeps mpria. (L. S)

Simon Péchy m. p.
cancellarius.

Kirül Palatics kezével: Ao 1619. die 19. Septembris In Civitate Eperjes in Congregatione nostra praesentes exhibitaet sunt.

J. Palatics m. p.

(Eredetije m. nenz, múzeum kézirattárában. Fol. Hung. 322. sz.)

CXXIX.

1619. szept. 21.

Illustris et magnifice domine uti frater observandissime.

Jöllehet kegyelmed levelet nekem nem irt, de jámbor szolgáját Rákóczi uram azon kegyelmed ő kegyelmének küldött levelekkel hozzám bocsájtván, azokból kívánságát kegyelmednek, és az állapotot is a mennyiben megérthettem, nem akartam elhallgatni, hanem kegyelmedet tudósítani akartam ujobban mostani állapotunk felől. Az mint kegyelmednek Justh Andrástól küldött levelemben megírtam, Rédei Ferencz uramat az kegyelmed tetszése szerint Filek felől elbocsájtottam, ma bizonyoson Filekhez jutott, de mivel Szécsy uram az mellette való hadakkal, mely immár több volt három ezernél, tegnap előtt indult alá Léva felé, maga az bánya városokra tért kevesed magával, hogy azokat ígíretnek szerint az ország hűségére kötelezze, tudom Rédei uram is hétfőn Szécsy urammal meg fog egyezhetni, és valamit kegyelmetek ő kegyelmektől fog kívánni, mindenekben az kegyelmetek kívánsága szerint procedálnak; én megírtam Szécsy uramnak, hogy az fészekre szombatra menjenek, mivel az erőtlen hely is, főképen ha az benne valókkal valami cor-

respondentiájok lehet, csak ahhoz csatolja magát is az mi hadunk, én azt gondolnám, hogy megtartoznék az Bécsből várando segítség, hanem ha igen derekas hadak fordulnának reánk, melyre isten velem levén én is elérkezem, mert innét szeredán én okvetetlen megindulok, és késedelem nélkül felsietek, ha pedig kívánja az morvai generális melléjek való menésit az magyar hadaknak, hogy elmenjenek, meg vagyon parancsolva. Azokra nézve kegyelmed is bátorsággal kiszállhatna, és az vármegyébéli urakat is s fő rendekkel együtt maga mellé hivathatná, de hogy kegyelmed annál is bátorságosban kiszállhasson, jó igyekezetiben foeliciter elő mehessen, ezen holnapi napon válogatok jó négy vagy öt lovas sereget, kikkel Petneházi István nevű jenei kapitányomat minden késedelem nélkül kegyelmed mellé küldöm. Ezek az seregek igen könnyű szerrel lesznek, két avagy három kocsioknál talám több sem lesz, eszten vasárnapra, ha előbb nem is oda érkeznek, a hova kegyelmed nekik parancsolja menéseket, meg lesznek hagyva, hogy kegyelmed parancsolatjához accommodálják magokat. Kegyelmedet szeretettel kérem, semmit immár maga is ne tartozzék, szálljon ki, és az urakat is az vármegyébéli statusokkal együtt intse sőt obtestálja az felülésre, nem kellene uram immár senkinek viszálnodni ő kegyelmek közül, ha mi kegyelmetekkel együtt minden állapattunkat életünkkel együtt koczára vetettük ő kegyelmekért, az kívánnám hogy ő kegyelmek is azt követnék, együtt sütnék az pecsenyét velünk. Magam is a mint irám bizonyoson elhiggye kegyelmed, semmit nem késsem, felsietek menni, és kegyelmetekkel együtt hazánk szabadságáért igaz religionként élni halni akarok. Ha mi hírei lesznek kegyelmednek az király és az csehek állapotja felől, engemet tudósítson sietséggel mindenekről, felette igen kérem kegyelmedet. Bizonyoson hirdetik Ferdinandot in regem Romanorum, hogy eligálták. Palatinus írja hogy az csehek is ő felségével meg fognak békélteni, mely az első hírnél ártalmasb volna, és nem illelék hozzájuk. etc. Az levelet palatinus írta Homonnainak 10. Septembris. Én kezemben hozták őket. Homonnai Lengyelországban vagy, és hadat sollicitálna, ha ki adna neki, de a mint onnét jött emberektől értem, idegen szível vadnak hozzá az urak. In reliquo illustrem et magnificam D. v. foeliciter valere cupio. In Cassa die 21. Septembris. 1619.

Illustri et magnificae D. vestrae uti frater addictus
G. Princeps m. p.

Turzó Szaniszló uram is hogy értéke szerént hazájához való szeretetét megmutatná most, kívántatnék ő kegyelmétől, kegyelmed ő kegyelmét ne szűnjék inteni.

Külsőim : Illustri ac magnifico domino comiti Emerico Thurzo de Betthlenffalva. etc.

(Egészen a fejedelem sajátkezű írása. Eredetije a gr. Batthyányi-féle köpcsényi ltárban.)

CXXX.

1619. szept. 23.

Illustris et magnifice domine uti frater observandissime.

Kegyelmed becsületes levelét jámbor szolgám Belényesi György minden rendbeli sok fasciculus levelekkel együtt tegnap délután három órakor adá be, melyet nagy szeretettel vöttem és olvastam, látván és értvén kegyelmednek édes nemzetéhez való igaz szeretetét, és én hozzám való jó affectusát, igazán irom hogy szívem szerént örvendezek rajta, kérem az úristent ő felségét, hogy kegyelmedet elkezdett propositumában szerencsáson elő vigye, sokáig jó egészségben éltetvén. Én is ha élek, kegyelmeddel megismerkedvén, nem akarok háladatlan jó akarója lenni. Az oda fel való híreket értvén, nem tagadom hogy némelyiken búsulok, egyiken az Ferdinand electioján, mely ha szintén legitime lött is, noha nem sokat tarthatunk tőle, hogyha az csehek constanter perseverálnak velünk való végezésekben, annál inkább ha úgy volna, a mint nekem onnét jött szolgám referálja, hogy az secularis három elector jelen nem voltanak volna, és contradicáltanak az papok electiojának. etc. Ugy immár azok az fejedelmek között is scissio lenne, és nekünk nagy erősségünkre fordulna. Másikát az cseh statusok mostani mutatiojokon, nekem azt irták volt sub assecuratione, hogy én hírem nélkül semmit nem cselekednek, sőt ugyan reménységet is bizonyoson adtak volt, de az ellen az electio meglött, kin bizony semmit nem búsulok arra nézve, mert nekünk annyival erősb fulcrumunk nevededik, de constantiájokra nézve irom, mennyiben bízhassek akárki egy olyan nevezetes országhoz, gondolkodhatni róla, de mindazokat elhagyván, bizzuk istenre, ő felsége mind nekik s mind minekünk viselje kegyelmességéből gondunkat, mostani igaz igyünkben. Én félek csak attól, hogy

Buquoi megcsalja őket, mivel egy ágyban feküdtenek vele, én csudálom miért szállottak oly közel egymáshoz, az szerencsének eventusának csak egy óra közli. Im irtam ismét az egész statusnak, és Marko vajdát Apafi György urammal, ki az mi országunkban fő ember, hozzájuk küldtem. És tudósítom ő kegyelmeket hogy útban vagyunk, megytünk mentől nagyobb szorgalmatossággal lehet, mint ilyen nehéz haddal, lövő számmal: én az ő kegyelmeknek tött igiretemben meg nem akarok fogatkozni. Kegyelmed mellé pedig tegnapi írásom szerint Petneházi István uramat jenei főkapitányunkat expedíáltam bizonyos számú fizetett vitézimmal; az kopjás seregek erdélyiek mind, száz lovasát magam udvarom népe közül szakasztottam oda, hogy kegyelmednek szolgálhassanak fejénként, és valamit kegyelmed ő kegyelmeknek fog parancsolni, hogy ahhoz tartsák magokat, meg vagyon parancsolva. Kegyelmed bizvást felülhet ezek mellett, mert Rédei Ferencz és Szécsy György uramék ad minus nyolcz ezeren vadnak, kik szeredán avagy csötörtökön Érsek-Újvárnak kézhez vételére mennek, a mint arról Szécsy uramat az ujbári vitézlő rend négy fő legény követek által bizonyossá tötték. Azt az úristen kézhez adván, azontúl ő kegyelmek Pozsonyhoz mennek, kegyelmed bizonyoson elhiggye. Annakokáért kegyelmedet szeretettel kérem, kegyelmed is immár az körülötte levő böcsületes urakat és vármegyéket felültetvén, ha miben módja lehet, kegyelmed is mutassa meg magát. És engemet gyakorta tudósítson minden állapotok felől. Az mint megirtam, ha előbb nem is, de isten velem levén 7. avagy 8. Octobris az szombati mezőn akarok lenni, és ha mit akarnak az német uraim, octoberben megpróbálgathatjuk egymást, nem kellett novemberre haladni dolgunknak. Itt az felföldi vármegyék sok szép dolgokat végezének ő kegyelmeknek. Az úristen kegyelmedet éltesse jó egészségben sok esztendeig. Ex Kassa die 23. Septembris. 1619.

Illustri et magnificae D. V.

Uti frater addictus

G. princeps m. p.

Külczim: Illustri ac magnifico domino comiti Emerico Thurzo de Betthlenffalva. etc.

(Egészen a fejedelem sajátkezű írása. Eredetije a gr. Batthyányi-féle köpcsényi ltárban.)

CXXXI.

1619. sept. 24.

Gabriel dei gratia princeps Transylvaniae sat.

Illustris ac magnifice domine uti frater nobis observandissime. Salute et amicitiae nostrae benevola commendatione praemissa. Ez levelünk megadó becsületes meghitt követinköt udvari szolgálóinkat Marko vajda uramat és Huszár István fő lovászmesterünköt, bocsájtottuk oda föl az csehországi statusokhoz és director urakhoz, bizonyos követséggel; kik által kegyelmednek is szóval izentünk, kegyelmed mindenekben, valamit mi szónkkal kegyelmednek mondanak, szavoknak adjon teljes hitelt. Akarnók sőt kedvesen is vennők kegyelmedtől, ha minket szüntelen az oda föl való hírek, és állapotok felől levele, és meghitt emberi által tudósítana; de kíváltképen annak ugyan örvendeznénk, ha, mivel immár kegyelmed az velünk való szép egyességre adta magát, kegyelmed felől is nemzetségünknek békességes megmaradására serénységgel való hasznos szolgálatot hallanánk arról az szegelet földről. Mert csak az elmúlt napokban is, az mint minékünk értésünkre adják, Nagy-Szombatban nimet praesidium ment be, kit serény vigyázással igen szép s dicséretes dolog lett volna az mezőn kün kapni, és az városból kiszorítani. Kegyelmednek azért szükség arra az földre igen szorgalmatosan vigyázni, és minket is gyakorlatossággal hirekkel értetni, immár isten segítségéből, az mi hadaink is föl érkezvén napról napra mind szaporodnak.

Végezetre kegyelmedet szeretettel kérjük, ez mi követink mellé adja oly meghitt bizonyos emberit, kik bátorságon mind Morváig békességes helyeken és utakon vigyék, késérjék ököket, et consequenter szintén Prágáig az statusok és director urakhoz is, ha az szükség úgy kívánná. Kik kegyelmedtől igen kedvesen és jó néven is veszünk. Quam bene foeliciterque valere cupimus. Datum in libera regiaque civitate nostra Cassoviensi, die 24. Septembris. 1619.

Spectabilis ac magnificae

dominationis vestrae

Uti frater benevolus

G. princeps mp.

Külczim: Illustri ac magnifico domino comiti Emerico Turzo de Bettlenfalva etc.

(E szavak: Uti frater benevolus, és az aláírás a fejedelem írása. Eredetije a gr. Batthyányi-féle köpcsényi ltárban.)

CXXXII.

1619. okt. 5.

Illustris et magnifice domine.

Kegyelmed levelét jámbor szolgálja ma Sz. Mártonban utamban adá meg és azzal együtt az csehországi generalis levelét, melyet kegyelmednek írt, az szerént a Tiffen Pak (Tiefenbach) uram nekem írott levelét, melyből bizonyoson értem az Buquoj aláindulását, melyet ezelőtt is én bizonynyal úgy reménlettem hogy lészen, mert tudtam azt hogy a csehországi állapotot semminek fogják tartani az magyarok insurrectiójokra nézve, bolondságot nagyobbbat sem cselekedhetett volna annál, hogy ha még is tovább az csehekkal veszekedett volna és két-három felé szakadozva hagyták volna hadokat. De minékünk is sok ratiókra nézve jobb hogy az csehekről elállott s eljött onnét, mert ha igaz hogy gróf von Turn aláindult és az morvai haddal megegyezik, mi is isten segítségéből vélek megegyezhetünk, így az nagy úristent segítségünkre híván, semmit bizony én tőlök nem tartok, csak megegyezhesünk vélek, mert *coniunctis viribus, communicatis consiliis* ellene állhatunk, vagy meg kelletik vélünk harczolni vagy Bécshez avagy Poshoz kelletik magát csatlani, táborban sánczban nem heverhet sokáig, mert ha ott hever, az könnyű hadakkal életét elfogathatjuk, ha megindúl is, el nem mehet, meg kell nolle velle vélünk harczolni és az úristentől minden jót remélhetünk. Annak okáért én édes öcsém uram mivel minden fundamentuma dolgunknak csak az egy szemben való viadalnak eventusán áll isten után és az cardója állapotunknak, kívántatik hogy kegyelmed az két generalist igen sollicitálja és suadeálja hogy megegyezzenek és az slésiai hadat is hivassák ki magok mellé, minket várjanak el immár. Kegyelmed Rédei urammal mentől hamarébb lehet egyezzék meg és menten menjen az *confoederatus* hadak mellé, melyről Rédei uramnak (mit kellessék cselekedni) bőségesen irtam; ő kegyelme minden dolgokról kegyelmeddel *conferál* és semmit kegyelmed híre s akaratja, tanácsa nélkül nem cselekedik. Tegnapi napon Zoltán uramtól az mikről izentem volt az posoni állapatról kegyelmednek, azokról mind *postponálni* kelletik és az állapathoz kell *accommodálnunk* magunkat. Én uram ez jövő kedden bizonyoson isten segítségével által Galgócznál leszek, elhigyje kegyelmed bizonyoson.

Az morvai statusok levelét még Lőcséről megküldtem volt kegyelmednek, nem tudom hol késett az kegyelmed szolgálja, Sz. Mihályról is irtam kegyelmednek. Szeretettel kérem

kegyelmedet ha mi újabb hirei ez üdő alatt kegyelmednek érkezenek, engemet sietséggel tudósítson; hétfőn Tapo(1)-csánál találunk engemet, kedden Galgócznál a kegyelmed postái. Markó vajda felől is és az lovászmesterem felől ha mit érhet kegyelmed, tudósítson. Tartsa meg az uristen kegyelmedet jó egészségben és útját tegye jó szerencsássá. Ex Tót-Próna 5. Octobris 1619.

Illustris vestrae dominationis

uti frater benevolus

G. princeps mpria.

Kulczin : Illustri ac magnifico domino comiti Emerico Thurzó de Bethhlenfalva comiti de Arwa, eiusdemque comitatus Arwensis supremo ac perpetuo comiti etc. domino et tanquam fratri observandissimo.

(Eredetije — Bethlen Gábor kézírása — a köpcsényi gr. Batthyány levéltárban.)

CXXXIII.

1619. okt. 6.

Gabriel dei gratia regnorum Hungariae et Transsylvaniae princeps ac Sicularum comes etc.

Illustris ac magnifice domine uti frater nobis observande. Salutem et benevolentiam nostram. Tegnap érkezének az kegyelmed levelével, melyből mit írjon az lengyelországi hírek és állapotok felől bőségesen meg értettük; igen rövideden kegyelmednek mi az felől csak azt írhatjuk, semmiképen mi azt el nem hihetjük hogy lengyel király vagy az respublica derekas hadat, segítséget adna Homonnai mellé, hanem az hiető hogy ha neki megengedik, ezer avagy kétezer embert maga fizetésére fogadhat, hogy azokat ne talam ide ki rablani bocsátaná, de maga ki nem jön, attúl nem lehet igen nagy tartásunk. Az ilyen híreket az vármegyék csak az magok könnyebbségejért is, hogy inkább hon maradhassanak, szörnyítik. Ezt mi kegyelmednek igen bizonyosan írhatjuk. Bukoy oda fel hagyta az cseheket, Tampierral megegyezett. Isten segítségével velünk lévén nyolczadnapra valamely fele elválík dolgunk. Kegyelmedet azért intjük éjjel nappal sollicitálja és siettesse az vármegyéket, ha magoknak édes hazájoknak s nemzetségeknak jót kívánnak most kívántatik eczzer, ha segíteni akarnak, most segítsenek; ha pedig most meg nem segítenek ez után sokáig is ne segítsenek: mi tőlünk bizonyo-

sok legyenek abban, ha mi ide fel, kit isten eltávoztasson, rosszul járunk ők is oda bába az békességben való lételt elfogják felejteni. Isten ősse jó egészségben kegyelmedet. Datum ex castris nostris ad oppidum Baymocz (*Bethlen kezével ki huzván az előbb irt: Tótpróna*) die 6. Octobris anno domini 1619. Beneuolus

P. S. Ha pedig az úristen reménységünk szerint jó szerencsét ád elfelejti Homonnai az kijövetelére való igyekezetet.

G. princeps m. p.

Szintén mostan érkeztek ide Bajnoczra, bizonyos az két hadnak megegyezése. Én is abban mesterkedem, miképen az csehekkel és morvaiakkal megegyezhessem. Bizony uram mostan kívántatnék, hogy minden magyar megmutatná hazájához való szeretetét, de a mint látom abban semmi nem kell; s én mellém eddig egy úr, egy nemes ember nem jött, hanem csak az erdélyi haddal vagyok, én rajtam ha mi esik nekem ne tulajdonítsatok uram, mert ha az jó országnak nem kell az maga megmaradása, mellém nem jöven senki, arról nem tehetek, egyedül 35 ezer válogatott, összeszokott, jó disciplinatus hadnak nehéz állani, mindazáltal valamennyire adja isten dolgunkat az szerencsét megpróbálom.

Kulczm: Illustri ac magnifico domino Georgio Rakoczi de Felső-Wadassz consiliario, nostro partium regni Hungariae superiorum generali ac comitatus Borsodiensis comiti etc. Uti fratri observando.

(Az utóirat Bethlen sajátkezű írása.)

Eredetije a magyar kir. országos levéltárban, új lymbus.

CXXXIV.

N.-Szombat, 1619. okt. 11.

Bethlen Gábor levele Szilvási ügyében.

(Sárosp. F. 1862. 449.)

CXXXV.

1619. okt. 13.

Illustris et magnifice domine!

Kegyelmed leveleit ma egymás után vöttem el két jámbor szolgájától, melyekben tudósít kegyelmed az mostani állapotokról, és szorgalmatos gondviseléséről, melyben senki sem

mit nem kételkedhetik, mert bizonyos jelenségi vadnak, kiért az úristen kegyelmedet sokáig éltesse, és engedjen ő felsége nekem is arra való alkalmatosságot, hogy kedveskedő jó akaratomnak bizonyos jelével meghálálhassam. Petneházi uram tudom immár kegyelmed mellett vagy, én is isten velem lévén, pénteken Szucsánhoz szálllok, szombaton által megyek az hegyen, vasárnap Veszteniczhez, hétfőn ha lehet Galgócshoz szálllok és onnét Nagy-Szombathoz. Én uram minden szekereit hadamnak s magamnak elhagyom, egynehán száz gyalogot rendelvén mellőjek, kik a mint jöhetnek, jöjjenek utánunk, mert ha kegyelmedek országúl, vármegyénként rajtunk nem könyörül, az mi szekereink mind elmaradnak, úgy elfáradtak a barmok előllök; lövő számszámimat sem tudom mint elvitetni, ha mi lovakkal az vármegyék nem segítenek, kibem a mint eszemben veszem, semmi nem kél, minden barmokat havasokra hajtottak, és csak jó szót sem adnak a jámborok, mintha mi ellenségek volnánk úgy néznek beünket, kin bizony kesereg az szívem. A mint írák kegyelmednek éjjel napal sietek Szombathoz, mert Rédei uram Érsek-Ujvárból szombaton indult az maga hadaival; Szécsi uram sem marad ott, nekem azt írja, hogy egyenesen Szombathoz megyen, kin nem keveset búsulok, mert ötezeren vagy, hadának egy részét az Csarló-köze bocsátották egyenlő akaratból, valami német gyalogra, kikkel egy révet őriztetnek az Duna parton. Az mint közönségesen értem, Domper hidat csináltatott az Morva vizén, és által akar jöni rajta, Posonhoz akarja magát csatlani. Mondják azt is, hogy az sánczból kiverte volna az morvaiakat, mely hírekre nézve akarnék én is alá sietni Rédei uram mellé, hogy valami szerencsétlenség rajta ne történék, másikkért, hogy Domper Posonhoz ne csatlolhatná magát. Ke gyelmedet szeretettel kérjük, immár ne késsék semmit, az vármegyéket intse az fejenként való felülésre, kegyelmed mellé való menésre, és ha Domper Morvából kiindult, kegyelmed siessen Rédei urammal megegyezni, de semmi úton meg ne próbálni véle az szerencsét az én alá érkezésemig. Ha pedig Domper mégis Morvában vagy, és az morvaiakkal veszekedik, kérem kegyelmedet engemet tudósítson valóságosan az dologról, hogy én is tudhassam magamat ahöz accomodálni, mert mi nekünk uram nem jó sohul szemedelnünk (igy: *szemetelnünk* = *mulatnunk*) hanem valahol ellenségünket hallhatjuk és találhatjuk, egyenesen reájok kelleitk mennünk, mert valameddig mezőn való harcz által dolgunk el nem vá-
jik, heában való dolog várak alatt való tekergésünk. Felső-Magyarország Kassán generalis insurrectiót végezett és az vármegyék mostan mindenütt tegzelődnek, de csak ez után

talám húsz napig sem érkeznek hozzánk, főképpen Kassán feljűl valók s Tiszán túl valók. Itt fenn kellenék az becsülletes vármegyéknek az felüléssel serénkedni, és velünk megegyezni. Kegyelmedet szeretettel kérem, Túrócz és Trencsén vármegyéből az viczeispánok által szereztessen az fárasztó hegy alá bátor csak 300 hám vonó lovakat, kikkel az lövő szerszámot és egynehány szekeremet segítettessen által vontatni, mert soha különben el nem mehetnék, és ha az lövő szerszám elmarad, annélkül igen fogyatkozottúl és veszedelmesen lészen az dolog; derék hadnak lövő szerszám nélküli járni nem jó, uram, én szintén Erdéltől hoztam volt huszat el véllem.

Az vármegyék állapottyának igyekezzék kegyelmed igen bizonyoson végére menni és engemet tudósítani, mert ha Domper rajtok kapdos, és az hír viseltetése szerént ki nem jön, nekünk nem Szombathoz, hanem egyenesen Fejérhegy alá kellek mennünk s reá indulnunk, az morvaiakkal megegyeznünk. Az csehországi győzedelmes hír, adná az úristen, volna igaz, de a mint levelét concludálja az a jámbor gróf úr, hogy onnat ne adjon még teljes hitelt kegyelmed a hírnek, mert az sánta ember még oda hátra; én félek rajta, hogy vissza kell magyarázni ezt a hírt, kit isten eltávoztasson az ő jó voltából. Liptó vármegye mit kívánjon kegyelmedtől az hadra bocsátásban való lovasoknak gyalogoknak száma felől, én semmi rendtartásokat ő kegyelmeknek nem tudván, noha az ország generalis insurrectiót promulgált, mind az által legyen a kegyelmed jó tetszése.

Turzó Szaniszló uramnak jöve egy szolgálja tegnap utamban találván; minemű levelet iratott nekem, in specie kegyelmednek kültem; ha ilyen intentummal vagyon ő kegyelme nemzetéhez, nekem igen illetlennek látszik; én azt tudtam, hogy kegyelmeddel ő kegyelme mint Magyarország-nak egyik főoszlopa jó correspondentiát visel. Nem árt kegyelmednek ő kegyelmét inteni jámbor szolgálai által resipiscáljon, ne viseljen neutralitást, mert ha mi rajtunk ellenkező dolog esik, bizony ő kegyelme sem nyugszik csendesen meg, én jól tudom. Az úristen kegyelmedet tartsa meg jó egészségben szerelmesivel együtt. Ex Sz. Miklós die 13. Octobris. 1619.

Illustris et magnificae dominationis vestrae uti frater beneuolus

G. princeps. mpr.

P. Scripta. Az morvaiakat talám nem ártana kegyelmednek solicitálni az megígirt summának megküldése felől; oszthatnók az hadaknak, így jobb kedvvel vihetjük és szolgáltatathatjuk őket az szomszéd atyánkfiai szükségekben.

P. Scripta. Még is akarom kegyelmednek intimálni, hogy ha az morvaiaknak kívántatik az segítség, kegyelmed egyenesen arra forduljon, és melléjek mennjen, nekem sietéssel értesemre adván kegyelmed, egyenesen én is az kegyelmed nyomán sietek hozzájuk personaliter érkezni bizonynyal elhiggye kegyelmed.

Külső: Illustri ac magnifico domino comiti Emerico Thurzó de Bethlenffalwa comiti perpetuo de Arwa stb.

(Az egész levél Bethlen Gábor fejedelem saját keze írása: a két post scripta két külön szelet papírra írva, van a levélbe betéve; eredetije gr. Batthyányi József köpcsényi ltban.)

CXXXVI.

1619. okt. 18.

Spectabilis stb.

Kegyelmednek levelét Ibrani uram megadván irásának minden részeit illeti, az vármegyék állapotját mi illeti, és az Homonnai rezgelődését én elhittem, hogy semmit hátra dolgában nem hagyna Homonnai, ha miben módja volna, de mi itt fenn az urakkal azt nehezen tudjuk elhinni, hogy Lengyelország egy néhány papnak és egy urnak hamis vádlásáért Magyarországgal való frigyét felbontaná, meggondolván az hadakozásoknak bizontalan végét és az magok országának erőtlen voltát, magokban való nagy egyenetlenséget. Homonnaiért senki uram hadat mi reánk én elhittem, hogy nem bocsát; hanem ha össze akarnak derekasan velünk veszni, lengyel király ő maga fogja azt indítani; de én attól is mostan nem tartok; oka ez, hogy az ország senatori és gyűlés nélkül király sem indíthat hadat, az gyűlés pedig ő köztők bizonyos terminusban szokott lenni télben; más az, hogy immár az sötét tél elközelgetvén lengyel uram nehezen indul meg határából, mivel az táborból is mostanság jöttek meg, jövőndő nyárig pedig isten segítségéből mi is gondot viseljünk országostól magunkra. Homonnai bizonyos dolog hogy sok hadat nem fogadhat, ha szintén meg engedik is neki, mert sok pénz kívántatik az lengyel had fogadáshoz immár fazakában is főtt pedig az lengyel hadtartás. Azért uram ha szintén Homonnai valami hadat fogadhat is, de azzal országot nem vehet, sem maga személyére ki nem fog jönni félelmes állapotjára nézve, hanemha csak raboltatna vele, a mely ha történnék is, mint kellésék kegyelmednek ellenek állani, úgy hogy ki se bocsássa őket az havasból, immár arról ezelőtt kegyelmednek

bőségesen irtam, csak viseljen úgy gondot és tartsa ahhoz magát az úristen akaratjával segítségével kegyelmed elégséges lészen azoknak ellenek való állásokra; de ehhez az kegyelmed tisztíthat keménység is kívántatik, ne csak mindenben az emberek kívánságához accomodálja magát kegyelmed. Mert ha mindenben az emberek kívánsága szerint cselekedik ember, nem következik semmi jó belőle. Kegyelmed ne higgyen könnyen az hajdúknak, mert bizony ide nem jöttek, elhiggye kegyelmed annál egyéb, az kiket én ide válogottattam és fizettem nekik, otthon vadnak, nem ezer hanem egynehán ezer lehet, csak kemény embereket bocsásson közéjük, kik ültessék fel őket, de ha az hír nem újulna, nem kellene velek az földet pusztíttatni, hogy az török miatt is valami véletlen csalárdság rajtok ne esnék. Zemlin, Ung, Bereg vármegyékből könnyen lehet kegyelmednek otthon való vigyázásra hat vagy hét ezer puskása, csak ne tévovázzanak az jámborok, minden ember fogja és akarja együtt a dolgot. Szécsy uram hittel mondja, hogy ő kegyelme mustrálta meg egyszer Zemlin vármegyét, kapitányjok volt, nyolcz ezer embert mustrált meg lovast gyalogot az egy vármegyéből, elhiggye kegyelmed, hogy elég hada lehet kegyelmednek csak viseljen gondot. Az több vármegyék pedig ha eddig el nem indultak, kegyelmed beszéljen ő kegyelmekkel és ha ugyan oly igen neheztelik az magok személyében való felülést, minthogy bizony nehéz is, mert itt minden nap erős strázsákat kell állanunk, az szörnyű havas eső éjjel nappal leszakad, azonban harczolni is kell néha az ellenséggel, ottan maradjon otthon minden ember, maga személyében, hanem minden kaputól egy-egy jó lovas serszámot, kopjás katonát és egy-egy jó puskás gyalogot bocsássanak, minden vármegye rendeljen kapitánt lovagja gyalogja eleiben, azokat éjjel nappal siettesse kegyelmed feljönni. Magok vigyázzanak otthon, és ha kívántatik, otthon magok is magok őtalmáért elmehetnek kegyelmed mellé, de ha elindultak kegyelmed meg ne térítse őket, had jöjjenek fel, mert bizony uram itt igen kívántatik az ember, itt vadnak a hadak mi előttünk.

Mi rajtunk fordul minden dolog meg, ha mi rajtunk rossz esik kegyelmetek is oda fel nem jól jár. Ne késsenek uram az istenért, hanem sietséggel jöjjenek fel, avagy magok személyek szerint avagy az megírt mód szerint válasszszanak ő kegyelmek benne. Ide való állapotunk miben legyen mostan és mennyire mehettünk elő dolgunkban az nagy hatalmú istennek segítsége által kegyelmednek mindeneket Ibrani uram meg tudja beszélni, ha megállhatjuk az sárt itt Posomban im bent vagyunk. Palatinus urammal így végeztünk, hogy ő publicálja a gyűlést, mivel ország palatinusa, őtet concernálja, az

ország szabadsága is úgy maradhat inkább minden részeiben meg; mindazáltal én is minden vármegyékre iratok, hogy inkább el merjenek jönni minden statusok. Kegyelmednek arra legyen szorgalmatos gondja, minden vármegyék úgy expedialják követjeket mentől felesben lehet, ne csak kettőt, hanem ha lehet tizet-tizet, hogy abból is az ország szabadság(a álljon) helyére, mert az régi szabadság azt kívánta, (hogy i)lyen generalis gyűlésre nem számosan, hanem (minden) jószágos ember personaliter comparealt, hogy min(dnyájának) szabados voxa lehessen, de az németek idejében a(hoz szo)ktatták volt az országot két-két követ küld(jenek) hogy inkább minden kívánságokra vehessék az vármegyé(ket azok pedig oly hazájok szerető fő fő emberek (legyenek) kik az közönséges jóhoz szóljanak úgy a mint kívántatik; az én személyem felől pedig kegyelmed ugyan bizonyost végezzen velek, hogy minden vármegyének, szabad városnak voxa egyezzen, ha immár felkötöttem az harangot legyen jó vége; egyéb dolgairól is resolvaltam Ibrani uram által magamat. Az úristen kegyelmedet jó egészségben éltesse. Ex Poson, die 18 Octobris 1619.

Spectabilis et magnificae dominationis vestrae
Benevolus

G. princeps m. p.

Kulcsán: Spectabili ac magnifico Georgio Rakoczi de Felső-Vadász stb.

Eredetije: a m. kir. országos levéltárban.

CXXXVII.

Pozsony, 1619. okt. 23.

Bethlen G. menedéklevele a nagy-szombati kanonokok részére.
(Pesty: Delejtű III. 116.)

CXXXVIII.

1619. okt. 25.

Gabriel dei gratia princeps Transsylvaniae partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes.

Generose domine amice nobis honorande: salutem et nostri benevolam commendationem. Quod generosam dominationem vestram in legatione ad nos ab illustrissimo principe Moldaviae, fratre et vicino nobis observandissimo expeditam audiamus, gratissimum nobis est. Pro temporis moderni conditione, quia foelices justissimis conatibus nostris successus sunt divinitus concessi, in tantum ex solito sedis et mansionis

nostrae loco egregiendum fuit; usque quo quia etiam dominationi vestrae generosae veniendum erit, ut continuato itinere ad nos pervenire maturet, rogamus, cui quod foelix prosperumque iter deus optimus maximus largiatur, orantes, peramanter eundem expectamus. Servet deus et ducat dominationem vestram generosam incolumen. Datum in libera civitate Posoniensi die 25. Octobris anno domini 1629. Benevolus

G. Princeps m. p.

Külczim: Generoso domino Bernardo Borisio illustrissimi domini regni Moldaviae vajvodae intimo consiliario etc. amico nobis honorando.

Eredetije: a m. kir. országos levéltárban, újabb lymbus.

CXXXIX.

1619. okt. 30.

Spectabilis stb.

Kegyelmed levelét, melyet Újlakról és azután Kassáról együtt az kamarásokkal íratott Austriában az bécsi hidaknál adák meg, melyben tudósít egynehány dolgokról. Homonnai rezgелődését elfutásától fogva continue hallottuk, de hogy király immediate tiz ezer embert ígért volna neki azt nem hallottuk és most sem adhatunk hitelt annak a hírnek, mert fundamentomát az dolognak nem látjuk, de ha úgy kezd lenni is az úristent segítségünkre híván, azoknak is megfelelünk; hogy pedig derekasan viselhessünk arra gondot, kegyelmedet szeretettel kérjük, ne induljon bizontalan hireken meg, mert afféle közönséges embereknek piacon hallott híreken ember nem tud tökéletesen fundálni, hiszen eddig Lengyelország manifeste ellenségnek magát nem mutatta, sem utakat meg nem tiltottak. Kegyelmed bocsásson meghitt embereket be Krakóban, Illýwoban, Zamborban és ott minden igyekezeteknek bizonyosan végére mehetnek. Annak uram, az számtalan ezer embernek, kiket kegyelmedék oly bizonynyal hoztanak, hogy reánk jönnek okvetetlen menjenek végére bizonynyal, járják keresztül kasúl Lengyelországot, hiszem reájok találhatnak, zsebben őket nem rejthetik. Homonnai állapotjának mikor én Kassán volnék annak is végére mennék, mely nap hany tál étket visznek asztalára, bizony ura láttatja bizonyos jelei vadnak annak, ha 30 ezer ember akar kijönni Magyarországbán, de én magok szükségének idején sem láttam eczer is lengyel uraimnak 30 ezer embereket. Muszkaországban, mikor legtöbb lehetett, 22 ezeren voltanak Sztolicza alatt; én nekem el kell hinnem, mivel kegyelmed ily bizonynyal írja, hogy reánk jön-

nek, de én nem látom semmi ratióját, mert Magyarország neki nem vétett, tanácsos emberek vadnak köztök, megtudják gondolni, hogy egy országgal egy emberért, kihez nekik semmi közök, örökös frigyeket nem jó felbontani minden igaz ok nélkül. — Az jesuiták is Bécsben expediáltak volt Jaraszlónáról, melyet intercipiálván emberink, azt írják a bécsi jesuitának, hogy reménségek nincsen Magyarországon és Morvában való visszajövések felől mostanság, mert maga pénzén sem engedik Homonnainak az statusok, hogy hadat fogadhasson. Onnan jött embereink is azon nyomon beszélnek; de im ez egy dolog is majd bizonyosban azt hitetné el vélem, mert az egész magyarországi püspökök, prépostok, abbások és Majtinj is Lengyelországból *salus conductust* kéretnek palatinus által tőlem, melylyel az gyűlésre bátorságosan jöhessenek; ha oly nagy reménségek volna az Homonnai hadában talán nem oly igen solicitálnak dolgokat.

Az hadak állapotját az mi illeti uram, én immár arról kegyelmednek semmit nem irok, mert haszontalan minden írásom; eddig ez egyet látom benne, hogy itt is a hol leginkább az ő kegyelmek szolgálatja kívántatott volna, megfogatkozásnak hazájoknak, itt is nincsenek, ott is nincsenek, csak terengetik őket alá s fel; azt nem mondhatja az nemes ország, hogy ezen hadokkal, sem magok személyekben való szolgálatjokkal, sem pénzbeli segítségekkel engemet segítettek volna; dicsértessék istentünknek nagy neve uram, valamit eddig az nemes országnak szolgálhattam, azt saját magam költségével, hadaival vittem véghez, istennel bizonyítom egy pénz hasznom eddig ez országban nem volt, senki egy pönt sem adott. Hogy pedig eddig való fáradságomnak haszna lött legyen, bizonyos jelei vadnak, mert Posomban erős harcczal szállottunk. Csehországból, Morvából az egész Buquoi és Dampier hadát kiűztük, az múlt csötörtökön hajnalban kezdették az harczot hadaink az hécsi hidak előtt való mezőben veleik, és szombaton tíz óráig éjjel nappal tartta az harcz, magunk is szombaton oda érkeztünk volt, az úristen megszegyenítván őket nagy kárral menének által az Dunán, noha mi is kárral vagyunk, mert gyermekségemtől fogva soha én annál szörnyebb, rettenetesebb lövést nem láttam, és erősebb harczot, mert oly sánczot készítettett volt nekik Leopoldus, mintegy Érsek-Ujvár, az mezőn csötörtökön napestig sötétig tartott az mezőn való viadal, pénteken az sánczot vittak az mieink, melyet bizony nagy vitézséggel vőnek meg, az por is az sánczban sokat felhányván benne, felette nagy rémüléssel menének által, a mint mehetének, magok is magok közzül egy néhán százat toljanak az rettenetes tolyongásban az Dunában,

az mezőn és sánczokban is veszett több két ezernél. Az úristen így szegyeníti meg őket. Mostan immár az Dunán akarunk által reájok költözni, és ott is az szerencsét mind addig ellemek késérteni, valamig az dolog derekasan köztünk el nem válik, immár elkezdett dolgunkat velek félben nem hagyhatjuk, az gyűlésnek kezdetéig talám isten által még sok jó dolgot vihetünk véghez. Az cseh és morvaországi hadak mellettünk vadnak, kiknél én bizony szebb és erősebb hadat sok esztendeje hogy nem láttam, mindenestől velek együtt vagyunk 32 ezeren; de itt is ez óráig egy vármegye én mellém nem jött, mindazt causalják benne, hogy az Fátrán túl valók itt nincsenek etc. Hogyha kglmed az klgmed generalissága alatt való vármegyékkel eddig való irásom szerint végezett volna, úgy hogy minden két portától egy-egy lovas, egy-egy gyalogot jó készülettel bocsássonak, magok otthon kegyelmed mellett legyenek s az szükségnek kívánsága szerint, ő kegyelmek kegyelmed mellett szolgáljanak, igen jól esnék úgy is, és azokat nem kellene egy óráig is késlelni kegyelmednek, egy főembert kapitánul eleikben rendelvén, ki igen sietséggel hozná fel az vármegyék lovasit, gyalogit, az szerint az városok gyalogit, ne szakadozna pedig hanem szép rendelt seregekkel jönne fel, lám annyi főember vagyon kegyelmed mellett az vármegyéken, hogy száma nincsen. Töröktől hogy félni kelljen, azt meg sem kell kegyelmeteknek gondolni; moldovai vajda hogy hadban készülne, azt se higgye kegyelmed, mert én nekem odavigyázásom vagyon, és követe is útban vagyon, a mint nekem írják. Az kamararásokra való panaszolkodását kegyelmednek értem, de talám lehet mentségek azoknak is, mert ex nihilo nihil fit, ha jövedelem menne kezekben, bizony volna az én hadaimnak is szűkségek az pénzre, kik itt az ellenség ellen szolgálnak, az végekben is úgy adhatnának; Onodban, Szendrőben nem sok ember vagyon a mint hallom, azoknak hogy megfizessenek, én meghattam volt, de azzal kegyelmed hadat nem fog verhetni. Az pénzt az pártos urak és papok majorságiból, jószágokból szerezhetnek, azokból fizethetnének, de azt idején elosztották, és felsáfárlották a mint hallom, sőt Rákóczi János uram mind eddig sem bocsátá kezéből ki Leleszt, melyből egy néhány ezer forint ára bort, buzát s egyebet hordatott el ő kegyelme; ki adta neki s a többinek is, kik azt cselekedték, én nem tudom, mert én senkinek semmit nem adtam. Kegyelmed Lengyelországban meghitt bizonyos értelmes igaz embereket bocsásson, kik minden dolgoknak menjenek igazán végére, s hozzanak kegyelmednek igaz híreket s úgy tudhat osztán kegyelmed dolgaira gondot viselni, de csak imilyen

amolyan embernek piaczon hallotta híreken nem fundalhat ember.

Kegyelmed engemet tudósítson ismét mindjárt voltaképpen minden delgokról. Tartsa meg isten kegyelmedet jó egészségben. Ex Poson die 30 Octobris 1619.

Benevolus

G. Princeps m. p.

Az postákat riasszák meg az kamarasok, az leveleket hordozzák sietséggel, Kassáról hatod s heted napra jönnek fel az levelek, három nap pedig itt kellenének velek lenni.

(Az egész levél Bethlen saját kézírata, a külczim elveszett, de Rákóczy Györgynek van írva.)

(Eredetije a m. kir. országos levéltárban.)

CXL.

Pozsony, 1619. nov. 4.

Bethlen Szkender pasához.

(Balásffi J. krónikája 25. l.)

CXLI.

1619. novemb. 4.

Spectabilis stb.

Kegyelmed levelét, melyet Terebesről irt nekem nyolczad napra hozták ide Posomban, az estve érkeztek vele, csudálom hogy oly késedelmesen járnak az posták, melylyel nagy fogyatkozást tesznek az árúlok, kegyelmed fenyíttesse meg őket, ne késleljék az leveleket ez után, hozzák sietséggel éjjel nappal. Homonnainak berzenkedését immár bizonyosabban értem kegyelmed leveléből, kin bizony sokat csudálkozom, hogy ha megengedik az statusok haddal való kiütését, melyet tudom bizonyoson megbántatnak lengyel uraimmal, mert az törökkel mostani utolsó pacificatiojokban expresse ezt végezték, hogy se Homonnainak, se Radulnak se egyebeknek én ellenem Moldova és Havasalfölde ellen hadat soha fogadni ne engedjenek, mert ha leszen eo facto törökkel való frigye felbomljon. Iratott is az fővezér császár nevével lengyel királynak és Solkoczkinak, hogy Magyarország ellen az ő birodalmokból senkit insurgalni, hadat fogadni ne engedjenek, mert az magyar nemzettel való frigyet császár meg akarja tartani, és

valaki ellenek igyekezik ellensége leszen, az levelet fő csausz vitte el októbernek 10. napján az portáról. Az moldovai vajdának serio demandáltak, hogy vesztég üljön, mert bizony meghal, ha ellentünk akarkivel is practical, ezt kegyelmednek bizonyosan irhatjuk. De az mostani állapatra nézve azoknak az leveleknek elérkezése késő fog lenni, hogy ha kész hada immár annyi vagyon Homonnainak, kivel ki merne küldeni. Mely ha leszen is, én elhittem hogy csak rablani jönnek, mert egyébképpen itthon való mulatásokban módot nem talállok elmémben, de immár a mint kegyelmed maga is írja, hogy eleiben igyekezik menni, és az szorosokból ha lehet ki nem bocsátja, arról igen okoson disponalta discursusát azt is cselekedje kegyelmed, mert gyalogja kegyelmednek elegendő lehet, az szorosban sok ezer ember ellen is kevés igen megállhatja az utat, az lengyel pedig csak egy elsőben fogja az dolgot keményen, de mihelt látja, hogy vagyon ki ellene álljon, azontól alább és gyengébben hagyja dolgát. Minthogy nem magok országában járó dolgok vagyon, pedig bizony uram az én ítéletem szerint Homonnait igen hamar cserben hagyja hada, ha szintén megindulnak is szerencse próbálni s látják hogy nem szolgál reménségek szerint, nem igen fogják magokat veszteni más ember koncza felett, hanem visszatérnek, megérik azzal, hogy ők próbáltak, de ha az szerencse nem szolgált nekik, arról nem tehetnek.

Irtam immár kegyelmednek az vármegyék állapotjáról, hogy ha mind otthon akarnak ő kegyelmek maradni, én abban sem tartok ellent, noha az personalis insurrectio igen kíváncsatnék ilyen nagy dologban, de ha honn akarnak ülni, minden két portáról egy lovas és egy gyalogot bocsássanak, magok kegyelmed mellé menjenek viritim. Azért ha az szükség ugyan derekason kívánja az ott való szolgálatot, arra az szükségre kegyelmed tartóztassa meg az vármegyék hadait, de azért ott sokáig ne tartóztassa, mert ha mi akaratja volt Homonnainak, miolta Krasnánál való hadát vitték kegyelmednek, ezen levélem aláérkezéseig elvállik édes öcsém uram minden dolga, ha addig nem próbáltat én nem remélem, hogy azután próbáltasson, mindazáltal kegyelmedet az üdős s az alkalmazhatóság tanítja minden dolgokról, csak legyen kegyelmednek igen bizonyos embere, az ki hozzon igaz híreket kegyelmednek, mert a mint megirtam ezelőtt is, paraszt ember hozta híren ember nem fundalhat semmit derekason. Annak menjen bizonyosan végére kegyelmed, mennyire való hada lehet és micsoda rendbeli, ha csak két-három ezer kozákja vagy négy leszen az vármegyék lovasit gyalogit kegyelmed felküldheti bízvást, maga az nemességgel s egyéb rendbeli hadakkal ellenek állhat

mindenkor. Mi mostan az Dunán költöztetjük hadainkat, az ellenség Bécs körül és alól Bécsen Hamburgig szállottak quartirokban, isten velünk levén, meg nem engedjük szomszédságunkban lakásokat.

Minemű rut gyalázattal írott levelét küldte kegyelmed Homonnainak megolvastam, megtetszik hogy nem vitéz ember, hanem asszonyember természeti vagyon, nyelve: fegyvere, valamely ellenség távol fenyegeti ellenségét, nem sokat kell tőle tartani. Az gyűlésen előadom levelét, ha azt érem, tudom megleszen gratiaja, a mint az dologhoz fogott. Az minemű képtelen hazugságokat ír az hadak állapotjáról, meglátszik hogy nem voltak igaz hirei. Bizony elhiggye kegyelmed, mikor rendbe állatta vala seregét Buquoy Dampierral együtt nem volt mind az két had is több 20 ezer embernél, de azokban azon napra és másnap pénteken veszett 3 ezer el legalább, azolta sok holt és szökött el benne, ezektől mi semmit nem félünk, bátor ne biztassa magát oly igen: Ferdinandus meg sem jött Bécsben és nem is mert oda jönni úgy értem. Ha mód adatnék az dologban igen igen akarnám ha az gyűlésre kegyelmed feljöhetne, de úgy, hogy ha Homonnai igyekezeti füstben menne.

Kegyelmed engemet tudósítson minden állapotok felől sietséggel.

Tartsa meg isten kegyelmedet jó egészségben. Ex Posen die 4. Novembris 1619.

Benevolus

G. Princeps m. p.

Kegyelmedet kérem Szécsy Györgyöt és Filless Istvánt mindjárt vitesse Kassában, várasson ott meg velek engemet fogságban velek, el ne múlassa kegyelmed.

Külcsm: Spectabili ac magnifico domino Georgio Rakoczi de Felső Vadász stb.

(Bethlen sajátkéziratú levele.)

(Eredetije a m. kir. országos levéltárban.)

CXLII.

1619. nov. 6.

Spectabilis et magnifice domine, nobis honorande.

Kegyelmed levelét ide küldött embere tegnap 10 órakor adá be, melyet szorgalmatosan megolvastván, ugyan meg-

fáradott elmém az kegyelmed mostani nagy változásán való csudálkozás miatt, melyet kegyelmed felől senki nem reménlett és bizon én is nem hihettem realiter, és noha Bécsben való menését második napon bizonyosan meghozák kiindulását és bizonyos számú vitélő népre való pénz felvételét megmondták nekem is, de ismervén kegyelmedet azelőtt, tudtam (ki) legyen, ahoz képest nem hihettem, de immár mostan maga írása (hiteté) el velem, kiről én kegyelmednek mostan nem irok sokat, álljon maga liberum arbitriumában minden dolog, mint eddig is hogy abban volt, ha kegyelmednek úgy tetszett, pacientia; de nekem uram, bezzeg a' tetszett volna, hogy ha kegyelmed az múlt sok időben minden keresetet, bút, kárvallást patienter szenvedett, mostan immár ebben az állapotban, melyben az egész magyar nemzet magát az sok törvéntelen, szabadságtalan állapot alól felszabadítani végezte az nagy hatalmú istennek kegyelmes segítsége által, avagy mind egy lábíg meghalni, kegyelmed is ki ne vonta volna közülök magát, hanem inkább tűköre lett volna és jó példaadó, becsületes nemzetének halhatatlan tündöklő jó hírét nevét ezzel meg ne sértegette volna; mert ha ez az összeesküdt magyar nemzet az austriaca domustól deleáltathatik és csak kegyelmek lesz az pap urakkal Magyarország, bizony uram, igen kicsiny ország leszen; de ha szintén úgy lehetne is (melynek bizony semmi [okát] nem látom) hol az mindenható istenért az jó hírnév, hol az embernek nemzetéhez, hazájához való igaz affectusa, synceritása, hol mindeneknek felette az nagy istennek tartozó kötelessége, igaz tiszteletinek ótalmazása, melylyel minden ember tartozik istenének. Ez világi dicsőségek mind elmúlnak, uram, és azokra bizony nem kellének néznünk. Ha község cselekedtette kegyelmeddel ezt, annak is más utját találhattuk volna; mert az mikkel kegyelmed engemet és az országot rémíti, rettentí, az úristen oly kegyelmes és hatalmas, hogy mind ez ideig az ő kevés népét az hatalmas ellenség ellen megótalmazta, tartotta, az szerint ezután is megtartja ótalmazza ő fölsége; ki hitte volna, uram, csak ezt is, ilyen hatalmas erős hadak ellen hogy ily kevés idő alatt véghez vigye valaki, a mit eddig ő kegyelmek végben vittek; emberi elme bizony el nem hihette, hogy 40 vagy 50 ezer embere ellen ő felségének valaki Magyarorszában meg is merjen moczczanni, de hatalmas az isten és ő felsége az erőtlenekekből erőseket, bátortalanakból bátrakat tud szerezni, superbos dejicit, humiles exaltat. De ezt ebben hagyom s térek a kegyelmed írására, kívánságára és rövideden csak azt írom, ezt az nagy gondot, halál alá vetetett állapotot soha bizony magam felfualkodásából, becsületes állapotomnak öregbitéseért,

hasznomnak kereséseért fel nem vöttem; mert nekem az kegyelmes úristen az én érdemem felett noha nem nagy, de igen szép fededelemséget adott volt és azt négy esztendőnek elforgásában noha igen sok fáradtsággal, költséggel, hadakozással, de szép fundamentommal való békességgel corroboráltam vala, értékecskét is olyat rendelt volt ő felsége, hogy én senkiét el nem vöttem, kölcsön sem kértem, de mégis minden gondviselésre elérkeztem és így lévén állapotom, nagy bolondság lőtt volna az, hogy ha én ezt az minden veszedelmekkel teljes nyughatatlanságot igaz okok nélkül cseréltem volna el az én szép csendes állapotomon; senki azt felőlem ne ítélje, mert bizony bűnt vall benne, ha ki azzal vádol engemet: hanem vöttem fel mind azokért az okokért, azokért az impedimentumokért, melylyel az nemes Magyarország, nekem szerelmes nemzetem (kiért örömet meghalok) megbántatott sokképen koronás királytól és az papi rendtől, melyeknek előszámilásával én az időt mostan nem tölthetem sok gondjaim miatt; más az, hogy kegyelmed mindazokat igen jól tudja, és az jövőd gyűlésben, a ki nem tudná is, tudni fogja, holott akkor bőségesen fognak minden querelákat proponálni az statusok. Látván ilyen igyefogyott állapotját azért nemzetünknek, megbizonyosodván felőle, hogy a kiktől óalmazni kívántatnék az ország, azoktól háborgattatik, sok requisitíójokra nem nézhettem összetöött kézzel lábbal következhetendő veszedelmet, melyből nekem is mindjárt azután hasonló sorsom lehetett volna; hanem istenemhez való zelusomból, nemzetemhez való szeretetemből én is ím felköltem és a miben tudok nekik szolgálni, abban munkálodom éjjel és nappal, nem szánom fáradtságomat, nem szánom költségemet, nem szánom végtére haláloamat érettek elfogyatni, mint igaz magyar. Az mi a dolgot illeti pedig, minthogy kegyelmed igen röviden attingálja, nem érték semmit benne, módját nem látom, mint kellene az békességnek tractusát csak elkezdeni is, mert mink vagyunk az laesa parsok, do quod majus, nagy credo kellene ahhoz, a mit kegyelmed indítani akarna. Mindazáltal (noha bizony senkivel erről nem tanácskoztam) de tudván azt, hogy azért szoktak akarmely hatalmas országok is hadakozni egymás ellen, hogy nagy békességet állandóképen szerezhessenek az hosszú hadakozásból országoknak, avagy egyik a másikat elfogyassa: én is örömet akarom érteni ebből az kegyelmed censuráját, mely hogy jobb móddal lehessen, fáradjon által kegyelmed ide Posenban, mutogassa meg nekem az módokat, melyek által kellene az békességet fundamentommal helyre állatni, hitesse el kegyelmed velem, hogy az végezések ezután állandók lehetnek, ő felsége megáll mindeneket: megértvén

ezeket kegyelmedtől, én csak egy ember vagyok ő kegyelmek között, mindazáltal örömet proponálok azoknak, a kiknek illik; ő kegyelmeké az ország, elhittem, permansiójok felől minden jóra igyekeznek; bizonynyal elhiggye kegyelmed, hogy az országgal én semmiben ellenkezni nem akarok; mostan az statusok és az urak itt lesznek, sőt gróffon (Graf von) Holak és gróffon Turon (*Hollach és Thurn*) uramék is itt lesznek hadoknak nagyobb részével, kegyelmed szintén jókor jó, proponáljon kegyelmed libere, próbálja mire viheti őket; semmiben ellentartó nem leszek, sőt assecurálom kegyelmedet in verbo principali nostro, hogy senkitől semmi bántása nem leszen sem jövőseben menésében, tractusát elvégezvén, ismét békességesen visszakésértetem kegyelmedet. Melyről hogy tudósítson kegyelmed engemet, által jön-e vagy nem, szeretettel kérem csak e végre, mivel az hadaink immár nagy részint általmentek az Dunán, tudhassak kegyelmed jövetelire vigyáztatni és Sopronig eleiben küldeni; bánnám, ha valami vak harapás esnék rajtad, édes vitéz atyámfia az német hűség alatt. Kegyelmed levelére ezeket akarám irnom és az úristen kegyelmedet tartsa meg, elméjét fordítsa hazájához való szeretetire. Ex Poson die 6. Novembris 1619.

Benevolus

G. Princeps mpria.

Külczim: Sp. ac magn. Tomae Nadasdi de Nadasd com. perp. a Pethenied equiti aurato ac per Hnng. cons. etc.

Nádasdi kezével: Praesentáltak die 11. nov. 1619.

Pázmány kezével: Nro. 4. Bethlen levele Nádasdinak és Forgácsnak mikor elállottak tőle.

(Az egész levél Bethlen Gábor írása.)

(Eredetije a m. nemz. Múzeum kéziratgyűjteményében. Fol. Hung. 322. sz. a.)

CXLIII.

1619. nov. 6.

Spect. et magn. domine nobis honorande.

Ibrányi Miklós tegnap 8 órakor érkezék uram, kgd cre-dentionalisa mellett tőle való izenetit bőségesen megértettem. Kgdre nekem semmi nehézségem nincsen, arról ne gondolkodják, mert affélére nem kicsin oknak kellene kénszeríteni. Az vármegyék jövőendő állapota felől ha irtam, kellett azért cselekednem, mivelhogy mind eddig sem jöve senki onnét ide alá, sem úr sem vármegye. Melyre nézve az itt való vármegyék is igen tartózkodva indulnak, azon bizony sokat búsultam, mert felette sok és nehéz szolgálatok forganak fejenként

rajtunk; az másik héten három nap három étzaka éjjel napal minden seregink fenn ültenek és az ellenséggel kemény viadalokat töttenek; akkor igen kívántatott volna az vármegye uraim hada is ha jelen lőtt volna. Prépostiék, Károlj s a többi, látni való dolog, hogy csak az dolog eventusát várják; Móricz uram is a szarkafészekben ül. Kgdnek Ibránj uramtól szóval minden dolgokról bőségesen izentem, szeretettel intvén admo-neálja az üdőnek s az állapotnak kívánságához magát; nekem minden dolgokról írjon gyakorta. Isten kglmedet jó egészségben tartsa meg. Ex Poson die 6 Novembris 1619.

Benevolus

G. Princeps.

Kirül: Spectabili ac magnifico domino Georgio Rákóczy de Felső Vadász, comiti cottus Borsodiensis consiliario nostro ac Partium regni Hungariae generali capitaneo etc. uti fratri nobis honorando.

(Eredetije, mely egészen Bethlen írása, a m. kir. orsz. levéltárában.)

CXLIV.

1619. nov. 12.

Spectabilis stb.

Kegyelmednek 9 naptól fogva levelét nem vettem, melyből jó reménységem vagyon, hogy Homonnai rezgelődése füstben kezd menni, melyet engedjen az úristen. Az vármegyék lovasi, gyalogi ez ideig onnét a kegyelmed tisztí alól egy is ide nem érkezék, mi lehessen oka nem tudom; itt pedig igen kívántatnék az őkegyelmek szolgálatja is, mert gyakran felültetjük egymást az ellenséggel. Immár költözött nyolcz ezer magyar által az Dunán, német is annyi, az több hadak is naponként költöznek, de nem levén hidunk, igen késedelmes a hajókon való költözés, melyre nézve az ellenség igen reánk készült volt, mind az két generalis az mult szombaton reánk jött vala, voltak 18 ezeren, az német had még akkor több ezer lovasnál által nem volt az vizen, csak az magyar és azok is voltak 3 egész mélföldön széljel falukon, kikre ugy akart jönni az ellenség, hogy mind quartirokban heverjék fel őket, és csaknem úgyis történt, de Török István hadára találván először azok kimentek eleiben, és egész Köpcsénig mind harczczal jöttek előtte, ez alatt a ki honnét érkezhett mindenfelől jöttek rend nélkül és szintén este felé igen szép szemben való ütközetet tőnek egymással, olyat kinél soha szebb nem lehet, két kopjás seregnél több elő nem érkezett volt, de az két sereget vert meg és mind az derék seregekre üzték őket, azok fordították meg osztán, és ismét az mieinket, újabb két sereg

érkezvén, megsegítették és így mind az két fél megállván az harcztól közel 9 óráig állottak egymásra nézve, látván az német, hogy nem megyen előtte senki, visszfordította seregét és visszamene igen nagy kárvallással. Sok fő népek veszték itt az harczon Dom Balthazar itt veszett, ki az spanyol királynak igen kedves hadakozó tanácsja, és ide alá főcommissariusus volt. — Kegyelmed az hadakat siettesse fel jönni, nagy vakmerőség ez, hogy ő kegyelmek így tétováznak az szolgálat előtt, az erdéli hadból csak az tegnap előtti harczon is veszett 300, az harczon magyarországi senki nem volt itt lenni, mely igazán irom bizony igen keserves nekünk, hogy ő kegyelmekért mi öletjük magunkat. Monaki Miklósnak 300 lovasa, Darhóczinak 132 lovasa, Matuszlai Pálnak 146 lovasa Kassán az hópénzt felvevék és Morváig jövének s ott sokat prédáltak, és visszajövéen Posonhoz az prédált marhákkal épen mind elszöktének, abban sohul az hat száz lovasból száz meg nem maradt, Rakóczi maga is haza szökött. Ilyenek uram a mostani emberek melyet elszenvedni nekik nagy bűn volna. Kegyelmed irjon és tudositson minden oda való állapotokról. Isten kegyelmedet éltesse jó egészségben, ex Poson 12 Novembris 1619.

Benevolus

G. Princeps m. p.

Az gyűlésre igen jönnek az urak és vármegyék, kívánatnék ha az kegyelmed tisztai alatt való vármegyék is elérkeznének, ne kellenék az üdőt várakozással eltölteni, mert most nem annak való üdő vagyon.

Külső: Spectabili ac magnifico domino Georgio Rakoczy de Felső Vadász stb.

(Az egész levél Bethlen saját kézírása.)

(Eredetije a m. k. országos levéltárban.)

CXLV.

1619. nov. 27.

Gabriel dei gratia princeps Transsylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc.

Spectabiles ac magnifici domini, generosi egregii ac nobiles, nobis syncere dilecti. Salutem et benevolentiam nostram. Ez mai napon 27. Novembris itt az bécsi hostat előtt hadaink az Ferdinánd király hadaival szintén ellenkezésbe lévén, az alatt érkezék levelünk a kassai kamorás uraktól, melyben írják, hogy az kozákokra való vigyázásra az mely bizonyos számú

hadak bocsátattanak volt, azokra semmi vigyázás és gondviselés nem lévén, az kozákok Lengyel országból kiűtvén előlök elállva, Homonnára alászálván (ha ekkedigh meg nem tértenek talán még most is azon helyekbe volnának) a több magyar hadak penigh nagy véletlenül és mód nélkül mindgyárást házokhoz oszlottanak, szélettenek volna; mely dolgon is nagy gondviseletlenségén mennyi busulásunk csodálkozásunk legyen, meg sem tudjuk kegyelmeteknek írni; kinek semmi uton nem kellett volna lenni. Azért hagyjuk kegyelmeteknek és parancsoljuk is serio, mindgyárást sub amissione capitis et omnium bonorum, viritim fejenként kegyelmetek felkelvén, erre sem órát, sem napot, sem pedig több levelünket nem várván, menten menjen mentől több s jobb hada apparatusával lehet generalis uram mellé, és minden igyekezetivel azon is legyen, hogy az ellenséget az országból visszaverje. Mi is isten segítségével, az ország gyűlésében minden dolgokról ez néhány napok alatt végezvén, mentest megyünk kegyelmetek felé, és azon leszünk, hogy duplával visszaadjuk a mostani kártételeket az ellenségnek. Ide istennek legyen hála ekkedig dolgaink jó szerencsés progressusban voltak; Ferdinánd király hadaival Bécsben szorult; az mi vitézink a bécsi hostatban ez mai napon eleget nyargalóztanak, ha a tyrannidesnek követésére kedvünk volt volna, az egész bécsi hostatot is porrá tethették volna. Bene valeant, nec secus faciant. Datum in Castro Ebesdorf die 27. Novembris anno domini 1619.

G. Princeps m. pr.

Küldém: Spectabilibus ac magnificis dominis, generosis egregiis ac nobilibus, supremo et vicecomitibus iudicibus ac universitati nobilium comitatus Zathmariensis etc. nobis syncere dilectis.

(*Eredetije:* a magyar kir. orsz. levéltárban, újabb lymbus.)

CXLVI.

1619. nov. 31.

Gabriel dei gratia princeps Transsylvaniae, Partium regni Hungariae dominus et Sicularum comes etc.

Spectabiles et magnifici domini, generosi egregii ac nobiles nobis syncere dilecti salutem et benevolentiam nostram. Értvén oda Felső-Magyarországban nem annyira generalis uramnak gondviseletlensége miatt, mint az kegyelmetek házájának tartozó szolgálatjában való nagy hátramaradása miatt az mostani nagy fogyatkozást és az ellenségnek naponkint

való kártételét; azért nem akarván édes hazánknak több országos gondok között az oda való gondviselésben is megfogatkozni, az mai napon rendeltünk oda fel az ellenség ellen kilencz ezer gyalog nimetet és három ezer fegyverest, azonkívül magyar vitézink közzül lovast és gyalogot tizenkét ezeret, melyet mindjárt meg is akarunk indítani. Hagyjuk azért és parancsoljuk is sub amissione capitis et omnium bonorum kegyelmek viritim lovassával gyalogjával felkelvén sőt az egész földnépét is felvevén, éjjel nappal siessen gyülekezni generalis uram mellé, a hova ezek a mostani rendelt hadaink is elérkezvén, isten akaratjából az ellenséget édes hazánkból kiűzvén, mostani kártételeket hasonlóképpen nekik megadhasuk. Interim penig míg hadaink elérkeznek, ha miben kegyelmeknek módja lehet, generalis urammal egy értelemből az jó occasiot ne extermitálja, minden uton azon legyen, miképpen az ellenségnek árt hasson. Bene valeant, nec secus faciant. Datum in libera civitate Sopron die ultima Novembris. Anno domini 1619.

G. Princeps m. p.

P. S. Most vagyon ideje, hogy édes hazájának nemzetiségének kegyelmek szolgáljon, azért minden úr nemes ember egyházhelyi nemesek fejenként sub poena declarata felkeljenek és minden paraszt háztól egy egy jó gyalog puskást állasson kegyelmek.

Caspar Beöleöny.

Külczim : Spectabilibus et magnificis, generosis, egregiis ac nobilibus supremo et vicecomitibus iudicibus ac universitati nobilium comitatus Zathmariensis etc. nobis syncere dilectis.

(*Eredetije* : a magyar kir. államlevéltárban, újabb lymbus.)

CXLVII.

1619. deczember 13.

Spectabilis stb.

Kegyelmed jámbor szolgája nekem irt levelét Fekete városban az Fertő parton késő estve vasárnap megadá, kivel sokat beszélgetvén, a mint előmben adta az kegyelmek veszedelmes gyalázatjának állapotját, az szerént értem immár én is, kin eleget búsulok és ha lehetne az emberek előtt is elbúnam, hogy ne dicsekednének aemulusink az gondviseletlenségből erett győzedelmével ellenségünknek, de az meglőtt dolgot vissza senki nem vonhatja. Bizony édes öcsém kívántatott

volna az jó tanácsai szintén akkor kegyelmed körül, mert nem hogy oly kevesen (a mint mondja Gombos) ha csak annyian voltak volna az ellenséggel megharcolni, de ha egyenlő lött volna kegyelmed hada velek, még úgy sem kellett volna egy vakmerő szerencsére s egy órára az hadat harcznak elő vinni; az okos hadviselő emberek az harczot sok okokból mind addig kerülik, valamig egyéb lehet benne, először minden külső stratagemakkal szoktak élni, és az harczot utolsó szükségre mikor egyéb nem lehet benne, szoktak hadni. Kegyelmednek igaz hiveinek kellett volna lenni, kik nem öt hat óránál az harcz előtt jövetelit az ellenségnek, hanem egynehán nappal az előtt meghozták volna bizonyoson és ha az havasban valami szoros hely találtatott volna, ott kellett volna erős sánczot vetni, és először ott kellett volna harczot adni nekik az erősségből; és az első szerentsét mindenkor úgy kell őrzeni embernek mint az szeme fényét, mert ha az első szerencse nem szolgál az emberek azontúl meg szoktak félemleni, és másodszor nehezebben vihetni elől őket, ez im kegyelmeden megtörtént, melyről én kegyelmednek irtam egynehányszor, Ibranitól pedig sokat izentem és ha az én intésemhez tartotta volna kegyelmed magát, most sem az ország ebben az veszedelemben nem forgana, sem az előttünk álló jeles dolgoknak hasznoson való végben menetelésnek nyaka nem szakad vala, de erről immár késő consultalkodni.

Ide Posenban az estve későn érkeztem, hadaim az Dunán költöznek, de az hajókon való költözés késedelmes, nagyon félek és bánom; közel száz ezer, kiket által kell költöztetni, de mindeneknek előtte azokat költöztetem által, kiket alá akarok indítani, melylyel éjjel nappal sietek, de postán őket nem repíthetem. Szécsi György uramat mai napon kiindítom az ide való vármegyéknek is fejenként demandalunk hogy ő kegyelme mellé menjenek, mentében maga is mindenütt szorgalmaztatja az felülésre, az végházakból is mindenütt szép lovas seregeket viszen, innét is a mint megirtam indítok ad minus lovag gyaloghadat 12 ezeret, meghagyom hogy minden hadak ő kegyelmétől függjenek, ha alá érkezik kegyelmed is ő kegyelmével mindenben egyet értsen, Petneházy Istvánt is alábocsátom ő kegyelmével. Istenért kérem kegyelmedet cselekedjék mindent igen cunctanter, semmit praecipitanter ne cselekedjék, az vármegyéket siettesse kegyelmed viritim felülni, maga mellé venni minden rendet és ha kiket felvehet, Patakból ne mozduljon ki az mi hadainknak aláérkezéséig, hanem az külső várust vegye sánczban, az hadakat szállítsa belé, élést Bodroghözből elegendőt hordhatni nekik, az erősségből vigyázzon igen, az ellenséget csaták

által szüntelen éjjel nappal fáraszsza, fogyassa, quartirokban ha lehet éczaka veresse fel, egy két falunak megégetésével nem gondolhat ember, gyújtsák nyakában mindenünnet, ha pedig valamely fele az ellenség megindúl, kegyelmed is induljon a nyomában, de erős helyben igyekezze mindenkor az hadat szállítani. Az hajdúságot is mindenfelől siettesse maga mellé menniek. Engemet minden állapatról éjjel nappal szüntelen tudositson, és azt is adja értésemre mennin lehet immár kegyelmed. Bene valeat. Ex Poson 3 Decembris 1619.

Beneuolus

G. princeps m. p.

Bethlen saját kéziratú levele.

Küldetm: Spectabili ac magnifico domino Georgio Rákoczi de Felső-Vadúsz stb.

(Eredeti je: a m. kir. orsz. levéltárban.)

CXLVIII.

1619. decz. 23.

Gabriel dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes, etc. Fideli nostro generoso clementi Béldi de Uzon etc. nobis syncere dilecto. Salutem et gratiam nostram. Az ország gyűléséből találának meg panaszolkodások által, hogy az mely hadainkat quartirokban kirendeltük, nem elégedvén meg széna, abrak és magoknak való élésbeli gazdálkodással, az falukat szélljel pénzadásra erőltetnék és sok egyéb mód nélkül való dolgokkal, sarczoltatásokkal terhelnék az szegénységet, melyeket semmiképen el nem viselhetnének. Mivel pedig akkoris, mikor innen kibocsátánk benneteket, serio megparancsoltuk vala neked, hogy afféle terehviseléstől és sarczoltatásoktól mególtalmazván az szegénységet, mireánk olyan panaszokat ne bocsátanál: azért annak bizonyosan való megtudására, úgy vagy-e mint minékünk értésünkre adják, és kik legyenek annak okai, bizonyos commissióval bocsátottuk becsületes udvari szolgálkat Serédi Istvánt; az ország is bizonyos commissariust rendelvén melléje. Hagyjuk azért s parancsoljuk is ez levélünk látván, mindjártást igen szorgalmatosan végére menvén, kik cselekedtenek afféle mód nélkül való dolgokat, sarczoltatásokat az szegénységen, az mi commisariusunkkal együtt, az kik okainak találtatnak törvény szerént megbüntessed, és mi reánk ennek utánna többször afféle panaszokat ne bocsáss, mert

jó néven rem vesszük tőled. Secus non facturus. Praesentibus
perfectis exhibenti restitutis. Datum Posonii die vigesima ter-
tia Decembris anno dmni millesimo sexcentesimo decimo nono.

G. Princeps mpria.

Simon Péchy mpria.

(A fejedelmi nagy-pecsét helye.)

Bethlen Gábor kezével: Borra se erőltesse senki az sze-
génséget, látván az bornak nem lételét.

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban. Public. B. fasc. XXIV. nr. 9.)

CXLIX.

K. n. 1619. s. d.

Bethlen egy basához.

(Tör. Magy. Államokm. IV. 200.)

CL.

K. n. 1619. s. d.

Bethlen a nagyvezérnek.

(Tör. Magy. Á. okm. IV. 203.)

CLI.

Pozsony, 1620. jan. 8.

Bethlen edictuma.

(Sárosp. Füz. 1862. 449.)

CLII.

Sz.-Benedek, 1620. jan. 25.

Bethlen G. Révai Péterhez.

(Révai lt.: Révai P. és a sz. korona 42. l.)

CLIII.

1620. február 12.

Gabriel dei gratia regnorum Hungariae et Transylvaniae princeps ac Siculorum comes etc.

Spectabilis ac magnifice domine nobis honorandissime. Salutem et benevolentiam nostram.

Emlékezhetik kegyelmed reá, hogy ez elmúlt posonyi generalis gyűlésben kegyelmetnek országúl az fényes portára, az imperiumban, cseh királyhoz, az lengyel királyhoz és republicához solemnis legatiót instituált vala; melyről mind az személyeknek denominálását, azoknak költségeket és instructió-jokat kegyelmetek akkor halasztván, semmi bizonyost ezek felől nem végeze: látván azért ezeknek a követségeknek tovább való haladásából az országnak közönséges megmaradásának nem kevés kárát, elrendeléseket halasztani károsnak itéljük, magunktól pedig sem az személyeket denominálni, sem pedig azoknak költségeket és instructió-jokat elrendelni nem akarjuk melyért mind az palatinus uram személye, mind pedig az kegyelmed jelenléte itt mellettünk igen kívántatik. Kegyelmednek azért pro ea qua fungimur autoritate demendaljuk, hogy minden maga dolgait hátrahagyván ad octavum diem Marti itt Kassán személye szerint jelen legyen, hogy úgy kegyelmedekkel egy értelemből az közönséges megmaradásról és ezeknek a követségeknek rendelése és jobb módjával való expedálása felől minden jót végezhesünk. Ez dolgokat pedig elvégzván kegyelmedet nem tartóztatjuk, hanem elbocsátjuk. Bene valeat nec secus faciat.

Datum in libera, regiaque civitate Cassoviensi die 12. Febr. Anno 1620.

Benevolus

Gabriel m. p.

Gáspár Beölönyi m. p.

Küldzém: Spectabili ac magnifico domino Georgio Rákóczi Felső-Vadász comiti comitatus Borsodiensis. Consiliario nostro, a partium regni Hungariae superiori generali capitaneo etc. honorandissimo.

(Eredetije a m. kir. orsz.-levéltárban.)

CLIV.

Kassa, 1620. febr. 20.

Bethlen Gábor Illyei Gábor damasdi kapitányhoz.

(Gy.-Fehérvári káptalan, M. Tört. Tár. IV. 197—213.)

CLV.

1620. febr. 24.

Gabriel dei gratia Hungariae et Tranniae princeps stb.
Spectabilis ac magnifice domine nobis honorande. Salu-
tem stb. Az Fátarán és Dunán túl való vármegyékre parancso-
latinkat emanáltattuk a posonyi gyűlésben kapuszámban után fel-
vetett portai ajándékokra és követek költségekre való két-két
forintnak exactiója és administrator kezében szolgáltatása
felől, melyeket kegyelmed kezében dirigáltunk. Kegyelmedet
azért intjük, magánál meg nem késlelvén leveleinket, mentől
hamarább küldözze meg, hogy annak procrastinálása miatt
hazánkra való gondviselésben és szolgálatban hátramaradás és
fogyatkozás ne következzen. Bene valeat. Datum in libera ci-
vitate Cassoviensi die 24. Februarii anno 1620.

Benevolus

Gabriel m. p.

Caspar Bölönyi mpria.

Alább a fejedelem kezével: Egyéb dolgokról kegyelmed-
nek ezen két nap irunk.

Külcsm: Spect. ac magn. domino comiti Stanislao Thurzó de
Bethlenfalva stb.

(Eredetiye a m. kir. orsz. levéltárban.)

CLVI.

1620. febr. 28.

Gabriel dei gratia regnorum Hungariae et Transsylvaniae princeps et Siculorum comes etc.

Spectabilis et magnifice stb. Salutem stb.

Az fényes portára Lengyel és Cseországra s több egyéb
első helyekre, országokra, szegény hazánknak nemzetségönk-
ek javára, megmaradására nézendő dolgokra főköveteket
karván választani és készíteni, palatinus uramnak is ez jö-
endő holnapnak martiusnak nyolczadik napján több oda alá
való urakkal és tanácsos főrendekkel ezen dolognak eligazí-
tásáért és több hasznos dologért itt Kassán jelen kelletik
lenni: intjük azért kegyelmedet, sőt autoritate nostra, qua fun-
timur hagyjuk és parancsoljuk, ez levelünk látván, minden
maga dolgait hátra hagyván, ad quintum diem immediate affu-
ri mensis Martij Kassán compareáljon, hogy azokról mutuo
habito consilio kegyelmedekkel beszélgetvén, szegény hazánknak

nemzetségünknek megmaradására végezhesünk hasznosan.
Bene valeat. Non secus faciat. Datum Cassoviae die 28. Febr.
A. 1620.

Gabriel m. p.

Simon Pechy
cancellarius m. p.
Caspar Bcöleöny m. p.

Külczim: Spectabili et magn. Georgio Rákóczy de Felső-Vadász stb.

(Eredetije az orsz. ltban, új lymbus.)

CLVII.

1620. febr. 28.

Spectabilis et magnifice domine.

Kegyelmed levelét ma délután egy órakor vettem, melyből értem, hogy az várot Herenczyenjk gd kezében adta, ki jól cselekedett, és meg sem bánja; ha az előtt öt holnappal cselekedte volna a barátunk ezt, mostan semmi kára Magyarországának nem volna, és neki is nagy becsülete volna. De ha immár így vagyom is, az állapotot az úristen megcsendesíti, azon kelletik lennünk, hogy az országbeli statusok is complacitassanak hozzá, mert nem kevés haragjuk vagyom ellene. Én valamire magamat ígértem neki, az én gratiámban meg nem fogyatkozik. Az várban kglmed inventáltasson mindeneiket, és eskettessen porkolábot belé, hagyjon száz gyalogot benne azok közül, kiknek a másik héten adattunk hópénzt, kik csak addig legyenek benne, míg másokat iratunk és fogadunk helyettek, az várban. Kgd ne késsék jöjjön által hozzám mivel immár palatinus uram is útban vagyom, és az több Fátrán túl való urak is alá jönnek, kgd is legyen jelen. Az lengyeleknek ott levő marháit csak hozza kgd jedzésben, örömet kedveskedünk kgdnek, a mint Ibránjtól meg is irtuk, ne kételkedjék megmondott szónkban kgd. Herenczyenjt azoknak marháijokból kelletik contentálni és pénzekből az végezés szerint, és a mi attól megmarad kgdnek is szeretettel kedveskedünk. Bene valeat. Ex Kassa 28 Febr. hora 3 post meridiem. 1620.

Gabriel m. p.

Külczim: Spect. ac magn. dom. Georgio Rákóczy de Felső-Vadász stb.

(Eredetije, mely egészen Bethlen írása, a m. kir. orsz. levéltárban.
Új lymbus.)

CLVIII.

1620. márcz. 2.

Gabriel Dei gratia reguorum Hungariae Transylvaniaeque princeps et sicularum comes.

Spectabilis ac magnifice domine comes honorande. Salutem stb. Midőn Ferdinánd császár ő felségével való induciáinkat szentül igyekezzük őrizni és megtartani, ime mind ez országban azok ellen sok mód nélkül való dolgokat kezdénk eszünkben venni; mind pedig az confoederatus országokhoz nem úgy kezdé ő felsége magát viselni, a mint az induciákról irt articulusok tartják, hogy tudniillik salus conductusát küldvén ő felsége nekik, ha kívánják és azoktól requiráltatik egy holnapi induciákat fogva azoknak is engedni, kiknek nem hogy megengedte volna, sőt a mint értjük, naponként való romlásokra igyekezik ő felsége; mely dolog felől noha mi böcsületes hívünket Haller Istvánt postán ő felségéhez felküldöttük, mindazáltal hogy ha valamiképen az válaszadoással megkéslelne és az alatt az confoederatus országokat elrontván, az válaszadoás úgy következne, az mint ingyen sem remélhettük volna, nem akarunk szintén úgy circumveniáltatni, hanem kegyelmedet intjük tisztí szerint, mindjárt irasson az vármegyékre és az végekben is hasonlóképen, elrendelvén a honnan kiket és mennyit megindíthasson, kiknek mi nevünkkel is serio megparancsolja, oly készen legyenek, hogy mihelt kegyelmednek második parancsolatja közikben érkezik, mindjárt a hova kívántatik, megindulhassanak. Mi is pedig erről az földről oly készen vagyunk, hogy ha az confoederatusoknak ő felsége az induciákat meg nem engedi, hanem romlásokra való igyekezetiben megyen elő, nekik adott kötelességünk hitünk szerint lelkünk ismereti ellen el nem multhatjuk, hanem elegendő segítséggel kellek subveniálnunk nekik. Bene valeat. Datum Cassoviae die 2. Martij, anno domini 1620.

Beneuolus.

Gabriel
mpria.

(A fejedelem kezével.): P. Scripta. Kegyelmed levelét egyiket tegnap, másikat ma hozák meg, felette későn járnak az hitván posták, kiknek gyorsabban való járásuk felől serio demandaltam patensben. Az induciák felől kegyelmed palatius urammal nem fog úgy érteni, a mint az ingenuinus

sensus maga magát declarálja. Az második articulusban, az hol az confoederatusok felől emlékezet vagyon, hogy ő felsége azoknak is egy holnapig való armorum suspensiót adjon post requisitionem illorum etc. én pedig modis quibus fieri poterit melioribus depositis armis hogy promoteálni igyekezzem az békesség tractatusának végben menetelit : igen megcselekedték az mi confoederatusink, mert engemet kértenek mediatornak, nem találván más tisztességes utat benne, hogy császár ő felsége méltósága se ledáltassék, azonban ő királyoknak is reputatióját reservalhassák, nem akarván titulusában császárt cseh királynak hogy írják. Post requisitionem ergo ipsorum én interponálván magamat, ő felségét requiráltam és instáltam érettek az egy holnapig való armorum suspensio megadásáért. Leveletem az induciák confirmálandó scriptummal együtt küldtem fel, de azt sokképen akarván Pázmán uram többekkel együtt emendálni és az ő kívánságok szerint írnya, 20 napig distrahálván differálták az confirmálást és így semmi válaszuk nem lévén az confoederatusoknak, mit tudtak remélneni azok? Holott az mi induciánk confirmálása felől sem volt senkinek reménsége. Nekispurgot (*Nikolsburg*) pedig még az előtt sokkal kezdték volt vinya. Így azért nem vethetünk semmit vétket azokra, mert az confirmatiót megküldvén ő felsége, resolválta nekem is magát és ígerte az egy holnapig való armorum suspensiót nekik, mely dologról én tudósítottam őket és mindjárt készek voltak volna ő felségét solenniter per proprios suos legatos requirere, de sem assecuratoriát, sem salus conductust nekik nem küldött, mely mellett bátorsággal expediálhatták volna követeket, hanem in contrarium minden hadakat ő felsége újtván ellenek indította és az kozákokkal minemű rettenetes rablást tétetett, kegyelmednél constál az jobban nálamnál. Mely dolgot megértvén, azontól secundario becsületes követem által requiráltam ő felségét serio instálván, hogy megadja nekik az egy holnapot és mindjárt adjon assecuratoria levelet és salus conductust Haller uram kezében, hogy így az confoederatusok részéről is hasonló assecuratoria lévén Haller uram kezében, commutálhassa és megküldvén cseh királynak, az egy holnap alatt solenniter requirálhassák és tractálhassanak de modalitate induciarum suarum cum caesarea majestate. Ebben áll uram az confoederatusok dolga, megítélheti azért kegyelmed s akarki, vagyon-e vétkek; azért, ha mostan ő felsége az resolútióval nem késik, hanem megadja késedelem nélkül az leveleket és azután requiráltatván ő felsége, ott és akkor válik osztán el, melyik párton múlik el, ha nem fognak in modalitate induciarum conveniálhatni és ha az csehek nem akarnak

az igaz condícióknak engedni, ő felsége küldje Magyarországból alá iniquas conditiones illorum; kegyelmek országát azontól ponderálhatja fuerunt ne justae an iniquae? és ha az cseheken múlik el az dolog, in tali casu nem tartozunk őket hamis ügyökben segíteni. De in contrarium hogyha ő felsége mostan avagy csak késelelni fogja is az resolútiót in eum finem, hogy az alatt, ha lehet megnyomja őket, avagy ha megadja az assecuratoriát és azonban ő felségétől proponálatnak lehetetlen és illetlen condíciók és ha azok miatt nem alhatnak meg, amazok is az ő felsége propositióit ország eleiben hozzák és ott ha úgy találtnak kegyelmektől, in tali casu nem vonhatjuk meg tőlök az mi segítségünket. Szükség azért, hogy mi csak szemmel ne nézzük az mi confoederatosink romlását, hanem in omnem eventum kegyelmed minden rendeket készen tartson és ha kívántatik, azoknak segítségekre küldhessük hadainkat sőt valamint lehet, impediáljuk az ő felsége intentumit, ha resolválni nem akarja ő felsége magát, avagy ha késni akar is az resolúcióval, mert ha azokat megnyomhatja, bizony jut nekünk is benne; könnyen tördelhetni el az nyilat egyenként, ha nem tudom mennyi volna is, de csak egy marokban befogható nyilat sem törhet senki egyszersmind el. Megválnak pedig ha akarja-e ő felsége azokkal való békeség tractálását arról, hogy ezen a héten Haller Istvánnak resolválja magát mivel az múlt pénteken ment be Bécsben; de ha ez héten nem resolválja magát, bizonyos jele, hogy azokkal nem békeség, hanem fegyver által akarja dolgait dirimálni, mely ha leszen, nekünk sem lehet semmi induciánk, hanem kényszerítettünk az fegyverhez nyúlni, mert hitünk az confoederatusinknál vagyon. Írtam Haller uramnak, hogy kegyelmedet tudósítsa minden dologról és a szerént accommodálhatja s disponálhatja kegyelmed is dolgait, kikre hogy szorgalmatos gondja legyen, szeretettel intem kegyelmedet; mi miattunk se országunkra se szomszédinkra ne jöjjön semmi véletlen veszedelem.

Nem hogy a csehekkal akarna ő felsége békeséget tartani, de a mint értenem adják, mivelünk való induciák sem fognak megtartatni, a mint immár bizonyos jelei annak constálnak, kik ellen mint kellessék kegyelmeknek gondot viselni, arról kegyelmedet bőségesen informáltam.

De az urak, főemberek, kik az gyűlésig hogy az országban be ne jöjjenek az ország constitutiója ellen, hogy be mer-
tenek jönni, azon igen sokat csudálkozom és búsúlok is, melyből megtetszik, hogy csak alattomban való praktikák által akarnak holmi ellenünk való dolgot indítani, a mint immár értek is egynehány efféle praktikákat, melyeknek hogy

obviálhassunk, kegyelmed azt az utat kövesse abban, hogy valakik hazajöttek, levelei által egyszer praemoneálja, vagy menjenek vissza, üljenek ott veszteg, a hol eddig voltak, avagy ha immár be mertek jöni az országban, mindjárt jöjjenek alá hozzám és végezzenek állapotjuk s megmaradások felől velünk. Alioquin ha cselekednek, és az kegyelmed intését megvetik, kegyelmed tiszti szerént mindeniket hívassa magához, és arrestáltassa Újvárbán őket jövőendő gyűlésig. Pázmánt pedig, minthogy nem napig, hanem in perpetuum exulálták az statusok, kegyelmed el ne mulassa, hanem mindjárt abban laboráljon, hogy megfogathassa mint ország proscriptusát és küldje alá ide Kassára. Ezek kegyelmednél in alto silentio legyenek, senki ne értse ilyen szándékát, talám az úristen azért hozta Pázmánt alá közönkben, hogy meglakolják országa ellen való sok machinálásiról. Hadat pedig hogy senki ne conducáljon és által az Dunán sohél semmi réveken ne bocsássák, salétromot az nyitrai püspök hogy Bécsben ne küldhessen, kegyelmed azok ellen igen szorgalmatosan viseltessen gondot, subordináljon arra vígyázó bizonyos gondviselőket, kik igen vígyázzanak és valakit megkaphatnak, kedvezés nélkül arestálják őket. Kegyelmednek ezekről akarám magamat resolválni és hogy minket tudósítson ott fenn való állapotokról, szeretettel intjük. In Cassa 3. Martij 1620. Circa 11. horam ante meridiem.

Kivül más irással: Exhibitae 6. Martii anno 20.

Külczim: Spectabili ac magnifico domino comiti Stanislao Thurzo de Bethlenfalva stb.

(Az utóirat a fejedelem irása.)

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban public. B. fasc. VII. No. 37.)

CLIX.

1620; márcz. 2.

Gabriel Dei gratia sat.

Generose, fidelis sat. Salutem sat. Nagy és elmulhatatlan okok miatt, főképen hogy az nemes Magyarországnak, ki mi nekünk is szükségnek idején ellenségünk ellen segítség volt, idején való oltalmazására és több nagy veszedelemben forgó keresztyén országoknak mind szabadításokra, s mind veszedelmes állapotjokból jó megmaradásokra való hozását

kifáradván hadainkkal, azoknak eventusát mily szép áldásokkal látogatta az úristen közhirekből és experienciakból is értheti. Azokat pedig mind egyéb dolgainkat is nem akarván eltitkolni, jobb alkalmatossággal világosabban értésére adjuk, és meg magyaráztatjuk. Hogy pedig távúl létünkben is valahol kívántatott mint édes hazánkra szorgalmatos vigyázásunk és atyai gondviselésünk volt kegyelmetekre, elég bizonyosság eddig minden bántódás nélkül szép békességben egész országgal való létele és megmaradása. Melyben, hogy jövődre is sokkal jobb móddal egyenlő értelemből elő mehessünk, mellettünk levő tanácsink tetszéséből rendelünk kegyelmeteknek oly okokért, kiben most egyéb semmiképen nem lehet, generalis gyűlést celebraltatni; fejezérvári városunkban az jövődjő judica vasárnapra, id est: ad diem quintum aprilis. Melyre mindaz nemes Magyarországnak és több confederatusinknak gondviselésétől magunk személyében bé nem érkezhetvén, bizonyos főcommissariusink által minden akaratunkat és az országra szorgalmatos gondviselésünket proponáltatni akarjuk. Hadjuk azért és parancsoljuk is, hogy az feljül megnevezett helyen és napon, minden okvetetlen magad személyében compareálj, hol istenünk akaratjából minden késedelem és mulatoztatás nélkül közönséges javára és megmaradására édes hazánknak minden jót és hasznos dolgokat végezhesstünk. Secus sub poena in generali decreto expressa non factururus. Datum in libera regiaque civitate Cassoviensi die 2-a mensis Martii anno Domini 1620.

Gabriel m. p.

Simon Péchy m. p.
cancellar.

Gaspar Bölönyi m. p.
secr.

*Kivül: Generoso Ladislao Cseffi de Nozay *) etc. Fideli nobis sincero dilecto.*

*) noszályi Cseffi László 1620-ban táblai hites ülnök.

(Eredetije a gy.-fehérvári káptalan levéltárában.)

CLX.

1620. márc. 15.

a)

Instructio

pro illustri, spectabili ac magnifico necnon generoso, prudenti, item et circumspecto dominis, domino comite Emerico Thurzó de Bethenfalva, perpetuo de Árva ejusdemque comitatus supremo et perpetuo comite, serenissimi principis Hungariae et Transylvanie etc. consiliario etc. Michaelae Bosanyi de Nagy Bosány et Joachimo Magdeburgero civitatis liberae et regiae Cassoviensis senatore, nomine dictae suae serenitatis inclitorumque statuum et ordinum inclyti regni Hungariae ad generalia confoederatorum regnorum et provinciarum comitia, in legatione expeditis.

In ipso itineris ingressu praelibati domini legati certa veredariorum loca ita disponere studeant, ut ex hisce regni partibus ad ipsam civitatem Pragensem usque, celeriori intimatione, literarum beneficio fienda, omnia acta legationis progressus, aut si quid forte difficultatis obvenire contigerit, de omnibus sua serenitas tempestive requiri ceteriorque reddi possit, nec circa perlationem literarum properam, nocivi ex remora defectus promaneant.

Ad locum destinatum, ubi, deo concomitante, salvi et incolumes appulerint, audientiamque apud suam majestatem regiam sunt habituri, eandem suae serenitatis, domini comitis, palatini, caeterorumque statuum et ordinum regni Hungariae, nominibus, qua decet reverentia, salute plurima impertientur. amicaque et vicina studia suae majestati regiae commendabunt, foelicissimaeque diuturnioris regiminis, optatae incolumitatis, vitaeque longaevae, incrementa conprecabuntur. Simili modo si occasio ferat, serenissimam quoque Bohemiae reginam convenienter salutabunt, utrique suarum majestatum, de recens nato principe congratulabuntur votis natales ejusdem prosequentur. Quos item ibidem praesentes principes imperii, duces, comitesve primarios repererint, pro sua quunque dignitate et conditione saluere eosdem jubebunt et honorifice suae serenitatis ac regni studia deferent. In conventu porro dominorum statuum et ordinum inclyti regni Bohemiae, nec non legatorum ex reliquis confoederatis provinciis eo expeditorum, sive is conjunctim cum suae majestatis regiae persona, sive seorsim instituatur, pariformiter salutem iisdem dicent et

quo meliori fieri poterit modo suae serenitatis regni et regni benevolentiam, studia et propensam affectionem denunciabunt.

Hisce rite et cum auctoritate peractis, priusquam ad confoederationis puncta, eorundemque tractatum deventum fuerit: exquisitissimis quibus unquam poterunt rationibus animum suae majestatis dominorumque confoederatorum mentem ad capessenda induciarum pacisque publicae studia inflectere satagent; quove omnis ipsis scrupulus, si quem in animis ipsorum super pactatis ex parte nostra, cum Romanorum imperatore induciis, haerere animadverterint, penitus eximatur, causas quibus tam sua serenitas, quam status et ordines regni Hungariae inducti eas iniverint dextre explicabunt, intimando illis quorum istud interesse putaverint suam serenitatem, si personae suae propriae evectionem, assequendaeque sublimioris dignitatis affectionem, publicis totius christianitatis, dominorum confoederatorum, cumprimis vero dulcissimae suae patriae et sympatriotarum commodis, permansioni et saluti praeferre voluisset, nullo plane labore regii fastigii culmen conscendere potuisse: conditiones siquidem electionis, quas etiam num prae manibus haberet, status et ordines regni sibi obtulissent, ipsum etiam regium diadema, quo reges Hungariae redimiti regni fasces apprehendere consueverunt, in sua esset potestate, nulla denique fortunae vis voluntati eiusdem obstitisset: verum contemplanti penitus, mentisque et cogitationum oculis circumspecte eas praevidenti difficultates et incommoda, quae passim cumulate prominerent, visum esse salutaris, undiquaque futurum, si in conspectu supremae majestatis qua par erat humilitate se demiserit, neglectisque iis illecebris, quibus ad provehenda, privata sua commoda concitari posset, omnia studia, omnem operam, curam denique et industriam, in recuperationem pristinae pacis, aversionem majoris christiani sanguinis effusionis, restinctionem quorumvis intestinorum bellorum, fomitum, restitutionem denique regnorum et provinciarum christianarum in pristinum florem fixerit et locaverit. His accessisse etiam id quod sua serenitas intra tempus induciis praefixum, earum beneficio freta, potentissimi christiani nominis hostis Turcae propositum voluntatemque explorari posse commodius certo sibi polliceretur, cui ea est a natura insita dilatandi imperii libido, ut in omnes intentus occasiones, eos qui Christo nomen dederunt, raro ita securos praestet, quin credula ipsi plus justo fide adhibita, incautos circumvenire negligat: ideoque summe necessarium fuisse atque etiam num videri suae serenitati, ut interea temporis Turca requisitus modis omnibus reconcilietur, neve in nobis arma convertat, tempestive complacatus, detineatur.

Gravissime autem omnium suam serenitatem in hanc mentem ut inducias pacisceretur, impulisse id quod certo intellexerit Turcarum imperatorem juvenculum, planetum temporis cum de induciis ageretur, qui nos, primarios, vezérios et consiliarios suos amovisse, locoque ipsorum juvenem substituisse vezérium, consiliariorum suorum moderatorem, cuius immaturis persuasionibus inductus pace praesertim cum Persa inita, omnes suas vires Asiaticas in Europam educere constituit; quas in quamcunque tandem Europae partem expedierit, ubique christianae reipublicae exitio, nobis terrori et periculo imminebunt, ni deus clementissimus eas a nobis averterit, ardente siquidem pariete proximo nostra aequae ac vicinorum res agitur.

His itaque justis et plausibilibus rationibus (ut multas alias incommoditates, quae tum in dies circa intertentionem exercituum nostrorum repululascere ceperant consulto praetereamus) ductam suam serenitatem ad inducias procliviorum, quam armorum continuationem reddi debuisset, domini legati edoceant, paratissimam etiam nunc eandem esse asseverantes, quae ultro in se receptas mediatoris partes apud imperatorem (cuius quidem rei jam hactenus tam litteris, quam internunciis suis non contemnenda jecit fundamenta) circa armorum depositionem et consequendas dominis quoque confoederatis inducias strenue velit transigere: modo ipsorum quoque confoederatorum, accedat voluntas, consensus, desiderium.

Hoc loco quasi per occupationem obviandum erit dominis confoederatis, si sine consensu et praescitu suorum legatorum inducias fuisse tentatas, tractatas et conclusas forte praetenderent, quo in casu rejiciendi erunt ad quintam confoederationis conditionem, in qua ipsorum praetensioni uberius responsum iri, domini legati spondeant. Quod si vero domini confoederati plures instantias intulerint, ad eas domini legati, pro sua prudentia et temporis rerumque conditione, sine tamen praejudicio autoritatis suae serenitatis et regni, sese scient resolvere.

Caeterum ubi ad seriem conditionum confoederationis digressio facta fuerit, circa singularum examen modo subsequenti domini legati sese accomodare noverint.

Ad primum. Fide jussio suae majestatis, pro absentibus Silesitarum et Lusatae utriusque legatis facta compleatur et per omnia conforme sit originale confoederationis diploma, literis per legatos suae serenitati Posonii exhibitis.

Vice versa, si quae huius rei mentio intervenerit et domini confoederati idem efflagitaverint, sponsonem pro parte statuum et ordinum trium nationum Transylvaniae, suae

majestati, regno Bohemiae, et confoederatis provinciis per suam serenitatem factam eadem in proxime futura diaeta regni Hungariae, sese adimpleturam promittit.

Ad secundum. Quod secundum circa limitationem auxiliorum subministrandorum, domini confoederati prius sese declarent quantumnam auxiliorum possint et velint regno huic necessitate ingruente suppeditare. Quo cognito domini legati scient ex parte suae serenitatis et regni ipsis quoque conformia auxilia promittere. Hoc loco dominis confoederatis proponenda erit militum Hungarorum in confiniis intertentio, ex quibus auxilia celeriora et maiori cum commoditate in singulas occasiones et necessitates dominis confoederatis educi poterunt, modo ipsi quoque oblata pecuniaria subsidia tempestive administrent, in intertentionem ejusmodi militis praesidiarii primitus convertenda, res vero haec quo poterit majori studio et ferrore per dominos legatos urgeatur. Ex parte nihilominus dominorum confoederatorum ampliora auxilia inculcata ipsis diligentissime Turcici hostis potentia, vicinitate, immanitate et celeritate, exigent domini legati. Ex nostra vero iisdem rationibus praevis, auxilium ad summum ultra decem millium hominum numerum non promittatur. Confinia siquidem praesidiis continuis denudari ob Turcarum propinquitatem nequeant. In summa denique et extrema necessitate, vigore confoederationis simul vivere et mori nos velle spondeant.

Ad tertium. In receptione aliorum circum vicinorum regnorum in hanc confoederationis societatem, domini legati caute procedant, primoque omnium de praesentia legatorum ibidem in diaeta affuturorum inquirant, plenipotencias ipsorum et postulata accurate indagent; et de legitimatione plenipotentialem securos se reddant. Ac tandem quos sincere et fideliter cum confoederatis agere sufficienter exploraverint, eatenus quatenus sese voluerint accommodare capitulationi confoederationis habeant plenarium eos in societatem recipiendi potestatis facultatem. In casu vero quo scrupulus, difficultas, vel quidpiam limites et cancellos capitulationis hujus excedens interveniret, extunc seriem postulatorum talium legatorum (optima interim spe illis facta) relationi in proxime futura regni diaeta fiendae reservent, statibusque et ordinibus regni discutiendam et deliberandam proponant, ne in confoederationis articulos forte impingatur; ab illis demum, quos domini confoederati citra controversiam sibi adsciscendos censuerint, subsidia pecuniaria in conservationem confinium regni huius specificè declaranda et notificanda, exigi debebunt, priusquam in receptionem illorum fuerit consensus, non tamen omittatur auxilii quoque tempore necessitatis instar aliorum regnorum

et provinciarum confoederatorum regno huic, praeter pecuniaria subsidia, promissi, pariformis administrationis promissio, assecuratione sufficienti mediante ab ipsis exigenda et urgenda.

Ad quartum. Quoad quartum huic delegati per omnia inhaereant.

Ad quintum. Cum de induciis coeptum fuisset tractari, requisiti fuerant sub ipso statim initio domini legati suae majestatis et regni ac confoederatorum provinciarum tum praesentes, de ipsorum in paciscendis induciis proposito, verum illi superinde nulla sese instructos esse affirmantes informatione, nihilominus in mensis unius suspensionem armorum consenserunt, quibus conditionibus, id domini legati copiosius poterunt ipsis recensere. His itaque si ex parte ipsorummet debita satisfactio non est subsecuta, induciarum beneficio se excludi non nostra culpa, sed suapte sponte querantur. Hoc loco si Caesar salvum conductum forte ipsis concesserit, dominique confoederati alienis animis sese ab eius acceptatione exhiberent, extunc aliquando rigidius strictiusue erit dominis legatis cum ipsis expostulandum, expresseque opponendum, regnum hoc ob vicinitatem tam potentissimi hostis Turcae, Polonorumque vicinorum insolentias praedae sese et direptioni temere non posse pro voto aliorum prostituere, formidandumque esse unice, ne intestinis istis ferventissimisque odiis et armorum continuatione, duae litigantium partes, tertium in cervices suas attrahant et provocent litis diremptorem.

Ad sextum. Circa sextum prioris summae in conservationem confiniorum antehac contribui solitae numerum diligenter prius domini legati investigent; hoc cognito, instent ut in duobus terminis pro festo nempe S. Georgii militis et martyris una, in festo S. Michaelis archangeli annuatim altera subsidii pecuniarii pars, infallibiliter et sine defectu medio certorum et in instanti denominandorum commissariorum administretur. Confiniorum vero ruinam, qua fieri poterit meliore forma exaggerent in eorundemque restaurationem seorsim certam pecuniae summam implorent.

Ad septimum. Instructio ad portam ex parte nostra expediendis legatis communicanda, transmittetur ab hinc dominis legatis propediem: terminus vero expediendorum legatorum circa festum Georgii incidere poterit; persuadendum itaque erit suae majestati et dominis confoederatis, ut ad illud tempus suos quoque legatos, muneraque addecentia appromp-terint, defectumque omnem praecaveant, circa festum item divi Georgii hic Cassoviae, antequam sua serenitas ad comitia Novisoliensea moverit, legati ipsorum sese sistant certo certius.

Ad octavum. Si urserint domni confoederati commissiones introscriptas dirigendi erunt ad articulum XII diaetae Posoniensis anni millesimi sexcentissimi decimi noni, et si temporis ratio admiserit de terminis competentibus et locis in quae convenire debebunt, domini commissarii certi quippiam determinari poterint.

Nonus manet in suo vigore.

Decimus manet.

Ad undecimum. Juxta regni limitationem circa valorem monetarum factam, domini legati monetae negotium rectificare quo poterunt meliori modo enitantur. Ita tamen ut aureus ducatus non excedat numerum denar. 240, tallerus Joachimicus den. 140.

Ad duodecimum. Domini defensores nominentur, ex parte quoque dominorum confoederatorum, hinc siquidem illi jam sunt deputati, quosnam ad defensionis huius opus elegerint, domini legati inquirant. Ad futuram vero diaetam Neosoliensem, domini confoederati, certificati solenniter per dominos legatos, suos quoque nuncios expediant, inibi siquidem vigore induciarum de pace utrimque ineunda tractari debet: et si quae forte dubia intervenerint de iis ab eorundem legatis informationes erunt capiendae.

Ad decimumquartum. Belgica ratio sublevandorum militum si poterit utrimque introduci domini legati pro sua diligentia adlaborent. Miles enim Hungarus exiguo stipendio contentus annonam et alias necessarias merces duplo triplove majori precio in exteris regionibus cogitur comparare, quam Germanus miles et extraneae nationes magna salaria habentes in regno hoc Hungariae. Vel igitur in regnis et provinciis confoederatis levioris debebunt omnia vendi Hungarico militi, vel vero superfluum gravium expensarum respublicae debebunt ex propriis refundere.

Ad decimum quintum. Promoveant domini legati sedulo introscriptorum librorum et privilegiorum inquirendorum recuperationem et libros, acta et privilegia, quae reperta fuerint ad se recipiant, fideliterque reportent.

Ad decimum septimum. Domini legati super hoc articulo verbotenus dominos confoederatos, quid contra eius continentias commissum sit, uberius informet iisdemque insinuent, caveantque sedulo ne deinceps tale quippiam patretur.

Extra hanc seriem domini legati gravissimis et ponderosis rationibus omnique studio et artificio in id incumbant et desudent, ut quidnam animi, spei et fiduciae circa productionem ulteriorem armorum et unde habeant, tam in milite, quam pecuniariis subsidiis pollicitationes et an usque ad finem

bellum honeste continuare possint, ne super glacie, fundamenta rei tam arduae posita esse videantur, penitius explorent. Ac tandem conventionem super singulis capitulationis articuli facta solenniter concambiatio et permutatio diplomatum, utrimque prout nempe Posonii conclusum extitit, fiat et peragatur.

Caetera, quae forte ultro citroque occurrerint Domini legati ex debita in suam serenitatem communem patriam (praeminentia, libertate et autoritate utriusque ob oculos habita) fidelitate, sinceritate et observantia, pro sua dexteritate, diligentiaque agant, tractent et publicum ante omnia bonum promoveant: ita Deus ter optimus maximus itineri, progressibus et actionibus illorum clementissime benedicat, eosdem salvos et incolumes conservet ac tandem rebus pro voto feliciterque peractis, optata cum resolutione reducat. Actum in civitate libera et regia Cassoviensi ex pleno consilio die decima quinta mensis Martii anno domini millesimo sexcentesimo vigesimo.

Gabriel mp.

Simon Péchy

(P. H.) cancellarius m. p.

Sigismundus Rákóczy mp.

(P. H.)

Comes Sigismundus Forgách
de Gimes mp.

(P. H.)

Georgius Rákóczy m. p.

(P. H.)

Melchior Alaghy m. p.

(P. H.)

Paulus Apponi m. p.

(P. H.)

Stephanus Kaltai m. p.

(P. H.)

Comes Christophorus

Erdeődi m. p.

(P. H.)

Martinus Beniczky m. p.

(P. H.)

Hieroslaus Zmeskal m. p.

(P. H.)

Nicolaus Monaky m. p.

(P. H.)

Fran. Dooczy m. p.

(P. H.)

Georgius Széchy mp.

P. H.

Caspar Ilieshazy m. p.

(P. H.)

Andreas Jakussith m. p.

(P. II.)

Nicolaus Bocskai m. p.

(P. H.)

Steph. Niary m. p.

(P. H.)

Georgius Cegenyi m. p.

(P. H.)

Joannes Sándor m. p.

(P. H.)

Joannes Bogdani m. p.

(P. H.)

Joannes Rákóczy m. p.

(P. H.)

Johann Kraus m. p.

b)

1620. márcz. 16.

Nos comes palatinus, comites ac barones, proceresque ac magnates, serenissimi principis et domini domini Gabrielis dei gratia regnorum Hungariae Transsylvaniaeque principis et Siculorum comitis etc. consiliarij caeterique status et ordines inclyti regni Hungariae in praesenti conuentu partiali Cassouiensi constituti. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit vniuersis, quod cum per illustrissimum dominum comitem Emericum Thurzo de Bethlenffalwa, haereditarium et supremum comitem de Arva, ac per regnum Hungariae consiliarium, res quasdam preciosas, pro praesenti regni necessitate, in honorarium excelsae portę Ottomanicae ad valorem viginti millium florenorum coemere et comparare debeamus, ideo, in eo vniuersos et singulos mercatores et negotiatores assecurandos, affidandos et certificandos duximus, ut quicumque praefatas res mercimoniales in rationem praedicti regni Hungariae erogandas sibi censuerint ad eum certum terminum, quem dictus dominus comes refusioni et solutioni praefixerit, praetactam viginti millium florenorum pecuniae summam ex contributione regni ad eundem usum iam ordinata plene et integre deposituri et persoluturi sumus, prout assecuramus, affidamus et certificamus harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in libera regiaque ciuitate Cassouiensi die decima sexta mensis Martij. Anno domini millesimo sexcentesimo vigesimo.

Következnek a pecsétek, szám szerint 21, és az aláírások, szám szerint 18, következő rendben s mindenik két sorban :

Comes Sigismundus Forgach de Gimes m. p., Georgius Szechy m. p., Georgius Rakoczy m. p., Melchior Álaghi m. p., Caspar Ilieshazy m. p., Andreas Jakusith m. p., Georgius Perenni m. p., Comes Christophorus Erdeődi m. p., Stephanus Rakoczy m. p., Paulus Apponi m. p., Nicolaus Bochkay m. p., Martinus Beniczky m. p., Joannes Sandor m. p., Hieroslaus Zmeskal m. p., Johannes Bogdani m. p., Nicolaus Monaki m. p., Joannes Rakoczy m. p., Franciscus Dooczy m. p.

(Eredetije a gr. Batthyány-féle köpcsényi ltárban.)

CLXI.

1620. márcz. 16.

Gabriel Dei gratia sat.

Spectabilis ac magnifice domine comes, nobis honorande. Salutem et benevolentiam nostram. Noha Horváth István ennek előtte Ferdinánd császár ő felsége hűsége alá adván magát, bizonyos ideig hazájában nem jöhetett, mindazáltal nem akarván hazájától és nemzetségétől tovább idegenkedni, mivel magát megismervén hozzánk folyamodott: mi is fejedelmi kegyességünket akarván hozzája megmutatni, valami marhái, javai és egyetmási ez elmúlt üdőkben elprédálttának volt, azoknak megadása és restituálása felől, mivel más patens mandatumunkban is demandáltunk minden végbeli tisztviselőknek; kihez képest kegyelmedet is *authoritate qua publice fungimur*, intjük, ez levelünk látván, valabol a kegyelmed tiszti alatt marháiban és akárminévvél nevezendő javaiban feltalálhat, mindeneket mind az Damasdon levő házával és molnával együtt, melyet saját pénzén vött volt, adasson meg kegyelmed nekie és egyébképen is ott az végekben tétessen igazat neki. Bene valeat nec secus faciat. Datę Casoviae die 16. Martii anni 1620.

Benevolus

Gabriel

mpria.

Simon Pechy
cancellarius mp.

Caspar Bölöny mp.

Külszim: Spectabili et magnifico domino comiti Stanislao Thurzo de Betthlenfalva, consiliario nostro, terrae Scepusiensis eiusdemque comitatus supremo ac perpetuo comiti, partium regni Hungariae Cis-Danubianarum generali, arcisque et praesidii Uyváriensis ac confinium antemontanorum supremo capitaneo. etc. Nobis honorando.

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban, Public. B. fasc. 7. Nro 42.)

CLXII.

1620. márcz. 18.

Gabriel Dei gratia sat.

Spectabilis et magnifice nobis honorande. Salutem stb. Meghallgatván in pleno consilio az kegyelmed praesidiumjának Szepesvárában való bevételéről mind az két félnek praetensióját, arról discursive ez két utat találtuk föl, hogy mivel Alaghi Menyhárt uram fejéig jószágáig felel Thurzó Krisztofné asszonyom felől, hogy sem praktikálni, sem az ország ellen semmit nem akar indétani abban az helyben, tehát palatinus uramtúl extraháltatnék arról való testimonialis levél és maradna azonban az gyalogok bevétele, nagyobb haszonatlan költségnek eltávoztatásának okáért. Avagy ha ez sem tetszenék, tehát tartozzék Thurzóné asszonyom az várban bebocsátani az kegyelmed ötven gyalogit, melyeknek a nélkül is juxta statuum et ordinum deliberationem kellett volna megfizetni kegyelmednek, de úgy, hogy azoknak kegyelmedtől járván fizetések, az contractus szerint való régi és ekedig szokott hitre legyenek kötelesek. Erre penig micsoda okokból indéttatunk legyen, megértheti kegyelmed bővebben maga követinek Csúty Istvánnak relatiójából. Kegyelmed immár ez kettő közül lássa melyik tetszenék inkább, Alaghi uram kezessége-e, avagy az gyalogok ez felől specificáltatott mód szerint való bevétele. Isten éltesse kegyelmedet. Datum Cassoviae 18. Martii anno domini 1620.

Benevolus

Gabriel m. p.

Simon Péchy
cancellarius mp.

Külczim: Spectabili ac magnifico domino comiti Stanislae
Thurzó de Bethlenfalva stb.

(Eredetije a magy. kir. orsz. levéltárban Public. B. fasc. 7. Nro 41.)

CLXIII.

1620. márcz. 19.

Spectabilis et magnifice domine nobis honorande.

Császár ő felsége minthogy ennyi sokszori untatásunkra instantiánkra az confoederatus országokkal nem hogy derekas induciákra lépnek, de csak az egy holnapig való armorum

suspensiót sem akarja nekik megadni, hanem inkább az ellen minden hadait megindítván reájok küldte, kikkel az más hétfőn azaz 9. Martii volt is harczok Bécsnél, melyből mit akarjon ő felsége kihozni, az jelen való tanácsurak sokat discursálván, világosan áttallátják, hogy azokat akarnák először opprimálni és azután mivelünk azt gondolja, hogy pro libitu tractálhatna; mely hogy rajtunk meg ne történjék, az urak mit deliberáltak legyen az mostani állapot felől, mind azokról Csúti uramtól kegyelmednek bőségesen izentem; mely doll gokra hogy kegyelmednek szorgalmatos gondviselése legyet és igen hamar, felette szeretettel kérem s intem kegyelmedek mert periculum in mora. Az törökkel mint akarnak ellenünn végezni s eddig is mit végeztenek, az portáról Korlát István uramék igen bizonyosan informálnak, minden héten jó levelek hozzám az portáról. Kegyelmed igen vigyáztasson igen, mert bizony sütte akarják aláunk az tikmonyat rakni. Pozson, Sopron, Óvár kívántatik hogy igen nagy vigyázásban legyen. Nekem kegyelmed gyakran irasson és bizonyos hírekkel tartson. Quem foeliciter valere cupiens. Ex Cassa 19. Martii 1620.

Benevolus

Gabriel mpria.

Külön papíron : P. S. Jut eszünkbe, hogy egyik levelőben az dica felől azt is irta volna minekünk, hogy úgy informáltak volna kegyelmedet, hogy mi az dica restantiából sokat imide amoda eldeputáltunk volna, ki miá nem lenne az dica elegendő az végbelieknek megfizetésekre. Azért arról azt írhatjuk, hogy valaki informálta arról kegyelmedet, de nem jó informatora volt kegyelmednek, mert mi tizenkétszáz forintnál többet az vármegyék pénzből soha hova (*sic*) nem deputáltuk; viszontag úgy tetszik, hogy nem annyi bort adtunk Ujvárba, hanem majd 800 akó szentgyörgyi, bazini bort adatunk oda, melynek az summája többet teszen az 1200 frtnál. Azért eztet mireánk bár senki ne vesse, hanem értse kegyelmedtől, miben legyen az dolog és amaz bor úrában tudja kevés deputatióunkat.

Külsőim : Spectabili ac magnifico domino Stanislao Thurzo de Bethlenfalva, perpetuo Terrae scapusiensis eiusdemque comitatus supremo ac perpetuo comiti. stb. stb.

(A levél — az utóirat kivételével — Bethlen Gábor írása. Eredetije a m. k. orsz. levéltárban Publicorum B. fasc. VII. Nro 40.)

CLXIV.

1620. márcz. 20.

Gabriel dei gratia sat.

Spectabilis ac magnifice domine nobis honorande. Salutem stb. Mi ilyen ítéletben voltunk, hogy az országnak végezése szerint Poson várából ekedig régen a nímet praesidium kiküldetett; de a mint mostan értésünkre adják, nem hogy kimentenek volna belőle; sőt inkább két nímetet bocsáttottanak volt fel fizetések felől Ferdinánd császárhoz és újlag fizetéseket meghozván, mind tiszta tallérul fizettenek volna nekik. Mely nagy vigyázatlanságon eleget nem győztünk csudálkozni és félvén is, ha a dolog ebben kezd előmenni, valami szerencsétlenség a helyen ne történjék. Kegyelmedet azért intjük, sőt autoritate nostra, qua publice fungimur, hagyjuk és parancsoljuk is, mindeneknek előtte kegyelmednek erre legyen főbb és szorgalmatos gondja, találjon módot benne, az nímet praesidiomot Posonból küldje ki. Mert ha, kitől isten ótalmazzon, az országnak ilyen szép házán valami szerencsétlenség történnék, abból mennyi alkalmatlansága és akadályja következne szegény nemzetségünknek, igen könnyen megítélheti. Bene valaat, nec secus faciat. Datum in libera regiaque civitate Cassoviensi, die 20. Mensis Martii anno domini 1620.

Benevolus

Gabriel mpria.

Simon Péchy
cancellarius mp.

Alább Bethlen G. kezével: irtunk az korona őrző uraknak, hogy minden késedelem nélkül az nímetet az várból kivigyék, kegyelmed tovább őket ottbenn lenni semmi úton ne engedje, hogy az ország indignatiója rajtunk ne legyen, én kegyelmednek megírtam és ha nem cselekedni, nem én, hanem kegyelmed leszen az oka.

Külczim: Spectabili ac magnifico comiti Stanislao Thurzó de Bltehtnfalva. stb.

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban.)

CLXV.

1620. márcz. 20.

Gabriel, dei gratia sat.

Spectabilis ac magnifice domine nobis syncere dilecte. Salutem et favorem nostrum. Adák értésünkre, hogy kegyelmednek távul létében Poson várából a német praesidium két gyalog nímeket Ferdinánd császárhoz felküldvén, fizetéseket újlag kész tiszta tallérul meghozták volna, mely dolgon eleget nem győzünk csudálkozni, holott az ország végezése szerint mi azt ífáltuk, hogy régen Posonból a nímetek kiküldeszenek. Az mostani állapathoz képest ha az dolog mind ebben megyen elő, félő, hogy azon a helyen valami szerencsétlenség ne essék, ki ha megtörténék, kitől isten megótalmazza szeginy hazánkat, nemzetségünket, mennyi alkalmatlanságok fognak abból következni, kegyelmed igen könnyen megítfilheti ; kegyelmedet azért intünk (*sic*), sőt autoritate nostra qua publice fungimur, hagyjuk és parancsoljuk is, ez dologról Révay Péter urammal beszélgetvén, mindjárást találjon módot benne és mentől hamarébb a' német praesidiumot Posonból küldje ki ; mert ha tovább mégis az ország végezése ellen az várban benn maradnak, abból akárki ífleti szerint is semmi jó nem következik. Secus non facturus. Datum Casisoviae die 20. Martii anno 1620.

Gabriel m. p.

Simon Péchy
cancellarius.

Külczim : Spectabili ac magnifico domino Stephano Pálffy de Erdőd comiti comitatus Posoniensis, sacrae regni Hungariae coronae conservatori et regni ejusdem consiliario etc.

(Egykorú másolat a báró Révay-család styavniczkai levéltárában.)

CLXVI.

1620. márcz. 20.

Gabriel dei gratia sat.

Spectabilis ac magnifice domine nobis honorande. Salutem stb. Magunk kezével írt levelünkben Csúthi István relatiójára mutatván, bizonyos okokból jobbnak ífáltuk lenni, hogy írásunk által mind neminemű dolgokról, mind pedig kegyelmednek egynehány rendbéli leveleire választ íránk.

Az mi illeti azért a' pénz dologát, mindjárt az administratorok tegyék szerét pénznek, ha többnek nem, bátor csak negyvenezer forintnak, inscribáljanak, instructiójok szerint a' papi jószágban, ha kinek ahhoz kedve leszen. Ezen pénznek nyolcz ezerét küldjék Sopronban és fogadjanak tizenkétszáz kopjást és nyolczszáz gyalogot, kegyelmed pedig mindjárt hivassa levelünkben megnevezett főembereket és demandáljon nekik; mindenik kapitán fogadjon három-háromszáz kopjást, ne hajdukát; ad minus 1500 kopjást mentől hamarabb lehet, conducáljanak; és megmustrálván őket, egy hópénzt adjanak nekik. Gyalogot kétezeret fogadjanak; de igen jó gondviselő, vitéz, látott hallott kapitányokat kell eleikben praeficiálni; ötszáz, nem több, legyen egy kapitánság alatt. Kegyelmed pedig semmit ne késsék, hanem mindjárt Újvárbán menjen be és fizessen meg az vitézlő népnek, valamint s valahogy lehet, ha csak két óra lehet is és mustrálja meg minden helyen valókat, állassa helyére őket, készítse in omnem eventum. Az mostani állapathoz képest az ország végezése szerint Posonból ki kellett volna ekédig a nímét praesidiumnak menni; arra kegyelmednek legyen szorgalmatos gondviselése, mindjárt küldjék ki őket Posonból és arra a helyre felette nagy és szorgalmatos vigyázás legyen; kiről más levelünkben bővebben irtunk kegyelmednek; ahhoz tartsa magát kegyelmed. Valahonnan mi hadnak szerét tehetik és fogadhatnak, kegyelmed azontól szállítsa által Szakolczában, ott mustráltassa meg őket és ott fizessenek nekik, Thúry Ferenczet praeficiálja hatszáz lovas előtt; mindazáltal a Morván által senkit hírünk nélkül ne bocsásson. — Igen bizonyosan informálnak bennünket az fényes portáról, hogy Vácot, Veszprémet, Tatát császár nevével a töröknek ígérték, az ott benn való legatus 100000 aranyat (*ígért*); eddig adtanak 20000 tallért. Starczert 22. Februarii akarták expedálni, ha az mi oratorink nem obviálhattak expeditiójának, kiknek mindazáltal nagy reménységek volt, hogy a legatiót impediálhadják. Az urakkal együtt kapitányokat ezeket rendeltük: Zay Lőrinczet, Fácnsy Ferenczet, Akai Istvánt, Thúry Ferenczet, Szobonya Istvánt. Ezeket kegyelmed mindjárt hivassa és imponálja nekik, hogy három-háromszáz kopjást fogadjanak. Lipót Péchnek újlag demandáltunk, hogy az pénznek és postának szerzésében igenigen szorgalmatosan fáradjon. Nem bánjuk, sőt igen akarjuk, hogy a komáromi vitézlő népnek foglaló pínzt, egy-egy forintot adasson kegyelmed; kiket meg nem késlelvén, mindjárt hivassa el őket, szállítsa Szakolczára; mert ha oda szállanak; azonnal nagyobb szívek leszen az confoederatus országoknak, amonnan is hamarabb reámen-

nek az induciákra. A mely egynehány lengyel, kozák általment az országon, másunnan is irtanak azok felől mi nekünk; elég gyalázat az minekünk, hogy csak ennyi vigyázás sem volt reájok. Ennekutána igen kívántatik, hogy más vigyázás legyen az passusokra. Az gyarmati kapitánság felől ír kegyelmed; azt pedig mi soha senkinek vita durante nem adtuk: mert nem is láttunk oly tisztet, az kit gallérához varrjanak az embernek; kegyelmed azt az tisztet mi akaratunkból Sóos Istvánnak adja. Kegyelmednek egyik panaszkodó levelére azt irhatjuk, hogy mi kegyelmednek derogamenjére semmit sem cselekedtünk azzal, hogy a vármegyékre irtuk, kihöz kellessék hallgatniok tempore extremae necessitatis, tudniillik ha az ellenség oly közel volna, hogy később jünne kegyelmedtől az segítség a' vármegyéknek. Mert e felől ő magok a vármegyék egynehányan requiráltak bennünket, azzal okot adván írásunkra; mindazáltal megparancsoltuk azon vármegyéknek, hogy ennekutána attúl függjön hadok, a' kit kegyelmed eleikben rendel. És mivelhogy az Dunántúl való elfoglalt egynehány helyekről, hasonlóképen az Kamper György kastélya sub induciis történt ostromlásáról Meggau uramat megtalálta, kegyelmed megvárja onnan a resolutiót. Interim mindazáltal megóalmazza kegyelmed a megnevezett farkasfalvi kastélyt. Jóllehet demandálta immár az császár azoknak a Dunán túl elfoglalt helyeknek restitutióját; kit ha debito modo effectuáltak-e, avagy azonban vannak-e azok a helyek, végére menvén, kegyelmed adja értésünkre. Végezetre semmiképen be ne bocsássa kegyelmed az profontot Komáromban, kiről kegyelmed nekünk ír, azt semmiképen meg ne engedje kegyelmed, sőt Althan Jánost is serio inhibeálja kegyelmed ebbeli számdékáról. In reliquo foeliciter valeat. Datum Casoviae die 20. mensis Martii anno domini 1620.

Benevolus

Gabriel mp.

Alább más kézzel: Pénznek szerit tévén, egy hópénzt adasson kegyelmed az komáromi legényeknek, de kopját vètessen föl velek.

Külczim: Spectabili ac magnifico domino comiti Stanislao Thurzó de Bethlenfalva, terrae scepusiensis ejusdemque comitatus supremo ac perpetuo comiti, partium regni Hungariae Cisdanubianorum et antemontanorum confinium supremo capitaneo et consiliario nostro etc. Nobis honorando.

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban.)

CLXVII.

Kassa, 1620. márcz. 20.

Bethlen Révay Péterhez.

(Révay ltár, Révay P. és a sz. korona 48 l.)

CLXVIII.

1620. márcz. 21.

Gabriel Dei gratia regnorum Hungariae et Transylvaniae princeps ac siculorum comes etc.

Spectabilis et magnifice domine nobis honorande. Salutem et continua benevolentiae nostrae incrementa. Az kegyelmed jámbor szolgájátúl Zoltán Ferencztől kezünkhez hozott leveléből megértettük, hogy az útnak nehéz volta miatt kegyelmed úgy nem siethet, az mint maga kívánná, mindazáltal hogy kegyelmed éjjel nappal sietni igyekszik, azt jól cselekedti kegyelmed; magunk részéről is igen akarnánk, ha kegyelmed az végezett napra Prágában beérkezhetnék. Haller István uram útban lévén minemő resolutiót, mely per decretum kiadatott, elől küldte legyen póstán minekőnk, annak igaz pariajából kegyelmed bővebben megértheti, és mely könnyű válasza lött légyen könnyen megítélheti. Véle vagyon az császárnak bizonyos egy követe, melyet semmiképen reá nem birhatta, hogy póstán jőne alá véle együtt, hanem szekéren vontatja magát. Ide érkezvén, minthogy az decretumbeli resoluciójában az derék dologrúl való izeneti felől ő reá mutat az császár, mely nap ide jön, mindjárt más nap szembe leszőnk véle, és itt nem sokáig tartóztatván őket, mindenekről valamiket itt fog proponálni syncere informálunk (igy) kegyelmedet. Az fejedelem asszony cseh királyné asszonynak irt congratulatoria levelet az kassai követnek *) adták, hogy kegyelmednek praesentálja, de ha szintén kezénél volna is kegyelmednek, azt immár be ne adja kegyelmed, hanem mást iratott, a mellé szép persiai marhákot is küldett ő fölségének, melyet az utólbani levelével kegyelmed ő fölségének bepraesentálja, és az fejedelem asszonynak jó akarattalbeli szolgálatját ajánlja ő fölségének kegyelmed. Isten tartsa kegyelmedet, és tegye minden útait dolgait szerencséssé. Datum Cassoviae die 21. Martii. Anno domino 1620.

Fr. benevolus

Gabriel m. p.

*) E szót Bethlen javítá ki.

(*A fejedelem sajáték zül tródsdval*) :

Fő musika hegedüst, lantest, ki theorbat (?) is verjen, cornétistát szerzeni kegyelmed ne feledkezzék dolgai közt.

Külön lapon :

Ex decreto sacratissimae Romanorum imperatoriae ac Germaniae Hungariae Bohemiaeque etc. regiae maiestatis etc. domini domini nostri clementissimi, magnifico Stephano Haller de Hallerkeő etc. illustrissimi principis Gabrielis, Hungariae et Transylvaniae principis et Siculorum comitis, gratiose significatur: maiestatem suam caesaream regiamque probe ea quae praefatus illustrissimus princeps Transylvaniae, pro impetrandis menstruis inducijs et armorum suspicione (*igy, suspensioe helyett*) ad palatini electoris Bohemorumque et ceterarum illi regno incorporatarum prouinciarum instantiam intercedendo, et dictus internuncius oretenus diffusius exponendo proposuit, intellexisse, habitaque desuper matura consultatione deliberasse, pro nunc quidem in gratiam et ad intercessionem sui principis, ad ostendendam propensam animi sui procurandae pacis publicae cupiditatem, petatum saluum conductum quidem concedere, atque in eum finem ei ad manus suas proprias consignandum demandasse: quod vero ad petitam suspensionem armorum attinet, quid hac super re utpote tanti momenti gratiose pro tempore deliberauerit, cum res prolixioris sit tractatus, ad hanc nostram declarationem insinuandam, tum alia multa, negotium publicae pacis ac quietis, regnique mei tranquillitatem et commodum concernentia, tractanda, certos fideles suos delegatos, ad illustrissimum principem Betthlenum mittendos destinauit, a quibus omnia oretenus diffusius intelliget, ipsum Haller vero simul benigne requirens, ut et delegatis suae maiestatis ad bonum publicum promouendum cooperari, et omni auxiliij genere apud suos assistere velit. Facturus in hoc suae maiestati rem gratam, quam data occasione tam de persona sua, quam suis omnibus caesarea regiaque (*maiestas kimagadt*) gratia sua compensare et recognoscere non praetermittet. Cui simul in reliquo benigne propensa manet, eumque gratia sua complectitur.

Per sacram caesaream regiamque maiestatem Viennae die 9. mensis Martii, anno domini 1620.

Laurentius Ferenczffy.

Kivül: Magnifico Stephano Haller de Hallerkeő comiti comitatus Kikelleő etc. ad sacram caesaream regiamque maiestatem ab

Illustrissimo Gabriele Hungariae et Transylvaniae principe et siculorum comite etc. ablegato internuncio assignandum.

Külczim: Spectabili ac magnifico comiti Emerico Thurzo de Bethlenfalwa etc.

(Eredetije a gr. Batthyány-féle köpcsényi ltárban.)

CLXIX.

Kassa, 1620. márcz. 23.

Be thlen Balassa Fererczhez.

(T. M. Államokmánytár. 205.)

CLXX.

1620. márczius 24.

Gabriel dei gratia stb.

Spectabilis ac magnifice domine comes nobis honorande. Salutem stb. Minemű panaszolkodásokkal találtnak legyen meg fizetések felől az végbeliek, leveleket kegyelmednek in specie oda küldöttük, abból megláthatja és értheti kegyelmed; csudálkozunk rajta, hogy ennyi ideig semmi pénznek szerit nem teheték a tisztviselők, a kik arra rendeltettek; holott minden oda fel való proventusokból, papi jószágokból közünket azért vöttük ki, hogy az vitézlő rendnek fizetések meglévé, panaszolkodásokra való alkalmatosság ne adatnék. Immár azt sem causálhatják az dicatorok, hogy az artikulusokat ki nem küldöttük volna; mert minden vármegyékre megvitték. Az administrator nekünk azt írja, hogy az pénznek szerit nem tehetnék, hanem innen kellene küldeni, de abban semmi mód nincsen és innen nem is várhat; mert a Fátrán innen levő végekben is az fizetés kívántatik, azt is magunk tárházunkból kellett kiteljesítenünk. Kegyelmedet azért intjük, kegyelmed is mindenfelé az dicatorokat sollicitálja, mentől hamarébb tegyék szerét az pénznek és maga se késsék, hanem bemenvén tisztiben, fizetessen meg az végbelieknek, hogy az fizetetlen-ség miatt, az törököknek gonosz szándéka lévén Vác ellen, valami szerencsétlenség hazánkban ne történnék. Bene valeat. Datum Cassoviae die 24. Martij anno domini 1620.

Benevolus

Gabriel mpria.

Külső: Spectabili ac magifico domino comiti Stanislao
Thurzó stb.

(Eredetije a m. kir. l.am. levéltárban.)

CLXXI.

Kassa, 1620. márczius 26.

Bethlen a kassaiaknak.

(Sárosp. Füzt. 1862. 449.)

CLXXII.

1620. ápr. 1.

a)

Illustris et magnifice domine!

Császár követe nagy pompás jövetelének késedelmes volta miatt én kegyelmednek eddig nem írhattam, mivel bizonyost akartam írni. Az követ az múlt pénteken érkezvén be, szombaton kénáltam az audientiával, de recusálván készültségével, vasárnap inter 9-m et 10-m volt audientiája; hét-főn 12 órakorig sokat disputálván vélle, tegnap resolváltam magamat és ma expediálom. És hogy hosszú írással ne terheljem kegyelmedet, az legatióját de verbo ad verbum le íratván kegyelmednek, ex inclusis minden tractáját világosan megérti, holott peroratióját és beadott scriptumit kegyelmednek megküldtem. Summája minden követségének az, hogy segítséget az confoederatusoknak ne adjak, annak felette contra inducias pacta quaedam sunt attentata ex parte nostra, melyeket kívánta császár complanáltatni, kikre minemű resolútiót adtam legyen, annak is paráját kegyelmednek includáltam; melyekből mind ő felsége király s mind kegyelmed eszébe veheti, hogy császár abban mesterkednék, miképen elszakaszthatna egymástól, melyet ha effectuálhatna, mindeneket megnyert dolognak tartván, nemhogy induciákat adna, de csak az kevés napokig való armorum suspensiot sem adná meg, hanem valóban rajtok lenne, mert a' bizonyos dolog, hogy segítséget derekason vár az francziai királtól s bavarustól; nagy bizodalma vagyon az törökhöz is, kiben talám adja isten, hogy ő felsége megfogytokzik, noha most is követet expediált a portára. Ennekem mely igen offerálja ő felsége jó akaratját, Haller uram maga keze írását assignálta nekem arról, mely

szókat császár maga szájából értett in privato colloquio; kegyelmednek mind az maga írását s mind az deákul való fordítást includáltam, mely ígéretekéből eszébe veheti kegyelmed, mely igen igyekeznek az confoederatusoktól elszakasztani; bizonyos dolog is, hogy mostan nagy dolgokat vihetnénk ő felségénél végben, és én az magunk állapotját országostól valóban igen stabilialhatnók, fundamentommal megerősíthetnők, hogy ha confoederatusinkkal való szövetségünk nem obstalna ennek; de az mely nagy akadályára légyen az mi országunk békességének, sapienti suo iudicio ponderálhatja, mert császár az armorum suspensiót meg nem akarja nekik adni, kényszerítettünk véllek élni halni, de úgy ha ők is ígéretekét prestálják. Ha pedig császár meg nem adja az armorum suspensiot nekik, s azomban az oda bocsátandó legatusok által oly nehéz avagy illetlen conditiok proponáltatnak, mely contra jus et aequum láttatik igazán lenni, kire császár nem accedálhat, hanem az magyar statusok közzé küldi, és censurájok alá veti, azomban sok ígéretekkel igyekezi az elidegenedett elméket magához alliciálni, in tali casu mint lehessen a dolog, könnyen megittíthatni, kiváltképpen az hadakozástól ily idegenek lévén az mi nemzetünk és pénz miatt fogyatkozna. Szükség ezért ő felségének idején úgy rendelni az legatiót és oly conditiokat csenálni, melyek császár előtt etiam si iniquae videbuntur tamen az országok előtt találtassanak méltóknak, hogy így ne láttassék ő felségén múlni semmi dolognak, mert ha az conditiók lehetetlenek lesznek, az országot könnyen devincere poterunt és úgy nagy romlása következnék confoederatusinknak, kitől őket isten oltalmazza; legyen készen az legatio együtt az legatussal, és ha császár az armorum suspensiót megadja, expedíálhassák azontól, ne muljék mi rajtunk semmi, mely ha leszen isten is úgy segít meg bennünket. Mert uram, a mint mind magadnak s mind Dochina uramnak megmontam, én nagyobb hasznót semmiben ebben az állapotban nem látok s nem találok mintha az sz. Mihály napig való induciákat obtineálhatná ő felsége is, az hadakat császár ha tarthatná is, de nagy kéncsének fogyásával lenne, és ha az békesség végben nem mehetne, talám szintén akkor nem lenne hada, a mikor kívántatnék; de ha szintén fenn tarthatná is, de nem tudom élésből hunnét tarthatná őket igen nagy fogyatkozás nélkül. Interim mi is jobb móddal vihetnük dolgainkat végben; kegyelmed most is iterálja és persuadeálja mind ő felségének s mind az statusoknak az békességet. Interim én az hadat conscribálom mustrálom fizetem ex proprio aere őket, ma harmadik napja hogy ezer kopjást, 600 igen jól válogatott jó lovas hajdút megfizettem és elindítottam őket; Sza-

kócza táján lesznek in stativis, nemcsak azok hanem mind ott fenn, a kiket generalis uram fogad, mind az Morva vize mellé szállítják őket, és ha ugyan nem akarja császár az armorum depositiot, kegyelmed bizonyoson megmondhatja, hogy minket arról nem szükség requirálni, hanem csak generalis uramat, és mindjárt által mennek segítségekre kész fizetett szép kopjás seregek; két nap oda érkezhetnek Szakóczától a hol a hadak vadnak. De kívántatik igen, hogy az pénzbeli segítséget kegyelmed urgeálja, ha több nem lehet is mostan; bátor csak 300. ezer frt legyen, mely ha készen, ez egész esztendőben merem assecurálni 6000 kopjás és 400 gyalognak készentartása és a huva szükség expedíálása felől ő felségét; de ha nem készen, félő bizony az pénzbeli fogyasztás miatt szintén az szükség idején hogy nagy hátramaradás ne legyen. Valami három vagy négy ezer gyalognak való puska felől is provideáljon kegyelmed, szereznének és küldenének alá, az summában elvonnák.

Az ezüst mívnek megszerzése felől kegyelmed ne felelkezzék, ha lehet annélkül ne jöjjön mert az portai expeditio teljességgel hátra marad. Azt is, az legatiót mint bánja császár és palatinusnak mit irt annak impediálása felől, ex paribus kegyelmed meg érti.

Én bennem meg nem fogyasztok ő felsége, csak mi is meg ne fogyatkozzunk arról a részről etc. Igyekezzék is ő felsége magáévá tenni az szomszéd fejedelmeket, és azoknak segítségeket pénzből és népből implorálni, a többi között az saxót, ha lehet, ültessék le, ne segítené se egyiket se másikat bátor, csak ülne vesztet. Az velencei respublicát igen szükség solicitálni, legyenek igaz jó akarattal és pénzbeli subsidiummal; ha azok akarnák, onnét szép pénzbeli segítség lehetne; kegyelmed magára bizott dolgokat maturálja jó végben vinni, és az úristen segítségével siessen vissza jöni. Miniket interim tudósítson meneteli — oda érkezésének napjáról, excipiálásának, szemben lételének módjáról.

Az 7000 frtot meg nem hozzák, várnám ha elhoznák. Heidelbergában az pénzt és leveleket elküldeni, választ hozatni és az instrumentalis musicusok meg szerzések felől is ne felelkezzék kegyelmed.

Ide mi istennek hála békeességben vagyunk. Ezek után az úristen kegyelmedet éltesse, és hozza jó egészségben kö-zinkben.

Ex Kassa 1-a Aprilis, hora 10-a matutina, 1620.

Frater benevolus

Gabriel m. p.

b)

Illustris domine!

Az portára való ajándékok megszerzését kegyelmed el ne felejtse, mert a nélkül semmit végben nem vihetni; serio tractálja kegyelmed az tanácsok között kettei által királylyal, az statusok nevével instálván, ő felsége ebből kedveskedjék az országnak, mivel ily hertelen arra rendeltetett summának szerét nem teheték, fel nem szedheték, kin azokat meg kellene venni, ő felsége maga kezességére, ha Prágában találtatik, adassa kegyelmed kezében ő felsége, ha pedig ott annyi nem találtatik, hozassa meg valamely áros ember által Auspurkból avagy Norimbergből; a mint immár az obligatoria kegyelmed kezében vagyon, assecurálhatni, ő felségét, hogy ad summum sz. Mihály napra éppen fogyatkozás nélkül megküldi az ország, az obligatoriát kezében adván királynak. Ha pedig úgy nem lehetne az ígért százezer forint sommából, hogy megszerezzék, instálni kell. Ha úgy sem lehetne meg, az áros emberekkel is kelleitik kegyelmednek tractálni az ország obligatoriájának erejével, de ha semmi úton nem lehet, kegyelmed minket informáljon mindjárt felőle, ne múltak a miatt el az oda való legatio, de mindeneknek előtte királylyal kelleitik tractálni, felőle, valamely tanácsioi által, talám szégyenletében is ily kevés dolgot megcselekedik, melyet ha in effectum nem viszen, mit remélhetni nagyobbbat? A mit Prágában feltalálni ugyan mostan, vigye véghez kegyelmed, ne fáradjunk messzebb érette és a miatt ne késldjék meg az dolog.

Az inasom, a mint mondja, eleget is találni mostan Prágában ezüstmívet, mert sokat hoztak volt az ő ott létében, sokkal jobb is leszen és én is inkább akarom, ha kegyelmed maga válogatja meg az miveket. Adgyon isten szerencsés utat kegyelmednek és hozza kedves jó egészséggel közinkben.

Fratr benevolus

Gabriel m. p.

Külsőm: Illustri ac magnifico domino comiti Emerico Thurzó de Bethlenfalua, haereditario ac supremo comiti comitatus de Arva, et inelyti regni Hungariae consiliario. Nobis honorando.

(Az egész levél Bethlen Gábor fejedelem saját keze írása; eredetije gr. Batthyány József köpcsényi levéltárában.)

CLXXIII.

1620. ápril 3.

Gabriel dei gratia regnorum Hungariae Transylvaniae-
que princeps stb.

Spectabilis ac magnifice domine comes nobis hono-
rande. Salutem sat. Nekünk küldött leveléből értjük, mit ir-
jon kegyelmed az budai vezér Vác ellen való szándéka felől,
melyet ennek előtte is mindaz benne való kapitántól s mind
egyébünnét megértettünk; de hitelt igen nehezen adhatunk
annak, holott az töröknek természeti törvénye ellen volna,
még hidegek lévén, az várszállás, fűv is pedig nincsen, kin
az vár vitatást continuálhatná; más az, ha azt kezdené cse-
lekedni, mindgyárst az confoederatio ellen vétene és fel-
bontaná derekasan az békességet: mindazáltal demandal-
tunk mindenfelé az ott közel levő vármegyékre, hogy ké-
szen lévén, mihelyt az török indulatját bizonyosan értik,
mindjárást felüljenek és ellene álljanak; magunk is innét vi-
gázásban vagyunk; de hogy az vármegyéket valami haszon-
talan felültetéssel ne kedvetlenítsük, kegyelmed nem az kapi-
tántól magától, hanem mástól menjen végére bizonyosan az
állapatnak és ha szükséges nem leszen, az vármegyéket nem
kell aggraválni az gyalogtartással, meg kell őket kémélleni és
nagyobb szükségre tartani. Az gyalogoknak beküldését igen
jól cselekedte kegyelmed és mi is az pornak, ónnak szűk vol-
tához képest küldöttünk innét tizenöt mázsa port és három
mázsa ónat, abból is fogyatkozása ne legyen az véghelynek.
Az végbeli vitézeknek nagy fizetetlenségén, meg nem tudjuk
irni, magunk is mint búsulunk. Az vármegyéknek és Péknek
immár feljebb nem lehet, a mit parancsoltunk. Kegyelmedet int-
jük, a mint Csúthi Istvántól szóval izentünk és meg is ir-
tuk, az pénznek szerzésében fáradjon, sollicitálja az dica-
torokat és istenért is kérjük kegyelmedet, mentől hamarébb
tisztiben menjen be. Mi az érsekséghez való dézmáknak áren-
dáját a palatinus uram fizetésére nem convertáltuk, nem is
deputáltuk oda, el sem akartuk s nem is akarjuk az vitézlő
nép fizetésétől szakasztani, hanem arra engedtük, hogy az
több egyházi jószágok dézmája árendájából elégíttessék meg
palatinus uram, ki felől irattunk Péknek, hogy a vitézlő nép
fizetésére convertálja azt is, csak lehessen hamarébb a fizetés.
Hogy kegyelmed a harminczadosoktól való pénzszerzésnek an-
ticipálását úgy feltalálta, igen javaljuk és dicsérjük, hiszen
ha in prima, secunda et tertia angaria nem lehet, egész esz-
tendő által ugyan kiszedhetik az restantiákat és az övék meg-

leszen. Az Szerdahelyi arrestatióját ez ideig nem értettük, nem is hallottunk felőle semmit, ha eddig el nem bocsátották, kegyelmed adja tudtunkra, császárt is fogjuk requiráltatni felőle, holott ez az induciák ellen való factum. Horváth Ferencz a minemű latorságban ingerálta magát, jól cselekedte, holott azelőtt való latorságát a vármegye jól tudván, nem kellett volna olyan dolgot reá bizni: mindazáltal kegyelmed vigyáztasson szorgalmatoson utána és ha megkaphatja, küldje alá minékünk, in exemplum aliorum efféle álnokságáról had lakoltassuk meg. Igen csudáljuk, hogy az papi jószágokat eddig el nem foglalták és minékünk hirrre sem tötték, azért arról is demandaltunk Peechnek, hogy mindjárt kezéhez vegye és kegyelmed is legyen segítségül neki. Jól cselekedte kegyelmed, hogy az Dunán túl való kevés népnek fizetése felől demandált az soproniaknak; mi is Sennyei Gáspárnak újban demandáltuk, hogy őket sollicitálja felőle. Esterház Dánielnek fenhéázó állapotját értjük, kegyelmed demandáljon újban neki, jöjjön alá és ha husvétig alá nem jó, arrestáltassa, és legyen addig arestumban, míg tőlünk felőle újban értelmet nem veszen. A posoni kamara tagjainak állapotja felől parancsoltunk Peechnek, hogy ha alá nem akarnának jöni, akaratiok ellen is elküldje őket; hasonlóképen az nitrai püspök is eleitől fogván ellenköző állapotokban volt foglalatos, tudni való dolog, hogy szíve lelke másfelé vonszon, kegyelmed igen reá vigyáztasson, se máshuva élést ne küldhessen, se Nitrában be ne vitessen, semmiképen meg ne engedje; ha pedig kegyelmed eszében veheti, az élést elvétesse és fordítsa a végbeliek szükségére; meg is írtuk Péchnek, hogy ne hagyja az jószágot oda bírni az várhoz.

Akarjuk tudósítani kegyelmedet az császár resolútiója felől, hogy az salus conductusokat megküldötte, ha az csehek melléje akarnak jönni: de az armorum suspensiót nem akarja, csak szóval akarja őket tartani; mely intentumában ha ugyan perseverál és suspensionem armorum noluerit, mi is kényszerítünk az confoederatusokat megsegíteni: mindazáltal, hogy eszében vegye magát, hogy a békességet akarjuk minden felől helyére állatni, az ő felsége követit olyan resolútióval bocsátottuk, hogy husz vagy huszanötöd napig legfeljebb elvárjuk, hadainkat a Morva vizén által nem bocsátjuk; de úgy, hogy addig méltóztassék az armorum suspensiót nekik megadni; melyet ha ő felsége ígret szerint megcselekszik, és végére mehetünk, talám nem kelletik az hadakat által bocsátani. Interim mi is a mely hadakat ez ideig fogadtunk, mustráltunk és nekik meg is fizettünk, megindítottuk, őket oda Szakolcza felé igazítottuk; kiknek kapitányoknak megparancsoltuk, hogy

kegyelmedet requirálják és az kegyelmed instructiójához tarcsák magokat; ha azért felérkeznek, kegyelmed szállítsa az Morava vize mellé mindezeket s mind az, kiket elébbeni instructiónk szerint maga fogadott, de által senkit ne bocsásson az Morva vizén, hanem igen severum edictum alatt éljenek pénzekben, az szegén népnek kárt ne tegyenek. Ha ez alatt ő felsége megadja az armorum suspensiót, mi kegyelmedet tudósítjuk felőle, mihez accomodálja magát. A hol pedig meg nem akarja adni és az fejedelem Christiannus Anhaltinus requirálni fogja kegyelmedet post 25 diem, semmit se várjon abból mi tőlünk, hanem istennek szent hírével bocsássa melléjük segítségül az hadakat. És igen igyekezzék kegyelmed az pénznek szerit tenni instructiónk szerint, az hadakat fogadni, mustálni, nekik megfizetni, őket fenytékben tartani; minket pedig minden oda való állapotokról ottan-ottan tudósítson. Mi is viszont, ha mi oly dolgok lesznek, kegyelmednek értésére adjuk. Et bene valeat. Datum Cassoviae die 3. mensis Aprilis anno dñni 1620.

Benevolus

Gabriel mpria.

Johannes Kraus mpria.

Kivül: Spectabili ac magnifico domino comiti Stanislao Thurzó de Bethlenfalva stb.

(Eredetije a m. k. kam. levéltárban.)

CLXXIV.

Posony, 1620. ápr. 4.

Bethlen G. Révay Péterhez.

(Révay P. és a szent korona 50. l. Révay ltár.)

CLXXV.

1620. ápr. 12.

Gabriel dei gratia stb.

Spectabiles, magnifici, generosi, egregii, nobiles, syncere nobis dilecti. Salutem et favorem nostrum. Emlékezzhetik kegyelmetek arra, az elmúlt generalis gyűlésben hova és mely napra intimáltatott légyen egyenlő értelemből és végezésből az jövőendő generalis diaeta; mely napot isten ő szent felsége lassan-lassan előhozván, akarók kegyelmeteket certificálni, hogy

mature arrúl gondolkodnék, intvén szeretettel magok közül azon gyűlésre böcsöletes, hazája szerető, nemzetségének jót akaró atyjafiát elválasztván, bocsássa oly teljes authoritással, plenipotentiával, hogy valami előnkben adatik, az szent úristennek tiszteletire, hazánk, nemzetségünk megmaradására, az közönséges jónak és szent békességnek helyére állatására szolgáló dolgokban velünk, palatinus urammál és az tanácsurakkal egy értelemben lévén, császárral ő felségével végezhessünk hasznoson minden jót és az úristennek szent nevét segítségől híván, azokat vihessük kívánatos végben is. Mi minden igyekezetünkkel, tehetségünkkel és fáradságunkkal azon vagyunk és leszünk, miképen kegyelmeteknek, hazánk-nak, édes nemzetünknek előbbi virágzó állapotja, szabadsága, békessége nemcsak helyre állattassék, hanem úgy megerősítessék, kiben posteritása is kívánt állapattal csendesen megnyughassék; csak hogy az kegyelmetek követinek is legyen kegyelmetektől az felől megspecificált jó intantumnak véghez vitelére való plenipotentiájok; mert az mostani állapotban nem ítélhetjük, hogy kegyelmetek oly bizonyos instructiót adhasson követinek, melyen megmaradhatnának, holott isten és az állapot mire fogja vezérteni az ország statusit és császárt ő felségét, azt senki ő felségénél egyéb nem tudhatja. Az mi opinionok szerént kívántatik csak az követekben való igazság, kik mindenekben az közönséges jóra és megmaradásra nézzenek s azt kövessék, ne az privatum commodumot. Bene valeant. Datum Cassovie die 12. Aprilis. Anno Domini 1620.

Gabriel m. p.

Johannes Kraus m. p.

P. S. Az gratuitus labor felől micsoda limitatiót tött legyen az ország az elmúlt gyűlésben, kegyelmeteknél nyilván lehet; mivel azért annak is alkalmatossága az időnek mivel-tával együtt lassan lassan elközelget, arrúl is kegyelmeteket tisztóink szerént intjük, hogy magok megmaradására és hasznára nézve azokat az laborokat idején praestálni ne neheztelje és el ne hallgassa, hazájához való buzgó indulatját szeretetivel ezzel is megbizonyítván.

Kulczim: Spectabilibus, magnificis, generosis, egregiis nobilibus supremo ac vice comitibus, iudicibus ac universitati dominorum nobilium comitatus de Szabolcs. Nobis syncere dilectis.

(Eredetiye a m. n. Múzeum kézirattárában. Fol. Hung. 322.)

CLXXVI.

Kassa, 1620. ápr. 12.

Bethlen körlevele.

(N. Múzeum. Esterházy M. élete I. 134.)

CLXXVII.

Kassa, 1620 ápr. 13.

Bethlen, Forgács Zsigmondnak.

(Mocsáry : Nógrád vármegye III. 175. I.)

CLXXVIII.

1620. április 15.

Illustris domine comes nobis honorande !

Kegyelmed levelit, melyeket Prágából bemenetelinek első s második napján írt, tegnap előtt délután hozták kezembem ; mely levelet 4-a Aprilis írt, ma délután hozták meg az gyermektől küldetett kötés levelekkel együtt. Azokban hogy kegyelmed addig való állapotja- és reá bízott dolgaiban való processus felől tudósít, igen kedvesen vöttem és nagy szeretettel olvastam, kiváltképpen értvén kegyelmed egészségben való odaérkezését, becsüllettel való excipiáltatását, késedelem nélkül való audientiájának adatását, mind az én személyemnek maga követségének személyével együtt királynál és az statusoknál becsülletben és kedvességben lételét ; ezután is minden jó propositumit engedje ő felsége kegyelmednek nagy becsüllettel és hasznoson jó végben vihetni, magának nagy becsülletre, hazájának javára. Az ott fenn való állapotot miben állani kegyelmed írásából colligálom, kiket az úristen hogy minden hatalmasok ellen igaz igyekben megtartsa, őtalmazza, győzedelmessé tegye, igaz szüüből kívánom, de szomorkodom azon, hogy csak az szegény confoederatusok és mi vagyunk még is, és senki új segítségünk nincsen sem Angliából, Dániából, Belgiumból, imperiumból, sőt csak követeket sem expediáltak sohonnet ez mostani gyűlésre, a melyben reméljük vala az keresztyén efjedelmeknek és statusoknak mostani gyűlésben követségek

által velünk való conjunctiojokat, segítségeknek oblatióját, mely hogy nincsen, bizonyos jele azokról az részekről, hogy semmit nem remélhetünk, kin csak magamban igen sokat csodálkozom, és okait feltalálni nem tudom, miért kellessék az angliai, dániai királyoknak, Mauritius hercegnek Belgiumban, Brandenburgicusnak, Helvetusoknak és az több imperiumbeli reformata religión lévő hercegeknek imperialis városoknak magokat ily igen ez mostani állapotól megvonni, holott ha mi rajtunk és cseheken erőt vehet az római vallás, bizony nem remélhetem nekik is békeségeknek megállását az után; nem kellene ebben az causában magoknak kedvezni, mert az istennek tisztessége forog ebben, és ha ő felségeje az causa, bizony meg is ótalmazza ez világi hatalmasok ellen; nem jó volna azért titubálni, neutralitást senkinek viselni; de ezt ebben hagyom, az nagy hatalmú istenre bízom, a ki eddig is causákat magunkkal együtt ótalmazta.

Császár minemű resolútióval expediálta vissza Haller Istvánt, és maga internuntiusát minemű postulatumokkal ablegálta vala hozzám, és én azokra minemű választ adtam ő felségének, az egész actust tractatust igazán leiratván in paribus mindeneket kegyelmednek megküldtem ez előtt 14 nappal, melyek tudom régen kegyelmed kezében érkeztenek, és azokból az írásokból mindeneket megértett; az olta abban vagyon az dolog, válaszom még császártól nincsen, mivel 20-a avagy ad summum 25-a Aprilis az határ, melyet immár elvárok, és valaminemű válaszom leszen, ő felségének a királynak azontól postán értésére adom, s kegyelmednek is interim; eddig a mi fizetett népek szerét tehettem, úgy mint másfél ezer lovasnak, azokat expediáltam az végek felől; húsvét napján Lévánál lesznek és generalis uram Nyitra körül szállítja őket; az Fejérhegyen azt írja, hogy nem jó által szállítani, mert semmi élés nincsen, és Morvában, Austriában félő, nagy károkat tesznek, itt tartja őket, és ha kellek, mingyárt megindítja. Azoknak magam ládjából fizettem meg; bizony oly öt sereg, hogy három ezer kozákra bízvást küldhetik. Generalis uram is más fél ezer lovas fogad mostan elsőben, és így az 3000 ember lovas készen tartjuk. Az többit is fogadton fogadgyuk, találánánk is hadat, de nincs mit fizetni nekik. Az magam udvara népe is 2000 lovas és 2000 jó gyalog. Császár nagy reménségben vagyon, hogy mind spaniai, francziai, haváriai segítsége sok leszen, s azért mutogat Collegium Electorale és egyéb atyjafiaira, sógorira, hogy azoktól vár resolútiót, azok hírek nélkül nem akarja magát resolúálni az induciák megadása felől, de az csak az hadaknak elérkezésekre való várakozás. Nekem száz ezer aranyat ígér vala most is az követ, csak az segít-

séget meg ne indítsam, de én categorice resoluáltam magamat ő felségének, nem szükség s nem illik engemet úgy próbálgatni.

Az török instructiót meg nem csenálhaták az urak, mivel sok időt kíván magának az az instructio, azt találák rajta, hanem cancellariusra veték, és neki kelletik megcsinálni, s ad ultimum presentis kezemben küldeni, melyet meghozván újbán gyűlnek az követnek expediálására; az portáról is várván azonban bizonyos resolutiót, melyre nézve az mostani állapotban tudhassák bizonyosan expediálni őket. Palatinus uram azon volna, hogy az a követség elhaladna császár kívánsága szerint, mely ha lenne, bizony a lenne az országnak utolsó veszedelmének közelítése egyik; másik az mostani nagy egyenetlenség, dissensio, mely köztünk uralkodik. Császár Caesar Gált küldte alá a portára. Komáromban jönnek s mennek a budai vezér emberei.

Az lengyeleknek is gyűlések fog lenni pünköst tájban itt Krakkóban, ha az praelatus status eszt nem veszti; az nemesség igen keményen viseli magát, erőltetik királt az megélére, mostan csendességben vadnak, az hadak Podolyára takarodtanak, mivel az tatár szörnyű rablást tött rajtok, és mostan újbán készülnek szándékoznak reájok menni. Szken-der pasa leszen ellenek szerdár, leszen 70 ezer embere.

Annakokáért ez az oka, hogy az portára való mi instructiókat meg nem küldhetem mostan kegyelmednek, de a felől instruálhatják az confoederatusok uraim követeket, mert az ő instructiójoknak kevés dologból kelletik állani, mivel ez ideig semmi veszekedések az törökkel nem volt, csak salutálják és offerálják jó akarattal való barátságokat nekik és instálják, hogy ellenségek ne legyenek, hanem barátjok, jó akarójok, el ne higgyék az németek ellenek való sok hamis vádolásokat, ha foedust kíván vélek kötni az török, mint Angliával, Francziával, Belgiummal, nem árt justis et bonis conditionibus, mert úgy nem félhetni tőlök. Az követek legyenek készen, circa primum Maij legyenek Berém-ben mind együtt, várjanak tőlünk megindulások felől, én idején certificálok őket. Egyébb híreink nincsenek mostan, melyeket kegyelmednek tudnék meg írni. Kegyelmedet kérem, legyen szorgalmatos gondja magára bízott dolgainak mentől hamarébb és jobb móddal való végben vitelére, igyekezzék hasznoson kegyelmed hamar viszsza jőni.

Ha az békesség véghez nem mehet, mely felől semmi reménységünk nem lehet, mivel az confoederatusoknak az indudiciakat (igy) meg nem akarja adni császár, kegyelmed egy általjában megmondja királnak, és az cseh uraknak, hogy

pénzzel segítsenek bennünket, melylyel hadat tarthassunk segítségére, mert ha pénzzel nem segítenek, én igazán írom kegyelmednek, hogy az ország statusához semmit nem kell bízni, ezeknek az hadakozáshoz semmi kedvek nincsen, contri- buálni sem akarnak és ha felettébb erőltetni kezdi őket az ember, félő, hogy mind oda adott hitünket az nemesség falban ne rontsa, és kedvünk ellen is megbékélnek; de ha pénzzel elegendőképp segítenek, én is reá felelek, a mint megmondtam kegyelmednek, hogy sem ő felsége, sem az *confoederatusok* az mi segítségünkben meg nem fogyatkoznak, tempore oportuno elegendőképpen compareálok, etiam in propria mea persona; ha fizetett hadunk magyar bővön lehet, nagy három fő hasznát látom: első, hogy az ellenség semmi erőt rajtunk nem vehet, ha conjungáljuk az hadaidkat, másikat, hogy az ország statusi is inkább mindenre inclinálnak, látván, hogy kész hadunk vagyon, kiknek nem ők fizetnek, és ha szintén vala- mi- ben ellenkeznének is velünk, de ha miben országunk megma- radását megállani esztünkben vehetjük, nem mindenben kell az statusok után könyörgenünk, ha hadunk leszen. Harmadi- kat ezt is látom, hogy hat ezer embert a mennyi fizetéssel ők megtarthatnak, 12 ezer magyart tarthatunk mi azzal, és 12 ezer magyarral bizony 40 ezer németnek élését elveszem, táborából kijárni sohova nem engedem, éjjel nappal az szün- telen való csaták által fenn ültetem táborostól, elfárasztom és semmivé teszem. Negyedik hasznát is látom, mert az törököt is inkább elvonhatni az német mellől és magunkhoz alliciálhat- juk, ha derekas hadainkat veszik ezekben. Illyen megtapasztalható hasznokat látván azért ő felsége, szükség, hogy az pénzbeli segítség fogyatkozás nélkül legyen meg, és most egy elsőben csak három száz ezer forintot küldjenek, 12. ezer ma- gyart Sz. Mihál napig megtartok, erről in verbo principali merem assecuralni, hogy ennyi ezer emberrel meg segitem, s annál is többel. És bátor az nekem ígért száz ezer forinttal együtt töltsék az 310,000 forintra az summát, de ha ez nem leszen, egy szó uram, hogy kényszerítettünk az békességről gondolkodni, különben nem tudunk elérkezni semmire, mert az fogyatkozást kegyelmed jól tudja.

Mínthogy látom szemeimmel, hogy az békeség soha kü- lömben császár és Csehország között végben nem megyen, ha nem a király resignálja állapotját, és in integrum recurrál az egész királyság az császárnak, mely mint lehetne meg ret- tenetes és örökké való gyalázatja nélkül ő felségének, nem látom semmi ratióját, sőt jobb volna meghalni, hogy sem örökké maga és minden posteritása, egész familiája gyalázód- nék; arra nézve nem látom módját az mi békeségünknek is,

mert különben véghez mehetne a mi részünkről császáráról is; de vagy hitünket violáljuk, vagy hadakozunk, ha igazán akarjuk az dolgot; de hogysem mint ez az ország maga személyében hadakozzék, az mint én eszemben vehetem, készebb mind hitit violálni s mind az elébbeni iga alá magát adni; de hogy hitönket se kényszerítettünk violálni és az elébbeni iga alá se hagyjuk nyomorúlt országunkat jutni, ez egyetlenegy módját látom csak, melyet mind magának kegyelmednek s mind följebb megírá, legyen az pénz, mely ha leszen, semmit ne kételkedjenek bennünk, mert az sz. úristent segítségemre híván, a míg fejem vállamon leszen, bizony tökéletesen akarok az úristen tisztessége, hitünk, szabadságunk meg őtalmazásában maradni. Micsoda mostan 300,000 forintot adni, Sz. Mihál napig azzal megérjük, addig még többnek szerét tehetik, és Sz. Márton napig menjünk által mindeneken. Ezt az én censurámat igaz affectusommal együtt akarom most is kegyelmednek, mint nekem meghitt igaz jó akaró öcsémnek megírom; ennél különben nem biztathatom sem ő felségét, sem az confoederatusokat, mert az fogyatkozott értéketlenség nem bocsát az jó akaratnak effectuálására.

Az portára való ajándékokat kegyelmed hozza meg. Nekem is pedig jó musicát hogy hozzon, még is kérem. És hogy az úristen kegyelmedet éltesse, dolgainkat jó végben engedje vinni, s jó egészségben közinkben meg hozza, szűből kívánom.

Ex Kassa, 15-a Aprilis 1620.

Beneolus

Gabriel m. p.

Utóirat: Valaki mellett az magyar had, isten után az győzelem bizony a mellett leszen, melyet immár magok experiálhattanak.

Külsőim: Illustri domino comiti Emerico Thurzo de Bethlenfalwa perpetuo de Arwa, eiusdemque cottus supremo ac perpetuo comiti regni Hung. cons. eiusdemque pro tempore ad Generalia confoederatorum comitia legato. Pragm.

(Az egész levél Bethlen Gábor fejed. kezeirása; eredetije gr. Batthyány József köpcsényi ltban.)

CLXXIX.

K. n. 1620. Husvét apr. 19.

Bethlen, Forgách Zsigmondhoz.

(Mocsary: Nógrád, III. 170. Ugyanaz megjelent »Ellenőr« 1871-ik évf. 287-ik sz.)

CLXXX.

1620. ápr. 27.

Illustris domine comes, nobis multum dilecte!

Kegyelmed levelét jámbor szolgálja, melyet 16-a Aprilis irt nekem, az estve itt Patakon, szintén Rákóczi uram öröme napján az asztal felett vőttem el, melyben tudósít kegyelmed akkoráig való állapotok felől: hogy király ő felsége és az statusok inclinatusoknak láttatnak az békességre, látom az consignált conditiokból, kin nem kevés örömem vagyok, csak ím ez egy ratióra nézve is, hogy ha császár nem fogja acceptálni az induciák conditióit, nem mi részünkről, hanem az övéről múlik el, és így mostan nem mi, hanem ők lesznek in causa ennyi keresztyén vér ontásnak. Az mi pedig az dolgot illeti, ma immár kétszer is által olvastam az kegyelmed küldte irásokat, kikről nem kevés elmélkedésem vagyok, és illy hirtelen nem is tudok úgy felőle talám discutálni a' mint kívántatnék, mivel ilyen derék dolog nem egy óráig való consideratiót kívánna; nincsen is senki mellettem az tanács urak közül, kikkel consultálkodhatnánk; de hogy kegyelmed maga kívánsága szerint hamar vehesse resolútiómat, censurámmal együtt, mostani irásokról, rövid szóval akarom, hogy kegyelmed így értse az dolgot. Fundamentoma az békeség tractatusának, kegyelmed jól tudja, hogy az egy holnapig való armorum suspensio volna az császárral való végezés szerint, melyet noha meg ígirt kétszer is, de mind ez napig sem obtineálhattuk, noha igen sollicite urgeáltuk és mostani Bécsben expedíált cursorommal negyedik levelem császárhoz, de nem hogy valamit akarna az keresztyén vér ontástól ő felsége meg szünni, sőt mennél nagyobb kegyetlenséggel lehet; úgy igyekezik szegény confoederatus atyámfiait tűzzel, fegyverrel rontani s opprimálni, a' mint virágvasárnapon való harczok is ezt igen meg bizonyította; mely jelekből igen világosan megláthatni, hogy nyilván fegyverrel akarja bosszúját ulciscálni, ki bizony nem illik keresztyén fejedelemhez, melyre nézve uram ezt a dolgot mint kezdhessem én el, nem látom semmi hasznos útját, mert a' minemű nagy felfuvalkodással az az udvar vagyok, én nem hiszem hogy semmit végezhesünk. Mind az által én el kezdem, Kassára holnap vissza megyek, noha Ungvárra akartam innét menni, de immár azt el hagyom erre nézve, és Kassáról ötödször is mingyárt bizonyos emberemet expedíálom császárhoz az induciákról frott conditiókkal, és igaz szívvel igyekezem abban fáradni, miképpen

hasznosban valamit in effectum vihessek, de nagy akadált látok ebben is, mert jól emlékezhetik kegyelmed arra, hogy az 30 napig való armorum suspensio ha megengedtetett volna eddig is, arra való lött volna, hogy az üdő alatt per proprios suos legatos solenniter requirálják császárt, és azok által tractáltassanak conditiones induciarum, quibus modis, ubi, per quos tractáltassék az békeség, ez nem lévén az ő felsége részéről meg, ha én azt az írást felküldöm, csak azzal fogják rejiciálni, hogy nem az végezés szerént vagyon, és a' mit annélkül sum akarnak, azon dologra ilyen ansájok és méltó ratiojok adatván, élni fognak valóban az occasióval, mert császár semmit inkább nem láttatik most is ótalmazni, mint az nagy hispaniai reputatiót, és látván, hogy senki onnét nem deputaltatott az tractatusra, hanem idegenekre hagyatott, nagy gyalázatnak tartván nem fog annál inkább semmire menni; akár csak rendelte volna két fő embert avagy mindenik provinciából egyet-egyet, kik alá jövéen bátor én praesideálnék commissariusom által, Posomban jöhettek volna, és onnét császárt informálván az dologról, ha admittálta volna az tractatusnak seriessét, úgy igen tisztességesen kezdhettünk volna hozzá. De hogy én rajtam semmi ne láttassék elmúlni, in omnem eventum én az conditiókat felküldöm, és valami resolutiót vehetek, ő felségét azontól tudósítom felölle. Az békeségről való conditiókat pedig én el sem küldöm uram, mert ha csak az armorum suspensiónak conditióiban is ilyen difficultások oriáltathatnak, gondolja kegyelmed, mi nem lenne ím ezekben, holott császár kívánsága ez, hogy az tractatushoz se kezdjen addig, hanem király ő felsége addig maga haereditariumának valamely részében menjen, ne legyen az cseh királyság határiban is, és az után úgy fogjanak az tractatushoz; mely dolgot én illetlennek és lehetetlennek látván lenni király részéről rettenetes nagy gyalázatja nélkül, azt el sem indítom addig, hanem ím ez induciák conditióit felküldöm, megpróbálom azon elméjeket akaratiokat, meglátom mint resolválja magát császár; azonban az úristen kegyelmedet is meghozza, és magával mindenekről orelenus beszélvén, valamire isten segít, semmi occasiót el nem mulatok henyéléssel, hanem igaz szívvel igyekezem fáradozni.

Ez az békeségnek gyenge reménsége felől való censurám uram, de hogy serio nyúljunk erről való discursushoz, egy szóval ehez én ezt mondom, hogy az békeséghez ezen az úton semmit nem kell bízni, kinek sok ratióit számlálhatnám elő, de azzal rövid üdömet mostan tölteni nem akarván, az sok közzül csak ím ez ratiók is ezt elhitethetik velünk, hogy az nagy rettenetes reputatio és a' természettől abban az fami-

liában be oltatott szörnyű bosszúság nem engedi azt, hogy ezen az úton békeség lehessen köztök, sőt örökke antipathia leazen köztök ; ma ez a' császár meghalna is, de azzal az fegyver közzülök én nem hiszem, hogy kiszállana, hanem successive egyik az regiment közzülök felvén, az hispaniai király, pápa az egész clerussal segíteni fognák az hadakozásnak continuatiójához két kiválképpen való okokra nézve, egyikre az religiónak őtalmazásáért, melyet mivel sokképpen deturbaltanak, igyekeznek azt restaurálni, melyet ha nem cselekednének, félhetnének attól, az romano-catholica religio Magyar- Cseh- és Németországban igen megrontatnék. Másikért, az cseh királyságban magoknak usurpált successiójokra nézve, melyet magoknak szintén úgy tulajdonítanak, mint Austriában, Stiriában ; harmadika is nem megvendő, hogy az rajtok esett nagy gyalázattal való rejectióért halálig igyekeznek bosszút állani ; mely megírt három okokra nézve nekem bizony igen kevés avagy semmi reménségem nincsen az békeségnek végben menetele felől az ő felsége és confoederatusink részéről külömben, hanem ha az királságot resignálná, előbbeni helyére menne, az ország obedientiát és homagiumot praestálna császárnak, mely noha lehetetlen én előtttem, mert ha conscienciose kell hozzá szólni, bizony jobb volna tisztességesen meghalni mind egy lábíg, hogy sem mint gyalázatosan magának és minden familiáiban való posteritásnak örökké való szégyenekre vissza pironkodni ; de posito, bátor vissza menne is, és az ország vissza állana hűségek alá, én magamnak azt persvadeálni nem merném, hogy úgy jövődöben vagy egy vagy más úton bosszúját ulciscálni nem igyekezne ; de ezt én mostan nem disputálok, mint lehetne jövődöben, hanem az jelen való állapotot, a' mennyiben látom lenni, ahoz képest írom kegyelmed által ő felségének censurámat postulatummommal együtt, mely írásom ha kegyelmedet ott fenn éri, maga oretenus proponálja, ha pedig útban találja, világosan megírja, sőt categorice értésére adja kegyelmed királynak : az békeséghez csak úgy bízzék, hogy ha királságát levetkezni akarja, úgy meglehet, de ha azt nem akarja, hanem meg akarja királságát tartani, ő felsége ne építsen főnyen, avagy jég háton fundamentomot, mert bizony elromol, ne bíztassa semmi reménség királságában való meg maradását egyéb az egy isten után az hadnál, mert noha az úristentől minden meglehet, de talám mostan nem cselekedik olyan csudákat mint az ő törvénben, és minthogy akarmit is ő felsége is mediumok által szokott végben vinni, nem látok ebben a' mi dolgunkban több remediumot kettőnél : istenünket segítségünkre való hívásunk után, hogy ha

lehet, sok barátokat jó akarókat szerezzünk segítségünkre. Másikat, hogy mentől erősb hadat conscribálhatunk, és azoknak fizetések meglételéről való szorgalmatos gondviselés. Ebben az én személyemet a' mi illeti. én bennem soha meg nem fogyatkozik sem királ sem az statusok, mert egyszer oda adott hitemet életem elfogyásával akarom ótalmazni, és noha engemet is commoveálhatna Ruppá uram kegyelmednek való feleleti csak az kevés ígíretek felől is, mely 100000 forintot Erdődy uram és Kassai István előtt, hogy úgy tartsák mint ha ládám-ban volna, maga mondta az cseh cancellarius, és a' minap kegyelmed előtt azt mondta, hogy nem emlékezik arról, bizony igen szégyenlem, és ha tisztességemet s igaz reli-giónkat nem nézném, engemet is az bosszúság megtántorítha-tott volna, mert nem száz ezer, hanem országgal együtt ő érettek egy néhány száz ezeret költöttünk mi el kilencz hó-naptól fogva, sok vitéz emberem ontotta véré-t ki és szenvedett halált az cseh korona ótalmazásában, ő érettek békeségemet én némettel, lengyellel felbontván, minden állapotomat éle-temmel együtt koczkára vetettem, kinek semmi gratitudóját nem láttam eddig; de csak bosszúsággal ne illetetném, ám akár mit cselekednének, énnekem uram egy pénzt se adjanak soha ha én kérek, annélkül is igazán akarok, a' mint meg-írá-m, nekik kedveskedni, de hogy kegyelmed is és ő felsége megértse az magyarországi állapotot, ezek uram, kegyelmed igen jól tudja, az hadakozást rettenetesen difficultálják, semmi kedvek ahoz nincsen, pénzeket nem hogy magok jóakarattjából ő kegyelmek közzül valamellyik az religióhoz és hazájá-hoz való szeretetért kiadná, avagy hadat fogadna véle, de az papi jószágra sem akar senki semmit adni, mely dolog miatt minemű bústúlással legyek, meg nem tudom írni, mert hadat, ha 20 ezer ember kellene is, talál-nánk, de nincsen mivel nekik fizetni, az ország fel nem ül örömet, hadat nem fogad-hatni, mert nincsen mivel, melyből ez jöhet ki, hogy az con-foederatusok hadára ha elérkeznék az császár segítségi, reá mennek, és opprimálják őket, és így ők is vesznek nya-valyások, de bizony mi is veszünk, és akkor osztán az ve-szedelemnek közepiben örömet kapnának két fele, de késő leszen.

Ím én mostan magam pénzével ismét 3000 lovast fogadtam, kiknek 1500 lovassát 12 napja, hogy fel küld-tem az végek felől; Monaki Sebestyén holnap indul 300 kopjással.

Ez jövő szombaton mustrálok Eperjesnél 1300 lovast, kiket az Fátmán küldök által. Volna ott fenn is 2000 fogadott had, de nem mustrálhatják meg őket, mert nincsen mit nekik

adni. Az 3000 lovast én grófon Turn (*Graf von Thurn*) uram mellé expediáltam, s küldöm a többit is in omnem eventum, látván hogy császár nem akar semmire menni, de ha pénzt nem küldnek az confoederatusok, én igazán irom kegyelmednek, hogy az magyar nemzet segítség adásában meg fognak fogyni. Azért hogy az se legyen, egyyönkre se következzék az veszedelem, ez egész esztendőre tegyék szerét a' fél milliónak, mely ha megleszen, assecuralom in verbo principali ő felségét, hogy ez egész esztendőben 15 ezer magyart tartok meg számokra, és magam is conjungálom magamat Anhaltinus fejedelemmel, s meglátja, hogy az úristen velünk lévén megótalmazzuk az koronát fejében; de ha az pénz nem leszen, bizony az confoederatióra itt némely emberek nem fognak uram nézni, a' mint eszemben veszem, eszeket igyekezik veszteni az statusoknak, a' mint immár is munkálódtnak afféle rossz dolgokban, de nem sokat fogtak eddig effectuálhatni. Ha fizetett hadam lehet, egyet értünk az evangelicus statussal, megmaraszthatjuk az országot ebben az hűségben, megótalmazhatjuk magunkat az ellenségtől, sőt az nagy isten segítségével által kétség nélkül triumfálhatunk, de ha az pénz nem leszen, én is egy ember lévén magamtól elégtelen vagyok az segítségére, mert eddig az magamét költöttem, látja isten, az mim volt, annak nagyobb részét az hadaknak fizettem, mert nekem senki az kegyelmed szerzette 33 ezer forintnál és az bányákról adott 23 ezernél, s az posoniaktól fel vött tíz ezernél, kegyelmed gazdájától fel vött 16 száz forintnál egyebet nem adott, az kilencz holnaptól fogva három száz ezer forintot költöttem ad minus; ha volna, bizonságom az úristen, az ő felsége tisztessége mellett és király s confoederatusinkért örömet elkölteném. Ezeket akarám kegyelmednek megírom. És intenem, hogy ha útban még is nincsen, ne késék immár tovább, hanem siessen vissza jöni, mert im az gyűlés is szintén előttünk, és az kegyelmed jelen létele igen kívántatik; immár tovább semmi úton ott ne múllasson, jőjön haza.

Nekem hozzon musicusokat, annélkül meg ne jöjjen. Azt reménlettem eddig is kegyelmednek szerzett von Dona uram, az mint magát ígírte vala. Ide uram mi békeségben vagyunk. Az lengyeleknek gyűlések leszen. Hozza meg isten kegyelmedet jó egészségben kedves resolútiójával. Ex Patak 27. Aprilis hóra 12-a 1620.

Beneuolus

Gabriel mpr.

Utóirat: Királynak ő felségének nem írhattam, mert az secretariusomat postán bocsátottam némely vármegyékre, cancellarius az erdélyi gyűlésen vagyon, magammal itt oly deák sincsen, de választ iratok ő felségének Kassáról, azomban az postán is megérkezik Bécsből, és együtt azzal az resolutional felküldöm.

Kegyelmed ez én írásimból bőségesen eleiben adhatja ő felségének azokról való discursusomat censurámmal együtt. Mikorra érkezhetik meg kegyelmed, adja értésemre.

Külczim: Illustri ac magnifico domino comiti Emerico Thurzo de Bethlenfalva sat.

(Az egész levél Bethlen Gábor fejedelem kezeirása. Eredetije gróf Batthyányi József köpcsényi ltárban.)

CLXXXI.

1620. május 10.

Illustris domine comes!

Szalai György megérkezvén hozzám, értem magától is és kegyelmed leveléből a szerént, hogy az úristen kegyelmedet kívánatos jó egészségben házához szerelmesi közzé meghozta, kin igen örülök, és ő felségétől háladással vöttem. Kegyelmed írásának minden részeit igen megolvastam, melynek minden punctióira mostan hirtelen nem resolválhattam magamat, szintén egy szolgáló leányát akarván ebben az órában az atyámfia kiházásítani, de rövid szóval édes öcsém magam személyéről kegyelmednek ezt bona conscientia írom, hogy confoederátusinkkal én élni halni paratus et resolutus sum; csak az nemes ország statusi is úgy akarnák, bizony különben volna eddig az állapot. De csuda humoroktól viseltetnek némely emberek, igazgassa az úristen szíveket, elméjeket az közönséges igazságnak követésére. Császár ő felsége nem hogy békeséget akarna, avagy Sz. Miklós napig való induciát vélek tractálni, de én csak az 30 napig való armorum suspensiót sem tudám megnyerni, noha felette igen sollicitus voltam érette és mai napig Bécsben heverteti sollicitatoromat császár; maga tudja jól kegyelmed, hogy megígírte. Mint bizhassunk azért az békeség végehez viteléhez, megítélheti kegyelmed; én annak semmi bizonyos jelét nem látom eddig; ennek dirimálásához fegyver kívántatik inkább, ha ugyan elkezdett propositumában akar ő felsége perseverálni. Bécsből bizonyoson informál-

tatom, hogy az múlt héten akartak lövő szerszámot kivinni, minden hadat összevgyűjteni, és végső szerencsét vélek próbálni; értvén, hogy az magyar segítség is melléjek érkezik, mint lőtt avagy leszen dolgok, nem tudom még. Én uram innet alól másfél ezer lovast küldtem eddig fel, kiket hogy generalis uram által bocsásson mindjárt melléjek, igen serio ad-moneáltam ő kegyelmét. Ott fenn maga mennyit fogadhatott, nem tudom, mert ez ideig az végekben sem adtanak egy pénzt is; rettenetes panaszolkodás vagyon az vitézlő néptől, miért nem akarják adminisztrálni sem az dicát, taxát, árendákat, én nem tudom; én semmi jövedelmet, hogy percipíáltam volna, azt nem mondhatják, ha pénz volna uram, 15 ezer embernek szerét tehetném, és mind confoederatusinknak, s mind magunk országa őrzésére elegendőképpen érkezénk, de ex nihilo nihil fit; és ha Sz. Mihály napig nem adminisztrálják az várme-gyék is az dicát, az confoederatusok is az ígretet, bizony uram ennek az országnak semmi hada sem leszen. Én holnapi napon Eperjesnél 15 száz lovast mustrálok ismét, és mingyárt meg-fizetek magaméból nekik, s az Liptón bocsátom őket fel. Isten látja, én magam is immár szintén ki fogyok az pénzből, mert ez ideig az kassai kamaráról is 2000 forintnál többet az én komornikim nem percipíáltak. Continue Posomból való meg-jövésemtől fogva négy ezer embernek fizetek pedig, azon kívül az mezei hadaknak. Az morvai restantia 7000 forintot sem küldték én kezemben, generalis uram oda fel az hadaknak fizeteti a mint hallom, kit nem tartok jó kedve (*igy*) Slesziába örömet bocsátának segítséget, mert embernek szerét tehet-nük, de nincs mivel őket fogadni; ha pénzt hoznának vala-honnét, azontól illendőképpen provideálnék oda is.

Az interpositiótól én idegen nem vagyok uram, sőt oly igaz szívvvel kész leszek abban kegyelmetekkel egygyütt fáradni mint magam dolgában, csak kezdhethünk el, de ha az funda-mentumot sem akarja felvetni császár, mely az 30 nap inducia volna, kiben jó móddal indíthatnuk az tractatust; én nem tudom, mint lehessen, erővel nem extorqueálhatjuk, ha nem akarják. Az múlt kedden küldtem fel császárnak az induciák conditióit, a mellett hosszú irás által instálok nálla; mi vála-szom leszen reá, nem tudom, mert virágvasárnaptól fogva Bécsben hever emberem, semmi választ adni nem akar, tem-porizálnak szokott természetek szerint.

De kegyelmeddel az úristen szemben lételemet engedvén, mindenekről oretenus szükség conferálnunk, discourálnunk. Balasi Ferencz is a' portáról Erdélben megérkezett, ez héten

itt Kassán leszen; minden dolgokról informáltatván úgy nyúlhatunk derekason mindenekhez. Bizony el higgye kegyelmed, hogy én ő felségejért, Fridericus királyért és confoederatusinkért vérem hullását sem rettegem, nem hogy interpositiómat és egyéb fáradságimat, és ha mit érthetek ellenek való sztragemát, éjjel nappal igyekezem kegyelmed által tudósítani, ótalmazzon az úr isten attól, hogy veszedelmekre való igyekezetet eltitkolnám.

Kegyelmedet én örömost ide alá nem fárasztanám, csak lássa kegyelmed, hogy ilyen derék dolgokról való tanácskozás, plenaria informatio késedelmet ne hozzon az országoknak, ha az gyűlésre fogja halasztani minden dolgoknak referálását, azt kegyelmed tudja nem én, mennyiben kívánjanak sebérséggel való gondviselést avagy dilatálást az dolgok, melyekben kegyelmed mostan ott fenn nem kicsiny munkával fáradozott. Alljon kegyelmed szabados arbitriumában alá jöveteli, tudom, mind maga, szolgái, lovai nyugalmat kívánnak hosszú útról való meg érkezések után; ha hol pedig kegyelmed nem difficultálja csak postaképen egy hintón alá jöni, hogy mind azokról s mind pedig az ország gyűlésének állapotjáról kegyelmeddel ketten consultálkodhatnánk, igazán írom, felette igen kívánnám s akarnám, mert igen igen kívántatnék, hogy egymással beszéljünk. Én az vármegyék censuráját ide effelé alkalmasint értegetem, most az ideje, hogy eszünkön legyünk édes öcsém uram. Alá jöveteli lehet-e kegyelmednek, avagy az gyűlésre halasztja követségének minden részeinek referálását, kegyelmed tudósítson mingyárt. Az portai ajándékoknak kézhez vételére az kassai kamaráról küldtem Ormánczot; kegyelmed kezéhez adhat mindeneket, csak azon kérem, hogy valami 12 jó puskás legénynyel kísértesse Lőcséig, az uton ne legyen valami bántása; az zsolnaiak adhatnak három szekeret az gyalogok és ezüst mű alá. Az úr isten kegyelmedet éltesse jó egészségben. Ex Kassa 10-a Maj. 1620.

Benevolus

Gabriel mpr.

Külcsm: Illustri domino Comiti Emerico Thurzo de Bethlenffalva stb.

(Az egész levél Bethlen Gábor fejedelem saját kezeirása; eredetije gróf Batthyány József köpcsényi levéltárában.)

CLXXXII.

1620. május 11.

Gabriel dei gratia stb.

Illustris domine comes nobis honorande. Salutem et benevolentiam nostram. Az kegyelmed kívánsága szerint az itt való kassai kamora secretariusát Ormánczi Gergelyt felküldöttük az ezüst műveknek kézhez vételére. Kegyelmedet azért szeretettel kérjük kísértesse el bizonyos embereivel Lőcséig, lehessen bátorságosb utja. Bene valeat. Datum in regia ciuitate Cassoviensi die 11. Maij. Anno domini 1620.

Beneuolus

Gabriel mp.

Értvén, hogy kegyelmed musicusoknak szerit nem tehette, egy fiolistánál egyébnek, kiről nem tehetünk, szeretettel kérem kegyelmedet az mezericzi hegedűsnek irasson egy levelet és hivassa ki, csak az gyűlésen legyen nálunk, munkájáról contentáljuk a jámbort, nem fog méltó panasza lehetni. És maga mellé, ha mi musikusoknak szerét teheti, legyen azon, az gyűlésre jöjjön egy néhány magával.

Külszím: Illustri dominis comiti Emerico Thurzó etc.

Műkézzel: Negotium Vasorum argenteorum pro munerae portae ottom. per comitem Emerico Thurzo in Bohemia comparatorum.

(Eredetije a gr. Batthyányiak köpcsényi ltárában.)

CLXXXII.

1620. május 14.

Illustris domine comes!

Akarám kegyelmednek értésére adni, palatinus uramat császár hívhatja Bécsben, kiben én sem tartván ellent, mivel eddig csak egy holnapig való induciát sem impetrálhatánk, hogy azt is végben vihesse és az igaz okok alatt való békeséget is svadeálja palatinus uram ő felségének. Ez okon csak postán hivatom ő kegyelmét Szepesben Teokeoli uram Csavnik nevű házához ez jövő hétfőre, a hova én is isten velem lévén okvetlen hétfőn el akarok érkezni. Hogy azért kegyelmednek se kellessék ide fáradni, főképpen a kegyelmed kedvejért praefigáltam azt az helyet, mer Rima-Szombat táján lehttem

volna jobb alkalmatossággal ő kegyelmével szemben, arra lévén által utam, de kegyelmeddel akarván consultalkodni, nem számom fáradságot. Intem azért szeretettel kegyelmedet, csak igen postán jöjjön, úgy, hogy hétfőn kegyelmed is érkezhessék Csavnikra, beszélhessünk minden dolgokról, és kegyelmed is referálhassa legatióját; ha szombaton csak tíz órakor indul is kegyelmed, könnyen Szucsánban jöhet, vasárnap Hibére, hétfőn Csavnikra 11 óráig. Engedje isten kegyelmedet látnom jó egészségben.

Ex Kassa 14. Maij, hora octava ante meridiem 1620.

Benevolus

Gabriel m. p.

Utóirat. Balasi Ferenczék is az török követtel ez órában érkeztenek be ide, holnap azoktól is megértem az követséget.

Külsőim: Illustri comiti domino Emerico Thurzo de Bethlenfalwa stb.

(Az egész levél Bethlen Gábor fejedelem kezeirása; eredetije gróf Batthyányi József köpcsényi ltban.)

CLXXXIV.

1620. május 14.

Gabriel dei gratia stb.

Spectabilis stb. Salutem stb. Requiralt vala kglmed ennek előtte bennünket egy Balogh Mihály nevű szolgálja felől, kihez praetendalta azt, hogy fizetését felvévén elszökött volna, és instál is azon, azon szolgálját ne tartanók meg, küldendők vissza kglmedhez. Kinek állapotját mi az mustrára halasztván, ott volt Alaghy Menyhért uram, Nyári István uram, Prini uram és több sok főemberek. Hogy eléhivattuk és az kglmed praetensióját eleiben adván, azzal mentette magát, hogy szöke el nem jött, hanem eljövételének előtte kglmeddel való conventioját megküldötte, sőt azt sem tagadta, hogy előpénzt nem adott volna neki, de azt is visszaküldötte a conventióval együtt, mentvén magát, hogy elégséges az kglmed szolgálatajára nem volna, mely maga mentségit és azt is, hogy magát arra ígéré kglmednek ezután is nem akarja elkerülni, hanem bizvást menne eleiben, holott semmi vétktét nem ismerné, megértvén, módot nem ismertünk abban, hogy nyakon köttethettük volna és úgy küldöttük volna vissza kglmednek, hanem

meg kellett abban az állapotban kiben most vagyon hadnunk, reménlvén hogy maga ígírte szerént jövőendőben is el nem kerülne kegyelmedet, hanem szemben lévén mindön ellene való praetensiókat complanálna; melyet kglmednek azért akaránk értésére adni, hogy tudja annak az legénnek állapotja miben legyen. Et bene valeat. Datum Cassoviae 14 Mensis Maji. Anno domini 1620.

Beneuolus

Gabriel m. p.

Külső: Spect. ac magn. dom. Georgio Rákóczi de Felső-Vadász stb.

(Eredetije a m. k. kam. levéltárban.)

CLXXXV.

Lőcse, 1620. máj 17.

Bethlen Gábor, hadainak kapitányaihoz.

(Pesty Fr. Delejtű III. évf. 74. l. és Pray: Principatus Gabriel Bethlen I. 139.)

CLXXXVI.

1620. máj. 29.

Gabriel dei gratia regnorum Hungariae et Transylvaniae princeps et Siculorum comes etc.

Illustris domine comes nobis honorande. Salutem et continuae benevolentiae nostrae incrementa. Fekete Péternek és Nagy Lukácsnak hadastól Trincsin vármegyében eddig való mulatásokat nem tudjuk mire köllessék vélnönk, holott mi azt tudtuk, hogy régen az nekik elrendölt helyre, úgymint Austriában bémentenek légyen: de így az mint informáltattunk és az szüntelen reánk érkező panaszokból értjük, nagy dalásokat, kóborlásokat tűzvén, imide-amoda csavarognak és csak az üdőt heában vesztik. Kegyelmedet azért szeretettel requiráljuk, és tisztönk szerént hagyjuk is, hogy őket keményen sok gonoszságokról megfenyítvén, hagyja meg nékiek, hogy semmit se késsenek sohút is, hanem menten menjenek Austriába be, és

ott lássanak dolgokhoz: mert tovább gonosz cselekedetjeket el nem szenvedvén, hópínzeket is csak az naptúl fogva adatjuk meg nekik, melyen beérkezvén Austriában, szolgálni kezdtek. Bene valeat. Datum Cassoviae die 29. Majj. Anno MDCXX.

Beneuolus

Gabriel m. p.

Johannes Kraus m. pr.

Kulcsim: Illustri domino comiti Emerico Thurzo de Bethlenffalwa.

(Eredetije a gr. Batthyányi-féle köpcsényi levéltárban.)

OLXXXVII.

1620. június 1.

Gabriel dei gratia stb.

Spectabilis ac magnifice domine comes, nobis honorande. Salutem et benevolentiam nostram. Akarók kegyelmednek értesére adni, hogy minden reménségünk kívül adta isten, immár Illyei János Budára felérkezett, az mely postamesterünket vele elbocsátottuk vala, tegnap az is haza juta; Korláth István is pedig ez mai nap indul meg Váradról; istennek hála, minden jó és kedves válaszszaal jönnek. Irattunk azért az cseh királynak az állapot felől, hogy az elrendeltetett követeket meg ne késlelje, hanem expediálja mingyárast, neki szálló levelünket kezében dirigálván; kegyelmedet intjük szeretettel, levelünket külgye meg sietséggel, és maga is levelet iratván, intse serio és persvadeálja is az királynak, az követeket mind az ajándékokkal együtt ne késleltesse, expediálja késedelem nélkül, mennél splendidus és nagyobb apparatussal lehet, hogy az portára beérkezvén, legyen illendő tekintet mint olyan híres és tekintetes országok követire, valami contemptusban és idegenségben simplicitássok miatt ne essenek. Mi is isten segítsége velünk lévén, holnap jó reggel innen megindúlunk, és utunkban sohúl nem késvén, pünkösd estén, úgy mint az jövő szombaton, be akarunk menni Beszterczére. Kegyelmed is ne késsék ott fenn, dolgait jó móddal hagyván, siessen alá jöni. Bene valeat. Datum Cassoviae die 1-a mensis Junij. Anno domini 1620.

Beneuolus

Gabriel m. pr.

Utóirat. Semmit ne késsék kegyelmed édes öcsém, mert periculum in mora, az követeket expediálni kelletik sietséggel; istennek hála mindenenk kívánságunk szerint succedálnak az portán. Lamingert el nem bocsátom, magammal felviszem, mert csuda képpen ejti néha szavait. Az pénzt kegyelmed sollicitálja, ígíreteknél küldjék meg mostan felét, mert hadakat nem tarthatunk, ha pénz nem leszen. Ne felejtse el kegyelmed iratni az mezericzi hegedűsnek, jöjjön által hozzánk Beszterczére; és ha jó musikusokat talál, hozzon magával.

Külsőim: Illustri ac magnifico domino Emerico Thurzo stb.

(Az utóirat Bethlen Gábor fejedelem kezeirása; a levél eredetije gr. Batthyányi József köpcsényi ltban.)

CLXXXVIII.

1620. júl. 28.

Generosis nobis dilecta.

Kegyelmed levelét vettük, melyben mégis fizetelenségek felől panaszkodik az vitézeknek, kiról mi régen resolváltuk magunkat, fizető mestert rendelvén, elküldtük, eddig, reméljük, dolgát el is végezte; ha kegyelmed maga is akarta; de ha magad is, uram, úgy akarod viselni az vitézlő nép között, mint egyik közönséges katona az dolgot, úgy elhittük semmi jó rendtartás köztetek nem lehet és ha azon bakot akarják nyúzni ezután is mint eddig, csak mind fizetésért akarnak kiáltani, hogysem valami véletlen és illetlen dolog történjék köztök miattok, melyből kárunk és gyalázatunk következhetnék, jobb idején kegyelmednek minket arról igen bizonyosan informálni és mi is külömb gondot viselünk arról, más rendbeli vitézlő népet bocsátani inkább készek vagyunk, olyakat, kik az emberséget megértsek s hazájukhoz való szereteteket s az magyar jó hírét nevét szemek előtt viseljék, azokat onnét inkább kihívjuk és meglátják, ha becsülletekre következik azután. Istennek hála, nem szorultunk csak az melletted levő egynehány vitézre, két hét alatt bizonyosan leszen itt kinn is 12 ezer fizetett emberünk, úgy viselünk országostól mi is mostan gondot.

Magad jószága pusztítását az mi illeti, hogy Homonnay miatt, azután hogy az múlt ősszel itt künn volt, valami kárt vallottál volna uram, nem hallottam, mert ez ideig egy lengyelt sem hallottam azon az földön, hogy ellenségképen járt volna.

valaki vízsen ilyen hírt közitekben. Az falut pedig kit segítségdre rendeltünk, még ez napig bírod, noha Tököly uram annélkül nem akarja pénzét adni arra az jószágra, mindazáltal még eddig megtartottuk; mi jó akaratunkból adtuk értésedre az dolgot és annak az árulónak jószágából ad minus 25 ház jobbágyot akarunk örökösen kegyelmednek adni, melyben jövődöben is megmaradhasson maradékok is, kinek noha gyermeki vannak, de attól elestének, mint az mostani országgyűlése arról elegendőképen fog végezni. Az nagy szükségre nézve kényszerítettén az szépesi papi jószágra Tökölytől 35 ezer forintot erogálni; de ha kegyelmed a mi gratiánkon nem contentus és válogat abban (kinek talám nem illenék lenni), mert ha ki nekem mit ajándékon adna, abban én nem válogatnék: álljon a maga jóakaratián. Hogy közülök most mindjárt kijöhessen, semmi tisztességes mód abban nincsen; keveset vára kozzék kegyelmed, isten egészségemet adván, itt immár az gyűlésnek hamar vége lesz és ugyan innét magam személyem szerént felindulok és az bécsi hidak eleiben szállok, talám akkor Anhaltinus urammal megegyezvén, ha kegyelmed ugyan alá akar menni, nem tartóztatom, Mocsonyiék is akkor házak népét megtekinthetik; ad summum öt hét alatt én is felérkezem; hadaink meglátjátok, uram, szépek lesznek és a mit az ellenség akar végben vinni, talám megengedi az úristen, hogy mi visszük azt előbb véghez. Az lengyelnek, bizonyosan higgyed uram, annyi dolga vagy on mostan, hogy talám elfelejti Magyarországra való szándékát, sok török-tatár járkál mostan Lengyelországban, hordják az sok rabokat. Kegyelmed az vitézlő népet csendesítse és szolgáltasson véle. Az sok rabok közül mi is akarnánk látni, de nem kezdénk láthatni; minket gyakran tudósítson állapotja felől. Hogy ha oly bizonyosan érti szándékát az herczeg az ellenségnek, mit hever heában ott, ha az sánczokból ki nem veheti az ellenséget, indulna alá Bécs felé, amaz azontól utána avagy Csehország felé indulna és így az erősségből kiszorítván, mostan a míg meg nem többül, addig kellene rajtok lenni. Erről Lakner uramtól bőségesen izentem az herczegnek. Bene valeas. Ex Neosolio 23. Julii 1620.

Gábríel m. p.

Ehez mellékelve.

1620. jul. 23.

Főkapitán

Bornamisza Jánosnak pro persona	f. 100
Monaki Sebestyénnek pro persona	f. 50
Csuzi Benedeknek pro persona	f. 50
Mocsoninak pro persona	f. 20
Fekete Péternek pro persona	f. 20
Nagy Lukácsnak pro persona	f. 16
Füzi Istvánnak pro persona	f. 25
Kántor Gergelynek pro persona	f. 12
Nagy Eseásnak pro persona	f. 12
Kovács Andrásnak pro persona	f. 12
Fekete Györgynek pro persona	f. 10
Folti Gergelynek pro persona	f. 12
Horvát Jánosnak pro persena	f. 10
Grini Jánosnak pro persona	f. 10
Nagy Péternek pro persona	f. 10
Forgács Andrásnak pro persona	f. 10
Komlódi Jánosnak pro persona	f. 10
Kutasi Jánosnak pro persona	f. 10
Kovács Pálnak pro persona	f. 10
Balog Mihálynak pro persona	f. 10
Török Mihálynak pro persona	f. 10
Czúzi Benedek két hadnagyának pro persona tizenkét- két forintok.	
Miskolczi Györgynek pro persona	f. 12
Horvát Gáspárnak pro persona	f. 12
Egri Bálintnak pro persona	f. 12

Ez alá írva más kézzel: Balog Kristóf.

*Kulczim: Genoroso Johanni Bornemisza de Szentpéter etc.
Exercitus nostri dominis confoederatis in auxilium missi generali etc.
Nobis sincere dilecto. Cito stb.*

(A levél Bethlen G. írása.)

(Eredetije a m. nemz. Múzeum kéziratárában. Fol. Hung. 322. ss.)

CLXXXIX.

1620. júl. 30.

Instructio pro oratore nostro in porta Ottomanica.(Kiadva csonkán: *Török-Magyarkori tört. emlékek III. köt.*
238—244. l.)

Mostan miért rettegnek oly igen Ferdinándtól, minek
ittlik őt lenni? (240 l.) e szavak után hiány-
zik a szétszakadozott eredeti minútának következő egy egész
levele:)

holott csak névvel viseli a császár nevet, mert Magyar-
országa nincsen, Csehországa, Austriája, Morvája, Stiriája,
Lusatijája nincsen, kik az elébbeni császárnak kincses ládái és
mezőn való jobb szárnyai voltak. Az imperiumban pedig az
palatinus Reni, a ki legfőbb elector, minden nemzetségével
ellenségévé lett és a cseh koronát fejében vötte. Az brandem-
burgi elector hasonlóképpen ellensége, több sok imperiumbeli
hercegek és 72 kerített hatalmas erős városok, kik között
némelyikének vagyon annyi birodalma mint Stiria avagy Ca-
rinthia, az dániai, angliai királyok mostan mind mi mellettünk
vadnak, azonképpen az flandriai respublikák. Az francia király
is, noha eddig semmi hadat nem adott mellé, s mi úgy értjük
hogy nem (is) akarja magát ebben ingerálni, és ha most meg
indítaná hadát is, karácsonig alig tudna Bécshez jöni, mind-
azáltal az franciai oratort megintheti a vezér ő nagysága,
irjon az urának, üljön veszteg, és a mely tűz nem égeti azt ne
piszkálja. Az hispaniai had sem jöhet alá az imperiumbeli
sonfoederatusinktól, de ha mi rész alá vergődhetik is benne,
gondot viseltünk mi azokra. Így lévén annak okáért ezek a dol-
gok, gondolkodjék bölcsen a fényes porta róla, s főképpen az
vezér, mit érdemlenék én ő hatalmasságától ilyen hasznos hű-
séges forgolódásomért; ha azelőtt csak az magyar nemzettel
ilyen nagy dolgot véghez vihettünk, hát mostan ennyi hatal-
mas, erős és értelmes hadakozó nemzetségű országokkal gon-
dolja-e ő nagysága, mit vihetünk véghez, s mennyi s minémű
nagy bátorságos állapotot szerezhet ezzel az fővezér az egész
császári birodalomnak?

1. Az mint levelemben is megirtam, egész Európában
való ellenségek immár ez után szárazon hatalmas császár or-
szágaihoz nem férhetnek, az egy lengyelen kívül, kinek könnyű
ellene állani egy hatalmas császárnak.

2. Ezek az országok immár ő hatalmasságával frigyet kötven, állandó békesége leszen velek, és szép hasznokat veheti, csak tartson szép egyességet velek.

3. Ezekkel az országokkal békesége lévén, minden ide való birodalma bátorságos állapotban lehet, semmi tartása innét nem lehet, valamely ellenségére akar fordulni, bizvást indulhat.

4. Én sem pénzt, sem hadat a fényes portától nem kértem eddig mint szegény Bocskai, ajándékon egy oszpora költsége és egy török fáradsága nélkül isten akaratjából ilyen nagy dolgokat vittem véghez, ennyi országokat jó akaróivá szerzettem hatalmas császárnak.

Első kívánság.

1. Ne rettegjen hát a fényes porta, hanem adjanak m(indjárt) imide-amoda való mutogatás nélkül választ az feje(delemek) követinek, ilyent tudni illik: Hatalmas császár ka(puja min)den nemzetségek előtt nyitva vagyon, valaki az ő hata(lmassága jó) akaratját venni akarja, senkitől meg tagadva ninc(sen). Emlékezik ő hatalmassága arról, hogy az istenben elnyugo(dott ki)rál az Ferdinánd bátyja, frigyet kötött volt, és (után)na Mátyás császár s azután Ferdinánd is megta(nálta) azon dolgokról, de a mint végére ment ő hatalmassága ann(ak) a dolognak, nem úgy kötöttek frigyet mint, német csá(szár); hanem mint Magyarország királya etc. Ér(ti) azért (ő) hatalmassága az magyar nemzetnek panasztételéből, hogy ő(ket) szabadságoknak, törvényeknek, hiteknek némely részeiben meg nem akarta volna tartani, sőt azokat az foga(dá)sokat, melyekre magát ígerte volt az országnak királságra va(ló) választása előtt, hogy az országnak megteljesíti, mert addig a királságra választani nem akarták, csak egyet is azokban b(e) nem teljesített, mely conditiókat im in specie küldtem be; ezt vala(hol) kívántatik megmutathatod; és miért hogy meg nem akart semmit fogadásiban teljesíteni, kényszerítettének szabadságok mellett fegyvert fogni; emlékeztetik ő hatalmasságát a m(a)gyar nemzettel való frigyére, kéri azon hogy őket Ferdinándért meg ne vesse, mert ő hatalmasságának Magyarország-al és annak királyával volt s vagyon frigye, nem német császárral, és ha Ferdinándot a magyar nemzet kényszerítettett megvétni, s tovább nem akarják uralni az megspecifikált okokért, ő hatalmassága is nem tartozik tová(bb) Ferdinánd mellett lenni és az magyar nemzetet ő kedvéért megvetni, hanem inkább Magyarországgal való frigyének megtartá(sára) köteles ő hatalmassága. Azért intsek a németet, üljön veszt(eg), mert általán fogva kitámad ő hatalmassága mellett, mint frigyes(i)

mellett. Ingyen, ha kedveket keresheti nekik, és királyoknak akarják ismerni, ő hatalmassága nem bánja, de különben nem.

Maga személyét a mi illeti, ő hatalmassága kész, hogy ha szintén meg n(em) békélhetik is az magyarokkal, de ha kedve vagyon hozzá, kész ő vele (is) frigyét tartani úgy mint német császárral, nem úgy mint Magyarország királyával, de úgy hogy az magyaroknak és cseheknek b(ékét) hagyjon, mert ő hatalmassága azok(kal) való frigyét fel nem akarja bon(ta-ni), mivel hogy azoktól i(s) atott ő hatalmassága, és ígírte magát az segítségre, így ennyi országokat meg nem akar ő hatalmassága vetni. .

(A többi meg van Török-Magyarkori Államokm., IV. 141.)

CXC.

Besztercze-bánya 1620. aug. 9.

Bethlen G. Nagy Szombat városához.

(Pesti Delejtű III. évf. 156. sk. 1. és Sárospataki Füzetek 1862. 450.

CXCI.

1620. augusztus 12.

Nos Gabriel dei gratia regnorum Hungariae, Transylvaniaeque princeps et Siculorum comes etc. Recognoscimus per praesentes, quod illustris comes dominus Emericus Thurzo de Bethlemffalwa, comes perpetuus de Árva, ejusdemque comitatus supremus ac haereditarius comes etc. consiliarius noster fidelis nobis sincere dilectus. Ex speciali commissione et dispositione nostra, dederit atque assignauerit manibus egregij Gregorij Ormanközy camerae nostrae Scepusiensis secretarij in tribus ladulis scyphos, vasaque argentea auro obducta marcas argenti puri sexcentas, et vncias decem constituentia, iuxta originalia Pragensium negociatorum chirographa, super precio rerum praetactarum confecta; in et pro quatordecim millibus, quadringentis et nonaginta novem florenis Bohemicis, Hungaricalibus vero quindecim millibus, ducentis viginti tribus florenis, nonaginta quinque denarijs: singulum florenum Bohemicum per denarium centum quinque, et Hungaricalem per denarium centum computando, emptam atque comparatam. Super quorum omnium totali et integra perceptione praefatum dominum comitem Emericum Thurzo etc. quietum reddimus et expeditum. Harum nostrarum vigore et

testimonio litterarum. Datum in libera regiaque ciuitate montana Novisoliensi, durantibus generalibus regni comitijs, die duodecima augusti. Anno domini millesimo sexcentesimo vigesimo.

(Eredeti, a fejedelem sajátkezevel és nagy pecsétjével megerősített kiadvány.)

CXCII.

K. n. 1620 derekán.

Bethlen G. memoriáléja.

(Tör. M. Okmánytár IV. 226.)

CXCIII.

Besztercze-Bánya 1620. aug. 20.

Bethlen Gábor, Bornemisza Jánosnak.

(Pesti: Delejtű 1859. 42. sz.)

CXCIV.

Beszterczebánya, 1620. aug. 30.

Bethlen G. Dóczi István és Rimay János követeihez.

(Tunyogi-gy. Erd. Tört. Adat.. I. 321—4.)

CXCV.

1620. aug. 30.

Illustris comes.

Valami levelet akarván Heidelbergában expediálni, el felejtettük volt, mostan küldjük kegyelmed kezében, intvén szeretettel, külgye mindgyárt Hogierna uram után neki intulált levelünkkel együtt. Bene valeat.

Ex Novizolio die 30-a Aug. 1620.

Gabriel Bethlen m. p.

Külczim: Illustri comiti Emerico Thurzó.

(A levél Bethlen Gábor fejedelem saját keze írása; eredetije gróf Batthyányi József köpcsényi ltban.)

CXCVI.

Érsek-Újvár, 1620. szept. 7.

Bethlen Gábor, Bornemisza Jánosnak.

(Viczy cs. lt. Hazai Okm. 468. l.)

CXCVII.

Érsekújvár, 1620. szept. 7.

Bethlen G. Nagy-Szombat városához,

(Pesty: Delejtű III. évf. 156. l.)

CXCVIII.

Érsekújvár, 1620. szept. 8.

Bethlen G. Nagy-Szombat városához.

(Pesty: Delejtű III. évf. 220. l.)

CXCIX.

1620. szept. 11.

Illustris domine comes!

Kegyelmednek sem levelét sem hírét ez egész héten nem látván és értvén, majd csudásnak látszik a kegyelmed szorgalmatos serénkedő természetihez. Az hadakat mi naponként mustráljuk, fizetjük; az Dunán által 2300 kopjas lovast expediáltunk, ma holnap által költöznek, vasárnap Sopromban lesznek ha isten adja. Anhaltinusnak újabban 2000 lovast küldünk. Kegyelmed hadai igen nehezen várják maga személyét, látván hogy az több hadaknak immár megfizettenek; mi azokat is örömet meg mustráltuk volna, de kegyelmed nélkül nem akartuk. Kegyelmed azért ne késsék semmit, siessen alá jönni. Mi ma Szombatban megyünk, Rédei uramat oda várjuk, ki bizonyoson 4000 lóval tegnap s ma költözött által az Tiszán, és gyalogja is szépen leszen. Csak kegyelmed és Rákóczi uram marad hátra. Bene valeat.

Ex Sempte 11-a Septembris.

Gabriel m. p.

Utóirat: Az Tampyer quartirát az mi hadunk felvervén sokat levágtak és fogtak népében; zászlókat is nyertek; szeme láttára Buquoinak. Az múlt szombaton 250 kozákot vágtak le és 30 elevent fogtak azok között, kik utolszor menének által országunkon; 2 aranyas zászlót és az főkapitánt is el fogták. Enczesdorfnál volt a harcz.

Külsőim: Illustri ac magnifico comiti Emerico Thurzo de Bethlenfalva stb.

(Az egész levél Bethlen Gábor fejedelem saját keze írása; eredetije gróf Batthyányi József köpcsényi ltban.)

CC.

1630. szept. 11.

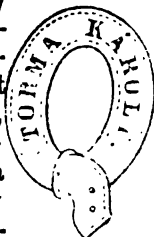
Gabriel dei gratia electus Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniae etc. rex, Transylvaniae princeps et Siculorum comes etc.

Illustris comes, fidelis syncere nobis dilecte, salutem et continua gratiae regiae incrementa. Ezen órában hogy magunk kezével irott levelünket Csúti Gáspár kezében adánk, hogy kegyelmednek megküldené, érkezék más levele jámbor szolgáljátúl nekünk küldetett, melyben mit irjon hadainak állapotjáról megértettük, mely dolog immár az előtt is tudva volt minálunk, mert Fáncsi Ferenczczel magunk szemben lévén, mindenekről voltaképen beszélgettünk vele, mi eddig is megmustráltuk volna az ide föl levő hadait kegyelmednek, ha maga jelenléte nem kívántatott volna hozzá, az mint hogy maga is kegyelmed azon kér bennünket, hogy addig ne mustráltassuk őket, meddig maga jelen nem leszen, mert az vitézlő nép igen nehezteli az fizetésnek ennyi időre való halasztását; kegyelmed azért siessen ide Nagy-Szombatba hozzánk, és itt annak mezőiben leszen az mustra az kegyelmed hadainak, kiknek közel az városhoz quartirumokat is rendeltettük; és Fáncsinak is megparancsoltuk, hogy hadaival jüttest jűjön Nagy-Szombat táján, kegyelmedet isten oda hozván, mingyárást rendelünk mustramesterünket kegyelmed mellé, és az pénzzel is ott készen lévén az fizető mester; megadja in instanti fizetéseket, csak ne késék maga kegyelmed. Bene valeat. Datum in arce Sempte 11. Sptembris anno 1620.

Gabriel m. p.

Külsőim: Illustri ac magnifico comiti Emerico Thurzo de Bethlenfalva stb.

(Eredetije a gr. Batthyányi-féle köpcsényi ltárban.)

CCI.

1620. szept. 14.

Gabriel dei gratia electus Hungariae, stb. rex stb.

Illustris comes, fidelis sincere nobis dilecte. Salutem et gratiae regiae continua incrementa. Vöttük az kegyelmed Galgóczirol nekünk irt levelét együtt az több levelekkel es velünk közlött hírekkel, melyeket jóllehet immár azelőtt is jobb részént megértettük, mindazáltal kedvesen vöttük kegyelmedtől. Az mi pedig az mai bejövételéről való elhalasztásának mentségét illeti, értvén annak méltó ratióit kegyelmednek azokat helyen hagytuk és az holnap napon küldtünk pénzzel ki bizonyos emberünket, hogy fizetett népével és hadaival annál jobb szerrel jöhessen be kegyelmed. Az kopják dolgából némely hitvány gondviselőknék azoknak késedelmes megküldésével igen megfogyatkoztunk és azért mostanara innen semmi kopjákat ki nem küldhetünk, hanem várván minden órában azoknak fölhozását, a mennyire reá érkezhetünk, annyit adattunk kegyelmednek. Az szerszámos katonáknak mely öt-öt forint hópénze megadása felől ír minekünk, nyilván lehet kegyelmednél, hogy az urakkal még eddig sem alkhattunk meg ezen dologról: sőt valamennyi hadakat mustáltuk is ez ideig, ha mely szerszámosak voltak is, de csak mind négy-négy forintot adattunk nekik, kivel centusok is voltak. Nem szükség azért erről több mentit ellőttek tennünk, kívül usust vindicalhatnának ennek utána magoknak. Bene valeat. Datum in libera civitate nostra Tirnaviensi. 14. Septembris anno domino 1620.

Utóirat Bethlen G. kezével: Kopjakkal Semtére érkeztenek és hogy 500-(at) adjanak kegyelmed serege számára, megparancsoltuk, de kívántatik küldjön mindjárt érette Galgóczirol, vitesse által generalis uram.

Rédej Pál főkomornyikunk holnap hét órakor az pinzzel Galgóczirol leszen, kegyelmed is arra az órára parancsoljon az vitézlő rendnek, üljenek fel, ne kellessék ott mulatni.

Gabriel mpria.

Küldetm: Illustri comiti Emerico Turzo de Bethlenfalva, stb Galgóczi.

(Eredetije a köpcsényi levéltárban.)

CCII.

Nagy-Szombat 1620. szept. 17.

Bethlen G. Dóczi J. és Rimay János p. követeihez.

(Tunyogi-gy. Erd. Tört. A. I. 324—332.)

CCIII.

Haimburg, 1620. szept. 30.

Bethlen Gábor, Sennyei Gáspár dunáninneni főkapitánynak.

(Er. a kis-martoni hgi ltárban, T. Tár X. 13.)

CCIV.

Haimburg, 1620. szept. 30.

Bethlen G. Sennyeinek.

(Kismartoni lt. Est. M. élete I. 148.)

CCV.

(Haimburg, 1620. okt. 1.)

Bethlen G. Sennyeinek.

(Est. M. élete, I. 148. kism. lt.)

CCVI.

K. n., 1620. okt. eleje.

Bethlen a nagyvezérhez.

(T.-M.-Államokmtár, IV. 252.)

CCVII.

Pozsony, 1620. nov. 5.

Bethlen a budai vezérnek.

(Est. M. élete. I. 165. Kism. ltár.)

CCVIII.

Pozsony, 1620. nov. 8.

Bethlen G. Almási P. váci püspök dolgában.

(Sárosp. Füz. 1862. 450.)

CCIX.

Pozsony, 1620. nov. 12.

Bethlen G. Dóczi István és Balassi F. követeihez.

(Tunyogi-gy. E. T. A. I. 322—336.)

CCX.

N.-Szombat, 1620. nov. 26.

Bethlen Szepesi Jánoshoz.

(Győri füzetek II. 82.)

CCXI.

N.-Szombat, 1620. nov. 27.

Bethlen Gábor a szepesi kamara tanácsosaihoz.

(Est. Miklós élete I. 161. N. M. kéziratára.)

CCXII.

1620. nov. 27.

Király urunk levelének az mása.

Generosi dilecti.

Leveleteket ez órában értettük, melyben tudósítotok, az csehek conflictusából történt szerencsétlenségen mely igen elrémültenek az emberek és elméjük hogy csudáson járna folya, hallottuk immár azt az utálatos hírt felőlők, bizony nem illenék hozzájok, hanem ilyenkor kellene leginkább magokat vitézül hazájok szeretetöknök mutatni, de az mint látom, elvötte isten szivetek bátorságát mindnyájatoknak. Irtunk né-mely nap egy levelet csak hirtelen ez mostani állapotról, abból bizonyosan mindeneket megérthettetek, különben za dolog nincsen, ne féljete oly igen, im itt vagyon az császár

követe, ha az békességhez kedvetek vagyon, én azt megcsinálom, csak jól meglássátok mint hisztek az németnek, mert bizony kigyó farka vágását soha el nem felejtí. Én reám ne vesetek, ha miben incuráltok, hanem magatok asszonyember szívetek félelmének; mert ha akarnátok egyaránt, én nem híres kiurva hanem egy igaz férfiú volnék; de egyedül én is csak egy ember vagyok.

Az vármegyék ne késsenek, ne tétovázzanak, jűjjenek fel; mert valakit hon találunk post 5. diem Decembris, eskűszöm az élő istenre, hogy minden jószágát elfoglaltatom mindennek absque ullo (*sic!*) respectu personarum. Az dicatorok szedjék fel az dicát, mind urakon, nemeseken, paraszton, mert sokat felakasztatok közülök. Az salétromot el ne hagyjátok az slésiai embernek vinni csak egy maréknyit is, másért nem akarom magamot fogyatkoztatni. Az a kassai czeiglaitrom nem igaz ember, maga kereskedik az salétrommal, az mint hallom; azért meglássa, hogy vénségére meg ne gyalázódjék. Valeant. In Szombat 27. Novembris anno 1620.

Gabriel ad cameram Scepusiensem.

(Egykorú másolatról, mely meg van a m. n. Múzeum kezirattárában.
Fol. Hung. 322. sz. a.)

CCXIII.

Nagyszombat, 1620. decz. 8.

Bethlen G. Dóczi J. és Balassi Ferencz követeihez.

(Tunyogi-gy. Erd. Tört. A. I. 336—346.)

CCXIV.

Nagy-Szombat, 1620. decz. 20.

Bethlen, Házi L. portai követhoz.

(Török-Magyar-Okmtár. IV. 260.)

CCXV.

1620. decz. 30.

Gabriel dei gratia electus Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Sclauoniae etc. rex Transylvaniae princeps et Siculorum comes etc.

Illusttris et magnifice, fidelis nobis syncere dilecte! Salutem et gratiae nostrae regiae continua incrementa. Akaronk tudtára adni kegyelmednek, hogy az császár ad particularem pacis tractatum lépvén Prukot nevezte helyül, és hogy mi is arra deputáltuk bizonyos személyeket, kik oda menvén tractálják az békességet, úgy mint palatinus, Battyáni, cancellarius, Jakusith, et in casu absentiae alterutrius Apponi Pál és Sándor János uramékat. Annak fölötté nyilván lehet kegyelmednél, hogy egy conventust is promulgáltuk ide az országbeli statusoknak. Rákóczy Zsigmond uram halálos betegségéről is érkező híre Rákóczy György uramnak, elkérezett tőlünk és elbocsáttatott haza felé. Így eloszolván azért az urak, magunk személye mellett kevesen maradnak meg; kegyelmedet azért szeretettel requiráljuk és hagyjuk is, hogy minden privatumit hátra hagyván jöjtesd jöjjen mellénk, végezhesünk egyenlőképpen mind az békeség dolgát, mind penig hazánknak egyéb szükségéiről minden jókat. Secus itaque non fecerit. De coetero fidelitati vestrae benigne propensi manemus. Datum in civitate nostra libera Tyrnaviensis die 30. Decembris. Anno M.D.C.XX.

Utóirat. Az békeség tractatusát elkezdik uram, de mire adja isten eventusát, azt csak ő felsége tudja; ha az obsidesek Posomban küldetnek avagy az armorum suspensio megadatik, az commissarius urak vasárnap Posomból által mennek Prukban, mert inchoationis dies ez jövő hétfő. Igen szükség azért, hogy kegyelmed postaképpen mingyárt alá siessen hozzám, hogy a mi difficultások oriáltatnak az tractatusban, discourálhassunk kegyelmeddel felőlle. Az statusokkal is örömet végezhetnék de intertentione belli; új esztendő napjára promulgáltunk nekik egy kis consultatiót ide Szombatban. Kegyelmed ne késsek semmit, Tököli uram is jöjjön alá valamikor kegyelmeddel. Szegény Rákóczy Zsigmond megholt.

Morva undokúl rebellált confoederationi, minden hadokat abdoncálták (*így*) minden kaput megnyitnak az ellenségnek, tegnap bocsátottam szép hadat által az ellenségre, de még a Dion (?) vizénn is túl vadnak 5. mélyfölddel. Nikolsburgnál idebb nincsenek, 48. valont és kozákokot vágta le az múlt vasárnap egy csatán. Berény felé még az ellenség nem ment.

Külsőim: Illustri et magnifico comiti Emerico Thurzo de Bethlenfalva, stb. Cito Cito Cito Citissime noctes diesque. Az utóirat egészen Bethlen saját kezefrása.

(Eredetije a köpcsényi levéltárban.)

CCXVI.

1621. január 3.

Gabriel dei gratia stb.

Generosis fideles nobis dilectis salutem et gratiam nostram.

Bizonyoson adják értésünkre, hogy innen kívül orszá-
gunkból az borokat vitten visznek Lengyelországban; az bo-
rokért pedig nem onnan belől jönnének, hanem az ide ki valók
hordanák igen szabadon, mely minthogy az országnak consti-
túciója ellen vagyon, csodálkozunk rajta, és töletek jó néven
sem vesszük, hogy reá vigyázatok és gondviselések nincsen.
Azért serio hadgyuk s parancsoljuk is, hogy erre igen szor-
galmatos gondviselések legyen, és mindenféle az borral keres-
kedőknek mindjárt meg hirdettessék, senki sub ammissione
quaesturae bort innen kívül be ne vigyen, hanem ha onnan
Lengyelországból jönnek ki érte, itt kinn szabadosan nekik
adhatják az lengyeleknek, és kereskedhetnek így az borral, de
az tizenhárom városiaknak se hagyjatok semmi bort venniük,
ha kinek Lengyelországban bor kellett, jöjjön ki érte. Secus
non facturus. Datum Tyrnaviae die 3 Januar 1621.

G. Bethlen m. p.

P. S. Ez harminczadosoknak tisztességek fejek veszése
alatt megparancsoljátok, hogy senkinek semmi bort be ne had-
gyanak vinni, igen reá vigyázzanak és ha afféle bort találnak,
mindjárt mi számunkra foglalják, a tizenhárom városnak
penig élni se hadgyatok, csak magok szükségére valót se en-
gedjetez vinni, melyre az tisztviselők és magatok is hogy igen
serio vigyázzatok, meg is hadgyuk s parancsoljuk.

*E levélbe csatolt lapocskán a fejedelem saját kezeiré-
sével:*

Az fejedelem asszony kéret innet valami narancsot és
czitromot, melynek itt semmiképen szerét nem tehetjük herte-
len, elküldtünk azért Bécsben is, ha hozhatnának, de oda igen
foglyos az út. Azért kegyelmetek postán küldje be mindjárt
egyik harminczadost, és vitesen elég narancsot, czitromot, po-
magranátot az fejedelem asszonynak. Legyen igen nagy gondja
kegyelmeteknek erre. Az pénznek összeszerzésére és felküldé-
sére előbbeni irásunk szerént. 3. Jan.

m. pr.

Külső: Generosis N. et N. camerae nostrae Scepusiensis
administratoribus etc. Fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije a m. k. országos levéltárban.)

CCXVII.

Nagy-Szombat, 1621. jan. 27.

Bethlen Gábor nejének, Károlyi Zsuzsánnának.

(Er. Erd. Múzeum. Tört. Tár. 1879. II. F.)

CCXVIII.

1621. jan. 28.

Illustris domine comes! András Geréb tegnap megérkezvén kegyelmed leveléből s magától is megértettem az seregeknek quartirokban jó ordóval való disponálásokat, kin örülök, hogy ismét reformálhatta kegyelmed őket; az mint mindenek titkolatlan kiáltják, kit maga is Turzó uram jól tud, immár közülök való eljövételivel és az occasióval való nem éléssel bizony egész országul nagy kárt tett ő kegyelme, magának nagy gyalázatot, s minnyájunknak kisebbséget, az ellenségnek nagy bátorságot, de azt vissza nem vonhatni. Kegyelmedet szeretettel intem én édes öcsém, noha az intésre semmi szüksége nincsen, jól tudom, szorgalmatos vigyázására nézve, mindazáltal, hogy jámbor szolgálai s mellette lévő hecsülletes hiveink által az seregekre vigyáztasson igen, kiki tartsa meg ordinantiáját, hogy ha kelletik, hertelen minden kapitán álljon elő seregével. Az ellenség hol legyen derekason, micsoda quartirokban osztotta hadát, s meddig mit akar, Szakócza mi állapotban vagyon, ha lehet, bizonyoson mennyen végére kegyelmed az csaták által és minket tudósítson írása és nyelvek által, ha kaphatnak a vitézek.

Hogy mentől több kenyeret, sert, bort, patkót és kovácsokat küldhessünk által, igen szorgalmatosan fáradozok én magam benne s holnap bizonyoson mennek is által a kegyelmed quartirában élés szekerek és magam gyalogival kísértetem által, a kinek mire szüksége vagyon ott meg találja az piacot. Az gyalognak megmustrálására és fizetésére magam deákját küldöm ma el, hogy holnap megfizessék őket; nem bízom az vármegyékre, mert az haszontalan dolog.

Itt semmi újság nincsen, az vármegyéket még által nem vihettem az Vágon; tegnap szállottak Galgóciban, isten senkit reájok ne juttasson. Az commissariusok hétfőn mentek által Hámbugban, kedden congressusok volt az mediatorokkal, de igen rigide viselik magokat, azt kívánnák császár commissariusi, hogy electusnak engemet, és az országot statusok-

nak s ordineseknek ne nevezzék in tractatu, kiben semmi nem kél. Az hadak bizonyoson jönnek onnét alól, kik mihelt érkeznek, azontól meg többitem oda által az hadakat. Feliciter valeat. Tirnaviae 28. Januarij, hora 7 matutina. 1621.

Gabriel Bethlen mpria.

Utóirat. Kegyelmed névével adtak be egy memorialét, de semmi kívánságot nem declarálván, nem tudok mi resolútiót adni; kegyelmed tudósítson felölle, én örömet kedveskedem kegyelmednek.

Külső: Illustri et magnifico comiti Emerico Thurzo de Bethlenfalva, perpetuo de Árva, ejusdemque comitatus supremo ac perpetuo comiti, consiliario nostro etc. Fideli nobis syncere dilecto. A.

(Az egész levél Bethlen Gábor fejedelem saját kezeirása; eredetije gr. Batthyányi József köpcsényi levéltárában.)

Memoriale pro illustri comite Emerico Thurzo.

Ő kegyelmének arra accedálván jó akarátja, hogy 3. vagy 4. napra által tekéntszen az hegyen, és az vitézlő nép között conversálkodjék s vigyázzon.

Kévántatik annak okáért, hogy ő kegyelme által megyen, azontúl az quartirokat megjárja, a hol derekasban az hadak vadnak, úgy mint Kornis uram és Egri István, megértekezvén az ellenség állapotját, hol lételét, ahoz képest ő kegyelme Kornis, Petneházi, Egri uramékkal tanácskozván, és mindenekben jó correspondentiát viselvén, egy értelemben lévén, valamit az állapot s az occasio magával hoz, ő kegyelmek semmit abban ha lehet el ne mulassanak.

Mindeneknek előtte az hadakat ő kegyelme igyekezze jó ordinatióban hozni, minden kapitánnak tisztesége vesztése alatt megparancsolván, hogy kiki alatta valóit zászlók alatt megtartsa, cseléddé ne csinálja senki magát, hanem minden ember, valakinek fizetése mire vagyon, annyi magával zászlója alatt találtassék mindenkor, mert mi cselédnek nem fizetünk, hanem szolgálatra.

Minden kapitán abban a quartirban maradjon, melyet neki kegyelmetek rendel, és ordinantiától várjon, se csatára, se kabolák hajtására, zsákmányolásra, prédálásra, élete vesztése alatt hír nélkül ne mennjen, hadát meg oszlani ne engedje, hanem készen találtassék mindenkor az szolgálatra.

Az hadakat mentől öszvébb szállíthatni, azon kell meszterkedni; mostan négy-öt nap ha kiinn áll is a lovok, hideg nem

lévén, meg lehet; lám táborostól is sokszor háltunk az hó hátán. Szakóczán innét az közel való falukban kell ezer — más fél ezer — két ezer lovast is szállítani, kik jó strásákat tartssanak, éjjel nappal vigyázzanak az ellenségre. Az dereka az hadnak Szeniczén lehet.

Igen bizonyoson ügyekezzenek végére menni az ellenség állapattjának, és ahoz képest mesterkedjenek abban, hogy jó csaták által két három quartirt, ha lehet, égessenek meg, ha mi nyelveket kaphatnak, küldgyék által mi nekünk ő kegyelmek.

Ha pedig az ellenség derekason megindulna ő kegyelmek felé, azon mesterkedjenek leginkább, hogy annak mehesseken végére, mint indúlt, és ha császár rész hadait bocsátaná reájok, azok ellen könnyen állhatnak, és in tali casu mutassák meg az vitézek jó híreket neveket, de ha derekason indúlna meg, in tali casu szemben való viadalt neki ne adjanak, hanem jó alkalmas helyt keresvén az seregnek, állassák úgy viadalnak, hogy az ellenség meg ne nézhesse, se reájok ne jöhessen könnyen, hanem jó seregeket bocsátgassanak ellenkezni, kik napestig ellenkeztvén vélek, estve, ha látnák derekas jelenlétét és meg nem állhatnák az helyt, in tali casu az hegy alá Jablonczához szállhatnak, és ott bátorsággal megállhatják az sárt három napig is. De az istenért, jól meg kell látni, hogy derekas elől jövetele előtt szálljanak hátrább az ellenségnek, ne különben, azt pedig csak abból is könnyen meglátni, ha álgyúk lesznek véle, abból conjectálhatni, hogy derekason vagon jelen; de ha lövő szerszám nem leszen vélek, el kell hinni, hogy nem derekason vagon jelen, mert ők annélkül nem járnak. Az nyelvektől is, ha kiket kaphatnak, erős examen által megtudakozhatni.

Végtére ha semmiképen egyéb az dologban nem lehetne, úgy hogy tovább meg nem állhatnának, úgy szálljanak által az hegyen, de igen csendesesen, szép rendelt seregekkel, ne confuse, hanem jó seregeket hagyjanak hátul járóban; ha egy nap egy rendbeli seregek járnak hátul, más nap más rendbelieket rendeljenek az kapitánok, és tovább Nádasnál ne jőjjenek, ott Nádas körül mind megtelepedjenek, s én töllem várjanak.

(Az egész memoriale Bethlen Gábor fejedelem saját kezeirása, melével 1621. jan. 28-án kelt, Thurzó Imréhez intézett leveléhez; eredetije Batthyányi József köpcsényi ltban.)

COXIX.

1621. jan. 29.

Illustris domine comes. Kegyelmed levelét jámbor szolgálja együtt az nyelvekkel meghozá; felette dicsírem és kedvesen veszem ilyen szorgalmas vigyázását kegyelmednek, ugyan is így tudunk gondot viselni, ha vigyázunk az ellenségnek actáira; az kegyelmed írása szerént felette nehéz, én édes öcsém, és legnehezebb ez hogy a mi kevesen maradott is az magyar nemzet, az árultatás közülök ki nem fogy, mert ha ez nem volna, az úristent segítségünkre híván, bizony resistálhatnánk ellenséginknek, de az árultatás levén első és nagyobb pestise hazánk veszedelmének, azután az szolgáló nép között való rettenetes istentelenség, szófogadatlanság és meztelen fegyvertelenség, nehéz ilyen néppel, ennyi árulók között országot ótalmazni, de valamint lehet úram, azokkal kell magunkat, országunkat, szabadságunkat ótalmazni, a kikkel az úristen megmarasztott bennünket. Az árultatás a mint íram, legnagyobb akadály ebben, ott pedig az hegy alatt Élesköre, Holicsra, Detreköre, Korlátköre kellene vigyáztatni igen, mely hogy valami alkalmatossággal meglehetne, im irattam újabban Czobornak és Balassínak, kegyelmed az leveleket küldje oly emberitől meg nekik, ki vehesse eszében állapotjokat és ha nem jönnek, rendeljen valami sereget, száz-száz lovast avagy a mennyi szükség, a kik lessék ki őket, hozzák el; ebben mintha kegyelmednek híre sem volna, úgy procedálhat, forogjon az én nevem benne. Holicsban talám nem ártana valami 200 lovast küldeni vigyáznának belőle, nyelveket foghatnának. Bizony uram Szakolcza sem volna oda, ha ki nem jöttek volna belőle. Az ellenség állapotját eddig miben legyen értem, de nem kell édes öcsém semmit ettől félni, csak az vitézlő nép ne fárassza heában magát, lovát az prédálás után, fogadna szót, nyugotnák ők is magokat; bizony uram ennek resistálhatunk, meglátja kegyelmed.

Ebben az szenvedhetetlen hidegben bátor ordinanciájok volna is, de nem indulnak meg, ezenben az új hadak is immár naponként érkeznek, onnét alól, szép fizetett népünk leszen, az vármegyék is maholnap végeznek velünk, egynehány ezer lovast és gyalogot hagynak és fogadnak, ad minus leszen 16 ezer fizetett emberünk, semmit nem kételkedem hogy az úristen meg nem segít bennünket; az ellenségnek noha 8 regimente vagyon nominetenus, higgye kegyelmed nincsen hat avagy 7000 gyalognak felette, az lovasa 3 avagy negyedfélezer, én az Buquoj maga seregéből való spanyolokat igen megexamináltam,

kik közül két spanyol megtetszik hogy nem rossz emberek, főlegények és régi vitézlő rend. Prajner hadát pedig onnét által ide bizony nem hozza, azt meg sem gondolni. De ha 30 ezer emberünk volna is, az békességet kell uram amplectálnunk, melynek véghez vitelésben higgye kegyelmed bizony igaz sinceritással munkálodom, reménységem is nagyon felőle, hogy az úristen az jövő héten jó végét adja elkezdett tractatusunknak, noha az elei darabos, de igen emberül viselik magokat az mi commissariusink, bizony ők is vitézkednek, főképen cancellarius, de az felesége 19. Januarii megholt s nem tudom mit tegyek, mert ha megirom neki, minden esze, kedve, conceptusi elbomolnak nyavalyásnak és az egész tracta a mi részünkről nagyon fog periclitálni, ha meg nem írom neki, egyik keserűsége a másikat öregbíti. Eddig még eltitkoltam.

Az mely vajda Kasza Györgyre támadott, az istenért édes öcsém ölesse mindjárt meg kegyelmed az többinek jelenlétében in exemplum, el ne szenvedje kegyelmed, mert ha meg nem büntetünk az árulóknak, soha tisztességet senki vélek nem vall, el ne hallgassa kegyelmed.

Ha nyelveket hoznak uram, kültön küldje által őket, értekezhessünk az állapatról és engemet szokása szerint tudósítson mindenek felől. Feliciter valeat. Tirnaviae 29. Januarii 1621.

G. Bethlen m. p.

Külsőm: Illustri ac magnifico domino comiti Emerico Thurzó de Bethlenfalva stb. fideli nobis honorando. Cito, citissime.

(Eredetije — Bethlen G. kezeirása — a köpcsényi levéltárban.)

CCXX.

1621. jan. 30.

Illustris domine comes. Kovácsy Péter ide érkezvén tegnap délután kegyelmed levelét megadta, melyből értem az kegyelmed dispositióit mind az quartirokban való vitézlő népnek megtöbbitése, s mind az csaták rendelése felől, melyeket in omnibus javallók én is, de ilyen rettenetes időben nem reménylem hogy járhasanak az vitézek sok orr és ajak s kézláb megfagyása nélkül, és ha járnak is az ellenséget lehetetlennek gondolom hogy mostan kijárjon, ebből ha hátramaradás lesz, alioquin ha az erős üdő megengedi az jargalást igen dicsérem hogy fárasszák őket. Mihelyt az hadak onnét alól érkeznek, ígéretem szerint által küldöm őket kegyelmed mellé, bocsáj-

tottam tegnap is póstát eleikben, parancsolván nekik, hogy késedelem nélkül jöjjenek. Kovácsy Péter hogy az kárpitokat elindította volt, az fassióból kitetszik, de hogy azok a rosszak elhagyták-e, avagy felosztottak véllek az is megtetszik, kegyelmedet is szeretettel requirálom, rendeljen bizonyos hadnagymembereket arra, kik az kapitányságokban hittel keressék ki, mert csak akarják feltalálják magok között; menti magát igen hogy a mit ő az osztrói várból elhozott, előadja, de mind pénzt, ezüst mívet és lovakat Turzó uram hozott el, kegyelmed ez így lévén ótalmazza az alatta valóitól, ne háborogjanak véle, mivel ha nálla volna is, nem őket illetné. mert nem harcra nyert marhák, várakban valamit találának, nem őket illeti az, melyet nem ostrommal vesznek meg, arra pedig hajdú uram tudjuk mint menne etc. Mégis akarnám kívánnám kegyelmednek méltó kívánságát értenem, csak Kákoni uramnak írjon ottan kegyelmed felőle. Dunán túl való állapot felől bizonyosan irhatom kegyelmednek, hogy az Prajner hadára gyülekezvén, megindult az ellenség előttök, kikben sok kárt töttenek igen, mostan mind Ujhelyen belől az hegyek közzé szállították őket, az kevés kozákat Lánséron belől az hegyek közzé, Veresvár nevű várat megadván erdődjét az el enségnek, 120 lovast száz gyalogot hagytak benne, melyet megszállottak 24. Jan. Vadnak az mieink 8000. török 600. kopjás érkezett volt melléjük, ezeket így írja Sennyey Gáspár nekem igen bizonyosan, Gercsey Pál is így beszéli, tegnap érkezének onnét. Ha mi hírei lesznek kegyelmednek, tudósítson felőle. Foeliciter valeat. Tirnaviae 30. Jan. 1621.

G. Bethlen m. p.

Külcsm: Illustri comiti Emerico Turzo de Bethlenfalva etc.

(Egészen a fejedelem sajátkezű írása. Eredetije a gr. Batthányiféle köpcsényi ltárban. Lad. 27. fasc. 5.)

CCXXI.

Rima-Szécs, 1621. jan. 30.

Bethlen G. nejének Károlyi Zsuzsánnának.

(Ered. Erd. Múzeum. Tört. Tár 1879. II. F.)

CCXXII.

1621. jan. 31.

Illustris domine comes.

Kegyelmed levelét ma két rendben hozták, az elsőből immár értem kegyelmed kívánságát, melyre kevés szóval csak ezt írom, sőt bizony szómra írom, hogy Magyarorszáiban mivel megpróbálgattam kegyelmeteket, az szolgálatot hazájának mostani szükségeiben kegyelmetek közül ki mint mutatja meg, azok közül pedig mivel mind hazájához való szeretetet, s mind magam személyéhez való jóakaratot (tisztesség adatik ő kegyelmeknek, et absit adulation) kegyelmedben tapasztaltam többet, a mennyiben én eszemben vehettem, melyért én is a mint feljebb írák kegyelmednek kedveskedő szeretetemet örömet és jó szívvel kész vagyok megmutatnom, de mivel eddig a kegyelmed kívánságát nem értettem, ily világosan, ily hirtelen nem resolválhatom magamat, hanem ez 3 s 4 nap alatt magamban gondolkodom róla és valamihez férek, kegyelmednek resolválom magamat, interim az úristen állapotunkat elrendelvén, melynek el kell válni ezen a héten az én opinióm szerént és ha az úristen jó végét engedi dolgunknak, meghigye kegyelmed, állapotjának elrendelése felől is nem leszek feledékeny s nem utolsóbb leszen az urak és grófok között tisztí szerént is, ha pedig az úristen mást rendelt felőlem, patientia etc.

Az békesség tractatusa felől semmit nem írhatok kegyelmednek, mert négy naptól fogva semmiképen által nem mehetni az Dunán, noha mindkét felől a partokon mutogatják postáink egymásnak magokat, de által nem járhatnak, tudom eddig meghányták valóban egymást és alkalmasint explorálták elméjeket a más részen valóknak; mihelt mit érthetek, kegyelmedet tudósítom felőle.

Veselyéni Pál Bihar, Szolnok, Kraszna vármegyékkel 21. Januarii jöttek által a Branyicskán, ez héten érkeznek. Egynehány sereg hajdú ki a végekről s ki Rosnyóbánya felől, mind útban vannak.

Az elszökött gyalogok felkerestetésére s megbüntetésére elhigye kegyelmed gondom leszen, csak az sediciót csenálta gyalog vajdát büntettetné meg kegyelmed, ki Szokolczában azt mivelte. Az üdő igen meglágyula, ha kedvek tartja az vitézeknek, csatázhatnak. Kenyeret, patkót ma alkalmasint vitenek, uram, által s többet is visznek. Az lövő szerszámnak én kevés hasznát gondolhatom ott, mivel a kegyelmed quartira szintén a hegy alatt vagyon hátul, mindazáltal egyet holnap

indíttatok által, ha ugyan vehetni valami hasznát. Foeliciter
valeat. Tirnaviae die ultima Januarii 1621.

Gabriel mpria.

Külsőim: Illustri ac magnifico domino comiti Emerico Thurzo
de Bethlenfalva atb. fideli nobis honorando.

(Eredetije — Bethlen G. kezeirása — a köpcsényi levéltárban.)

CCXXIII.

1621. febr. 2.

Illustris domine comes.

Kegyelmed leveleit tegnap estve felé hozá meg jámbor
szolgája, melyből értem az tétovázó uracskák magok megke-
ményítését, kit tovább nem akarván szenvedni, az statusoknak
proponáltatom mai napon és magok közül bocsájtok követeket
hozzájuk, lássuk mit akarnak, vegyük ki categorice akaratjo-
kat. Kovácsy Pétert hallom megtartóztatta kegyelmed, de mi-
ért, nem tudom, kegyelmed tudósítson felőle, és ha az marhák-
ért arestáltatott, bocsájtassa el, mert abból megmentette ma-
gát, alatta valóival ha mi veszekedése vagyon, annak jól vé-
gére menjen kegyelmed, mert én úgy értem, hogy noha kapzsi
legény, de mivel keményen akarná magát köztök viselni, a
mint az igen kívántatnék minden kapitánytól, azért nem szen-
vedik örömet, mikor valamely szolgálatra kell menni sere-
gestől jó ha 200. lovas felül, mind elvonják a szolgálat előtt
magokat, ha mit nem szenvedhetnek, törvénnyel igazítottassa
el köztök kegyelmed, ez régi kapitány. Az megfogott gyalog
ajdát kegyelmedet kérem exequáltassa. Az tractatus állapotja
uram eddig ebben vagyon, öt nap contendáltak super nomina
electi etc. a status et ordines, az után rigidissime kívánták
csak az egyet, hogy én cedáljak, és az országot integre resti-
tuáljam Ferdinándnak s titulusommal ne éljek, alioquin fegy-
verrel is az országot subjugálja, és fegyver alatt akarja bírni
őket, mely ő kevély discursusokra mint felelt legyen cancella-
rius mind in publico, s mind privatim az gallusoknak s Prea-
uxnak, az császár commissariusának, és az kemény magok vi-
selésével mit efficiáltak az mieink, az utolsó levelekből vilá-
gosan megérti kegyelmed; tudván a kegyelmed busuló termé-
szetit, nem akartam eltitkolni, az leveleket in specie küldtem
kegyelmednek, azokból minden eddig való actákat megért,
legyen istennek hála eddig mi jártunk elől. Ezután is az úris-
ten bizony gondunkat viselné, csak magunk volnánk egyszí-
nűek és szívűek; hogy titulusommal élhessek egy elsőben ezt

obtaineálták mivel egyéb sem lehet benne, többet is várok utána. Az indutiákat ad 17. Febr. prorogálták, és abból az generalitást is reménylik kijönni, kegyelmed is alkalmaztassa ahhoz magát és az hadakat, valamint az végezés ellen ne impingáljanak az vitézek. Bandizálták Fridericust, Anhaltinust Jorgendorft s Holakot, de Hamburgaban az angliai svecziai daniái királyoknak és az ansatica városoknak s több statusoknak [gyűlések levén in mense Decembris, mit végeztenek legyen, im annak paráját is megküldtem, az estve érkezének Braszlóból véllek, talám isten felsekén és megemlékezik az ő ecclesiájáról. Az csatáknak jöni menni kellene, jó üdö jár, Buquoi Bécsben vagyon, Teuffen Pakot (*sic!*) hagyta helyében. Strasnícát kellene meggyujtanunk, és benne égetni az kozákot s az kevés gyalogot, nincs is ezer gyalog benne, egy éjszaka szépen meglehetne, melyen magam is jelen lennék, ha titkon meglehetne innét való elmenetelem, rendelt seregekkel mehetnénk reá, és hamar meghághatnák éjszaka. Bene valeat. Tirnaviae 2. Febr. 1621.

Gabriel m. p.

Kegyelmed az leveleket hogy
mindjárt visszaküldje, szeretettel requirálom, sietséggel hozzák vissza.

Külczim: Illustri comiti Emerico Thurzo de Betthlenfalva perpetuo de Arwa, eiusdemque comitatus supremo ac perpetuo comiti stb. fideli sincere nobis dilecto.

(Eredetije a gr. Batthyányiféle köpcsényi ltárban. Lad. 27. fasc 5. Egészen a fejedelem sajátkezű írása.)

CCXXIV.

1612. febr. 2.

Gabriel dei gratia stb.

Illustris comes, fidelis nobis syncere dilecte. Salutem et benignitatem. Az mely hamburgi leveleket által kültük kegyelmednek, azokból megérthette eddig, hogy még tizenkét napig prolongáltatott az előbbeni induciáknak terminusa. Hogy azért intra decursum ejus termini, az előbbeni mód szerint és az előbbbeni határozott helyeken semminemű hostilitas ne exerceáltassék. Azért szeretettel requiráljuk kegyelmedet, ezen dolgot intimálván az hadaknak, praecaualja serio,

hogy intra circumscriptos limites et terminum praefixum semmi hostilitást ne cselekedgyenek: hanem mint eddig, így ezután is, az holott mostan vadnak járjanak el az dologban: Ezt akaronk kegyelmednek idején tudtára adnunk, Cui de cetero benigne propensi manemus. Datum in ciuitate nostra libera Tyrnaviensi die 2. Februarij. Anno MDCXXI.

Gabriel m. p.

Királról: Illustri comiti Emerico Thurzo de Betthlenfalva stb.

(Eredeti, a fejedelem akezü aláírásával és nagypecséttjével ellátott kiadvány.)

CCXXV.

1621. febr. 3.

Gabriel dei gratia stb.

Illustris ac magnifice comes fidelis nobis bonorande. Salutem et prosperitatem. Az kegyelmed levelét most estve vet-tük, melyből értjük, hogy Fekete Péternek valami rabokat hozna, ott volnának az kegyelmed szállásán, kiknek által ho-zásokra kívánja azt, hogy szekeret küldenénk által, sőt ugyan continue két szekeret tartanánk ott, hogy ha valahonnén afféle rabokkal érkeznének, hozton hozhatnák azokon által: mely dolog felől parancsoltunk vala az váras birájának, hogy mindgyarást két szekeret készitse által küldeni az rabokért, de bennünket úgy informál, hogy a mely szekereken az kenye-reket által küldötték, azok még mind oda által vadnak, és ez ideig is az kenyér rolok el nem költ; azért kegyelmed azok-ban kettőt marasszon meg az rabok alá és külgye által őket rajtok, az váras szolgáját küldöttük érettek. Az Kasza György hadának fizetését az mi illik minéktünk, arra gondunk lészen, és megkülgyük nékiek. Bene valeat. Datum Tyrnaviae die 3 Februarii anno domini 1621.

G. Bethlen m. p.

Királról: Illustri ac magnifico domino comiti Emerico Thurzo de Betthlenfalva, stb.

(Eredeti, a fejedelem sajátkezü aláírásával ellátott kiadvány, a Batthyányak köpcsényi levéltárában.)

CCXXVI.

1621. február 4.

Illustris domine comes.

Kegyelmed levelét Just András megadván, látom nagy panaszszal és boszuval való irását, kit bizony én is bús szívvel és keserves szemmel olvastam, mivel okot arra nem adtam, mert az minden szíveknek titkoknak által látó s tudó bölcs istent merem bizonyságomra hini ebből, hogy én kegyelmedet nem úgy tartottam s becsültem, s nem közönséges szeretettel prosequáltam, melylyel fejedelmek alattok való becsületes hiveit szokták prosequálni, hanem mint egy vér szerént való kedves atyámfíát, mivel kegyelmedben tapasztaltam volt én is magamhoz való szeretetét (nékem úgy tetszett) nagyobbbat hogysen egyebekben, de im ez iránt való opiniomban is megfogyatkoztam, legyen úgy mint ő sz. felsége akarta. Én minden kegyelmed panaszira punctatim igen igaz ratiokkal megfelelhetnék, mert elég mezőt adott arra kegyelmed, de nem akarom irritálni kegyelmedet, sem elmémet fárasztanom, mivel azt sem tudom most is néha fejemen járok-e vagy mint? Kevés szóval kegyelmednek csak ezt írom, isten én nem vagyok, és nem én hatalmomban vagon az országok békessége, mert ha én rajtam állana, bizony régen végben vittem volna, de reménylem a mint kegyelmetek országúl hozzá fogott, hamar és könnyen végben viheti, mert én is ahhoz fogom magamat accomodálni, én sem fától szakadt vagyok, sem senki számára, és az maga írása szerént, nemo ad impossibilia obligatus (*így*), magam uram én sem vihetek mindent véghez, mert nec Hercules contra duos, et nemo sibi satis, eddig is nagy bolondság volt tőlem, hogy itt kegyelmetek között tekergettem, az jóra való intésemért az statusoktól gyalázatos diffamatiót és gyűlölséget szerzettem magamnak, egynehány száz ezer forintomat elköltöttem semmi fejében az ország mellett, noha tudtam hogy valaki falu fejében kardot vonszon, háladatlansággal fizetnek annak, mert valaki communitati servit, nemini servit, melyet azért én soha bizony nem cselekedtem volna, és bogár után nem indultam volna, de az kegyelmed és egynehány urak felől való nagy reménység adás (melyet hittel asseráltak az urak) indita meg, de ezt ha mint éltig disputálok és deplorálok is, haszontalan, mert meglőtt. Erővel édes öcsém kegyelmeddel semmit ez ideig nem cselekedtem, mert az nem is illetet volna hozzám, ezután annál inkább elkerülöm; ha mit kegyelmed eddig fáradozott, költött, én azt tudtam hogy hazájához való szeretetiért cselekedte gratis, sőt

tudja isten dicsekedtem az kegyelmed magaviseletével az emberek között, és sokszor például hoztam elő kegyelmedet, hogy csak kegyelmedet látom egyedül, ki az privátumot nem követi etc. kegyelmedet akarátja ellen által sem küldtem, sőt nem is mertem arról gondolkodni, hanem maga jó inclinációját értvén, abban ellent nem tartottam, így akarátja ellen sem akarom kegyelmedet sem oda által sem itt tartóztatni, mert megtudom magamban én is az emberséget gondolni, és ki mi-csodás becsületet érdemel; bolondság volna tehát nekem erővel kegyelmeteket compellálnom az szolgálatra, noha nem másnak, hanem magoknak szolgálna kegyelmetek, mert azért ha az császár commissariusinak amaz feleleteket jól consideráljátok uram, tudni illik mikor cancellariussal sokat contendáltak volna, találta valami occasioval kérdeni: mi mellett akarja császár Magyarországot birni, azt felelék, hogy sub armis, nem úgy mind eddig, és mindazokat meg akarja büntetni, valakik ebben eszközök voltak, 'e sokan vadnak kik császár mellé jól fogják magokat accomodálni etc. Bizony nagy két mondás, a ki gondolkodnék róla, és ha mostan re infecta oszlunk el, jut mindennek benne, etc. Az statusok is haza kéredzenek, tizezer forintot ígérnek onnét hazúl az hadakozásra egy holnapra, de úgy hogy őket fejenként haza bocsássam, sőt az tractatus eventusára se maraszszak senkit itt közülök, se urat se nemes embert, hanem minden vármegyéről hadnak egy-egy ágenset itt, s magam maradjak itt, az tizezer forinttal tartsak hadat, palatinusnak megírják, hogy az békességet jó conditiókkal vigye véghez, s ha az nem lehetne én differáljam az Buquoival való harczatot más jobb alkalmasosb időre. Látván mind az statusoknak uraknak és nemeseknek ilyen intentumokat, én az gyeplőt nekik vetettem, és szabadságot adtam ő kegyelmeknek, hogy valamint akarják az országot dirigálni, lássák, valamikor el akarnak menni, én nem tartóztatom, de én is ezt hitem szerént mondom, hogy valamely nap kegyelmetek országúl megindúl, s haza oszol, én is második avagy harmadik napon minden hadaimat által hivatom és alá ballagok az fagyon hátul járóban, tovább én sem számárkodom senkinek, mert én sem tartozom vele. Ha kegyelmed azért indúlt fel magában, hogy mindjárt kívánságára nem resolváltam magamat, talán nem kellett volna ennek lenni, mert nagy embernek nagy kegyelmedre nagy kívánságára, nem lehet, hogy absque ulla consideratione adhassanak választ, én tudom minemű gondolkodásom volt ebben, de ha kegyelmednek így tetszett, álljon minden szabadságában, én ez ideig mindenben igen moderate igyekeztem magamat viselni, és semmit nec cito nec temere nem cselekedtem ha egyéb lehetett benne. Kegyel-

med ha által akar jöni, Petneházi uramat hadja ott képében, ott nem tartom ő kegyelmét sokáig, mert a mint irám, ha az statusok ugyan alá mennek, kész hadat magok közül itten nem hadnak, én sem késem semmit, hétfőn minden hadakat által hivatok, és isten velem levén megindulok, ha kegyelmeteknek maga országa nem kell, azt hiszem hogy a kinek szüksége vagyon reá, hozzá nyúl; engemet az úristen úgy éltessen, hogy ilyen állapattal a mint kegyelmetek viseli magát, német császár ma éppen nálam hadná is, meg nem maradnék uram közöttetek, jobb volna nekem egy jó nemes emberségben élnem, hogysen ilyen visszavonó nagy reputációjú országban számárkodnom. Ha pedig az vármegyék hadat hadnak itt, immár elvárom az 15. napot, és magam megyek által az hadak között. S az mire isten segít üdömet heában nem töltöm. Kovácsy Pétert kegyelmed bocsássa által hozzám, nem kellett volna megfogni, lám irtam volt kegyelmednek, hogy inkább ótalmazza az alatta valók ellen, mert én azokat jól ismerem, mindenkor kapitányt hadnagyot kívántak volna magok választani, de nem tölt kedvek benne. Kornis uramnak nem kellene oly igen Nagy Andráséknak pártjokat fogni, mert azért konaszodnak ily igen el. Az gyalog vajdát hogy kegyelmed meg nem büntetteti mert nemes személy etc. én nem erőltetem arra is kegyelmedet, hozzák által uram ide, lássuk mint igazítják dolgát, büntelen én sem szoktam senkit öletni, attól isten ótalmazzon, és kegyelmed olyan kicsiny dologért ne károsítsa magát. Hogy pedig kegyelmednél más följebb akarja az dolgot, azt nem tudtam, és bizony bánom, mert én két gargyánt nem rendeltem volt az klastromban, s ha által nem jöne kegyelmed, irtam is volna az embereknek úgy hogy eszekben vehették volna magokat. Az kis czédulát kegyelmednek megküldtem, mind annak s mind többeknek árultatások nyilván vagyon, de senkit nem engednek hogy megbüntessünk, ótalmazzon isten mindent ilyen directiotól; ha kegyelmed által akar jöni, tudósítson mindjárt felőle, mert bizonyos commissariusomat fogom általküldeni az kapitányokhoz tovább való ordinanciával. Tartsa meg isten kegyelmedet. Tirnaviae 4. febr. 1621.

Gabriel m. p.

Irhatnék alkalmas reménységet az békesség és titulus s vitulus felől, melyet kegyelmed objiciál, de azzal nem terhelem kegyelmedet, hanem új hírt ilyent értsen kegyelmed, Turzó Szaniszló uram küldte volt Platit gratiáért az commissariusokhoz, de semmi nem tölt benne, vissza jött, mindenütt közönséges hír, nekem az mi commissariusink írták bizonyoson.

Külczim: Illustri comiti Emerico Thurzo de Betthlenffalwa Perpetuo de Arwa Eiusdemque comitatus supremo ac perpetuo comiti: consiliario nostro etc. Fideli nobis syncere dilecto.

(Egészen a fejedelem sajátkezű írása.)

(Eredetije a gr. Batthyány-féle köpcsényi ltárban. Lad. 27. fasc. 5.)

CCXXVII.

1621. február 5.

Gabriel etc. Rex etc.

Illustris comes fidelis nobis syncere dilecte. Salutem et benignitatem. Tegnap magunk kezével irt és Just Andrástól kegyelmednek küldött levelünkben kegyelmesen requirálván meghagytuk volt, hogy azt a megszentelt Horvát János nevű gyalog-hadnagyot sub bona custodia ide által küldené mihozzánk, melyet percurrálván obiter levelünket, netalántán eszében sem vehette hirtelen; és ez okból haladott el általküldése. Kegyelmedet azért pro hac quoque vice szeretettel requiráljuk és intjük, ez levelünk látván, minden haladék nélkül igen jó őrizet alatt küldje ide hozzánk. Bene valeat, nec secus faciat. Datum Tyrnaviae, die 5. Febr. Anno 1621.

A fejedelem sajátkezű írása: Az ország sokszori intercessiójára megkegyelmeztünk fejének, de más büntetésünket el nem kerüli.

Gabriel m. p.

Külczim: Illustri comiti Emerico Thurzo de Betthlenffalva etc.

(Eredetije a gr. Batthyány-féle köpcsényi ltárban.)

CCXXVIII.

1621. február. 5.

Illustrissime domine comes.

Akartam csak erről tudósítani kegyelmedet, a portáról és Skender pasától Neszterfejérvártól az estve felé érkezének leveleim postáim, mely leveleket megolvassván, isten meghozván kegyelmedet, communicálom, ezalatt is az híreket leíratom belőlök és által küldöm, az írás igen sok, mivel Rimai mindenkor bölcselkedik az ritmusokkal való írásban; tudom az híreket rémitésért fogják tulajdonítani, noha bizony nem

azért írom, se nem magamtól költöm, de ám lássa ki mint veszi, én tartozom megírni. Kegyelmednek azért bizonyosan irhatom, hogy 15 ezer tatárt mikor az murzák Skender pasa előtt, ki diván ülő vezérré tétetett, megmustráltak s elindulának az én személyem mellé való jövetelre, az öcsém internunciussa ott állott az fejérvári mezőben, Skender háta megett, szemeivel nézte, elindulásoknak ma 22 napja, kik igen hamar elérkeznek. A budai új vezért rendelték szerdárnak maga személyében mellénk jönni, az egész bosnai, budai, temesvári, egri, kanisai pasaságok alatt való törökökkel. Az istenért maturálja kegyelmetek, ha lehet, az tractatust, lenne vége az előtt, az míg elérkezik az tatár, mert ha addig vége nem leszen, non erit azután in nostra autoritate az békesség tractatus; bizony rettenetes veszedelem obviálja Austriát, Morvát, Styriát. Én nem tudom, mint leszen úgy is, ha megbékéltünk, én igen félek, hogy az tatár mód nélkül meg nem tér, ha elközelíthet Pestvármegyében, bizony félek nagy rablásoktól, mindenik veszedelmes, ha békéltünk is, ha nem is; ha békéltünk, az császár erejének reánk fordításával az fővezér megfenyegette Dóczy uramat, magok írják, ha nem békéltünk, az pogánynyal kényszerítettünk magunkat conjungálni és miattunk vesznek az keresztyén országok s azután utolszor mi magunk is mint maradhatunk, isten tudja. Mely aránt vagyon kegyelmetek az tractatusban, örömet érteném. Itt valóban hordják az mi vitézink az német vitézeket.

Horvát István valóba megrablotta Austriát, Dunán innét 38 falut, várast. Egy nap három rendbeli csatám jött meg az múlt kedden, mint a csordát, úgy hajtották az szegény lanczokat (Landsknecht). Kocsis Sigmond, Petneházy István két ezer lóval mentenek az múlt szerdán által az Morva vizén, azt hiszem derekas dolgot próbálnak, hátok megett járnak az az (*sic*) seregek valahol akarják, minthogy az jégen szabadon mehetnek mindenütt. Tartsa meg isten kegyelmedet. Tyrnaviae 5. Februarii 1621.

Benevolus

Gabriel m. p.

Bizonyosan eliheti kegyelmed, hogy Fridericust mind az angliai, svecziai, dániai királyok derekason megsegítik márcziusban, 22 holnapra való fizetést rendeltenek az hadaknak, az dániai királyok (*sic*) lészen generalisok, ezt jobban megértheti az Rimaiék leveléből kegyelmed. Az angliai király fratta az oratornak seriesét ennek az expeditionnak, melyet Slesiából is megírtanak volt az előtt nekem, de én nem hittem, hanem innét hiszem immár.

Koreczki, Strucz, Konyevspolski, az ifjú Solkoczki és Balabán nev(ü) lengyel urak Galga sultán rabjai szegények; mindeniket nagy úrnak hallom, hogy voltak, Balabán az **ko-zákságnak** valamennyi generálisok volt, Sulkoczkinak leánya volt nála. Konyeczpolczkiért százezer tallért ígértek volt imár, de nem alkhattak volt meg akkor, látta szemeivel az öcsém szolgálja őket.

Szörnyű dolog uram, ez a török készület, ha úgy vagyon, a mint írják. Soha ehez hasonló nem volt, martiusban császár megindul bizonyosan. Tatárt másfélszázezeret hirdetnek hogy készítnek császár mellé.

Külczim: Illustr. comiti Domino Sigismundi Forgács de Gyemes, regni nostri Hungariae palatino stb. stb.

(Egykorú másolat a m. k. orsz. levéltárban. Public. fasc. XIV. Nr. 5.)

COXXIX.

1621. februárius 6.

Illustris domine comes!

Kegyelmed leveleit az estve felé vettem hora secunda és maga kezével írott leveléből előbbeni irásának racióit értjük kívánsággal együtt, melyre sok szóval nem írunk. Én uram, a mint megírtam kegyelmednek, sok jót kívánok istentől, ezt nem hizelkedésből írom, suo tempore ne adja isten, hogy kellessék meg is bizonyítanom; nekem is kegyelmed felől oly reménységem volt, hogy ha egyebekről deseráltatnám is, kegyelmed én mellettem megmaradna; de ez előtt való irásából ezzel az én reménységemmel ellenkezni láttatik vala kegyelmed proposituma, melyre nézve írtam volt én is kegyelmednek az néhány szóval, de abból semmi fenyegetést nem vehetett eszében, hanem inkább az én nagy tűréssel való engedelmességemet, melyet minden úri és nemes rendhez viseltem eddig magamat, és az országnak is azon szókkal attam volt választ, tudni illik, hogy én senkivel ő kegyelmek közül erővel magamnak nem akarok szolgáltatni, mert az nem hozzám illendő, ingyen ha eddig ő kegyelmeket intettem, és talán nehán kemény szókkal, irásokkal az engedetlenségre és restségre nézve magok hazájának szolgálatjára oltalmazására, azt tisztem szerint cselekettem, hogy se isten, se ez világ előtt méltán gondviseletlenségnek vétkével ne kárhoztathassam, de látván, hogy magok magoknak nem akarnak succurrálni, hanem ilyen nagy veszedelmes állapotban is megszokott regulajokat el nem akarván hagyni, senki közülök szolgálni nem akar, ez

nem egyéb, hanem teljességgel való utolsó ruinajoknak bizonyos jele, mert az ellenség országokban saeniál, akkor akar-nak haza oszlani. Így azért magam életének és kevés számú vitézimnek periclitásokkal én sem tartozom tovább ökegyel-mekért itt tekergennem, én semmire tovább őket nem erőlte-tem, semmit nekik nem imponálok, hanem azt cselekedjék ami nekik jónak tetszik, de én is véllek együtt avagy utánok mindgyárt indulok és magamra gondot viselek etc. De azok az írások édes öcsém utcunque löttének, maga kívánsága szerint, *fiant verba et volent sub aëre* arról nincs is men-tio. Hanem az maga kívánságait a mi illeti mivel által akar hozzám jönni s kibén én sem tartok ellent, hanem ha kedve s jó akaratja, az hadakat jó dispositióban hagyván, ezt Kornis s Petneházi uramékra bizván, holnap estvére által jöhet, hétfőn azt érvén, egymással beszélhetünk és kedden cum plenaria informacione általmehet, s szerelmesének jö-vendő s várandó állapotjának meglátogatására felmehet, az hadak állapotjáról, dispositiójáról először magammal be-szélvén, hogy azután mindeneket jó karban hagyhasson. És ugyan mostani bejövetelekor kegyelmednek én magamat de-clarálom, cancellarius is császár nehéz positióival ma ide érkezik, értse azokat is, melyeket én sem tudok ez óráig; a portáról is jött postám tegnap előtt, azokat is közlöm kegyel-meddel. Balasi apánk megholt, nem iszik több serbetet.

Kovácsy Péter felől való dispositióját s mivel maga is consentiált annak én is javallom, de azokat a hajdúkat senki nálánál jobban nem ismeri. Az gyalog vajda felől való resolu-tionat az estve kegyelmednek subscribáltam, ide várom az árulót. Az Vincze lovasinak és Kasza gyaloginak ma által viszik fizetéseket. Korotnainak írt czédulában semmi hírem nincsen, az hasznót és autoritást asszonyom kegyelmed anyja voxá szerint igen szeretik az emberek de az szükségnek ide-jén nem felelnek meg kötelességeknek, aki mire nem elég nem kellene oly terhet felrakni, mely alatt elromoljon a vékony tengely, mert a ki tisztessége felől serio gondolkodik semel omissum minden világi haszonnál nagyobb gyalázat, amint ez most megtörtént immár, kit az Duna sem moshat el etc. Az leveleket együtt az czédulával visszaküldtem kegyelmednek. Az rabokat nro 13 igen rosztat mind kocsisokat inkább meghoz-ták és 100 Rftot adattam, a kik hozták az nemességét is an-nak, kit kegyelmed commendált; de a barátimtól, az kapitá-nyoktól nem emberség hogy magoknak tartják az javát s ne-kem kocsisokat küldenek; az múlt héten hoztak 500 lovat. 10—12 szekeres lovat nem érdelek tőlök, holott ha szabad legények volnának is, tartoznának minden szerencséjéktől tisz-

tességes ajándékkal, mennyivel inkább fizetettek levén: nem árt az kapitányokat megszólítani érte. Háromszor hoztak ezzel rabokat, Kornis uramék kültek volt 7 száz rénes frtot ital pénzt adattam az hadnagyoknak; Kovácsy Péter hozott 11 roszat azoknak is 60 avagy 70 R. adattam. Im mostan 13 ezeknek is adattam. Ha az javában Kornis uramék által küldenének, kiket hoztak, nem bánám. És az kapitányt, kit az váradi hadnagy hozott, s az drága marhákbán is részt tennének. Buquoit ha kegyelmed elfogathatná azokkal, kikkel fölöle végezett, nem contendálnék kegyelmeddel váltsága felett sokat, de a mint mondják csötörtökön indúlt ki Bécsből, gyalog nélkül, tudni való dolog, hogy nem próbálhatni, melyre nekem oly nagy gondom volna, hogy éjjel sem alhatom bizony néha, de az hitetlenség szorúlván belejek, ez mostani gyalogban nehéz szerét tenni; igen jó gyalogom érkezik ez jövődő héten Erdélyből és az felföldről 1600, ez bizonyos. Az ország is megesszmélvén magát, tegnap 2000 lovast és 2000 gyalogot ígertenek, hogy mindjárt előmustrálják, de az gyalogot kívánom, hogy 3000 töltsék, reá fognak menni, és így gyalogunk is leszen német nélkül 6000 bőségesen; lovasunk tizennégyezer, mind fizetett: kikkel, ha nem merünk próbálni, többet ne várjunk hozzá, kiknek regestromát im kegyelmednek kültém. Ezekről akarám kegyelmedet tudósítani. Bene valeat. Tyrnaviae 6. Febr. 1621.

Gabriel m. p.

Külsőm: Illustri Comiti Emerico Thurzó sat.

(Eredetije Gr. Batthyány József Itárában, Köpcsényben. — Végig a fejedelem kezeirása.)

CCXXX.

1621. febr. 8.

Gabriel dei gratia electus Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Sclauoniae etc. rex, Transylvaniae princeps et Siculorum comes.

Illustri comes fidelis nobis honorande salutem et omnem prosperitatem. Monoki Miklós uramat küldöttük vala néminemű dolgainkban Újhely felé, honnét megjövén, beszéli, hogy az kegyelmed neve alatt gyúlt hajdúság mily szörnyű dolgokat cselekedné azon az földön, Újhelyt az várost ostrommal vették meg, és ott igen rút dolgokat cselekedtenek; onnat csak Csejtére szállottanak és az szegénységét vesz-

tegetik. Azért kegyelmed azokra az hajdúkra viseljen gondot, és mindjártást hívassa által az hegyen maga mellé, és bizonyos kapitányt rendelvén eleikben tartsa disciplinában őket, ne pusztítsák az szegénységet. Bene valeat. Datum Tyrnaviae 8. Februarij anno 1621.

Gabriel mp.

Kivülről : Illustri domino comiti Emerico Thurzo sat.

(Eredetije a fejedelem sajátkezű aláírásával.)

CCXXXI.

1621. febr. 10.

Gabriel dei gratia sat.

Egregii sat.

Egy néhány rendbeli parancsolatunkkal meghattuk volt nektek, hogy igen szorgalmatosan vigyáznatok az lengyelek országunkban való hadak fogadására, és mindenüre oly provisiót tennétek, hogy sem lovas sem gyalog sohut által ne bocsátassék Lengyelországban. De mind ennyi parancsolatunkat is csak süketségre vevén, hogy semmi gondotok arra nem volna, nem kicsin busúlásunkkal értjük : holott nem csak az tizenhárom barásokon szabadon gyalogot fogadnak, de még zászlókat is kirakván napról napra több népet csoportonként vitetnek ki az országból. Ama vén lator is Tarras István nektek lölki barátotok annyira nem vigyáz ott is, hogy seregenként ő miatta szabadon mehet be Lengyelországban az vitézlő nép; az minthogy az minap is egy hadnagy negyven lóval ment be, oly emberekkel, a kik itt fölvevén hópénzünket, zászlónk alól elszöktének. Hadgyuk azért és parancsoljuk ex superabundanti nektek igen serio, erre nagy gondotok és vigyázástok legyen minden fele; az tizenhárom városoknak pedig megírjátok, hogy e nélkül el legyenek, zászlókat ki ne rakják, mert ha ettől meg nem szűnnek, tűzzel, vassal emésztetjük meg városokat és magokat is; — ezt bizonyosan elhigyjék. Secus itaque sub gravissima indignatione nostra nequaquam feceritis.

Datum in civitate nostra libera Tyrnaviensis die 10. Februarii anno domini 1621.

Kivül : Egregiis N. et N. Camerae nostrae scepusiensis sat. cito citissime.

(Ered. a m. kir. orsz. ltárban.)

OCXXXII.

1621. febr. 10.

Illustis domine comes, nobis honorande.

Kegyelmetek 27. Januarii irt levelét ma reggel 6 óra-kor hozák meg, melyet diligenter megolvastván, semmit az nagy rigiditásnál egyebet nem colligálhatok császár ő felsége commissariusi magokviselésekből, mely ha így leszen és egyebet nem proponálnak, nem tudom, miért mulatja ott kegyelmetek az napokat, mert hogy én istentől és az nemes országtól régi szabadsága szerint reám ruházott kicsin dignitást féltemben magamról levessem és örökké való gyalázatomra annak renunciáljak, bizony uram az soha nem leszen, arról senki ne gondolkodjék, sőt inkább halok meg tisztességem mellett; ingyen az titulus megadás s meg nem adás felett való differentia könnyen sem planáltathatik köztünk, mert az kegyelmetek discursusa szerint semmit nem veszekedem én affélét, ha ő felsége meg nem adja is, erővel én nem extorqueálom, a mint nem is lehet, de vice versa ő fölsége sem foghatja meg senki kezében az szerencsét, etc. Ezen, uram, nem kellene veszekedni, hanem közelb kellene lépni az dologhoz és tractálna kegyelmetek de summo jure s annak complanálása felől, mert így békesség nem leszen, melyet hogy kegyelmed nemzetének tartozó kötelessége szerint házájához való szeretetiért sincere igyekezze promoteálni, én az istenre obtestálom kegyelmedet és szeretettel intem, úgy tractáljon velek, mely az ország szabadságának s az személyemnek is ne derogáljon, meggondolja kegyelmed, hogy halandók vagyunk, olyat végezzünk, hogy posteritásink is örvendezhesenek nekie s kegyelmedet áldhassák érette; ne kényszerítessen extremumokon járni, mely ha leszen, bizony örökké való siralom követ sokakat és az fegyver sokáig ki nem esik az kézből.

Én uram az *secura, honesta paxot* igen kívánom, sed non fucatom, melyhez örömet is accommodálom magamat, én rajtam semmi el nem múlik, valami illendő és lehetséges, ki országunk szabadságával, és holtomig való gyalázatommal nem ellenkezik. Irtam bővebben cancellarius uramnak, kegyelmednek ő kegyelme erről világosan fog beszélgetni; megnyugodjék kegyelmed ebben, hogy féltemben bizony meg nem halok, soha úgy nem rémíthet senki, hogy elfussak és ha az *concordiára* az dolog nem megyen, bizony Bécsben is nem fognak az emberek megmaradhatni az hetedik holnapban; én senkit nem fenyegetek, csak kérem istenért kegyelmedet,

tiszteinek megfelelően ; mostan ne féljünk uram, mert velünk vagyon az isten és ha békesség nem lehet is, bizony megoltalmazhatjuk országunkat, csak kegyelmed és az urak egyenlőképen akarják, úgy a mint én. Eszterház Dánielt nem én, hanem az statusok arestálták az maga fassiójára, melyet itt coram 25 personis beszé(1)gete, látta az kímét s beszéllett véle, ki Buquoy táborába járt s akkor jött meg onnét etc. Mivel látta, beszéllett véle, értette az intentumot s eltitkolta, ergo etc. Ez az oka arestálásának, de naponként úgy értem, hogy többülnek, kiket én csak láttatlanná teszek, de ha az békesség végben nem megyen, bizony megsiratják. Tartsa meg isten kegyelmedet jó egészségben. Datum Tyrnaviae 1-a Februarii 1621. hora 11 ante meridiem.

Beneuolus

Gabriel mp.

Külczim: Illustri comiti Sigismundo Forgács de Ghymes regni nostri Hungariae Palatino, Judici Cumanorum stb. stb.

(Egykorú másolat a m. k. orsz. levéltárban public. B. Fasc. 13. Nro 34.)

CCXXXIII.

N.-Szombat, 1621. febr. 10.

Bethlen G. portai követeihez.

(Tunyogi-gy. Erd. Tört. A. I. 346—359.)

CCXXXIV.

1621. febr. 11.

Illustris domine comes.

Az mely főember gyermekit, fiait és leányát elfogták, parancsoltunk az kapitányoknak hogy beküldjék hozzánk, de Barbél Ambrús az áruló csak választ sem adott, hanem váltásra tartván az leánzót kegyelmeddel mentette magát, kiért meglakol és megmutatom hogy én vagyok ura és fejedelme, nem más. De quod majus, nem tűrhetem, igen nagy keserves szívvel való búsulásomat meg ne írjam kegyelmednek, azt mondják egymás között hogy kegyelmed én felőlem olyat szállott volna ott, mely ha úgy vagyon, bizony igen szégyenlem és csudálom, nem hihetem el, de ha úgy vagyon, micsod conscientiával mondhatta kegyelmed, nem tudom, mert hiszem én sem vagyok pogán hogy az scortatiát üzzem, holott

őszül hajam, szakálom és ha ezelőtt cselekedtem volna is, ki kellene abból térnem, de ha nem tudom miért volna is, hiszen ilyen állapotban nem lehetnék oly istentelen lator, mikor szerencsét várok mindennap, hogy affélét üzzek.

Látja isten gondolkodni sem tudtam róla, hanem hogy hallottam mindjárt az atyámfiának rendellem hogy küldjem; kesergek igen, ha igaz az vitélő nép között esett szó, kegyelmed írjon felőle ha igaz-e nem-e, mert igen búsulok rajta. És hogy az én parancsolatomnak nem engedett Ambrus uram, el nem szenvedem, mert nem volnék játszótársa senkinek. Irattam Horváth Istvánnak is felőlök, kegyelmed is parancsoljon neki, küldjék be őket, az min vötték, megadatom nekik és ha el kelletik bocsátani is, én magam akarok kegyelmeskedni velek. Bene valeat. Tirnaviae 11. Februarii hora 7. vespertina 1621.

Gabriel
mpr.

Külczim: Illustri ac magnifico domino comiti Emerico Thurzo de Bethhlenfalva stb. fideli nobis honorando.

(Eredetije — Bethlen G. kezeirása — a köpcsényi ltárban.)

CCXXXV.

1621. febr. 11.

Gabriel dei gratia sat.

Egregii fideles sat.

Üdvari historicusunknak Bocatiusnak conventioja szerint egy kántor pénzzel és két hordó borral maradván, annak megadását hűségtek által az ott való kamaránkból deputaltuk. Azért hadgyuk s parancsoljuk is ez levelünk látván az egy kántor pénze és két hordó bort haladék és fogyatkozás nélkül kezéhez szolgáltatassatok. Secus non facturus. Praesentibus pro sui expeditione reservatis. Datum in civitate nostra libera Tyrnaviensi die 11. Februarii anno domini 1621.

Gabriel m. p.

Külczim: Egregiis N. et N. Camerac nostrae Scepusiensis sat.

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban.)

CCXXXVI

1621. febr. 13.

Illustris domine comes Vettem kegyelmed levelét, és abból értem mentségét, akarom, hogy kegyelmedtől nem halatott az én gyalázatomra való szó, de bizony akartam volna azt is, ha kitől estek afféle szók, megbüntette volna, avagy beküldte volna kegyelmed; én nem disputálok jó öcsém, mert sem időm, sem scientiam az disputálásra nincsen; az rab gyermekek és leánzó állapotját a mi illeti, jámbornak tudom és valloim én is magamat, conscienciámat féltem úgy én is, mint akárki ez világban, én soha kegyelmedtől semmi illetlent nem kívántam, azután annál inkább eltávoztatom, nem volna azon szükség kegyelmednek búsulni, a mint írja, és ha semmiről sem írtam, sem requiráltam kegyelmedet, nem tudom hogy, hogy foghatja reám írásában, hogy illetlen dologból való kedveskedéssel kegyelmedet ne bántsam, mivel affélében eddig része nem volt; én uram sem kegyelmedet, sem senkit ez óráig, fejedelemségemnek kezdetétől fogva, kinek nyolczadik esztendeje leszen, legyen istennek hála, bizony semmi illetlen kívánságommal meg nem bántottam, mert természetem sem volt az, talám az úristen vénségemre való fordulásomnak idejében inkább megóthalmaz afféléktől, bizony édes öcsém non urit me iam Venus, ha mely beste áruló kurvafiak engemet rágalmazni non formidant, megveri az úristen afféle roszakat, sőt az én szemem elől kitörli őket mint eddig, a mint im most is legnagyobb ellenségemet Szkender pasát, isten kitörölte az életből. Hogy pedig kegyelmedtől semmit nem kívántam diserte et lucide kitetszik ebből, hogy kegyelmednek semmiről sem írtam, sem izentem, mert nem is tudtam, hogy kegyelmed parancsolatom ellen, valamely szolgámmal valamit cselekedhessen, én annak az árulónak parancsoltam, hogy az leánt mindgyárt kiküldgye, ki mivel parancsolatomat el merte hallgatni s kegyelmednek engedett többet, hogy sem mint urának, bizony soha el nem szenvedem neki; csak ilyen nagy gyalázatban ne keverték volna, isten bátor úgy segéljen nem búsulnék semmit, de mivel czedulámat megatták neki, s azt adta válaszul, hogy ezt ő nem meri generalis uram híre nélkül urának, fejedelmének parancsolatját megfogadni; nagy gyalázat édes öcsém ez énnekem, csak adta volna idején értésemre kegyelmed a dolgot egy ígét sem írtam volna, és ilyen czégért nem tettem volna, mert nekem úgy adgya isten lelkem idvességét, nem kellett s nem kell most is, hiszen ha lator akarék lenni, elég kurvát találnék Szombatban, be nem hordoz-

zák az én arany mívemet asszonyoméknak széllel, mint némely urét etc. Tudom Beszterczén némely urak mint rágalmaztanak szegény fejemet az olgyáni és gácsi sokadalommal, s egyébbel is; bizony semmit olyat nem beszéllettek felőlem, melyet magok közül való úr értésemre nem adott, kiért fizessue meg isten nekem az kárhozattal, ha igazán rágalmaztak a jó nrak, de ha hamissan, fizessen meg azoknak is az hamissaknak, nem tudtam, hogy Horváth István ily nagy úr legyen, ki bizony nem leszen egészségre, hozta avagy küldte volna által pénzét az gyermekekért, megattam volna és így értvén keresztyén özvegy asszony gyermekének lenni, egy pénz nélkül tisztességesen attam volna mind a három gyermekét meg, azzal az én kegyes és jóakaratomat terjeszteni igyekeztem volna.

Komornyikomnak írott levelét olvasám kegyelmednek ez órában: sokat, sőt ugyan nem győzők eleget csudálkozni rajta. Higgye kegyelmed én sem szorúltam egy s két rabra, de kegyelmed, mint hadakban nem járt, menjen végére, ha volna nála mely régi hadakban járt katona ember, attól hogy ab antiquis ez volt az szokás és írott vitézlő törvény, hogy minden fő rab az fejedelemé, valamelyet az fizetett hadak fognak, kik fejedelem fizetésén vadnak. Én is megkévánhatnám méltán, mert azért fizetek én is az szolgának, hogy hasznát vegyem, ne csak maga töltözzék, de eddig úgy tetszik, hogy nem számolódtam vélek felette. Petneházy uram reá emlékezhetik, mikor az filekiek az császár pénzét elnyerék, noha még szolgálai sem voltak, Bocskaynak fizetését sem nyerték, de azért ötet küldé az pénzért és ha eszemben jutna 1 tonnával egészet hozott vala pénzt, 3 tonnával osztottak fel, valamennyi kapitánt, zászlótartót, s egy szóval akármely főrabot foghattunk, mind fejedelemnek vittük, és csak az rabok is többiét százezer frtnál attak neki; Rudolphus császárnak valahol mi főtorököt fogtak, pasákat, bégeket, mind neki vitték, Sárkány-szigetében mikor az urak megverék Sasvár pasát, Szombathelyben hánták a kotyavetyét 3 hétig, de az bégeket császárnak atták az urak, maga nem császár fizetet szolgálai voltak. Éyn is méltan megkévánhatom hát, hogy az én szolgám, ha melv főrabot talál fogni, nekem adja és várja gratiámat érte, mert azért fizetek neki; micsoda rab legyen az a rossz, én nem tudom s tudni sem akarom, hanem itt panaszkoldtak azok, kik kihozták őket, hogy kegyelmed szolgálai marasztották el benne, kiket nekem küldtek.

Veszesse isten az rossz ebeket. Ezer németért sem vettem volna fel, az úristen úgy éltessen, csak ez egy írását is kegyel-

mednek, hát ott mit nem beszélhetett kegyelmed? Nekem uram nem kell sőt ezeket is vitesse el, nem szorúltam az ebekre. Az commisárusokért pedig, hogy pénzt kívánnak, nem emberség, s nem igazság a jámboroktól, azt megkérve, hogy mindgyárt beküldgyék őket. Az decretumot uram vagyon negyed napja, hogy meghattam volt írni, de sok dolga lévén, nem érkezett, im most megviszik bátor ne kételkednék ilyen az én szómban kegyelmed, csak egy inasnak is, mint írt felőle. Az fizetést okvetetlen ez jövő pénteken, ha előbb nem lehet is, általküldöm az egész hadnak uram, kedden elérkeznek vele bizonyosan, a postám, kit Kassára küldtem vala, megjöve, tegnapelőtt indultak reggel hat órakor Kassáról. Szerdán, csötörtökön megolvassák, pénteken általviszik. Bizony nagy dolog, torkig volnék az nagy prédában, meg sem várnak két 3 hetet, nagy szégyen, hogy patkoltatásra való pénz nem lételt kiáltnak, holott mindennek a derekán egy-egy tűszű pénz; császár a kozákoknak hat hópénzével adós, az németeknek 19. Semmi abban nincsen, hogy által jöttek volna a Dunán az kozákok. Ma jöve Horvát Gáspár fia Bécsből, elég beszélt az kapitányokkal, fizetéseket sollicitálják. Feliciter valeat. Tynaviae 13. Febr. 1621.

Gabriel mp.

Kivülről : Illustr. comiti Emerico Thurzó sat.

(Eredetije a gr. Batthyányak köpcsényi levéltárában. Mindvégig a fejedelem kézírása.)

CCXXXVII.

1621. febr. 12.

Gabriel dei gratia stb.

Egregii stb.

Böcsületes hivűnknek Pereni Ferencznek udvari kapitánunknak fizetésében másfél száz kassai köből buzát és másfél száz köből zabot ti általatok az ott való kamorabeli jövedelműnkől deputaltunk: hagyván s parancsolván is serio, ez levelünk látván, arra rendöltetett emberének haladék és fogatkozás nélkül kezéhez szolgáltassátok. Secus non facturus. Praesentibus pro sui expeditione servatis. Datum Tynaviae, die 12 Februarii. Anno domini MDCXXI.

Gabriel m. p.

Kölcsm: Egregiis n. et camerae nostrae Scepusiensis stb.

(Eredetije: a m. kir. országos levéltárban.)

CCXXXVIII.

1621. febr. 13.

Gabriel etc. Rex etc.

Illustris et magnifice comes fidelis nobis syncere dilecte. Salutem et prosperitatem. Az Verdugo trombitással együtt más rabot is bocsátottuk el (*így*), ea conditione hogy az több itt levő raboknak dolgokat az principalisoknál megszorózzék, kiváltságokat sollicitálják: azért kegyelmedet requirálván, akarnánk tudtára adni, hogy békével bocsátván és bocsáttatván őket, salvus conductust is adjon nékiek, hogy egy hétre megint itt compareáljanak előttünk. De cetero eidem benigne propensi manemus. Datum in civitate nostra libera Tyrnauiensis die 13. Februarii. Anno domini MDCXXI.

Tized napra engedték, hogy megújjon.

Gabriel m. p.

Külczim: Illustri et magnifico comiti Emerico Thurzó de Bethlenffalva etc.

(Eredetije a gr. Batthyány-féle köpcsényi levéltárában.)

CCXXXIX.

1621. febr. 14.

Illustris domine comes.

Kegyelmed levelét most estve hat óraker hozták, melyben panaszolkodik leveleire való resolútióm nem adása felől; én ma 2 rendbéli levelet irtam kegyelmednek ezzel, az estve egyet, melyet maga lovászmesterétől küldtem együtt az decretummal, előbb nem tudtam annál választ adni, délután jött ide lovászmestere kegyelmednek, jelen volt mindaddig, a míg azt az roz commissariust examináltam és mindjárt választ irtam kegyelmednek, noha annyi gondom vagyok, hogy csak isten tudja mint vagyok néha, egészségem is szintén megbomol immár miatta, napestig csak az levelek olvasása is elég gond volna nekem, ha választ nem adnék is reájok mindjárt. Az Zemplén vármegye gyalogját el ne bocsássa kegyelmed, hópénzeket holnap megküldöm. Az hadnak is a mint megírtam pénteken okvetetlen megviszik, előbb annál nem lehet; én bizony csudálom hogy ily igen sollicitálják mostan hópénzeket, holott ma, s tegnap, s az előtt. való. nap: tölt el az öt. hetek

Puskás uramék hadának pedig tudja az úristen ma 31 napja hogy hópénzeket megvitték, úgy mint Rákóczi 500 lovasának, Egri István 300 lovasának s azonkívül is két seregnek, a mint az regestumok megbizonyítják: meg ne induljon senki, mert bizony megeszi az eb némelyiket. Illyésházinak iratok, de kegyelmed is írásson; ha szégyent vallani nem akar, az hadat gyűjtse mindjárt össze és maga együtt jöjjön alá vélek, mert bizony nem veszem jó néven a jó úrtól. Bene valeat. Tyrnaviae 14. Febr. hora sexta vespertina.

Gabriel m. p.

Kulczim: Illustri et magnifico comiti Emerico Thurzo stb.

(Eredetiye — Bethlen G. kezeírása — a köpcsényi levéltárban.)

CCXL.

1621. február 14.

Gabriel dei gratia stb.

Illustris comes, fidelis syncere nobis dilecte. Salutem et benignitatem. Ertvén Holicsnak feladását, fölötte igen búsulunk rajta, és egyebet abból nem conjectálhatunk, hanem hogy az több helyeket is avagy föladják az ellenségnek, miként megkéri, avagy magok hivatják be őket, kiváltképen Sassinban és Detrekőben. Azért hagyjuk és parancsoljuk kegyelmednek, serio ez levelet látván, egy kapitányt 200 lóval küldjön be Sassinban pro praesidio és hagyja meg az kapitánynak, hogy az város kulcsait mindjárást vegye kezéhez, és mind az várra, mind az várasra viseljen szorgalmatos gondot. Czobor Imrének írtunk bizonyos commissariusunk által, kit azok közül választottunk, az kiket az vármegyék itt hattanak penes personam nostram, és megparancsoltuk nékie, hogy vegye be Éleskőben praesidiumunkat, kit ha megcselekedí, kegyelmed küldjen be valami 50 gyalogot és 100 lovast, ha penig be nem akarná venni a praesidiumot, legyen érette kegyelmed, hogy per tertiam personam, mintha ingyen sem volna hírével, fogassa ki onnan magát, és küldje ide mi nékünk. De ha beveszi, maradjon azonban, megírjuk annak utánna kegyelmednek, mint cselekedjék vele. Mert mi ezeknek dolgokat az országnak eléggé proponáltuk, de ők semmit sem végeztenek egyebet felőlek, csak hogy mireánk hatták, mit cselekedjünk vele. Azért autoritásunk lévén immár abban is az országtúl: másképen kölletik szükséges gondot rájok viselnünk. Balássy Péternek meg más nembeli commissariusunk által, ugyanazon

dologról írtunk, hogy tudnia illik, venné be ő is Detrekőben praesidiumunkat, kit ha megcselekedí, arra is gondja legyen kegyelmednek, alioquin legislegelőször, az vár körül való pajtákát és házakat meggyújtassa kegyelmed és rendelje úgy el az dolgot, hogy az égés alatt az várat is megvegyék. Ezekre kegyelmednek igen nagy és szorgalmatos gondja legyen édes öcsém uram. Bene valeat. Tyrnaviae 14. Febr. 1621.

Gabriel m. p.

P. Scripta. Nem kell immár tovább ezeknek kedvezni, s nekik való kedvezésünkkel magunknak veszedelmet szerezni; azért kegyelmed serio viseljen gondot erre, im én mingyárt commissariusokat küldök által kegyelmedhez, kik mellé rendeljen mingyárást bizonyos kapitányokat seregestől, Sasinban az várban szálljon 200 lovas, ha befér Éleskőben 120 gyalog és 100 lovas, Detrekőben 100 gyalog és 100 lovas, ha beveszik, de ha be nem veszik, az leszen bizonyos jele árultatásoknak, mert minden végházban szoktak in tali casu praesidiumot venni be, azok pedig mostan a kastélyok valóban végházak, azért ha ellenkeznek az bevétellel, kegyelmed minden úton azon legyen, hogy mind Czobor Imrét és Balasit kiessék és mi előnkbe hozzák, abban könnyű útja lehet kegyelmednek, mint generalisnak, az mi commissionkból válogasson arra való hadnagyokat az mi hadunkból, kik viseljenek gondot reájok és effectuálják. Ha Balasit ki nem foghatják, adjon oly ordinanciát azoknak, kiket oda bocsát, hogy mingyárt gyűjtsák neki a vár mellett való pajtákát, épületeket, és ha mód adatik benne, az tűz alatt menjenek be az várban is, disponálják úgy magokat éjszaka, avagy estve, avagy hajnalban, hogy az pajtákát meggyújtván, talám kijőnek oltására és az alatt bemehtnének; summa, ha be nem veszik az praesidiumot, sem hozzám nem jönnek, minden úton azon legyen, hogy kézhez vehessük mind az helyeket, mind magokat. Csehországban az Manczfeld dolga igen bizonyos. Cancellarius is írja, öt várast vött volt immár vissza, Prága alá csatáztat és fautorokat szerez. Fridericus bizonyosan Breszlóban se jött, ma expedíálom Illyés deákot oda. Velenczésektől érkezett most egy internuncius hozzám oda, sok jót beszél.

Kicülről: Illustri comiti Emerico Thurzó.

(Eredetije, a főlevél más kézzel írva, a P. S. sajátkezű irásával a gr. Batthyányak köpcsényi ltárában.)

CCXLI.

1621. február 16.

Illustris domine comes. Az ellenség készületi felől való írását kegyelmednek értvén, nem tudhatom innen szándékjokat, ha ott volnék valamely quartirban, eddig akármelyikből nyelvet fogattam volna és az által mindent tudhatnánk, de az kegyelmed írása szerint ezek az hadak nem egyébre hanem prédára és hópénzek kiáltására jók, kinek semmi egyéb nem oka, hanem az hadnagyok és kapitányok, mert ha azok akar-nák, bizony birhatnának vélek, nem tudom én meggondolni soha miért cselekedik ezt az nagy embertelenséget, lám minden nyereség övék, torkig ülnek az prédában, eltöltöztének, ingyen élnek, s mégis egy két hetet várni nem akarnak. Bocskay egész fejedelemségében 3 hópénznél többet az hadnak idefel nem adott, ez rút dolog. Az pénzzel el nem érkeztenek, mert bizony mindjárt által küldeném, mihelt elérkeznek, azontól által küldöm és megfizetek én magam nekik, de az prédával fel ne osztozzék ezután, hanem harmadát az vitélő regula szerint kiadják ezután, mert bizony én sem tűrök ezután nekik, látván hogy sem emberség sem szeretet köztök. Magam is általmegyek csőtörtőkön és minden hadakat magam akarok az szeniczei mezőn megmustrálni s ugyan onnét valami derekast próbálni, mert látom hogy csak kabolát hajtnak és oda nem mennek a hová kellenék. Az mi pénz itt készen leszen, holnap által küldöm, hogy elkezdjék az mustrát és fizetést; fáj a lelkem bizony igen ez nagy méltatlan dolgon, melyet csak az kapitányoknak tulajdoníthatok. Ha kegyelmed haza akar menni, megmondott szóm szerint nem tartok ellent benne, várjon által magamat és haza mehet kegyelmed egynéhán napra, addig talám magam fogok köztük lenni, mert látom hogy nem jól tartják az kormányt az uraim. Az commissariust én pénzen meg nem veszem, mert ajándékon kívánják az tractatusban őket elbocsátani, kiket meg is ígértenek; kegyelmed megparancsolja, el ne bocsássák sanczon, és hogy heában fáradságok szintén ne legyen, 200 forint italpénzt küldök nekik; kegyelmed is az magánál való főkapitánt el ne bocsássa, haza se küldje, mert ha az békesség végben mehet, mindeniket ajándékon ígérték megadni hírem nélkül, ha végben nem megyen, saczczoltathatja kegyelmed. Jól ismerik azt az kapitánt, Hofkirker generálissága alatt volt, most ittben vagy on mind ő s mind Turn. Fridericus bizonyosan Broszlóban érkezett. Az békesség felől mit írni nem tudok, mert az ország szabadságára nézendő s tartozó conditiókat 33 articulusban cse nál-

ván, beadták solemniter az mediatoroknak, de az palatinus nem akart abban jelen lenni, noha ő tisztí volt volna, az mediatorok az commissariusoknak vitték, de el sem vötték, nem hogy tractatusban bocsátának, azt mondták cancellariusnak, o domine cancellari non sic debebamus tractari, sed solo cum principe, így nem megyen véghez, mond, mert császár az országgal tractálni nem akar, semmi dolga nincsen véle, hanem csak domálni akarja őket és megbüntetni az excessusokért. Ezekből maga ítélheti kegyelmed, mit kellessék az uraknak és az 2 statusnak remélni. Ha különben nem serkentek, uram, országu ehez, félek bizony utolsó veszedelemben való jutásoktól, mely eddig bizony meg volna, ha én nem szánnálak beneteket, noha eléggé exacerbáltatom naponként, de ne adja isten, hogy halálíg hagyjalak benneteket. Az özvegyasszony gyermeket egyiket se bocsássák el az békességnek elválásáig, mely ha léssen, bocsáthassuk mind együtt ajándékon el őket. Bene valeat. Tyrnaviae 16. Februarii 1621.

Gabriel mpria.

Ha szerencsére az ellenség visszafordulna, jó ezer kopjást s ezer lovasat kellene utána választani, kik igen okosan viselnék magokat, késérnék, és ha hol mód adatnék, az belekapásában szüntelen lennének rajtok, azonban én is elérkezhetném mindenestől. Az német gyaloggal megszegődtem, most eskettetik őket és fizetik.

Kulczm: Illustri comiti Emerico Thurzó de Bethlenfalva etc. fidei nobis ayncere dilecto cito atb.

(Eredetije — Bethlen G. kezeírása — a köpcsényi levéltárban.)

CCXLII.

1621. február 22.

Illustris domine comes mihi honorande.

Akarám kegyelmedet tudósitanom, Turn uramat expediálván, Peterdit is melléje rendeltem, hogy írhasson és izenhessen ő általa bizonyost oda való állapotok felől, kegyelmed is hogy instruálja Peterdit és Turn uramat intse kérje, járjon mentől hamarabb és igyekezzék igen hasznosan ő kegyelme laborálni az statusoknál s officiálni az segítség megindítását, absque mora, kívántatik igen. Stubenfuly (*igy*) több kapitány emberétől a mint hallom Mezericz táján vagy, küldjön hozzá kegyelmed, keresse jöjjön által mellénk mind lovassal

gyaloggal mentől többel lehet, fizetünk nekik és magát szép jószággal contentáljuk, magyarrá creáljuk. Irasson Turu urammal is neki, most kellene szintén ha eljőnének; mi válasszal jó vissza embere, kegyelmed tudósítson felőle. Az békeséghez nem bízhatunk semmit édes öcsém, mert az országgal semmit császár nem akar végezni, hanem csak simpliciter hogy fejet hajtsanak, gratiát kérjenek és jövődő gyűlésre halaszszák minden dolgokat, melyre én contra conscientiam meam nem mehetek; ha nem tudom, mit adna is a jó császár nekem, az országot látván mínemű rettenetes veszedelemben akarná ejteni, én tovább vélek nem tractálok, én is együtt az országgal akarok élni halni, inkább hogysem mint veszedelmét szemmel nézzem és füllel halljam ezután. Kegyelmedet intem ne késsék semmit házánál, jöjjön alá közinkben, viselhessünk gondot magunkra s hazánkra. Foeliciter valeat. Tyrnaviae 22. Febr. 1621.

Gabriel mpria.

Külczim: Illustri comiti Emerico Thurzo de Bethlenfalwa etc. fideli syncere nobis dilecto. Lithawa.

(Eredetije — Bethlen G. keze írása — a köpcsényi levéltárban.)

CCXLIII.

N.-Szombat, 1621. febr. 23.

Bethlen G. N.-Szombat városának.

(Győri füzetek II. 83.)

CCXLVI.

N.-Szombat, 1621. febr. 25.

Bethlen, Thurzó Imrének.

(Est. M. élete I. 181. Kisint. lt.)

CCXLV.

1621. febr. 26.

Gabriel dei gratia electus Hungariae etc. rex stb.

Illustris comes fidelis sincere nobis dilecte. Salutem et benignitatem regiam. Kegyelmednek két rendbeli levelét egyszersmind adák meg minekünk, melynek egyikéből értjük

busulását azon, hogy Abaffy Miklóstul és az tokaji praesidiumbeliektől kívánunk (*sic*) az homagiomot mi számunkra praestáltatni: kin nem kellenék annyira búsulni kegyelmednek, mert midőn csak nem régen hírünkkel esett volna hogy azon az földön levő végházainkban sem az kapitányok, sem pedig az végbeliek mind ez óráiglan is hittel mi nekünk kötelesek nem volnának, így parancsoltuk volt, hogy megesküdtessék őket és ez alkalmatossággal vesszük eszünkben hogy Abaffy Miklóst is erről requirálták az commissariusaink. Annak fölötté láttuk Abaffynak reversalisát is, melyet legelőször az szegíny megholt Mátyás császárnak adott, azután az szegíny üdvözölt palatinus uramnak is, meg asszonyomnak ő kegyelmének, kik ellen mi semmi ellenkező avagy contrariálkodó kötelességre nem erőltetjük az jámbort, csak ő se kívánjon (*sic*) mi tőlünk alattavalóival a fizetést. De ha fizetésünket megkérvénjük és föl is veszik, kegyelmedre hagyjuk, tamquam regi Hungariae, ha nem tartoznak-e fidelitatis homagiomot praestálni minekünk? Verdugo levelének continentiáját is megértettük és kegyelmednek arról való discursusát; azért kegyelmed választ adhat nekie és az rab dolgát is maga szabadságára hagytuk. De coetero fidelitati vestrae benigne propensi manentes. Datum in civitate nostra libera Tyrnaviensi die 26. Februarii anno domini 1621.

Gabriel mpria.

Utóirat Bethlen kezével. Semmi illetlent nem kívántunk sem kívánunk kegyelmed ellen, azt meg sem gondoltuk soha; más háborgatná is kegyelmeteket, erőm szerint inkább ótalmaznám, mivel tartozom is vele, hanem ő tőle is kívántuk úgy csak az homagiumot tamquam regi, a mivel azelőtt is magát kötelezte, de ha kegyelmednek ellene vagy, én nem kívánom a jámbortól csak ő se kívánjon fizetést tőlünk.

Külsőim: Illustri ac magnifico comiti Emerico Thurzó etc,

(Eredetije a köpcsényi levéltárban.)

CCXLVI.

1621. febr. 27.

Gabriel dei gratia electus Hungariae stb. rex stb.

Illustris comes fidelis sincere nobis dilecte. Salutem stb.
Ez levelünk megadó jámbor vitéz emberek micsoda járatban

legyenek, szóval megjelentik kegyelmednek: mely jó és minkünk hazánknak javára néző szándékokban hogy mind hasznosban, mind penig ideiben eljárhassanak, szetettel kívánjuk kegyelmedtől; magok fáradt lovait maga jószágában hagyassa és bizza valami gondviselőire; nyugodtassák addig őket, míg visszajöhetnek, alájok adatván valami soltészok lovait; annak felette hogy bátorságos is lehessen újtók, késértesse őket az hegyeken által, ne lenne valami bántások az oroszoktól; summa: minden promotióval legyen nekiek mint ilyen hasznos és szükséges dologban fáradozóknak, kit mi is kegyelmesen vesszünk kegyelmedtől. De coetero fidelitati vestrae propensi manemus. Datum in civitate nostra libera Tyrnaviensi 27. Februarii anno 1621.

Gabriel mpria.

Utóirat Bethlen kezével: Szeretettel intem kegyelmedet édes öcsém uram, maga is instruálja, assecuralja ezeket; ezek által azt az vitézlő népet igen jó volna ha mellén(k) hívathatnánk őket.

Külczim: Illustri ac magnifico Emerico Thurzó stb.

(Eredetije a köpcsényi levéltárban.)

CCXLVII.

1621. márcz. 3.

Illustris comes nobis honorande.

Kegyelmed leveléből értem hogy mostanában nem akarna alá jönni, mivel immár eleget szolgált volna én mellettem, szolgáltnának az több urak is, mert sok költségét nem győzné etc. Én kegyelmedet nem akarom hosszú írásommal molestálni, volna elég ratióm, melyekkel diluálhatnám az kegyelmed ratióit, de ebben hagyom és úgy legyen valamint maga akarja, én eddig sem erőltettem sem kegyelmedet, sem mást semmi szolgálatra akarhatja ellen; tiétek volna uram az haza, ha nem őtalmazzátok, én sem vihetek egyedül mindent véghez. Hallottam kegyelmed elmeneteli után az maga quartirából való eljövésekor minemű intentummal jött által, melyet csak mondott volna magamnak meg kegyelmed realiter, ne várakoztam volna kegyelmedre, az hadaknak eddig is speci-

ficáltam volna gondviselőt, mivel nem jó egy nap is fő nélkül lenniük. Bene valeat. Tyrnaviae 3. Martii 1621.

Gabriel mpr.

Külczim: Illustri ac magnifico domino comiti Emerico Thurzó sth.

(Eredetije — Bethlen G. kezeírása — a köpcsényi levéltárban.)

CCXLVIII.

1621. márcz. 5.

Illustris comes et compater honorande.

Kegyelmed levelét ezelőtt két órával vöttem el, melyből értem Turn uramra való provisióját és békével által való késértetése hogy lőtt, azt én is kegyelmedtől kedvesen vöttem. Immár csak tanálná jó állapotban az slesiai statusokat, király jőne közikben és nekünk hozna valami jó gyalogot mostanában, ezeket az úristen megszegyenítené kétség nélkül. Manczfeld ellenkezése Prága táján igen bizonyos, az bavarust sollicitálja császár hogy hadat készítsen és küldjön reá. Strasnitzára elküldtem vala, az színe az hadnak ott volt. Kornis, Petneházy uramék, Monaki, András Gerebet (*sic!*) 400 kék gyaloggal, 300 veressel, 400 közönségessel, mindenestül voltak 5000 lovag, gyalog. András Geréb az kapura (melyen az mi ott létünkben kijárnak vala) egyenesen menvén az 1100 gyaloggal, mindjárt megvötték igen vitézül. 5 avagy 600 hajdú másfelől ostromolta, az kaput neki nyitották, Kornis uram igen vitézül valami 600 kopjással bement. Ottbenn az ellenség is, mint igaz vitézek valóban forgolódtnak, az német gyalog az piaczon való házak mellé állván, az mi gyalogunkat András Geréb vitézül reájok vitte és csak 3 kopjányira állatván tőlök, 4 egész óráig hallatlan és csudálkozásra méltó rettenetes harczot állott a kétféle gyalog, melyhez én hasonlót historiában sem olvastam, summa valameddig az kékeknek pora, golyóbisa el nem fogyott, addig oly sűrűn lőtte az ellenséget oly közlelről a mint irám, valamint a mustrán szokott löni. Ez 4 óráig tartott erős lövés alatt az egész várost fel-dúlták és úgy jöttek ki belőle. Bizonyosan írhatom kegyelmednek, gyalog német 704, kozák 309 veszett el, kiket pén-teken, szombaton eltemettenek, sebes 450(nél) több közöttök, azonkívül sok égett részegen az házakban meg; az főtisztviselők közöttök inkább vagy elvesztek, avagy sebesek, több a ki elveszett. 7 zászlóalja német gyalog volt benne és 15 zászló-

alja kozák, mert a Dunán túl való kozákok elmenvén haza, 2 zászlóval maradt volt Saknanjcs nevű kapitán hátrább a többinél, arra találván Horváth István, magát elfogták, seregét megverték és az a megvert 4 zászlóalja kozák is az előbbi 13 zászlóhoz mentenek volt. Mindeneket elhozták az ellenségnek, felette kazdag (sic) nyereséggel jöttek ki a várasból, lovat 2122(-öt), zászlót kozákét 10(-et), német gyalogét 3(-mat) s egy korneta zászlót aranyast, rabot igen keveset, talám 30 avagy 40-et, mind levágták, de gyalog maradt a kozákság, minden lovokat elhozták. Az mieink közül 80 veszett, maradt oda, Ujvári Mihály a kékek hadnagya, ki kegyelmedet őrzötte Jablonczán; egy székely gyalog hadnagy; sebes az egész hadból talám 140 lehet. Zoltán Ferencz kegyelmed hadnagya sebes, lövés a czombján. András Gerébnek a fején jó seb, karddal csapta kozák. Balon Péter és Nagy Lőrincz neű gyalog hadnagyim lövés miatt sebesek, de meggyógyúlnak, az kékek közül 27 sebes; zászlót az kapuban való megszorulásban 5 fogtak elejteni az mieink, mert ott volt vagdalkozások, de az is az magunk lovasi miatt történt, az számtalan nyert ló torlott volt meg a kapuban; felette igen eszek veszett azoknak, annyira hogy az több quartirokból erősítették meg gyaloggal őket; az városnak harmada ha megmaradt: elégett.

Az békesség felől semmi bizonyost kegyelmednek írni nem tudok, hétfőig való induciák diferáltattak, cancellarius jó hozzám, de mivel, nem tudom; ha ma nem, reggel elérkezik; mivel jöjjön, kegyelmedet tudósítom felőle. Bécsben hirdetik hogy Slesia császárnak meghódolt volna, de Illyés deák megérkezéséig el nem fogom hinni. Az morvaiak fegyvereseket és gyalogjokat ha elhihatnánk uram magunk mellé, felette szép dolog lenne, nagy dolgot próbálhatnánk ismét most, az sok sárban vízben nehezen mozoghatna az ellenség, ha szintén akarna is. Kegyelmed küldje bizonynyal emberét az Stumful hada közé, lássák hol vannak és mi állapotban, érthetnénk valami bizonyost, akarnak-e velünk az confoederatio mellett maradni, avagy mit fognak mivelni; isten alá hozván kegyelmedet, az morvai parasztság állapotjáról conferáljunk egymással, és ha mód vagyon benne, megsegítsük szegényeket. Rédei uram immár itt vagyon. Rákóczi uram is és Alagi szép seregekkel holnap fognak beérkezni. Haller Sigmond neű úrfi is ki azelőtt bejáró inasom volt, szép sereggel jött ma be. Szécsy uram is útban vagyon, Károli Mihály is. Arról a földről, elkezdik a panaszt magokról vetni az urak, de az ide való urak elvonták igen magokat, sőt Posont fel akarták adni, az más csötörtökön lőn hírem benne, én is megnyakaztattam

bennek az posoni piacon. Azok vallották hogy Bosnyáknak adta császár Dunán innet való generalisságot, olvasta előttök arról való patensét császáruak, hízlalt és disponált népe volna is az falukon közel másfél ezer. Pálfiakat, Balassi Pétert neveztek. Csiky Istvánt, Barát Istvánt az Spáczai seregében, kit mindjárt megfogattam és érdeme szerint fog fizetni. Commissariusokat az német had eleiben mindjárt küldhetnének uram, csak érthessük indulásokat. Bene valeat. Tyrnaviae 5. Martii 1621.

Gabriel mpr.

P. S. Király urunk ő fölsége parancsolatjára ez postscriptát írom nagyságodnak, mert ő fölsége elfelejtette volt maga megírni; azt kívánja ő fölsége nagyságodtól hogy az strasniczai dolgot historice gróf Thurn uramnak maga bizonyos emberétől küldené be Slesiában, értsék meg ők is az ide való állapotot. Item valami két német rút pasquillust is, kit én tegnap Posonból hoztam és Bécsből küdtek, azokat is küldje oda nagyságod, pro incentivo. Vegyék az fejedelmek eszekben magokat, kik felől olyan gyalázatosan irkálnak az pápisták.

Szolgálok nagyságodnak

Kraus János mpr.

Külczim: Illustri et magnifico comiti Emerico Thurzó de Bethlenfalva stb. fideli nobis syncere dilecto.

(Eredetije — mely a postscriptum kivételével Bethlen Gábor írása — a köpesényi levéltárban.)

CCXLIX.

1621. márcz. 8.

Illustrissime domine comes.

En valamire mehettem, immár finaliter resolváltam magamat, melyre bizony nem az félelem viszen; hidd el, uram, bizony nem az, hanem az én nemzetemhez való szeretetem s az keresztyén vérontásnak hogy megszűnése lenne ezzel; mert látom én, hogy az keresztyén országok csak mireánk néznek, ha békélnénk, azok is mindjárt accommodálják magokat, de ha hadakozunk, bizony azok is valóban szarvat emelnek, a mint erről én eleget írhatnék, de tudom nem hiszi kegyelmed. Ez leveletem most 7 órakor írom, ezelőtt két órával egy kapitány ember érkezék Slesiából, megtudja mondani cancella-

rius uram mivel jött, de én semmi ajánlásra, biztatásra nem nézek, hanem a békességet követem szívvel-lélekkel, ha ő felsége akarja, kiről cancellarius uram által eleget izentem, lásd uram, ha békesség kell, immáron legyen meg, ha hol nem kívánja kegyelmed és ő felsége, úszunk az keresztyén vérben, de ha egyéb nem lehet benne, annak is meg köll lenni. Bene valeat. Tyrnaviae 8. Martii 1621.

Beneuolus

Gabriel.

(Egykori másolat a m. k. orsz. levéltárban. B. Fasc. XIV. Nro 31.)

(Valószínűleg Forgácsnak írva,)

CCL.

1621. márcz. 9.

Illustris comes et compater honorande.

Kegyelmed levelét az estve vöttem el, melyből gróf von Turnnak megtérését, Peterdinek elmenését és az két németnek elbocsátását értem; kegyelmed hogy jó ordinanciát adott nekik, igen akarom. Az slésiai német hadnagygyal én is beszélgettem; Illyés deák is megérkezék, de sem brigai herceget sem Dónát (?) nem találta, Dóna idején előbb állott a galambok árával, felvévén minden fizetését a statusoktól, mostan hogy nekik nem szolgált, igen haragosznak reá. A brigai herceg feleségét kísérte brandenburgicus ditiójában és így nem győzte várni haza, mivel féltették is, semmi nélkül jött haza. A statusok állapotja bizonyoson így vagyon, két-felé szakadtanak, egyik része tractálni utcunque az saxóval végezte, másik része Fridericus mellett élni halni, azzal a részszel brigai és jágerdorfi hercegek. Az saxo conditiói nehezek, melyre nem mehetnek az statusok, ő mondja, ezek is nehéz conditiókat proponáltak az saxonak in eum finem hogy az tractatust vontathassák s azonban Fridericus elérkezesség; de Fridericus még mostan conscribálja a hadat: bizonyos azért hogy conscribálnak; mikor érkeznek el, isten tudja. Azokhoz semmit nem bizhatni, hanem ha tisztességes békességet nem concludálhatunk s elveszni nem akarunk, most az ideje hogy minden úr, nemes ember megnyissa az erszény száját és csak 3 hónapig contineáljuk bátor az hadakozást, az úristen minden jót ád, melyről én most nem discourálok sem disputálok, from csak az igazat, hogyha kegyelmetek in disparitate marad, mint eddig, az concordia, az obedientia, az

fideltas és az nervus rerum gerendarum nem leszen, isten adjon jó éjszakát Magyarországnak. Kiről én nem irok, kegyelmedet azzal nem molestálom, hanem többi között csak egyet intimálok, mely kegyelmed böcsületit concernálja, mert ha azt nem illetné és jót nem kívánnék magának, bizony elhallgatnám, mint a többit; kivel beszéllett kegyelmed itt Szombatban ezelőtt 5 héttel, maga tudja; én azt nem vizsgálom, mert nem természetem, de rakva az ország véle hogy kegyelmed beszélte ezeket a szókat: engemet a fejedelem igen hí magával hogy elmenjek ha az békesség véghez nem mehet, mert a törökhöz semmit nem bízik; onnét semmit ne várjanak, mond, nekem sokkal ajánlja magát, de én nem megyek, hanem bátyámmal, generalis urammal elvégeztük, hogy in extremis Újvárbán szorítunk, addig fel ne adjuk, valamig császár meg nem kegyelmez etc.

Én sokat csudálkozom azokon az discursusokon azólta hogy hallottam és ha úgy volt is, haszontalan s igen veszedelmes volna kegyelmeteknek, melynek igaz ratióit adhatnám, de nincs üdöm hozzá. Hozom csak azért írásomban be, hogy kegyelmednek jót kívánok. Másikért hogy ha ilyen szakadások lesznek köztünk, bizony uram sponte ejtitek magatokat az veszedelemben; én keveset avagy semmit félek, mert ha látom hogy kegyelmetek nem akar semmit hazájáért, szabadságáért cselekedni, vagyon Fátrán túl való hadam 14 ezer, ott járhatok vélek a hol akarom. Isten velem lévén eddig is és most is tudja azt az isten hogy kegyelmetekért költöttem el mindenemet és most is azért viselem ily rigide a tractatust, nem magamért, mert magamra nézve sokkal hasznosban vihettem volna eddig véghez, holott immár az négy vármegyét Tokajjal, Tarczallal, Keresztúrral, Liszkával megigírte császár, az eslesiai herczeggel együtt, ezzel jött vala most cancellarius, de én categorice megizentem, hogy én senki várát nem kívánom, ha békélleni akar, békéljék a tavali conditiók szerint, enynyivel leniáltam 1., hogy egy vármegyét sem kívánom jure perennali. 2., hogy az csehországi 200,000 frt érő jóságot sem kívánom; 3., az opuliai, ratiboriai herczegséget sem. Ezzel bocsátottam el ma hajnal előtt 4 óraker, de ha accordálni akarok, könnyen obtineálhatom a 4 vármegyéhez Zemlín és Ung vármegyéket, Tokajt, Patakot, a Homonai jóságát éppen, és így haszonra majd kétszerte hasznosb volna nekem; de én az tisztességre, az idvességre és megmondott szavaimnak tökéletes supplementumára nézek ebből. Jakosit uram írja cancellariusnak, ma hozák levelét, hogy a mint érti, császár jóval is condescendál annál is, a mint ide

expediálták volt, csak találják az hitelnek útját fel. etc. Térek a dologra.

Kegyelmed censuráját értvén, örömet annuálok annak, hogy kegyelmed bátor megtérjen és ezten ez napig ad 16. Martii várja házánál az elbocsáttatott két követnek resoluciójokat, kikkel hogy kegyelmed tractálhasson, concludálhasson, im arról való plenipotentialist küldtem; ha el akarnak jőni, remélem csak az ez levelem érkezéseig is Zsolnára fog emberek jőni, kik ha eljönnek, kegyelmed tractáljon vélek és legyen azon minden úton, miképen elhozhassák őket, az lovasnak 9, ad summum 10 rénest, az gyalognak közönségesen 5 rénest, a mint ezekkel a morvai gyaloggal alkudtam, szegődtem. Selierdorfot kegyelmed maga is jól ismeri, kit Galgóczra kültek vala hozzám Turn s a többi, az vagy on most egyik része előtt; ha pedig keddig el nem érkezik senki, hagyja plenipotentiarius főemberét sufficiens instructione kegyelmed, ki Zsolnán várja őket, lássák, mi kerekedik belőle. maga jöjjön alá, mert szükség jelenlétele kegyelmednek, a tractatusnak conditióit értse maga is voltaképen.

Ezzel az slésiai hadnagygyal conferáltam eleget és concludáltam véle, kegyelmedhez dirigáltam; ne késlelje, hanem bocsássa jó ordinanciával által és instruálja ha megindíthatná a hadat, idején tudósítsa kegyelmed emberét, a kit arra hágy hogy idején értvén ha kelletik kegyelmed maga is mehessen eleikben Brezováig és prospiciálhasson minden szükségéről. Engemet kegyelmed tudósítson minden állapotokról, ha mi bizonyost érthet akarójok felől. Jó volna Turn uramnak Zsolnán várni őket, ő tudván minden szokásokat, jobb móddal elhozhathatná őket.

Az zsolnaiakkal talám elfelejte kegyelmed végezni. Ilyésházi uram sem jöve eddig alá, nem tudom, miért nem jó alá.

En reggel Posonban indulok, ott disponálok mindeneiket, onnét Stomfa felől megyek fel, a quartirokat meglátogatom és talám adatik valamire való occasiónk. Értvén kegyelmed akaratját, Rédej uramat bocsátom által addig a hadak közé. Buquoi tegnap Hainburgban volt, Tiffenpaki is, onnét Prukban fogtak által térni, palatinus uram éjjel nappal együtt tanácskozik vélek. Pete Györgyöt arestáltattam, in flagranti találtam, maga kezével írott levelei kezemben vannak, melyet Pázmánnak és egy szolgáinak irt Eberhartra, valóban manifestálta magát, lucidiusb annál soha nem lehet, immár meglátja kegyelmetek mint büntetitek: én elő állatom, lásson törvént mindjárt reá palatinus. Bene valeat. Tyrnáviae 9. Martii 1621.

Gabriel mpria.

Post scripta. Tudván a' kegyelmed szorgalmatoskodását, és búsulását ez ilyen dolgokban, mikor szintén le akarnék fekünni az estve, a' portáról érkezék egy póstám, ki minemű leveleket hozott onnét az követektől, im az Dóczi és Rimai uramék levelét, az bites secretáriussal leirattam de verbo ad verbum, és kegyelmednek megküldtem, melyből megérti az portának hozzám és a magyar nemzethez való affectusát. Azért ne kételkedjék immár semmit a' török tatár segítségben, mert bizony megleszen, de bezzeg ha megbékéllünk, soha nem többé, Magyarország és az követek bizony egyig oda vesznek, mert assecurálták az portát meg nem békéllésünk felől, és manifeste úgy declarálta s rejiciálta az fővezér Ferdinand barátságátvéllé való békességet, sőt proclamáltatta, és az maga követeknek palam ő maga igen solenniter az egész portának tanácsi és minden rendei előtt s az mi követünknek is jelenlételekben mondotta meg, hogy nem akarnak véllé barátságot békességet tartani különben, hanem hogy az magyar és confoederatus országok nélkül ellegyen. Az én continuus oratorom ennél sokkal világosban írja és obtestál az istenre, hogy ha megbékéllünk egyenesen reánk fordul az császár. A tatár kánnak 6. nap alatt öröm mondó követi érkeznek hozzám, az segítség megindult, és útban vagyon az ő szokások szerint mustulukért jönnek elől, tudja uram mit teszen a mustuluk Ezeket akarám raptim megirnom, mert szintén indulok, és a több levelek paráit le nem irathattam, kegyelmed az slésiai statusoknak írassa meg, tartózzanak az tractától, ha egészség kell nekik.

10. Mart.

(Egészen a fejedelem sajátkezű írása.)

(Eredetije a gróf Batthyányi-féle köpcsényi levéltárban. Lad. 27. fasc. 5.)

Külösim : Illustri et magnifico comiti Emerico Thurzo de Bethlenfalva stb. compatri nobis honorando.

(Eredetije — Bethlen G. kézírása — a köpcsényi levéltárban.)

COLL.

1621. márczius. 9.

Gabriel dei gratia electus Hungariae Dalmatiae Croatiae Sclavoniae rex Transilvaniae princeps ac Siculorum comes etc.

Egregii fideles nobis dilecti. Salutem et gratiam nostram.
 Az minemű háza Kassán vagyon Rákóczy György urainak, most esék értésünkre, hogy az rabokat ott tartanák, ki-
 ket hogy onnan más házhoz vigyenek és másutt tartsák őket,
 hagyjuk hűségteknek és parancsoljuk. Secus non facturi. Da-
 tum Tyrnaviae die 9. Martii 1621.

Gábríel m. p.

Kivül más irással: Ao. 1621. die 20. Martii exhibitae. sat.

*Külczim: Egregiis N. et N. camerae nostrae Scepusiensis ad-
 ministratoribus etc. Fidelibus nobis sincere dilectis.*

(Eredetije a m. k. kam. levéltárban.)

CCLII.

1621. márczius 12.

Illustrissime domine comes.

Kérvántatott volna igen, hogy kegyelmed tegnap által
 jött volna hozzám és az mostani állapatról beszélhettem volna
 kegyelmeddel; mert noha az török császár erejét kegyelmed
 semminek állítja lenni és csak lehetne békessége az országnak
 császárral ő felségével, a mint eszemben veszem, keveset avagy
 semmit gondolna kegyelmed a törökkel való békességgel,
 noha eléggé experiálta immár kegyelmetek országúl annak
 erejét és bizony sirathatná minden hazáját igazán szerető ba-
 rátom az törökkel való veszekedést; de erről mostan nem dis-
 putálok, hanem akarom, hogy értse kegyelmed: a portáról egy
 postám 7. Februarii indulván meg, szombatban 9. Martii érke-
 zék, amely levelet az ország követi irtanak, in specie kegyel-
 mednek küldtem, melyet ha megolvass és diligenter az punc-
 tokról gondolkodik, úgy tetszik nekem, leszen abban mit con-
 siderálni. Hogy azért mind ő felségével s mind a törökkel
 csendes és állandó békessége lehetne kegyelmeteknek országúl
 és minden felől való veszekedést lecsendesíthetnének, azon
 kellene fáródnunk, mely, úgy remélem, meglehet, csak mind-
 nyájan egyenlőképen akarjuk, kiről a mint hertelen lehetett,
 vékony opinióm szerint való censurámot cancellarius uram-
 nak megjelengtettem. Lássá azért kegyelmed, melyiket választja,
 az fegyvert-e, avagy békességet, mert bizony szintén előttetek
 vagyon uram, szükség, hogy kegyelmed megértse az ratiókat
 és azt ő felségének commissarius által serio et sincere inti-
 málja; higgyen ő felsége és higgyünk egymásnak, mely ha

meglehet, minden kétség nélkül az úristent segítségül híván, bizzatok reám s bizony állandó békességet szerzek mind keresztényekkel, pogánnyal, csak állják meg az végezéseket mindenik részről. Hiszem, jobb hogy ő felségének minden birodalma csendes legyen, és az országot fegyver s vérontás nélkül vegye kezébe, ezeket a hadakat oda fordítsa, a hova az immineáló nagy szükség kívánja, mely oly szükség, mint a mindennapi kenyér, mert ha így nem lesz, és az igaz ratióknak nem annál ő felsége, az békesség bizony meg nem lesz; arról ingyen se gondolkodjál, uram; ezzel igen hamar kell bánni, a portán hitet adtak országok képében az követek, hogy császárral porta híre nélkül meg nem békélleték; jól meggondolja hát kegyelmed, mit és mint procedálnak az mostani tractatusban; mert bátor én mindjárt kívánsága szerint resignálnám is az országot ő felségének, de bizony békességek, uram, azzal nem lenne, hanem nagyobb veszedelem következne belőle, a mint ezt az én oratorom irásának egy részéből megértheti kegyelmed világosan, kinek a portán nagy ismeretsege, hitele és experientiája lévén, nagy dolgoknak mengyen végére, titkos helyekről és bizony fundamentaliter discourál az töröknek mostani rettenetes készületinek rólunk való elfordítása felől etc. Kegyelmed hogy az Tiszáig szerzette az semmit (*sic*) nem tudom, megköszönjem-e, avagy megharagudjam érte, holott maga reménkedik az embereknél, instáljanak én előtt, legyen contentus vele; de sem meg nem köszönem, sem nem haragszom érte, tudom immáron a kegyelmed elméjének, discursusának cursusát; mindazáltal abban nem szükség fáradni kegyelmednek; mert bizony nem lesz úgy. Én kegyelmednek többet adnék annál, ha oly országot vérontás nélkül adna és szerzene vissza nekem, s renuntiálná az statusokat és valamely fejedelmet szolgámnak szerzene, koronáját, országát letétené vele s mellém adathatná; ezt is ebben hagyom; hanem mégis kívántatik, hogy kegyelmed ma rugaszkodjék alá sajkán, hogy magam beszélhessek magával. Cancellarius uram ott maradhat, tractálja addig a dolgot, én sem késlelem kegyelmedet, mindjárt visszabocsátom. Bene valeat. Posonii 12 Martii 1621.

Benevolus

Gabriel.

(Talán Forgácsnak írva.)

(Egykorú másolat a m. k. kam. levéltárban.)

CCLIII.

1621. márczius 12.

Illustris comes et compater.

Kegyelmed levelét ez órában vöttem, hogy lovamról le szállottam, az Morva mellé mentem vala és az vitézek játékát néztem egy óráig avagy talám, kik az ellenséggel mulatának. Panaszolkodik kegyelmed, hogy bizonyost az békesség felől nem érthet, mert én nem írok semmit és hozzám küldött szolgálját is késleli. Az tractatus felől valamint eddig cursusában volt, egy punctnyit el nem titkoltam kegyelmedtől, magam kezével megírtam, noha bizony volnának most előttem oly nagy dolgok, melyek azt méltán elmulattathatnák vélem, de én kegyelmedhez való szeretetemtől viseltetvén, arra is elérkeztem szegény fejemet. Istenem, édes öcsém s édes komám, én az békességet erővel nem vehetem, ő felsége kegyelmes dispositiójában vannak mindenek, mi csak organumok és mediumok vagyunk, én igazságot írok és ő szent felségével bizonyítom, hogy az békességet szívvel-lélekkel igyekeztem s igyekezem most is promoteálni, mert lelkem idvességétől megválva semmit annál inkább nem kívánnék, de honestam, veram et stabilem pacem optarem, non temporalem non fucatum etc., melyet hogy kegyelmeteknek megszerezhessek, az földig aláztam meg magamat nagy gyalázattal holtomiglan, noha tartottam igen, és forgattam igen elmémben, attól, a mit mostan a portáról kegyelmetek követi irtanak, mert én az törököt ismervén, nem kételkedtem benne, de látván az kegyelmetek gyenge természetit s nagy kételkedését, hogy én miattam ne periclitáljon az ország, úgy inchoálám az tractatust, melyet én ezelőtt 4 s 5 héttel is végben vittem volna, csak császáron ne múlt volna, ki hogy eddig vontatódott, áldassék az úristen örökké, mert ha itt végben ment volna az békesség a porta híre nélkül, mivel hitet adtak az követek a portán, hogy hírek nélkül meg nem békélünk, meg nem tréfáljuk őket s azonban megjátszódtattuk, bizonynyal elhigyjük hogy országostól ebből az némettel való békességből nem csendességet, hanem szörnyű veszedelmet hoztunk volna magunkra, mert az én oratorom (kinek mind hitele, becsülete, experientiája a portán nagy vagyon) erős esküvéssel írja, hogy ha megtréfáljuk őket, minden erejét reánk fordítja. Én az leveleket in specie palatinusnak külttem, cancellariustól magától, megizentem censurámat, mit kelljen cselekedni, ha az confidentialia utrinque meglehetne, de tudom hogy csak fortélynak fictumnak mondják,

semmi nem kell benne, mely ha következik, kétség nélkül el-
 hiheti kegyelmed, hogy semmi békességünk nem leszen, mert
 én soha immár a porta híre nélkül meg nem békéllem; ennek
 az tractatusnak mindenképen vége lehetne, az conditiókat
 elvégezhetnénk szépen, az diplomák emanáltathatnának utrin-
 que, de az effectuálásának haladni kellene ad minus 3 avagy
 negyedfél hónapig és mihelt végben menne titkon az békesség,
 mindjárt egy autoritativus főembert kellene beküldeni a por-
 tára, ki mellé egy oda való állapotoknak tudásában peritus
 embert kellene adjungálni, az által a fővezért tudósítani kel-
 lene állapotunknak erőtlen voltáról az ellenségnek erejéről,
 pénzünk elfogyásáról, tovább az hadakozást nem continuál-
 hatjuk, jobbnak ítültük, hogy mind mi s mind hatalmas csá-
 szár Ferdinánddal megbékéljünk, hogy mostani intentumát is
 ne impediálhassuk, ezekről az országokról etc. Ezt úgy kel-
 lene a portán ágálni, mintha mi semmit nem végeztünk volna
 még itt, ott mihelt annuálna az fővezér és császártól arról
 levelet szerzene, azontól küldenék ki elől postán és mi is
 mindjárt effectuálnók az conditiókat, de ennek addig s azután
 is igen-igen nagy titokban kellenék lenni; én ezt isten segítsé-
 géből a portán bizonyoson véghez vinném és így lehetne töké-
 letes állandó békessége Magyarországnak mind némettel,
 törökkel, de alioquin soha bizony nem hiszem hogy legyen, de
 ezt tudom, soha nem cselekedik a másik részről, mert mind
 palatinus s mind a papok alig várnák hogy kezeken lehetne
 az kulcs.

Az confidentia egyik részről sem lehet, én nem tudom,
 hogy kell hinni nekik; Prágát hitre adták meg császárnak, de
 mostan 75 urat, főembert fogtak meg Prágában, Csehország-
 ban, Morvában 80 templomot vöttenek el az evangelicusoktól,
 az szegén papokat minemű rettenetes kénzásokkal ölték meg,
 tudom, hallotta kegyelmed, mint hisztek uram nekik álljon az
 magatok arbitriumában. Én bizony nem hihetek. Az békesség
 véghez mehetne holnap is reménlem, ha resignálnám az orszá-
 got és a mint megírtam ezelőtt is, az 4 vármegyét immár ide
 ígérték, ahoz még kettőt adni fognának, Patakot, Tokajt,
 Ungvárát reménlem megszerezhetném, ha így tetszeni fog
 kegyelmednek, írja meg arról való censuráját és én közlöm az
 több statusokkal is, ha meg kell lenni, legyen meg, de ebben
 bizonyosok lehet kegyelmetek, hogy mihelt az török hadak
 elérkeznek és ha a porta az én békességemnek nem fog an-
 nuálni s kívánja hogy elől kezdjem a dolgot, azontól megle-
 szen, magamat és hazámat nem periclitáltatom; valóban
 kívántatnék ilyenkor ha itt volna kegyelmed. Summa, az bé-
 kességhez semmit ne bizzunk, uram, mert az meg nem leszen,

én bizonyosan irhatom. Egyebet effelől nem irhatok. Szolgáját nem késleltettem, hétfőn estve jöttek, kedden készítettem az leveleket mind Fridericusnak, jagerdorfi herczegnek, slésiai statusoknak és némely privatusoknak s kegyelmednek az plenipotentiát szeredán reggel 8 órakor expedíáltam, az slésiai hadból való ductorral pénzt 200 frtot adattam annak ; ide azt hallom hogy tegnap indult a kegyelmed szolgálja el csak Szombathból, ki volt, azt sem tudom, mert nem láttam, de én nem késleltem, én reám méltán azért nem neheztelhet kegyelmed, noha annyi gondom volt akkor szintén, mivel mind Rédei uramat, cancellariust kedden expedíáltam, a portáról való levelek akkor estve érkeztenek, magam az útra készültem, de azt sem negligáltam.

Stumfullal való tractatust mi illeti, kegyelmednek oly igen szükség véle végezni, és absque ulla mora, si fieri potest hadastól hogy elhíjja, hogy feljebb sem lehet a mint kell. Annakokáért kegyelmed mind ötet s mind a többbit, valahol kiket inducáltathat, istenért kérlek uram, azon legyen kegyelmed hogy mindjárt indítsák meg őket, de az gyalogot ne felejtse, mert arra volna nagyobb szükségünk, lovasunk bizonyoson vagyon 14 ezer s több annál is, de mind morvai, slésiai lovag gyalog hadat ha lehetne egy órában kellene ide általrepíteni, mert ha csak 4000 német gyalogom érkeznek is, ezer fegyveresem, bizony kikoplaltatnám az ellenséget mostani quartirokból. Stumfulnak bizonyosan ígérhet kegyelmed jószágot Magyarországbán és magyarrá való creálását, tisztességes fizetést, főkapitányságot. Az had fizetése felől való punctokat mind az morvaiakhoz s mind ez mostani expedíált két rendbéli internunciusoknak consignatióban adattam, kegyelmeddel hogy mindeneket közöljenek, igen meghagytam. Az gyalognak a szerént a mint az morvai gyaloggal conveniáltam, kiről irtak ezek is az kapitánok azoknak, magam sem tudom előszámlálni, közönségesen az muskatérosoknak tudom, hogy öt rénest fizetek. Szabad nyereséget ígérjen kegyelmed nekik. Annak felette ha isten módot ad dolgunkban, kiben semmit nem kételkedem, az ő eddig való szolgálatjoknak contentióját nolle velle extorqueálni fogjuk az statusokon az magyar hadak erejével magokéval. Kegyelmed ezekről bőségesen érthet az másik levelemből, kívántatik csak hogy kegyelmed hagyjon bizonyos hiteles és tudós főembert otthon, ki Zsolnán várja az resolutiót, ha jöni akarnak, azontol póstán felmehet kegyelmed az vélek való végezésre, de mostan kívántatik ide való jöveteli az tractatusért, lássa kegyelmetek is, mit kelljen mivelnünk, mert nem reménlem, hogy soha ilyen állapotja lött

volna Magyarországnak. Ne késsék kegyelmed, jöjjön mindjárt alá. Bene valeat. Posonii 12. Martii 1621.

Gabriel mp.

Külczm: Illustri comiti Emerico Thurzó de Bethlenfalva stb compatri nobis, honorando.

(Eredetije — Bethlen G. kézírása — a köpcsényi levéltárban.)

CCLIV.

Pozsony, 1621. márcz. 15.

Bethlen, Forgách Zeigmondhoz.

(Mocsáry: Nógrád III. 182.)

CCLV.

1621. márczius 17.

Illustris comes et compater.

Kegyelmed levelét Bornemisza az múlt vasárnap este adá be Pozsonyban, melyre választ nem adhattam, mivel szememet is alig pillanthatom az számtalan sok felé való gondviselés miatt, nem is láttam igen szükségesnek lenni az resolutiot, mivel az előtt két levelemben mindenekről bőségesen irtam kegyelmednek. Az slésiaiak defectioját még az onnét jött hadnagy hozta. Jagendorfi fejedelem leveléből értettem, melyet én noha nem tudtam, de bizonyosan úgy reménylettem, mert mihelyt Fridericus elmene Slesiából, azon órában melyben megértettem, megmondtam hogy nem tartoznak tovább az statusok neki obedire, mihelyt kiment közülök, holott ő deserálta őket, és nem az statusok ötet, megirattam mindjárt neki, hogy nem jól cselekedett, valaki tanácsolta az elmentelre, nem volt jó akarója, mely mostani eventusból világosan kitetszik, hogy csak azért adtanak ki nyavalyás ifjú királyokon, hogy jobb módjok lehessen az defectioban, az engemet e szálnit (*egy szálnyt*) sem rémitett meg, affelől én bizony bátorsággal procedálnék dolgomban, csak látnám a kegyelmeitek elméjét egy egyenes lineán folyni közönségesen, de az kegyelmed mostani Hodositól küldött levelét diligenter mikor megolvastam volna, (melyet az este adott be, ő magával is eleget beszéllettem, azután az két némettel) post scriptában a mint nekem ir kegyelmed, és az békességet persuadeálja

utuncunque hogy végben vigyem, melyet ily ratioval állat, hogy a törökhöz semmit nem akar bizni, nem is jó vélek társolkodni, jobb keresztyénekekkel élni halni, etc. azért az istenért az istenért utuncunque lehet, de az békességet szerezzem, s acceptáljam. Felette igen megütköztem ezen az írásán kegyelmednek, holott azelőtt eddig kegyelmed az török segítséget mindenek felett urgeálta én nálam, és én is igazán mondom, valóban sollicitáltam a portát, noha eddig nem igen jelengettem, mert bizonyos resolútiót vártam a portáról, látván hogy kegyelmetek előtt semmi hitele szónak nem volt; mostan immár az porta mint declarálta és mely manifeste resoluálta magát, ám kegyelmed látja az Rimai írásából, sőt annál világosban ír az orator Tholdalaghi Mihály, és könyörög az istenért, csak addig ne vigyük a békességet manifeste végben, míg az lengyelekkel való hadakozás derekason elkezdetik, mert ha megtréfáljuk őket, esküvéssel írja, ármádát erre fordítják; a tatár kán követei is vasárnapig el fognak érkezni, kinek kívánsága többi között az, hogy száz ezer tatárral az öcscsét Calga szultánt bocsájtánám által az ország szélén Lengyelországra, vehetnék két felől az lengyeleket, magam mellett hadnék annyit közülök, a mennyi kelleme; ezeket azért hozom írásomban be, hogy én valóban felindítottam az egész napkeleti monarkát, és ha simpliciter leszen az békesség meg, bizony uram meg fogjuk valóban banni; akarnám igen kegyelmeddel ha mostan csak két óráig beszélhetnék, lenne jelen Csúti uram is, mert im cancellárius is ma estvére beérkezik, és talám ultima resolutioval jó, de mivel bizony nem tudom, akarnám mondom ha kegyelmed jelen volna, és értené a dolgot, s látná kegyelmetek fejenként mire kell menni, s mire nem, ne vethetné ezután is én reám, ha mi nem jó következnek belőle; de meddig alá érkezik kegyelmed, kívánom hogy póstán tudósítson igen hamar engemet igen bizonyosan reális censurája felől, sőt ugyan obtestálok istenre, válaszsza el egyiket, vagy honestam pacem cum maxima securitate, vagy honestum bellum, vagy ha ez egyik sem lehet, írja kegyelmed, az qualiscunque pax ugyan meglegyen-e, és a török segítségével éljünk-e, avagy farban rúgjuk; követünk kezeket beadták a portán, hogy hírek nélkül meg nem békélünk etc. Én megcsinálhatom az qualemunque pacem, sőt talám jobbat is valamivel annál, de én az sz. Jehova úristen előtt és ez egész világnak előtte protestálok, oka magyar nemzet veszedelmének én nem leszek, egyedül én nem akarok édes komám országúl ellenetek vitatni az dolgot, úgy legyen ha isten is akarja, a mint kegyelmeteknek tetszik, de bizony életemre merem kötni, hogy még ez esztendőben szörnyű vesze-

delem fog benneteket obruálni, de én erről nem írok többet. Otalmazza az úristen kegyelmeteket minden veszedelemtől.

Az két németet holnap expediálom, és az hadakat jó ordinantiával elbocsájtom, úgy hogy kegyelmedtől hallgasanak, kiről holnap írok kegyelmednek, csak akarom hogy értse kegyelmed bizonyosan; az hadakat én megindítom, jó seregeket, kegyelmed is készüljön és az gyalogságot mindenfelől gyűjtse össze, várja készen az hadakat, reményilem szombaton estvére Bicse tájára el fognak érkezhetni, mert az székelységet és Haller György ezer lovasát, Monaki Miklós hadát, ki Fátrán túl való vármegyék hadának főkapitánya, bocsájtom kegyelmed mellé; azokat a hadakat, kiket kegyelmed kívánt, veszedelmes volna mostani quartirokból megmozdítani, holott egész Lénárdig szállítottuk alá őket, mivel az ellenség is arra száll naponként, és Marhekhöz akar gyűlekezni, onnét Pozsonyt akarja megszállani. Horváth István Eghballon vagyon oda alá Holicson alól, csak a míg elindulásának is; im ezek addig ott lehetnek, de mihelyt abban az ellenségnek híre lenne, azontúl az hadakat derekason megpróbálná, holott a kegyelmed kívánsága szerint az hegyen által való hadnak felénél több lenne oda, és így kész megvert had lenne azontúl az egész armáda, s egy szóval nem is jó az disponált hadakat megbontani; ezek szép kopjás seregek, erős szerszámos seregek, ha akar kegyelmed nagy dolgot vihet véghez velek, azért kegyelmed legyen készen és várja vigan őket, kegyelmednek holnap bővebben írok mindennek felől, ezt csak azért írák, hogy tudjon készülni és nekem választ írni az questiokra sietséggel. Bene valeat. Tyrnaviae 17. Martii. 1621.

Gabriel mp.

Az slesiai gyalogokat én magam levén köztők, seregestől jöttek előmbe, és megesküvének mind fejenként az mi hűségünkre.

Külczm: Illustri comiti Emerico Thurzo de Betthlenffalua etc.

(Mindvégig a fejedelem sajátkezű írása. — Eredetije a gr. Batthyány-féle köpcsényi tárban.)

CCLVI.

1621. márcz. 18.

Illustris comes et compater.

Tegnapi napon irtam vala kegyelmednek hogy ma expediálok kegyelmedhez derekasban, melyet im megcselekedtem

És legelsőbben adom tudtára kegyelmednek, hogy Balassa Zsigmondnak egy Marselek Miklós nevű szabadosa-e vagy szolgálja ideérkezvén, ment az franczusok szállására, ott egy olasz főembert találván, azt állította, hogy az franczusok közül való, azt inteni kezdette, mivel többen is voltak ott, és a miatt vele nem szólhatott bátorságosan; az olasz nem tudván miért inti, mikoron 50 intésére sem mozdult volna, végtére az zsebéből egy czédulát vött volt ki és azt mutatván neki, ismét intette, szóra úgy ment oztán hozzá és kérdvén ha az franczusok közül való-e, ez is annak jelentvén magát, kérte igen, hogy az czédulát melyet kezében bízott, senkinek nem másnak, hanem császárnak adja, ötödnapiig ha választ hozna, megvárná itt, jelentvén azt is neki, hogy az levelet nem csak téntával irta az ura, hanem más eszközzel, melyet csak vízzel öntözzenek meg, megolvashatni azontól. Meggaúra igazítván az írásnak olvasásához hogy ő tudná etc. Az olasz az levelet elvén, az embert valóban megcontemplálta és egyenesen feljött ide, audientiát kérvén az czédulát praesentálta fel sem nyitotta, zöld selyemmel volt bekötve s spanyolviaszszal pecsételve, az dolgot megbeszélé series szerént és az levelet én magam felnyitván, mit irt téntával, s mit tikmony fejével-e vagy mivel? az secretarius leirta és kegyelmednek includáltam. Saját kezeirása Balassának az elrejtett írás, az secretarius jól ismeri, azt mondja. Az szabadosa sokáig semmit, sok ijesztéssel sem akart mondani semmit, hanem az torturára vitték és azt látván, úgy mondta meg, hogy az ura bizta volt azt a levelet reá, s beszél egyéb dolgokat is. Ez így lévén, kegyelmednek igen jó volna valami módon Beszterczéről kihivatni és én hozzám jőne alá; adná ratióját dolgának, im írtam én is levelet neki, de tudom nem jó, és csak füstben megyen a dolog, ha jőni nem akar, talám jó volna akarátja ellen is hini és hozni, mert ezt valóban készen kaptuk a dolgot. Ha berekeszkedik, avagy elmegyén, nem fog jó kijönni dolgából, kegyelmed lássa mit cselekedik. Ez rút dolog hogy így gyalázzák az emberek magokat. Czobor Imre is mit írjon Rédei uramnak, im in specie küldtem kegyelmednek, ezt mind kegyelmed felől írja az is a vak ilyen gyalázatoson. Az Balassi dolgát ne hagyja könnyen kegyelmed, hívassa ki beszédre és levelemet megadván neki, kényszerítse az alájövetelre, én bizony nem bántom a jámbort, attól ne féljen, hanem csak kívánuám érteni tőle, miért ás így vermet alá, holott soha semmi gonoszszal neki nem voltam, látná azután kegyelmedet, mint kellene ellene procedálnunk, mert ha egynehányau nem óalmaztok uram, én is így nem mehetek elő kegyelmedet felől való gondviselésemben.

Kegyelmed Peterditől küldött levelében maga felől való suspicálkodásomat emlegeti, kin bizony búsulok és igen csudálom, miért nem nyugodt ennyi számtalan dolgainkban meg; kérem azért kegyelmedet, ne fogjon efféle calumniát reám, mert isten látja, elmémben sem volt az kegyelmed felől való suspicio s nem is akartam semmit felőle írnom, mert jól tudtam hogy így járok véle, a mint magának is megírtam, de kegyelmednek igaz jó akarója lévén, a mit becsületi ellen értek, nem illik eltitkolnom; de hogy ne suspicálkodjál édes fiam s édes komám inasokra s aprólék emberek felől, im én igazán megírom honnét adatott az a szó s tudom ezt is megbánom, mert meg nem tűröd uram, hogy meg ne jelentsed, de ám lássa kegyelmed, én egyitektől sem félek uram. Bornemisza Pált küldtem vala Szécsy uramhoz, ő kegyelme panaszolkodott előtte, kegyelmedtől kérlette volna, miért hívtam alá, hogy semmit nem jelenték meg ő kegyelmének, kegyelmed mondta volna hogy suspicálkodni fogok reá talám, s azért hívtam alá etc. s mondta osztán kegyelmed, hogy kegyelmedet mint hívom etc. Ő kegyelme szavai, Muránban mondta; azért kegyelmed immár elhiheti, hogy nem magamtól gondoltam, de én bizony semmit arról egy szempillanatig sem gondolkodtam; efféle haszontalan dolgokban nem jó kegyelmednek elméjét fárasztani, mert én az én hitemmel nem szoktam játszani, tudja jól kegyelmed, hogy én mind publice az uniónak és az 18 conditióknak subscribáltam, privatim pedig jól tudja kegyelmed Beszterczén mint köteleztük öten egymásnak magunkat. Ótalmazzon az úristen engemet attól, hogy az ellen valami ellenkezőt én csak gondolnék is, nem keresztyén emberhez illendő volna az; a kinek egy hiti nincsen, bizony sokat egymásra sózson is benne, de kevés hitele lehetne én előtttem affélének; ezt magamról azért írom hogy kegyelmed én felőlem oly vékonyan ne ítéljen ez után, mert valakinek mit megmondtam eddig, mondja szememben kit csaltam meg hitemmel; nyugodjék meg azért kegyelmed az én igaz jó akaratomban. Cancellarius megjött vala s ma elmene ismét, de mind haszontalan minden fárodtságunk, az sok árulók biztatják császárt hitetlenül, elállottak mellőlünk és annál keménben viselik a traktát. Immár ultima resolutióját várom császárnak, mire segít az úristen ezután, meglátjuk.

Az Stumful maga és hada állapotját a mi illeti, levelét megolvastam, abban nagy ellenkezést találok, mert azt írja hogy hitinek eddig nem abszolválásáért, feleségének, gyermekének Bécsben lételekért, harmadfél esztendőől fogva nem látásokért, az statusoktól való meg nem fizetésekért semmiképen a mi szolgálatunkra magát nem adhatja,

mely in malam partem hogy ne magyarázzak, alázatosán instál.

Másfelől ez két emberünk hittal affirmálják, hogy hada mi ellenünk egy golyóbist sem lő hozzánk, hanem eljönnek és maga is eljő, ők tudják. Melyiknek kellessék hitelt adni, nagy consideratió vagy benne; ezek nyelvvel mondják absque credentionali, amaz bizonyosan írja. Mostani állapotban a mire jutánk, nem tud ember minek és kinek hinni, bizony bánnám ha az biztatás mellett kegyelmed hadastól valami repulsát nagy kárral és gyalázzattal szenvedne. De in omnem eventum az hadakat én elrendeltem, Béldi Kelement válogattam 3000 lóval, úgymint 2000 kopjással és 1000 gyaloggal, kinek ordinancia vagyon tőlem; mihelyt kegyelmed ír neki, azontól meginduljon és kegyelmed mellé menjen s kegyelmedtől dependeáljon. Nekem ez tetszik ebben, hogy kegyelmed mégis beküldjön az kapitánokhoz, a mint ím én is credentionalisokat frattam Stubenfulnak és Sellendorfnak, kegyelmed instáljon nálok, ha lehet jöjjenek el, ne fáraszsák hadunkat oda, ha el akarnak jöni, bizony egy ember-kár nélkül eljöhetnek, ne gondoljanak fizetéseknek oda maradásával, ha az úristen megtartja életünket, bizony duplával vehetik meg minden fizetéseket. Az egész hadnak szabad nyereséget engedünk mindenütt az ellenség földén. Fizetések is megleszen. Stubenful uramat kegyelmed assecurálhatja az főkapitányságról, ne gondolkodjék arról, más ő kegyelme előtt nem leszen. Jóságot kegyelmed kétszáz ház jobbágyot ez országban bizonyosan ígírt ad minus, de azon legyünk, hogy annál is több lehessen egy szép udvarházzal avagy kastélylyal, ha 300 ház jobbágy leszen is ígírtben, meglegyen, ha kevés lenne az 200. És hogy magyarrá creáljuk s ha szintén az békesség végben mehetne is de egy váramnak főkapitányságát reá biznám és magam mellett megmarasztanám az megígírt jóságnak és tisztességes fizetésnek praestálásával, arról ne gondolkodják, hogy cserben hagynám soha ő kegyelmét. És feleségét, gyermekét is eliberálnám s a mi kevese volt Bécsben, azt is, különben meg nem békélleném. Ha így elhíhatná kegyelmed ezek és levele által, így volna jobb, melyet hogy igyekezzék in effectum vinni, szeretettel kérem kegyelmedet; hogy ha pedig semmiken el nem akarnának különben jöni, hanem az hadat kívánják befáradni az kegyelmed írta discursus szerint, patientia, annak is meg kelletik lenni, de az istenért édes öcsém uram jó fundamentomon építsen kegyelmed, csaláldságtól igen kell ótalmazni a hadat és legyen hamar a minek kelletik lenni, mert periculum in mora; ha az had bemegy, ott sok okokért nem késhtik: 1. hogy az ország népe is együtt az ellenséggel

be ne rekessze kegyelmedet oda; 2. itt azalatt isten tudja mi történhetik, annak csak egy óra a közi, az ellenség mindenfelől Marhek (Marchegg) felé gyülekezik és Pozsonyt akarja megszállani, ha nem végezhetünk, annak pedig én mezőn való harcz adás által akarnék obviálni Stomffa táján, kívántatnék ha akkor mind együtt lehetnénk. 3. oka, ha ottbenn késnének, csak két napig is rablástól égetéstől ezeket meg nem tarthatja kegyelmed. A mint pedig én eszembe veszem, ők azt kívánják hogy mulatnának ott benn a mi hadaink, hogy ez alatt ő írhatna az statusoknak etc. És így rút veszedelem következhetnék hadunkra. Nekem csak az eset tetszenék hogy hadunk oda való fáradsága nélkül lehetne kihívatalok, de ha különben nem lehet, imígy is meg kell próbálni. Az hadak Újhelynél vannak és valamikor kegyelmed értek küld, azontól compareálnak. Az commissariusokat a mi illeti, valakiket arra illeendőknék ítél kegyelmed, rendelje azokat az quartirok és élések gondviselésére, im én írtam két személyre commissiót, titulusokat fejéren hagyattam, hogy a kiknek akarja intitulálhassa azoknak. Csak azt írtuk, hogy kegyelmedtől vegyének ordinantiát. De kívánnám igen hogy ha mostan kegyelmeddel beszélhetnék, látná kegyelmetek maga, mint s hogy kellett kötnünk, ne vethessen én reám kegyelmetek. Bene valeat. Tyrnaviae 18 Martii 1621.

Gabriel mpria.

Postscripta. (*Más kézzel.*) Az mi az ledniczei gyalogot illeti, szólottunk Rákóczy uramnak; meg is parancsolta tisztartójának hogy 400 (négy százát) vegye föl és mihent kegyelmedtől meg lesz neki hagyva, állassa elől valahová kívánja kegyelmed.

(*Külön lapon a titkár Krausz kezével.**)

Titulus fuit talis

S. I. D. C. (*Sacrat. Imperator, domine clementissime!*)

Interius in literis manu incognita quinae lineae sunt scriptae expresse atramento nigro et usuali.

S. I. D. C. Pax utrum concludi possit in dubio est: At cum instabilis ac perfido, utrum stabilis ac fida? Quid autem refert malum sopire mox vehementius repululaturum. Recorderis domine, de quibus in primordio cepti scripseram, illis nil dubito, quin sis satis facturus. Patriae ac tibi aveo fide bona

*) Ez a Balassa Zsigmond czédulája, melyről a levél elején szó van.

servire, ac me deuinctum obstringo. Modus non deest rem perficiendi et cito et certo, sed atramento credere non licet. Vive, vige, nec me rejice.

Haec quae sequuntur non prius poterant legi quam scheda in aquam immersa; quo facto albescentes littera manu ipsius propria scriptae eleganter expresseque apparebant, sequentis tenoris.

Obsidioni Comaroniensi ut praefuissem instabant si spes pacis rescindatur; iam erit occasio continuandi eam. Assumam itaque munus illud, si consentis, communi opera efficere ut miles se munitionemque dedat fideique meae committatur. Procurabo et disponam omnia solertia summa, modo requisita, de quibus ante, suppeditentur, ut dum rex visere locum venerit, tractetur pro dignitate. Modus hic certus et compendiosus si placet, Tyrnaviam aliqui expediantur ad regem, ex quibus uni committatur agendi negotium et concludendi, accurram in tempore ac strenue peragam etc.

Külcsm: Illustri ac magnifico comiti Emerico Thurzó de Bethlenfalva stb. compatri nobis honorando.

(Eredetije — Bethlen G. keze által írva — a köpcsényi levéltárban.)

OCLVII.

Pozsony, 1621. márcz. 20.

Bethlen G. Dóczy István és Rimay J. portai követekhez.

(Tunyogi gy. Erd. Tört. A. II. 383—93.)

OCLVIII.

Pozsony, 1621. márcz. 22.

Bethlen, Dóczy s Rymaynak.

(Tör.-Magy.-Á.-Okmtár. IV. 265.)

OCLIX.

N.-Szombat. 1621. márcz. 24.

Bethlen G. Révaynak.

(Révay lt. Révay és a sz. korona 61. l.)

CCLX.

N.-Szombat, 1621. ápr. 1.

Bethlen a szultánnak.

(Balásffy krónikája 47. l. egy példánya meg van a Hédervári ltrban.)

CCLXI.

a)

N.-Szombat, 1621. ápr. 5.

Bethlen a szászokhoz.

(Pray: Princip. I. 231. l.)

b)

Nagy-Szombat, 1621. ápr. 5.

Bethlen G. körlevele országgyűlés összehívása ügyében.

(Pesty: Delejtű 1859. 42. sz.)

CCLXII.

N.-Szombat, 1611. ápr. 6.

Bethlen utasítása Literati Balázsnak.

(Tör.-Magy.-K.-Áll. Okmánytár. IV. 286.)

CCLXIII.

1621. ápr. 6.

Gabriel dei gratia stb.

Prudentes ac circumspecti, fideles nobis sincere dilecti. Salutem et gratiam nostram. Az fölséges úristennek kegyelmes dispositiójából miúltá Erdélyből, szerelmes hazánkból az nemmes Magyarország régi szabadságiban, törvényiben való megbántódásának helyére állatására kijöttünk, minden igyekeztünkkel azolta azon voltunk, miképen római császárral az országnak állapotját megmaradandó csendességre hozhatnók; melyben noha most is minden napon fáradozunk és reméljük is, hogy isten hamar jó végét adja: de ez ideig még az dolog oly tökéletes állhatatossággal nem concludáltatott, hogy erről

a földről alább mozdulhattunk volna ; mindazáltal ennyi gondos foglalatosságainkban is Erdély országunknak külömb-különb szükségei, kiválképen a porta contentálása előttünk forogván, a mint eleitől fogva szokás volt, az ország szükséges dolgainak jó karban állatásáért ez jövőendő Sz. György napra, azaz ez jelenvaló hónap 24. napjára fejevári városunkban Erdélyben és hozzátartozó Magyarország részeiben levő minden rendeknek partialis gyűlést akarunk celebráltatni. De mivelhogy ez ideki való gondviselésünknek terhes volta miatt akkorra magunk személyében hűségtek köziben be nem érkezhettünk, rendeltük az mi becsületes atyánkfát az tekintetes és nagyságos gróf Bethlen István uram tanácsunkat, erdélyi gubernátorunkat és Hunyad s Máramaros vármegyéknek örökös főispánját helyettünk azon gyűlésben tölünk ő kegyelme eleiben adott teljes auctoritással praesideálni. Intjük annakokáért, sőt hagyjuk, parancsoljuk is hűségteknek, hogy ez levelünk látván, azon megírt napra és helyre bocsássa bizonyos atyjafiait partialis gyűlésben, az ennekelőtte való szokás szerint teljes tanúsággal, hogy akkorra oda gyűlvén, annak az hazának közönséges javára és megmaradására istenünknek kiválképen való vezérléséből végeznessen hűségtek minden jót. Secus sub poena in generali decreto expressa non facturi. Quibus de coeterno gratia nostra regia benigne propensi manemus. Datum in libera Ciuitate nostra Tyrnaviensi die 6. Aprilis anno domini MDCXXI.

Gabriel mpria.

Külsőim : Prudentibus ac circumspectis regio ac sedis iudicibus coeterisque juratis civibus oppidi ac sedis Saxonicalis Kühalom etc. Fidelibus nobis dilectis.

(A királyi nagy pecsét helye.)

(Eredetije a m. n. Múzeum kéztrattárában. Fol. Hung. 322. sz.)

CCLXIV.

H. n. 1621. ápr. 11.

Bethlen G. nejének Károlyi Zsuzsánnának.

(Erd. Múzeum Tört.-Tár. 1879. II. Füzet.)

CCLXV.

Érsek-Újvár, 1621. ápril 21.

Bethlen G. Rimay J. követéhez.

(Tunyogi gy. Erd. Tört. A. II. 393—400.)

CCLXVI.

1621. ápr. 22.

Illustris comes nobis honorande.

Irhatom kegyelmednek az tractatust tegnapig continuálták, de nem lehetett semmi jó eventusa, mivel császár hae-reál az ő propositumin, kiket kegyelmed immár jól ért, sőt erről Szent-Györgyi nevű jezsuita mint discurált és miket mondott, cancellariusnak azon szókat igazán leirattam és includáltam, megérti kegyelmed, hogy mikor Mátyás királyt inaugurálta az ország, nem jó akaratjából ment azokra az-
conditiókra, annál inkább ez mostani, mivel expresse mindjárt ez nevezi az conditiokat aut fuerunt extortae aut majestales, melyeket megmagyaráz az jezsuita. Bizony nem volt tehát az-előtt is kedve effectuálásához az conditioknak, annál inkább mostan, akár mint! igérnék is, csak mostan vonhatnák magok alá kegyelmeteket. Az indutiákat az ultimum Junii megigérték volna, de úgy, hogy Ujvárat, Szombatot, Pozsonyt, Sopronyt, resignáljam de facto, és a koronát reportálják Pozsonyban. Sopronyt, Szombatot megigérttem vala, immár mentenek-e reá nem-e, nem tudom, válaszom nem jött reá, de én lehetetlennek tartottam, s tudtam eleitől fogva ennek az tractatusnak jó végben menetelit, most annál inkább mivel az palatinus ő authora ennek az Szécsy árultatásának, a mint ezt is ex incluis megláthatja kegyelmed. Ezek így levén én innét holnap megindulok, és igen lassan Zólyom felől Beszterczére megyek. Révai uram ha szemben leszen velem, meglátom beszélek vele, kegyelmed maga végezése szerént, ha alá akar jönni, az út igen békességes, engemet Beszterczén talál, ha hol pedig alá nem akar jönni, adja értésemre, és minden dolgokról kegyelmedet tudósítom, mihez tartsa magát, semmit uram s édes öcsém ne féljünk s ne kételkedjünk, az úristen bizony megsegít, és győzedelmet ad ellenséginken.

Az török nem 40—50, hanem ha kívántatik százezer is eljö segítségünkre, s attól ne féljünk, hogy az országban kárt tegyen, én fejemig felelek, hogy csak egy várat kastélt is el nem veszen, falut várost nem hódoltat, nem is rabol valahol

az emberek jámborok lesznek, de a kik hiteket, isteneket, szabadságokat, urokat elárulják, ha kin mi esik, az nem én vétkem leszen, ezután bizony én sem kedvezek az latroknak, az jámborát megbecsülöm, és az latrának mindenét azoknak adom, kik hazájoknak igazán szolgálnak. Szécsi Murányban filel, alá sem jó onnét, Rákóczi uram Szécsényben volt tegnapelőtt, azt visszavette, ma ment Filck alá, ez jövő szerdán leszen 3000 török mellettem, bizonyosan elhiheti kegyelmed. Csúti urammal sok dologról beszélgettem, és kegyelmednek izentem, becületre méltó ez a vén ember. Újvárbán 3000 embert rendeltem és megfizettem nekik. Semptén öt száz, itt Nyitrában 300, Lévában 700, Nógrádban 400. Ezeket nem félthetni, ha maguk kaput nem nyitnak az ellenségnek. Trencsénben én 500 lovasat rendelhetek és küldök örömost, de hóról hora való fizetéseket meg nem ígérhetem, mindazáltal egy hó pénzt mostan adatok, és az dicából is mást adjanak, de ezt kívánom hogy Illyésházi uram küldjön assecuratoriát nekem, hogy az ellenségnek azt az erősséget meg nem adja, ha reá mennének pedig, az várasban ha meg nem maradnának, az várbán recipiálja őket, és szolgáltasson vélek, profontjok legyen, rajtok az ellenséggel meg ne békéljenek. Én igazán irom igen féltem azt a helyt együtt az úrfival, hogy az a kopasz ember elaltatja, ki ha leszen bizony megsiratja az a föld, félő igen. Az marchio embereit visszaküldtem. Irtam Fridericusnak, irtam magának is, kívánsági lehetetlenek levén, nem ígérhetem arra magamat, mert elégtelenségemet tudván, mi haszon hazugsággal gyaláznom magamat, csak egy hópénze is az hadának az instructio szerint 118 ezer s egy néhány száz forintot tenne, 3 hó pénzt kívánt. És azt is úgy hogy ők ott benn forgolódjanak, ide ki ne tartozzanak jönni, minemű szép választ adtam, és mire exhortálom magoktól megérti kegyelmed. Német had fogadásban édes öcsém, a mint látom semmi módunk nincsen, ezer lovas fizetésével 5000 lovasnak fizethetni, azért abban nem szükség munkálódni, hanem ha azok az hadnagyok, kik pénzt vöttek fel, kihoznak népeket, örömost megtartom és megfizetek hóról hora nekik. Bátor csak propter formam lehetne 200 fegyveresünk és ezekhez az gyalogokhoz még 500 avagy csak 300, melyben hogy kegyelmed fáradjon, és mentől hamarabb megszerezhesse ha lehetséges leszen, nagy szeretettel kérem kegyelmedet. Végezetre az egy istenért kérem kegyelmedet, hogy meg ne engedje magát csalni az szép szónak ígérével, hitnek ne higgyen, jusson eszébe az német ellen való cselekedeti, magára való neheztelése, szegény atyjára való gonosz szándékok, ha alá nem jó hozzám, és együtt velem nem akar lenni (melyet én most is tanácsul adok kegyelmednek,

mert úgy csak szolgák levén Letavában, senki nem sietne reá, de megértvén kegyelmelek benn létét, reá mennek) de mondom ha alá nem akar jönni, üljön veszteg benne, várja el az julius, ha azt adja isten érnem, meglátja kegyelmed, hogy bizony szép hadakkal megyek által Ausztriára. Ne veszed el uram magadat, im látja kegyelmed hogy semmi ígretét soha effectuálni nem akarta, a mint erről az jezsuita tanobizonyságot tött. Nem vonszá onnét erővel kegyelmedet ki senki, így marad jó híre, neve meg, és jóakaróiból is ellenséget nem jó szerezni, megbékélt ellenségnek nem jó hinni. Nekem kegyelmed ezekről választ írjon mindjárt, ne várakoztasson magára. Az árvai hadat mihelyt elértem, haza bocsájtom, Balog Ferenczcel vadnak azok a vitézek.

Ez levelemet mint magam gyermekének oly synceritással irtam kegyelmednek. És az úristen éltesse jó egészségben kegyelmedet. In Nitra die 22. Aprilis 1621.

G. Bethlen m. p.

Kulczim: Illustri comiti Emerico Thurzo de Betthlenfalva etc.

(Egészen a fejedelem sajátkezű írása. Eredetije a gr. Batthyányi-féle köpcsényi ltárban.)

CCLXVII.

1621. ápr. 24.

Illustris comes nobis unice dilecte.

Nem nyughatván elmémben kegyelmed felől való gondolkodásimban, nem tűrhetem hogy asszonyomnak is kegyelmed szerelmes anyjának ne írnék. melyet kegyelmed megolvaván, álljon maga akaratján, mit fog cselekedni, én az én tetszésemet megírtam; a mint magának is megmondtam, nem megyen az ellenség Letova alá, ha ott benn nem marad kegyelmelek. Csak írjon póstán akaratja felől, küldök egynehány száz lovast Rosemberkhez, kik kegyelmedet ott várják, bátorsággal eljöhet, mert Lengyel (ország) felől semmi félelem, bizonynyal higgye kegyelmed: tegnap is jött emberem Krakóból, nincsen semmi ide való szándékok, magam én Filek alatt fogok lenni, míg megvehetem. Bori Istvánt hivatná kegyelmed és őtet hagyná a várban, én nevemmel is ígérne 40 ház jobbágyot és egy kapitánságot neki, az tökéletes katona ember, megtartaná a várat; ha tetszik kegyelmednek, én is írok felőle neki. Ha pedig kegyelmed ugyan itten marad, én csak azon kérem, viseljen gondot és vigyázzon magára igen, ne higgyen

az szép szónak. etc. etc. Engemet kegyelmed untalan tudósítson minden állapotok felől, kérem el ne mulassa, ha mit **Fri-**
dericus felől fog érthetni. Én is kegyelmedet untalan tudósítom minden állapotunkról, ez két hónap hamar eltelik. Csúti Gáspárt generál uram mellett hagyom, mert úgy ítéltem jobbnak lenni, kegyelmedet kérem, reá ne nehezteljen, többet szolgálhat Újvárbán mindnyájunknak az a vén ember eszével, jó tanácsával. Foeliciter valeat. In Sz. Benedek die 24. April. 1621.

Gabriel m. pr.

Külczm: Illustri comiti Emerico Thurzo stb.

(Eredetije — Bethlen G. kezeírása — a köpésényi levéltárban.)

CCLXVIII.

Sz.-Kereszt, 1621. ápril 25.

Bethlen Forgácshoz.

(Est. M. élete I. 195. Viczay-cs. ltár.)

CCLXIX.

1621. ápr. 26.

Illustris comes nobis dilecte!

Kegyelmed levelére eczersmind resolválom magamat az német had fogadásában, látván az nagy difficultásokat, annak derekason békét hagyok az mint megírtam kegyelmednek, hanem gyalogot ezerig valót igen örömet fogadnék, melynek meglételével ez a Bőringel igen biztat, mutogat is holmi arról való assecuratiókat, hogy immár is 800 készen megbizlalva volna és mihelyt az foglaló pénzt látják, azok eczersmind megindulnak és velök együtt eljönnek.

In omnem euentum azért im 4000 magyar forintot kültet foglaló pénzt, egy itt való officert és Peterdyt rendeltem melléjek. Magokkal itt mint végeztünk legyen, kegyelmednek mindeneket megtudnak Peterdyék mondani; semmi gondviselés azért ehhez egyéb nem szükség, hanem mégis, hogy kegyelmed őket igen megexaminálván, legyen azon, hogy Tessenig hínák, és azt a 800 gyalogot, kit készen mond lenni, és fizetnének ott foglaló pénzt nekik, ha pedig szintén Jagerdorfig kelletik menniek is, azzal én nem gondolok, csak lehessen bátorságos járások. Kegyelmedet csak ezen kérem, legyen min-

den segítséggel nekik, úgy hogy Peterdy mellé rendeljen maga szolgáit, avagy egyéb embere közül egynehányat, a kik az pénzt segéljék bevenni, és vigyáztasson megindulásokra, s ha megindúlnak, abban mesterkedjenek miképpen eczersmind jöhesse-nek ki, ne szakadozva, mert 20, 30 s aprónként ha jönnének, úgy az föld népe is agyon korgatná őket, de ha seregestől lesznek, bátorsággal jöhetnek. Solnán pedig egy nap se mulassanak, hanem jöttést jöjenek Liptóra és innét Szepesben, ott Lőcsén bátorságosan megmustrálhatni őket; ellenségtől őket nem kelletik féltetni, így kegyelmednek sem lészen semmi búsulása, az vármegye is nem bántódik, az ellenséget is nem vonszuk arra, de ha ezek Solnán fognának várakozni az mustrára, az ellenség reájok érkeznek minden felől, az vármegyének is úgy az ellenségtől romlások és ezek miatt bántódások lenne. Azért szerelmes öcsém erre kegyelmed így viseljen csak gondot, az pénzzel Peterdy mellett bocsássa bizonyos emberit.

Vigyáztasson indulásokra, ha kiérkeznek semmit ne mulassanak, jöjjenek be Liptóba, mindennap jöjjenek, engemet kegyelmed tudósítson jöveletek felől, eleikben küldők egy lovas sereget. Hilséig, ha útjokat féltetni kellenék, de erről nem is gondolkodom. Peterdy legyen mindenütt vélek commissariusságban. Az brigai herczeg ír egy levelet, ma hozák, Brigában iratta és tudósít, hogy az statusokkal ő sem akar consentiálni, hanem élni, halni akar velünk és az király elérkezéséig ő is recipiálni fogja magát, ha Fridericus ereihez nem bíznék, nem periclitáltatná életét. Itt való állapotokról kegyelmednek semmi újat nem írhatok, tegnap jöttem volt ide, ma Beszterczére megyek, holnap ott mulatok, szerdán Zólyomban kegyelmedre várakozom. Széchy igen alább hatta a dolgot, Bornemisza János vagyon négy ezer fizetett emberemmel, kiket mind mostan fogadtatott az atyámfia Kátay János, Abafi Miklós és Bornemisza az had előtt, mind Muránban, Balogban kiszorították őket, nem sétálnak künn, 300 lovasa volt Jolsván, annál több sem volt sehol, azoknak nagyobb részét elfogdosták, levágták és megfosztották őket. Rákóczi uram Filek alatt vagyon. Az török szerdán érkezik el Palatinus, mely szégyen-vallással és csalárdsággal viseli magát, az cancellarius leveléből kegyelmed megfogja érteni. Ujjobban tractatust inditunk császárral, én rajtam s az magam személyén semmi el nem múlik, csak az ország állapotját állathassuk securissime, kiről irtam Jakusith uramnak; Bécsben nem kellett volna menniek absque commissione, instructione et plenipotencia. Kegyelmed írjon nekem gyakran. Bene valeat. In Cremicio die 26. April 1621.

Gabriel m. p.

Kivül: Illustri com. Emer. Thurzó stb.

(Eredetije gr. Batthyány J. köpcsényi ltárában. Lad. 24. fasc. 5.)

CCLXX.

1621. ápr. 28.

Illustris comes nobis honorande.

Kegyelmed levelét ma 8 órakor adá meg Daróczi szeremen, melynek contentiáit bőségesen értem. Az békességet a mi illeti, minemű conditiokon szakadtott nyaka, kegyelmednek Kőrmöczről bőségesen megírtam, én rajtam semmi nem múlt s nem múlték, és ha szintén Pozsonyt resignálnom kellene is praesidium bevétel nélkül, talám ellent benne nem sokat tartanék, de nem azon haereálnak, hanem azon hogy az 17. conditionak effectuálására, observálására kötelesnek nem akarván semmiképen magát tartani császár, nem akarja az kegyelmetek utolszori resolutióját helyén hadni, s úgy iratni, hogy abban az állapotban maradjon az ország per omnia et in singulis punctis, a melyben palatinus commissariusságában az gyűléskor volt, mert abban mind az 17 conditio s minden egyéb dolgok comprehendáltaknak, és subintelligáltaknak. Palatinus felment Bécsben, hogy ő ad partem tractáljon, én tölem az statusokat elszakaszsa, és szabadságot szerezzen az országnak, s gratiát nyerjen, noha attól az úttól megtiltottak, a mint arról cancellarius irt kegyelmednek, mely nagy szégyenvallással éljen vénségében azaz ember etc. Mely ha szintén megadatnék is az országnak, mint illjék egy országhoz az inconstantia, ha elvennék én hírem nélkül is, és fejet hajtanának sub gratia lennének, német praesidiumok által az országot teljességgel elnyomná és nyakára venné etc. holott én soha semmi ígéreték és fogadások által nem corrupáltathattam tőlök, és el nem szakadtam tőlök noha sokkal ajánlották magokat, kit kegyelmed jól tud. De ha leszen is az gratia adással való szabadság megigérés és az német bevétellel, és ha acceptálják is, nem sokat gondolok vele, mert az Fátrán túl való ország annak nem consentiál, azok constanter perseverálnak az én hűségem alatt, kik ez mai napra végezték fejenként való felüléseket, Kassához való szállásokat, de arra semmi szükségem nem lévén, nem akarom őket azzal terhelni, elég hadam vagyon reménység felett is; én mindeneket intettem s intek obtestálok most is, hogy constanter viseljék magokat, keveset szenvedjenek, opportuno tempore succurálok mindennek sufficienter, és ha ki megrágja az szíjat, az nem én vétkem leszen; ha mi rajtok esik, magokra vesse-

nek, mert ezután bizony én sem kedvezhetek az latrának, a ki magát meg nem böcsüli. Mostan a dolog csak ebben vagyon, hogy császár az országot minden szabadságának helyére állatása felől, és az németnek bevételével az országot soha nem bántásáról sollicitálásáról sufficienter assecurálja. Az én részemről, hogy a die commutationis dipl. 2 holnap termináltassék az ország resignatiójának. Ezzel bocsájtottam vissza Calem uramat, melyre ha így válasz jó, kész a békesség hoc addito hogy az országban hadait be ne hozza ez alatt császár. Ha pedig nem akarja, erővel rajta nem vihetem és conscienciám s hűtöm ellen az országot utolsó rettenetes romlásban nem ejthetem, ha ki hitetlenné leszen, arról én nem tehetek. Palatinus jámborsága meglátszik immár, mert 24. ápr. azt írta Zainak, hogy Pozsonyt mindjárt adja meg császárnak, mert fejére rontatja. Itt Gácsból ma 25. lőttek öreg lövő számmal szolgálímhoz. Melyért én is megfizetek nekik holnap. Az kegyelmed maga állapotjának megváltoztatását és Letaván való maradását a mi illeti, abból én kegyelmednek nem praescribálok, álljon maga akaratján, immár írtam eleget arról kegyelmednek, én bennem meg nem fogyatkozik, bizonyoson elhiggye, és az úristen ótalmazza kegyelmedet, de ha megszállják kegyelmed várát, csak tudósítson felőle, nem várok és nem praefigálok annak semmi terminust, hanem segítségére mind magyar török tatár hadat bocsájtok.

Kegyelmed a hol írja, hogy sok török tatár segítséget ne sollicitáljak, megbocsásd édes öcsém, tudja kegyelmed mindenkor kegyelmed sollicitált engemet azoknak megindításáért, és most hogy annak békét hagyjak, csudásnak tetszik. Bizony uram nem hogy nem sollicitálnám, de ha lehet török császárt is megindítom erre, és Grécz alá viszem, eddig is azt bánom hogy nem sollicitáltam. Az német had fogadása felől kegyelmednek bőségesen írtam, az pénzt én kegyelmed kezében küldtem, Turn uramék azt találták hogy azzal ezer gyalogot fogadhatni, mert ha egy-egy ezüst tallért adnak egynek, így az elég leszen. 2 compánia lovast kiket ez a Bőringgel megfogadott, hogy azokat is elhíhassa, adtam arra is elegendő pénzt. Nekem csak ezer gyalog és 250 lovas kell, kiket hogy kegyelmed megfogadhasson igen nagy szeretettel kívánom, látván annak az Bőringernek ily állapotját, kegyelmed ne arra hanem a kire akarja, bizza arra, és legyen azon éjjel napal mentől hamarább az ezer gyalogot nekem hívassa ki, azon kívül magának valamennyit akar, annyit hívasson. Engemet certifikáljon mindenekről igen gyakran, és Liptón elbóthatják az kegyelmed leveleit. Az vármegyéknek ujabbban iratok uram, mindenestől még, mivel oly synceritással fárad az népnek fo-

gadásában, talám azért haragusznak reá, s úgy is veszem eszembe az versióból. Az jagendorfi fejedelem semmit nem félhet, ha az országra bocsátja hadát császár, nem szaggathatja hadát, Manczfeld is nem aluszik. Végezetre kegyelmedet kérem, hogy azt az 60 német gyalogot avagy több annál is, kik Zsolnán vadnak, rendeljen egy commisariust maga szolgáját eleikben, és Liptón bocsássa hozzám, állatnák az német zászló alá őket, és a ki előttök vagyon Vekkernek ígérjen zászlótartóságot. En mindjárt megfizetek ő nekiek is mint a többinek, ne periclitáltassuk ott tovább őket édes öcsém, most azok bátorsággal eljöhetnek, csak ne készenek. Bőringer kezében a pénz kegyelmed ne bizza. Ezek után az úristen kegyelmedet éltesse. Sub Divin. 28. Apr. 1621.

Gabriel m. p.

Külczim: Illustri comiti Emerico Thurzo de Bethlenfalva etc.

(Egészen a fejedelem sajátkezű írása. Eredetije a gr. Batthyányi-féle köpcsényi ltárban.)

CCLXXI.

1621. ápr. 29.

Spectabilis et magnifice domine etc.

Mely hitetlenül s embertelenül irjon az áruló kegyelmednek, megolvastam, kire nem szükség az ebnek egyéb választ írni, hanem az közönséges vitélő népnek irasson csak egy rövid levelet: elvötte leveleket, melyből választételeket megértette, kegyelmed azzal tartozott mint hazáját igazán szerető úrember, hogy őket a jövőendő rettenetes veszedelemnek eltávolztatásáról megintse; de ha nem fogadják és az kegyelmed irását nem hiszik, azzal ők szabadok, kegyelmed mind isten és ez világ előtt ment ember immár, s többször őket nem requirálja; kívánja kegyelmed tiszta szívből hogy az úristen azt az végházat török kezében való jutástól megóttalmazza, de meglátják rövid nap mi következik, és akkor jut keservesen eszékben az kegyelmed mostani szép intése, meglátják holnapi napon, hogy nem fut kegyelmed senki előtt, ha tudta volna hogy gonosz neven vegyék intő irását, nem fájlalta volna fejeket irásának olvastatásával etc. Herenczyenj mely hitetlenül irjon kegyelmednek nem érdemli az árulótól, de megemlékezzék róla. Az levelet egy paraszt emberrel küldjék be, az kasokat vitesse kegyelmed az lövő szerszámhoz, és az éjszaka jó strázsát tartsanak minden felől; holnapot adván isten érnem jó

reggel előmegyek és minden dolgokat elrendelek, a kit hova szükség oda szállítsunk, minden seregek készen legyenek, zsákmányra senki ne szálljon, mert ha a mustrán nem lesznek, senkire ne vessenek. In Losoncz die 29. Apr. 1621.

Gabriel m. p.

Külső: Spectabili ac magnifico domino Georgio Rakoczy de Felső-Vadász, comiti cottus Borsodiensis, consiliario nostro et certi exercitus nostri supremo capitaneo fideli sincere nobis dilecto.

(Az egész Bethlen Gábor írása. Eredetije a m. kir. orsz. levéltárban. Újabb lymbus.)

CCLXXII.

1621. máj. 10.

Illustris comes.

Kegyelmednek három rendbeli levelét vöttem egymás után, első Filek alatt együtt az cseh király levelével, másikat tegnap utamban melyben suadeálja az békességnek végben vitelét, harmadikat ma vöttem, kikre most egyszersmind irok resolutiot. Az első levelének continentájából értem az német kapitányokkal való végezést, melyet én is helyben hagytam, csak immár jöjjenek el és meg ne csaljanak bennünket, az kegyelmed kívánsága szerint mindjárt commissariusokat rendeltetm az 280 német eleiben, kiknek ordinantiát adtam, hogy Lucsýnáig menjenek eleikben, és ott várják őket, az lőcsei várasnak demandáltam hogy tisztességesen excipiálják, szállásokat rendeljenek, és addig ott legyenek, míg a többi elérkeznek, hogy mind egyszersmind lehessen mustrájok, az vármegye élésekre gondot visel, az commissáriusok véllek lesznek continue. Az kegyelmed írása szerint reménylem eddig megindúltanak azok is, kik eligérkeztenek, kik ha el jönnek hogy kegyelmed mindjárt megindítsa őket, és meghagyja a mint az ő járások engedi, késedelem nélkül jöjenek Szepesben szeretettel kívánom kegyelmedtől, hogy valami varga fortély rajtok ne essék. Engemet kegyelmed tudósítson azontúl jöveletek felől, mihelyt Zsolna felé közelitnek, tudjak gondot viselni reájok és küldhessek eleikben. Az levelek hordozásában édes öcsém uram bátorságos mód vagyon és leszen Liptón által, csak bizonyos emberink vigyék és hozzák, ne az póstákra bízuk, sőt ha által utat találunk, annál jobban lehet. Szepesben Liptóban én vigyázásnak okáért bizonyos számú vitézlő népet rendelek. Az pénzről való quietantiát kegyelmednek megküldöttem, és ex superabundantia demandáltam az trencsényi

turóczi vármegyéknek az dicanak kegyelmed kezében való szolgáztatása felől, ha száz ezer forintom kegyelmednél volna is édes öcsém azt akarnám. Az puskák ára megadására is hogy az körmőczi camer gróf 3000. magyar forintot adjon megparancsoltam, és az levelet magam emberétől küldtem meg neki, kegyelmed küldje bizonyos szolgáját hozzá, a ki az pénzt elvihesse, és quietantiát is küldjön neki. Ha mit azzal a pénzzel fel nem érne kegyelmed, fogyatkozás nélkül megadatom a maradékját is, csak tudósítson felőle, lám azon dologról assecurálták Turn uramék azt a kapitányt, a ki az puskákat fogja adni az gyalogok számára.

Csúti Gáspár levelét hozták az estve, írja hogy kegyelmed neheztel sőt igen haragszik reá, a mint kegyelmed leveléből veszi észében, mivel kegyelmed mellé nem ment parancsolatja szerént, mely kegyelmed neheztelését hogysen fején hordozza, könyörög azon megengedjen, mehessen fel, de mint-hogy csak eddig is bizonyoson értem mely igen hasznos ott benn létele az vitézlő nép között, az komáromi 400. gyalognak és 300. lovasnak bevitelében is ő ha nem lőtt volna, talán be sem vihették volna Úrvárban, mivel palatinus és Esterhás igen hitták őket, sőt Somogyi Mátyást Csekivel együtt azért is küldték most egyiket a Csarlóközbe, hogy azokat elhíhassák (mert azok az emberek, kik azon földön laknak, csak olyak, mint az nádszálak, oda hajlanak, a hova a szél fujja őket). Óvárat is az vicekapitány elárulta, Oroszit megfogta, és az várat feladta. Ilyen dologtól féltvén Újvárat is, hogy az generálissal úgy ne bánják némely gazság, azért rendeltem Csúti uramat oda be, mivel kicsinytől fogva nagyig ismerik, eszével sok szép intésivel, fenyegetésivel, nevemmel való ígéretekkal azt az végházat az országnak fő bástyáját megtarthassák, mert csak az egy hely maradjon meg nekem, a többivel semmit nem gondolok, meglátja kegyelmed ha Isten éltetemet megtartja, az jövő hónapban mindeneket recuperálhatni, bizony elfelejti palatinus az hódoltatást. Ezen a földön szép állapot vagyon, minden vármegyék készen vadnak, mihelyt parancsolom, azontúl felülnek, az egész hajdúság az szerént, igazat irok kegyelmednek, soha nem láttam nagyobb szívvel az hadakat felülni, mint mostan, oly igen abhorreálnak az némettől, és úgy haragusznak az árulókra, melyet el nem hinne különben, hanem ha látná szemeivel, nem kell őket az defectiotól féltetni. En sok népet ország pusztítására nem akarok felvenni, hanem 7000. kopjást és 9000. gyalogot, 2000. lovas válogatott hajdut készitek. Ennek az 7000. Erdélyből leszzen, mind fizetett, pünköst után 10. nappal mind itt lesznek. Az Fátrán innen való vármegyék is 1000. kopjást és 2000. gyalogot, az szabad városok 700,

gyalogot rendelnek. Az többire nekem is gondom vagyon, és meg is vadnak mind, csak hogy mostan ki egy s ki két hétre kérészetet(?) terhének lerakodására, de azért vagyon most is fen 4000. lovasom, 3000. gyalogom, kiket főre jó helyekben ezen a héten szállítok oly helyekre hogy vigyázhassanak. Kérem azért kegyelmedet Csúti Gáspárra ne haragudjék, ott is kegyelmednek szolgál, bizonynyal elhigye kegyelmed.

Török és Filek alá 500. lovas érkezett vala, kik most is nekem vadnak, az derék török hadak mindenütt igen készen vadnak és csak a fűvet akarják megétetni, mindjárt jönnek, bizonyosan irhatom kegyelmednek juniusban leszen 20,000 magyar 15,000 török s 15,000 tatár hadam, most az ellenség is nem járhat derekasan, mert főre kell bocsájtaniok kénytelenség alatt, szénát szalmát nem talál, ha az eszem el nem vész én is úgy igyekezem serénykedni, hogy markomban semmi ne szakadjon. Az jagerdorfi fejedelemnek íratam, melyet kegyelmed bona occasione küldjön meg. Az koronának elhozása hogy tanácsurak hírek nélkül nem kellett volna lenni, kegyelmed leveléből értem, kiről kegyelmednek Daróczitól izentem Divin alól, ne ítéljen kegyelmed oly magam gondolatlan embernek, hogy magamtól cselekedtem volna, ha lett volna kivel consultálkodnom felőle, de én velem senki nem volt; hanem Rákóczi uram s egy néhány főnemes emberek. Szombatban nem tanácskozhattam, mert az palatinus practicáját nem értettem bizonyoson, hanem utamban hozák az böztercze-bányaiaknak írt császár levelét, melyet Balogh István küldött Murányból meg nekik, miről parancsolt az várasnak császár és az a Balogh István minemű titulust írt magának ex inclusis paribus megláthatja kegyelmed, azokból vöttem eszemben az korona ellen való practicájakat. Zólyomnak erőtelen élés és munitioból való fogyatkozását tudván, nem lehettem oly bolond, hogy az ellenségnek hagyjam oda, tudván azt hogy az koronát ha az conservator császár commissiojára fel nem akarja vinni, hadat küldenek reá, az várat obsideálják, meg nem tarthatják, magok is vagy ott öletik meg magokat kötelességök szerint, avagy kézben adják, és egyik úton is az koronát meg nem tarthatni, hanem az országtól örökre elvesz, mely ha történnék, engemet büntethetne és kárhoztatna az ország érette, az egy kincsek volt, és azt sem tudtam nekik megörzeni. Az vármegyéket is hadak teljességgel elrontanák, kik az vár megszállására oda küldetnének, melyből az bánya városok is utolsó veszedelemre jutnának pusztulásra, úgy hogy egynehány eszten-deig semmi hasznát senki nem venné,

Nem akarván azért sem magamra gyalázatos szidalmat, sem azokra az várasokra, vármegyékre és nemességre utolsó

romlást vonni, az koronát sem akarván ellenségnek kezében ejteni, azért vöttem fel, és elhoztam, de nem azért hogy eltulajdonítsam, és más országban vigyem mert magam sem megyek másvá, elhiggye édes öcsém uram, ha ebben költ a dolog, bizony megöletni is kész leszek magamat Magyarorszáért. Az koronát nagy becsülettel ide hozták, Alaghi és Rákóczi uramék voltak őrzők eddig, itt az kamara házban egy szép boltban tötték be, az országnak gyűlése leszen itt 1. junii, proponálom az országnak, és valamely helyt rendelnek tartására, oda küldöm, és semmi közömöt hozzá nem avatom, ótalmazzon isten annak csak gondolatjától is, hiszem ha megtarthatom az országnak nem szídnak meg érte, de ha elveszteném tőlök, méltán érdemleném az büntetést. Révai uramat hittam sőt obtestáltam el ne maradjon, és protestáltam hogy ha el nem jó melléje, fide fragus leszen, azt fogadta csak mehessen házához, disponálhassa dolgait, ha parancsolok neki, eljön; azért im irattam ő kegyelmének, hivatom tiszti mellé, kegyelmed szolgálótól küldtem meg az levelet neki. Azon hítes szolgák őrzik most is, kik eddig őrzötték. Végezetre az békességre intő levelét is kegyelmednek megolvastam, melyre sok szóval való resolutio nem szükség, mert arról kegyelmednek eleget irtam s izentem, rövid szóval most is azt írhatom hogy én rajtam semmi nem múlt, tudja is kegyelmed, hogy én az ország megmaradásáért leraktam vala minden állapotamat, és accomodáltam vala az békesség végben viteléhez magamat, de ha az ország palatinusa több véle egyet értő latrokkal hazájok veszedelmével, szabadságoknak elromlásával az szegény országot pártütéssel fegyver által akarták subjugálni az németnek, annak nem én vagyok oka, sem nem én leszek az veszedelemnek is oka, hanem azok a kik esztét veszték, nyakát szakaszták az szép processussal s nagy authoritással való tractatusnak, erővel én békességet sem istenen sem emberen nem vehetek, én most is az békességhez igen kész akarattal vagyok, csak legyen meg az országnak szabadsága úgy a mint kívántuk, és legyen assecuratióknk arról is, hogy az várakban városokban idegen praesidiumot be nem vitet; az én contentatiomon én keveset avagy semmit altercalkodom, de olyan formán való assecuration mineműt hallok, hogy palatinushirdetmostan császártól hogy szertét, (?) bizony meg nem állok, hanem istenben bízom és igaz ügyünkben, s fegyverrel akarom megóttalmazni az ország szabadságát. Nem szükség volna kegyelmednek engemet az békességre inteni, mert jól tudja hogy inclinatissimus vagyok én arra, csak legyen honesta et segura pax, hanem azokat kellenék inteni a kik ellenkezők ebben, mert én hitemet soha meg nem moeskolom, az mely hittel magamat az országnak köteleztem,

soha bizony azt meg nem szegem sem adományért sem félelemért, mert én tökéletességben viseltem mindenkor s viselem is a míg élek magamat. Kegyelmed én felőlem így gondolkodjék mindenkor, és ne kételkedjék s ne legyen sollicitus az hadak nem lételeben, s annak nem létele miatt ne essék valami félelemben, mely miatt kárt és gyalázatot vallana, mert bizony megleszen, bizony megleszen, úgy higgye kegyelmed a mint leveletem olvassa, és csak viseljük egynehány tökéletes állapotban magunkat, az úristen jót ad megáld bennünket, higgyük el, és ne essünk kétségben. Az lengyelektől semmit nem kell tartani. Arumpruszter mégérkezik az slésiai követ emberivel ki a portán megholt. Kegyelmednek az kardot megküldtem, adja az úristen viselhesse becsületesen jó emlékeztető atyjának nyomdokát követvén, szolgálhasson istenünknek hazánknak vele.

Engemet kegyelmed tudósítson minden állapotokról, én is azt cselekedem. Palatinus Pozsonyban volt 1. maj. Szenczet Cseklést elégettette, hazája ellen generálisságot vött fel úgy értem. Way Lőrincz a várban emberül viselte eddig magát. Foeliciter valeat. In Cassa 10. maj. 1621.

Asszonyomnak kegyelmed szerelmes anyjának szolgálatomat ajánlom, az ő kegyelme levelére nem érkezem választ irtani sok dolgaím miatt, én kegyelmeteknek praescribálni nem akarok, a mint megírtam, hanem tartozó sinceritásomból akartam az én censurámat megírni, csak az úristen legyen kegyelmetekkel senki nem árthat etc. Én kegyelmeteké vagyok.

Gabriel m. p.

P. S.

Illustris comes.

Az leveleket immár kézben adtam volt, hogy érkezék az Jagerdorfi fejedelem strázsamestere; kegyelmed levelét megolvastam ebben az órában, magával szemben nem voltam még, de nem halasztam, ma szemben leszek, holnap ha lehet expedíálom, de annyi summát én bizony soha nem adhatnék, ha megnyúznának is. Kegyelmed levelére választ írok. Most csak akarám tudósítani elérkezések felől, és hogy az estve generális uramnak póstája érkezék, szombaton indúlt Pozsonyból, vasárnap Újvárból, Pozsonyt vitatja palatinus, az békesség felől ír, hogy ha az előbbi conditiokat acceptálom, azontúl kész a sz. békesség, az országnak ő az amnestiát cum gratia megszerzette azt írja, csak restál az én személyem contentatiója. Én is mindjárt választ irtam, és arra ígértem magamat hogy ez jövő vasárnapra Rosomberken leszen cancellarius az több követekkel, az császár saluus conductusát vigyék oda eleikbe,

menten mennek Újvárbán és ha kívánják onnét Pozsonyban kész lesznek accordálni, az resignation sem sokat altercálkodom, de így ígertem erre magamat hogy az hadakat császár is tartoztassa meg, szállítsa az Morva vize mellé őket, addig időbb ne hozzák, melyet ha megcselekednek, az tractátus végeig ad minus egy holnap telik belé etc. Az császár hada nem több hét ezernél, azok sem jöttek volna, de palatinus nagy istenkedéssel kúdulta azokat is bizván ahhoz hogy a mellett az factiosusok nagyobb bátorsággal feltámadnak.

Külczim: Illustri et magnifico comiti Emerico Thurzo de Betthlenfalva etc.

(Mindvégig a fejedelem sajátkezű írása. Eredetije a gr. Batthyányi-féle köpcsényi levéltárban.)

OCLXXIII.

1621. maj. 10.

Illustris comes.

Az coniunctio felől most többet consultálkodván az urakkal és az strásamesterrel, azt találtuk rajta jobbnak hogy csak Tessint occupálja az herczeg, és hadával bátorsággal maradhat ott a míg én megindulhatok, én pedig semmit nem késem, mihelyt ők Tessinben szállnak, és arról én bizonyos lehetek, azontúl én is megindulok isten velem levén, és Turóczban megegyezem véllek; kegyelmed azért így informálhatja az herczeget, és persuadeálhatja az conjunctio dolgát, melylyel nem jó késni semmit, mert periculum in mora, ebben unicum hoc requiritur post deum: silentium altissimum et celeritas. Stumfulljal hogy ne késnének és conjungálná az is magát, felette jó volna, kiről eleget szóltam, izentem nekik a követtől. Az kamara secretariusa mihelyt megérkezik hogy kegyelmed ne késellje expedíálja és késértesse Késmárkig. Szintén ebben az órában érkezék levelem a portáról, 24. apr. költ, az követek 1. maj. indultanak haza, Erdélyre jönnek fejenként, az szerdár kit mellém rendelték immár Fejérvárra érkezett hadastúl, nem késik, mellém siet. Az tatár had is bizonyosan útba vagon, kedves válaszszaal jönnek az követek azt írják. Császár junius újságának feltetszésén indul maga personaliter, mely ez jövő héten tetszik fel. Kegyelmednek ezt akarám megírni. In Kassa 10. Maj. 1621.

Gabriel m. p.

Hátirat: Az gyűlésre hívó leveleket kegyelmed küldesse meg, kérem el ne mulassa, én mindent hivatok, a ki nem com-

pareal vagy personaliter vagy per legatum az megmutatja magát, akarnám igen ha kegyelmed maga is akkorra Eperjessre jőne. Bizony nagy hasznát reményleném.

Külsőim: Illustri ac Magnifico domini comiti Emerico Thurzo etc.

(Egészen a fejedelem sajátkezű írása. Eredetije a gr. Battyányi-féle köpcsényi levéltárban. Lad. 27. fasc. 5.)

CCLXXIV.

1621. máj. 15.

Illustris comes nobis unice dilecte.

Az brandenburgi marchio főstrásamestere én hozzám tegnapelőtt érkezvén reggel az audientiára, kívánságát mind leveléből az herczegnek és magától megértettem, kiről tegnap 7 órától fogva 10 órakorig consultáltunk volt az két német úrral és cancellariussal, examináltuk is az strásamestert igen az állapotok felől, mivel az Manczfeldnek annyi népet, 24 ezeret mond mellette lenni, mely én előttem lehetet(ennek) látszik, honnan tehetne volna annak szerét és miből fizethetne nekik, kire azt feleli, hogy egy részének az velenczések fizetnének titkon, más részének az sabauidai herczeg, harmadik részének némely imperiumbeliek, ki ha igaz, bizony nem kicsin örömünk lehet rajta és bizonyos reménségünk isten által az victoria felől. Fridericus felől sokat disputáltam vele, ha érthetette-e valamit akarattjok felől, mert én nagy obscuritásokat és dubietásokat látok az maga nekem írt leveléből, mert azt írja hogy satis spectabilem legationem expediáltanak az dániai király több imperiumbeli fejedelmekkel együtt császár-hoz és saxohoz az ő állapotjának restitutiója és bannumának deleálása felől, ki ha nem succedál, mind az dániai, angliai, sveciai, királyok, az brunsvigi herczeg és az Mauritius elegedendő segítséget készítenek interim és resistálnak ellenségeknek, de nem specificálja sem az legátiót az által minemű restitutiót kíván, ha csak elébbeni állapotját-e haereditariumával avagy az királyi méltóságot, mert az királyi méltóságot est impossibile sőt csak legkisebb részt is abból obtineálhatni, elébbeni állapotját én nem kétlem hogy az csendes állapotért meg ne adná császár, mivel látja és érti minemű fejedelmek fogtak mellette; ha fegyverre megyen pedig a dolog, azt sem specificálja, mit akar azzal recuperálni, csak palatinatust-e avagy cseh királyságot, mert akar megbékélték az ő elébbeni állapotjának contentálásával s akár hadakozzék csak annak

és nem a királyságnak recuperálásáért, nekünk egyikben sem lenne hasznunk, sőt kárunk és úgy sem Manczfeld sem az jagerdorfi fejedelem nem lehetnének elegek resistálni császár, hispanus, bavarus, saxo erejének etc. mely ha lenne, mi haszna volna és in quem finem kellene nekem ha volna is pénzemet kiadnom mostani üdőben etc. Ezekre mindazáltal resolválta (?) magát, ki ellen én más ratiókat és obiectiókat adhattam volna, mivel vékony fundamentomon láttatik az dolog lenni.

De hogy én ne láttassam sem az isten igaz tiszteletinek gyámolításában, se confoederatusinknak (ha kik megmaradtak még közülök) se hazánknak succurrálásában, magunk dolgainak promotiójában és azoknak az kevés vitézlő rendnek in devotione való megmarasztásában teljességgel megfogytatkozni és őket deserálni, noha bizony nekem is semmi reménységem pénznek derekasan való szerzésében, semmi reménységem nincsen és bizonságúl hívom az úristent, hogy nekem 200 ezer forintom nem maradt in paratis mostan, mert mindennapon az hadaknak fizetik most is, de mégis ily conditióval adtam 50 ezer magyar forintot ennek az főembernek kezében, hogy azt az 4000 gyalogot és 2000 fegyverest absque ulla mora az herczeg magával együtt kihozza és Túróc vármegyében Szucsánhoz szálljon vélek, ki mihelt kiérkezik, azontól én is megindúlok és egyenesen arra menvén, megegyezem vélek, semmit derekas hadaimra nem várakozom, hacsak 7 avagy 8000-rel lehetek is megindulok, késedelem nélkül melléjek megyek és Nyitrához szállanék mindjárt az úristen segítségéből, az több hadakat utánam várnám, az török haddal is ott az mezőségen egyezném meg, interim az ellenséget invádálnám túl-túl; mely én kívánságomra az herczeg és az vitézlő nép képében nekem ez a főember reá felelt. De az 50 ezer forint mivel semmiképen nem lesz enélcséges az egy hópénz megadására, hanem tíz ezer forint kívántatik még hozzá, azt közönségesen kegyelmednek imponáltuk és rendeltük hogy magadja, mely tízezer forintot hogy kegyelmed se difficultáljon megadni jó assecuratoriára, én is nagy szeretettel intem, kérem sőt obtestálom kegyelmedet, ez ő assecuratoriájok mellett én assecurálom kegyelmedet, hogy ha három holnap alatt olyan monetául a mineműt ad nekik kegyelmed, meg nem adnák, fejedelmi bitemre igírem magamat kegyelmednek, hogy én magam adom meg minden fogyatkozás nélkül kegyelmednek, ne fogyatkoztassuk meg se őket, se magunkat, mert ha eljönnek, kétség nélkül elhagyje kegyelmed, hogy az úristen nekünk rendelte igen hamar az victoriát, ha pedig eloszlanának és az ellenség mellé állanának.

nak, nem kicsin bátorságok nevednék azzal s nekünk terror. De az pénzt kegyelmed ily formán adja ki kezéből hogy ezen én emberem mellé kegyelmed is bizonyos meghitt emberét rendelje, a kinek ordinantiájok ez legyen hogy addig az pénzt kezeiből ki ne adják, hanem az herczeg ha reá felel viva voce, hogy meg nem csal az vitézlő rend, hanem mindjárt kiharozza őket az velünk való megegyezésre, mihelt ad devotionem hozhatja őket az generalis, melyre ha felel, úgy adják kezéhez a pénzt, de ha reá nem felel, ki ne adják kezeiből, hanem visszahozzák. Kegyelmed pedig írjon és exhortálja serio s persuadeálja az herczegnek ratiókkal, hogy az én velem való coniunctiót ne difficultálja s ne halasztssa, hanem jöjjön mindjárt ki, abban vagyon minden cardója az mostani állapotnak és ha kijő s velünk conjungálja magát egy igen szép erős ármádánk leszen, erős kopjás seregink, német lovasink, könnyű nyargalni való seregink, erős német és magyar gyalogunk, mert nekem is leszen 8000 magyar gyalogom, kopjás 8000, hajdú 4000, kiket immár mind elrendeltem, honnét, mint és menynyit expedíálnak, ad 15. Junii az erdélyi hadnak is Kassára kell érkezni, de azokra én nem várom, mihelt ezek kiérkeznek, mindjárt indulhatok, mert vagyon most is öt ezer fizetett lovasom, 2000 magyar és 600 német gyalogom, ezeket hétfőtől fogva mustráltam és fizettem, de 15 nap alatt leszen még ennyi: bizonyoson higgye kegyelmed és mindjárt megyek és ad 15 Junii én is ott Túrócban lehetnék, s elébb is. Az török-tatár is érkezten-érkezik immár és azoknak is élhetünk szolgálatjokkal. És mihelt velem az herczeg megegyezik, tartozás nélkül Morvában szállunk, azzal semmit nem gondolván, ha az ellenség Magyarországon láttatnék minket remorálni is, mert tudjuk, utánunk jőne; de mi Morvában se késnénk, hanem Manczfelddel egyeznénk meg, és így ilyen erős hadak conjungálván magokat, kik mellé az nagy hatalmú istennek kegyelmes segítségét implo-rálván, kétség nélkül ő felsége megsegítne és áldana bennünket és bizonyoson elhittem hogy az provinciáknak nagyobb része mellénk állana, superato et devincto hoste, az vitézlő rend kiki az ő principálisoktól fizetéseket recuperálhatnák, de mi pristinum statum rehabere poterimus; de ha meg nem akarua egyezni, abból semmit veszedelemnél egyebet nem ígérhet magának, mert keveses haddal imitt is amott is lezegeni mind haszontalan s mind tisztességtelen, országot nem szabadítunk és ellenséget nem verünk úgy, de conjunctis viribus, communicatis consiliis az úristen sz. segítségével, bátorsággal előállhatunk és effectuálhatjuk propositumunkat. Ilyen és több ratiókkal szükség kegyelmednek persuadeálni igen az

késedelem nélkül való conjunctiót neki és engemet tudósítani akarattjokról. Beringer felől is kívánnék valami kedves és jövő utában levő hírt hallani.

Azokat sem hoznám időbb Rosenberknél, jó ordinantiával ott tartanám addig őket, ha elérkeznének és ha kívántatnak, nyugodt erővel valamely felé akarnánk oda fordítanánk azontól. Erről többet nem írok. Hanem imént hozzá kegyelmednek levelét egy póstája együtt palatinus Esterház és császár assecuratoria leveleivel, melyeket megolvastam, continentiájokat megértettem, az assecuratoriát immár azelőtt láttam, mert generalis uram megküldte vala; az palatinus és Forgács levelein nem csudálkozom, mert mostani árultató tiszteknek illendőképen felelnek meg, az ő hivataljok szerint ők mindeneket magok mellé kívánnának kapcsolni, de a ki tisztességét, hazáját, szabadságát, religióját szereti, nem lehet hitelenné, árulóvá mint ők, kik isteneket, hazájokat, nemzeteket, híreknekneveknék örökké való gyalázatjával elárulták. Nem árt ha kegyelmed választ ad nekik, nem ilyen assecuratoriának szerzésére adott vala kegyelmetek országúl palatinusnak s a többinek instructiót, Bécsben való menetelre és ott való tractálásra nem láttam sem hallottam vala, hogy senki nekik sem instructiót sem commissiót, sem plenaria authoritást adott volna; szépen felel meg palatinusi tisztinek, fegyvert kunyorált és hozott hazájának, az által akarja subjugálni nemzetét királyának, mint nyilván való latroknak grátiát nyert, melyet ha ki megolvass, nem lehet oly tompa elméjű ember, a ki eszébe ne vegye az rettenetes nagy frausokat és gyalázatos emlékezeteket, melyeket az levélben irtanak és ha az statusok közönségesen elveszik azt az levelet, contentusok lesznek vele, nekem semmi annál csudásbnak nem fog látszani, holott az grátiaadás nem jámbornak való; az ország szabadságának megadásáról az 17 conditiók szerint csak emlékezet is nincsen és utolsó ország nevével való kívánságtól is oly messze az mostani resolutio, mint az ég a földtől. Én felőlem csak emlékezet sincsen, noha az unió nem azt tartaná és kívánná. Lássá azért a ki elveszi és contentus akar rajta lenni, én senkit nem tiltok tőle, mert kötelessége kinekinek mit kívánjon tőle, meggondolhatja minden ember; de nem is suadeálmom senkinek, hogy annak az gratiának higgyen és annuáljon. Mert bizonyoson látom, megvásik foga mindennek belé, valaki annak támaszkodik; elég példák vannak, Prágában, Felső-Austriában, Morvában való cselekedetekből tanulhat minden a kinek esze vagyon: conscienciám ellen, szabad akaratom szerint senkit ilyen veszedelemre nem eresztetek. Ha ki deficiál, jól meglássá, qui stat, ne cadat, mert bi-

zony megbotlik bele, én azt adom tanácsul mindennek, hogy kiki in fidelitate et constantia maradjon, kevés kárral ne gondoljon, az jó hírt-nevet őtalmazza és praeferálja az kárvallásnak. Immár háromszor is fogott iratni palatinus generalis uramnak, intvén igen az hűségre, de az múlt hétfőn fejenként az újváriak elkezdvén generális, Csúti Gáspár, Pogrányi s a többi összevesküdtének 3000 embernél többét mustráltak meg benne, kiknek ismét hópénzeket holnap viszik el innét. Irja palatinus hogy kérjen engemet Thurzó uram, az békességet vegyem el császártúl, kész most is az elébbi conditiók szerint contentálni, az levelek nála vannak mindenről, nem kell Bécsben érette fáradni, kér engemet is Thurzó uram, ha módomban lehet az megsegítésben, accedáljak az békességre és vegyem el, ma hozák újabban arról való leveleit és jó reggel megírom hogy most is kész vagyok az békességre, mint azelőtt, az resignationiön sem akarok altercálkodni és mivel az assecuratoriát palatinus széljével elküldözte immár ehhez egyéb nem kívántatik hanem egy kis conventiculum, melyet im én is promulgáltam minden rendnek ad 1. Junii Eperjesre, a kik oda jönnek, isten azt adván érnem, én is proponálok az diplomát és ha contentusok lesznek véle országúl, nekem semmi ellenem nem leszen, ha studio el akarnak veszni, arról én nem tehetek, csak én értsem magoktól ha contentusok lesznek rajta, azután semmi contentiónak felette nem szükség lenni. Az magam részéről való diplomát holnap elkészíttetem, póstán felküldöm és ha a szerént confirmálja császár, de resignatione semmi contentio nem leszen: kívánságom azért mostan csak ez leszen, és ily conditióval ígírem magamat az resignatióra, hogy ad 1. Junii az hadakat tartsák vesztég, hogy az statusok lássák közönségesen az diplomát, kik ha contentusok lesznek rajta én semmi ellentartó nem leszek dolgokban. Interim az én részemről való diplomák mindkétfelől készíttessenek el s akkor permutáltassanak és az resignatio de facto legyen meg; ha pedig az diplomán nem leszen contentus az ország, liceat meliorálásáért instálni és quod justum et aequum erit, császár is adja meg. Innét Hofmantól küldöm fel Újvárban az minutát, generalis és Csúty uramékra bízom, mivel ő általa kezdette palatinus az tractát, de tudom hogy semmi nem kél beune, noha semmi újabb dolog az én kívánságimban nem leszen, de hogy én réám ne vethessen senki kegyelmetek közül, azért akarok mindeneke próbálni, hogy én rajtam semmi el ne múlják. Interim ha kegyelmed mit tractál, nem bánom, értvén az én intentumomat, kegyelmed is requirálhatja palatinust, megírván neki hogy levele által én nálam instált az békességért, melyre én is ígírem

magamat az conditiók szerént; azért ha rontoni nem akarja az országot, ilyen méltó kívánságnak accedáljon császár is, mint ilyen nagy dolgot közölhessek az statusokkal, mivel köteles vagyok kegyelmeteknek, salválhassam conscientíámat, ne obtrudálja fegyverrel kegyelmeteknek romlására az olyan gratia levelet, ha országúl tetszeni fog nekik, én is absolválom ő kegyelmeket az nekem adott vinculumból és így lehet tisztességére mindennek az regressus fidelitatis, ne csenáljon fegyverrel ennyi hamis bitet, mert nullum violentum durabit s bizony nem áll meg, heában fáradoz, én tudom, várják el az 1. Junii, akkor ha kik compareálnak, nem késém semmit, proponálom, 3 avagy 4 nap alatt meglészen az resolutio, addig keveset progrediálhatnak, ha nem supersedeálnak is, az töröktől ne féljenek, mert addig el nem jönnek, hanem azután bizony megfogják fejeírteni fejekkel az mezőket, ha nem concordálhatunk. Ezt observálja kegyelmed hogy én magam részéről semmit akkorra nem halasztok, hanem most kívánom hogy vége legyen mindennek, csak az ország részéről való diplomának discussiója marad akkorra, addig talám fel nem fálják az országot, kiváltképen ide effelé oly praeparatiók vannak, hogy nem úgy találja ezeket a mint palatinus gondolja, nem várják bizony által az osgyáni hegyen, hanem azon túl akarják excipiálni; ha ennek az kívánságnak nem enged is császár, kegyelmed ha mi választ ad levelére, tudósítson mindjárt; igen szép dolog volna ha az Vágon túl maradna ez nehán napokon az a kevés ellenség, bizonyosan mondja Oroszi András a ki négy nap látta járta őket, rendelt seregekben 7000 (nél) nem több; ha nem asszonyemberek akarnak lenni, könnyen megtarthatják annyi ember ellen Szemптét, Újvárat, Nyitrát, 250 ember vagyon Nyitrában is fizetett, azonkívül nemes és egyéb rendbéli emberek. Esterháznak nagy kevélységgel írott levelén nem szükség sem búsulni, sem csudálkozni, mert tudjuk kicsoda természetiben, ha az tehetősége olyan volna, mint az ambitio és illetlen akarát, senki közülünk meg nem maradt volna eddig. Illyésházy uramat ne szűnjék meg gyakran confortálni szép intésivel, ne féljen semmit, bizony compareálok az úristen segítségéből igen hamar, meglátja ő kegyelme. Legyen constans és aminosus, nem vonszsa senki ki Trencsénből; mind ő kegyelme s mind egyebek bizony elveszik hazájoknak és nekem igazán megtartott hűségeknek méltó jutalmát; kegyelmed pedig az én sokszor megmondott igaz jó akaratomban ne kéteskedjék, mert a mint maga is írja, hogy igazán akar szolgálni, de kívántatik hogy az igaz szolgát ótalmazza is az ura, meglátja kegyelmed, bizony vigyázok és gondot viselek és bátor az úristen feledkez-

zék el én rólam, ha én kegyelmedről elfeledkezem, nam quod dixi, dixi, soha egyebet bennem nem talál annál, amit számból kegyelmed hallott. Tartsa meg az úristen kegyelmedet és őrizze minden ellenségink ellen asszonyommal szerelmes anyjával és kedvesivel együtt. Ex Kassa die 15. Maji 1621.

Gabriel mpria.

P. S. Battyáni uramnak ez héten két levele jött hozzám, az kit ma hoztak, 6. Maji irta Ujvárbán; Szepsi János is ír Sárvárból, ha úgy vagy az állapot, a mint írja Szepsi, bezeg azon az földön nagyobb tökéletesség vagy, hogysem a Vágon túl, azok közé is bizonyos emberimet expediálom holnap. Az spanyol király bizonyosan megholt. Maria Christierna is megholt. Battyáni uram nem hiszen semmit az német ígíretnek, pöki igen az diplomát, készen várja az oda rendelt hadakat; de az kanisai és bosnyaországi pasák megmutogatják magokat igen hamar; ma bocsátottam feleségem hopmesterét Gáspár Jánost az vezérhez, minden dolgokról ordinantiát adtam neki. Prussia Danczkával együtt bizonyosan deficiált lengyel királytól az Brandenburgicushoz, kinek az feudumot meg nem akará adni király; Ifflant (*Lievländ*) is az svéciai királyhoz állott; az két provinciából vártak 20 ezer német gyalogot, de abban igen megfogyatkoztanak. Ujában mostan 17 napja megverték egy rész lengyel hadat az tatárok. Mégis legyen az úristen kegyelmeddel

Széchy igen hallgat Muránban.

Külczim : Illustri comiti Emerico Thurzó de Bethlenfalva etc. compatri nobis honorando.

(Eredetije — Bethlen G. kezoírása, — a köpcsényi ltárban.)

CCLXXV.

1621. május 19.

Gabriel dei gratia electus Hungariae Dalmatiae Croatiae Slavoniae etc. rex Tranniae princeps ac Siculorum comes etc.

Egregii stb. fidelis stb. Udvari gyalogunk számát akarván többíteni vitézlő hívünknek Pásztor Pálnak parancsolunk, hogy ott Kálló táján szélllel mi számunkra fizetésre jó gyalog legényeket fogadjon. Hagyjuk azért és parancsoljuk is, hogy abban hasznosan procedálhasson, foglaló pénzt adj

ötven forintot, melyet suo tempore számba vehetünk praesentium testimonio literarum mediante. Secus non factururus. Datum Cassoviae die 19 Maii A. 1621.

Gabriel m. p.

Külczim: Egregio N. tricesimatori nostro Calloviensi fidelis nobis dilecto.

Jegyzet. Ehez van mellékelve Pásztor Pál Kálló 1621. máj. 21. kiállított nyugtája az 50 frtról.

(Eredetije a m. k. orsz. ltárban újabb lymbus.)

CCLXXVI.

1621. május 25.

Illustris comes.

Kegyelmed levelére (*sic*) melyet Tokajban menő szolgáljától küldött volt, pénteken délután négy óra tájban érkezvén véle beadta, melyre mindjárt választ adni kész löttem volna, de nagy hertelen érkezett vala két órával azután reám igen nagy gyomor- és hasfájás, kiben szombaton is hevertem, vasárnap is csak szegény Rédei uram testének kikéséréséért vertem vala fel magamat. Tegnap Beringer és más egy morvai német főember között való nagy dissensiót complanáltak az német urak, az vitézlő népet az a morvai német magához alliciálta volt, de azt jó móddal eligazítván Beringer maradt meg tisztiben, amannak főstrázsamesterséget rendeltének; ma az leveleket valamelyek kívántattanak Beringer expeditiójára, elkészítvén, expedíáltuk; kegyelmednek akarék én is minden ide való állapotokról írnom és bizonyosan tudósítanom.

Az pénzzel tudom régen kegyelmedhez Ormánczi és az strázsamester; mely summának elküldése avagy megtartása felől való informatiómat későnek itílem magamban, ha ez alatt kegyelmed expedíálta őket az én előbbeni informatióm szerint: mindazáltal ha ott fogja érni kegyelmedet ez én levelem, nekem igen tetszik az kegyelmed dispositiója és valameddig bizonyosan nem assecurálja kegyelmedet az herczeg hadával velünk megegyezése felől, addig az pénzt be ne küldje neki, noha azelőtt is majd hasonló discursusom volt ezenről és Ormánczinek is azt injungáltam oda ne adja addig hanem keze beadásával és verbaliter is assecuratiót halljon szájából s azután adja ki kezéből, de így volna, lenne bátorságosb, mert ha az pénzt bevitték avagy viszik, vagy adják ki vagy ingyen sem, nekünk pedig kevés avagy semmi hasznunk abban, ha ők

az mi pénzünket felveszik és Csehországban mennek Mannsfeld mellé, avagy Slesiában fognak heverni, úgy sem magok országát sem a mienket fele szegény keveses haddal nem recuperálhatják, de ha az én személyemmel megegyeznek, emberi mód szerint ha gondolkodom az állapatról, úgy tetszik nekem hogy bizonyoson és bátorsággal merem magamnak ígérni a victoriát az nagyhatalmú istennek szent segítségével velünk levén, azontól általszállanék én Morvában, sedem belli kivinném országunkból; sehul annyi hada császárnak nem leszen, kinek viriliter nem resistálhatunk, mert magyar fizetett hadam leszen 20 ezer, török-tatár bizonyoson ad minus 30 ezer, de Dunán túl is szép török had leszen, ki Kanizsa felől megyen Styriára. Az kevés német had (is) velünk levén, meggondolhatja kegyelmed, mit nem vihetnénk végben; de ha kegyelmed elküldte a pénzt, vissza nem fordíthatjuk és úgy csak azon kell lennünk, hogy az herczeg hadával együtt jöjjön által Tessinben ki legyen jó vigyázásban ott addig míg én personaliter megindulhatok és véle megegyezhetek; de ha kívántatnék kegyelmetek segítségére való kijöveteli, ne fogyatkoztassa meg kegyelmeteket; én inkább javallanám azért hogy Buditinhoz szállana ki Zsolnára, de tudván az vármegyének számtalan panaszkodása felől való szokásokat, így gondolkodtam volna felőle és így magyar hadat nem lenne szükség Trencsén vármegyébe talám szállítanunk, kik bizonyoson tudom hogy azt az rettenetes istentelenségeket exerceálják ott is, valamineműt széljél mindenütt az országban mostan cselekednek, vévén eszekben hogy nem merik őket csak oly fenytékben is tartani, mint eddig, mivel hitegetik igen az pártosok; de erről a földről sem az végekből senki nem ment eddig. De ha úgy tetszik kegyelmednek, hogy oda is kegyelmed mellé valami hadat bocsássak, adja értésemre kegyelmed és késedelem nélkül küldök s mivel egy oly meghitt hasznos főemberre vagyon szüksége kegyelmednek, én jobbat nem gondolhatok Abafi Miklósnál ki mind hittel köteles köteles kegyelmeteknek s mind atyafi fog lenni; ha azért tetszik, írjon felőle kegyelmed s magának is irasson és ellent nem tartok alámeneteliben s ha hadat kelletik expediálnom, ő reá bizom; felette örömet tartanám magam mellett, de szegény Báthori fejedelem haláláért rettenetes dolog a mint ellene igyekeznek az vitézlő rend, kiket bizony immár száma nélkül megfenyegtettem róla.

Az tokajiak contentálásokra bizonyoson higgye kegyelmed gondom leszen és meg sem fogyatkoznak bennem. Az muskétákért és gyalogok kihozásáért Beringer expeditus kegyelmedhez, Selyendorfnak Turn uram is és én is irattunk,

nem reméljük hogy abból megfogytokozzunk, csak kegyelmedet szeretettel requirálom ezt ne késlelje, késértesse be mindjárt, irattunk az herczegnek is hogy az gyalogok kijövetelekre ha megmuskétázzák őket, adasson valami egynéhány mázsa port és onnat lehessen munitiójok és jöhessenek bátorsággal ki, fegyverek levén nem félhetnek senkitől, szekereseknek sem leszen szükség fizetni az puskák kihozásáért.

Az 157 lovas mely emberül viselte magát az Szécsy latrai ellen, kegyelmed maga jámbor szolgája oculatus testis levén ott, megmondhatja, de nem járnak ez jövő héten ki, én is felelek, Muránból, kétezer gyalogot és ezer lovast szállítok vasárnap az kapuja eleiben; üljön benn György uram. Az sentei vitézek magokviselését reménlem eddig hallotta kegyelmed, az német generállal componáltanak, praesidiumot be nem vettenek, a mi azt nézi, de az hadat csötörtökön és pénteken az hidon által bocsátották, mely dolgon az újvári vitézlő rend igen megbúsulván, generalis uramra mentenek és abbéli cselekedetekből, szolgálának ugyan megmondták, hogy suspiciálnak ő kegyelméhez, mivel Balog Ferencznek felesége leánya asszonyommal Újvárban vagyon; ők azt gondolják, hogy magától azt nem merte volna megpróbálni a minemű jó készülettel a várban volt. Mentette magát Turzó uram ő kegyelme igen az vitézlő rend előtt, hogy nem ő kegyelme hírével és akaratjával lött a dolog; megcsendesedtenek, de kemény szókkal megintették az urat, hogy ő hírek nélkül se irjon, se szolgáját sohova ne küldözze, mert ha valamit vehetnek eszekben, ellenek való consultatiót, avagy tractát, istenekre, lelkekre, el nem szenvedik senkinek; követségben küldték vala hozzám Márkus Ádámot és Majtény Bertalant, assecurálnak igen, hogy soha az ellenségnek Újvárat nem adják, ha nem vagy segétem meg őket vagy nem, de elvégezték hogy halomban rakassák magokat feleségeket, értvén az rettenetes istentelen kegyetlenségeket, melyeket az ellenség cselekedik mindenütt a hova elérkezhetik; tanítóinkat szörnyű kénzásokkal ölik, számtalan szüzeket fertéztetnek, sehul semmit nem hagynak, égetnek rettenetesen, ölik vágják az szegény községet. Balogh Ferencz levelének páriáját, kit az úrnak irtanak közönségesen, ide küldte és én is leíratván kegyelmednek küldtem. Bornemisza Jánost tegnap bocsátottam négyezer lóval az újváriak segítségére; az török is Párkánhoz száll táborban Újvártól 4 mélyföldön és jó correspondentiát viselnek az mieinkkel az táborra való szüntelen csaták jártatása felől, Győr, Komárom alá is nem szűnnek csatázni Kanizsa felől az pártosok ellen és Boszna országból Tótország ellen. Ezeket kegyelmed bizonyosan így hiheti. Minden fizetett ha-

daknak ad 15 diem Junii effigáltam napot személyem mellé való jöveletekre. Az egri basa tegnap indult személyében mellem, kinek táborban való szálló helyt Putnok mellett rendeltem az Rima vize mellett. Az budai vezér együtt az mellem rendelt szerdával ma hatod napja táborostól hogy Landorfejérvárról megindult; onnét jött szolgám bizonyosan mondja, ki az vezértől egy csauzzal érkezék az estve póstán.

A török császár kiszállása és Caesar Gálnak akaratja ellen való elbúcsúztatása mi hozzánk való jóakaratok felől az portának mit írjon Rimai uram gubernator uramnak, hites secretariusimnak egyikével igazán leiratván, paríáját kegyelmednek megküldtem; bizony uram leszen gondja annak az országnak, melyre az a gyermek fog menni; én most arról többet nem irok, hanem csak intem, obtestálok kegyelmedet, kevés üdőt toleráljon patienter, bizony velünk vagy az nagy hatalmas úristen és megsegít bennünket s az hamis embereket megbünteti; ez az mostani állapot igen megrostálja és megválasztja az igazakat a hamisaktól; én okot erre, bizonyágom az úristen, nem adtam, de ha így akarták az hazájoknak romlásában gyönyörködő árulók, nincsen mit róla tenem; nekem is immár istenem tiszteleti, religióink, hazánk szabadsága és magam becsületi, sok igaz(ak) özvegyek árvák ótalmazásért extrema quaeque cogor tentare, a ki oka, verje meg az úristen az árulókat, akár én legyek s akár ki; mert én az békességet nem különben kívántam végben vinni, mint lelkem idvességét, tudja az egy igaz isten, s azért aláztam való meg magamat és csak mindenkben az császár maga ígéretin oblatiőin voltam contentus az én magam részéről, csak az ország szabadságának megtartása felől assecurálja való sufficienter kegyelmeleteket, ne ilyen gyalázatos képmutató levéllel és fegyverrel hajtáná őket ad obedientiam, mert bizony ezen az úton soha véghez nem viszi Forgács Zsigmond, ki nem érdemli az palatinus nevet, hogy tovább azzal illessék. Mindazáltal hogy most is én rajtam ne láttassék semmi dolog az békesség végben vitelének punctái felől való fáradságimban elmúlni, Hoffmant minémő instructióval és conditiókkal küldtem fel az elmúlt hétfőn ma 9 napja, de verbo ad verbum leíratam és kegyelmednek megküldtem, nem akarván semmit kegyelmedtől eltitkolni; ha akarják, én még most is kész vagyok az békesség véghez viteléhez, de hogy szélljel vármegeken folytassák az országnak szerzett dicsíretes, tisztességes hasznos diplomát és az ország ne conflualhasson annak három avagy négynapi discussiójára, hanem fegyverrel imponálják nekik és örökké való veszedelemben hozzák őket, contra conscientiam bezzeg én soha nem cselekedem. Hanem ím előttünk

az 1. dies Junii, isten azt meg engedvén érnem, oda megyek, a kik compareálhatnak, eleikben adom palatinusok szerzette szép békességét, ha contentusok lesznek rajta, volenti non fit injuria és én sem veszekedem tovább, hanem de facto az resignatióról végezek; de ha nem lesznek contentusok s meg sem engedik hogy pro melioratione et reformatione difficultatum in diplomate postán magok atyjokfiai által császárt és nem Forgácsot requirálhassák, bizony soha halálomig el nem állok az ország mellől, ha csak öt avagy hat vármegye marad meg mellettem is, mégis eleget akarok tennem kötelességemnek, conscientíámat, híremet, nevemet meg nem undokitom úgy, mint oda az alföldön hozzá fogtanak magok gyalázatos veszedelmekre etc. Egynéhány várból, vármegyékből behozták immár az Forgács pecségi alatt emanáltatott párokat, Jakosith, Apponyi uramék pecsétés levelekkel együtt, valamely várában, vármegyékben vitték avagy hozták, mind behozták. Erről a földről bizony senki nem consentiál annak és nem tetszik senkinek. Cancellariust elkészítettem vala és szintén indulni akart; azonban hozák generális uram levelét és Forgácsét, melyet neki fratott, irván hogy semmiért nem szükség császárhoz Bécsben küldenem, minden levelek és assecuratoriák ő kezében vannak császár részéről, az én contentatióm felől is; kin elboszankodám, látván az nagy bolond álnokságát; az én contentatióm felől hogy tudott volna valaki diplomát írni, holott egy igről való írást semmiről ott kezeknél nem hagyott cancellarius, hanem mindeneket csak verbis tractáltanak; más az hogy az diplomáknak conformisnak kellenék lenni; semmit nem is concludáltak az én részemről, látván hogy az ország diplomáját semmiben változtatni nem akarják, hanem valamint alá küldék vala Szombatban, úgy akarják kiadni; még csak az kegyelmetek utolszori resolútióját sem akarják inserálni. Mindazáltal hogy megpróbáljam ebben is ígéretek, mivel azt irta Forgács, hogy mihelt én accedálok az én contentatiómra cum resignatione, mindjárt kész a szent békesség, Hoffmant úgy bocsátám el ezzel az instructióval és conditiókkal, mely conditiók az szerént voltak de verbo ad verbum megigirve; olyan gyalázatos és bizontalan tractatura nem akartam cancellariust alábocsátani, mivel azelőtt az mediatoroknak megírtam: valahogy Forgács által semmit tractálni nem akarok, mint országa, nemzete árulója által; ha az békességet per tractatum akarják elvégezni, im látja kegyelmed én rajtam semmi el nem múlik. Jakusit uramon igen csudálkozom hogy együtt cancellariussal alá nem jött, kívül békességesen alá jöhetett volna; ő kegyelmeknek, én úgy tudom, Bécsben való menetekre, ilyen gyalázatos diplomának szerzésére,

az országot én tölem való separatióra senki sem commissiót, sem instructiót sem plenipotentiát sem költséget nem adott volt; anélkül ellehettek volna, bizony eddig sem jött volna alább az német Pozsonnál, én igen bizonyosan értem Bécsből; de a mit kerestének, im megtalálták és az német Magyarországot ne féljünk hogy megvegye, hanem csak seculcrumává rendelték magoknak Magyarországot. Kegyelmedet szeretettel intem, engemet minden oda való dolgokról certificáljon és az gyűlésre ha maga jöni nem akar is, küldje követét, intse az több urakat is és vármegyéket, városokat arra az magok javáért és megmaradásáért. Ha Sándor János uram feljönne, igen akarnám és kívántatnék igen, de tudom az köszvény és az mostani állapot fel nem bocsátja.

Illyésházi uramnak szóló leveletem kegyelmed küldje meg és intse ő kegyelmét igiretíre, böcsületes bátyja jó maga viselt hírének, nyomdokának követésére, az én jó akaratomban sem ő kegyelme, sem kegyelmetek meg nem fogyatkozik, valakik hazánk őtalmát én velem egyenlő szívvel akarattal fogja; a mint látom, sok úrnak nem kell jószága, másoknak akarják velünk adatni; Tasnádot is reménlem pénz nélkül akarja resignálni a kié, mert hívtam s nem jöve eddig, ki ha el nem jó, én sem késem vele. Az úristen kegyelmeteket éltesse. Ex Kassa die 25. Maii 1621.

Gabriel mp.

Az német leveleket kegyelmednek megküldtem.

Külczim: Illustrissimo comiti domino Emerico Thurzó de Bettlenfalva stb. fideli et compatri nostro honorando.

(Eredetije — Bethlen G. írása — a köpcsényi levéltárban.)

CCLXXVII.

1621. május 27.

Gabriel dei gratia electus Hungariae stb. rex stb.

Illustris ac magnifice comes fidelis nobis honorande. Salutem et prosperitatem. Kegyelmed levelét minekünk tegnapi napon hozák meg, együtt az több irásokkal. Kegyelmednek ilyen szorgalmatos gondviseléssel való industriáját dolgaink felől felette nagy szeretettel és kedvesen vesszük. Az gyűlés állapotja felől való discursusát kegyelmednek az mi illeti, ma-

gunk is azon értelemben vagyunk az időnek alkalmatlanságára nézve, de egynehány respectusokért semmiképpen el nem mulathatunk. Első Forgács Zsigmondnak ilyen manifesta rebellioját, és országunkban fegyver behozását több complicesivel együtt ha az országnak nem proponálnók, noha mindeneknél constál, de láttatnánk quodam modo az országra való gondviselésünkben megfogyatkozni. Szükségesnek gondoljuk igen, hogy az ország értse s megtudjuk, ki adott arra néki commissiót, instructiót és plenipotentiát, hogy az országot mi tőlünk elszakassza, gyalázatos veszedelmes diplomát impetráljon, az szegény országot idegen nemzetségnek fegyverével tűzével rontsa, emésze. Második: az szent koronáról való gondviselése is az országnak igen kívántatik. Harmadik: Az császártól kiadatott mostani diplomának is publicatióját hogy elhalaszszuk, ártalmasnak itéltük lenni; sőt mentől hamarébb hogy arról való értelmekeket vehessük az statusoknak, kívántatik. Negyedik: az országnak oltalmazásában is mostani ellenségünknek resistálására mint akarnak prosiciálni. Ötödik: megemlékezhetik maga is kegyelmed Nagyszombatban mikor személyünk mellé két holnapig az kevés hadat rendelte vala az nemes ország, akkor uno ore, mindenek azt kívánták, hogy vagy mehet véghez az békesség, vagy nem, de két holnap mulva generalis gyűlést promulgálnánk, in quem finem, kegyelmednek juthat eszében. Ezekre az ratiókra nézve kényszerítettünk ezt az rövid ideig tartandó gyűlést promulgálni, melyre, ha kik az urak közül nem compareálhatnak is, csak egy-egy követjeket küldjék ő kegyelmek, azzal bizonyítván hazájokkal egy értelemben való lételeket (noha bizonyára kinek-kinek ha valaha personalis comparatiója kívántatott ország gyűlésiben, mostan kívántatnék), de az időnek ellenkező volta excusálja és beírják vele. Az vármegyék közül is hasonlóképen bizonyos personákat küldhetni, ha kik pedig elküldhetnék s negligálják, azt mi végre fogják cselekedni, magok tudják. Az kegyelmed személyének jelenlétét minden időben, de mostan egyszer leginkább kívánók; de magunknál is constál, hogy abban módja nincsen, melyet mi is kárával nem kívánunk; az kegyelmed mi hozzánk való hűségében semmit nem kételkedünk; követét is szeretettel látjuk.

Az jagendorffi fejedelem követével Ormánczi hogy békességesen kegyelmedhez érkezett, örüljük és hogy mindjárt nem expedíálhatta, ez alkalmatlanságoknak okait kegyelmed leveléből értvén, magunk is akarjuk. Az jámbor fejedelem nem kívánhatja méltán minékünk is kárunkat és azért sem kegyelmedre sem mi reánk nem neheztelhet; reménljük eddig kegyelmednek régen válasza lött és ha elegendőképen assecurálta

kegyelmedet velünk való conjunctiója felől (melyre követe minékünk itt igen ajánlja vala magát), az summát be fogta küldeni. De ha azt nem akarja és arról nem assecurál bennünket, nem szükség kegyelmednek tovább abban fáradni: mert mi Slesiában avagy Morvában való lételekre kevés költségünket magunk igen nagy periclitálásával nem adhatjuk, sőt a mint kegyelmednek megirtuk, eszekben veszik magok is nem sokára, hogy hadoknak imitt amott való szakadozásával országokat nem recuperálják. Hogyha azért nekünk való conjunctiója felől sufficienter nem assecurálja kegyelmedet az fejedelem, az pénzt bé ne adja, hanem jó gondviselés alatt minékünk visszaküldje, szeretettel requiráljuk és kegyelmesen kívánjuk.

Balassi és Szunyogh többekkel együtt mint viseljék magokat, értjük; kik igen hamar magok viselését hogy megbánják, kegyelmed bizonyosan elhíheti. Szunyogh Mojzesnek intercipiált levelét hozták minékünk is, kit Ostrosith Istvánnak írt, abból is igen világosan tetszik mi hozzánk való hűsége s kegyelmedhez való jóakarata.

Beringer innét Paksi Istvánnal expediáltatott mi tőlünk, megmondottuk az slésiai passusok intercludálását és az statuosoknak nyomtatásban kibocsátott írásokat megmutattuk néki, de ő igen bátran vagyon és azzal biztosítá magát, hogy úgy nem intercludálhatják, hogy ő el nem mehet, annál inkább, hogy az kijövetelben módja nem lenne, kiváltképen ha az gyalogokat megindíthatja és puskákat oszthat nekik; immár mit effectuálhat, azt csak isten tudja, de abból is inkább bizunk az kegyelmed szorgalmatos gondviseléséhez.

Hogy pedig kegyelmed is az mi tőlünk küldött summát augeálni kész kegyelmed szerelmes atyjafiának pénzéből, ha be kelletik küldeni, nagy hálaadással vesszük ebbéli jóakarataját is; kegyelmed semmit meg nem adása felől ne kételkedjék: mert megmondott szónkat kárunkkal is praestálni igyekezzük. Mi mindenkben értékünknek teljességgel való elfogyásával is az országnak adott köteleességünket effectuálni akarjuk és vé-rünk hullásával is nemzetünkhöz való igaz szeretetünket meg akarjuk bizonítani; hogy így találtassék valaha valaki az magyar nemzetség közül oly, a ki hazájáéra (sic) nem szánta életét elfogyatni. Ha pedig az pénzt bé kell küldeni, az summának számlálásában egy nagy error esett: mert az magyar aranyat négy rénes forintban fogták számlálni, Slésiában pedig négy slésiai forintban jár és úgy négy magyar forintot s 32 pénzt teszen: szükség azért kegyelmednek ezt az defectust helyőre hozni és a mint ott benn jár az moneta, úgy adni.

Forgács Zsigmondnak mit irt és izent legyen kegyelmed az tractatus felől értjük, ki igen jól vagyon kegyelmed részéről; de megtetszik cselekedetekből, hogy nem akarnak semmit tractálni, hanem az országot fegyver által akarják subjugálni. Mert Hoffmann t mi is azokkal az instructiókkal és conditiókkal, melyeknek paríáját kegyelmednek megküldöttük, tizenhárom nappal ezelőtt alá küldtük. Azelőtt egy nappal generalis uramot maga postája által menetele felől (*általmenetele felől ?*) quibus conditionibus ígírjük magunkat az resignatióra, certifikáltuk és ő kegyelme is mindjárt Forgácsot tudósította felőle, de ez elmúlt vasárnapig semmi resolútója nem jött volt: mindazáltal ha mi válasza kegyelmednek jó, és bizonyos reálitással elhitethetik kegyelmeddel az tractatusnak végben vite-lére való igyekezeteket, kegyelmed is procedáljon és minket tudósítson s in tali casu, ha bátorságos lehet az kegyelmed útja, póstaképen hozzánk eljöhet. Mi, a mint ennek előtte is megírtuk, az békességtől idegenek nem vagyunk; noha bizony szép módok vannak előttünk ellenségünknek resistálásában. De az országnak rettenetes romlásának eltávoztatásáért és az keresztyén vérontásnak megszüntetéseért mi mindenkben örömet accomodáljuk magunkat.

Ilyésházi uram hogy kegyelmeddel egyetért és mi hozzánk tiszta szívet visel, örvendezünk igen az ő kegyelmes jó magaviseletének, az úristen végig abban tartsa meg; mi is az jó úrhoz kedveskődő gratiánkat liberalitásunkkal, ha isten életünket megtartja, meg akarjuk mutatni.

Érsekujvárra az kegyelmed tanácsa szerint igen szorgalmatos gondunk volt s vagyon; az mult héten küldöttünk az ott való vitézlő népnek fizetésére tizenötezer forintot, melyet szintén jókor érkezvén, igen alliciáltattanak az országhoz és magunkhoz való hűségeknek megtartására: ígérték nagy fogadásokkal magokat most is, hogy az újvári kaput németnek fel nem nyíttják, látván generalis uram is, hogy nem mindenben engednek az ő kegyelme kívánságának, mostan ő kegyelme is levelében arra igiri magát, hogy az vitézekkel együtt azt az végházat megtartja; jó módjok is vagyon benne, mert három ezer lovasnak és tizennégyszáz gyalognak fizettenek immár két hó pénzt. Az németet pedig ő magok igen bizonynyal izenik, hogy nem több hét vagy nyolcz ezernél; volt ötszáz német rabjok az várban, Gyárfás Pál nevű szolgánk ha igazat mond. Az német az elmúlt vasárnap Mocsonoknál volt péntektől fogva, Balogh Ferencz igen békével bocsátotta által az semtei hidon. Bornemisza Jánost mi is tegnap expediáltuk három ezer kétszáz lovassal az újváriak segítségére. Az Budánál mezőn sátor alatt lévő török is ez héten bizonynyal Párkányhoz szál-

lott a mi kívánságunk szerint. Ujvárat mi nem féltjük; sőt bizonyosan reméljük nagy szegényvallással való elszállítását az ellenségnek alóla, csak magok ne nyissanak kaput nekik. Port is küldtünk ötven mázsát, ónot száz mázsát, fogyatkozások élésből nincs, az várat valóban muniálták. — Murány vára kapujának betételére is gyaloginkat és lovasinkat expediáltuk; hétfőn Beszterczebánya felé is két ezer emberünket expediáltuk Abafi Miklóssal, a kinek commissiójában leszen hogy kegyelmedtől dependeáljon és valahova az szükség kívánja, oda fordíthassa. Így mind az bányavárasokat, Zólyom várát, Liptót, Túróczot s Trincsent is ótalmazhatjuk, közel lovén kegyelmedhez az mi praesidiumunk, valahova az ellenség fordúl, kegyelmed is mindjárt ellenek oda fordíthatja őket. Magunk peniglen az hadaknak mellénk késedelem nélkül való érkezésekben éjet napot egygyé teszünk, bizonyosan megnyugodjék kegyelmed abban, hogy ellenségünket nem várjuk az Fátrán innen, hanem túl akarunk eleiben menni, az úristennek szent segítsége velünk lévén. Az török hadnak előljárójának egy része, úgy mint kétezer ember minden bizonynyal pünkösöd napján Miskolcznál leszen táborban. Nyitrán Litassi igen meggyalázta magát, mert ellenséget sem látott, hanem csak egy izenetire Forgácsnak feladta az várat: ha eleitől fogva az magyarországi főemberek ilyen vitézek lettek volna, mineműek mostan némelyek közülök, eddig Magyarországot épen török bírnia; de nem csuda hogy ilyen igen degeneráltak az régi magyaroktól, mert az idegen nemzettel házasságok által igen megelegyedtenek. Ezeket akarók kegyelmednek értésére adni, kívánván mi is kogyelmedtől, ha mi hírei lesznek, adja értésünkre. Tartsa meg isten jó egészségben kegyelmedet. Datum Cassoviae die 27. Maii 1621.

Utóirat Bethlen G. kezével:

Ma reggel érkezék egy ide való árros legény hozzánk, ki Ormáncózt Freystath neű helynél mondja hogy találta elől, mely ha igaz, reméljük kegyelmed jó fundamentomon épített és mód nélkül el nem bocsátotta; akarnók ha Tessinhez szállana az fejedelem hadával, úgy kegyelmednek nem lehetne semmi félelme az ellenségtől; az vármegyét is in fide litate maraszthatná, Szúnyogh uramat is az legyekkel és egyebeket külömb kaptára vehetné Balassival együtt, kinek csak meg kellenék lenni, ezután egy árulónak sem kellenék kedveznünk édes öcsém. Hofmannak 24. irtak salus conductust Bouquoy és Forgács nevével, Tarnóczytól 26. vitték Bajnóczyban, azon nap megindult, Ujvárban hagytam menni és onnét tractáljanak, talám kedvek duzzad az tractához és az keresztyén

vérontást meg szüntetik, ha igaz lélektől viseltetnek és könyörületességre való indulat vagyon bennük.

Benevolus

G. Bethlen m. p.

Külcsm: Illustri ac magn. domino comiti Emerico Thurzo de Bethlenfalva stb.

(Eredetije a köpcsényi gr. Batthyány-féle levéltárban.)

CCLXXVIII.

1611. május 31.

Gabriel dei gratia stb.

Illustris comes, fidelis syncere nobis dilecte et compater honorande. Salutem et benignitatis nostrae continua incrementa. Ez levelünk vivő kegyelmed jámbor szolgája Daróczi István, credentionalis levelét praesentálván minékünk, szóval az kegyelmed izenetit illendőképen adá előnkbe, kinek mindekre viszontag szóval kegyelmesen resolváltuk magunkat, nem kételkedvén benne, hogy hasonlóképen mindeneket igazán és híven megtudja referálni. Azért kegyelmed is relatiójának teljes hitelt hogy adjon szeretettel kívánjuk. De coetero fidelitati vestrae benigne propensi manentes. Datum in civitate nostra libera Cassoviensi, die ultima mensis Maij. Anno domini 1621.

A fejedelem sajátkezű írásával: Igen akarnám én édes öcsém, ha Daróczi mindeneket úgy referálhatna kegyelmednek, a mint én tőlem hallotta.

Gabriel m. p.

Johannes Kraus m. ppria.

Külcsm: Illustri comiti Emerico Thurzo de Bethlenfalva stb.

(Eredetije a gr. Batthyányi-féle köpcsényi levéltárban.)

CCLXXIX.

1621. jún. 2.

Gabriel dei gratia stb.

Generosi stb. Salutem stb. Az mely álgý Szendrőben elmaradott, hagyjuk és parancsoljuk, hogy mindjárast ez levelünk látván készítettetek oly szekeret, kin minden szerszámával, eszközeivel vitessétek be Kassára és az mellé ötven

gyalogot, kik az útban mindenütt vele lennének, rendeljetelek és azokat az szekérrel együtt küldjétek Szenderőben, onnét az álgút szekérre helyheztetvén, indítsák be Kassára. Egy patantyust is küldjetelek el velek az ki igazgassa, és az útban, ha mi romlása esik tudja megcsináltatni. Secus stb. Quibus stb. Datum ex castris nostris ad Putnok positis die 2. junii A. d. 1621.

(*Bethlen kezével.*) Így járunk mi az ti jó gondviseléstek miatt, kiért isten fizessen nektek.

Gabriel m. p.

Külczim: Generosis camerae Scepusiensis consiliariis, fidelibus stb.

Kivül: Exhibitae 28. Junij Anno 1621. 6. hora vespertina.

(Eredetije a m. k. országos ltban. Uj lymbus.)

CCLXXX.

1621. jun. 6.

Gabriel, dei gratia electus Hungariae, Dalmatiae Croatiae Sclavoniae etc. rex, Transylvaniae princeps, et Siculorum comes etc.

Illustris et magnifice comes fidelis syncere nobis dilecte et compater honorande. Salutem et benignitatis nostrae continua incrementa. Tegnapi napon ebéd fölött elérkezvén Ormánkeozi Gergely kegyelmed levelét az többivel és az jágendorffi herczeg charta biankával együtt megadá minékünk; melyből megértettük, hogy beküldötte kegyelmed az pénzt, és mire ajánlotta legyen magát az fejedelem assecurálván benünket az velünk való coniunctioja felől: melynek addig költenék lenni, meddig Ujvár az ellenség kezében nem esik; mert pünkösöd estin megszállotta az várat, és azúta meg is lőtetit. Azért im irtunk magának is az jagendorfi herczegnek, hogy semmit se késsék és nem Tessinhöz hanem igenesen az hegyeken által jűvén Solna és Budietin közett szálljon; mi is noha hadaink tizenkét napnál előbb egybe nem gyűlhetnek, mindazáltal azokat sem várunk meg (*így*), hanem három vagy négy nap alatt elvégezvén az gyűlést magunk is mindjárt táborban szállunk és megértvén az herczeg kijűvetelit menten megindulunk és vele megegyezni igyekezünk. Kegyelmedet szeretettel requiráljuk, ez levelünket mentül hamarébb küldje be per certam occasionem nekie, maga is mindenképen sollicitálván nála a kijűvetelt és velünk való coniunctiónkat. Az ellenség nem sok, hinnénk az úristent, ha az herczeg nem késnék, hogy

elég gondja érkeznék Újvár alatt. Ezekben kegyelmed igen serénkedjék édes öcsém, mert *periculum in mora*; Érsekújvár állapotját jól tudja kegyelmed miben legyen; választ várunk mentül hamarébb ezekre kegyelmedtől. *De cetero fidelitati vestrae benigne propensi manentes. Datum in civitate nostra libera Cassoviensi die 6. Junii. 1621.*

Uram én semmit nem váraozom, noha az hadak még el nem érkezenek, mindazáltal azokkal a kikkel lehet bizonyosan ez jövő pénteken 11. Junii kiszállók sátor alá az Torna völgyére, és késedelem nélkül megyek az pártosok ellen, kik Filek táján latorkodnak, ad 20. Junii érkezik tíz ezer emberem, kikkel *recta* Újvár felé megyek személyem szerint, mivel az török is Vácznál egyezik meg velem, és valamit ad az úristen, de az ellenséggel derekas szerencsét akarok próbálni. Az istenért kérlek szerelmes öcsém, mostan mutassa meg kegyelmed hazájához, szerelmes nemzetéhez való *sincerus affectusát*, és azon legyen, hogy az herczeg késedelem nélkül induljon és jöjjön ki, szálljon Budatinhoz, én velem Lévánál egyezhetne meg, Budatintól Túróczban, onnét Bajnóczra, és onnét alá Lévára avagy Barsra; ha pedig kételkednék, avagy nem merne oly alá maga hadával szállani, noha nehéz kerülő késedelmes, de egyenesen Zólyomra Sz. Benedekre megyek kedvéért, és ott megegyezem véle, noha az ellenség occupálta, de én azokat mind *recuperálom* isten segítségéből, csak jöjjön által Túróczból, bátor ki ne induljon addig, meddig én Sz. Benedekhez nem érkezem; az ellenség kevés igen, bizony megszégyeníti az úristen, ha megvárnak, ha pedig Csarlóközre beszáll Komáromnál előttünk, mert hidat kötnek ott, úgyis megszabadítják az Vágon innét való földet, és mindjárt tractában indul. Különben tractálhatni vélek, Szécsy, Bakos János által tractában indult most velem, Ungvárat kívánja, melyet megigirtem neki, az *assecuratoriát* is megküldtem. Bornemisza Jánosnak egy sereg az útban strása nélkül lévén és fűvön, az múlt csőtörőkön virradólag az fileki árulók reájok ütven, felrázták őket, 34. veszett el az Nagy Lukács seregéből, magát is elfogták, más egy hajdú hadnagygyal, de nem az Kovács Péter hada volt most alatta, azok ismét Kovács Péter alatt vadnak, hanem új gyűlt had volt 400. lovas, kit nem bánok, bizony hadd tanoljanak kúrokon az roszak. Kegyelmed tudósitsion engemet mindjárt az német had állapotja felől, és az Beringer hada leszen-e nem-e. Révai Péter uram ma beérkezik ide Kassára.

Cassoviae die 6. Junii. 1621.

Gabriel m. p.

Külcsm: Illustri ac magnifico comiti Emerico Thurzo de Bethlenfalva. etc.

(Az utóirat mindvégig a fejedelem sajátkezű írása. Eredetije a gr. Batthyány-féle köpcsényi ltárban.)

CCLXXXI.

1621. jún. 7.

Gabriel dei gratia stb. rex stb.

Egregie stb. Salutem stb. Ennek előtte egy néhány nappal küldöttünk vala kezedben bizonyos limitatiót, hogy az mostani indulatunkra szekereket marhákat és élest az szerént szerzenél, melyben eddig forgolódnod kellett. Azért hagyjuk s parancsoljuk serio az kezedben küldött limitatio szerént való jó vastag szekereket, lovakat, marhákat és élest, se órát se napot ne várj, hanem indíts meg ide Kassa felé; embereket pedig olyakat rendelj az szekerek és élés mellé, kik nem valami elsőbők legyenek, hanem continuálják végig az szolgálatot; kiknek meghagyjad hogy ide közelgetvén, érkezéseket jelentsek meg, és mi ordinántiákat adunk nekik, mihez kellessék magukat tartani. Secus non facturur. Datum Cassoviae die 7. Junii A. Domini 1621.

Gabriel m. p.

Külcsm: Egregio Paulo Czyk (ez a név más kézzel van beírva) provisorii bonorum nostrorum Sebesiensi fideli nobis dilecto.

Kivül: Exhibit. 9. Junii tempore nocturno in Epperjes per peditem civitatis ejusdem.

(Eredetije a m. k. orsz. ltban. Új lybus.)

CCLXXXII.

1621. jún. 7.

Gabriel dei gratia stb. rex stb.

Generosi stb. Salutem stb. Sepsí városabeli hiveinknek az elmúlt napokban tűz (tűz) miatt rajtok esett sok keserves kárvallásokat kegyelmes szemeink eleiben vévén és valami részében subveniálni is akarván nekik, hogy az mi királyi kegyelmességünk által is épülhessenek: ez jelen való esztendőben valakiknek Sepsiben házok elégett, ravás után való adóadástól mindazokat kegyelmesen immunissá töttük. Hagyjuk azért, parancsoljuk hűségteknek, hogy az megnevezett Sepsí városában levő személyeket, az kiknek tudnyiillik házok megégett,

in anno praesenti adó adásra ne erőltessétek, sőt az dicatorknak is meghagyja serio, hogy igen igazán menjenek végére, mennyi kapu lehet azokon az megégetteken és azt ez esztendőben defalcálván, arról adót ne kívánjanak rajtok. Quibus de reliquo gratia benigne propensi manemus. Secus non facturi. Datum Cassoviae die 7. Junii Ao. Dni 1621.

Gabriel m. p.

Külczim : Generosis Andreae Berzeviczeŷ et Johanni Palatics, camarae nostrae Scepusiensis consiliariis etc. Fidelibus nobis dilectis.
(Eredetije a m. k. kam. levéltárban.)

CCLXXXIII.

1621. jún. 7.

Illustris comes nobis honorande.

Kegyelmed levelét tegnap délután 4 óra tájban hozá Just András és szóval való követségét az maga instructiójából bőségesen megértettem, melynél én bizony szomorúbb hírt nem hallottam, mióta Kassára jöttem. Nem az vármegye defectióját értem ezen, mert attól én semmit nem tartok, nem 13 hanem 23 ezer parasztnak is hadától, sok ezer fazéknak elrontására elég egy bot, az mig kívántaték addig csak ezer embert sem állatának ország szolgálatjára, tudom nem közönséges akaratból lött ez a defectio, hanem corrupáltattanak egynehány latortól, kire ha meg nem halok, bizony gondat viselek. Az vármegye defectióján én keveset búsúlok, a mint feljebb is irám, hanem búsúlok az kegyelmed intentumán, csudálkozom igen, ily kicsin dolgon hogy mindjárt megcsökönik kegyelmed és ilyen veszedelmes, de jó hírének nevének kisebbülésére vergáló discursust veszen eleiben, kitől én azólta félttem, mióta Forgácscsal való tractatusát kegyelmed inchoálta és formam assecuratorium kezdette ígírni. Bizony, édes öcsém nem illik kegyelmedhez, hogy ez egész keresztyénségben kiterjedett jó hírét, nevét, hazájáért s annak szabadságának helyére állatásáért egyszer oly keményen fogott fegyverét ily gyalázatosan leveesse oldaláról és permutálja sententiáját maga veszedelmére; ha ez volt uram mindnyájatoknak akaratja, miért taszítottatok engemet is az sárnak közepiben, miért inducála kegyelmed engemet az confoederatióra, annakutána uniónak subscriptiójára s a többire, mert a mint magának is sokszor megmondtam, soha bizony én sem Szécsy sem Rákóczi hivataljára, házamtól, országomnak békességes gazdag állapotjából meg nem indultam volna, ha az kegyelmed akaratját is affelől igen

bizonyosan nem tudtam volna az információkból; hiszen meg-
békélhetem vala én mind Posenban s annál is jobban Besz-
terczen, ha kegyelmed nem biztat vala az confoederatusok
állhatatosságával. etc. De ezek mind meglöttek. Én kegyel-
metekért s kegyelmedért főképen omnem substantiam exposui,
többet hatszor való százezer forintomnál: bizonságom az isten,
hitemet soha meg nem szegem örök gyalázatomra, hanem va-
lamig lehet resistálok ellenségemnek és életemet elfogyatni
kész leszek, resolutus vagyok fölöle, ha kegyelmed ennyiszer
való hitit, melyet nekem, az egész országnak, az confoedera-
ciónak, az cseh királynak privatim adott, nekem mikor az ta-
nácságra, mikor Beszterczen privatim subscribáltuk az retten-
etes reversalist, kit én meg sem tudtam volna gondolni, ha-
nem kegyelmed formálta s maga deákjával iratta is, az or-
szágnak mikor az uniót subscribálta, az confoederaciónnak,
mikor Pozsonyban subscribáltuk az diplomákat, Fridericusnak
hozzája való szeretetinek, jó akaratjának megtartására. Prá-
gában, mondom ha ennyi hitit kegyelmed tisztességesnek itili
hogy ez mostani gyenge ellenkező állapotra is csak ideig tartó
pártütéstől való féltében megrontsa, az álljon maga pruden-
tiájában és libera dispositiójában, mint illjék ennyi hitit ke-
gyelmednek violálni s abból minemű gyalázatos és historiákban
beirandó rút híre s neve maradjon örökké, holott az egész
confoederationnak egyedül kegyelmed volt authora, inventora,
promotora; ellenben mely igen kívántassék az nagy embe-
rekben az constantia, én azokról semmit kegyelmednek nem
irok, mert az úristen oly elmével rubázta fel kegyelmedet,
hogy mindeneket igen okosan meg tud gondolni s feltalálja
elméjében etc. Ha kegyelmed előveszi az köztünk emanáltatott
obligatoriát és megtekinti abban való erős kötéseket, bizony
nekem úgy tetszik, hogy semmi adversa fortuna, félelem, kár-
vállás, megszorulás, rémítés attól bennünket fel nem szabadít,
de erről sem irok többet, hanem csak akarom ez írásom által
is kegyelmedet igen nagy atyai szeretetből inteni és obtestálni
istenének tiszteletinek, igaz religiójának, hazájához nemze-
téhez való igaz szeretetire kötelességére, jó hírének nevének
becsületben való megmaradására, hogy az ellenségnek orszá-
gunkban való grassálásával az vármegyének defectiójával, az
pártosok rebelliójával semmit ne gondoljon: mert csak ke-
gyelmed akarjon bizony az vármegye rebelliójának igen kön-
nyen resistálhat, az ellenségnek irruptiójától nem félhet, mert
valamennyi hada lehetett, lám maga írja kegyelmed, Újvár
alatt vagyon s én is úgy tudom. Abban azért ilyen mód lehet,
hogy én ezered magával Abafi Miklóst az jövődő pénteken
megindítom egyenesen Liptóra, Túrócra, Budatinhoz küldöm,

kegyelmed is jószágában mind Trencsénben, Arvában lévő puskásit küldje melléje Abafinak, Rákóczi uram is tisztartója által az szerént cselekedjék, kiről írt az ura neki. Az útát Tessinre szépen kitisztíthatni, túl az herczeg is szálljon Tessinben és ő is onnét hajtasson parasztságot az út kitisztítására és így mindkét felől való passust felszabadítván, jöjjön ki mindjárt hadastól, ha hűtinek eleget akar tenni, conjungálja magát Abafival és szálljon által Bajnóczhoz, én is az úristen velem levén, ez jövőendő pénteken bizonyosan és okvetetlen megindulok, ezt kegyelmed oly bizonynyal higgye, a mint leveletem olvassa, egyenesen Filek felől megyek, az török hadakat, egy részét magammal viszem, az derekát Lévához hivatom, és az conjunctio ott lehet igen jó móddal és minden félelem nélkül meg. Ilyen ratiókból nem lehet az német hadnak semmi tartása, hogy az én hadamnak egy része véle conjungáltatik az hegy alatt, és magyar kopjás és könnyű had is lévén mellette, sem vármegyétől, sem egyébtől nem félhet, ott járhat valahol akarja. Az derék ellenség Újvárat el nem hagyhatja, mert ha elhagyja, utána minden passusi és commeatusa occupáltatik az újváriaktól, holott immár Bornemiszával együtt mezőn is 4000 lovasom leszen Újvár körül, ez bizonyos, benn az várban 1200 lovas, és 1400 gyalog, csak abból is egy szép tábor leszen mindjárt; az ellenség nem három, de kétfelé sem szakadhat, Újvár alatt ha lenni akar, én előmben nem jöhet, ha én előmben jön, az újvári had hátul veszi. Én pedig ha aránzom hogy nem nekem való, azontol által tarthatok, valahol akarom, az német haddal való conjunctióra. Az Buquoival való had kegyelmedre avagy az német hadra nem mehet semmi úton, mert én az orra előtt utamban leszek, hátul az újvári had, bátor megadnák is, kit isten ne adjon, de az mezőn való hadam hátul veszi együtt az törökkel, Morvában had nincsen, ki az herczegnek árthatna. In Bohemia lám Manczfeld jelen vagyon, onnét ellenség reánk nem jöhet. És így ha az herczeg fogadása szerént eljő és conjungálja magát velem, török nélkül is ad minus 25 ezeren leszünk, az ellenség bátor tizenöt ezer legyen, a ki bizony nincsen annyi, semmit nekünk nem árthat, az török pedig szép haddal jó mellénk, az tatár útban vagyon; ezek így lesznek: vagy hiszi kegyelmed vagy nem, azzal szabad; az ellenség soha minket meg nem vár, hanem Komáromnál által költözik, azért csináltatják az hidat ott, és így Pozsonig az egész országot megszabadíthatjuk isten akaratjából; kívánatik azért csak az constantia, az szorgalmatos gondviselés, bátorság; kegyelmed csak az én leveletem küldje által az herczegnek és irasson maga is szép ratiókkal, persuadeálván, instálván obtestálja az kijövetelre; Tessinben való szállásra

mindjárt jöjjön el az a had, innét Abafi aláérkezik eszten pöntekre bizonyoson, addig készítse kegyelmed is jószágiban való gyalogit, bizony uram, bizony kétség nélkül az úristen nekünk adja az győzedelmet, mert az ellenség meg nem vár, által száll előttünk, azontol az tractához fog és mind velünk s mind az herczeggel úgy békélik meg, a mint mi is akarni fogjuk; rész szerént az Fátiráig idehagyja, felelek én, és az herczegnek is restituálja állapotját, tisztességét, ha pedig az oda fel való állapot felől valami bizonyost érthetünk, melyhez tökéletesen bizhatunk, könnyű ahhoz accommodálnunk magunkat, az mi jobbnak fog tetszeni. És így isten végben engedvén vinnünk békességünket, mennyi ezer gradussal leszen jobb, hasznosabb, tisztességesb azoknak, kik in fidelitate et constantia permanserunt. Az ország szabadságát megóttalmázták, helyre állatták; ellenben az pártosok ocsmány gyalázatos hirben maradnak, tisztességek nem leszen. Interim pedig most is sollicitáljuk az békességet, ma is ország nevével postát küldtünk fel Buguslhoz salvus conductusért, hogy császárhoz mehessenek az ország követi, kik de melioratione et reformatione moderni diplomatis tractáljanak, interim ab omni hostilitate hogy supersedeáljon, kívánják. Így is ha végben mehet az békesség, azoknak leszen böcsületekre, kik végig megmaradtanak az unióban, hazájokat el nem árulták.

Mindezekről in verbo regio nostro et bona fide christiana assecurálom kegyelmedet, hogy ebben a propositumban maradok, Abafit expediálom szép haddal, magam amarra megindulok ezen a héten, az törökkel conjungálom hadamat. Csak kegyelmed is effectuálja az herczeg kiindulását, érkezését, Abafi hadának jószágából gyalogival való megtöbbitését. Így mindenek in effectum optatum mennek. Uram édes öcsém, nem in secundis, hanem in adversis ismerhetjük egymást valóságosan meg, nem illik kegyelmednek mindjárt megijedni, hanem erogálja animusát és mutassa meg magnanimitatem suam, melyhez csak ez két dolog kívántatik. Első az herczeg kiindulását először csak Tessinben való szállását [nézi], az alatt kegyelmed is készen levén, várja Abafit, bátor addig se az herczeg Tessinből, se kegyelmed várából meg ne induljon, míg Abafi oda nem érkezik. Szűnyog uramat, Bárdit, Horvát Gáspár uramat s többeket is, mint ellenségét kívántatik megfogatni, kit Arvában s kit másuá küldeni. Ez uram az én akaratom, ha isten reá segít. Illésházy uramnak is így írhatja meg kegyelmed; csak kegyelmetek akarja, bizony ketten, Abafi is elérkezvén, oly igen resistálhat az vármegyének, hogy meg sem mer moczczanni. Az elcsavarító urat, Ostrositoot bizony igen jó volna Balassival elkapni. Azokat

addig kaphatnák el kegyelmed szolgálói, a míg Abafi elérkezik, mert azután azok is berekeszkednek várakban.

Kegyelmedet igen kérem, erre az levelemre mindjárt bizonyos választ írjon nekem eszten ez napig, hogy Abafi is tudja mihez magát tartani. Mert ha kegyelmed ezekhez tartani magát nem akarja, úgy nem tudom, miért fárasztom alá hadamat; hanem ha csak azért, hogy épen elégessék, rabolják Trencsén vármegyét, kitől bizony meg nem óalmazza az úristen őket, ha kegyelmed is eláll mellőlem. Tartsa meg isten kegyelmedet, és szívét bátorítsa, igazgassa szent nevének tiszteletire, tisztességének, szabadságának ótalmára. In Cassa 7. Junii 1621.

Gabriel mpria.

Külczim: Illustri comiti Emerico Turzó fideli nobis honorando.

(Eredetije, mely egészen — a külczim is — Bethlen G. keze írása, a köpcsényi levéltárban.)

OCLXXXIV.

1621. jún. 10.

Illustris domine comes.

Csere György Kapler Sigmonddal ma 9 óra tájban érkezék kegyelmed és az újvári vitézek leveleivel, mely kegyelmed írásából kiváltképen igen világosan értem én felőlem való kétségben esését, sőt hogy minden felől mintha teljességgel elhagyattatott volna és senkinek eszében sem jutna Újvár, sőt hogy én tölem kötelességeknek felszabadítását kívánja; bizony uram, sokat csudálkozom igen ez mostani kegyelmed írásán, és majd csaknem valami scrupulust szerzett elmémben; kegyelmed prudentia sua qua pollet, meggondolhatja és consideralhatja az mostani állapotot, én Újvárból való megindulásom után ide Kassára 8. Majj érkeztem, minden hadaknak egy-egy hópénzt adattam in eum finem csak, hogy ha szintén haza oszlanak is (melyet kételenségből meg kellett nekik engednem) de el ne oszoljanak, hanem előjöjjenek, az magyarországi hadaknak három hetet, az erdélyieknek négy hetet engedtem volt, hogy menésekre, jövésekre és házoknál való mulatásokra legyen, és noha az egy holnap csak tegnap előtt, szeredán tölt el, de értvén az ellenségnek elérkezését, noha bizony sok búsulással, fáradtsággal főtöréssel lehetett, de mégis igen szép 3200 lovast gyűjtöttem vala össze, és azokat Bornemisza János alá bizván, 27. Majj indítottam vala meg innét 50

máza igen fő puskaporral és 1200 kopjával, ki Szenderőben és Rimaszombatban hat egész nap hevert, ő azzal menti magát, hogy hadainak érkezésekre várakozott, de valamint lőtt késedelme, noha tudta bizonyosan az pártosok készületit, mindazáltal ugyancsak vakmerő nagy bolondságból ők nem vigyáztanak, hanem mint valami menyegzőben induló násznépe szépen füre szállottanak, nagy hosszan talám fél mélyföldig az Rima vize mellett aludtanak és hajnalban álmokból felrázván őket, noha 34 többet bizony közülök el nem ejtettének, sőt valami 4 avagy 500 lovas hertelen lóra ragadozván, valamennyi lovasa volt az ellenségnek, megfordították, és az várasig űzték, vágták, fogták őket s ott az gyalog és lövő szerszámokkal lövöldézvén őket, úgy fordultanak meg oda hátra az felülő seregekhez bizván, kik az mint álmokból felserkentének, a ki mint lóra ragadozhatott, harczra sem ment, hanem elfutott, azt állítván, hogy derék ellenség vagyon rajtok, mind port kopját az ellenség elvitt, pénzem is volt 8000 frt Bornemiszával, melyet az hadak fizetésére adtam volt. Ez így történvén az nagy vigyázatlanság miatt való nagy gyalázat kárvallás, mennyit búsul-tam rajta, hogy szómban kegyelmeteknek megfogyzoktam, azt én meg nem írhatom és az segítségnek elindulása az miatt egy egész hétig halada, kiket újabb kopjás seregekkel megerősítvén, tegnap előtt 9. Junii indultanak meg Putnoktól és ha az úristen velek leszen, bizonyosan kedden Újvárhoz érkeznek, ha az én ordinantiámhoz tartják magokat. Ebből azért elhiheti kegyelmed, hogy volt s vagyon gondviselésem kegyelmetekre, mert ha deserálni akarnám, avagy módom nem volna az kegyelmetek derekason való megsegítésemben (*sic*), pénzemet sárban semmi reménség fejében sem az kegyelmed mellett levő, sem felbocsátott hadaknak bizony nem adnám. Magam hogy hajdúmódon postán kegyelmetek segítségére nem mehetek és eddig el nem indulhattam, első fő ratiója az megírt hadaknak házokhoz való oszlások, kiket meg sem tarthattam volna, esztendő s másfél esztendőől fogva is némelyek házoknál nem lévén. Másik oka az készületlenség; jól emlékezhetik kegyelmed arra, hogy tavaly is nem hadra, hanem gyűlésre mentem volt én, hadhoz való készületem nem volt, ott három holnapig tartván szóval és várakozván az császár commissariusira, későn vevénk eszünkben magunkat, hogy az német csak *lucrum temporis quaerit* és semmit nem akar végezni. Noha én megmóndtam sokszor kegyelmeteknek az tanácsban, intettem mindent hogy ne hinnének az szép szónak, de kegyelmetek nem hogy akkor, sőt Nagy-Szombatban is (noha categorice császár megizente az franczúz mediatorok által, hogy különben soha nem békéllik és amnestiát cum gratia az or-

szágnak nem ad, hanem hogy az bécsi végezésekről, koronázatjakor tőle kívánt s megígért és hittel comfirmált 17 condi-
 tiókról meg se emlékezzenek, et quod maius, minden várakban,
 városokban, valahova császár maga praesidiumit akarja he-
 lyeztetni, absque ulla praescriptione libere disponálhasson és
 bevitethesse, mert ő az magyaroknak ezután soha nem hiszen,
 hanem így akarja magát megerősíteni birodalmában; az con-
 ditióknak megteljesítésére kötelesnek azért nem akarja magát
 ezután tartani, hogy az magyarok magok rontották azt meg
 az ő árultatásokkal, ezeket kegyelmed füleivel hallotta Pécsy
 Simon szájából, mikor referálta s azért nem meheti végben
 az békesség) de kegyelmed leginkább vította és kíváná, hogy
 ugyan mégis-mégis tentáljuk az békességet, mert reá megyen
 s reá megyen (*sic*), engemet el nem akarátok bocsátani, hogy
 idején haza bocsáthatom vala az hadakat terhek lerakódásokra,
 mert ha csak egy holnappal előbb bocsáthatom vala őket
 haza, bizony uram mostan az újvári mezőn vitézkednének fejen-
 ként. Forgács Sigmond mint persuadeálá Turzó Imre uram-
 nak az németek bevételét, tudja jól kegyelmed, mert maga is
 olvasta az maga levelét kegyelmed, de mégsem akará elhinni,
 hanem csak mind haszontalan reménség alatt akara kegyel-
 metek várakoztatni. Az gyűlés elvégződven Beszterczén és
 hadra kelle készülnünk, jól tudja kegyelmed, én csak haza
 sem jöheték, mert ha feljöttem volna, még akkor oda leszen
 vala az a föld, hanem készületlen és mód nélkül való állapat-
 tal menék elő és az olta oda tekergettem egy egész esztendeig;
 ha mostan is olyan futó készülettel mennék, úgy nem hasznót,
 hanem veszedelmet vinnék az egész országnak. És noha ily
 hertelen bizony most is nem úgy indulhatok, a mint én akar-
 nám, holott országos hadat egy római császár ellen mint ké-
 szíthet ember egy holnap alatt, a kinek istene lelke vagyon,
 meggondolhatja, holott az német csak tiz ezer embert is esz-
 tendeig meddig dobol mustrál öszve, az török császár legha-
 talmasb fejedelem s mégis esztendeig szokott készülni 3 hol-
 napig való hadakozásra, én pedig kit az országnak nagy része
 elárult, hazájoknak rettenetes veszedelmére, magoknak örök
 gyalázatjokra az ellenséget behozták, nem tud ember hova
 fordúlni az sok árulók között, mindazáltal úgy serénkedtem
 az kegyelmetek segítségére való indulásommal, hogy mai na-
 pon akartam megindulni, de az gyűlésnek vége ma leszen és
 a miatt kellett hétfőre halasztanom, mely napot isten meg
 adván érnem, megindulok bizonyoson és késedelem nélkül
 sietek felmenni s ígíretemnek eleget tenni, melyben se kegyel-
 med, se egyebek ne kételkedjenek, mert bizony fogyatkozás
 szómban és írásomban nem leszen. Elmegyek és meglátja ke-

gyelmed, hogy bizony életemet sem szánom mellettetek elfogatnom, de póstán nem mehetek az mint megírtam, mert éléssel, lövészerszámmal feles gyaloggal megyek és úgy, hogy ha esztendeig oda kelletik lennünk is, ne koplaljunk és hátra ne fussunk. Az német gyalog lassan jár, tudja kegyelmed, nekem pedig csak német gyalogom is hat ezer leszen, német fegyveresem 23 száz lovas. Magyar gyalogom ad minus 8000 leszen, de bizonyosan minden nap megyek, ha lehetne, bizony-ságul hívom az úristent, hogy egy órában repülnék kegyelme-tek segítségére, ha én fel nem jöttem volna erre a földre, most ez is oda volna, mint oda alá.

Az török hogy bennünket meg nem segít, kegyelmed oly igen elhitte az németeknek affelől való hír-csenálásokat, azt is csudálhatnám, de arról semmit nem írok, hanem várja meg kegyelmed az én aláérkezésemet és akkor hiszem meglátja minden ember, leszen-e, nem-e török segítség; mert ha írom is, látom az én írásomnak semmi hitele nincsen kegyelmed előtt, én egyebet nem mondhattam, sem írhatok kegyelmednek, hanem az mit az császár maga szájával izent; és az fővezérek Toldalaghy Miháltól izentenek s irtanak, az budai vezér is Gáspár Jánostól az miket esküvésével iratott és izent, mely dologról talám kegyelmeteknek is fogott izenni, avagy iratni az vezér, a mint Gáspár János mondja; más az, Márkus Adám hiszem aláment és az meghallja maga szájából az vezérnek, akarnak-e bennünket segíteni, avagy az német mellett lenni; az én szómat ne higgyétek uram, hanem mikor az újvári mezőben látják seregekben, higgyék akkor, ha hazudnak, ők hazudnak, nem én, mert bizony hazugságot kegyelmeteknek nem írok studio soha, az nem én hozzám illik. Én úgy tudom, hogy Párkánhoz száll az tábor és együtt csatáznak az mi vitézeinkkel, eddig azt az Csorba szerdárt várták, ki ezen a héten érkezett az istentelen csak Fejérvárra, noha énnekem azt írta vala, hogy még ezelőtt egy holnappal elérkezik; de visszament volt Konstanczinápolyban az eb feleségéhez Drinápolból. Más az, hogy ha egy töröktatár mellettünk nem leszen is, de az istennek segítségéből leszek én az német haddal együtt 28 ezeren. És megfelelek német uraimnak, de bizony eljő, bizony az török is és az tatár; ha el nem jő, egy szómat se higgye kegyelmetek soha, én tudom miben vagyon az dolog. Ezek így lévén, kegyelmedet én nagy szeretettel intem sőt obtestáлом, viselje úgy magát és mutassa oly magnanimitását Újvárban, az mint oly méltóságos fő generálistól és hazáját igazán szerető gróftól kívántatik; noha az ellenség felesedett és derekasan alája szállott az várnak, de hiszem az úristent, hogy nem árt-hat kegyelmeteknek; csak belől ne legyen és történjék valami

visszavonás és pártütés, kitől az úristen oltalmazza kegyelmeteket, és maga is kegyelmed arra szorgalmasan vigyáz. Újvár nagy hely, 9 ezer gyalog 3 bástyáját is nehezen szállhatja meg, sőt nem is lehet különben, hanem ha táborát gyalog nélkül hagyja, mely nem lehet és annál nehezebben érkezik reá, hogy ím kétfelé szállott; mindenik táborát gyaloggal kell őrzeni, mivel Bornemisza is elérkezik és az török is talám elérkezik az fárasztására inkább elérkeznek, én is isten velem lévén ebben az juniushban azon leszek, hogy alá érkezzem; fizetéseket az vitézeknek bizonyosan megküldöm, semmit abban ne kételkedjenek, ugyan mostan megküldtem volna, de hogy az aranyat kegyelmed ott csak 3 frtban adatta, itt is pedig negyedfélben jár, annyi kárral el nem küldhetem, hanem ez három nap alatt elcseréltetem és bizonyos commissariusomtól aláküldöm, ha el nem viszik, ne szolgáljanak bátor az jó vitézek; mától fogva 16 napra in verbo nostro assecurálom kegyelmed által az vitézeket hogy megküldöm, úgy hogy 16 (-od) napra ott lesznek véle.

Ha pedig kegyelmetek csak 25—30 napot sem akar várni, hanem magok veszedelmével az ellenségnek kapút nyit, arról én nem tehetek, csak jól meglássa kegyelmed, essék tisztességére és ne gyalázatjára s veszedelmére annyi sok vitéz embernek, melyre én sem kegyelmednek, sem az vitézeknek szabadságot nem adok, hiteket fel nem szabaditom, hanem inkább az istenre, jó szerencsés előmenetelekre, hazájokhoz való igaz szeretetekre, az nagy isten tisztességének oltalmazására kényszerítem kegyelmedet, együtt az vitézekkel az ellenséggel meg ne alkudjék, szót neki ne adjon, kaput ne nyisson, melyből országunknak utolsó veszedelme következék, hanem viselje vitézül minden magát, én bennem és miattam fogyatkozás nem leszen, valamire elérkezem, éjet napot egygyé teszek és az kegyelmetek segítségére sietek magam menni, drágább marhámmal fejemnél nem kedveskedhetem kegyelmeteknek, csak várjatok el, ha az szükség kívánja életemet is elfogyatom kegyelmetek mellett. Az ellenséggel hogy kegyelmetek tractatust indítson, oly conditióval meg vagyon engedve, hogy az vár alól szálljon vissza, és tractáljon írás által kegyelmetek az mi felküldött instructiónk szerint, de se kegyelmed se Csúty uram Hofman ki ne menjen; de az gyűlés, mivel ma elvégeződik, az diplomát az statusok igen megolvasták, ruminálták és azt semmiképen sem acceptálják, hanem inkább meghalnak szabadságuk mellett, de ha császár az ő szabadságokat megadja és én velem conveniál, készek mindjárt magok atyjokfiát ő felségéhez alábocsátani az diplomának melioráltatásáért, kit denomináltanak is és várják csak a salus conductust

Buquoitól, melyet ha aláhoznak, valamely órában érkeznek vele, azontól postára íltetem az követet és alábocsátom, de úgy hogy az had Újvár alól mindjárt elszálljon; nem különben annál ha így akarják az igasságot követni, az békességet végben vihetjük és az keresztyén vérontást megszüntethetjük. Így értvén kegyelmed ez punctot is, erről is provideáljon kegyelmednek, ha aránzza valami hasznát, de csak úgy indítsa az tractát, ha kiszáll alóla az had, úgy bátor assecurálja mindkét felől egymást ab omni hostilitate, az posta ötöd napra Bécsben felmegyen és az diplomát csak reformálják az 17 conditiók szerént, isten akaratjából elvégezhetünk mindenekeket; ha pedig szabadságokat az statusoknak és az német praesidiumnak be nem vétele, avagy nyakokra való nem adása felől diplomát császár nem ad, nem is kell semmit az tractatusban fáradni. Kegyelmednek mostan csak azt kell tractálni, hogy küldjön salus conductust Buquoi, hadd küldhessék fel az ország követét, addig szálljon ki az vár alól és supersedeáljanak mindkét felől ab omni hostilitate, assecurálhatja kegyelmed, hogy ha az ország szabadságát megadja császár, az diplomát úgy írják, a mint az ország becsületi kívánja, meglészen az békesség, accedálván az mi contentatiónk is etc. melyet ha in effectum vihet kegyelmed, postán az salus conductust küldje sietséggel fel az póstákon bizonyos emberétől. Német had több oda annál immár nem megyen, a ki ott vagyon, én úgy értem bizonyoson. Bene valeat. In Kassa 10. Junij 1621.

Gabriel mpria.

Külsőim: Spectabili ac magnifico comiti domino Stanislao Turzo de Bethlenfalva perpetuo de Scepusio (sth. sth.) nec non arcis et praesidij Újvariensis supremo capitaneo etc. Fideli nobis honorando.

Jegyzet. Az egész levél — a külcímet kivéve — Bethlen Gábor írása. A pecséten Magyarország, Erdély, s Bethlen Gábor czímere az ismeretes: Gabriel dei gratia electus Hungarie etc. rex-féle köríráttal.

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban: Publ. B. Fasc. 35. Nr. 15.)

CCLXXXV.

1621. június 12.

Illustris comes nobis honorande.

Kegyelmed levelét az herczegével együtt 9. Junii vevén az ifjú legénytől az fejedelem intentumát abból világosan ér-

tem, mely hírt ha effectuál szívem szerént örülök rajta, Just Andrástól valamint kegyelmednek megizentem és írtam bizonyoson higgye, azon propositumban perseverálok, és Abafi uram bizonyoson ma indul válogatott jó két ezer lovassal, Révai uramat is ma expediálom, a ki correspondentiát viseljen Abafival, ez jövő pénteken bizonyoson Zsolnánál lesznek és Abafi által minden secretumokról tudósítom kegyelmedet, értesen mindeneket, mostan többet nem írok, hanem egyszóval csak ez egyet: legyen jó reménységben kegyelmed, velünk az isten, bizony megsegít uram bennünket ő felsége. Az herczegnek levelet írtam hasonló characterekkel, kérem igen kegyelmedet, küldje mindjárt meg bizonyos emberétől és írásson maga is neki, ne késsek semmit, jöjjön által és szálljon Budatinhoz, bizonyoson pénteken odaérkezik az mi hadunk is; ha az fejedelem érkezik előbb el, az vármegyének azontúl demandáljon serio kegyelmed, hogy élést elegendőt szerezzenek az hadnak, mind kenyeret, lisztet, sert, zabot, ha kárt vallani nem akarnak; az istenért kérem kegyelmedet jó szerencséjeért viseljen oly industriose gondot erre, a mint az maga dicsíretes természeti ezt magával hozta kegyelmednek, hogy én meg ne csalattassam az herczegre való reménységemben, mert én okvetetlen megindulok hétfőn, az egész vármegyék personaliter insurgálnak mellettem, sohul nem késem, Filek felől megyek; bizony igen bánnám, ha megréfálna az herczeg, mert abból semmi jó nem jönne ki, de csak kegyelmed akarja és sedulo viseljen gondot, elhittem én bizonyoson, hogy meg nem fogyatkozom az fejedelem ki jöveteliben; ha eljő és conjungálhatjuk magunkat, bizonyoson az úristen nekünk adja az győzedelmet, az ellenség minket meg nem vár, hanem által megyen Komáromhoz, nem egyébért csinálta az hidat, melyet ha obtineálhatnánk is, elég győzelem lenne az, hogy ellenségeinket által üthettük, bizony megleszen, én elhittem.

Mindjárt által szállhatnánk Austriában, Morvában, kegyelmed írjon mindjárt nekem az herczeg jövetele felől, ha Lévánál való megegyezésünket difficultálná, noha késedelmesb leszén, és az török respectusára nézve is jobb lenne, ha Lévánál egyezhetnénk meg, de ha előbb nem akarna nálam nélkül jönni, kész leszek Véglekre által költözni, és Sz. Benedekre alá menni és ott Kis-Tapolcsán táján megegyezhetünk, az bányavárosok is redeálnak azontúl.

Palatinust nem akarják agnoscálni soha ennek utána az statusok, és az diplomát sem acceptálják így soha, de ha in meliori forma megadja császár úgy a mint innét in scriptis fogják küldeni, ha salus conductus jó az felmenő elválasztott internuntiusnak, s velünk conveniál, készen lesznek talám az

békességre, de ha elég hadunk leszen, ki által az úristen igaz ítéletiből ezt az fertelmes életű nemzetet meg akarja büntetni, hazánkat megszabadíthatjuk és mindjárt úgy tractálhatunk, a mint mi akarjuk, addig miért kellene gyalázatos békességet tractálnunk, nem látom semmi ratióját, mert elég hadunk leszen bizony, és mihelyt elő megyünk, azontúl által megyen előttünk, és mindjárt kész leszen az tractához fogni, s végben vihetjük mind magunknak és az herczegnek kívánságunk szerint, ha pedig az oda fel való állapot felől bizonyost hallhatunk, hogy az recuperatiojára az alatt elérkeznének császárságnak, hiszem ahhoz accomodálhatjuk magunkat, nulla occasione praetermittenda.

Kegyelmed levelét az estve későn hozta 7. praesen. datas, Liptai Imreh felől való irását, kívánságát és intentumát értvén, im megíratam Bakó Ferencznek, hogy ne ellenkezzék elmeneteliben, és ezután ne veszekedjék véle, csak hogy kegyelmed igen megintse Liptai uramat, hogy se az helynek romlására, se mi ellenünk valamit ne molialjon, mert azt jó néven tőle nem vennők. Gáspár János az vezértől megérkezők; személye szerint is mellém jó bizonyoson.

Miskolcznál vadnak az egri, tömösvári, szolnoki, gyulai, hatvani törökök, ott szállítottam őket, Rima-Szombatnál egyezték meg velük. Bornemisza János 16. sereggel ment az újváriak segítségére. Szécsy az múlt szeredán kiindulván Murányból, az kapun hogy szintén ki megyen volt, egy menykő leesvén, 4 gyalogját ütötte meg, és konyhaszekere előtt 5 lovat, kik mindjárt meghóltanak, egy leányt, azonkívül 15 emberek hullottak le az szelétől, holt számban hevertének széljél. Besztercze felé indult, kinek visszajövetelire én is gondot viselek. Foeliciter valeat. Ex Kassa 12. Junii 1621.

Újvár alatt ma 15. napja, hogy az német vagyon, de az múlt szombaton estig nem lőttek, sánczok sem volt. Csere Györgyöt ma bocsájtottam vissza öt szekér port és 3 szekér kopját küldvén tőle be, 2. Junii nagy harczok volt reggeltől fogva tizenegy órákorig, az egész lovas hadat megfordították volt, által gázoltak, 142 elevent vitték be a' várban, sok veszett el közülök, de az mieink közül is 45 veszett el. Forgácsnak is 14 szolgáját vágták és fogták el, 18 szekér élését vitték be, azt mondják hogy igen vigyáznak utána, nem szintén maga akaratján járhat.

Benevolus

Gabriel mp.

Külczim: Illustri comiti Emerico Thurzo de Betthlenffalva etc.

(Mindvégig a fejedelem sajátkezű írása. Eredetije a gr. Batthyány-féle köpcsényi ltárban.)

CCLXXXVI.

1621. jún. 18.

Illustris comes nobis syncere dilecte.

Kegyelmed levelét nekem jámbor szolgálja megadván, búsulással iratott leveléből discursusát és az ott való állapotot értem, melyből intentumát is valamennyire ex conjecturis gondolom, melyre sok szóval nem szükség felelnem tudván kegyelmednek oly keresztyéni conscientiáját és okosságát, hogy prudenter mindeneket consideratióban vevén, úgy disponálja maga actáit, melyek az nagy istennek tisztességére, hazájának, szerelmes nemzetének mostani nyomorúság alól való felszabadulására, magának becsületes jó hírének nevének nevedezésére vergáljanak. Veszem eszemben, hogy kegyelmed az én írásomon igen megindult volt, és rajta búsulván nekem nehéz szókkal iratott választ, melyre bizony én édes öcsém okot nem adtam, és nem in eum finem irtam kegyelmednek, hogy rajta meginduljon, hanem atyai szeretetből akartam emlékeztetni kegyelmedet azokról, melyek láttatnak mindnyájunknak kötelességét stimulare, méltónak ítélvén azokról hogy szüntelenül megemlékezzünk ez mostani állapotot reformálni, az elébbenit restituálni, ha lehet; én kegyelmedet egy szóval ígével nem fenyegettem levelemben, és meg nem tudom gondolni melyik cikkelyéből hozhatja ki írásomnak kegyelmed ellen való fenyegetődésemet, mert bizony számra írom, egy szót nem írtam a' végre, hogy ilyen írással való resolutiot remélhettem volna, de én ez után békét hagyok annak is, látom az kegyelmed hertelen megindulását az jóra való intésen is; azt én nem tagadom hogy kegyelmed hasznoson sok fáradságával, elméjének törődésével nem segített nagy gondjaimban, mert ha tagadnám, magamat megjegyeztetném és kegyelmedet láttatnám diffamálni, hogy a jóért ingratitude nem et non recompensationem fizetnek, távol legyen, olyan természetem soha nem volt, bizonytságot tehetnek azok az én kegyelmedhez eddig viselt tiszta szívemről, kik sokszor számból sok dicséreteket hallottanak kegyelmed felől, ha igazán akarják recognoscálni. Igaz hogy nekem látatott szolgálni kegyelmed, mert én mellettem segített a' mint íráom sokszor hasznoson, de ha consideráljuk az állapotot, talám nem az én személyemnek kívántatott annyiban az a sok fáradsággal praestalt segítő szolgálat, mint maga hazájának édes nemzetének, kinek szolgálatjára én is omnes meas vires, substantiam, vitam denique adtam, moveáltam vala kegyelmetekhez, nekem egy néhány jó akaróimhoz való

szeretetemért mely én jó intentumomat hogy kegyelmed segítette, talám tartozott vele hazájának és az isten igaz tisztelének ótalmazására tartozó kötelességére nézve. Ugyanis ha kegyelmed s több egy néhány hazájokat igazán szerető urak s fő emberek engemet tanácsokkal fáradságos munkáknak hasznos végben vitelekkel nem segített volna, én csak annyira sem érkeztem volna el az gondviselésben a' mennyire elő mehettünk vala, de ha én idegen legény kegyelmetekhez való igaz szeretetemet ennyiből bizonyítottam meg, hogy mind magam életének periclitálását sok éjjeli nappali testemnek nagy gyötrelmével való fáradságát, onnem substantiam magam országabeli híveimnek vérek hullásával sokaknak halálokkal bepecsételt szolgálatjokat, két esztendőől száz és 150 mély földről számtalan költségekkel való fáradságokat posthabeáltam, és az kegyelmetek javára megmaradására igyekeztem, kit lát és tud az minden titkoknak vizsgáló igaz istene, hogy nem az magam hasznát, hanem az kegyelmetek bátorságos tisztességes de igen szabadságos megmaradására néztem, s annak végben vitelében munkálódtam, ha én ezeket cselekedtem, mennyivel inkább kívántatott de summo jure az kegyelmetek segítő szolgálatja ezeknek effectuálásában, kit hogy az ördögi irigységtől viseltetett, hazájokat igazán nem szerető, magok haszna kereső, isten tisztességének rontására keresztyén anyaszentegyházának extirpálására, felebarátjoknak elvesztésekre igyekező hitekhagyott, tisztességek vesztett némely árulók elbontának, végben vinnünk nem engedék, hanem az ellenséget hozzák nyakunkra, kik mostan minemű istentelen kegyetlenségeket és fertelmeskedéseket exerceálnak, iszonyú annak csak hallása is, az nem én sem kegyelmetek vétke, hanem azoké az árulóké, kik ennek az mostani állapotnak authori, fautori, promotori, kiért az úristen büntesse meg őket, s nekünk adjon győzedelmet ellenek, mely megleszen bizonyosan, csak fogjuk egyenlőképen a' dolgot. Hozzám pedig igaz jó akarójához eddig mutatott tökéletes hűségét és fáradságos szolgálatját kegyelmednek ha én eddig meg nem hálálhattam, igyekezem rajta hogy cum gratiarum actione et sufficienti remuneratione recompensálhassam, isten életemet megtartván, és kegyelmed is ha veszi: szerctettel kérem annak okáért kegyelmedet, én hozzám idegen szívet ne viseljen, hanem inkább mostan fogjon sorio az gondviseléshez, és mutassa s bizonyítsa meg azt, hogy nemcsak az kezdetiben, hanem az közepiben is hazájának ilyen nagy haboktól hanyattató nyomorúlt állapotjában igaz szeretettel igyekezik és akar szolgálni; én édes szerelmes öcsém, én igen jól tudom, és emlékezem az köztünk való kötelességnek punctai-

ról, melynek minden részeinek valamig én fenn állhatok, bizony igaz tökéletességgel akarok megfelelni, kegyelmeteket nemcsak költségemmel, népemmel, hanem vérem hullásával és életem elfogyásával is akarom segíteni, de én is kegyelmetektől hasonló igazságot kívánok, mert az köztünk való kötelesség azt kívánja. Abafi Miklós uramat én Révai Ferencz urammal szép tiz sereggel expedáltam kegyelmed mellé nem fenyegetőzésre, annál inkább kártételre, hanem az kegyelmed szolgálatjára, kinek ordinantiája az, hogy kegyelmedtől függjön, és vele együtt értsen, kit én írásom szerint bizony pünköst hetében megindítottam volna, de kegyelmed maga komornyikjától izené hogy nem javallja az Vágh mellé való küldését, hanem az bányákra; ratioit annak maga tudja kegyelmed, miket arról nekem izent, kit mikoron arra akartam volna fordítani, hozák az Pálfiak oda való érkezéseket, és abban tartozám meg; azonban érkezék a kegyelmed jámbor szolgálja Just András, ki által Trencsén vármegyének defectiója felől tudósíta, az Jagendorfi fejedelem kívánságáról való levelet harmadik napján hozá más jámbor szolgálja kegyelmednek de conjunctione exercitus nostri, így hertelen nem tudtam ennyi felé szakadni.

Szükségesbnek itélvén hogy kegyelmed mellé bocsásam Abafi uramat, mivel értvén az vármegye defectióját, hogy kegyelmed ne periclitáljon miattok, az fejedelem is ha el akar jőni, jöhessen el, és ne vethessen arra, hogy nem volt módja benne, így eleget teszek kegyelmednek tartozó kötelességemnek is, az segítséget is mellénk hozhatjuk; ha hittel tölt ígéretit effectuálni akarja, nagy fundamentomot vetünk reménylő victoriánknek ez egy dologgal. Annak okáért édes öcsém, Abafi uram szép kopjás és lovas puskás seregekkel mind fizetett népen megyen, melyhez kívántatik tulajdon csak az kegyelmed serény gondviselése, mert annélkül semmit az én kapitányom ott végben nem viszen; kérem azért mégis, sőt obtestálok kegyelmedet az egy istenre jó szerencsés állapotjának promotiojára, tegyen háta megé minden privatumokat, ha mik lehetnének is, fogjon az gondviseléshez, industriáját mutassa meg most is, ilyen szép occasiot ne bocsásson ki kezéből, jövődő méltóságos állapotjának elvételére nyisson utat, melyre bizony szintén mostan vagyon ideje, útja, occasioja, kit isten akaratjából nem sok fáradsággal végben vihetünk, csak kegyelmed akarjon, mert megbocsásd édes szép öcsém, ez csak egyedül kegyelmeden áll, ha akarja a Jagendorfi fejedelem kijő és kijöhet, soha úgy semmi utakat be nem vághatnak, ha pedig akadályt akar benne tenni, azt is végben viheti kegyelmed, mert hogy egynehány szóval az ke-

gyelmed discursusát refutáljam az ellenkező akadályok felől:
 1. Az ellenség állapotját, sokaságát, erejét, sérénységét a mi illeti, lehet és elhittem, hogy kegyelmedet úgy informálják azoknak hatalmok felől, hogy minél inkább megrémüljön, és ad fidelitatem imperatoris redeáljon, de ha igaz az egész újvári vitézlő népnek irások, izenetek, conjecturájok, és az elfogott sok rabnak hadoknak számáról való referálások, holott 300 rabjoknál több volt az múlt héten az újváriaknak, tömlőczeitek immár nekik nem találtak s fő embereket is fogtanak el közülök, Forgácsnak is egy deákját de 14 szolgáját egyszersmind.

Azok között egy fő német rab nevenként számlálta elő minden kapitányokat, s alatta kinek mennyi vitézlő nép lehet, és annak relatiójából consignálva küldte generális uram az hadnak kapitányoknak számát, kik ha mind az számlálás szerént vadnak is, az gyalogja 9300. Az lovasa 3300. Ímmár akkor érkezett volt pedig Lichneystander, gróf Slik, és a többi is, kiket Nyárhidhoz szállított mindjárt Buquoy. Magyar pedig ott mind lovas gyalog horvátal együtt 8 avagy 900 az pártos urak háta megett. Dunán túl Colalto in universum 3000. ha lehet együtt Esterhas Miklóssal; de azon az földön való vitézlő rend fejenként minden végházakban Battyáni urammal nagyobb része az nemességnek mely tökéletes hűséggel viseljük magokat hazájokhoz, bizonyoságot tesznek az magok levelei, kiket az gyűlésre bocsájtott atyjokfiától küldtenek, mind nekem s mind az országnak, de az gyűlésre nem érkezvén, nekem praesentálták az leveleket tegnap előtt, Szepsi János, Tallai György beszprimi vice kapitány, Kutasi Mihály cseszneki kapitány vadnak itt követtségben ötven lóval, kik felől bizonyoson írhatom kegyelmednek, hogy fejenként összeesküdtenek az pápai mezőben, melynek paráját includáltam; az követek azt beszélik, hogy mind Pápához gyülekezett az egész vitézlő nép, és az nemességnek is nagy része, Battyáni uramtól dependeálnak, minden kárvallásokat semmin k tartják, csak isten maraszsa meg őket, kiktől bátor tanoltanak volna Trencsén és több hegyközi vármegyék, és az ellenségnek szelétől ne rémültenek volna úgy el, hogy ily gyalázatos defectióra adják magokat; azok torkokban vadnak mind Stiria Austria felől in visceribus, égeti rabolja öli vágja az szegénységet, valahol kiket kaphatnak, de mégis constanter perseverálni igyekeznek az unioban, igazán adának hamar annyi jó nevet az mi végezésinknek. Pálfiával 3 corniet német, s azonkívül lehet talám lovas gyalog 6 avagy 700 nép vele, kikkel Zólyom körül voltanak, és az bányavárosokat hódoltatták. Szécay ment volt az breznobányaiakra,

csak azok az nyomorúlt község sem hajlott el, hanem eleiben mentenek, és megvittanak vele, és noha megfutamtatták szegény községet egy szolgáló ember sem levén köztök, s 73 vágta is le közülök, az várost felprédálta verte Szécsy, az sz. egyházat rettenetesen feltergette evangelicus levén, de mégis nem akarnak engedni, az főbirót és notáriust ide küldték hozzám követsegen, tegnapi napon, jövének és ajánlják magokat ad fidelitatem, kérnek azon, hogy ulciscáljam az ő hűségök mellett szenvedett ártatlanul kiontatott véreket atyjokfiainak, számtalan kárvallásokat. 8 zászlóalja lovas és két zászlóalja fizetett gyalogja volt, az lovasa lehetett 600 de mind fileki, szécséni ott volt, Lipcsére ment, és Pálfiával szemben levén, az múlt kedden késő este jött vissza Murányba, értvén megindulásomat, igen megrettentenek, az végbeliek hazatakarodtanak, omenjek is nem szintén jó szolgál, mert Fileknek 11 öl kőfala az föld bástya mellett fundamentomig leromlott, töltése kidőlt omlott, ittanak az jóság osztó urak benne, lőtetni kezdvén, egy öreg álggyú szakadozott el, kinél öregb nem volt benne. Szécsy hogy kiindult, szintén az kapuján hogy ki megyen volt, egy menykő leesvén őt gyalogját 4 avagy öt lovat ölt meg, egy leányt és 15 legényt holt számban szedtek fel az földről. Mindennyi hada éppen legyen is császárnak, kegyelmed megitélheti, hogy ha Újvárat derekason akarja megszállani, 9000 gyalogot nem hogy máshova való küldésre megszagghatna, de Újvár megszállására sem elég, holott Újvárnak csak 3 bástyáját megszállja is, ad minus kellene mindenikre három három ezer gyalog, és így az tábor őrzésére semmi gyalog nem jutna; tábora őrzésére is kívántatik ad minus 3000 gyalog, mert ha annélkül hagyja az táborn, bizony felabarolhatják az én hadaim, holott nekem magyar lovas hadam ad minus Bornemiszával és Horvát Istvánna öt ezer lovasom vagyon kívül az mezőn, azon kívül az török ki Párkánna vagyon táborban, mindennap egyet csatáznak velök. Hogy abból az hadból kegyelmed ellen hadat küldhessen Buquoi, azt én meg sem gondolom, Pálfiék az ő kevés népekből semmi tehetők azok ellen, kik resistálni akarnak, Morvában had nincsen, a mig Baviariából pedig érkezik, csak akarjon kegyelmetek, tizszer is conjungálhatja az herczeg magát Abafi urammal. Az vármegyének mennyi ezer puskása lehet, és mint resistálhat az mi hadunknak, bizony én gyermek játéknak tartom, csak kegyelmed akarja és csak szállítsa kegyelmed Budatinhoz Abafit, Árva vármegye menjen által az Rownahorán az utat tisztítani, Trencsén vármegye népe a' jobb ki hova hamarébb házához szaladhasson értvén az hajdúságnak elérkezését, de kíváltképen a' kegyel-

med commissioit ha hallják haza oszlások felől, és így az utat az innenső részről szépen és könnyen kitisztíthatják. Túl az herczeg is csak akarjon, nem lehet s nem állhat ennyi föld népe eleiben, bátor öt-hatszáz avagy ezer fizetett gyalog lenne is köztök, hogy mindjárt meg nem futamik, az passust nekik engedik, melyet egy nap s hamarébb is kitisztíthat, és így az conjunctio megleszen; mely meglévén ad minus tizezer válogatott fizetett had együtt ha leszen, gondolja meg kegyelmed szerelmes öcsém, mit nem cselekedhetnék, bizony nem vármegyék és nem valami kajtor had, hanem Buquoi maga jönne eleikben is, egy jó alkalmas helyt választván az viadalnak, 20 avagy 30 napig is megállhatnák az sárt. Attól én nem féltém, hogy Buquoi annak az hadnak eleiben annyit küldhetne, ki árthatna, mert ha hadát megkevesíti, sem itt sem ott dolgát végben nem viheti, hanem szégyent vall. Az istenért kérem kegyelmedet irasson mindjárt az herczegnek, küldje bizonyos emberét hozzá, és hivassa ki, ne késsék immár semmit, hanem ha ki akar jönni, legyen meg, ha nem is, azt is írja bizonyoson meg, ne váraкоzzam reá, mert periculum in mora; az mi mostani dolgunkhoz semmi egyéb nem kell, hanem csak szintén az ő velek való conjunctio, török hadunk igaz elég vagyon, kik Palánk táján egyeznek meg velem, az úristen bizony megáld bennünket, ellenségünk meg nem vár az újvári mezőn.

Elérkezvén az herczeg, melyre dirigálja kegyelmed útját, álljon maga dispositióján, én az én censurámat Abafi uram által kegyelmednek megizentem, hogy hamarébb meg egyezhetnének derekason, azért javallanám Sz.-Keresztre való jövéseket, onnét Korponára, az bányavárosok is azontúl helyekre állanának, mivel vagyon correspondentiájok velem. Én uram innét hétfőn indulok, pénteken Filek alá szállok, de csak az herczeg érkezését érthessem bizonyoson, semmit én Filek alatt tovább nem késem, valamely nap az kegyelmed levele érkezik, más nap azontúl indulok, és késedelem nélkül elő megyek az conjungálásnak helyére bizonyoson, ha szintén addig meg nem vehetném is, hagyok valami népet alatta, ki kapuját betegye, s magam elmegyek, de reményleném talám isten kezünkben adja azokat is az árulókat, mert jó gyalog leszen velem ad minus 7000 mind fizetett. Szeretettel kérem kegyelmedet ez két dologra viseljen gondot: 1. Az herczegnek eljövésére, jöjjön el, ne késsék. 2. Az vármegyének helyére való állatására, és az hadnak élés szerzetésére az vármegyével parancsoljon serio és ugyan keményen kegyelmed mindjárt, mihelyt Abafi uram elérkezik, én bizonyoson hiszem mindjárt lesújtják az pártosságra inducálók fülököt, és hall-

gatnak az szarka fészkekben. Irattam patenset minden vármegyére generaliter, és privatim commissiot, hogy minden rend kegyelmedtől függjön, ahhoz tartsák magokat, a mit mi nevünkkel fog nekik parancsolni, ha szükség leszen, legyenek az levelek kegyelmednél, és akkor megküldözhetni nekik. Talám magának is az herczeggel együtt jönni kegyelmednek nem ártana, mind pro autoritate sua, erga patriam suam quo amore ducitur, mind az embereknek animálásáért igen kívántatnék, de az álljon maga jó akaratján; nekem így tetszenék, ha az herczeg eljő, bizony uram leszünk magyar német török 40 ezeren conscientiose irom ezt kegyelmednek. Ezeket akarám megírnom, és sietséggel választ várnom kegyelmedtől. Az levelek bátorságosb hordozásáért ugyan Kassára kerülni, és nyomomon jönni az póstáknak jobb uram. Bene valeat. Ex castris ad Göncz positis. 18. Junii 1621.

Gabriel mp.

P. Scripta. Ilyésházi uram irt egy levelet nekem, ő kegyelme is kívánja kötelességének felszabadítását tőlem, ő kegyelmének irtam egy czédulát, kiben kegyelmedre igazítom resolutionom derekasb részét, kérem azért kegyelmedet, irasson egy szép admonitoria levelet és kérje intse ő kegyelmét, ez néhány napokat várja ő kegyelme is csendesesen, hiszem Trencsén várából akarátja ellen senki ki nem vonsa ő kegyelmét; én uram circa 5 aut 6. Julii Lévánál lehetek és előbb is annál ha isten reá segít, csak az német had érkezése avagy megtartozása felől érthessek bizonyost, ne féljen ő kegyelme, bizony velünk leszen az úristen, üljön vesztég bátor várában, és ha isten győzedelmet ad ellenséginken, jöjjön akkor elő, ha pedig békességünket vihetjük véghez is, úgyis kegyelmetek leszen az nevezetben in capitulationibus, és nagy tisztességes örökké maradandó jó hírére nevére leszen, kegyelmeteknek jó magok viselések, kik végig megmaradtanak in constantia unionis. Ne gondolkodják kegyelmetek oly reménytelenül ez mostani állapot felől, hogy fegyver által subjugáltassa császár universos status et ordines regni, bizony nem lehet, hanem örömost elveszi az békességet, meglátja és hallja kegyelmetek, mihelyt én az újárú mezőre mehetek, és hiszem, jobb hasznosb dicséretesb leszen a bátorságosb, ha sub armis végezhetünk oly békességet, a mineműt magunk kívánunk, hogysen, mint ily gyalázatosan ejtsék utolsó veszedelmében az emberek magokat etc. Bizony uram nem hinné kegyelmed, s nem hihetné soha, minemű jó kedvvel bátorsággal, de mennyi számú vitézlő nép takarodik elő minden magam re-

ménysége kívül mostan én mellém. Ha pedig ő kegyelme ugyan csak el akarja jó híret, nevét, szabadságát életével együtt veszteni kevés kárának eltávoztatása kedvéért, én erővel innét ő kegyelmét meg nem tarthatom, hitit én fel nem szabadítom, mert bizony ratiója annak az postulatumnak nincsen, de jól meglássa az jó öcsém mit cselekedik, mert ha hitet ad császárnak, azzal Trencsén várában kevés idő múlva bizony meg nem maradhat, én elhittem conscientiájában s jó hírében laedáltatik, mert oly erősségben lakik, melyben minden erejét császárnak megvárhatná, jószága ha elpusztúl, csak isten békességet adjon, meg éppül, ha proscriptiótól fél avagy jószágának eladásától, csak isten az hadakkal elő vigyen bennünket, mindeneket úgy köthetünk és concludálhatunk (ha békességre megyen az dolog) a mint legjobban tudhatjuk, ha pedig békesség által nem, hanem fegyverrel tithetjük ki országunkból őket, úgy annál inkább azután kívánságunk szerint köthetünk, ha pedig országostól deleálhatnak s egy néhányan azonban megmaradhatnak is, akkor azt kérdeném én, mi gyönyörűségek lenne abban azoknak, kik látnák egészen hazájoknak elveszését, hogy nem gondoskodnak arról, hogy bizony azok sem maradnának soha meg szabadságokban, jószágokban, kiről ha napestig discourálnék is mihaszna, holott kegyelmed mindenekről prudentur tud gondolkodni, és Illyés-házi uramat is in fidelitate tudom megmaraszthatja, mert kegyelmedtől vár és hallgat, jobb szerelmes öcsém hát, hogy egy kicsinyt jószágunkban marhánkban szenvedjünk, hogysen mint lelkünkben testünkben. Irjon és intse ő kegyelmét, ha élek bizony uram tiétek akarok valóban lenni a' míg élek.

Post scripta. Levelemet immár megpecsételték vala, ebédhez is ültem vala, érkezék Újvárból két katona, kiket generális uram küldött hozzám levelekkel, 14. Junii reggel indult kapunyitáskor, mégis istennek hála akkor és addig is békével voltanak annyiból, hogy sánczot nem vethetnenek volt, noha igen voltanak rajta, de felette igen vitézül forgódik Horvát István az mezei haddal, kik 2800 lóval vadnak igazán. 13. Junii együtt az törökkel jött elő Horvát István, és igen vitézkedtenek, az egész hadat felültették volt, sok jó rabot fogtanak, Forgács Sigmond secretáriusát is elfogták, ki azt beszéli hogy nem hitték soha az újváriak ily nagy keménységgel való magok viselését, tanácskoznak igen azon, megszállják-e derekasban, avagy mit cselekedjenek, tartván attól, ha az álgyúkat alája viszik, és sánczban vonszák az mezei hadak miatt nagy impedimentumok és remorájok le-

szén, s azonban az derék hadak reájok érkeznek. Bornemisza János kedden érkezett az újvári mezőre, ez Maruson találta hétfőn 10. óra tájban, akkor akart indulni, 10. kopjás serege és hét hajdú sereg volt véle. Török is 2. kopjás sereg. Hogy ezt írom érkezék. Szécsy bocsájtotta ki Muránból szegény Rédei urammal fogott Váradon lakó 300. lovas hajdúnak Csatári János nevű kapitányt, izent tőle, hogy a békességre menjek az conditiók szerént, kéret esket szörnyen az ő szokása szerént hogy sem testének lelkének az német neki nem kell, az sülyben arinában fekszik, igen túrók is a lába azt mondja, fekszik, igen sóhajt, búsul, az brezno-bányaiak igen emberül forgolódtanak, 160. gyalogja volt fizetett a két zászló alatt, 34. ment éppen be, a többi ki elveszett, s ki igen sebes közzülök. Század magával ha vagyon mostan a várban. Mind haza oszlottanak az végekben, értvén az én indulásomat, György uram maga vagyon, felesége éjjel nappal siratja az ura factioját. Hogy ezt is írom, érkezék Bosnyák Tamás levele Filekből, kinek pariját vetetvén, im kegyelmednek küldtem, ígéről ígire így írta maga kezével. Melyből megérti kegyelmed, hogy az békességhez kedvek bizony nem volna, ha oly igen nagy erejekhez biznának, a mint magok és az félelmesek hirdetik; békességet árulók által tractálni nem akarok, de azért arra nekem szorgalmatos gondom volt; ország nevével irtanak Buquoinak levelet egy salvus conductusért, mely mellett egyenesen postákon császárhoz mehessen az ország internuntiusa, azt írja generalis uram, még ki nem küldték Buquoinak, várván az Bornemisza hadának rendelt seregekkel való előmenetelit és érkezését, azután kiküldik az levelet, ha az salvus passus elérkezik, mindjárt póstán alá bocsájtom az internuntiumot, és az ország megmaradását akarom követni, s abban fáradozni igyekezem. Valami nép Pálfiékkal vagyon, azokkal együtt az Osztroczykán által szállottanak, és Dévin alatt vadnak, lehetnek immár 1800. lovas gyalog, Pálfi István, Miklós, Bosnyák és Kohári vadnak vélek, de Bosnyák Filekben jött volt, ki látni való hogy substitutus avagy ordináltott a hogy (sic) hogy engemet exploráljon, minemű intummal legyek az békességhez, s azért írt levelet, mert noha azt írja hogy hír nélkül írta, mindazáltal kisebb dolgot is meg nem mernének próbálni, az német híre s akarátja nélkül; választ iratok neki tisztességesen, mivel ő is úgy tractál minket; így azért, im látja kegyelmed, hogy immár valóban békességes bátorságos állapotja vagyon kegyelmednek, mert Trencsén vármegyéhez ellenség csak közel is nincsen, nem hogy benne volna egyéb az nyomorék nemességnél és parasztságnál, ki bizony meg sem moccan, csak kegyelmed serio

fogja a' dolgot. Ezeket sem akarám eltitkolni kegyelmedtől. Szécsinek 8. szolgáját ölte meg a menykő, nem ötöt, öt lovat, 20. szedtenek fel a földről holt számban, kiknek reménytelen élete, igen kedves szolgája volt egyik kit megölt az kő. Bal-ling János levelét is ezen órában hozák, melynek páriáját in-cludáltam az lengyelek állapotjáról, hogy értsen kegyelmed, csak azért küldtem. Egy fő emberemet bocsájtom lengyel királyhoz, ha akarja és kívánja interponálom magamat az császár és közöttök, s az békességet végben viszem, melyet isten velem levén ha akarok, bizonyoson véghez vihetem.

Külszim : Illustrissimo Comiti domino Emerico Thurzo de Bethlenfalva etc.

(Mindvégig a fejedelem sajátkezű írása. A második utóirat külön le-velen van. Eredetije a gr. Batthyányi-féle köpcsényi ltárban.)

CCLXXXVII.

Göncz, 1621. jún. 20.

Bethlen Gábor Révaynak.

(Révay lt. ; Révay P. és a sz. korona 75. l.)

CCLXXXVIII.

1621. június 21.

Salutem. Palatics uram, azt tudod te, hogy játék az ha-dakozás ? 120 ökröt nem akarsz találtatni Szenderőig, mi ? nem tréfa ez, ország-dolgában, megmaradásában járó dolog ; én azt adom tanácsúl, meglegyen ; engemet csőtörtőkön délig Szen-derőben érjenek az 3 álgýúval, mert bizony nem leszen jól az dolog. Az kassai gyalog el ne maradjon, eljőjjén együtt az várasok gyalogival. Tornában küldött 20 gyalog helyében ad-jon másokat Kátai Ferencz és azokat vigyék helyekre. Ber-zeviczi uram el nem jöve ; én jó reggel indulok, holnap Inán-cson hálók az Hernád mellett, szerdán ha isten engedi, Szen-derőn ; dirigálja úgy útját, ha holnap el nem érne, szeredán csak egyenesen Szenderőben jőjjén, bátorsággal jöhet. Zmeskál uramnak asztalára minden óra 75 forintot adjatok, 12 köből

buzát, 20 köből zabot, egy hordó bort. Ex Göncz most estve 8 órakor die 21. Junii 1621.

Gabriel mp.

Kivül a fejedelem kezével : Ez két levelet két vármegyének bizonyos embertől sietséggel küldd meg, ki választ hozzon rá, sieszenek.

Más kézzel : Ao 1621 die 22. Junii matutina hora exhibitae. Solutio domini Zmeskál incipitur a 21. Junii Anni 1621.

Külsőm : Egregio Johanni Palatice camerae nostrae Scepusiensis consiliario etc. fidei nobis dilecto.

(A levél a fejedelem írása.)

(Eredetije a m. k. kam. levéltárban.)

OCLXXXIX.

1621. június 22.

Gabriel, dei gratia electus Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniae etc. rex, Transylvaniae princeps et Siculorum comes etc.

Generosi, fideles nobis dilecti. Salutem et gratiam. Hűségteknek hagyjuk s parancsoljuk is igen serio, valamennyi magyar sisak készen vagyon az czeikházban, mindazokat küldten küldje utánunk Szikszóban, minden halogatás nélkül, hogy még ott érjenek velek. Secus non facturi. Datum in castris nostris ad pontes Halmenses positas (igy) die 22. Junii Anno Domini 1621.

Gabriel mp.

Kivül más kézzel : Exhib. 24. Junii 1621. De galeis Hungaris deque duobus thoratibus ferreis pro Suae Majestatis usu quamprimum transmittendis.

Külsőm : Generosis N. N. camerae nostrae Scepusiensis consiliariis etc. Fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije a m. k. kam. levéltárban.)

COXC.

1621. június 27.

Gabriel dei gratia electus Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Slavoniae etc. rex, Transylvaniae princeps et Siculorum comes etc.

Illustris comes, fidelis syncere nobis dilecte et compater honorande. Salutem et continua benignitatis nostrae incrementa. Akaránk kegyelmednek ez levelünk által tudtára adnunk, mostani állapotunk miben legyen, jelentvén, hogy im tegnapi napon ide érkezünk hadainkkal Rimaszombathoz, reménységünk fölött oly szép táborunk vagyunk csak immáron is, hogyha megírnók is kegyelmednek, de különben el nem hihetné, hanemha maga szemével látná; holnap pedig az erdélyi hadak is mind lovag gyalog ide érkezik és megegyeznek mivelünk. Mi eddig is innen előbb vittük volna táborunkat, de azonban érkezék Bosnyák Tamásnak egynehány rendbeli levele, kiből erősen ajánlja magát az békességnek véghez való vitelére, melyről vagyunk egy hete hogy kezdett nekünk irogatni, kinek noha semmit sem hihetünk, mindazáltal hogy nyilvánban kitessék azzal is az szent békességhez szívünkben beoltatott synceritásunk, és hogy mi rajtunk ez aránt se múlték az dolog, holnapi napon tíz órakor magával szemben leszünk, ezen órában Korlát Istvánt zálagúl felküldvén Filekben, megértjük tőle mit mond, és minemő modalításokat fogja proponálni az békességnek végben vitelének: ki ha helyes leszen, készek vagyunk most is az szent békesség continuálására és acceptálására; noha nekünk is az nagy istennek szentes segedelméből annyi hadunk leszen, és érkezik naponként, mely ez országnak és szegény hazánkknak folszabadítására elégségesek lehetünk. Itt megértvén Bosnyáknak előhozandó dolgait, semmit sem késünk, hanem igyenesen Filek alá megyünk, az hová az pártosoknak hadai, kik mindenestől fogva nem többek három ezernél, szállottanak, és az úristen velünk lévén, ha megvárnak bennünket, megvásárlunk vélek, ha pedig elől állanak, így is gondunk leszen reájok, hogy könnyen el ne mehessenek előlünk. Az vármegyék is personáliter mindennap bejönnek táborunkban, annyira hogy mind nehéz mind könnyű hadunk elegendendő vagyunk. Eddig is kívántuk érteni és írni kegyelmednek valami örvendeztető hírét, az jagendorffi herczegnek érkezése felől, hogy tudnia illik ha jönné avagy miben legyen állapotja. Kegyelmed tudósítson gyakran és mentől hamarább minket, mit remélhesünk felőle; isten kihozván ő nagyságát, az elébbeni ordinantiánk szerint nem kívántatik Kőrmeczeze mennie, mivel ott semmi hadai

nincsenek se császárnak se az pártosoknak, hanem valamenyien onnan alól ide bocsátattanak, és az kik itt is gyülekeztenek, azok mind itt vadnak Filek táján; erre való képest menjen Bajmócra onnan Hendlovára és vagy Szent Köröszt-nél avagy Lévánál megegyezhetünk egymással. Ezen órában érkezének Egerből az passának hírmondó szolgálai, levelével együtt, kibén adatik tudunkra, hogy az mi postánk Demién Ferencz egy csauzzal beérkezett Egré az portáról, és még ma itt leszen nálunk, ott is az mellénk rendöltetett török hadak mind megindúltanak és sietséggel hozzánk jönnek. Kegyel-med édes öcsém az jagendorffi herczegnek állapotjáról igen hamar valami bizonyos hírekkel értesen bennünket, és az oda való kegyelmetek conditiójáról is, érthesünk minden jókat kegyelmetek felől, kiknek mi is örvendezhetnénk. In reliquo fidelitati vestrae benigne propensi manentes, eidemque cuncta felicia optantes. Datum in castris nostris ad Rýma-Zombatt positis die 27. Junii. Anno MDCXXI.

Abafi uram felől elmenetele után semmit nem hallottam, kin eleget búsulok, eddig két-három levele által is tudósítani kellett volna állapotja menetele felől, mint visölje magát kegyelmed szolgálatjára Abafi uram örömet érteném. Sietséggel tudósítson kegyelmed kérem bizonyoson az állapot felől, ezen a héten isten velem levén megszabadítom az bányák és Zólyom felől való passusokat. 20 ezer tatár jó.

Gabriel mp.

Külsőm: Illustri Comiti Emerico Thurzo de Betthlenffalva etc.

(Az utóirat a fejedelem sajátkezű írása. — Eredotije a gr. Batthyányi-féle köpcsényi levéltárban.)

CCXCI.

1621. június 27.

Gabriel dei gratia sat.

Generosi sat.

Turzó Imre uramnak és Abaffi Miklósnak expedíaltatunk valami leveleket, melyeket kegyelmetek kezében küldöttünk. Hadgyuk azért és igen serio parancsoljuk is, ez levelünket revén, mindgyárást azokat az mi levelünket egy ember-séges kamaránk postájától, pénzes postára ültetvén igen sietséggel küldgye meg mind Thurzó Imrének s mind Abaffi Miklósnak, kinek igen szorgalmatosan meghadgya, hogy az mi levelünket megadván, mind gróf uramtól és mind Abaffitól

az mi írásunkra levél által is választ hozzon, de affelett minden állapotjoknak mint s hogy vadnak mindeneket maga meg ocuálván szorgalmatosan végére menjen és annak is, az jagendorffi herczeg hada elérkezett-e avagy még nem, bizonyosok-e meneteliben és mikorra várják. Ezenkívül egyéb dolgoknak is voltaképpen végére menjen, honnan megtérvén ugyanazon camara postáját küldgye az válaszszaal táborunkban utánunk, valahul akkor leszünk, tudhassunk magunk minden oda való állapotjoknak magától bizonyosan végére menni. Secus non facturus. Quibus de caetero benigne propensi manemus. Datum ex castris nostris ad Putthnok positis die 27 junii Anno domini 1621.

Az csizmadiánknak, nyergesűnknek minden műszere elmaradt az árulóknak, kik nem mivelhetnek és annélkül nem lehetünk, fogadjanak egy szekerecskét Szenderőig alája és az udvarbíró onnét küldje Rimaszombatban az egyet-mást, kegyelmek serio parancsolja meg neki.

Gabriel mp.

(Az utóírás Bethlen saját kézírata.)

Külcsm: Generosis Camerae Scepusiensis Consiliariis etc.

(Eredetije a m. kir. országos levéltárban.)

CCXCII.

1621. június 27.

Gabriel dei gratia stb.

Generose stb. Salutem stb. Az lövő szerszámokkal, az mely csigához való öreg kötelet adtanak volt az czeikházból az az úton az sok emelgetéssel megszakadott szintén ketté, holott azért semmiképen nem lehetnek a pattantyúsok anélkül; hadjuk azért és parancsoljuk hűségteknek hogy minden késedelem nélkül az czeykházból most olyast küldjön ide, avagy ha ott nem találtnék hasonló hozzá, csináltasson igen hertelen egyet; ne essék fogyatkozás dolgunkban. De coetero etc. Datum in castris nostris ad Puttnok positis 27. Junii 1621.

Gabriel mp.

Külcsm: Generosis N. camerae nostrae Scepusiensis consiliariis etc. fidelibus stb.

Kivül: Exhibit. 28. Junii Ao 1621, hora 6 vespertina.

Elküldöztük innen az kötelet.

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban. Újabb lymbus.)

CCXCIII.

Rima-Szombat 1621. júl. 2.

Bethlen Gábor tábori rendelete.

(Székely Hirlap, 1869. 100. 102. 106. — 1870. 22. 23.)

CCXCIV.

1621. július 3.

Salutem. Bosnyákokt küldtük gondviselések alá, kit hogy igen jó őrizet alatt tartassatok, vasat veretvén lábaira, semmi féle pápista embert mellé beszélleni nem engedvén. Ott nem szükség tovább tartani, hanem 4 avagy 5 nap és jó gondviselés alatt Zakmárban küldjétek, onnét vigyék Munkácsban Ballingh János gondviselése alatt; de igaz és jó gyalogokat 20 rendöljetekek melléje szekerekken Zakmárig. Ex Castris ad Rima Szombat positis 3 Julii Anno 1621.

Gabriel mp.

Hogy inkább elhigyjék irástokat az kapitányok ez dolog felől, ezen czédulácskát includáljátok leveletekben.

Balling uram, fejedet életedet ha szereted, úgy őrizd Bosnyákokt, hogy el ne szaladjon.

Kún László uram, kegyelmed mindjárt Munkácsban küldje jó gondviselés alatt.

Kivül: Paria literarum Suae Majestatis ad Consiliarios camerae Scepusiensis datarum.

(Egykorú másolat a m. k. kam. levéltárban.)

CCXCV.

Szécsény, 1621. júl. 10.

Bethlen Gábor nejének, Károlyi Zsuzsánnának.

(Eredetije az erdélyi Múzeumban. Tört. Tár. 1879. II. 7.)

CCXCVI.

Gyarmat, 1621. júl. 11.

Bethlen Gábor, nejének, Károlyi Zsuzsánnának.

(Ered. Erd. Múzeum. — Tört. Tár. 1879. II. f.)

CCXCVII.

Gyarmath, 1621. júl. 11.

Bethlen G. Bethlen Istvánnak.

(Dózsa cs. ltára, Tört. Tár IV. 217—219.)

CCXCVIII.

Gyarmath, 1621. júl. 11.

Bethlen Gábor Sárosvármegyének.

(Székely S. gy. Erd. Tört. Ad. III. 344—5. l.)

CCXCIX.

Gács, 1621. júl. 18.

Bethlen G. a kizlár agának.

(Tör. Magy. Á.-Okmtár IV. 296. l.)

CCC.

1621. júl. 21.

Gabriel dei gratia stb.

Reverendi et strenui salutem. Fejedelmi szokott kegyelmességönből akaránk meginteni benneteket. Nyilván vagy onálatok Szent Benedek tinektek nem ösötektől maradott házatok, hanem országé. Azokáért intönk kegyelmesen benneteket, noha ezzel sem tartoznánk, vegyétek eszetekben magatokat, az ország házát resignáljátok, magatok az homagium fidelitatis praestáljátok, melyet ha cselekeztek mindjárást, jó: ha hol pedig halogatni akarjátok és engedetleneknek láttattok lenni bizonyosok legyetek benne, hátra nem hagyunk, hadainkat küldjük álgyuinkkal reátok és az kastélt megvétetvén magatokat egy lábik kedvezés nélkül, szablyára hanyatjuk. De ha

resipiskaltok és az homagium fidelitatis praestaltjátok, királyi kedelmességünket várhatjátok magatokra érette. Erről minden késedelem nélkül választ várunk mingyárást. Datum ex castris nostris ad Újvár positis die 21 Julii anno 1621.

És az ország végezése szerint való fizetéstek meglészen, liberum religionis exercitium habebunt, et liberum usum ubique m. p.

Gabriel.

Külsőm: Reverendissimo et strenuis Mathiae Senkwicj canonico, castellanis et provisoris, caeterisque cujusvis status et editionis officiique hominibus ac militibus in castro Sent Benedikiensi existentibus nobis etc.

(Egykorú másolat az esztergomi primási levéltárban caps. 13. eccl. fasc. 3. nro 16.)

CCCCI.

1621. júl. 21.

Gabriel dei gratia electus Hungariae etc. rex, etc.

Generosi fideles nobis dilecti. Salutem et gratiam nostram. Széchy György uramnak az puthnoki és enyiczkei jószágait kezében akarván kegyelmességünkből bocsátani, hűségteknek hadgyuk és parancsoljuk, hogy ezeket az jószágokat bocsássa kezében. Az mi az puthnoki kastélyunk állapotját illeti, azt mi neki meg nem attuk, hanem ott levő mostani kapitányunk, valami az ott való praesidiumnak és helynek gondviseléséhez illik, mindenekben ahoz tartsa magát, az mint ez ideig tartotta és az szerént viseljen mi számunkra gondot. Secus non facturi Datum ex castris ad Érsek-Ujvár positis, die 21 Julii, anno domini 1621.

Gabriel mp.

Hűlsőm: Generosis N. et N. camerae nostrae Scepusiensis consiliarijs et fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije a m. k. orsz. ltárban; uj lymbus.)

CCCII.

Jaszómezeje, 1621. júl. 26.

Bethlen Gábor nejéhez, Károlyi Zsuzsánnához.

(Ered. Erd. Múzeum. — Történelmi Tár, 1879. II. f.)

CCCIII.

K. n. 1621. aug. eleje.

Bethlen a budai basához.

(Tör. Magy. Államokmánytár. IV. 296.)

CCCIV.

N.-Szombat, 1621. aug. 7.

Bethlen G. a nagyvezérnek.

(Tör. Magy. Á. okm., IV. 302.)

CCCV.

Szencz, 1621. aug. 7.

Bethlen utasítása Tholdalaghy M.-hoz.

(Tör. Magy. Á. Okmánytár IV. 307.)

CCCVI.

Szent-György, 1621. aug. 17.

Bethlen G. nejének, Károlyi Zsuzsánnának.

(Ered. Erd. Múzeum. Tört. Tár. 1879. II. f.)

CCCVII.

1621. aug. 21.

Gabriel dei gratia electus Hungariae etc. rex etc.

Egregii fideles nobis dilecti. Salutem et gratiam nostram. Böcsülletes hívünk és tanácsunk Alaghy Menyhárt

uram, hűséges szolgálatját és mellettünk való forgolódását megtekintvén, az tizenhat forintos adóból újobban altera vice deputáltunk volt ő kegyelmének ötszáz magyar forintot, melyre, hogy számadásból hűségtek kiexcidálja, demandáltunk is volt, de hogy ez az clausula ott nem volt: *másodszor*, avagy *újobban*, arra az mandatumunkra, kit in specie minénkünk producált, semmit nem cselekedtetek. Hadgyuk azért s parancsoljuk is az megnevezett tizenhat forintos taxából ez mi levelünk vővén, az ötszáz forintot kegyelmetek deputáljon ki, több mandatumonkat arra nem várván. Secus non facturi. Praesentibus pro sui expeditione reseruatis. Quibus de caetero benigne propensi manemus. Datum ex castris nostris ad Posonium positis, die 21. Augusti, anno domini 1621.

Gabriel mp.

Külsőim: Egregijs N. N. dicatoribus comitatum Abauywarriensis et Zempliniensis, fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban; uj lymbus.)

CCCVIII.

Pozsony, 1621. szept. 2.

Bethlen Gábor Nagy-Szombat városához.

(Pesty: Delejtű III. 220.)

CCCIX.

Pozsony, 1621. sept. 4.

Bethlen G. Nagy-Szombat városához.

(Pesty: Delejtű III. 220.)

CCCX.

Szencz, 1621. szept. 7.

Bethlen G. Nagy-Szombat városához.

(Pesty: Delejtű III. 220.)

CCCXI.

1621. szept. 11.

Gabriel stb.

Generosi stb.

Mivelhogy ez mostani hazánknak közönséges javára és megmaradására nevezendő bellica expeditiokból Banffy Nagy-Mihály Ferencz absentálta magát, ilyen czégéres vétkeért és cselekedeteért nem akarjuk büntetlen hadni. Annak okáért hűségteknek hagyjuk és serio parancsoljuk is valamenni jószága Zemplén és Ungvármegyében vagyon, akarmi névvel neveztesenek azok mindeneket elsőben mi számunkra confiscáltatván, annakutanna per manus adja Darholcz Ferencznek arra rendeltetett és bocsátott emberének, mivel mi minden jószágát hűséges szolgálatjának tekinteteért neki conferaltuk és adtuk in perpetuum. Secus non facturus. Eisdem in reliquo benigne propensi manemus. Datum ex castris nostris ad oppidum Sencz positus die 11 Septembris 1621.

Ugy foglalják el, ha mostani parancsolatunkra mindjárt hozzánk fel nem jönne, kire magad is kényszerítsed.

Gabriel m. p.

(Az utóirat Bethlen kézírata.)

Külczim: Generosis Andreae Berzeviczy et Joanni Palaticz camerae nostrae Scepusiensis consiliariis etc. Fidelibus nobis dilectis.

(Eredetiye a m. kir. országos levéltárban.)

CCCXII.

Királyfalva, 1621. szept. 14.

Bethlen Gábor nejének, Károlyi Zsuzsánnának.

(Ered. Erd. Múzeum. Tört. Tár 1879. II. f.)

CCCXIII.

Szencz, 1621. szept. 21.

Bethlen Kassai J. és Fráter J. ügyében kiadott menlevele.

(Sárosp. F. 1862. 451.)

CCCXIV.

Szencz, 1621. szept. 21.

Bethlen Gábor Nagy-Szombat városának.

(Pesty : Delejtű 1860. 31. sz.)

CCCXV.

1621. szept. 24.

Gabriel dei gratia stb.

Spectabilis stb.

Kegyelmed mi tőlünk egy holnapra kéredzván házához, igen elfeledkezék fogadásáról, mert immár az egy holnap szintén eltelik, de még is semmi hírt az kegyelmed jöveteli felől nem hallunk. Ha pedig valamikor most kívántatnék egyszer igen szükségesképpen kegyelmednek itt személyünk mellett való létele, mert immár isten akaratjából az szent békességnek tractájához ez jövő hétfőn hozzá fognak mind az két részről való commissarius urak kezdeni, mely miképpen continuáltassék igen kívántatik, hogy kegyelmed is értse s tudja. Kegyelmed azért tovább ne késsék és ígéretiről el ne felelkezék, hanem siessen mentől hamarébb kegyelmed valahol személyünket érni lenni, táborunkban jöni. Valeat nec secus faciat. De caetero eidem gratia nostra regia benigne propensi manemus. Datum ex castris nostris ad Tyrnaviam positis die 24. Septembris 1621.

Szécsy uram igen cavillal mostanában, kegyedelmedre mutat, hogy kegyelmeddel jön fel, kiben tudom semmi nem kél, mindazáltal próbálja meg kegyelmed, írjon izenjen neki jöjjön fel, ne temporizáljon, és ne procrastináljon, jöjjön fel kegyelmeddel, ha az gyalázatot suspiciót magáról elakarja vetni, ha hol fel nem jó, bizonyosan elhiheti hogy kárát vallja, valamikor leszen. Maga se késsék semmit kegyelmed, jöjjön fel, mert ha jól gondolkodik az állapatról, nem incumbal senkinek ugy az mostani tractanak condicioira való vigyázás mint kegyelmednek. Sapienti satis etc.

Gabriel m. p.

Strucz Ferencz és Moricz Márton Bécsben vadnak, ott látta az mult kedden az én emberem. Béki Mátyásnak a mi marhái kegyelmednél vadnak ha az várat megadják adassa meg neki, mivel ugy vagyon az végzés, hogy mindeneket megadják, valakinek marháját valaki elvitte.

Külső: Spect. ac magn. domino Georgio Rakoczy de Felső-Vadász stb.

Cito, citissime.

(Az utóiratok Bethlen kéziratai.)

Kívül a pecsét alatt: Posta Tamás ezt a levelet, Rákóczi uram ő nagyságának szóló, mindgyárt Tölkibányára vigyék, onnét az udvarbíró nagy sietséggel vitten vigye Gönczfő fele.

(Eredetije a m. kir. orsz. levéltárban.)

CCCXVI.

Korlátkő, 1621. szept. 26.

Bethlen a n.-szombatiakhoz.

(Sárosp. F., 1862. 451. l.)

CCCXVII.

Szakolcza, 1621. szept. 29.

Bethlen Gábor Nagy-Szombat városának.

(Pesty: Delejtű 1860. 31. sz.)

CCCXVIII.

1621. okt. 1.

Gabriel dei gratia electus Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Slavoniae etc. rex, Transylvaniae princeps ac Sicularum comes.

Magnifice et generose, fideles syncere nobis dilecti salutem et gratiam nostram. Az ott Kassán való kamaránkon levő egyik tanácsnak és gondviselőnek, az nemzeti Berzevichey Andrásnak történt halálát értvén, mivel Palatics is betegeskedő erőtlen ember, ott pedig az gondviselés sok és szüntelen, hogy fogatkozás az gondviselésből ne essék, akarván mentül hamarébb az Berzevichey helyében való gondviselésről provideálni, Rákóczy János és Golopi Dóczi Ferencz felől gondolkodtunk, melyek közül noha az mint nekünk commendáltak, hogy mind jó egészséges, mind pedig jó gondviselő, industriosus, eszes, okos ember, Dóczi Ferencz láttatnék alkalmasnak. Mindazáltal mind az kamarán levő sok és nagy

dolgokra való vigyázások s gondviselések tudására is, mind pedig ahhoz képest mindeniknek minden állapotja és az tisztre való elégsége nagyobb ismeretire kegyelmeknek lehetvén, hogy nem minekünk: im mi mindeniknek egy-egy levelünkben parancsolván az dolog felől, kegyelmek kezeiben küldtük. Intjük azért kegyelmeket, sőt serio hagyjuk s parancsoljuk is, hogy ez dologról in commune igen diligenter consultálván, az melyiket ez tisztre jobbnak s alkatatosabbnak és mind egy s mind másképen elégségesnek ítéli, az mi parancsolatunkat annak exhibálván, adja mindenképen eleiben, hogy abban az tisztben eleitül fogván nagy emberek forogván, azt magoknak egymás előtt kívánták s ő neki is ez böcsületes és előmenetelire lévén, az tisztben kegyelmek solemniter vigye és állassa be. Ha pedig ő magát mentegezné és az szolgálattól vonogatná is, de mi, hogy az olyan tiszt és állapot vál-cáljon, kiből mind minekünk s mind az országnak nagy kára következne, semmiképen szenvedni nem akarván, kegyelmek mi nevünkkel ugyan imponálja a tisztet, és a szorgalmatos gondviselésre megintvén, valamit maga industriáját és hasznos szolgáltatját ezután megmutatja, az mi királyi kegyelmességünket is úgy offerálhatja kegyelmek neki és abban érdeméhez képest való meg nem fogyatkozásával biztathatja, melyet mi is az szerint nem akarunk tőle megvonni. Esék az is bizonyoson értésünkre, hogy ez elmúlt napokban négyen az ott Kassán levő főrend rabjaink közül az fogságból kiszabadulván, egy némely ötvösinas mutatván meg nekik mind a helyt, a hol kimenének s mind egyéb szabadulásokra való alkalmatosságokat szolgáltatván, már ugyan alkalmasint el is mentenek volt, kiket noha azután feltaláltatván kegyelmek, visszahozatott az fogságnak helyére: mindazáltal ezt is serio hagyjuk kegyelmeknek, ezután oly állapattal tartassa és őriztesse az rabokat, hogy minket az vigyázatlanság miatt azokban lehető kártól mindenképen megoltalmazzon; és az ötvösinas dolgát is törvény szerint megláttatni el nem mulatván, a mit az törvény hoz, azt exequáltassa is. Secus non facturi. Quibus de coetero regia nostra gratia benigne propensi manemus. Datum ex castris nostris ad oppidum Strasnica positus, die 1. Octobris Anno 1621.

Gabriel m. p.

Alább Bethlen Gábor kezével: Jákófi ha nem hazud, bizonyosan írja, hogy 25. Septembris megadták Fileket és fejenként megesküdtek hűségünkre, szekerekért küldetett volt akkor harmadnapa, vihet eleget, kiből kiköltöztesse őket, mely ha így nagyon, az Murány ellen való igyekezetét talám hagyja

el kegyelmetek, mivel az vármegyék hadával nem látom hogy semmit in effectum vihessen kegyelmetek; így lévén azért az dolog, az vármegyék hadát siettesse mellénk jönni. Nyári uram is elkésék, kit jó néven tőle nem vehetünk; kegyelmetek intse, ne mulasson, siessen feljönni hozzánk, az vármegyék generallisságát magára vevé fel s otthon hever az szolgálat előtt, ő kegyelméhez nem illenék, jöjjen tisztiben.

Prini Ferencz uram kegyelmednek 300 frt költséget hagyunk Rákóczy uramnak segítségül hogy adjon.

Kivül Perényi írása: Anno 1622. (igy) 6 die Octobris hozák az ő fetségé levelét nagyidai házamhoz.

Külczim: Magnifico et generoso Francisco de Perény partium regni nostri Hungariae superiorum pro tempore generali substituto, comiti comitatus Abaújváriensis et Hieroslav Zmeskál de Domano-vetz, consiliaris nostris etc. Fidelibus nobis syncere dilectis.

(Eredetije a m. kir. orsz. levéltárban.)

CCCXIX.

Strasnicza, 1621. okt. 8.

Bethlen G. Révay Péternek.

(Révay ltár, Révay és a sz. korona. 84. l.)

CCCXX.

1621. okt. 5.

Gabriel electus Hungariae stb. rex. stb.

Illustris et magnifice fidelis nobis sincere dilecte. Salu-tem stb. Ezelőtt mintegy két órával érkezvén ide táborunkban egy magyar legény egy trombitással együtt kegyelmednek szóló levéllel, mi az levelet elkéretvén, meg is olvastuk, melyet kegyelmednek ez levelünkben includálva meg is küldöttünk. Eszében veheti abból is kegyelmed, minemű nagy hátramara-dást és akadályt szerzett az kegyelmetek késedelmes indulása, melynek az mi tetszésünkben nem kell vala lenni; holott ezen levélből látjuk, hogy az kegyelmed bátorságos menésére arról az félről is gondviselés volt. Mindazáltal immár az dolgok ennyiben lévén, kegyelmedet intjük, maturálja úgy útját, hogy érkezhessék in tempore az hova kegyelmeteknek menni kíván-tatik, hogy az kegyelmetek késedelme miatt ilyen nagy dol-gokban ennél is nagyobb fogyatkozás ne essék. Noha pedig látjuk ezen levélből, hogy kívánságok az más félről az volna,

hogy az tractatusnak helye transferáltatnék; de nekünk, hogy az egyszer elvégezett helyről kegyelmek másuva menjen, semmiképpen nem tetszik, holott az császár assecuratoriájában is nem más hely, hanem Robuspurgh vagy on specificie declarálva. Kegyelmed azért annak az secretariusnak is egyéb okok között mind ezeket declarálhatja, az ki kegyelmedet ez dolog végett ott várja és resolválhatja is ad extremum magát az hely megváltoztatása felől. Ezen levélből értjük azt is, panaszkodnának azon, hogy az tractatusnak helye táján rablott volna szinte az mi hadunk, melyet talán coram is kegyelmeknek obiiiciálni fognak, melyből kegyelmek bizonyoson resolválhatja magát, hogy abban az dologban semmi nincsen, mert nemhogy szinte az tractatusnak helye fele, de még az Morván által is senki az mi hadunkból eddig nem ment, annál inkább azon az circuluson belől, melyet az mi assecuratoriánk comprehendal, hanem az Morván innét mentek fel ez előtt harmadnappal bizonyos számú hadaink Olomucz felé, (*Ide Bethlen kezével bejegyezve: Az lovas is több nem volt 450 lovasnál, oly bizonynyal higgye kegyelmek, mint levélünket olvassa, hogy ez óráig egy lovasunk is az vizen által nem volt. Olomuczról 2 mély földön voltanak*), kik előtt Tepey Kovácsi Péter volt és Holissou nevű (*B. G. kezével közbeszúrva: kerített*) várost, mindaz várával együtt ostrommal megvévén, felverték és Holin nevű város táján mintegy (*B. G. e két utóbbi szót kihuzta s helyébe ezt írta: mellett, Kremsertől fél mélyföld*) harmadfél-száz gyalogot és ötven lovas találtak elől, az kiket mind le is vágta. Így azért az mint az raboktól az kiket előnkben hoztak, bizonyoson végére mentünk, nem is az tractatusnak helye felé voltak az mi hadaink; mivel Holissou, Holin és Kremzer nevű városokig lévén, ezek az helyek Niclispurghoz ki tiz, ki tizenegy mélyföld is, Robuspurghoz pedig egyik sem közel kilencz mélyföldnél. Mely dolgokat pro maiori confirmatione egy ifju legény Gabriel Rexrada, az ki cardinál szolgája volt és egy pap holissoui parochus Petrus Simonides nevű, az kiket mi előnkben rabul hoztak, s e szerint bizonyitnak. Kegyelmek azért ez dologból való obiectumokat ez szerint diluálhatja és bizonyos is lehet benne, hogy az mint eddig, ez után is szorgalmatos gondunk leszen azoknak az helyeknek megőriztetésére. Egyéb dologból is kegyelmed mindenben cselekedjék így az mint kívántatik és minket mindenek feltől mentől gyakrabban tudósítson. Bene valeat. Cui de cetero regia nostra gratia benigne propensi manemus. Datum ex castris ad oppidum Veszelye positis 5. die Octobris anno 1621.

Gabriel mpria.

Utóirat Bethlen G. kezével: Hozasson kegyelmed Bécsből avagy valamely várasból énnekem egy szép szürke kalapos süveget biberhórt (Biberhaar = hódáször), mentől szebb, vékonb találtatik; igen öreg avagy bő legyen, mivel az én fejem nagy. Küldje meg mihelt hoznak, az árát megadatom.

Az Trencsén vármegye díctora hozott 900 frtot ide, 400-at mondja, kegyelmednek adott, kit jól cselekedett. Ha úgy vagyon az, többit is naponkint megszerzik, azt mondják.

Külső: Illustri et magnifico comiti Emerico Thurzo de Bethlenfa lva stb.

(Eredetije a köpcsényi levéltárban.)

CCCXXI.

1621. okt. 10.

Gabriel dei gratia electus Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Slavoniae etc. rex, Transylvaniae princeps ac Siculo-rum comes.

Illustris et magnifice comes fidelis nobis syncere dilecte. Salutem et gratiam nostram. Az kegyelmed Rauenspurgból nekünk írt leveleit megadván az kegyelmed jámbor szolgája Just András, hogy kegyelmed az császár hadainak állapotjok felől bennünket voltaképen tudósít, azt igen kegyelmesen vesszük kegyelmedtől és kegyelmednek ebbéli jó industriáját is igen dicsírkük, holott az mit kegyelmed maga szemeivel látott, és jó ítéletivel megítélt, annak ugyan nagy dologgal kellett volna másképen végére mennünk, és rajtok való valami győzelelemnél is nagyobbra böcsülhetjük ezt az kegyelmed maga szemeivel látott felőlök való informatióját, melyhez képest mi is inkább hozzá tudjuk az ellenek való vigyázásra magunkat szánunk. Az kegyelmetek Rauenspurgban való alkalmatlan megmaradása és Niclspurgban való menése felől ez előtt való levelünkben búségesen informáltuk kegyelmedet. Melyből minden akarunkat kegyelmed megérthette, és eddig arról eléggé informatus is, ehhez képest mostan nem ítéljük szükségesnek, hogy arról kegyelmednek írjunk, hanem ezen intjük szeretettel kegyelmedet, hogy semmi alkalmatosságot nem praetermittálván, minden dolgok felől minket igen gyakorta tudósítson. Cui de cetero gratia nostra regia bene affecti manemus, Datum ex castris nostris ad oppidum marchionatus Moraviae, Veszelye positis, die 10. Octobris. Anno 1621.

A fejedelem sajátkezű irásával: Galaczból érkezék embere az herczegnek, heted napja indulásának, Fridericus leve-

leít és egyebeket hozta, bizonynyal irták és izenték, hogy Manczföld profligálta ujabban az bavarus hadat, főbbek zászlóját is elnyervén, az öcsce Ludovicus jött melléje Manczföldnek szép haddal; melyikét kell hinni az két ellenkező hírnek, nehéz feltalálni. Minket kegyelmed még szeredán estig itt találhat, de az után feljebb fogunk menni.

Külcsm: Illustri ac magnifico comiti Emerico Thurzo de Bethlenfalva.

(Eredetije a gr. Batthyányi-féle köpcsényi ltárban.)

CCCXXII.

H. n. 1621. okt. 28.

Bethlen Gábor nejének, Károlyi Zsuzsánnának.

(Ered. Erd. Múzeum. — Tört. Tár. 1879. II. f.)

CCCXXIII.

1621. nov. 12.

Gabriel dei gratia electus Hungariae Croatiae Slavoniae etc. rex Transsylvaniae princeps et Siculorum comes etc.

Reverende fi(delis) nobis syncere dilecte. Salutem et gratiam nostram. Kegyelmed levelét vöttük, melyben minemű dolgok felől írjon mi nekünk megé(rítettük). Noha kegyelmednek sok szóval való válasz tételünket nem ítéljük (szükség)esnek lenni, holott mind az kamarásoknak s mind penig az városnak azon dolog felől bőségesen irtunk, melyet úgy hittük, hogy kegyelmeddel is communicálnak, egy szóval mi kegyelmednek csak azt mondjuk: az kegyelmetek és Kassa városának mi hozzánk és nemzetéhez való tökéletes hűségéről el nem felejtkezvén semmi időben, ezután is arról felejdékenyek nem leszünk; hanem minden atyai kegyelmességünket akarjuk kegyelmedhez, mindnyájához megmutatni, valamire az jó isten elégséget ád. Eddig is, ha az kegyelmetek dolga előttünk nem forgott volna, talán ennek az békességnak tractája ennyire nem haladott volna. Valeat. Ceterum gratia nostra regia eidem benigne propensi manemus. Datum Hunnobrodii die 12-a Novembr. 1621.

Gabriel m. p.

Külczim: Reverendo Petro Alvinczi ecclesiae dei apud Caseo-
vienses primario concionatori etc. Fideli nobis sincero dilecto.

(Eredetije a gyulafejervári káptalan levéltárában.)

CCCXXIV.

1621. novem. 14.

Gabriel stb.

Generose stb.

Hűséged levelét vöttük, melyből minemű dolgokról tudositson bennünket megértettük. Az pénzt parancsolatunk szerint, hogy fölküldötte abbeli industriáját kedvesen vöttük. Az dicapénznek fölszedését az mi nézi, abból úgy általjában csak ilyen informatiót adunk hűségednek, hogy annak fölszedetésében senki jószágának se személyének respectusa nem lehet, mivel az országnak közönséges nagy szükségére rendeltetett pénz az. Annakokáért serio hadgyuk s parancsoljuk, hogy az dica pénznek restantiáját absque respectu personarum, akarki józága legyen az, dicatorokkal és exactorokkal mentől hamarébb fölszedesse. Secus non facturus. Cui in reliquo benigne propensi manemus. Datum Hunnobrodii die 14. novembris 1621.

Gabriel m. p.

Külczim: Generosi Joanni Rákóczi camerae nostrae Scepusiensis consiliario, ac universorum proventuum nostrorum in partibus regni nostri Hungariae superioribus generali perceptori etc. fideli nobis dilecto.

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban.)

CCCXXV.

M.-Bród: 1621. nov. 18.

Bethlen a budai basához.

(Tör. Magzar. Á, Oktár IV. 327.)

CCCXXVI.

1621. nov. 19.

Gabriel dei gratia electus Hungariae, Dalmatiae Croatiae Sclauoniae etc. rex, Transilvaniae princeps ac Sicularum comes etc.

Spectabilis ac magnifice fidelis nobis sŷncere dilecte. Salutem stb. Miólta Korotnai Györgyöt kegyelmed hozzánk visszabocsátotta, azolta sem levelét, sem egyéb semmi oly hozzánk küldött emberét kegyelmednek nem látván, csudálkozunk igen rajta, mi lehessen oka, hogy ilyen ritkán tudósít bennünket oda való állapotjok felől, holott kívántatnék felette igen, hogy érthetnők untalan mi állapattal legyen kegyelmetek, mivel nekünk is nem kevés nehézségünkre vagyon, hogy ennyi üdőtől fogva, semmit az oda való állapotok és dolgok felől nem tudhatunk. Intjük azért kegyelmedet és requiráljuk is kegyelmesen, hogy minket minden dolgok felől mentől hamarébb tudósítván, ezután gyakrabban adjon értésünkre minden oda való dolgokat, melyhez képest tudhassunk mi is kegyelmetek felől mindenből az mint kívántatik provideálni és az oda való állapotokra is gondot viselni. Ide való állapotok felől sok szóval írunk nem ítéljük szükségesnek lenni, holott Szepsi Jánosnak meghagyván, hogy minden ide való dolgok felől kegyelmedet bőségesen tudósítsa; hiszszük azt, hogy parancsolatunk szerint cselekedett mind ő s mind penig az vele levők, melyből kegyelmed mindeneket megérthet. Az békesség tractájának állapotját az mi illeti, azt istennek kegyelmét híván segítségül, nemzetünknek javára és megmaradására nézve, ezelőtt egynehány hetekkel elindítottuk vala, az hova főcommissariusunknak az istenben boldogúl elnyúgodt ifjú gróf Thurzó Imre uramat bocsátván, az ő hirtelen és véletlen ez világból való kimulása után Thurzó Szaniszló uramat küldtük helyében és az tractatusnak állapotját continuáltatván még eddig császárnak kemény magaviselése miatt igen keveset efficiálhattunk; ezután az úristen mint adja tovább való processusát és exitusát is, semmi oly bizonyost fölöle kegyelmednek nem írhatunk. Mindazáltal valamint leszen, kegyelmedtől semmit el nem titkolván, mindenekről ezután is tudósítjuk kegyelmedet és az dolgokat értésére adjuk, csakhogy kívántatik felette igen, előbb való írásunk szerint, hogy kegyelmed is gyakorta minden oda által való állapotok és dolgok felől bennünket tudósítani ne praetermittáljon. Bene valeat. Cui de

cetero gratia nostra regia benigne propensi manemus. Datum Hunnobrodac 19. Novembris Ao 1621.

Benevolus

Gabriel mpria.

Kulczin: Spectabili ac magnifico comiti Francisco de Batthian censiliario, comiti comitatus Soproniensis, ac partium regni nostri Hungariae ultra Danubianarum generali et plenipotentiarario nostro etc. fideli nobis sincere dilecto. (Pecset.)

(Eredetiről néhai Szilágyi Ferencz gyűjteményéből.)

CCCXXVII.

1621. nov. 29.

Generose fidelis nobis dilecte.

Tarthatjuk-e meg Szádvárát nem-e s az papi jószágot is, igen dubium, mivel azért immár derekas cursusában vagy on tractátus, reménljük, hogy az úristen 16 nap alatt jó végét engedi; annakokáért ez levelünket vevén kegyelmed, mindjárt menjen Szádvárában és ott az Pete György minden arany, ezüst marháját és köntösit maga szeme előtt inventáltassa igazán, az asszonnak is minden öltözetit és az inventariumot igen postán nekem külgye fel, köntösit tisztogassák meg ugyanakkor. Boraink valamik ott löttenek, korcsomárolják continue, de jó áron, Szenderőben is hordjanak által benne, az asszonnak is adass valami négy hordóval, asztalon kívül kiket adathasson el. Minden majorságot az szerént csépeljenek el, és adton adják s hordják Szenderőben is, de ezt csak oly caute hadgya meg az udvarbirónak, hogy eszekben ne vegyék, miért cselekedjük. Az lövő szerszámnak is az legöregebeket 3. vitesse kegyelmed Szenderőben azt mondván, hogy az végház levén, ott itéltükinkább szükségesbnek, golyobisokat is azokhoz valókat elvigyék. Port is két részét, csak az harmad rész port hadgyák az várban valamenni ott vagy on. — Hány fontosok az lövő szerszámok, kiket oda visznek, nekem megirassa kegyelmed. Mennyi bor, buza és egyéb gabona legyen Szádvárához mindeneket inventariumban küldjön kegyelmed, lábos marha is mennyi és az mely lábos marhát az asszony maga jószágából hajtatta volt oda, azokat adasd meg neki. Az sebesi, hertneki jószágot ha lehet adjátok el uram, ne késsetek vele bátor az szalánczit is. Nekem irjatok minden oda való állapotokrol és legyetek szorgalmatos vigyázásban, mindenekre való serény gondviselések legyen. Az kis gróf irjon nekem egész-

sége és tanulságában való progressusa felől. Prini uramat salutáld nevemmel, karácson napjára talám isten megengedi, hogy Kassát megközelíthetem. Várjatok vigan jó készüléttel. Bene valeat. Ex Hunno Brod 29 novembris 1621.

Gabriel m. p.

(Bethlen saját kéziratú levele.)

Külczim: Generoso Joanni Palaticz, camerae nostrae Scepusiensis consiliario etc. fideli nobis dilecto.

(Eredetije a m. kir. országos levéltárban.)

CCOXXVIII.

Kolozsvár, 1621. decz. 1.

Bethlen G. Pető Farkashoz.

(T.ör. Magy. Á. Oktár, IV. 336.)

CCCXXIX.

1621. decz. 6.

Generosi fideles nobis dilecti.

Kegyelmetek levelét az estve későn vöttük, heted napra hozták ide, im az posta mestereket magokat hivatjuk ide, meg akarjuk őket riasztani. Az pánczélók, karvasok felől való gondviselését javaljuk, és hogy jó bort is küldött számunkra jó néven vesszük, jól is gondolta azt kegyelmetek, mert ezen a földön egy hordó jó bort nem találni, mivel az bozini szentgyörgyi és több hegyek ez idén mind miveletlen marattanak, igen savanyuk az borok, vagyon 3000 akó borunk, de nem jó semminek, mégis 5 frton adgyák el, itt pedig 9 frt és 12, szép pénzt teremphetnének borból, ha volna min ide hordatnunk, de barma elveszett az szegén népnek. Alvinczi uram érkezését igen akarjuk, csak jönne vizen Trencsénig Rosonberktől fogva minden egyetmással, maga sem törődnék úgy el, mint az köves utakon, az szekereknek sem kellene annyit fizetni. Az lengyellel való tractatiója török császárnak így ment végben. 1) Hogy continuus oratort tartsanak ott benn zálagúl. 2) Hogy annuatim császári méltósághoz illendő ajándékokat külgyenek be főkövetjek által. 3) Hogy az kozákokat refrenalják és ezután semmi excursiot tenni nekik nem engednek, ha pedig kárt tennének, eo facto az authorokat megfogják és a portára

külgyék, az magok oratora büntesse halállal ottbenn meg. 4) Az tatár hánnak az régi szokás szerént annuatim az 40 ezer aranyat és 40 ezer ködment megadgyák. 5) Erdélyhez, Moldovához soha semmi közöket nem mongyák. 6) Magyarország ellen semmi hadat nem adnak senkinek, sem fogadni nem engednek. 7) Császár barátinak baráti, ellenséginek ellenségi lesznek. Még vagyon 2 avagy 3 conditio, de nem jut eszemben, ha megállanak jó volna. Nekünk is tetszik, hogy Tököli uram az ország gyűlésére bemenjen azon instructioval, mely útjára, hogy készüljön kegyelmetek admoneálja, ha pedig az békesség végben megyen könnyű leszen ujjabb instructiot neki adni.

Turzóné asszonyomnak az por megadását halassza kegyelmetek (illendő mentségre való praetextusokat keresvén) az én alámenetelemre, de ne értse hogy én irtam, hanem az por, ki elkészült az végekre magunk mellé kellett küldeni, januariusban fog annyi készülni, hogy megadhatjátok, Illés-háziét azonképen. Pálfi ötven ezer forintban alkudt meg szabadulása felől, melynek 24,500 frtját in pecunia et vasis aureis argenteis clenodiis megadták, restál 25,500 frt, mely summának megadását halasztottam husvét napjára nunc currentis; magát pedig elbocsátani ígértem conditione hac: Hogy Alaghy uram lött kezes az 19,500 frtnak megadásáért, az 6000 frtnak pedig megadásáért Károli Mihály, mindenik írt levelet róla hogy ők kezesek lesznek érette, mely leveleknek pariját im includaltuk. Annak okáért kegyelmetek hívassa be Alaghy uramat és vegyen ilyen formán való levelet tőle, a mineműt formaltattunk és kezetekben küldtük, avagy formálatok olyant, mineműt magatok szerettek és legjobban formálhatni, summája csak az, hogy ha ez mostani 1622 esztendőben husvét napjára az egész summát meg nem adná Pálfi, Alaghy uramtól Tályát eo facto elfoglalhassuk és birhassuk az summa letételéig, Károli uramtól pedig szőlősi, musali jószágát. Az kötés levelet postán Károlinak küldje alá kegyelmetek, ha subscribálja jó, Alaghi uram is ha Kassán subscribálja, az leveleket kegyelmetek tartsa meg, Pálfit bocsássa el, ha pedig Alaghy uram felindúlt volna és útjában subscribálja az mi tőlünk formálatott levelet, ugy is jó leszen, azt az levelet tartásatok meg. Károlihoz elküldvén az ő részére való levelet, ha subscribálja ugy is elbocsáthatja kegyelmetek Pálfit, de különben ne.

Ezeket akaránk mostan sietve sok dolgaink között megirnnunk, mivel az békesség szintén mostan agitaltatik igen serio az tractatus által. Prini uram talált volt meg jószágának taxája megengedése felől, melynek hason felét megengedtük,

annak tudni illik, melyet ő kegyelmének kellene magának adni, megmondhatja kegyelmed neki, magának sok dolgaink miatt nem irhattunk. Az atyámfának küldtünk leveleket és valami egynehány olasz gyümölcsöt, küldje meg kegyelmetek sietve. Valeant. Ex Hunno Brod Moraviensi 6 Decembris 1621.

Gabriel m. p.

(Saját kéziratú levele.)

Külczim: Generosis N. N. camerae nostrae Scepusiensis consiliariis etc. Fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije: a m. kir. orsz. levéltárban.)

CCCXXX.

1621. decz. 11.

Generose stb.

Kegyelmed levelét, melyet 9 Decembris iratott ma adák meg, melyből az Darhócz Ferencz pretensioit értjük és ha más volna, oda sem adnánk immár a jószágot hogy így hitetlenkedik, mert hiszen mi nem kívántuk sem irtuk, hogy csak az Palaticz uram assecurationalis levelére adja ki pénzért, hanem expresse magyarul irtunk dolgáról, tudniillik hogy csak az mi inscriptionalis levelünknek alá érkezéseig assecurálja, interim az jószágot is kezében bocsássa, felvevén az pénzt tőlle, és mihelt felérkezik hozzánk Darhócz, azontól az levelet cum assecuratione úgy emanáltatjuk, a mint illik és kívánja, kárát semmiben nem akarjuk, másoktól is ótalmaznánk. etc. De látni való dolog, hogy csak otthon való üléséhez vált kedve és azért tergiversalkodott. Mindazáltal im kívánsága szerént megirattuk az levelet, de az faluknak nem tudván neveket, nem inseralhatták, hanem in genere az mostan hozzá biratott falukkal et cum omnibus pertinentiis irták, isten alá vivén bennünket, ha jobban kívántatik, jobban irhatják, kárát nem kívánjuk a jámbornak. Két ezer frt gratiát is irattunk reá de most is cum protestatione írjuk, azt oly conditioval iratjuk, hogy ha az jószágot nekünk kellene redimalnunk tőlle, többet annál az summánál neki nem adunk, a melyet most kegyelmetek felvészen tőlle, de ha Forgacsy familiája maradéki fogják kiváltani, élhessen az summának auctiojával is és egyéb jövedelmét is percipálja a jámbor, elég haszna leszen pénzének ha csak két esztendeig nála lehet is. Az én alá küldött álgyuimmal az Hernád mellett akadtak volt meg, a mint az gyalog

hadnagy írja, kiket ha eddig kegyelmetek által nem vitetett az Tiszán, nem kicsiny negligencia, annakokáért arra szorgalmatos gondot viseljete uram, és vitessétek által, mert az váradi bástyákat akartam azokkal az nyert álgyukkal megékesíteni, mely helyből az egész Tisza két felén való ország ótal, maztathatik. Az mely dolgokról ezelőtt való leveleinkben kegyelmeteknek irattunk, viseljete szorgalmatos gondot uram mindazoknak végben vitelére. Immár mi sem késünk, hanem kedden vagy szeredán innét, isten velünk lévén, által szállunk és az innepeken istenünket szolgálván interim az tractatusnak is vége leszen immár, isten mindeneket jól ad ahoz képest, a mint az visszavonó statusok magokat viselék. Bene valeat ex Hunno Brod 11 Decembris 1621.

Gabriel m. p.

Az aranyat semmiképen, sem a tallért el nem vehetjük úgy, a mint itt a táborban járt eddig, oka ez, hogy Magyarországon sehult az nem publicaltatott, hanem az nagy szükségre nézve csak itt Morvában, nem is akarják az statusok felvenni, kiről szöoltunk is itt immár velek, hanem az aranyat 3 frtéért 50 pénzért. Az tallért 2 frtéért 50 pénzért.

Egri Istvánt bocsátottam volt Slesiában 1500 lóval, ma tized napja és most hozák bizonyoson hogy isten jó szerencsét adott nekik, az slesiai hadra talált, ezer fegyveresre, az jagendorfi mezőben szemben vittanak meg, és az úristen igen megverte az ellenséget általok, kevés szaladt el az ezer lovasban. Az fő német kapitánt ki előttök volt több fő néppel együtt elfogták, hozzák, zászlókat is hoznak. Az szolnoki bék megsebesellett, egy híres török jancsi aga elveszett, erős harczok volt. Így valedicalunk egymásnak.

(Bethlen kézírata.)

Külczim : Georgio Rákoczy stb.

(Eredetije a m. kir. orsz. levéltárban.)

CCCXXXI.

Szakolczá, 1621. decz. 22.

Bethlen G. N.-Szombatnak.

(Győri füzetek II. 83.)

CCCXXXII.

Kolosvár, 1621. k. n.

Bethlen utasítása Csúthy Gáspárnak.

(Új M. Múzeum 1851—52. 683.)

CCCXXXIII.

1621. Kelet nlk.

Bethlen utasítása Soprony városához.

(Magyar regesták. M. Tört. Tár XI. 174.)

CCCXXXIV.

K. n. 1622. elején.

Bethlen a nagyvezérhez.

(Tör. Magy. Á.-Okmt. IV. 342.)

CCCXXXV.

1622. jan. 9.

Generosi fideles nobis dilecti.

Szécsi Györgynek adtunk volt tavaly avagy még in anno 1620. az besztercei gyűlés alatt tízezer arany forintot 20 ezer forintig zálagúl, akkor hertelen az hadak fizetésére az közön-séges monetának nem tehetvén épen szerét, mely summának tiz ezer forintját maga könyergésére, Forgách Sigmond instantiájára Lipcsére írtattuk és tiz ezer forinttal maradván adósa neki, azon 1620. esztendőben háromszor is requiráltuk, pénzét azon fele monetául az besztercei ferverter által kideputáltuk neki, magunk bejáróját Muránban küldtük érette Bornemisza Pált, de mindenkor csak halogatta és tétovázott, magának reménlvén hogy tarthatja, mivel ők megfőzték volt országok veszedelmére való praktikájokat. 20 az elmúlt holnapban in mense Decembris Zólyom vármegye szolgabiráját és esküdtét küldtük fel hozzá Muránban, kéretvén az mi aranyunkat az ő pénzének megadását és Lipcsére való küldését ígervén; de még bosszú szókkal illetett, hogy ő nem annyi, hanem sokszor annyi kárt vallott, mert bárkai jószágában többet tízezer forint restantiánál szedett fel az kassai kamara,

azon kívől minden jószágiban, majorságiban 50 ezer forintnál több kárt vallott; adjom meg én is azt neki, ha ugyan nem akarom neki engedni, de ő úgy tudja, hogy neki engedtem, azért ne bántsam annak keresésével etc. Ilyen tétovázását látván és értvén, nem akarok utána járni többé, hanem azt akarom, hogy ő járjon utánom. Annakokáért igen serio parancsoljuk hűségteknek, hogy Enicskét mindjárt ahoz való portióval együtt mindjárt foglaltassátok mi számunkra, valami ott találtatik, meglátja az áruló, hogy Muránból is meg akarom nézni, mint jár alá. Ezután irassátok meg neki, hogy valamig az tizezer arany forintot alá nem küldi Kassára, Enicskét addig nem bírja, noha azt a pénzt nem éri. Az ő pénzét én megadatom az ebnek, ha az én aranyamat alaküldi és jószágát is remittálom. Intsétek is, ne vesződjék mégis velem, mert isten úgy idvezítsen az ebeknek vagdaltatom elibe, mihelt itt alatt kaphatom; római császár ő érette az békességet én velem fel nem bontja, durum est asino contra stimulum calcitrare. Végezetre én nem tudom, kegyelmed Palatics uram, mint víseltetett otthon gondot, holott csak tűzre való fánk sincsen; bizony nagy szégyén, hogy fát is pénzen kell Kassán nekem vennem, maga Terebes, Garam, Szaláncz, Rozgon, Torna, Jászó, Sebes nem világ végén, hanem Kassa tövében voltak. Régen írák, hogy fa, széna s minden élés bővön legyen, de semmi nem költ benne, igen bánom. De mentől több jószág vagyon az kassai kamara keze alatt, annál inkább nincsen semmijek. Im az úristen megment bennünket az sok jószágtól, nem kelletik azok miatt búsulnunk, könnyen élhetek ezután és talám ex nihilo több leszen immár. Bene valeant. Ex Tirnavia 9. Januarii 1622.

Gabriel mpria.

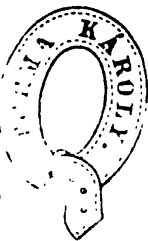
Örömet én is hazamennék immár és az sok hadakozástól mivel megmentett az úristen, örömet én is nyúgonnám de nem tudom, mire menjek Kassára, ha nincsen mivel ott éljek.

Kirül más kézzel: Exhibitae sunt de negotio Georgii Szécsi die 15. Januarii Ao 1622.

Külsőim: Generosis N. et N. camerae nostrae Scepusiensis consiliariis etc. Fidelibus nobis dilectis.

(A levél egészen Bethlen Gábor írása.)

(Eredeti a báró Révay család styavniczkai levéltárában.)

CCCXXXVI.

N.-Szombat, 1622. jan. 14.

Bethlen Pázmányhoz.

(Pray : Prin. I. 233. 1. és Pesty Delejtű 1859. évf. 19. sz.)

CCCXXXVII.

a)

Belus, 1622. jan. 17.

Bethlen Pázmánynak.

(Pray : Prin. I. 275. és Pesty Delejtű 1859. évf. 48. sz.)

b)

Belus, 1622. jan. 17.

Bethlen Pázmánynak.

(Viczay lt. Hazai Okmánytár III. 456. egy másik levél.)

CCCXXXVIII.

1622. feb. 2.

Gabriel Dei gratia electus Hungariae Dalmatiae Croatiae, Sclauoniae rex, Transyluaniae princeps et Sicularum comes etc. Fidelibus nostris vicecapitaneis belli ductoribus centurionibus, ductoribus, decurionibus ac universis tam equestris quam pedestris ordinis militibus nostris praesentes visoris salutem et gratiam nostram. Mivelhogy az mi böcsületes hí-vünknek tanácsunknak Monoki Miklós uramnak Gömör vármegyében levő Dobsina nevű városát az mi kiváltképen való protectionk alá vettük, és akarjuk hogy senki reá ne szálljon. Azért hagyjuk parancsoljuk is serio, hogy az megnevezett Dobsina nevű városra szállani sem seregenként sem csoportonként ne merészeljen senki, sem pedig ne dúlja fossza az szegénységet és ne háborgassa, sákmányolja, majorságokban kárt ne tegyen, mert valaki parancsolatunk ellen cselekedik, az mi kiváltképen való büntetésünket semmi úton el nem kerülí. Secus non facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum in libera regiaque civitate nostra Cassoviensi.

Die secunda Februarij anno domini Millesimo sexcentesimo vigesimo secundo.

Gabriel mpr.

(*sig. impr.*)

(*Eredetije Dobsina város levéltárában.*)

CCCXXXIX.

1622. feb. 27.

Gabriel dei gratia Sacri Romani Imperii et Transylvaniae princeps, partium regni Hungariae dominus, Sicolorum comes, Oppuliaeque ac Ratiboriae dux etc.

Illustrissime ac reverendissime domine amice nobis benevole salutem et omnem prosperitatem. Az mint kegyelmed Rozsnyó Bánya felől commissariusink által bennünket tudósított volt, hogy császár ő felsége annuentiájából azt az váras-kát maga kezéhez vévén Széchy Györgynél nem hagyja. Ez napokban érkezvén meg hozzánk Priny Ferencz és Pettneházi István uramék Széchy Györgytől adták értésünkre, hogy császártól ő felségétől az Rosnyó-Bánya inscriptioját Széchy György meghozatván, nekik mutatta is volna, melyet mi nem is gondolván meg, ítéltek azt, hogy az kegyelmed commissariusink által való maga ígéreti szerint azt az helyet kezéhez vevén, császár ő felsége másnak nem inscribálja; holott magunk is inkább akarjuk azt, hogy kegyelmed kezénél legyen, hogy sem egyebeknél. Minthogy azért mi ez felől az mint kegyelmed is jól tudhatja azon commissariusink által ugyan protestáltunk is, hogy ígértünk ellen semmiképen Széchy Györgynek bírni nem engedjük. Értvén ez dolgot, akartuk felőle kegyelmedet mindjára szeretettel requirálnunk és ezt értésére is adnunk, hogy ha egy privatus embernek papi jószágokat bírni megengedtetik, mi is Liszkát kezünkől ki nem bocsátjuk, hanem megtartjuk. Hogyha pedig kegyelmed, az mint ez előtt bennünket tudósított, maga kezéhez veszi Rosnyót, abban ellent nem tartunk, sőt méltóbbnak is ítéljük, hogy papi jószág lévén, kegyelmed kezénél legyen, holott Széchynek bírni ígértünk ellen nem engedhetjük, minthogy felette igen nagy haragja lévén nyavalyásokra, ha kezében esnének, romlásak és veszedelmek lenne miatta. Kegyelmed azért értvén ez dolgot, szükség, hogy császárt ő felségét felőle mindjára megtalálja és azon is legyen, hogy azt az helyet előbbi maga ajánlása szerint kezéhez vegye, és ő felsége elle-

nünk Széchynek ne inscribálja, holott az dolog így lévén, mi is Liszkát kezünkől ki nem bocsáthatjuk. Erre azért ezen ifjú legény szolgálk által, melyet valami orvosságoknak, melyek itt nem találtnak, megvásárlásaért kellett postán felküldenünk Bécsben, — kegyelmedtől választ várunk. De reliquo eandem foeliciter valere exoptamus. Datum Cassoviae, 27 die Februarii anno domini 1622.

Reverendissimae et illustrissimae dominationis

Amicus beneuolus

Gabriel m. p.

P. Scripta. Tudjuk vagyon értésére kegyelmeteknek, ő felségének immár minden helyek resignáltattanak Fátrán túl, ez héten várjuk ide az commissariusokat, az koronát ma hozták be, az mi részünkről való ígreteknek megteljesítésében fogatkozás nem leszen, de ha kegyelmek fel nem serken és némely nagy akadályoknak nem obviál, igen félő, hogy nemcsak Magyarország hanem több országok is ő felségével együtt úgy megbúsulnak és oly állapotra juthatunk mindnyájan, kinél rosszabbat gondolni sem tudhattunk volna, az első veszedelmes állapotoknál az utolsó sokkal veszedelmesb lehet, kitől az úristen mindnyájunkat ótalmazzon.

Rosnót kegyelmed Szécsynek birni ha engedi, bizony visszavonszom az gubát érette velle, birni soha nem engedem ígretem ellen, ha ezer levele lenne is róla, lássa ő felsége ha újabb háborúságot enged kezdenünk az egy nyomorult várasának Szécsy kezében való adása felett, az árultatásért, ha oly igen kedves ő felségénél contentálhatja mással is. Ha Szécsynek papi jószágot szabad leszen birni, nekem is szabad leszen Liszkát birnom, kire nagy kívánsággal való szükségem volna, de talám jobb, hogy az mit ember nem akar, annak indítására okot se adjon senki. Feleségem igen beteges, valami medicamentumokért küldtem postán, ha kívántatik, hogy egy úti levelet adjon kegyelmed, szeretettel kérem. Foeliciter valeat.

Jegyzet: Pray (?) azt jegyzé meg ez alá: Pertinet ad sequentem Epistolam ut apparet. (Itt az előző értendő). Ez azonban kérdés.

(Eredetije Bethlen G. kezével írva a budapesti egyetemi könyvtár kéziratárában. Pray-féle collectio. Res Transsilvaniae. Tom. J. Nr. 59.)

Kulczim: Illustrissimo ac reverendissimo domino Petro Pazmany archiepiscopo ecclesiae metropolitane Strigoniensis locique eius-

dem comiti perpetuo, prinati Hungariae legato nato summo et secreto cancellario sacratissimae caesareae regiaeque majestatis intimo consiliario, amico nobis benevolo.

(Eredeti je: A m. kir. egyetemi könyvtárban. I. 80. 2. dr.)

CCCXL.

1622. márcz. 19.

Resolutio serenissimae electae regiae majestatis ad memoriale dominorum commissariorum sacrae caesareae regiaeque maiestatis, facta Cassoviae die 19. mensis Martij anno 1622.

1. Az szent korona holnapi napon publice cum solennitate ládjából kivétetik ad revidendum és annakutána resignáltatik.

2. Az diploma szerint ellent nem tart ő felsége a kamarán levő leveleknek revideálásában; csak hogy ha levelenként akarják perlustrálni, abban egy néhány hét belé telnék; hanem egy bizonyos személy rendeltetik, ki minden leveleket, úgy a mint most vannak, híven conserváljon és ha császár ő felsége számára, az ő felsége birodalmában levő jószágokra avagy dolgokra levél kívántatik, in paribus adja ki fideliter; erre legyen köteles ő felsége részéről is.

3. Ha császárnak ő felségének úgy tetszik, hogy gyűlésen kívül láttassanak meg az simplex donatiók (mert minden inscriptiók directe gyűlést concernálnak az diploma szerint) ő felsége abban sem tart ellent, csak császár ő felsége praefigáljon competens terminust; de most az gyűlés előtt innét commissariuskoknak felmenni igen impossibile, holott még az gyűlésre convocáltatott vármegyék és urak követi is az praefigált terminusra semmiképen reá nem érkehetnek. Ha pedig császárnak ő felségének az tetszik, hogy in proxima dieta revideáltassanak azok is az donatiók cum inscriptionibus, csak értse ő felsége császár ő felsége resolutióját, ahhoz accommodálván magát, az gyűlésre arra való commissariusokat expedíál.

4. Az rabok elbocsáttatának, azok között Pethe György is elbocsáttatott.

5. Ujabb diplomát ő felsége készített, de mivel az mostani állapotjához való pecsét még el nem készült, kit mindazáltal minden órában vár, az pecsétet meghozván, ő felsége maga követe által megküldi császárnak ő felségének, az elébenit császár ő felsége is visszaküldvén.

6. Az inscribált és donált jószágokra ő felsége számot nem tartatott, kinek mi donatiója és inscriptiója leszen, producálja suo tempore.

7. Az confoederatiókról költ diplomák ő felségénél nincsenek; az ország több leveleivel palatinusné asszonyomnál vannak.

8. Ő felsége immár a typographiát másua rendelte, az biblioteca penig sokfelé oszlott.

9. Erdélyország gyűlésében ő felsége az assecuratoriát az erdélyi statusoktól megszerzi és ő felségének megküldi.

10. Eperjesig ő felsége az korona mellé elegendendő comitivát rendeltet.

(*A magy. k. orsz. levéltárb. publ. fasc. XX. Nr. 70.*)

CCCXLI.

Kassa, 1622. márcz. 22.

Bethlen Pázmányhoz.

(Pray: Princip. I. 279.)

CCCXLII.

Kassa, 1622. márcz. 29.

Bethlen G. utasítása Tholdalaginak.

(Tör. Magy. Áoktár, IV. 347.)

CCCXLIII.

Tokaj, 1622. ápr. 12.

Bethlen Pázmány Péterhez.

(A. Viczay cs. ltára. Hazai Okm. 433. l.)

CCCXLIV.

1622. április 19.

Gabriel dei gratia electus Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Slavoniae etc. Rex etc.

Magnifica domina, nobis grata. Salutem et gratiam nostram. Minémű nagy munkával és sok szorgalmatossággal kel-

lett az elmúlt időkbeli nagy háborúságokat ez országban leszállitanunk, hisszük azt, hogy senki nincsen, az ki maga nagy kárával ne tudhassa; holott mindenek felett nemzetünknek megmaradására nézvé, minden igyekezetünket csak arra fordítottuk, hogy ez sok veszedelmek után csendességet és minden rendeknek békeséges megmaradást szerezhessünk; az melyet véghez is vivén, sok fáradságunk és munkánk után római császárral ő felségével minden dolgok felől bizonyos és erős hittel kötött végzést is csináltunk, melyhez tartván még eddig mindkét felől minden rendek magokat; az mint értjük, elsőben is kegyelmed nem gondolván semmit ez országnak mostani, ilyen nehéz munkával lecsendesített állapotjával, mind császár ő felsége hitit, mind pedig az közönséges békeséget megháborította; melyen eleget nem csodálkozhatunk, micsoda bátorsággal merete megpróbálni, hogy Bogdány János és Rákóczy János híveinknek tőlünk inscribáltatott jószágit maga hatalmából az közönséges békeségnek végezése ellen elfoglalta és Rákóczy Jánosnak szolgálait is megfogatta; mely igen méltatlan dolognak látszik lenni, hogy ilyen országoknak közönséges békeségét egy asszonyember merete megháborgatni és abban piszkálni. Holott ha mi némely híveinknek nemzetségekhez való tökéletes szolgálatjokért az kegyelmed megholt urának, az ki ez országnak legfőbb árulója volt, és tűzzel, fegyverrel az maga nemzetségét nem szánta égetni, vágatni, idegen és kegyetlen nemzetséget hozván be országában, — jószágát méltán eladtuk is, nem lött volna semmi módod benne, hogy mód nélkül azokat megháborgassad. Mert mi az mikor az császár ő felsége commissariusi előtt resignáltuk az gyermekekre nézendő jószágokat, akkor is solemnis protestatióval kivöttük belőle azokat az jószágokat, melyeket egyebeknek inscribáltunk. Attól kellett volna hát jó asszony várnod, az mikor efféle jószágoknak dolgai az végezés szerint eligazittatnak; mert az mint Rákóczy Jánosnak szóló leveledben írod, hogy császár ő felsége commissariusi adták volna kezedben, azok semmiképen nem adhatták, mert arra hatalmok semmi nem volt; holott az végezésben nyilván meg vagyonspecificálva, mindenféle mitőlünk donált és inscribált jószágoknak állapotjokban miképen kellessék procedálni. Nem akarván azonban mostan erről bővebben írni; ebbéli írásunkat csak ebben hagyjuk; parancsolván igen serio, hogy mindjárt az híveinktől elfoglalt jószágot minden kár nélkül kezekben visszabocsássad; mert senkit mi az közönséges békeségnek végezése ellen megháborítani nem engedünk, ezt is bizonyoson elhívén, hogy ebbéli merész cselekedetedért is, melyet, egy asszonyember lévén, meg mertél próbálni, meg

akarjuk mutatni, hogy eszedben vehessed, hogy valakik erre tanácsid voltak, de nem jódat kívánták és nem kellett volna azon elindulnod. Ezen végre bocsátottuk híveinket vitézlő Balling Jánost, munkácsi kapitánunkat és Buttkay (*tán Rutt-kay*) Istvánt zemplinvármegyei viceispánunkat hozzád; az kiktől szóval is izenvén, hogy mindenben szavoknak teljes hitelt adjon, kívánjuk. Datum in arce nostra Szatthmáriensi die 19 Aprilis. Anno 1622.

Gabriel mp.

Alább más, valószínűleg későbbi írással, miután az eredeti külsőn a pecséttel hiányzik: Magnificae dominae Catharinae Nádasdy, Magnifici domini Georgii Drugeth de Homonna relictæ viduæ.

(Eredetije a m. n. Múzeum kéziratárában. Fol. Hung. 322. sz.)

CCCXLV.

Gy.-Fejérvár, 1622. júl. 16.

Bethlen G. a nagyszebenieknek.

(Eredetije a százsz n. ltárban. Archiv Nr. 7. III. 241.)

CCCXLVI

Gy.-Fejérvár, 1622. júl. 22.

Bethlen G. Rákóczy Györgynek.

(Vörösvári ltár; Tört. Tár XIX. 53—54.)

CCCXLVII

1622. júl. 23.

Gabriel dei gratia sacri Romani imperij et Transylvaniæ princeps, partium regni Hungariæ dominus, Siculorum comes ac Oppuliæ Ratiboriæque dux.

Spectabiles magnifici generosi egregii ac nobiles fideles nobis dilecti, salutem et gratiam nostram. Nem kevés búsulással értjük az ország mostani gyűlésében, hogy az statusok

tőlünk hiveinknek hazájok mellett való jámbor szolgálatjokért inscribált jószágokat simpliciter absque ulla contentione (*contentatione*) elvétetni végezték és hogy ez jelen való hónap 24. napján minden tartozzék kezéből kibocsátani, melyet ha ki negligálna avagy contumaciter magánál akarna tartani, az viceispánok kimenvén az olyan jószágokat occupálnák és resignálnák az előbbi possessoroknak etc.

Sokat csudálkozunk igen ilyen articulus csináláson, honét és micsoda okokból mehetének arra, holott az nemes Magyarország minket királyának eligálván, authoritást és szabadságot is (*adott*) volt, hogy az papi jószágokat és az országgal ellenkező(*k*) javait (ha az praefigált terminusig nem resipiscálnának és nem compareálnának) az országnak szükségére inscribálhassuk. Római császárral ő felségével is az békesség tractájakor az inscribált és impignorált jószágok felől ilyen igékkel való artikulust végeztünk: Inscriptio-nes autem et bona impignorata, per dominum principem maneat in suo vigore, donec regnicolae in proxime futura publica diaeta illa eliberabunt, illosque qui pecuniam dede-runt contentabunt. Ezt az articulust ő felsége az többivel együtt in verbo suo caesareo et regio, bonaque fide christiana ígérte, hogy tam ipse observabit, quam per alios etiam subditos suos cuiuscunque status et conditionis fuerint obser-uari faciet. Ezekre nézve az nemes ország ilyen articulust ő felsége hűti ellen maga egyszeri végezésünk derogamenére, nekünk rettenetes és halálos gyalázatunkra nem concludál-hatott volna, mert ő kegyelmeknek authoritása az mi inscrip-tiónknak destruálására nem lehetett, hanem csak de modali-tate contentationis, mint és hogy contentáltassanak az inscrip-tiónak summájárúl az kik inscribált jószágokat bírnak, az mint szegény Illyésházi István is cselekedett az bécsi pacifi-catio után való ország első győlésében; nem azt írták az di-plomába, hogy az mint az ország fogna végezni győlésében az inscriptiók felől meg az legyen az confederatio (*sic*), hanem az mi Niglspurgban elvégeztetett azt observálja ő felsége és azt exequáltatja, az országgal is azonokat contentáltatja pénzekről, az kik inscribált jószágokat bírnak. Annak okaiért minekünk az az végezés igen illetlennek látszik, per hoc nem consentiálhatunk neki, nem is engedhetjük executióját. Hűség-teket azért erről akarók tudósítani, úgy értse valóságos vége-zésünket az inscribált jószágok felől, ha kik addig nem értet-ték volna, mert az mint értjük, csudálatos, kigondolt mester-séggel való ratiókkal állatták és inducálta (*sic*) ott fenn az statusokat ennek az ellenkező mostani articulushoz csinálá-sára mely soha emlékezetben sem forgott. Császárt ő felségét

mi is kevés nap alatt ezen dologról requirálni akarjuk, instálván, hogy egyszer végezett diplomáját ő felsége is tartsa meg, egynehány személyek tekinteteért hittel kötött frigyét ő felsége ne violálja, és azzal az országra újabb és utósóbb veszedelmet ne hozzon. Hűségteknek azért serio demandáljuk, tőlünk inscribált jószágokat senki keziből ki ne bocsássa, tisztivise-lőnk is executióra senki instanciájára ki ne menjen, hanem minden renden csendességben legyen várván császár ő felsége requisitiónkra való resolutióját, azután mihez kellessék magunkat hac in parte tartanunk, hűségteket újobban tudósítjuk. Secus non facturus. Datum in Ciuitate Cibiniensi die 23. Julii Anno 1622.

Gabriel.

Hátírat : Paria edicti Bethlenianj de bonis inscriptis non res tituentis.

(Egykorú, hibás másolat a m. k. orsz. levéltárban. Publ. Fasc. 34. Nr. 12. Egy másik jobb másolata az egyetemi könyvtárban Pray Collectioja Tom. Inro 59.)

CCCXLVIII.

1622. augusztus 21.

Gabriel dei gratia stb.

Reverende et clarissime vir, nobis syncere stb. Salutem stb. Értvén az kegyelmed leveléből, hogy két professor ismét érkezett volna oda Kassára, poroncsoltunk ott való praefectusunk Belavári Dánielnek, hogy illendő móddal az mi salus conductusunk mellett onnan megindítván Tokajig küldje el, onnan Debreczenbe, Váradra és onnan salus conductusunk mellett mindenütt szépen eljöhethetnek; intjük azért kegyelmedet legyen szorgalmatos gondviseléssel maga is hozzánk beküldésekre. Et feliciter valeat. Datum Albae Juliae 31. Augusti anno dni 1622.

Gabriel mp.

Külcsm : Reverendo et clarissimo viro Petro Alvinci ecclesiae Cassoviae hungaricae pastori vigilantissimo nobis syncere dilecto.

(Eredetije Berlinben.)

CCCXLIX.

1622. október 18.

Gabriel dei gratia sacri romani imperii et Transsilvaniae princeps stb.

Spectabilis et magnifice comes, vicine nobis benevole. Kegyelmed levelét minekünk jámbor szolgálja megadván, ez jelen való hónap 13. napján, kiben egy rabnak elszabadítása felől instál minálunk; mely kegyelmed írására az rabot mindjárt elbocsáttatni készek löttünk volna, de maga szolgájától értekezvén állapotjáról, maga mondja, hogy elszabadult régen; és így tovább annak elbocsátása felől fáradni nem szükség; sőt azonkívül is valamennyi rabok várainkban találtnak, elszabadítások felől demandáltunk, eddig való poenitentia tartásokkal megelégedtünk; remélvén, talán megemlékezvén mostani állapotjokról, és másszor keresztyénekre nem jönnek; mindazáltal ők tudják. Kegyelmed maga jó akarattal való ajánlását az mi illeti pedig, azt kegyelmedtől kedvesen vöttük, mi is kegyelmednek minden illendő dolgokban kedveskedni készek leszünk; az elmúlt állapotok magokkal az mit hoztak volt, azokról nem szükség emlékezni; kegyelmed kegyelmes urához, fejedelméhez való szeretetét megtartván, érdemlett jutalmát is vötte, s vésszi, azt mi nem kárhoztatjuk; csak immár ezután viselnők úgy magunkat, hogy az köztünk sok fáradsággal végben ment békesség tartathatnék meg, kire az mi részünkről tiszta szívvel igyekeznénk, de az múlt országgyűlésében végeztetett articulusok láttatnak igen kétségessé tenni az békességnek fenállhatását, ha ő felsége kegyelmesen velünk való végezésiről meg nem emlékezik, és az conditiók szerint nem fogjuk accomodálni magunkat, kiről ő felségét eddig is requiráltuk és instáltunk volna, de érsek uram írása szerint várakoztunk az ő felsége hozzánk küldendő követire, mivel mi ő felségéhez solemniter expediáltuk volt követünket, ki ha nem leszen is, csak értsük, ő felségét ugyan requirálni igyekeztünk, mert az kegyelmetek végezése szerint lehetetlennek látjuk az állapotnak csendességben való maradását; holott igen ellenkezik az nicspurghi conditiókkal; kívántatnék igen, hogy kegyelmetek szegény nemzetünket nyugotná immár, mert nagy szükség volna rejá; de erről mostan többet nem írunk. Isten kegyelmedet tartsa meg jó egészségben. Datum in civitate nostra Bistriciensis die 18 Octobris Anno 1622.

Kegyelmed jó akarója

Gabriel mp.

Külcsm: Spectabili et magnifico comiti Nicolao Eszterhazy de Galanta, sacrae caesareae regiaeque Majestatis consiliario et judici curiae, ac partium regni Hungariae inferioris praesidiorumque antemontanorum generali, arcisque et praesidii Érsek-Újvariensis supremo capitaneo etc. Vicino nobis benevolo.

(Eredetije a M. Tud. Akadémia kéziratárában.)

CCCL.

1623. márczius 3.

Gabriel dei gratia sacri Romani imperij et Transsylvaniae princeps, partium regni Hungariae dominus, Siculorum comes, ac Oppulidae Ratiboriaeque dux etc.

Illustris et magnifice vicine nobis beneuole. Az kegyelmed hozzánk bocsátott követé Bosány Mihály uram ideérkezvén és vele szemben lévén, általa küldött levelét kegyelmednek elvöttük, melyet megolvastván, írásának minden rendit megértettük és magától Bosány uramtól szóval való izenetit is bőségesen meghallottuk. Melyekre mind bő szóval való írás által feleltünk szükségesnek nem ítéljük lenni, holott az kegyelmed böcsületes követével két úttal is szemben lévén, minden egyéb szükséges dolgokat és megbántódásunknak is okait bő szóval neki aperiáltuk és általa mindenekre megfeleltünk, melyeket, elhittük, hogy fogyatkozás nélkül kegyelmed magától meg is ért. Kegyelmed azért azokat jó itélettel meggondolván, hiszszük, hogy mind az közönséges igazsághoz, mind pedig hazájának és nemzetének megmaradásához fogja azokból accommodálni magát; az minthogy ez mind szükséges, mind pedig hivataljához is illendő. Ezzel az úristen éltesse kegyelmedet. Datum in ciuitate nostra libera et regia Cassouensi die 3. Mensis Martij. Anno domini 1623.

Vicinus benevolus

Gabriel mp.

Külcsm: Illustri et magnifico comiti Stanislao Thurzó de Bettlenffalua, regni Hungariae palatino, et judici Cumanorum, sacrae caesareae regiaeque Maiestatis consiliario intimo stb.

(Eredetije a m. k. kam. levéltárban Publ. Fasc. 26. Nr. 17.)

CCCXLI.

1623. márcz. 16.

Gabriel dei gratia sacri Romani imperii et Transylvaniae princeps sat.

Spectabilis et magnifice vicine nobis benevole. Salutem et omnem prosperitatem. Egy Hollóssi János nevű szolgánk az elmúlt nyáron tőlünk elbucsuzván, háza népéhez az mi salus conductusunk mellett haza akart menni, bizván ahoz hogy nichellspurgi végezés szerént senkitől útában semmi bántása nem lenne. Kit Bánffi Kristóf minden ok nélkül megfogatott és most is erős fogságban tart, mind az császár ő felsége diplomájának, az amnestiának és az mi méltóságunknak nagy derogamenjére. Kegyelmedet azért szeretettel requiráljuk, hogy interponálja magát mind palatinus uramnál mind pedig Bánffi Kristófnál, az megnevezett Hollóssi Jánost bocsássa el ez mostani fogságából, viselhesse gondját háza népének; lám az mi ditionkban császár ő flge szolgáinak senkitől semmi bántásuk nincsen. Mi is kglmednek más dolgukból regratificálni igyekezünk, az mint eddig is kegyelmed tapasztalhatta jó akaratunkat, holott intercessiójára kglmednek egy német rabot sokad magával szabadittattunk el. De caetero eandem bene valere cupientes. Datum in libera civitate nostra Cassoviensi, 16. Martij anno d. 1623.

Semmi jót nem kezdünk remélhetni az ő felsége tisztviselőinek actáiból békességünknek sokáig megállhatása felől, bizony szintén elunjuk a sok rajtunk való szegezgetéseket, utánunk való circálásokat, ellenünk forraló practicákat az embereknek; ez nem békesség a mint velünk kezdenek bánni; ha az hitel köztünk nincsen mi haszna az végezeknek. Jobb aperto marte egymást prosequálni, hogy sem mint clandestinis machinationibus életünk elfogyatására ügyekező emberekkel színes barátságot viselnünk. Sok volna a mikről panaszkodhatnánk igen méltán; de más időre halasztjuk el. Kegyelmedet szeretettel kérjük persvadeálja az kiknek illik supersedeáljanak efféle dolgokról, jobb és idvességesebb az szent békességet megörzenünk mind két részről. Hidd el uram nekem is résen vagyok filem és ha lehet bizony előbb igyekezem másoknál az kardhoz nyúlni, ha ugyan annak kellek lenni, melyet isten eltávoztasson; ki ha leszen adjanak azok számot az sok ártatlan vérontásról; az a hitván Hollóssi akarva sem tudna vétetni senkinek. Szégyenlem igen, hogy sal-

vus conductus levellem mellett reám való suspicioért megfoglák. Ha suspicaldni akar kglmetek jobb tudósítson róla, és viseljük úgy magunkat a mint kívántatik in tali casu.

Beneuolus

Gabriel m. p.

(Eredetije, melynek utóírása egészen Bethlen írása, a Magyar Akadémia irattárában.)

(Esterházy Miklóshoz írva.)

CCCLII.

Tóka, 1623. márcz. 22.

Bethlen G. Pázmán P.-hez.

(Viczy lt. H. O. II. 465.)

CCCLIII.

1623. márcz. 23.

Reuerendissime et illustrissime domine.

Ez levelünk megadó főembert Horvát Györgyét expedíáltuk császárhoz ő fölségéhez; ki által levelünket küldvén ő fölségének, instálunk demisse az köztünk való végezésekben történt difficultásoknak helyre való állatásiért, kiket mivel kegyelmed jól tud és minthogy az békességnek megcsinálója — és az fejedelmek után egyik főeszköze kegyelmed volt; szeretettel kérjük legyen azon, álljon fenn és tartassék meg az egyszer köztünk sok munkával véghez vitetett szent békesség, ő fölsége és kegyelmetek ne igyekezzék minket is hírünkben nevünkben így meggyaláznai, az mint az soproni gyűlésben elkezdette. Mert isten és az szent angyalok az mi bizonyságink, hogy soha ingyen sem gondoltuk az hamis magyarázatot, melyek akkori commissariusokkal mondattak az ország előtt, mely alatt hogysen heverjünk, örömesben meghalunk, megsértett tisztességünk mellett; jobb uram, azért marte (*azaz: hadakozva*) egymáshoz magunkat viselnünk, hogysen ilyen practikák által rettenetességgel élünk és az felülünk naponként kikölt gyalázatos enigmákat, hamis hírköltéseket szenvednünk,

mert ez nem békesség, hanem halálos gyalázat, az mint az emberek magokat hozzánk kezdték viselni, ha kik szolgálatunkra akarnának jönni, sub emissione honoris et bonorum tiltják el őket. Sléziából praefectusunkat hívatuk vala ki, mivel semmi instructiója, conventiója nem volt, azt Kassáról bocsáttuk haza tisztibe; Carolus herczeg ő fölsége útjában megfogatta, és elvitette, kin mennyit búsulunk, meg nem írhatjuk, az rettenetes gyalázatot minden marhának elveszésénél nagyobbabbnak tartjuk, hogy mi ily suspectusok vagyunk és csak szolgáinkkal sem szabad beszéllentünk; miért adta is ő fölsége azt a rossz ducatum nekünk; bizonságúl hi-juk az istent, semmit vele ő fölsége ellen nem tractáltunk, ki mint neki adott instructióikból és minden nála talált írásokból világosan megtetszik, ha ő fölsége minket így akart gyalázní és az földhez verni, meg sem költött volna békélleni velünk, eddig tudjuk alkalmasint elválasztotta volna az fegyver köztök a dolgot; erről ő fölségének nem is írtunk, mert még bizonyosak nem vagyunk benne, hova vitték és miért fogatta meg az herczeg: de az megfogása bizonyos; kegyelmed iras-son ő fölségének, parancsoljon elbocsátani praefectusunkat, és ne infestáltassunk így, mert el nem állhatjuk immár, bizonyosan nem tudjuk, magunk sem hihetjük, tizenöt tanuló deákot köldtünk el császárral*) oda föl tanulni, Vitebergában mentenek volna-e avagy hova az mostani ott fönn való veszedésben nem tudjuk, Rákóczi uram izené, úgy hallotta, hogy azokat mind levágatta ő fölsége Carolus herczeg, kiknek tizét magunk költségén akartuk taníttatni, elküldtünk nyomokra megláttatni őket, mely dolog ha igaz leszen, kegyelmed bizonyosan elhiheti, hogy így valóban fölbomol az egyesség köztünk, mert ehez hasonló dolgot senki nem hallott. Ezekről akaránk kegyelmednek írunk; mégis szeretettel kérvén kegyelmedet, legyen azon, álljon meg az szent békesség, kinek megtartására mi igen készek volnánk, csak ne kénszergetnének így bennünket. Ezek után isten stb. Ex Thokaj 23. Martij 1623.

Dominationis vestrae illustrissimae

Amicus beneuolus.

Gabriel.

Háti-írat: Paria Literarum Principis Transylvaniae ad Archiepiscopum Strigoniensem exaratarum.

(A m. k. orsz. levélt. Publ. Fasc. 26. Nro 14.)

*) A figyelmetlen másoló azt írta: császárral, e helyett: Kassáról (Chassearal).

CCCLIV.

1623. május 25.

Gabriel dei gratia sacri Romani imperii et Transsilvaniae princeps, sat.

Reverendissime magnifice et egregie nobis benevoli et grate dilecti etc. Császárhoz ő felségéhez bocsátván ez elmúlt napokban bizonyos fő emberünket, ő felségének mind nekünk írt leveléből, mind pedig annak relatiojából értjük, hogy bizonyos követit rendelte volna ő felsége mostan hozzánk bocsátani. Mely comissiora az mint értjük kegyelmetek választatván is, hogy mind az ő felsége méltóságaiért, mind pedig az kegyelmetekre bízott dolgoknak mivoltáért valami fogyatkozás az mi részünkről ne találtassék, akartuk in tempore mostani előttünk álló dolgainkat kegyelmeteknek értésére adni, és azokról tudósítani is. Tudni illik mivel istennek kegyelmes rendeléséből erdélyi országunknak gubernatora gróf Bettlen István uram öcsénk böcsületes örömének előttünk álló napja miatt nekünk is ő kegyelméhez való mind kegyelmességünkért mind pedig kötelességünkért akkor ott jelen kelletik lennünk, ez okon fejedelmi lakó helyünkből annak előtte megindulásunknak is szükség lenni, melyhez képest hogy alkalmatlan helyen és időben kegyelmetek bennünket ne találhasson, intjük és requiráljuk is kegyelmesen, hogyha szinte birodalmunkhoz közelebb jövő útjában érné is kegyelmeteket ez levelünk, rendelje úgy jövőjét, hogy ad 20 diem Junii érkezhessék hozzánk arra az helyre jönni, melyről Bettlen István uram kegyelmeteket meg fogja találtatni. Igen kedves dolgot cselekedvén nekünk is, hogyha maga jelenlétével ilyen kedves atyánkfának böcsülletes öröme napját ékesíteni nem nehezli, abban isten véget adván, kegyelmeteket országunknak messzebb helyeire fárasztani nem akarjuk, hanem kolosvári városunkban az ő felsége kegyelmetek által való követségét megértvén, azon is leszünk hogy kegyelmeteket sokáig ne tartóztassuk.

Easdem bene valere exoptantes.

Datum in civitate nostra Alba Julia die 25. Maji anno domini 1623.

Gabriel m. p.

Külczim : Reverendissimo ac generosis N. N. sacratissimae caesareae regiaeque majestatis destinatis commissariis etc. Nobis benevolis et grate dilectis.

(Eredetije a magyar tud. Akadémia kéziratárában.)

CCCLV.

Gy.-Fejérvár, 1623. jún. 6.

Bethlen Esterházyhoz.

(Kism. lt. Esterházy M. élete II. 28.)

CCCLVI.

Szamos-Újvár, 1623. jún. 15.

Bethlen utasítása Tholdalaginak.

(Török-Magyar Áoktár, IV. 383—93.)

CCCLVII.

Kolosvár, 1623. jún. 30.

Bethlen Pázmánynak.

(Pray Prin. I. 304. l. és Pesty Delejtű 1859. 48-ik sz.

CCCLVIII.

Gy. Fejérvár, 1623. júl. 26.

Bethlen G. a szebeni tanácshoz.

(Felső magyarországi Minerva 1828. évf. 1921-ik l.)

CCCLIX.

1623. júl. 29.

Spectabilis et magnifice nobis honorande.

Károli uram hozzánk érkezvén nekünk írott kegyelmed levelét megadván szóval való izenetit is bőségesen proponálta. Kegyelmedtől kedvesen vesszük hogy kész jó akaratját synceritással offerálja az közönséges jónak promotiojára; reciproce mi is jóakaratusunkat kegyelmednek ultro ajánljuk; azon dolgokról magunkat bőségesen resolváltuk, hisszük Károly uram kegyelmedet azokról tudósítja; egy szóval csak azt írhatjuk magunk felől hogy igaz synceritásnál egyebet bennünk ő felsége nem tapasztal, csak meg ne vessen, hanem

kövesse ő felsége császári méltósága szerént az igazságot, a mi részünkről is annyiban mennyiben illik justitiam petimus, melylyel nekünk is tartozik ő felsége, mert igen exacerbáltatunk; megsebesítettett becsületünk, életünknel drágább hírnünk, melyet ha ő felsége meg nem gyógyít, kényszerítettünk más orvosságot keresni. Vegye ő felsége az mi igaz synceritásunkat, próbáljon meg, és megtapasztalja a mit mondunk. Várjuk az ő felsége resolucióját, nem tudjuk mihez magunkat accomodálni, commissariusinkat sem tudjuk készíteni, az 15 napja augustusnak előttünk vagy on, az üdő múlik ha késünk periculum imminereálhat.

Magunk is hogy közeljebb találassunk, Kassára megyünk, ha istenünk reá segít, és tudjuk nem kevésse conturbálnak az emberek menetelünkben, mivel egy nehányad magunkkal leszünk, de csak ő felsége akarja, azokkal együtt szolgálunk ő felségének, ezt azért írjuk hogy menetelünknek okát értvén kegyelmed, ő felségének proponálhassa és egyébre ne magyarázza, hanem csak arra, hogy a békességet igyekezzük stabilizálni; senkit mi nem bántunk, csak legyen az igazságnak administráltatása, minekünk is; mely ha denegáltatik, kényszerítettünk magunknak becsületünk helyrevaló állatásában fáradoznunk. Lássá mostan Turzó Stanisló ha oly könnyen complánálhatja az differentiát, mely az ő hamis relationából promanáltatott, és mely könnyen az soproni gyűlésben az költött hamisságot ki tudta mondani. Ezek után isten kegyelmedet éltesse. Datum Albae Juliae die 29. Julij 1623.

Benevolus

Gabriel m. p.

Kulczim : Spectabili ac magnifico comiti Nicolao Esterházy de Galanta sacr. caes. regiaeque majestatis consiliario et judici curiae, comiti comitatus Zoliensis ac partium regni Hungariae Cis-Danubianarum praesidorumque antemontanorum generali necnon arcis et praesidii Ersek-Ujvariensis supremo capitaneo et nobis honorando.

(Eredetije, mely egészen Bethlen írása, a magyar Akadémia kézirat-tárában.)

CCCLX.

Gy.-Fejérvár, 1623. aug. 7.

Bethlen G. levele az egri pasához.

(Török-Magyar Áoktár, IV. 398.)

CCCLXI.

1623. aug. 16.

Magnifice fidelis nobis dilecte. Kegyelmed levelét jámbor szolgálja tegnap útunkban estve felé adá meg szekorem-ben; melyeket ugyanakkor igen diligenter megolvassván, előbb ennél nem resolválhattam magamat, hanem ím most, mihelyt leszállottam, első dolgom is ez volt. Generalis uram első levelét szombaton estve későn hozták; vasárnap az templombúl tizenegy óraker jöttünk ki, mivel generalis gyónás volt. Ebédután mindjárt magam postájátúl küldtem meg kegyel-mednek, mely mostani írására nem szükség az resolutio, hanem várakozom az maga emberére, ki felől maga is emlékezik. Isten egészségemet adván vasárnap délest innét én is meg-indulok, Váradra megyek; interim ha elérkezik kegyelmed semmit ne késsék, jöjjön maga előmben; ha Váradra kegyel-med érkezik előbb, ott se múlasson, jöjjön előmben, tudom, úgys elöltalál kegyelmed. Az hadakozásról való discursusát s abból való inconvenientiáknak és diffidentianak, szivek elidegenüléseknek orialását búségesen értem, kikről coram plura. Egy szó: valamit én ez ideig mondtam, most és ezután is azont mondom, cselekedem, mert én az tökéletlenséget más-sokban is gyűlölöm, magam, ha lehet, bizony eltávoztatom, megtartván az régi jámborok axiomáját: constantia decet virum. Én rajtam semmi el nem múlik, meghallja, érti, látja minden kegyelmetek közül, de azt is hozzáteszem, hogy mivel az kása számát nem egyszer égette meg immár, könnyen ma-gamat decipiálni nem hagyom, ha eszemen lehetek, könnyen sem hihetek, mert azt is megpróbáltam és rajtam teljesedett, qui facile credit, facile decipitur. Az szép szóknak, ígéretek-nek hittem; azt reméllettem, hogy egyebek is az igazmondást úgy tisztelik, mint én, de megfogytoktam abbéli reménsé-gemben is; az hadakozásban nulla est salus, pacem, pacem poscitis omnes magnates nobilesque regni, de nem akartok érette fáradni. Igen jól tudom én azt, hogy nem akarja egy is kegyelmetek közül ezt az expeditiót, sőt im csak az hadak gyülekezését sem szenvedné, ha egyéb lehetne benne; tudom jól azt is, hogy nem favort, hanem gyűlötséget szerzek közte-tek ez én mostani indulásommal, de arról nem tehetek, arra semmit nem nézhetek, hanem böcsületemet magamnak kell oltalmazni idegen nemzettel s conducticiis militibus, az mint lehet; mert megpróbáltam az nemes országot három ízben: elsőben, mikor az ellenség hátra nyomúlt vala, az belső árul-tatások által, offeráltam mellettek való hűséges szolgálatomat,

érettek vírem kiontását is, de nem akarna senki semmit, hanem magok gyalázatjával veszedelmével is az *gratias assecratoriát* elveszik vala, csak engedem vala. Látván, hogy mi jön ki abból, nem hagyám reájok, az úristent hívám segítségül és mind magamat reparálám s az ország böcsületit is helyre állatám. Másodszor : az békességet magam meggyalázásával érettek megcsinálám, szájokat bedugám azoknak, kik csak engemet vetének vala okúl az vérontásnak, békességet hozík be Kassára, senki csak meg sem köszöné annyi számtalan fáradsággal, költséggel való hasznos szolgálatomat, hanem csak alig várák, hogy kitaszíthassanak, adhaassanak rajtam. Harmadszor : im az elmúlt februariusban nagy sok *expostulatiókkal* számlálám elő *kegyelmeteknek* az ország gyűlésében való rettenetes meggyaláztatásomat, de senki nem találkozék, az ki csak szánakodott és offerálta volna magát böcsületem mellett való fölkelésével, hanem minden elhallgata és inkább engemet kezdettek inteni, hogy eltűrjem az békességet, azért föl ne bontsam etc. Hidd el, uram, hidd el, oly keservesen estek nekem ezek, kiknek keserűségét én nyelvvel kimondani nem tudom ; noha elhallgattam akkor, de szívemből ki nem estek az nemes ország statusinak hozzám való magokviselési ; *exacerbatus* vagyok igen, *utrinue* és bizony igen igaz az *Scipio* mondása s én is megmondhatom vele együtt, hogy : *ingrata patria ne ossa quidem habeas ; nihil enim etiam terra ingrato homine gravius alit et portat*. Megpróbáltam azért én az embereket és mind egyenlőnek találom, akár *gratificálódjam*, s akár ne, mindegy. Ezeket nem azért írom, hogy az hadak én akaratomból hitetlenkednének, avagy erőszakkal hordanák zászlók alá ; mert istennel bizonyitom, híremmel nincs : de csak érthessem, kik cselekedik, megbizonyitom szemetek látára, hogy nem én akaratom volt s megbüntettem őket. Semmi szükségem az gaz hadra nincsen ; istennek hála vagy on s lessen elegendő hadam nekem s talám igen sok is leszen, ha arra kél az dolog ; tudom azt, hogy az mely ebet bottal tűznek az nyúl után, meg nem fogja. Nem fenyegetek én senkit ; de bizony nem is bizom magamat az nemes vármegyék oltalmára ; vagy nehéz, vagy könnyű, de kényszerítetem úgy járnom, hogy senkitől ne féljek és ha az békesség véghez nem mehetne (kit az úristen távoztasson), nude ne maradjak, hanem legyen kívül magamat oltalmaznom ; azért mind ártanom is, az ki ellen kívántatik s az uraim is hogy ott üljenek az hol én akarom, nem mások nekem, én *praescribáljak* egyebeknek, ezt én tagadatlan mondom s azért írom, hogy *kegyelmed* bátor megmutassa az statusoknak ; eddig hallgattam, tűrtem, vegyétek eszekben, hogy engemet nem illendőképen

tractáltanak, urok voltam, de nem böcsültenek, mert meg merem mondani, mert istenen kívül senkitül nem félek.

Asszonyom betegségén szűbül szánakodom, az úristen-től ő kegyelmének előbbi jó egészségét megadatni és vigasztaltatni kívánom. Noha oly keserves gyermekteknek istennek dicsőséges színe eleiben való vitetése, jól tudom, kinél keserveb nem lehet; de nem illik, nem jó, nem idvösséges felet-tébb azon kesergeni, mert mind ő felségét megbántjátok azzal s mind magatok életét rövidíti kegyelmetek; hálaadással kell s illik keresztyén embernek szenvedni minden keresztet. Ke-gyelmetek magát igen megmértékkelje, istenét úgy meg ne bántsa, hogy azokat is (kik szemetek előtt élnek) el ne vegye. Citrom serbetet im egy szép csészével teli küldtem, ezen csé-széből bizvást ihatik, mert magam is ebből ittam most is; ezt is tizenkétszer is teli csinálhatják ezt az csészét; claris olaj bizony sehol nincsen, de azon leszek, hogy ezen két nap az doctorok készítsenek és mindjárt küldök postán. Im valami receptákat írtam velek az dissenteria ellen; éltesse kegyel-med asszonyomat az szerént. Ezek után vigasztalja isten ke-gyelmeteket. Ex Kolosvár die 16. Augusti 1623. hora 3. post meridiem.

Gabriel. m. p.

Az generalis uram levelét szorgalmatosan megtartom, magam adom kegyelmednek, senki gubernatornál egyéb nem olvasta, sem olvassa. Az német írást is megfordéttattam, az pártosok hadakozása felől nekem külön híreim vannak. Tit-kon (*kijavitva: Tordán*) hozák Fridericus levelét, 3. Julii emanáltatott, összevesszállott Mansfelddel Hasberttal, de ne-kem arra kevés gondom; ám veszekedjenek; úgy praeparál-tam én mostan magamat, hogy semmit német hadhoz ne kel-lessék bíznom, ha ugyan hadakozásra kényszeríttem lépni, melyet bizony minden úton praecaveálni ügyekezem. Imént, ezelőtt egy órával jöttem ide tizezere magammal, leszünk ide hátra még vagy ketten.

Külszim : Magnifico Michaeli Károli de eadem Károly comiti comitatus Szatmáriensis et consiliario nostro etc. Fideli nobis dilecto.

(Egykorú másolat a m. k. udv. levéltárban.)

CCCLXI.

1623. aug. 19.

Spectabilis et magnifice nobis honorande.

Kegyelmed levelét jámbor szolgája minekünk tegnap délután 3 óra tájban hozá, együtt az ő felsége levelével, kibén tudósít ő fíge a mostani commissiora rendelt commissarius híveinek nevek és az hely s nap felől; mely urak felől noha az múlt vasárnap hozott Károly Mihálynak irt leveléből is kgymednek valamit rész szerént értettünk volt, de mivel ez napig nekünk arról senki nem irt semmit, nem is tudunk fundálni; kívántunk s akartunk volna ha az ő felsége levelét és abból akarátját idejében érthettük volna, hogy mi is maturálhattuk volna commissariusink expediálásokat, mert ad 24 praesentis lehetetlen hogy ezek is felmehessenek, sőt csak indulásuk is nehezen lehet addig, az denominált hel is noha messzének és némely ratiokra nézve alkalmatlannak is látszik, de hogy semmiből az ő felsége méltóságának ne láttassunk derogálni, maga kívánságának annuálunk ebből is, és commissariusinkat Beszterczebányára bocsátjuk, nem is késleljük, hanem mentől hamarébb expediáljuk; de mivel az ő felsége birodalmában kelleitk menni az mi híveinknek, és nem is tagadhatjuk, hogy nem az ő felsége részéről estek az fogyatkozások, melyre nézve a mi scrupulus szívünkön vagyon, talán méltán abból meg nem ítélthetünk, ha ő felségétől commissariusink securusokká tétetnek békességes menetelek, ott mulatásuk, visszajöveletek felől; kglmedet annak okáért szeretettel intjük, ő felségét tudósítsa levele által, egyszersmind instáljon is, méltóztassék ő felsége assecurálni felbocsátandó híveinket ez includált punctokról, lehessenek securusok állapotjuk felől, különben commissariusink Kassáról meg nem indulnak, mert mivel utrinque strepitus armarum auditur, nem látjuk különben bátorságos útjokat, hanem hogy assecuráltassanak ő felségétől; igen kérjük ő felségét ne késlelje az leveleket megküldeni; kiket hogy kegyelmed bizonyos postájától Kassára sietséggel küldjön, kegyelmesen kívánjuk. Egy salus conductust is ő felsége küldjön nevűnkre; mi tiszta szívet viselünk, elhiggye kegyelmed, csak ő felsége kegyelmesen viselje magát az magyar nemzethez, kétség nélkül az úristen megkönyörül rajtunk; de ha úgy akadályoskodnak némely emberek az békesség tractájában mint eddig s azoknak leszen nagyobb authorítások, hogysem mint az közönséges jónak promotorinak, úgy nem sok jót remélhetünk. Mi rajtunk semmi

el nem múlik, kegyelmed is azon legyen totis viribus, hogy arról az részről is intractabilisek ne legyenek az emberek.

Az imperiumbeli állapotot az includált czédulából értjük, kire nekünk semmi gondunk nincsen, mert azokon mostan mi semmit nem fundálunk, hanem csak magunk és nemzetünk javát s megmaradását keressük. Bizonyára az volna jobb ha ezek a nagy vérontások az keresztyénségben megszűnnének és más szükségre tartanak minden ereiket. Ezeknek utánna kegyelmednek ajánljuk az mi jóakaratomkat, és isten kegyelmedet éltesse jó egészségben. In Kolosvár die 19 Aug. 1623.

Benevolus

Gabriel m. p.

Mikor kegyelmedet rendelte volna ő felsége erre az commissiora, pro praesidente sokkal hamarébb és cum majori fructu remélhattuk volna jó eventusát és végét ennek az kezdendő tractatusnak, s még is mikor mód volna benne, nekünk úgy tetszik, jobb aránt lenne az dolog.

Külön papirra hasonlag Bethlen kezével :

P. Scripta. Kegyelmed jámbor szolgája Károly uramat nem találván itt, neki irott levelét Czyuti Gáspár tanácsából nekünk küldé meg, melyet diligenter megolvassván, az dolgot értjük annyi részéből, kiről sokat nem jó irni; de örömet beszélnék kglmeddel mikor abban mód volna, csak azért, hogy az mi synceritásunkat megbizonyitnánk; de ha abban mód nem adatik is, csak az késedelem ne legyen, hanem mutasson utat ő felsége kegyelmed által arra, hogy mi is bizonyos fundamentomra építhessünk, meg ne gyalázódjunk; igyen bátorságosan megnyugodjék kegyelmed abban, hogy az mi részünkről senki nem frustráltatik, hanem az ő felsége méltóságát igyekeznünk mindenben szemünk előtt viselni, sőt szolgálai, csak az késedelem ne legyen, érthessünk bizonyost, szerzhessünk confidentiát utrinque az békességnek, mert anélkül haszontalan minden fáradságunk. Igen breviter ez néhány szót akaránk pro resolutione, kegyelmed Károlynak irt levelére confidenter írunk. Tiszta szűből kívánjuk hogy az úristen ebbeli igyekezetünket megszentelje, kegyelmed fáradságát bődögitsa, kiért mi is kegyelmedhez háladó jó akaratunkat megmutathassuk suo tempore; mert ha ezen az úton az confidentiát meg nem csinálhatjuk minden egyéb külső mediumokat hejában valóknak látunk, de az es úgy legyen az mit az úristen mint rendelt és akar. In Kolosvár die 19 Aug. hora 3 post meridiem 1623.

G. m. p.

Külczim: Spectabili et magnifico Nicolao Eszterhazy de Galanta sacr. caes. regiaeque majestatis consiliario, comiti comitatus Zoltensis judicii curiae regiae, equiti aurato ac partium regni Hungariae Cis-Danubianarum praesidii que Ujvariensis generali et supremo capitaneo, nobis honorando.

(Eredeti je, mely egészen Bethlen Gábor írása a magyar Akadémia kéziratárában.)

CCCLXIII.

1623. szeptember 2.

Gabriel dei gratia sacri romani imperii et Transsylvaniae princeps, partium regni Hungariae dominus, Siculorum comes ac Oppoliae Ratiboriaeque dux etc.

Magnifice fidelis nobis syncere dilecte. Salutem et gratiam nostram. Minemő igen méltó és kíváltképen való elkerülhetetlen okok állván előttünk, kinszerítettünk légyen Erdél országból itt kinn levő birodalminkban hadainkkal kijönni, hisszük azt, hogy azok hívségednél eddig nyilván lehetnek, és ezután magok megmaradásánál hívséged jobban is eszében veheti. Mely dolgok mivelhogy nemzetünknek közönséges javát illetik, mind ezekért és egyéb előttünk álló szükségességű dolgokért is költetett hívségteknek ad diem decimum praesentis mensis Septembris kassai várunkban bizonyos congregatiót promulgáltatnunk. Intjük azért hívségedet, sőt serio hagyjuk és parancsoljuk is, hogy az megnevezett napon és helyen maga személye szerént legyen jelen, hogy így istennek szent áldása velünk lévén, hívségeddel egyértelemből nemzetünknek javára és megmaradására minden jó és hasznos dolgokat végezhesstünk. Secus sub poena super his expressa non factururus. Cui de caetero benigne propensi manemus. Datum ex castris nostris ad oppidum Döbröczön positis die 2 septembris anno 1623.

Gabriel m. p.

(Egykoru másolat: a magyar tud. Akadémia kéziratárában.)

CCCLXIV.

1623. szept. 3.

Gabriel dei gratia sacri Romani imperii et Transilvaniae princeps. stb.

Reverendissime, magnifice et generosi, nobis grate dilecti,

salutem et benevolentiam nostram. Császár ő felsége fileki kapitányának kassai kapitányunknak irt leveléből értjük az kegyelmetek Beszterczebányára való érkezését, az hova mű is bizonyos fő komiszariusinkat immár elkészítvén, azoknak eddig való megtartozások felől noha ezelőtt tizenhat nappal császárt ő felségét tudósítottuk, melyhez képest itiljük is, hogy annak okát eddig is érthette kegyelmetek; mindazáltal akarván magunk is felőle kegyelmeteket tudósitanunk, hogy egyébbnek semminek ne vélje, hanem, mivel az comissionak helye császár ő felsége birodalmában vagyon, bizonyos assecuratio nélkül comisariusinkat ilyen állapotban oda nem bocsáthattuk, holott az ő felsége után valók ez előtt is arról bentünköt követeink által ugyan praemoneáltak is. Mihelyt azért ő felségétől az assecuratio és salvus passus megérkezik, magunkkal együtt jelen levén oda rendelt comisariusink, minden késedelem nélkül őket elbocsátjuk. Hogy azért ilyen közönséges jó dologban való várakozások ez kevés idő alatt nehéz ne legyen, az mint-hogy szükség, úgy annak az mi részünkről való méltó okait értvén e szerint, hogy ezt kegyelmetek békével szenvedni, el hittük. Bene valeant. Datum ex castris nostris ad oppidum nostrum Debreczen positis die 3 mensis Septembris anno domini 1623.

Gabriel m. p.

Külczim: Reverendissimo magnifico et generosis N. N. N. sacrae caesareae regiaeque majestatis Novizolium ablegatis commissariis etc. Nobis grate dilectis.

(Eredetije a magyar tud. Akadémia kéziratтарыban. Másolatból már közöltetett a Győri Füzetekben II. 265.)

CCCLXV.

1623. szept. 19.

Spectabilis et magnifice nobis honorande.

Károli uram vasárnap estvefelé érkezett ide, kegyelmed resolútióját bőségesen referálta; nekünk irott leveléből is értjük az punctum(okat), az Szenderőben irt levelének értelmét mint magyarázza kegyelmed, látjuk; de nincsen oly vékony ítéletű ember, a ki az praecedentiákat megolvasta, hogy különben értse és magyarázhassa, hanem mi reánk (*kimaradt: neheztel*) kire bizony okot soha nem adtunk, hitetlenül senkit nem tractáltunk; de ezt mostan nem disputáljuk, hanem az derék dolgot akarván continuálni, az Károli uramtól izent postulatumra, hogy ő felsége jó fundamentommal resolvál-

hassa magát (ha az ő fíge kegyelmes akaratja arra accedál) mely úgy lehet jobb móddal meg, ha maga személye ő fíge előtt jelen leszen. Mi azért a kglmed kívánsága szerént az assecuratoriát megküldtük, és ha el akar menni bátorsággal elmehet, mert bizony szónkra írjuk semmi hostilitást cselekedni nem engedünk, sőt az Garamon által sem bocsátunk senkit Ujvár felé kglmed visszajöveteléig; de csak ő fíge kegyelmesen tractáljon minket, experiálni fogja az mi synceritásunkat, nem talál mi bennünk soha senki megmondott szónknál egyebet. Hogy pedig hadainkkal előjöttünk nem szükség kegyelmeteknek abban megütközni, mert igazságot irunk experientia edocti, mivel semmit ő felsége az mi alázatos instantiákra cselekedni két egész holnaptól fogva nem akara, és a mely difficultásokat ő felsége Prágából iratott levelében ígérte vala complanálni alá bocsátandó commissariusi által, kiket minemű ígikkel iratott ő felsége ex inclusis megértheti kegyelmed. Aláérkezvén az ő felsége internuntiusi; azok semmit nekünk arról mondani sem tudának, mivel emlékezetet sem tőttek előttük azokról, noha azok által vártuk az re(soluti)ot, sőt azután sem küldé ő felsége senkit alá sem az (vég)házak fizetésére, sem az végházak romlásának (meg)látásokra, egyebet az nem lételnél nem remélhattunk. Értvén másfelől az készületeket, hallván az német praesidiumnak kivitele felől való deliberatióit, interim igen nagy embernek irását szemünkkel látván, minemű intentio legyen ellenünk felhozva, nem tehettünk egyebet, hanem az mint lehetett magunkat muniálni igyekeztünk, hadainkat convocálván, kiljebb kényszerítettünk lépni, hogy magunk országában se várjuk vendéginket; ide érkezhvén, ez naptól fogva várakozunk, de semmi jelét az békességnek nem látjuk, mert a difficultások olyak ebben az tractában, melyek immediate ő felségének praesentiaját és az statusoknak jelenlételeket kívánnák, úgy mint az mi meggyaláztatásunknak eligazétása, az contentatio melylyel nem ő felsége, hanem az ország tartozik; ezekre gyűlés kívántatott volna, melyet hét holnaptól fogva ha ő felsége celebralt volna, most hamarébb alkalmazhatnánk rajtok; mostan immár az gyűlés post festum lévén, mit cselekedik ő felsége, áll a maga bölcs itéletin.

Nem lévén az soproni gyűléstől fogva ő felségével semmi békességünk, mivel akkor violáltatott az nikolspurgi contractus vagy tractatio, ha mit hostiliter cselekedtünk volna is, az oltától fogva senki méltán nem kárhoztathatna, annál inkább mostan immár ha miben procedálnánk avagy procedálunk, mivel sem békesség sem induciák nincsenek közöttünk. De akár mint legyen most az állapot uram, ennek fundamentoma csak az

egy confederationnak megcsinálása, nem látunk egyéb útát
módot ez sok veszedelmes differentiáknak complanálásában,
mert ha esztendeig tractálunk s concludálunk is, de ha meg
(nem) tartatnak a végezések, haszontalan minden tra(ctat)us;
azért nem tartatnak pedig meg: hogy (az) confidentia nincsen.
Ezeknek addig kellenék jó végben menni, míg az szomszédok
el nem érkeznek derekason, kikről mi semmit nem írunk, ke-
gyelmed szomszédságában lévén, bizonyost ért tudjuk minde-
nekről. Az besztercei commissiora ma nyolczad napja hogy
commissariusinkat Gesztelyből expediáltuk, kiknek oda me-
nésekben noha semmi hasznót nem látunk, nem is tartoztunk
volna vele, mindazáltal elbocsátottuk, kik á(ital ha) végben
mehet a szent békesség, dicsiretes dolog lesz, áldjuk érette az
úristent; de sokkal hasznosabbnak látnánk ezt(tenni): jó cau-
tiok alatt kegyelmed velünk lenne szembe, magunk szájából
hallana mindeneket, ő felségének bizonyost referálhatna és
úgy tetszik nekünk sokkal hamaríbb általmehetnénk (valame-
lyike lenne) az dolgokon. Mi felljebb megyünk és kegyelmed
akár mikor szemben lehet velünk, megértvén ő felségítől, de
álljon minden ő felsége jó akaratján; sokat így is nem kéret-
hetünk mert eddig is csak nem százezer frtban hanem sokkal
többen álljövételünk, mely nélkül ellehetnénk mostan, ha Sopron-
ban az conditiok effectuáltatnának s az palatinus hamis beszédén
nem épített volna kegyelmetek. Ez levelünkre kegyelmedtől
bizonyos választ várunk. Cui de caetero firmam valetudinem
cupientes. Bene valeat. Ex Cassa die 19 septembris 1623.

Gabriel m. p.

Külczim: Spectabili ac magnifico comiti Nicolao Eszterházy de
Galantha sacr. caes. regiaeque majestatis curiae regiae judici et con-
siliario, comiti cottus Zolltensis partiumque cisdaubianarum . .
praesidiorum antemontanorum generali ac arcis et praesidji Ersek-
ujváriensis supremo capitaneo nobis honorando etc.

(Eredetije, mely egészen Bethlen írása, az államltban. Uj lymbus.
Törédékesen kijött Akad. Évk. VI. 388-ik l.)

CCCLXVI.

1623. szeptember 21.

Gabriel dei gratia sacri Romani imperii et Transsylvaniae princeps stb.

Spectabiles, magnifici, generosi, egregii ac nobiles; nobis
syncere dilecti, salutem et favorem nostrum.

Minemű igyekezetünk lött legyen eleitől fogva azon, hogy nemzetünknek régi szabadságának helyére állására és csendes békességének megmaradására s szerzésére oly gondot visel-hessünk, hogy jövőndő időkben annak kedves emlékezeti meg-maradván, megszerzett békessége is állandó s hasznos lehessen, maga kegyelmek arról ez világ előtt jó ítéllettel nyilván való bizonság lehet, holott sem sok nyughatatlan fáradságinkat, sem életünknek veszedelmével, sem számtalan költségünkkel nem gondolván szükségeknek idein, békességes fejedelemségünket, és csendes bátorságos állapotunkat is hátra hagyván, nekik megfogyatkozni nem akartunk. Hanem istennek kegyelmessége velünk lévén, szabadságoknak helyreállításában, mennyire és mely hasznossan fáradtunk legyen, és ellenségeknek rettenetes bosszuállással elszánt igyekezeteket, mint tartóztattunk és fordítottunk el rólok, magok nagy hasznokkal és megmaradásokkal világosan ugyan megtapasztalhatta. Mely-hez képest a mint bizonyosan akkor is, azt elhittük, hogy méltó hálaadással, mind ennyi kegyelmes jó akaratunknak, az minthogy illendő is, megfelelnek, úgy mostan is mindazokra tekintvén, abba kétségünk hogy ne legyen, bizonyos reménységgel viseltetünk, előttünk állván az is, hogy a mikor sok-képen való csálhatatlan módunk lött volna, méltóságos állapotunknak megtartásában, melyet kegyelmek országul szabad akaratjokbul való választásából mi reánk ruházott vala, abban is inkább akartunk hátra hadni, hogysem mint kegyelmeknek országul az szent békességnek követéséről való sokszori könyörgését megvetni. Ugy fogván az szent békességnek tractatusához, hogy semmiben az kegyelmek szabadsága és jövőndőbeli bátorságos állapotja is meg nem bántódnék: melyről mellettünk levő plenipotencialis követi minden üdőben elegendő bizonságot is tehetnek. — Így azért segítségül híván az úr istent, semmit inkább ahoz is mint az kegyelmek megmaradására nem nézvén, római császárral ő felségével, bizonyos conditiok alatt való békességet concludáltunk vala bizonyosan, elhívén azt, hogy az mind állandó, mind penig nemzetünknek oly hasznos lészen, mely alatt ez sok romlások és veszedelmek után mind épületet és mind nyugodalmat vevén, magoknak jövőndő szükségekre, az mikor kívántatik inkább elérkezhetnek. De minemű dolgok interveniáltanak legyen, azután mind az békességnek conditiói mind penig az magunk méltósága ellen, és mennyire mi igen megbántódtunk legyen, mivel azokat jó részént kegyelmek maga is érthette és nyilván is vadnak, bővebb írással hogy jelentsük, szükségesnek nem ítéljük lenni melyekről noha császárt ő felségét, mind becsületes követségünk, mind egynehányszori írásunk által megtaláltuk és az

egyszer concludált és hittel erősítettet békességnek megtartására és azoknak conditioi effectualására kértük, mindazáltal méltó és igaz kívánságunkra semmit nem impetrálhattunk, melyet mikor nagy szűbeli fájdalomunkkal nyilván láttunk és jövődre is ennél egyebet semmiképen nem remélhattunk volna; nekünk is más mediumokat kellett felkeresnünk és egyéb szükséges és bizonyos dolgokhoz hogy nyuljunk kényszerítettünk. Mivelhogy azért minden végezésünknek az vége eleitől fogván az volt, hogy meg nem tartatván az fogadások, sem isteni sem pedig emberi törvényvel az végezéseknek (*igy*) megtartására is senki köteles ne legyen; ily mi is semmi kötelességünket ebben nem tartván, hadainkkal megindultunk, remélvén azt, hogy isten az ki az végezéseknek és hittel tölt fogadásoknak megszégésének komoly bosszurállója, igaz igyünket ugy előveszi, hogy ebből jövődőben is minden nemzetségeknek példájokra az mi igazságunk és ellenkezésünknek gonosz igyekezettel való szándékok nyilván megtetszik. Tudván pedig azt, hogy kegyelmetek mind az előszámlált sok kegyelmességünkről, mind pedig az előbbi nekünk tartozó kötelességéről megemlékezvén, a mint illik s méltó is ugy viseli magát hozzánk. Mi is semmi egyéb igyekezettel nem voltunk sem akartunk lenni, hanem az minthogy az előbb kegyelmetekhez, úgy mint hieinkhez kegyességünket mutattuk, mostan is az szerint hozzájuk mutathassuk. Intjük azért kegyelmeteket sőt hagyjuk s parancsoljuk is, hogy mindjárást vármegyéjében szokott helyére gyűlést hirdetvén, hozánk cum plena autoritate bizonyos atyafiait válassza és küldje, kik által magát ad extremum declarálván, a mi további való kegyelmes akaratunkat is érthesse, holott ha az ellen láttatnak cselekedni, nekünk is ne kellessék más mediumokkal kételen élnünk, és magok is nem kevés károkkal engedetlenségeknek jutalmát hamar eszekben ne vegyék. Hogy azért minden késedelem nélkül ezt praestálják, tülek kegyelmesen kívánjuk. Quibus de caetero gratiose propensi manentes. Datum in arce nostra Szendrő die 21 Septembris anno domini 1623.

Gabriel m. p.

Kivül : Paria litterarum Gabriellae Bethlen.

(Egykorú másolat : a magyar tud. Akadémia kéziratárában.)

CCCLXVII.

1623. szept. 23.

Gabriel dei gratia sacri Romani imperii et Transilvaniae princeps etc.

Reverendissime magnifice et generosi nobis dilecti, salutem et omne bonum. Az miolta istennek kegyelmessége velünk lévén, hadainkkal megindulni kényszerítettvén az Tiszán által kellett költöznünk, annak is immár elmulván tizennyolczad napja, mind azólta is hadainkat az magunk birodalmában tartóztatván, hiveinknek nem kevés károkkal soholt császár ő felsége birodalmában semmi ellenséges dolgokat cselekedni nem engedtünk, és hadainkat úgy tartóztattuk, hogy senki méltán arról ítéletet felőlünk mind eddig is nem tehetett, várván attól, hogy ez mostani kegyelmetek előtt álló dolgoknak méltó kívánságink szerint mindenből jó vége lehessen. De nem tudjuk mi gondolatjából császár ő felsége füleki kapitánya Bosnyák Tamás immár két rendbeli csatáját is bocsátván táborunk felé, ma zsákmányosinkban be is vitetett Füleken; és így mi semmi nyilván való ellenséges cselekedetekre okot nem adván neki, elsőben is az ő felsége részéről adattak mindezekre ellenünk okok. Mi azért erről mind isten, és az egész keresztyén világ előtt tudománt tévén, akartuk kegyelmeteknek ez dolgokat értésére adni, és tudósítani is felőle, hogy nem az mi részünkről kezdetvén el elsőben az egymás ellen való ellenséges cselekedetekre való okadások, semmivel immár tovább nem tartozunk, és ha mi dolgok ezután az mi részünkről is következnek, ne egyébnek, hanem az Bosnyák Tamás ellenséges cselekedetinek tulajdonítsa. Ezzel az úristennek ajánlván kegyelmeteket. Datum ex castris nostris ad Velez positis die 23. Septembris. Anno domini 1623.

Gabriel m. p.

Külczim: Reverendissimo magnifico et generosis sacrae caesareae regiaeque majestatis in civitatem montaneam Novisoliensem ablegatis commissariis etc. Nobis grate dilectis.

(Eredetije a Magy. Tud. Akad. kéziratárában. Másolatból kiadták a Györi Füz. II. 268.)

CCCLXVIII.

1623. okt. 14.

Gabriel dei gratia sacri Romani imperii et Transsylvaniae princeps etc.

Magnifice nobis sincere dilecte, salutem et favorem nostrum. Noha eleitől fogva sok nemzetségeknek és országoknak változása az istennek bölcs ítéletit és titkos rendelését, ez világi dolgoknak forgásában az ő haragjának méltó bosszuállásával elég példákkal megjelentették; mindazáltal az ki jó ítélettel

gondolkodván felőle az mi nemzetünknek sokképen való változásit, és országának abból az állapotból, melyben az mi dicséretes eleinknek és azoknak az örök emlékezetre méltó szent királyoknak gondviselésekkel helyheztetett volt, erre az állapotról való jutását meggondolja, egyebet az úristennek nagy haragjánál és bűnöket való méltó boszuállásánál, fel nem találhat; holott ezt szemünkkel látjuk, és bizonyoson meg is tapasztalhattuk, hogy az emberi elmének gondviselése megfogyatkozván, az mint egyéb nemzetségeket is, gyakorta úgy az mi nemzetünket is, az úristennek igaz ítéletéből, titkos okokból való kételen változások követték, melyet országul kegyelmek is ez mostani állapotból világosan eszébe vehet, meggondolván azt minemű munkával kölcséggel való nyughatatlanságunk volt nekünk azon, hogy kegyelmeknek az elmúlt sok háborúságoknak habjai, és veszedelmeknek szélvész után, állandó békeséget úgy constituálhassuk, hogy jövődében is kedves emlékezetünknek megmaradásával az megszerzett békeségnek árnyéka alatt, utána való maradéki úgy nyughassanak, hogy a mikor a szükség fogná tőlök kívánni, hazájoknak otalmazására inkább elérkezessenek, és nem egyebet, hanem csak nemzetünknek és kegyelmeknek országul javát és megmaradását nézvén, mindennek felett római császárral ő felségével bizonyos conditiók alatt való békeséget végeztünk vala, mely ellen az után mi csoda dolgok interveniálának és mely nyilván való fogyatkozások következének az ő felsége részéről, hisszük azt, hogy kegyelmek alkalmasint tudhatja és ez után jobban, és világosabban is megértheti. Melyek minemű nagy elkerülhetetlen kételességnek, jövődő nyilván való veszedelemnek eltávoztatásával kinszerítvén arra, hogy magunkra és birodalmunkra más szükséges mediumok által viseljünk gondot, ez mostani állapotnak mivolta azt az úristennek bűneinkért való igaz és titkos ítéletéből és azoknak gonosz szándékokból, az kik eleitől fogván semmin inkább mint nemzeteknek kárán és romlásán nyughatatlan elméjeknek változásával nem gyönyörködtek, eléggé megmutatja. Mely romlását és egyéb változását nemzetünknek nem tagadhatjuk hogy igen keserves szívvel és nagy szánakozással nem látnók, semmin is inkább éjjeli nappali gondolkodásokkal nem igyekeznénk, mint hogy mentől hamarabb ennek orvosságát, istenünknek szent nevét híván segítségül úgy fel találhatnók, hogy minden késedelem nélkül ez romlások és szegény községeknek pusztulási, nemzetünk között megszűnének, legfőképen ez állván előttünk, hogy az hatalmas török császárnak is derekas hadai az vele való frigynek nyilván való felbontásával megindulván és jelen is levén, kegyelmek ha-

zájában mennyi kára abból az egész keresztyén országnak mostani felháborodott és igen megfogyatkozott állapotjának gondolkodásához képest is következhessék: akárki józan elmével viseltetvén, megítélheti. Mivel azért mentől nagyobb és bizonyosb az veszedelemnek félelme, annál idejébben való orvosságot kíván, nem akartuk elmulatni, hogy kegyelmeteknek mentől hamarébb ezt értésére ne adnók. Intvén azon, hogy valamikor ha kívántatott, mostan leginkább kívántatván, magoknak veszedelmeket és hazájoknak romlását szemek előtt viselni, hátrahagyván minden egyéb privatus effectust in communi viseljen gondot, hogy magoknak se pedig hazájoknak ilyen szükséges állapotban meg ne fogyatkozzék. Mi az mint hogy ez előtt mindenkor, úgy most is semmi egyéb igyekezettel nem levén, hanem csak hogy kegyelmetekért sem fáradságunkat, sem munkánkat, sem penig semmi költségünket és életünknek veszedelmét nem szánván, minden uton megmaradását kereshessük, úgy ez után is azon jó igyekezetünket mindenkor continuálni akarjuk. De mivel mint ilyen nagy dologban, az mely magok közönséges megmaradásában és veszedelmében jár, kívántatik az, hogy velek egy értelemből viselhesünk mindenkire gondot, semmit annál illendőbbet nem gondolhatunk, mint hogy kegyelmeteket egy bizonyos helyre convocáljuk, melyre alkalmasosb helyet Nagy-Szombati városnál, az hul magunk személyének jelen kell lenni, mostani időben nem ítélvén: intjük mégis azon szerint parancsoljuk is, hogy ad diem 19 futuri mensis Novembris maga személye szerint az megnevezett helyen legyen jelen, hogy egy értelemből istennek segítsége velünk lévén, kegyelmetek javára és megmaradására minden jó és hasznos dolgokat végezhesünk és a felgerjedett tüzet nemzetünk között megolthassuk. Alioquin ha ezt elhallgatja, ha mi utolsó romlás és veszedelem rájuk következne, mind isten és ez világi emberek előtt, erről tudomást tevén, nem mi hanem magok lesznek romlásoknak és utolsó veszedelmeknek okai. Cui de caetero benigne propensi manemus. Datum ex castris nostris ad civitatem Tyrnaviensem positis, die 14 Octobris Anno domini 1623.

Gabriel m. p.

Külszín: Magnifico Christophoro Banfi, Partium regni Hungariae Transdanubianarum generali ac supremo capitaneo sacrae caesareae regiaeque majestatis consiliario et cubiculario etc. fideli nobis dilecto.

(Eredetije a m. tud. Akadémia kéziratárában.)

CCCLXIX.

Nagy-Szombat, 1623. nov. 29.

Bethlen, Pázmánynak.

(Vicgai cs. lt. H. O. II. 467.)

CCCLXX.

1623. decz. 15.

Illustris comes nobis honorande.

Kegyelmednek két rendbeli levelét, egyiket ma egy óra-
kor, másikat most három óra után vöttem, az elsőt mi illeti,
megnyugodjék kegyelmed az én jó akaratomban, totis viribus
igyekezem kártól és szállótúl kegyelmed jószágát megoltal-
maznom, ha szintén arra kelletnék is mennem, de ha jobb útat
találok annál, elkerülöm. Az mostani hozott levelében, hogy
kegyelmed tudósát Czobor uram ott fenn való állapotja felől,
igen kedvesen veszem. Én uram egyebet az igaz synceritásnál
kegyelmeddel való tractámban hogy nem követtem, actáimnak
eventusi comprobálják, mert ha én ő fölsége méltóságos sze-
mélyének hinni nem akartam volna, nem voltam oly bolond
hogy experientia doctus más úton nem tudtam volna proce-
dálni, de ő fölsége jó akaratját akarván magamhoz kapcsolni,
az keresztyén vérontásnak kedvezni s azt megszüntetni, az or-
szágok nagy pusztulását eltávoztatni, hittem az kegyelmed
szavainak, mert tudtam kicsoda és micsoda autoritású hiva-
lyal tractál én velem ő fölsége, melyekre nézve szép hadát ő
fölségének az fegyver alól rabságra való vitetés és nagy éhség
alól felszabadétám, liber passust adék, az törököt elbocsátám.
Hogy ha azért ő fölsége confirmálja kegyelmed által velem
concludált conditiókat, így az ő fölsége császári méltósága
illaese marad és én is nagyobb zelussal foghatok az szent bé-
kességnek tractájához, ha pedig contra omnem spem ő fölsége
ez utolszor concludált indiciákat sem fogja confirmálni, ez vilá-
gon levő nemzetek tanolhatnak és példát vehetnek én tőlem,
mint kellessék valakinek ezután tractatust inchoálni akárkivel
is, kegyelmednek pedig maga méltóságos személyének igen
megbántatott és gyaláztatott autoritását miképen kellett in-
tali casu restituálni (quod absit, ha történnék) azt én nem vize-
gálm, álljon maga prudentiájában. Az megvitt okokra nézve,
én uram holnap isten velem lévén megindulok, interim ha Czo-
bor uram ma vagy holnap az ő fölsége confirmatiójával meg-

érkeznék, hogy kegyelmed mindjárt vagy maga jönne által Galgóczra propter permutationem litterarum avagy ha azt difficultálná Czobor uram avagy más főemberi által küldje utánam, szeretettel kérem kegyelmedet, ha pedig holnap sem érkeznék haza Czobor uram, főemberimet itt hagyom derekas praesidiummal cancellariusomat, kik hétfőn ebédig elvárják, ha elérkeznék, kegyelmed csak ide küldje, ha pedig addig sem érkeznek el, tovább nem tartozom várakoztatni. Mindazáltal ha kegyelmed utánam elküldi, én most is minden részeiben ő fölségével való megjegyzésimhez tartom magamat és azontól resignáltatom az helyeket az vármegyékkel együtt. Ha kegyelmed én velem szemben nem lehetne s az ő fölsége confirmatiója megérkezik, Kamuthy uramot ő fölségéhez felküldöm, és általa kegyelmednek izenek mindenekről, kívánom az úristentől, hogy elkezdett jó igyekezetű munkánk megáldassék. Minket kegyelmed tartson igaz jó akarójának. Cui firmam valetudinem optamus. Tirnaviae die 15. Decembris 1623. Benevolus.

Gabriel m. p.

A külezím hiányzik. (Esterházy Miklósnak írva.)

(Egykorú másolata a m. tud. Akad. kéziratárában.)

CCCLXXI.

1623. decz. 17.

Illustrissime comes nobis honorande.

Kegyelmed levelét tegnap utamban vevén, azon dolgokról szóval való izenetiből is tőlem való kívánságát Balogh Ferencz uram megmondván, bőségesen értem. Én uram a mit sokszor megmondtam kegyelmednek, most is egyebet annál nem mondhatok, valami keresztyén embertől kívántatott nemzetének megmaradására való dolgokhoz s az keresztyén vérontásnak megszüntetéséhez mindeneket megcselekedtem, de ha ő fölsége nem akarja követni azokat az utakat, melyeken birodalmának tökéletes, állandó csendes békességet szerezhetne, engemet is magáévá tehetne, az nem én vétkem, a ki oka az úristen előtt adjon számot róla. Bizonynyal elhiggye kegyelmed, hogy ha ugyancsak az veszedelemben kelletik győnyörkedni, másnak is jut abban annyi, mennyi nekem és országomnak, de erről én semmit nem emlékezem, mert nyelvvel harczolni asszonyemberekhez illendő. Ha ő fölsége az iudiciákot confirmálta s alá küldi kegyelmednek, ha kegyelmednek jó tetszése, bizonyos főemberitől küldje utánam Beszterczére,

meqlátván és olvasván; ha illendőnek ismerem és látom az elvétetre, elveszem, ha pedig gyalázatomra avagy veszedelemre tendáló conditiokkal látnám irattatottnak lenni, azt kegyelmed is christiana conscientia tudom nem kívánja hogy elvegyem; megparancsoltam cancellariusomnak is, hogy ha kegyelmed certificálni fogja az confirmationak bizonyoson hozása felől, váraokzzék keddre. Ezek után kegyelmednek ajánlom az én jó akaratomat és az úristen kegyelmedet éltesse jó egészségben kedvesivel együtt. Ex Galgócz, die 17. Decembris 1623-

Gabriel m. p.

Külsőim: Paria litterarum domini principis Transilvaniae ad illustrissimum dominum comitem palatinum datarum.

(Egykoru másolata a m. tud. Akad. kéziratárában.)

CCCLXXII.

1623. decz. 28.

Gabriel dei gratia sacri Romani imperii et Transilvaniae princeps, Partium regni Hungariae dominus Siculorum comes ac Oppulidae Ratiboriaeque dux etc.

Illustris et magnifice comes, nobis honorande etc. Bécsben küldött kegyelmed követi mihozzánk Szemptértől kilencz nap érkezének ide az estve, kikkel ma hajnalban szemben lévén, az ő felsége resolútióját kegyelmed izenetivel s tőlünk való kívánsággal együtt megértettük; ugyan ma déltájban Balogh Ferencz is, kegyelmed jámbor szolgája és kapitánya érkezők kegyelmed levelével és izenetivel, abból bővebben és bizonyosban értvén az ő felsége resolútióját és az tractatus-hoz maga kegyes ajánlását. Nem tudjuk magunk is búsulásinkban, min kezdjük írásunkat és resolúciónkat ő felsége válaszára és kegyelmed kívánságára; mert ha de rigore juris kellene itt ez aránt az dologhoz nyúlui, volna materiánk az altercatióra, mert tudja jól kegyelmed, hogy mi soha induciát nem kívántunk, hanem az ő felsége hadának vala arra nagy szüksége, kit szemelvel látott kegyelmed és ha békét hagy vala kegyelmed nekünk, nem jövünk vala mi el onnét, sem azokat el nem bocsátottuk volna addig, hanem megvártuk volna azt, ha confirmálja-e ő felsége kegyelmednek velünk való végezését; de mi kegyelmed palatinalis authoritását és hittel való assecurálását meg akarván böcsülni, hittünk az kegyelmed szavainak,

és az ő felségének császári nagy méltóságát szemünk előtt vi-
seltük s kegyelmed instantiájára ő felsége tekintetiért, valamit
mitőlünk kívánt, mindenekre accedáltunk; de im látjuk, hogy
nem kellett volna hinnünk sem jövődre néznünk s az bizo-
nyos állapotot az bizontalanért kezünkben kibocsátanunk; de
mindezek immár meglöttek, vissza nem vonhatni; kegyelmedre
méltán neheztelhetnénk és minden ekkéig elszánt és elke-
zett intentumunkat méltán változtathatnók s az tractatustól
supersedeálhatnánk, mert nem tudjuk, hogy kell immár trac-
tálni és hogy kell hinni. De hogy senki minket se méltán, se
méltatlan ne kárhóztasson és hogy ő felsége az mi synceritá-
sunkot reáliter megismerhesse, az induciák terminusán sem
akadályoskodunk semmit, hanem az ő felsége kívánsága szerint
annuáltunk az terminus napjának, az tractát sem halogatjuk,
hanem mindjárt készek vagyunk commissariusinkat expediálni,
azzal is akarván az mi felöllünk való opiniót megrontani, hogy
mi nem úgy dependeálunk a portától, a mint hirdetik; sőt az
ő felsége méltóságát immár ennyivel is nevelni akarván, ha ő
felségének tetszeni fog, nem másutt, hanem Bécsben bocsátjuk
commissariusinkat: tractáljanak az ő felsége méltóságos sze-
mélyének praesentiajában, hogy így annyival hamarabb vége-
ződjék a tracta és ha csak egy hét alatt elvégezhetik is, ne
várakozzanak ad diem primum Martii; hiszem, így elhiheti
kegyelmeitek, hogy nem magunk hasznát keressük, sem fucate
tractálni propter praeparationem bellicam nem akarunk. Ké-
vántatik azért immár csak az, hogy kegyelmed sietséggel ő
felségét ezekről tudósítsa és ne szekerén járjanak, mint eddig,
hanem postán, mely dolognak hamarább való véghezviteliért
im komornik inasunkat expediáltuk, ki kegyelmed emberével
felmenjen. Az induciák confirmatióját kezében adtuk authen-
tice; ha ő felsége acceptálja, küldjék onnét is mindjárt meg con-
formiter az confirmatiót és azzal együtt az mi felbocsátandó
commisariusinknak az assecuratoriát az salvus conductussal
együtt az consignált punctok szerint, mint ezelőtt is ő felsége
küldött volt. Mihelt érkeznek az levelekkel, mi is mindjárt
expediáljuk ő kegyelmeket: ha pedig most is difficultást ke-
resnek az ő felsége tanácsai, ezután nem szükség tovább ebben
munkálkodni, látni való dolog leszen, hogy az úristen nem
akarja ezt az accordot. De mindenekrül kegyelmednek szóval
jámbor szolgálai által bővebben izentünk és kegyelmedtől vá-
laszt várunk írásunkra s izenetünkre, tudhassuk, kellessék-e
commissariusinkat készíteni, Kamuthi uramot úgy expedi-
áljuk, a mint megmondtuk. Ezek után kegyelmednek ajánljuk
az mi jó akaratunkat és az úristen kegyelmednek ez új eszten-
dőnek minden részeit kedveseivel együtt jó szerencsékkel meg-

aldja. Datum in montana civitate Novizoliensi. Die 28. Decembris Ao 1623.

Affinis beneuolus

G. Bethlen m. p.

Kirul: Paria literarum serenissimi sacri romani imperii et Transilvaniae principis ad Illustrissimum dominum comitem palatinum Novizolio die 28. Decembris anno 1623. datarum.

(Egykorú másolat a m. n. Múz. kéziratárában. Fol. Hung. 322.sz.)

CCCLXXIII.

1623. decz. 29.

Illustrissime comes, nobis honorande.

Az sok végezések után tandem mi is akarván magunkat az szent békesség utainak megszerzésére készíteni, és hogy mindeneknél constáljon az én igaz synceritásom, más levelemben kegyelmednek arról bőségesen declaráltam magamot és szóval is izentem kegyelmednek hozzám bocsátott főembere által, az resolutiót in scriptis vizsik, azokból kegyelmed mindeneket megérthet és immár én reám senki nem vethet semmit, mert én mindenkben úgy cselekedtem, valami én hozzám illet; kegyelmed intercessiója hogy én előttem böcsületes, a portától hogy nem úgy dependeálok, a mint az emberek hirdetik, magam hasznát s annak keresését hogy nem tartom nagyobbnak az ország romlásánál, az induciák hosszú terminusával hogy nem az hadakozásra, sem török, tatár sollicitálására, sem az ő felsége gonosz akaróinak (akárkik hol legyenek) ő felsége ellen való incitálására nem akartam élni és fucate nem akarok procedálni, im megbizonyítottam; noha, ha fenyegetődni kellene, bizony elhiheti akárki, hogy én is tudnék ahhoz annyit, mennyit Esterházy uram s volna is abban annyi módom, de oltalmazzon isten tőle; azt is bántam s bánom mind éltedig, a mit velem erővel cselekedtetek. Megveté ő felsége az én interponálásomat az török és ő felsége között; de csak annyit értene is az oda való állapotban a mennyit én, tudom mást deliberálnának; de arra nekem semmi gondom immár; kívántatik csak, hogy kegyelmed maturálja az induciák confirmatióját és az assecuratoriát irassa meg ő felsége az salvus conductussal, melyeket mihelyt meghoznak, azontúl expedíalom commissariusimat és az tractatushoz foghatnak, valamikor ő

felsége akarja. Ezek után az úristennek szent áldása legyen kegyelmeddel. Ex Novizolio 29. Decembris 1623.

Beneuolus

G. Bethlen m. p.

Kivül: Paria literarum a principe Transilvaniae domino com-
palatino Novizolio 29. Decembris 1623. propria manu scriptarum.

(Egykorú másolata a m. n. Múzeum kéziratárában. Fol. Hung. 322.)

CCCLXXIV.

H. n. 1623. sine die.

Bethlen Gábor a portának.

(Tör. Magy. Államokm. IV. 371.)

CCCLXXV.

Besztercebánya, 1624. jan. 1.

Bethlen Gábor Nagy-Szombat városának.

(Pesty: Delejtű 1860. 31. sz.)

CCCLXXVI.

Besztercebánya, 1624. jan. 11.

Bethlen G. titkos utasítása Kamuthi Farkasnak.

(Bethlen G. szövekt. történetéhez. 44.)

CCCLXXVII.

Besztercebánya, 1624. jan. 12.

Bethlen G. utasítása Kamuti Farkasnak.

(Bethlen G. szövekt. történetéhez. 33. l.)

CCCLXXVIII.

Kassa, 1624. febr. 6.

Bethlen Gábor levele bécsi követeihez.

(Bethlen G. szövekt. történetéhez. 57. 1.)

CCCLXXIX.

Kassa, 1624. márczius 4.

Bethlen utasítása Cserényi Farkas és Tholdalagi Mihály portai követek részére.

(M. Tört. Tár XI. 179.)

CCCLXXX.

1624. márcz. 16.

Gabriel sat.

Generose sat.

Semmit inkább eleitől fogván szemünk előtt nem visel-
vén, mint hogy országúl hűségtekre mind kegyes indulatból
származott gondviselésünk, mind pedig egyéb dolgokból való
vigyázásunkat valóságosképen úgy megjelenethessük, hogy
minden ártalmas igyekezetektől őket megoltalmazhassuk,
melynek sok fáradságink, nehéz költségink és életünk vesze-
delmével is megmutatott nyughatatlanságink elég bizonsági
levén, most is minden igyekezetünket nem egyéb végre, ha-
nem csak arra akartuk fordítani, hogy ez sok háborúságok és
nagy romlások után állandó és csendes békességét hűségtek-
nek megszerezzhessük. Ez okon az szent békességnek tracta-
tusát római császárral ő felségével ismét el akarjuk kezdeni,
noha bizonyos követink mostan is abban fáradsnak és remén-
ségünk is vagy, hogy istennek akaratjából hamar időn jó
véggel is terminálhatjuk, mindazáltal ő felségével végezett
inducsiáinknak napjai szintén eltelvén, és derekas készületit is
értvén mindenfelől ellentünk lenni, hűségtekre való gondvise-
lésünkben semmit hátra hadni, sem készületlen találtatni,
nem akarunk. Mivelhogy azért keserves és nehéz példákkal
minden okos embernek előtte levén egy néhány szomszéd-
országoknak siralmas és nyomorúságos állapotjuk, és akárki

is abból jó itelettel gondolkodván példát is vehet, igen szükségesnek ítéljük lenni, hogy magok megmaradása felől való dolgokról őket convocálván, magokkal együtt deliberálhassunk is. Intjük azért hűségedet, sőt serio hadgyuk és parancsoljuk is, hogy ad diem 28 praesentis mensis Martii itt Kassai városunkban maga személye szerint legyen jelen, hogy így Istennek szent segítsége velünk levén, hűségeddel egy értelemről reájok viselhessünk úgy gondot, hogy minden romlást és veszedelmet rólok eltávoztathassunk.

Secus non facturi. Cui de caetero gratia nostra benigne propensi manemus. Datum in libera civitate nostra Cassoviensi die 16. mensis Martii anno domini 1624.

Gabriel m. p.

Külczim : Generoso Joanni Rákóczi de Felső-Vadász etc. Fidei nobis dilecto.

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban.)

CCCLXXXI.

Kassa, 1624, márcz. 24.

Bethlen, bécsi követeihez.

(Bethlen G. szövctk. ttéhez 58.)

CCCLXXXII.

Kassa, 1624. ápr. 5.

Bethlen G. bécsi követeihez.

(Bethlen G. szövctk. ttéhez 60. l.)

CCCLXXXIII.

1624. ápr. 18.

Gabriel dei gratia sacri Romani imperii et Transsylvaniae princeps, partium regni Hungariae dominus, Sicularum comes, ac Oppoliae Ratyboriaeque Dux.

Egregii fideles nobis dilecti. Salutem et gratiam nostram. Ertvén, hogy ezelőtt felvetett contribúciónak jobb része

restantiában volna mind eddig is az hűségtek vármegyéjén :
 hagyjuk, sőt parancsoljuk hűségteknek, ez levelünk látván,
 mindjárást kimenjetez és minden restantiákat szorgalmato-
 san kiszedvén, vitézlő hívünk Reöthi Orbán, szécsíni kapitá-
 nunk kezében adminisztráljátok fogvatkozás nélkül. Secus non
 facturi. Datum in libera civitate nostra Cassoviensi, die 13.
 Aprilis. Anno domini 1624.

Gabriel m. p.

Külsőin : Egregiis N. N. dicatoribus comitatum Pesth-Pilis-
 Solthiensium etc. Fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije a m. m. Múzeum kéziratárában. Fol. Hung. 322. sz.)

CCCLXXXIV.

Kassa, 1624. ápr. 28.

Bethlen G. a budai vezérhez.

(Tör. Magy. Áoktár, IV. 401.)

CCCLXXXV.

Kassa, 1624. máj. 1.

Bethlen G. levele Güresi Mehemet vezérpasához.

(Tör. Magy. Állam okm. IV. 419.)

CCCLXXXVI.

B.-Hunyad, 1624. jún. 18.

Bethlen Ferdinándhoz.

(Bethlen sz. ttéhoz. 65.)

CCCLXXXVII.

Gy.-Fehérvár, 1624. júl. 23.

Bethlen, Esterháznak.

(Kis m. lt. Ester. élete II. 103.)

CCCLXXXVIII.

(Gy.-Fehérvár, 1624. júl. 23.

Bethlen Gábor, Esterházy Miklósnak.

(Er. kis mrtóni lt. Magy. T. Tár. X. 14.)

CCCLXXXIX.

Gy.-Fehérvár, 1624. aug. 19.

Bethlen G. Balling Jánoshoz.

(Bethlen G. Szövetkezései 66. l.)

CCCXC.

Fogaras, 1624. szept. 17.

Bethlen Pázmáynak.

(Pray : Princip II. 25. Ugyanaz megjelent a Hazai Okmánytár III. 460.)

CCCXCI.

1624. szept. 29.

Generose dilecte. Leveledet most estve felé 4 órakor hozák az vajda levelével, melyekből az vajdának mostani nyomorúlt sorsát értem, kin szűből bánkódom, de róla akaratom szerint nem tehetek. Tudod jól, sokszor mondtam, izentem, az haza fiait ne idegenitse magától, az idegenekért ne vesse meg őket, de ő csak az görögökben gyönyörködék s vetette reménségét, idején magára nem visele gondot; ha mostan vára volna s minden egyet mását bele hordatta volna, most nem volna oly nagy félelme, csak maga fejét ótalmazná, az kéncsét helyén találná: de erről késő hegedülni, az nagy hi-

hetetlenség nem bocsátá semmire. Mindazáltal hogy az én barátságomat utolsó szükségében is eszébe vegye, és nem jegen épített fundamentomnak tarthassa, im az magam kék gyalogi közzül 200-at holnap azaz hétfőn inditok segítségére, kiket az Radnán bocsátok be, hogy mindenütt az hegy alatt mehessenek bátorsággal. De mivel ezek 10 napnak előtte oda nem érkehetnek ily messzről, hűséged mindjárt válaszszon Udvarhely székből 150-t, Csík, Gyergyó, Kászonszékből is 150-t, Háromszékről 100-at. Azt az 400-at valóban megvágassza, és egy vitéz embert, emberséges, látott hallott, igaz embert rendeljen eleikben kapitánnak, éjjel nappal siessenek bemenni melléje az vajdának, és hiven szolgáljanak neki. Eleikben add, ott semmitől ne féljenek, mert ha száz ezer tatár reájok menne is, nyíllal azt a várat soha meg nem vesi. Irj postán mindjárt az vajdának, ezeknek beérkezéseig őrizze magát mind tatártól és országabeliektől is, az várban ne mindent bocsásson maga eleiben, és egyszersmind sok oláhot se annyit, kivel az maga igaz emberi ne bírának; ezeket isten oda vivén, bátrabban alhatik, és ha isten mostan megmenti az veszedelemtől, tanulhat ezután, magára mint viseljen gondot s barátit mint becsúlje; tudja jól, nekem soha tíz pénzét nem adta, holmi rosز benna lovainál egyebet. Megírd neki, az székel gyalognak adasson mindjárt egy hópénzt, három-három forintot, ételt, az kék gyalognak két hópénzt, közlegénnek negyedfél forintot, tizedesnek ötödfelet, az főhadnagyoknak tizenhathat forintot, az viceknek 8-at, az zászlótartóknak ötöt-ötöt, az dobosoknak is annyit; enmagam is úgy fizetek én az magam udvarában nekik. Ézzel semmit ne késsél, hanem mindjárt indítsd őket, de oly kalauzokat adj melléjük, kik általúton bátorságos helyeken vigyék el az gyalogot, igen siessenek. Valóban megválogasd őket, jó puskájok, jó fegyverek, porok, golyóbisok legyen, jó hadnagyk, az 400-nak öt hadnagya, öt zászlójok legyen, az újabb zászlókból adass oda.

Az más dolgot az mi illeti, ma negyed napja hogy az szerént gondolkodtam róla, a mint írod, hopmestertől is megértheted ez után; az postáról jött csauz is úgy beszél, hogy egyedül az mindennek oka. Azért ezt cselekedd, hogy mihelt az 400 gyalogot elbocsátod, az hadat válogasd meg, jó 12 száz kopjást, 500 gyalogot magad mellé, indulj be mindjárt igen titkon, hogy az híredet ne vigyék előbb meg magadnál, elől bocsáss hírmondót, hogy látogatniok mégy, és Radul vajda könyörgésére küldtelek bé melléjük; beérkezvén oda, részegeskedni, megszakadozni, elszéledni őket ne engedd öcsém, hanem egy csoportban szállitván, az vajdafival, boé-

rokkal légy szemben, add eleikben nagy bolondságokat, vakmerőségeket; ha az tatár reájok ment volna, egy óra alatt oda veszték volna, mert csak az várást köröskörül neki gyújtotta volna is, mind oda égtek volna magok is, az vizet alóla elvőtte volna, szomjával is elholtak volna. Pírongasd igen meg őket, hol istenek, hol lelkek, hol urokhoz való igaz hűségek? feleségét, szép gyermekét, ártatlan leánkáját miért vetették ily farkas kaszára? Ezeket eleikben adván, hogy ha az tatár még is országokban leszen, az vajdánét, vajdának leányával rakottasd fel, vagy akarják vagy nem, hozd Rukarhoz, de az országból ki ne hozd, hanem ott csináltass egy jó sánczot, az gyalogot állasd bele, magad is az lovassal hátrább ide falukon légy veszteg. Az német gyalogot Faranczbak urammal holnap hétfőn indítom utánad, a ki, ha kívántatik, mindjárt bemegyén melléd igen szép 500 gyaloggal. Az boérok közzül maradjanak az szék őrzésére az oláhokkal mind, egy fő boért hagyj előttök, a kitől a többi hallgassanak, a ki arra alkalmatosb, elégségesebb; ha még is ellenkeznének az eljövettel, az Radul vajda levelét (kit in specie küldtem kezédben) mutasd meg, olvastasd el előttök, abból megértik, hogy mind feleségét gyermekét az én dispositiómra hagyta, bizta; tiz ország volna sem hagynám rabságra vinni őket; ha hátrább szállítják az székből, azzal az országból ki nem fut, hanem csak magára visel gondot, hogy császár őtalmát bátorságosban várhassa, ezt vedd ellenek az oláhoknak. Maradjanak ott az boérok az oláh haddal, őtalmazzák igen az széket. Rukarnál előbb, Tergovistya felé mentől előbb engedi a helnek erősb alkalmatossága, ott csináltasd az sánczot. Ezzel az színnel Nicolát el ne hadd, hanem elhozd öcsém, ez az fő, ő reá bizta Radul vajda feleségét, neki incumbál az reájok való gondviselés, ezzel az fogással elhozhatod, s el se hadd semmiképpen; az szorosban mikor érkeztek, küldd ki hozzám, hogy nagy beszédem vagyon Radul vajda állapotja felől vele, add emberidet melléje.

Ha pedig az tatárt az úristen elvitte avagy elviszi rólok bémeneteledig, úgy is ugyan bémenj meglátogatni őket azon haddal, kevesed magaddal nem járhatsz, tartván az tatár csalárdságától, láttatom őket mint vadnak, mint maradt az nyomorúlt ország, akarom érteni, bátorságosok lehetnek-e immár maradások felől, avagy még is kívántatik segítségünknek mellettek lenni. Mint vigyázzanak az tatár ellen, szép szónak ne hidjenek, az várasról mind addig se oszoljanak el, valamig az tatárt Dunán innét s Neszteren hallják lenni, vigyázókat küldjenek Killyében, Szmilben, Barillán tarttsanak, mind ezeket hogy cum maiori autoritate adhasd eleikben,

credentionalis levelemet add meg nekik, úgy is ha hátrább kell az vajda fiát szállitanod, úgy is ha az tatár elment rólok. Nicolának szóló levelemet csak úgy add meg öcsém, ha nem kelletik megmozditanod őket hátrább, tehát Nicolának add meg levelemet, mely csak reád mutató credentionalis, add eleiben, hogy mivel Radul vajda énnekem derekas fundamentot akar adni megmaradása felől, én senkivel arról tractálni nem akarok hanem tulajdon ő vele; azért mindjárt kegyelmeddel együtt jöjjen ki hozzám, 2 napnál tovább itt nem mulattatom, Radulhoz küldöm. Ha így eljő, felhozhatod, és ha nem akarna jöni, csak körül fogd, mezőre híván ki beszédre sétálni s hozd el mezőre, megizenvén az boéroknak osztán, mivel minden veszedelemnek oka csak Nicola, nem akarom elszenvedni, mint ki hatalmas császárnak ily rettenetes kárt tött, hanem a portára beküldöm, az mezőben állj meg rendelt seregiddel. Izend meg, hogy minden aranyát, ezüstöt, arany ezüst mivét, köntösit, lovait regestom szerént kezedben kiadják, egy szóval minden gazdagságát: mert ha különben cselekednek, az boérokat nyakaztatom meg érette. És így mindenét hozasd el öcsém, a mije ott léssen, de mindeneket regestom szerént végy kézhez, ne mondhassák jövendőben a portán tíz husz annyinak, tudod az török dolgát, kitől én nem tartok, el tudom azért azt én fedezni; maga Nicola mindenét jobban tudja előszámolni. Ezt cselekedd uram s ehhez tartsd magadat, ha életedet s becsülletedet szereted. Ha az úristen útadat megáldja s elhozhatod, fáradságodnak jutalma megleszen. Itt künn az had előtt Daniel Mihált hadd, és az atyafiaknak megparancsold, az Barczán ne lakjanak, hanem az havas alatt való székely falukon; az székségnek kárt ne tegyenek, mert valaki gazdájától mit hatalmasul elveszen, bizonyoson elhiggyék, maga marhájából elégtettetem meg az károsokat. Az brassai jószágra senkit szállani ne engedj, a székelytől így el nem meri venni, s ha elveszi is, de megfizettethetjük elvött marháját vele. Secus non facturus. Ex Feiervar ipso die festo S. Archangeli Michaelis hora 10. nocturna. 1624.

Gabriel m. p.

Külsőim: Generoso suppremo Capiteano nostro trium sedium Siculicalium.)*

*) Ekkor háromszéki főkapitány Úzoni Példi Kelemen, Bethlen Gábor igen kedves embere volt,

Cito
ito
ito
ito
ito
ius
Citissime

Rújegyzec: Reddite 2. 8-bris.

(Eredetije, egészen Bethlen Gábor kezeirásával, s a fejedelem gyűrűpecsétjével háromszor lepecsételve, az erd. Múzeum kéziratárúban, Mike Sándor gyűjteményében.)

CCCXCII.

1624. okt. 7.

Reverende nobis dilecte. Salutem et gratiam.

Korlát uramnak tisztitól való búcsúzását mely kedvetlenülül hallottam, talám kglmed is hallott benne, és ugyan sokat is reluctáltam abbeli akarattjával gubernator öcsémme, sokat is izentem ő kglmének, de mikoron beteg és erőtelen állapotját causálván categorice megizente volna, hogy nem elégséges annak az terhes tisztnek elviselésére, kényszerítetttem magamat attól való felszabadításomra ígérnem, kívánván kegyelmesen interim, hogy az mig másról prospiciálhatok addig ő kegyelme azon authoritással viseljen szorgalmatos gondot; melyre engedelmesen ígervén magát, praestálta is. Nem akarván azért kedve ellen rajta tartani az tisztet, hogy tovább ne legyen függőben annak az helnek, sőt az 7 várme gyének végházaival együtt gondviselése, Peréni uramra bízam az generalisságnak tisztit. De biztomban, sub rosa irom kglmednek, tudja jól kglmed a Peréni uram elméjének discursusa meddig juthasson, nehéz állapotottal való lételét, az gondviseléshez szokatlan voltát; bizony szómra irom elég rettegéssel vagyok, és noha considerálok maga dicsekedését fennjáró elmijét Bornemiszának, de nem találhatván senkit ki mellette continuusságra magát ígérje, kényszerítetttem őtet melléje vicejének rendelni, mert egy gondviselő serény elméjű ember nélkül ott tartani Peréni uramat igen veszedelmes volna. Tudom kglmed sem szereti Bornemiszát, Korlát uramnak sem kedve szerént fog lenni, de kérlek uram az privatumot az communéjért postponáljátok in negotiis, melyek az permansiot és becsületemet concernálják, szeressétek egymást, consultálkodjatok uram in consilio szeretettel, senki ne vonja ki magát közülök az mivel isten szeretett uram, az haza megmaradására isten tisztességére s utól az én életem megtartására nézendő dolgokban való szolgálattól se vonja meg

magát, hanem in politicis etiam fiat in parte, a mire elérkezik fáradjon, mert nincsen több hazátok Magyarorszában ennél az kicsin résznél, ha ezt is elvesztitek, hova lesztek magatok szerelmesitekkel együtt. Korlát uramat Peréni uram viceségével nem is mertem bántani, mindazáltal kglmed ő kegyelmét intse én nevémmel: életét kockára ne vesse, ne hidjen az mostani időben az szép szónak, tudja sok nem bárati vadnak, istenért kérem jószágiban kinn ne lakjék, hanem lakjék Kassában, nyugossa magát mindentől s én tőlem kiváltképpen, hitele becsületi vagyon s leszen, noha nem szükölködik, mindazáltal magam is ott való lakására kész leszek a mennyiben reá érkezem segiteni; legyen belső tanácsi Peréni uram mellett. Írtam magam is neki ezekről. Ha pedig kedve lenne hozzá s bátorságosb helyben akarná Kassánál is magát nyugotni, az ecsedi kapitánságban jó állapattal collocálnám. Erről neki nem írtam, hanem csak kglmednek magának proponálhatja, az nem terhes tiszt volna. Reöti Orbán felől is kglmed beszéljen Korlát urammal és ha illendő s megérdemli promoteáljuk az ónodi kapitánságra. Ezekről kglmedtől informatiót várok. Mit írtam most is Peréni uramnak, kérje elő leveletem kglmed tőle, meglátja abból. Kapitán Quad felől miolta expedíáltam semmit nem hallhaték, noha egy Bonczhidai nevű postámat küldtem vala el mellé a végre hogy Prusszia szélében Toronya nevű városig elvigye magával és ott a kikkel kell beszélni, informatiót vévén azoktól, engemet mindenekről informáljon, az sem jöve meg, nem hihetem jól lenni dolgokat. Kegyelmed tudakozzék szorgalmatosan felőlök és ha mit érthet, engemet tudósítsa mindjárt. Cui de caetero firmam valetudinem comprecamur. Albae die 7. Octobris 1624.

Gabriel m. p.

Igen akarnám ha kegyelmed az előttünk való kis lakodalomra bejöhetne nem az lakásért (*t. i. vendégségért*) hanem az én előttem álló dolgaimról való consultálkodásért és ha egészsége szenved, hogy el se mulassa, hanem bejöjjön ad 17 diem Novembris szeretettel intem; úti társaság is akkor elég leszen, az szüret is elvégeződik; kegyelmedet meg nem késlelvén jó gondviselés alatt házához visszabocsátom. Ha lehet el ne müljék uram.

Külczim: Reverendo Petro Alvinczi Ecclesiae Cassoviensis supremo concionatori, fideli nobis sincere dilecto.

(Eredetije, mely egészen Bethlen írása, az államlevéltárban. Ujlymbus.)

CCCXCIII.

Gy.-Fehérvár, 1625. jan. 13.

Bethlen G. Esterházyhoz.

(Kis m. ltár. Eszt. M. életo. II. 142. — Ugyanez megjelent a M. Tört. Tár. X. 15. 1)

CCCXCIV.

Fogarás, 1625. márcz. 20.

Bethlen G. Pázmányhoz.

(Pray: Princip. II. 30.)

CCCXCV.

1625. máj. 23.

Gabriel dei gratia sacri Romani imperii et Transsylvaniae princeps, partium regni Hungariae dominus, Siculorum comes, ac Oppoliae et Ratyboriae dux etc.

Generose fidelis nobis dilecte; salutem et gratiam. Forgách Sigmondné asszonyom fassionalis levelével Gyulai Istvánt hozzánk beküldvén; mivel abban sok defectusokat találunk lenni, megcorrigáltatván in paribus viszont felküldöttük ugyan Gyulai István által neki, és hogy ha úgy fateál minekünk, mi is készek leszünk jószágit mindgyárást kezében bocsátani. Akaránk azért hűségednek azt értésére adni, és azt mint mi corrigáltattuk in paribus az fassionalist is együtt ahoz való assecurationalis, és testimonialis levelükkel kezében küldeni, mely párja szerint hogy ha fateál nekünk az asszony in loco aliquo authentico coram personis credibilibus et authenticis, és az fassionalist, rite et legitime emanatas odaküldi, hűséged ahoz a mi pariankhoz examinálván, ha mindenekben úgy emanaltatni találta lenni, innét semmit ne várjon, hanem juxta vigorem fassionalium az jószágot bocsássa kezéhez az asszonynak, megadván egyszersmind assecurationalis és testimonialis levelünket. Ez dologban azért szorgalmatosan az szerint procedáljon. Nec secus facturur. Datum Alba Julia die 23. Maii Anno 1625.

Gabriel mp.

Külczim: Generoso Davidi Belavári consiliario camerae nostrae Cissoviensis ac bonorum nostrorum ultra tibiscanorum praefecto etc. fidei nobis dilecto.

(Eredetije a magyar kir. orsz. levéltárban, újabb limbus.)

CCCXCVI.

Gy.-Fejérvár, 1625. jún. 12.

Bethlen G. Esterházy Miklósnak.

(Kismartoni levéltár. — M. Tört. Tár X. 17.)

CCCXCVII.

Gy.-Fehérvár, 1625. jún. 17.

Bethlen G. Esterházynak.

(Kismartoni levéltár. Eszt. M. élete. II. 199.)

CCCXCVIII.

Gy.-Fejérvár, 1625. jún. 17.

Bethlen G. Pázmánynak.

(Pray: Prin. II. 39. l.)

CCCXCIX.

Vásárhely, 1625. júl. 14.

Bethlen G. Pázmánynak.

(Viczy. es. levéltár. Haz. Okm. II. 469.)

CCCC.

Gy.-Fehérvár, 1625. aug. 25.

Bethlen G. Esterházynak.

(Kismartoni levéltár. Eszt. élete II. 211.)

CCCCI.

Gy.-Fejérvár, 1625. aug. 28.

Bethlen G. Esterházy Miklósnak.

(Kismártoni levéltár. — M. Tört. Tár. X. 18.)

CCCCII.

Tasnád, 1625. szept. 25.

Bethlen G. Beresényi Imréhez.

(Tör. Magy. Áokmánytár. IV. 433.)

CCCCIII.

Szathmár, 1625. szept. 30.

Bethlen G. Mehemet basának.

(Tör. Magy. Áokmánytár, IV. 436.)

CCCCIV.

Szathmár, 1625. szept. 30.

Bethlen G. Mehemet pasának.

(Tör. Magy. Áokmánytár, IV. 437.)

CCCCV.

Kassa, 1625. nov. 5.

Bethlen G. Pázmánynak.

(Viczy Istár. H. O. III. 461.)

CCCCVI.

Sine dato (1625. decz.)

Bethlen G. követeknek, Brandenburgi Katalin nőül kérése tárgyában.

(Bethlen G. szövetk. történetéhez 72.)

CCCCVII.

1626. január 5.

Reverende fidelis nobis syncere dilecte.

Minémü nagy véletlen szerencsétlenség talált legyen Czakó Mihály nevü postámnak az tokaji hitván révészeknek restségek miatt csónakokban való által költöztetéséből és az ez miatt az csónaknak elmerüléséből történt halála miatt, kegyelmed tudom eddig érti. Hátra maradásom és abból nagy szégyen vallásom következett, mert derekas instructiot komornyikomnak az üdö rövid volta miatt, sietséggel való indulása lévén, nem adhattam, csak verbaliter informáltam; az ajándékokkal is akkor a postától el nem érkezvén, azután küldtem el Károlyi uram kezébe, de semmi consignatit nem, kinek mit oszszanak? mindeneket az utáu készítettem el és Czakótól küldtem vala, hogy kezébe adja. Casztner is komornyikom elindulása után érkezvén ide, minden levelekre, kiket hozott volt, úgy mint galliai, angliai, daniai, Fridericus királyoknak, az electornak, Fridericus anyjának, az új fejedelem asszony-nak, Mansfeldnek és egyéb nagy embereknek és azonkívül kapitány Quadnak újabb instructiót irván, mihez tartsa magát és ne siessen hozzám jönni, hanem az királyokkal legyen szemben az magok kívánsága szerint, mondom, mind azokat az leveleket elkészítvén sok munkával magam fáradsága által, Czakótól indítottam vala el, oly instructioval, hogy minden leveleket komornyikom vegyen kezéhez és ő vigye Berolinba; Casztner semmit nem vitt, hogy útja bátorságosb lehessen. Mely leveleket, ha szinte fel találtattak is, mivel el nem küldte senki sietséggel, hanem inkább a nádasi udvar bíró Tokajból azt írja, hogy nekem küldi vissza, mondom, ha elviszik is, arra nézve haszontalan, hogy azokból komornyikom semmit sem tanulhat, mert addig minden dolognak végben kelletik men-niek. Mindazáltal postamesteremet im Kassára expedíalom a végre, hogy az leveleket ha feltalálták, mind olyan vizesen is elküldje kegyelmedek, ha pedig azokat fel nem találták, újab-bakat irattam, mely levelekkel, hogy egy könnyű, németül tudó igaz embert ott való bíró hívünk utánok expedíáljon, és minden leveleket komornyikom kezébe vigye, kegyelmed által kegyelmesen de igen serio demandálom bíró hívünknek. Ha pedig úgy tetszik kegyelmednek, hogy ezen postamesterünk elvigye, egy németül tudó ifjat melléje rendelvén elmenjen vele, azt sem bánom: sőt bátor ugyan ez menjen, kit úgy is instruáltam, mivel császár útlevele vagyon nála, bátorsággal mehet, kívántatik csak egy nyelvet tudó ifjú. Egyet melléje

hogy rendeltessen kegyelmed és meg ne késleljék, mehessen éjjel nappal.

Ez leveletem hogy írnam, Vesselényi István tepliczei tisztartója öcscsét levelekkel urához küldvén, ki 16-a Decembris indúlt Trencsin vármegyéből, írja az urának, hogy az új palatinust megölték, kit felettébb nem siratnék, de nem hihetem el, mivel annyi időtől fogva senki más nem írta. Kassáról pedig nekem az én tisztviselőim 3 és 4 hétben írnak egyszer, noha mostan gyakorta kellene engemet minden állapotokról tudósítaniok. Annak okáért kegyelmed, ha mit a felől értett, tudósítson felőle, sőt ne difficultálja szállásomat megjárni, és az én dispositiom szerént való épületeknek continuálásában mennyire proficiáltak, observálván engemet tudósítson mindeokról. Félvén az gyalázattól, kényszerítettetem úgy indulni, hogy ad 6 Februarii avagy ad 7 Kassára érkezhessen isten segítségéből, hogy az fogyatkozásokat suppleálhassam az néhány napok alatt, de comitiváimat mind elhagyom az előtt, az élest hogy ne consummálják. Az vármegyék ha az én kívánságom szerént az kevés élest administralják, én merem fejeként minden statust assecurálni, hogy kárt nem vallanak, ha ki vallana pedig én contentálok káráról. Az élesnek is épen magam adatom meg egyszersmind az árát, alioquin utját fel nem tudom elmémben találni, mint oltalmazhassak meg kártól az egész földet, mert ha pénzen élest nem találunk, éhel meg nem ölheti senki magát studio. Adja isten kegyelmedet egészségben látnunk. Albae 5-a Januar hora 12 meridiana Anno 1626.

Gabriel mp.

Az piacz Kassán mint bővül az jó pénzre nézve kegyelmed tudósítson felőle.

Külcsm : Reverendo Petro Alvinczi ecclesiae liberae civitatis nostrae Cassoviensis pastori primario etc. Fideli nobis sincere dilecto.

(*Alvinczi kezével* : 9. Január 1626.)

(Az egész levél Bethlen Gábor saját kezeirása.)

(Eredetije a károlyfejérvári káptalani levéltárban.)

CCCCVIII.

Gy.-Fehérvár, 1626. jan. 6.

Bethlen G. Esterháznak.

(Kismártoni levéltár. — Eszt. M. élete. II. 242.)

CCCCIX.

Gy.-Fejérvár 1626. jan. 6.

Bethlen G. Eszterházy Miklósnak.

(Kismártoni ltár. Tört. Tár. X. 21.)

CCCCX.

1626. február 17.

Gabriel dei gratia stb.

Generosi ac egregii fideles nobis dilecti. Salutem et gratiam nostram. Mivel az mint bizonyosan adatik értésünkre, az néhai Paÿsos Jánosnak (ki szendrei harminczadosunk is volt egy ideig) meghagyatott özvegyének alázatos könyörgéséből, hogy hívségtek az megholt urának regestumában esett defectusokért elsőben két száz forinton adóssá tőtte volt, melyért halála után egyét-mását azon summáig ugymint három hordó borát, mentéit, az urának fegyvereit, lóra való szerszámit, ón edényit, házatúl elhordatott volna; melyet noha tiszte szerint cselekedett hívségtek; de mivel mi megtekéntvén kegyelmesen mind az özvegyének igyefogyott állapotját, szegénységét, holott azon kívül is az urának atyafia is azon kívül is mindenből kirekesztették; azt az özvegy asszonynak kegyelmesen condonáltuk és remittáltuk. Hagyjuk annak okáért és igen serio parancsoljuk és hívségteknek valaminemő marháit, eszközit, borait az mi kamaránkra elhordatott absque ulla dilatione integre et plenarie mindeneket restituáljon az megnevezett özvegyasszonynak. Praesentibus pro sui expeditore reservatis. Secus non facturum. Datum in libera Civitate nostra Cassoviensi die 17 Februarii. Anno Domini 1626.

Informáljon hűséged először az dologról

Gabriel mp.

(A rövid utóirat Bethlen saját kézírata).

(Eredetije a Magyar Tud. Akadémia kéziratárában.)

CCCCXI.

Gy.-Fejérvár, 1626. máj. 15.

Bethlen G. Esterházyknak.

(Kismártoni ltár. Est. M. élete II. 272.)

CCCCXII.

Gy.-Fejérvár, 1626. máj. 31.

Bethlen G. Alvinczi P.-hez.

(Sárosp. füz. 1860. T. 51.)

CCCCXIII.

1626. jún. 17.

Gabriel dei gratia stb.

Spectabilis magnifice, generosi egregii et nobiles, fideles nobis sincere dilecti. Salutem et gratiam nostram. Az hűségtek levelét, hozzánk küldött követe megadván, szóval való izenetit is bőségesen megmondotta, melyből hűségtek kívánságát világosan megértvén, szóval is elégedendőképpen mindenekről izentünk. Intjük azért, sőt kegyelmesen requiráljuk hűségteket, hogy szavának mindenekben hitelt adjon, bizonyoson elhívén birodalmunkban levőköt törvéntelenséggel és szabadságoknak megsértésével megbántódni és kegyelmességünkben megfogytatkozni senkinek nem engedjük. Quibus de caetero benigne propensi manemus. Datum in civitate nostra Alba Julia die 17 Junii anno domini 1626.

Gabriel m. p.

Külsőre: Spectabilibus magnificis generosis egregiis et nobilibus supremo et vice comitibus, iudlium, coeterisque juratis assessoribus ac toti denique universitati magnatum et nobilium comitatus de Zemplen et fidelibus nobis sincere dilectis.

Anno domini 1626. die 10 mensis Julii in Zemplen, in congregatione publicata sunt.

(*Eredetiye:* a magy. kir. államlevélth. újabb lymbus.)

CCCCXIV.

Kelet n. 1626. június. Sine die.

Bethlen G. utasítása Tholdalaghinak.

(Tör. Magy. Államokm. IV. 411.)

CCCCXV.

K. nélkül 1626. aug. 25.

Bethlen utasítása Ormay Gáspárnak.

(Tör. Magy. Á. okm. IV. 468.)

CCCCXVI.

Csalomja, 1626. szept. 29.

Bethlen G. Esterházyhoz.

(Kism. lt. Est. M. Élete II. 396. 1.)

CCCCXVII.

Palánk, 1626. szept. 29.

Bethlen G. Esterházy Miklósnak.

(Kismartoni lt. T. Tár X. 23.)

CCCCXVIII.

Szécsény, 1626. okt. 10.

Bethlen a nádornak.

(Kism. lt. Est. M. élete II. 407. 1.)

CCCCXIX.

1626. okt. 25.

Bethlen Esterházynak.

(Kism. lt. Est. M. élete II. 417.)

CCCCXX.

Bars, 1626. nov. 2.

Bethlen Pázmánynak.

(Pray: Princip. II. 72—73. 1.)

CCCCXXI.

[1626. novemb. 30.]

Gabriel dei gratia Sacri Romani imperii et Transylvaniae princeps stb.

Illustrissime et reverendissime amice noster benevole etc. Kegyelmed levelét tegnapi napon böcsülettel vettük, melyet megolvassván abból értjük az kegyelmed praetensióját, hogy régtől fogván vette volna észében, hogy kegyelmedre mi neheztelnénk az maga igazságáért és az okon nem akart kegyelmed is minket leveleivel látogatni etc. kin nem kevésbé csudálkozunk és ha méltó volna, kívánnánk örömet is értenünk, ki vitt kegyelmednek mi felőlünk oly informatiát; mert isten látja, az ő felségével való megbékéléstinktől fogva szívünkben sem gondoltunk kegyelmed ellen semmi neheztelést, nem hogy külsőképen annak valami jelét is valaki ismerhette volna bennünk; tudván azt, ha szintén arra kegyelmed okot adott volna is, haszontalan volna a mi, kegyelmedre való neheztelésünk; de micsoda igazságáért kellene neheztelnünk kegyelmedre? nem tudjuk; mert studio kegyelmed ellen nem igyekeztünk. Hogy pedig azért az közönséges jónak és békességnek útát meg nem gátolta, sőt azt promoveálni igyekezte, azt kegyelmed tisztí és hazájához való szeretetinek kívánsága szerint cselekedti, isten is kegyelmedtől, tudjuk, kedves áldozattól veszi. Mi is az úristent híhatjuk bizonságul erre, kívántuk volna, hogy ennyi tracta és végezés ne lőtt volna: de ha büneinkért igaz ítéletből az úristen mindnyájunkat ezzel akart meglátogatni, arról nem tehetünk. Ő szent felsége egyedül minden szívek titkainak bölcs tudója és ő felsége bátor megbüntessen minket is, ha minden igyekezetünkkel abban elménket száma nélkül nem fárasztottuk, miképen fordithassuk kicsiny állapotunk szerint való szolgálatunkat más alkalmas és hasznos dologra, nemzetünknek hasznára, magunknak dicsíretes emlékeztetire; de arra mi ez napig confidentiát nem találánk. Studio soha romlására nemzetünknek nem igyekeztünk, hanem inkább megmaradására; mely szónoknak igazságát és hamisságát ítélje az úristen meg. Nem volt annak az barátunknak bizonyos computusa, a ki oly relatiót tölt kegyelmed előtt, hogy kétszázezer magyar héával vagyon Magyarország, a' mi tizenhárom esztendőttől fogván való fejedelemségünk alatt; mert dicsírtessék az úristen örökké, sohult senki ez napig harczon győzedelmet nem vett; sőt igaz lelkiismerettel hitet mernénk mondani, hogy az hét esztendőttől fogván való hadakozásinkban (ha igaz számot kellene adnunk is, úgymint

egy generalis az ő urának) négyezer magyar, fegyver miatt, el nem veszett hadainkból; azonkívül hol és mint veszhették volna, elménkben fel nem találjuk; mert mi velünk török had im másodszor vagyon; ezelőtt két esztendővel vitt-e el magyar rabot? mi nem tudjuk, noha szorgalmason tudakoztuk; de igaz relatiót előttünk senki nem tött. Ez mostani indulatban pedig mely nagy szorgalmatossággal és keménységgel viseltük magunkat az törökökhöz és az vezér is mint viselte magát, tegyenek arról azok bizonságot isten és kegyelmetek előtt, a kik szemekkel látták. Ez bizonyos és igen igaz, hogy nyilván egy töröknek sem volt szabad rablani; ha mikor pedig titkon köpönyegek alatt lófaron szegén népet sajdíthatták, arra rendeltetett vígyázóink azontól hírt adván, elvették túlök, magokat indifferenter ölettük, vagdaltattuk, fosztattuk; de magyart egyetlen egyet, bizonyszónkra írjuk, sem láttuk, sem hallottuk, hogy kaptak volna. Az mi indulatunk előtt és tavaly és az előtt ha rablottak s holdoltattak, azt senki nekünk nem tulajdoníthatja méltán; istennek hála, miolta a török mellettünk vagyon, egy falut is meghódoltatni nem engedtünk nekik. Adná az úristen, volna húsz százezer nemzetünk, de ha connumerálnák az egész országot is az Fátrától innét, feleségestől, gyermekestől is nem találnának kétszáz ezer magyar lelket parasztot. Az Fátrától pedig és Erdélyben török egy lelket sem rablott fejedelemségünkben; ellenség pedig országunkban sem volt külömben, hanem bódog emlékezetű császár ő felsége, mikor szegény Dóczy András informatiójára és biztatásra szegény gróf Homonnay Györgyöt Sorban vajdával országunknak tőlünk minden ok nélkül való elvételére expedíálta vala; akkor Debreczentől három mélyföldön mehettek volt, a mint kegyelmed jól tudhatja. Az olasz és franczus practikák és hivságos reménségek micsodások legyenek, nincsen részünk benne, mert olaszokkal nem tractáltunk, az francziai királylyal sem végeztünk semmit, noha kívánta és tractálta követe által vele való egyezésünket, de bizonyos respectusokra nézve azoknak az proponált kívánságinak nem consentiáltunk és így semmi kötelességünk sem vele sem senkivel ez ég alatt nincsen. Azért uram minden intés nélkül is az szent békességnak ő felségével tökéletesen való elvégezésére, annak szentül való megtartására mi igen készek vagyunk, nincsen is semmire nagyobb kívánságunk ez életben, mint arra; melyre nézve is úgy resolváltuk magunkat, az mint tisztességünknek megbántódása nélkül legjobban az punctokat ő felsége kívánságihoz tudtuk alkalmaztatni, melyet megértvén kegyelmed, hogy mentől hamarébb concludáltathassék az zent békesség és az szegény ország szabadulhasson fel, ez

mostani sok nyomorúságok alól késedelem nélkül, szeretettel kérjük kegyelmedet, mégis ő felsége előtt törekedni s promoteálni hasznoson ne nehezítelje, mely jó cselekedetinek érdemét istentől vészi el. Mi felőlünk pedig ne legyen ezután oly idegen ítéletben, hanem tartson inkább jó akaró atyjafiának; mi is a miben tudunk és fogja venni, kegyelmednek szeretettel akarunk kedveskedni. Tartsa meg az úristen kegyelmedet jó egészségben. Datum Cremenicii die ultima Novembris. Anno 1626.

Kegyelmed jóakaró atyjafia

Gabriel m. pria.

Külsőm: Illustrissimo ac reverendissimo Petro Pázmán archiepiscopo Strigoniensi stb. Amico nostro benevolo,

(Eredetije a m. n. Múzeum kézirattárában. Fol. Hung. 322. sz.)

CCCCXXI.

Körmöcz, 1626. nov. 30.

Bethlen a nádornak.

(Kism. lt. Est. M. élete. II. 446. l. és töredékesen Tört. Tár X. 23.)

CCCCXXIII.

Körmöcz, 1626. decz. 1.

Bethlen a nádornak. (Kivonat.)

(Kism. lt. Esterházy M. élete II. 452. l.)

CCCCXXIV.

Körmöczbánya, 1626. decz. 5.

Bethlen G. a nagyvezérnek.

(Uj fordítás Erd. Múz. Évk. I. k. 67. l.)

CCCCXXV.

Körmöcz, 1626. decz. 12.

Bethlen G. Esterházy Miklósnak.

(Kismarton, T.-Tár X. 24.)

CCCCXXVI.

Körmöcz, 1626. decz. 12.

Bethlen, Pázmánynak.

(Pray : Princip. II. 82—8. 1.)

CCCCXXVII.

Lőcse, 1626. decz. 28.

Bethlen Pázmánynak.

(Pray : Prin. II. 93.)

CCCCXXVIII.

K. n. 1626. sine dato.

Bethlen hadi memorialéja.

(Török-magyarokori Államokmánytár. IV. 471. l.)

CCCCXXIX.

1627. márcz. 16.

Palatinusnak.

Kegyelmednek két levelét dirigálták egymásután kezünkben kassai tisztviselőink, az elsőben iratott választ Pete Györgytől contra jus induciarum várában befogott szolgálk felől való levelünkre, kegyelmedet hosszú írásunk olvasásával nem akarám fárasztani, mostan az ellen semmit nem disputálunk, méltán fogattathatta-e el őket, és az mi szolgálkát méltán öletetthette-e meg, még pedig szokatlan halálnak nemével, avagy nem? Hanem várakozunk arra, ha elbocsátja-e kegyelmed parancsolatjára (mert ez előtt egy héttel még el nem bocsátotta volt), sőt úgy informáltatunk Bornemisza János hívünktől, azt vitték hírül neki, hogy az többit is megölette; mely hír ha igaz kezd lenni, kegyelmedet ismét tudósítván requiráljuk felőle, elhívén, hogy igasságot szolgáltat mi nekünk is. Mely reménségünkben ha megkezdénénk fogyatkozni, annak utánna mi is ha más mediumokkal kényszerítettünk élni, kegyelmed is mi reánk méltán nem neheztelhet; mert bizonyos lehet Pete uram ebben, hogy szolgálk halálát meg nem emészti könnyen! Damasd felől való írását kegyelmednek a

mi illeti, tudván és ismervén azt a nemzetet természetiben és szokásában, azért fáradtunk abban, miképpen maga levelében és pecséti alatt legyen meg ígireti, hogy ne retractálhassa, kit mikoron értettünk volna, hogy még is vissza nem adatta, azon-tól postánkat küldtük hozzá kegyelmed levelének hozzánk érkezése előtt közel egy héttel, és úgy irattunk neki, a mint illett; igasságot írunk, sava borsamag volt írva az dolognak, kiből megérthette, nagy emberek között mely tökéletesnek kívántatik lenni akármi kicsiny tractában való ígíret is, melyben ha magát megjegyzteti, hitelét böcsülletivel együtt vesztí el, és az után tractálni sem fog senki vele; melyet hogy eltávoztasson, és az frigynek avagy békességnek bontója ne talál-tassék lenni, mindjárt megadatása annak az palánknak kíván-tatik: mert bizonyos lehet abban, hogy az tractához nem is fognak kezdeni addig császár ő felsége részéről, valamíg azt meg nem adja. E mellett ezeknél is nagyobb szeget vertünk a fejében arról, a mire kegyelmetek mostan intendálna, melyet azért cselekedtünk, hogy idején praeparáljuk elméjét az civi-litasra. Sőt Tholdalagi Mihált úgy expediáltuk, a mint illett és kívántatott, kivel magával sem ártana kegyelmednek beszélleni, és ha meghitt emberét hozzánk postán küldené, nem ártana vele: mert ha hitelünk lehetne, az mi opinióink szerint nekünk úgy tetszik, ő felségének némely dolgokban hasznosan szolgálhatnánk. Kegyelmed minket hogy jóakaró atyjafának tartson, és él(jen) azzal, ha miben minket elégségesnek ítílhét, szeretettel (kér)jük. Tartsa meg isten kegyelmedet sok ideig jó egész(égben).

Hátára jegyezve egykorú írással: Paria literarum ad comitem palatinum datarum 16. Mar. 1627.

(Eredeti fogalmazvány, egészen Bethlen Gábor kezeírása, az erd. Múzeum kézírattárában Miko Sándor gyűjteményében, részben megjelent Eszterházy élete III. 7. l.)

CCCCXXX.

1627. márcz. 18.

Szécsýnének.

Kegyelmed levelét nekünk meghozták, melyben teszen emlékezetet szegény idvezült Szécsý urammal akkor oda bocsátott commissarius hiveink által lött végezéseknek effectuálása felől etc. Hogy kegyelmed ily szorgalmatos gyermeki felől, láttatik hozzájuk való szeretetiből cselekedni, melyet mi

is javallunk, sőt kegyelmedben dicsírünk. Adja isten maga részéről is anyai szeretetét hozzájok maga és gyermeki méltóságoknak kívánsága szerint mutathassa és bizonyíthassa meg suo tempore! Az mi nevünkkel való ígíretet a mi illeti, noha arra az mi becsülletes hiveinknek oly late autoritas nem adatott, instructiójok sem úgy sonált, amint maga is Kornis Sigmond uram azt recognoscálhatná, de mivel mi tőlünk rendeltetett commissariusok és fő követek voltak, az mi nevünk alatt végeztenek, meg sem akarjuk ő kegyelmeket abban fogyatoztatni. Annak okáért kegyelmed hogy oly sollicita az mi részünkről való ígíreteknak praestálása felől ne legyen, hanem megnyugodjék azokban, kegyelmesen kívánjuk; mert mi fejedelmi személy lévén, az mi szónkban kétsége senkinek nem lehet; ne is oly vékony itélettel legyen mi felőlünk, az mint arról láttatik Jákófi Ferencz okoskodásából gondolkodni: mert mi gróf Betlen Istvánt nem kételenségből, és nem az kegyelmed leánya kedvéért, (mintha onnét ígírtetett néhány pénz és paraphernum nélkül el nem lehetett volna, feleséget másutt is nem talált volna), hanem az mi magunk vérségünkért, atyjához és gyermekéhez való nagy szeretetünkért régen az előtt animo deliberato concludáltuk magunkban hogy urrá tegyük, és harmadfél esztendő korától fogva atyjától anyjától elvévén, minden gondját, educatióját magunkra vöttük, és azolta az ő gyenge ifjú állapotjának ereje felett is úgy promoteáltuk, értékesítettük, az mint hozzája való igaz szeretetünk tőlünk kívánta. Ecsednél, Dévánál feljebb való promotiójáról is naponként gondot viselünk isten akaratjából, az jószágok is övék, nem másoké, melyekben solenniter statuáltatni is ezen idő alatt el nem mulatjuk, és mivel császár ő felsége gratiája is kívántatik az ecsedi dologban, azt is ügyekezünk jó végben vinni, egy szó az mi részünkről semmi fogyatozás egy punctban sem lészen.

De kívántatik, hogy kegyelmed maga részéről legyen szorgalmatosb jó emlékezetű szerelmes urának ígíreti beteljesítéseiben: mert igazságot irunk, az kegyelmed nagy circumscripciókkal tölt választétele az mi elménkben scrupulust szerzett, melyre nézve becsülletes hívünk kassai fő generalisunk által kegyelmednek bővebben izentünk, és azokra az mi kívánságinkra késedelem nélkül választ is várunk; melyekről hogy ily idején certifikáljuk kegyelmedet, cselekeszszük azért, hogy minden gyalázatot magáról és becsülletes familiáiról szerelmes gyermekének eltávoztathasson, mi reánk se vethessen, hogy idején mindenekről nem tudósítottuk. Az napot sem változtathatjuk az megizent ratiókra nézve; pünkösöd után való vasárnapra az gróf compareál, isten azt engedvén neki érni, csak kegyelmed

ne tegyen akadályt, és jó szerencsáját szerelmes leányának meg ne kösse studio. Barmokat birodalmunkban vetessen és harminczad nélkül kihajtathasson, megengedtük. Cui de caetero gratiose propensi manemus.

Oldalt jegyezve, azonkori írással: Literarum ad magnificam (domi)nam relictam spectabilis et magnifici Georgij Szecei datarum ex Fogaras 18. Mar. 1627. paria.

(Eredeti fogalmazvány Bethlen Gábor kezeirása az erd. Múzeum kéziratárában. Mike Sándor gyűjteményében.)

CCCCXXXI.

Hn. 1627. ápr. 3.

Bethlen, Alvinczi Péterhez.

(Századok 1868. 228. l. Mike S. gy.)

CCCCXXXII.

1627. apr. 8.

Illyésházinak.

Kegyelmed leveleit, nagy panaszokkal teljeseket, jámbor szolgája nekünk megadván, nem keveset csudálkoztunk rajtok, kikre sok szóval kellene választ írunk, hogy ha okait az mostani kedvetlen pacificatiónak ab initio (úgy az mint az állapotok forgottanak) meg akarnánk írni: de remélvén azt, hogy ha kegyelmed in memoriam akarja revocálni, maga is mind azokról megemlékezhetik igen jól, mivel eleitől fogva valamik löttének, kegyelmedtől el nem titkoltuk, nem akarván azért hosszú írással sem magunkat fárasztanunk, sem kegyelmednek annak olvasásával unalmat szerezni, rövid szóval csak azt írjuk, hogy senkinek nagyobb gyalázatjára és kárára sem az nichlsburgi, sem az bécsi, sem az mostani pacificatio nem esett mint minnen magunknak; gyalázatunkra ezért, mert a titulo electi regis Hungariae etc. megfosztatánk örökké való gyalázatunkkal, kárunkra, mert az országnak prouentusitól priváltattunk, ha valaki kérdené, miért és kitől? egyebet nem felelhetnénk, hanem ezt, azon országnak statusitól, a kiknek nagy szükségekben magunk életének és fejedelemségünknek periclitálásával, sok vitéz híveinknek vérek hullásokkal, halálokkal, és értékünknek érettek való elköltésével igen hasznoson szolgálván, azoktól vöttük vala ezt az remuneratiót. De vévén

eszekben, hogy tovább való hadakozás, fáradság, költés nélkül hazájokat, szabadságokat nem kezdik ótalmazhatni, az nyugodalomért sem nekünk adott hitekkal, sem magok gyalázatjával és veszedelmes állapotban való incurralásokkal, nem gondolván, ő magok renunciálnak minden végezéseknek. és minket is kényszerítének a gyalázatos pacificatióra, mert ha kegyelmed az Bukoÿ megveretése után való állapatról meggondolkozik, mint hagyának el minden statusok és mint kényszerítének az békességre, különben ennél nem találja. Az után hasonlóképpen cselekedének velünk Hodolinnál; im mostan utólszor szintén úgy lőn minden dolog; jól tudja kegyelmed, mennyit panaszkodtunk Kőrmöczön, (mert kegyelmed szintén akkor talált volt hozzánk jőni), mikoron az amnistiát simpliciter császár denegálván semmi úton megadni nem ígírte, melyről örömost consultálkodtunk volna, ha lőtt volna kivel, de minden rend akaratum ellen haza oszolván csak a sem volt, kivel beszél-gessünk. Így lévén az állapot, vétkül mi nekünk senki semmi fogyatkozást nem tulajdoníthat, mert ha mi rajtunk állott volna, hiszem nem lehattunk oly esztelenek, hogy az bársonyom gubát studio cseréltünk volna: de látván az statusok unalmas kedvetlenségeket és félelmes voltokat, az német hadnak is megerőtelenedését, nem volt módunk hogy tovább periclitál-tassuk magunkat, kiváltképpen az töröknek értvén szándéko-zását az keresztyénség ellen, conscientiánk ellen nem csele-kedhattunk egyebet, hanem hogy magunk kárával is császárral ő felségével accordáljunk. Az amnistiát legnehezebben vihettük így is végben, melyet mikoron az elébbeni formán nem obti-neálhattunk, számtalan altercatiönkkal irathattuk ez néhány szót belé, tudni illik: *alijsque omnibus, qui domino principi hiee motibus adheserunt, aut ratione seruitij et famulatus eidem obstricti ante hos etiam motus fuerunt etc.*, mely szókon expressissime kegyelmed és azok, kik ez napig is elébbeni köte-lességünkben voltak s vadnak, értetnek; nevezet szerint kegyelmedet, Szunyog Gáspárt, Pogrányi Györgyöt ugyan az tractában is specifice denomináltattuk. Ez aránt sem lehet azért méltó panasza, mert ha megháborítanák kegyelmedet, avagy a többit, protestáltattunk hogy nem tartjuk eo facto magunkat köteleseknek megtartására az conditióknak, hanem kényszerítettünk magunk méltósága mellett kegyelmetek ótal-mára felkelnünk. Mindazáltal kívánsága szerint császár commissariusinak íratam állapotja felől, kinek pariaját együtt az pacificatiónak és amnistiának pariajokkal megküldtük. Hogy pedig palatinus uramnak mi Lónai Sigmond hívüinktől kegyelmed felől oly gyalázatosan izentünk volna, a mint írásából olvassuk, valaki kegyelmednek mondta, hazudott árulól, mert

soha nem izentünk ; nem hozta nekünk azt az természet, hogy nyelvünkkel senkit is rágalmazunk ; ezt is inimicus homo fecit ! Kárvallásin kegyelmednek nem keveset szánakodunk magunk is, de az olyan mutatók idején nem ótalmazhatja senki kártól magát, az vallhat kárt a kinek vagyon ; csak isten kegyelmedet magát éltesse és nagyobb károktól őrizze, eddig való senki semmi. Kegyelmed öcscsét udvarunkban bévöttük és együgyű állapotjához való állapotot is rendelünk neki, az mi jó akaratunkban kegyelmed semmi üdőben meg nem fogyatozik. Cui de caetero etc.

Rájegyezve egykorú írással : 1627. die 8. apr. Alba Julia ad Casparem Illiesházi suo familiari datarum suae serenitatis minuta.

(Bethlen Gábor eredeti minutája, az erd. Múzeum kéziratárában.
Mike Sándor gyűjteményében.)

CCCCXXXIII.

1627. április 9.

Gabriel dei gratia sacri Romani imperii et Transsylvaniae princeps etc.

Magnifice ac generose fideles nobis syncere dilecti salutem et gratiam. Kegyelmetek 3 Aprilis nekünk Tokajból írott levelét vettük, és írásának rendit mindenekből kegyelmesen megértvén, ez mellett császár commissariusitól exhibeált difficultásokat is megolvastuk. Melyek noha nekünk nagy részre az mostani állapottól teljességgel alienumoknak láttatnak és nem is kívántatnak méltán azokra csak meg feleltünk is, holott ez előtt őket certificáltattuk, és sine ulla reservatione kívántuk is, hogy az difficultásokat megküldjék, melyet akkor meg is küldvén, azokra kegyelmetek által nekik bőségesen meg is feleltünk, mostan pedig mivel sokkal többeket és leginkább mind privatus emberek dolgait és olyakat is, melyeket ennekelőtte soha nem is értettünk, exhibeálnak ; méltán csak rejiciálni kívántatnék, de hogy ebből is az mi igaz ügyünk világosan kitessek, nem úgy mint de necesse, hanem csak mint de bene esse magunkat mindenekre méltó és igaz ratiókkal resolváltuk. Kegyelmetek azért mind azokat szorgalmasan megolvastván, és az mely punctumok kívántatnak, szóval is fellevén nekik azokat, ez mellett declarálhatja is, az mint legillendőbbnek és alkalmasbnaak ítélni. És mivel ezek nagyobb részre a praesente negotio mindinkább alienumok, hogyha mégis tovább akarnának ezeken inhaereálni, megmutogatván igaz ratiókkal nekik az dolgokat, csak rejiciálni kívántatik,

holott valamely dolgok az diplomában nem specificáltattak, azoknak mostani effectuatiojokra magunkat köteleseknek lenni nem ítéltetjük. Ez dolgokból azért értvén immár kegyelmes akaratunkat, az resolutio szerént procedálhatnak, instructusok levén ez előtt is tölünk mindenekről és azon igyekezzen, hogy efféle hejában való difficultásokkal az dolog nem haladván, az melyek szükségesek, azokon mehessenek által, és vihessék végben commissiojokat mentül hamarébb parancsolatunk szerént. Ha mi dolgok mindazáltal olyak occurálnának, melyekről bennünket tudósítani kívántatnék, azt is mentül hamarébb értésünkre adván, mindenekre ezután is resolutiókat vehetik.

Az mi az várak restitutiójának urgeálását és az harminczad zászlóknak fenlételét illeti, hogy kegyelmetek azon inhaereált eddig, hogy az resignatiótól szükség volt várni és az előbbi mód és processus szerént kellett ebből cselekedni, méltán és jól is cselekedte, holott semmi mentio nem lévén sem az előtti, sem mostani diplomákban az resignatióknak módja felől, melyet az előtt is alkalmasnak ítéltünk mind az két részről lenni és császár is láttatott nem difficultálni; mindazáltal hogy az harminczadzászlókat levétette, azzal sem gondolunk. De hogy az váraknak resignatiója, és az reversalisoknak megadása az complanatio utánra haladjon, sok okokból nekünk méltónak és szükségesnek látszik, mely magában igen kevés üdőt foglalván be, abban semmi fogyatkozás és késedelem nem leszen, csak commissarius uraim efféle privatumokkal az üdőt ne töltsék.

Az mi nézi az juramentum és reversalisok formáját, az melyen utolszor acquiescáltak, abban igen nagy difficultást mi sem látunk, és majd a mint magunk consignáltattuk volt hasonlónak tetszik; mindazáltal ebből egyebet sem császár commissariussainak, sem kegyelmeteknek nem szükség observálni, hanem az diplomában írott szókat, a mely mellől sem mi sem ők nem recedálhatunk, azok világosan megmutatják mint kellessék lenni, és többre annál mi sem vagyunk kötelesek, ők sem kívánhatnak semmit tölünk. Az egy szót, úgy mint az christiana fidest az mi illeti, in rei essentia semmi oly nagy dolgot benne nem látunk, az melyet felettébb difficultálni kellene, mert az mely keresztyén ember bona fide fogad vala-mit, az etiam christiana fide fogadja azt, és így ilyen kicsiny dolgon nem szükség lévén sokat mulatni, írásk szerént parancsoltuk az vármegyéknek, hogy cum plenipotentibus követeket válasszanak és oda is küldjék, az vármegye pecsétit kezekben adván, hogy az mint kegyelmekekkel együtt consentiálnak az reversalisok formáján, ugyan ott expedíálhassák az szerént. Mely leveleket kezekben küldvén, az mikor szükséges-

nek ítélük, az vármegyékre meg is küldhetik, és az terminusról őket tudósíthatják.

Végezetre az mely difficultásokat mi nevünkkel beadtak, azokat is megolvassván, méltóknak ítéljük, melyekre magokat mint resolválják, ezután meglátják és minket földre tudósíthatnak. Hogy azért istennek segítségével az mint az dolgokat immár elővették, azokban az szerént procedáljanak is kívántatik, azon levén minden szorgalmatosságokkal, hogy azok sokára nem haladván, lehessen mindeneknek mentől hamarébb illendő és kívánt jó vége. Minket pedig minden dolgokról gyakorta tudósítani el ne múlassanak. Quibus de cetero gratiose etiam propensi manemus. Datum Albae Juliae die 9 Aprilis Anno 1627.

Gabriel m. p.

Külczim: Magnifico et generosis Sigismundo Lonaj de Nagy-Lona comiti comitatus Crasznensis, Joanni Bornemisza de Szendrő, Partium regni Hungariae ditioni nostrae subjectarum vice generali, magistro Stephano Kassaj, regni nostri Transsylvaniae prothotario consiliariis nostris, et Davidi Belavari camerac nostrae Cassoviensis et bonorum ultra Tibiscum praefecto, fidelibus nobis syncere dilectis.

(Egykorú másolat a m. k. orsz. ltban. Ujabb lymbus.)

CCCCXXXIV.

1627. ápr. 13.

Prini Ferencznek.

Kegyelmed levelét tegnap vévén, értjük Szécsy Györgyné asszonyom írásiból az murányi mély discursusból való választételt, melyre meg tudnánk mi is felelni, ha asszony emberrel nem volna az dolog, de nem akarván altercálkodni, abban hagyjuk, és isten előhozván az üdőt, meglátjuk, mi leszen abból az anyai nagy szeretetből való maga ajánlása ő kegyelmének. Magunk részéről való gratiánkat a mi illeti, nem szükség abban sem ő kegyelmének sem másnak kételkedni, mert az mint kegyelmednek ez előtt való levelünkben is megirtuk volt, fogyatkozást abban nem találunk az jó iffiak, sőt öregbíteni rajtok kegyelmességünket experiálják, csak isten éltesse őket és legyenek jók. Az lakodalomnak bizonyos napja hogy Sz. Háromság vasárnapja leszen, megirattuk Szécsyné asszonyomnak, és az iffiú gróf még Fogarasból husvét előtt talám két héttel fogta volt az asszony maga szolgájától elküldeni. Egyéb dolgokról is bőségesen irattunk választ akkor, abban

bizonyos lehet; nem tudjuk hol vötte azt, hogy sokszor végeztünk másat, de mindenkor megváltozott: mert mi egy napnál többre nem emlékezünk hogy determináltunk volna, Octobernek ugy tetszik 20. napját az múlt ősszel, mely napokon nagyobb dolgaink voltak az menyegzői lakadalom celebrálásánál. Ha isten egészséget ad az iffiú grófnak, bizonyosan elvárhatja akkorra.

Az pénz állapotja felől való írását kegyelmednek az mi illeti, semmi hasznos ratióját elmémben nem találtnám fel annak, miért kellene 4 pénzben kelni, nem annuálhatunk annak, mert bizonyára néhány száz ezer forinttal több kárt vallanánk országostól abban, mint az külömb külömb féle rosz polturákban hogy számtalan kárt vallunk mindnyájan, mennél drágábban folyna, annál több kár következnék belőle, de ha 2 pénzre szállitanánk, úgy kárt sem vallanánk. Erdélben és az Erdélhez való ditiókban Istennek hála mostan emlékezeti is nincsen az polturának, megélnek minden rendek az 7 vármegyében is, ha rejiciálják vala az kereskedő urak az polturát, mostan ott sem volna semmi villongás és drágaság. Mindazáltal reménljük, hogy ez mostani complanationál ez az difficultas is nem sok idő alatt tolláltatik közzülünk. Ezeknek utána kegyelmednek ajánljuk az mi fejedelmi jóakaratumkat, és isten tartsa meg kegyelmedet jó egészségben.

Rájegyezve egykorú írással: 1627. 13. April. Alba Julia ad spect. et magn. d. Franciscum de Peren datarum suae serenitatis minuta.

(Bethlen Gábor eredeti minutája az erdélyi Múzeum kéziratárában, Mike Sándor gyűjteményében.)

CCCCXXXV.

Gy.-Fejérvár, 1627. ápr. 18.

Bethlen a tokaji biztosokhoz.

(Er. kism. Est. M. élete. III. 32.)

CCCCXXXVI.

1627. ápr. 27.

Gabriel dei gratia sacri Romani imperii et Transsylvaniae princeps stb.

Egregie fidelis dilecte salutem et gratiam nostram. Kasowszky lengyel urfi bejárónkat egy ideig hazájában bocsát-

ván, egy kántor pénzfizetését úgy mint százhuszonöt forintot f. 125 hűséged által rendeltük polturául megadatni: kegyelmesen parancsoljuk azért hűségednek, ez levelünket vevén, az megirt százhuszonöt forintot poltura pénzzel, egyet három pénzben olvasván, Kasowszkinak vagy emberének fogvatkozás nélkül megadjad: ratióban acceptáltatik praesentium testimonio. Secus non facturus. Datum Albae Juliae die 27 Aprilis 1627.

Ezen kívül is jó négy hordó bort adj magának. Jobbat.
Gabriel m. p.

Külcsm: Egregio Stephano Budai de Beölse, bonorum arcis nostrae Munkacsienſis provisorii etc. Fideli nobis dilecto.

Az utóírás Bethlen saját keze írása.

(Eredetije a m. kir. államlevéltárban, újabb lymbus.)

CCCCXXXVII.

Gyula-Fejérvár, 1627. ápr. 28.

Bethlen a nádorhoz.

(Kism. lt. Est. M. élete III. 46.)

CCCCXXXVIII.

Gy.-Fejérvár, 1627. máj. 1.

Bethlen G. Rákóczy Györgynek.

(Rákócziak uralk. Erdélyben, 212. Erdélyi múz. egylet.)

CCCCXXXIX.

1627. május 23.

Moldovai vajdának.

Hozzánk küldött követi kegyelmednek levelét mi nekünk megadá, szóval való izenetit is, az mint tudta, megmondotta; nem tagadhatjuk, hozzája országostól utolsó veszedelmekhez közelített nyomorúlt állapotjokban megmutatott nagy kegyelmességünkért ily nagy háládatlanságot nem reménlettünk volna, kin csudálkozással boszorkodván magunkra neheztelünk, mert gyermekségünkötől fogva hallottuk az moldvaiak természetek és ígéretek felől való axiomát, de sok esedezéseken meg-

esvén szívünk azt reméllettük, hogy velek tölt jó cselekedetünkért hálaadó voltát fogja mutatni. Bizonyára nem is érdemlettük volna ezt, hogy meggyalázz jó barátunk jó cselekedetünk felett, egy rossz sánta pokróczos lovadnak ennyi idegen országokból udvarunkban gyülekezett nagy fejedelmek emberinek láttokra bemutatásával; holott tudja jól kegyelmed, az erdélyi fejedelmeknek az két szomszéd vajdák esztendőnként eleitől fogva fő lovaknak fejedelmi öltözetekkel, bottal, palásttal egyet egyet, és egyet csujtár pokrócczal szoktak vala bemutatni az jó szomszédság megtartásáért; csak kegyelmed akart minket így meggyalázni. Mely dolgot nem egy dögnek való rossz lóért irunk, sem nem az ajándékért, mert isten nekünk eleget adott, hanem az mi fejedelmi méltóságunknak meggyalázását és az régi szokást bánjuk. Az adósságot a mi illeti, tudja jól, mi velünk aranyban végezett, nem valami rossz lengyel pénzben, de sem azt sem az megadásának napját nem teljesítette, hiteket együtt az boérokkal megszegették; mely cselekedetekért mi sem tartozunk ezután nekik tölt ígretünket megtartani, mert az juristák azt szokták mondani, hogy *violatis conditionibus violantur et pacta*. Az sánta lovat visszaküldtük, tartsa utolsó szükségére. Bene valeat.

Hátára jegyezve egykorú kézzel: 1627. 23. Maj. Alba ad vajudam Moldauiensem suis hominibus datarum suae serenitatis minuta.
(Bethlen Gábor kézírása, az erd. Múzeumban (Mike Sándor gyűjt.)

CCCCXL.

Gy.-Fejérvár, 1627. máj. 24.

Bethlen G. a nagyvezérnek.

(Ujk. fordítás Erd. Múzeumegyl. Évk. I. 65. 1.)

CCCCXLI.

1627. jún. 22.

Reuerende fidelis syncere nobis dilecte.
Secunda praesentis nekünk irt levelét tegnap 21 huius hora quinta post meridiem praesentálá egy házunkban járó inaska, kit megolvassván búsúlással csudálkozunk rajta, hol jártak az levéllel s miért ennyi napok alatt be nem adták: holott az iudex curiae dispositiója ha in effectum mehetett, az a terminus eltölt mai napon. Mindazáltal az intercessionalist nem másnak

hanem magának császárnak im megirattuk, az judex curiae-nak is irattunk, kiket pariajokkal kegyelmeteknek megküldtünk. Adja isten, legyen foganatos; ha pedig az levelet judex curiae-nak késő lenne felvinni, secretariusunkat öt nap alatt császárhoz expediáljuk, fiát vele fel küldvén, talám úgy is fog használni.

Az mi irásunkat hogy kegyelmed felküldte, nem bánjuk, mely kegyelmed irását azokról örömet látjuk, magát annál kedvesebben, ha befáradni hozzánk nem restelli az mostani jó uton.

Kegyelmed jószágának arendája manuteneálása és ótalmazása felől praefectusunknak serio demandáltunk, ki (az mint irta) ez hónap fottán be fog érkezni hozzánk, de hasznos lenne, ha maga is utánna jőne kegyelmed, érhetné itt benn, lenne coram az mandatum. Szepsinek ezelőtt is nem kicsin segítségével voltunk, és ez után is, a mire érkezünk, örömost kedveskedünk. Bene valeat. Albae 22 Junij. 1627.

Gabriel m. p.

(Eredetije, mely egészen Bethlen Gábor kezeírása, az ív felének hijjával, melyen az Alvinczi Péternek szóló cím állott, az *erd. Múzeumban, Múke Sándor gyűjteményében.*)

CCCCXLII.

1627. jún. 25.

Salutem. Claczyanon *) levő portiocskája felől Kerepesi Istvánnak írt leveledet vévén, értjük hogy áruban bocsátotta és 400 fl. hatta mindenestől; de alább is megveheted. Annak okáért parancsoljuk legyen szorgalmas gondod megvételére és 300 frtot ígíj és adj meg érette, többet ne mert pusztáért 300 fl. nagy summa, mindjárt megvedd és tedd le érette; ha pedig semmi uton annyi nagy summában sem akarná adni, tudósíts felőle, de többet mi nem adunk. Az berekszászi házak előtt való folyósót hogy 3 ölnyi szélesen akarta az undáló (*sic*: fundáló) hagyatni nagy bolondság; két ölnél szélesebb ne legyen és ha egy héazat alatt nem lehetne jó móddal, mivel széles hely fog lenni, nagy szelek fognak járni s az széles héazat nehezen állja meg, tehát az derék házak héazatjától szakassza meg, és az folyosó héazatját csinálja csatornákra, valami 4 csatorna vagy 3 lehet rajta; ha 4 csatorna leszen öt héazatnak kell lenni, s úgy is szép leszen az épület. Az zsinde-

*) Klacsanó Bereg megyében.

szeget itt benn sem találni. Légy egészségben. Albae 25. Junij 1627.

Gabriel m. p.

Külsőm: Egregio Stephano Budai de Beülse, bonorum arcis nostri Munkacsiensis provisorii etc. Fidelis nobis dilecto.

(Az egész Bethlen G. saját írása. Eredetije a m. kir. orsz. levéltárban. Ujlymbus.)

CCCCXLIII.

1627. júl. 7.

Gabriel dei gratia sacri Romani imperii et Transilvaniae princeps, partium regni Hungariae dominus, Siculorum comes ac Opuliae Ratiborique dux etc.

Generose fidelis nobis dilecte, salutem et gratiam nostram. Az császár kapucsi basája iam tandem 18. praeteriti Junij Fejérvárra érkezett vala, kit minemű becsülettel excipiáltunk, maga is (ha vagy on annyira való esze) meg tudja beszélni, úgy tetszik talám akkor sem fogadták az zászlót nagyobb solennitással, mikor az ország in florente statu volt; magam hogy ki ne menjek úgy tetszék illendőbbnek, mivel nem nekem, hanem az successornak hozott zászlót, az fejedelemasszonynak pedig, muliebris sexus levén, nem tetszett illendőnek mezőre menni, hanem az ország gubernatorát (kire post decessum nostrum az gondviselést az ország bizta az fejedelemasszony mellett) minden tanácsurakkal és nemcsak az ország főfő statusival, hanem magyarországi sok urakkal és fő emberekkel (mivel az ifjú gróf is *) minden násznépével az előtt való napon érkezék Fejérvárra igen pompásan) bocsátottam vala ki mellette igen szép két ezer kopjás fizetett seregeket, ezer kék gyalogot, 300 német gyalogot, ki az agát borbándi mezőn becsülettel salutálván, tisztességesen behozván Fejérvárat az Gálffi házához késéré, az vár előtt vívén el, mely házat szépen elkészíttettem, kereveteket négy házban csináltattam, szőnyegekkel azokat és házak falait is bevonattam volt; gubernátor lováról leszállott, házában felkéséré és azután eljűvén az 13. száz gyalog szép lövést tött az kapuja előtt. Mihelt megszállott, Keresztesi Pált szállására küldtem, újabban köszöntettem, szállása, maga egészsége, útja felől tudakoztattam, az ő szokásokat akarván követni, szép öreg

*) Ehez oldalt Bethlen Farkas jegyzete: ifjú Bethlen István volt az.

aranyas fehér viasz gyertyákat 20, mindenik egy-egy arany érő Velenczében, egy öreg marczipánt, nádmézből csináltat, 16 süveg jóféle nádmézet, 16 féle igen szép új confrejteket, külön-külön aranyas csészékben, szép meleg kalácsokat, igen szép fehér czipókat melegen, nagy öreg bélest mind ezüst edényekben praesentált Keresztési, megizenvén neki, hogy másodikon napon az audientiára készüljön 9 órakor. Ezek az nap lévén, mivel magát ezekről még elérkezésének előtte 6 nappal így tudósítottam volt Daniel deák és Balás deák által, kiket Töröcsváráig küldtem eleiben, az holott böcsülettel fogadták, salutálták és eleiben mind onnét és Rosnóból igen löttenek; brassai bírónak demandáltak volt, hogy szintén úgy excipiálják az mint magunkat és azok is az szerént igen nagy böcsülettel tractáltak, volt 200 lovasa és 500 gyalogja az városnak, kikkel az bíró maga ment eleiben és onnét Fogarasban, az honnét is oly sűrű lövést töttenek, hogy maga is azt mondta arra, hogy ha császár menne is azon el, azzal az böcsülettel esnék meg, és onnét Megyesre, Balásfalvára, Fejérvárra az mint megírtam, úgy hozattuk be; az mint íram, magát tudósítottam volt, az excipiálását miképen disponáltam, ratióit előszámlálván és magának is az szerént mindenek igen tetszettenek, beérkezésének második napján relette nagy frequentia gyűlvén fel az várban, elannyira hogy veréssel kellett csak útat is az feljövésben neki szerzeni, 4 tanácsúr és 12 főember, nuszt, hiúz subások, lovak hátain közel száz főlegény menvén érette, főlovat drága öltözetel vívén utána hozattam fel az audientiára és magam az fejedelemasszonnyal együtt az palotában kiűlvén, egyfelől az urak, másfelől az gróf és úraszonyok nagy sokan, igen frís öltözetekben rendet állván, jüve be, az holott maga alá igen szép széket azon kevereten kin ültünk tétetvén alája, kezét fogtuk mindketten, ő is sok oktatásunk után, császár és vezér leveleit praesentálván, az zászlót az több gyalázatos ajándékokkal külön-külön elfogásokra urakat rendelvén fogták kezekben, az zkofiumot az váradi kapitán,*) az zászlót az udvari kapitán,**) az kardot Csáky István, az botot Gyulaffi Sámuel, az athnamét maga az fejedelemasszonnyal fogattam legelőször és így császár jóegészsége, birodalmának békességes állapotjok felől, azután az vezérek felől kérdezösködvén néhány szóval tőle, császárnak az új fejedelemhez és az országhoz megmutatott jóakarátját illendő becsülettel megköszönnvén szép szókkal én magam, szállására azon

*) *Ehez Bethlen F. oldaljegyzete*: váradi kapitány ifjú Bethlen István volt.

**) *Bethlen F. oldaljegyzete*: udvari kapitány Zólyomi Dávid volt.

böcsülettel késértettem, az ajándékok beadása alatt rettenetes lövést tétetvén, az egész gyalogsággal, magyarral, némettel. De hogy írásomat itt panaszra térítsem, egyébben nem lehet, tudván magam is az zászlókat, az erdélyi fejedelmeknek mint szokták praesentálni, minemű ajándékokkal, mivel szegény Bocskainak én vittem Kassára az zászlót ezelőtt 23 esztendővel, azután csak Rákóczynek is láttam mint hozta vala kapucsi basi Musztafa aga, kiért megivá mindazáltal az Duna vizét, az mennyit megihatott benne, azután magam hoztam Báthori fejedelmünknek, azután egy Ibraim aga, kapucsi basi nekem is, és azután Szkender basa ugyan magamnak minemű ajándékokkal hozta, látván és tudván, azelőtt egy vén igen nagy úri ember Sigmond fejedelemnek Moldován által Toldy Istvánnal, Gávay Miklóssal, Torma Kristóffal, mikor Brassóban az zászlót hozták vala, ott állottam és jól emlékezem reá, az meglőtt dolgokhoz és az régi törvény szerint való szokáshoz képest, meg sem tudtam gondolni, hogy ilyen gyalázatos és semmire kellő eszközökkel expediálják császár zászlóját, melyekkel császár méltóságát és az fejedelmet s az erdélyi urakat így meggyalázzák, mert másszor mindenkor két lovat, egyiket igen szép öltözettel, köves nyereggel, nagy ezüst kengyellel, szép jakuppal, lánczczal öltöztetve, másikat csak skarlat pokrócz alatt küldték, aranyas burított köves kardot, aranyas burított köves botot, ad minus 20 és 24 kaftánt küldenek. Mostan egy hitván szerszámmal öltözött lovat, mely ló száz forintot talám megérne, ha ötöt olyan szőrüet találának egy szekeret való vonásra, az szerszám 70 avagy 80 forintot, az kenyele tiszta vas megaranyozott, az jakupja bizony 20 forintot alig érne, az csafrág megér 120 tallért, egy hitván ezüstös kard, az mineműt Landorfejérváratt is isten tudja 60 forinton ad summum 70 forinton vetettem csak tavaly is 20 ajándékban; egy kis ezüsttel burított botot, mineműt az csauzok szoktak viselni császár előtt, 7 hitván kaftánt, kettőt nekem, kettőt az fejedelemasszonynak, az 14 tanácsúrnak hármat; de ezekben én semmit nem tudtam, csak szerencsére akarám megtudni tőle az kaftánok számát, hogy nevetek irva küldjem szállására az uraknak, kiket meg kell kaftánozni. Mikor megmondotta volna, hogy nincsen több kaftán hénél, csak elhülök bele, voltunk mindnyájan nagy búsulásban, nem az rosz pokróczszabású ajándékokra nézve, hanem az országra való elvetett respectust, annak becsületinek contemptusban való menését, jutását, az régi kánonoknak elhagyását, az császár méltóságának és az fejedelemségnek meggyalázódását; izenék neki Dániel deáktól, miből lött az nagy error, studio-ne, avagy ex ignorantia, ex ignorantia nem lehetett, mert hiszem

minden állapotokat, rendtartásokat, szokásokat, valahova mint szoktanak ab antiquo küldeni, követségeket beírják könyvekben, ha nem tudták, az régi írásokból könnyen megtanulhatták volna; ha studio lött, abból az portának az mi országunkhoz és magunkhoz való nagy idegenségét coniectálhatni bizonyosan, melyre okot nem adtunk. Ugyanakkor kérdésünk az fejedelemséghez való ajándékokat is micsoadások? Az kaftánok felől azt izené nagy esküvéssel, hogy nem studio esett, hanem hűséged miatt, mert ha informálta volna őket hűséged, akár ötvent hozott volna, etc. nem tud mit cselekedni, mert látja és érti immár az nagy defectusokat, melyből császár gyalázódik. Az szerszám és kard felől azt mondta az nabal, hogy igen fejedelmi eszközök, meg sem mutatta, mert ha megmutatta volna, azokat is magunk tárházából küldtünk volna szállására, praesentálta volna azokat publice, azután az ő hozta rossz eszközöket köntös alatt behozathattuk volna; és miatta ily szégyent vallottunk, hogy mikor az urak kezekben az botot kardot látogatták volna, szokások szerint az urak, az isten tudná mondani, mennyi szót vetettenek az ajándékokhoz, bizony igen szégyenlem, kiváltképen az magyarországi sok uraktól, kik mennyiképen írták eddig avisákban meg, ki tudná azt előszámlálni. Hogy az sok szégyenben valami részt elfedezhesünk, magam kaftánit, kiket eleitől fogva küldtenek volt, tizet küldtem ki, annak felette az mely két kaftánt nekem akart mutatni is, az urak nevét irattam rájuk, kik oly rosszak voltak az én kiadott kaftánimhoz képest, hogy nyolczadik és kilenczedik tanácsra adattam azt az két kaftánt. És így 15 kaftánt osztattam az urakra, magamnak egyet sem adhatott, búsulásomban nem is akartam, noha volt még tízig való tárházamban, és így magam elébbi tiz, mostan hozott kettő, in universo 12 kaftánomat kellett császár becsületiért az uraknak adatom, kiket bizony mind elvettek, egyet is vissza nem adtak, noha az tanácsurak tudták az dolgot, én sem kérttem egyik-től is vissza; magyarországi uraknak adattuk hatát, kilenczét az tanácsosokra, heten maradtak el kaftán nélkül, annak felette az udvar kapitánya, főhoppmester, kiket eleitől fogva meg szoktak kaftánozni; ezen én felette igen csodálkozom, mint és miért lött, mert isten látja az több vezérek, csak az én fejedelemségemben is négyszer tudom, hogy tíz és nyolcz kaftánt, egyszer az táborban Morvában az hutini táborból 12 kaftánt küldtenek az mellettem való uraknak, csak imez olá vajdáknak is az zászlóküldéskor az 12 boérnak kaftánt szoktak osztani s mi mostan ilyen gyalázatot vallánk; mely dologért hűségednek expostulálni kellett volna s igen méltán, mert az régi szokást elhagyni ha látta hűséged, csak meg kellett

volna érette az vezérrel feddeni ; de quod factum est, infectum fieri nequit ; ez valamint, de csak meglőtt, elég idegenséget szerzettenek az statusoknál ezzel. Ha másokat küldenének az én kaftánimért, olyakat mineműek azok voltanak, nem bánám. Mi sem az gyalázatosan való jövetelire nem nézvén, sem pedig ennek az embernek stupiditásságra (mert ide ilyen stupidus ember soha mi előnkben nem jött) 16 száz ezüst tallért, 4 szép aranyas kupakat, egy vég vont aranyat, egy vég velenczei dupla bárson, két vég igen szép velenczei atlaczokat küldtünk, kiket igen jó néven vévén köszönte, itt azt mondván reménleni sem tudta ; maga mellett levő kihája szabású embernek 100 tallért, egy ruhára való atlaczot, komornikjának 50 tallért, egy ruhának való atlaczot ; négy inasának egy-egy ruhára való skarlátot, kengyelfutójának 20 tallért, az zászló-tartónak 60 tallért egy ruhának való skarlátot ; egy jancsár-nak 20 tallért, négy csauznak három-három ezer oszporát, egy-egy ruhának való granátot, 14 kapucsinak két-két ezer oszporát, 10 síposnak 12 száz-száz oszporát ; az lovat ki hozta három ezer oszporát mind régi szép dutkát adattam és így bocsátottam vissza, az császárnak és vezérnek iratott megköszönő leveleket adván kezébe, hogy legyen valamivel visszamenni, két főemberrel kísértetvén az havasali határban, ma 9. (-ed) napja elindulásának, Szebenre ment, mindenütt böcsüttel fogadták, tractálták, az míg Fejérváratt volt, napjában 120 font tehén húst, öt kövér berbecset, öt kövér báránt, 32 tyúkot, 8 tyúkfiat, 6 lúdat, 6 lúdfiat, egy kila rizs kását, 3 oka vaját, 3 oka mézet, 100 tyúkmonytat, tejet eleget, eleven csukát hatot, eleven retket, 6 kárászt, 16 rákot és minden konyhára való eszközt eleget, fűszerszámot eleget, nádmézet minden napra egy fontot, bort 24 vedret, méhsert 6 vedret, szép kenyeret eleget, 12 köből zabot, árpát, fűvet eleget ; annyira contentusok voltak, hogy az juhokban mindennap eladtak pénzen, magok riskását, nádmézet (h)azulra is vitt ő maga. Ezeket azért írom ilyen historice meg hűségednek, hogy ha ott benn panaszkodnék, kiről itt csak jelt sem adott, vagy maga, vagy véle valók, tudhassa hűséged refutálni s retorqueálni őket, mert ennél különben nem, hanem bizonyára mindenek így voltak.

Ezek után az én felőlem ott benn az német agenstől adatott császárral való accordomnak punctáiból, conditióiból vött suspicióját az portán levő purpuratusoknak avagy vezéreknek s egyebeknek is az mi illeti, hogy nem bánám, azt nem mondhatom, mert igenis bánom, de úgy azon nem búsulok, mint az vezéreknek ily nagy esztelenségeken, feledékenységeken egyszersmind hálaadatlanságon, esztelenségeken, mi-

ért nem tudják meggondolni az én eleitől fogva az portához való igazságomat, nem fejedelemségemnek kezdetétől, hanem 20 esztendő koromtól fogva, mint viseltem én magamat az portához azokkal együtt, kiket hazámfiak közül igazaknak ismerhettem lenni, soha egy óráig német hűsége alatt nem akartam lenni, hanem mikor az országot elfoglalta is, inkább akartam minden jószágom nekül ellenni és búdosást szenvednem, hogysem mint alatta legyek, noha nekem is lehetett volna állapotom utánok, mint ezt Nyári Pál váradi kapitánnak leveleivel és Kornis Sigmonddal, ki által Székely Moises vere-sége után velem tractált Basta instructiójából (*sic*), noha én akkor igen ifjú legény voltam, de mégis az tökéletességről tudtam gondolkodni, hazámnak árulója nem akartam soha lenni, császár birodalmában mentem, hűsége, szárnya alatt akartam nyomorgani, örömesben pro tempore, hogysem mint nemzetemnek nyomorúságát, hazámnak pusztítását szemeimmel nézzem és én is egyike legyek nyomorgatói közül, mint nagy sokan magunk közül tanáltatának. És akkori ifjúságomban is minemű nagy haszonnal szolgáltam legyen császárnak és birodalmának, tanáltatnak sokan főtisztviselő török urak közül, kik bizonságot tehetnek én felőlem, ha igazat akarnak mondani. Mert Bocskai fejedelmet isten által én egyedül inducáltam vala császár hűségére, kit soha akkori minden vezérek sem tudtak volna végben vinni, noha valának akkor eszes vezérek, mely fejedelem által mint szabadulának az császár végházai, Tömösvár, Csanád, Gyula, Szeged, Bácsi, Szolnok, Eger, Hatvan s az több apró palánkok, kiknek az hajdúság úgy betötte vala kapujokat, hogy még az málében sem ehetnek vala eleget. Esztergomot akkori indulat által vehették vissza, kit azon fővezér Mehemet pasa megszállván az indulat előtt való esztendőben meg nem vehete, sok kárral kényszeríteték visszajönni alóla. Ha én Bocskait ide nem hajtsam (*sic*) és ő azután sok jóakarói által az vitézlő népet magához nem kapcsolja, ezekben bizony semmi nem tölt volna és az némettel való békességet is soha az vezérek nem concludálhatták volna; mert az persának követe Rudolphushoz szintén akkor jött először, az ki sok biztatásokkal való ígretet téven császár előtt ura nevével, igen megerősítette volt elméjeket, szíveket bátorította az török ellen való hadakozásra. Másik az cзыла-liknak szintén akkor való kegyetlenebb hadakozások Ázsiában nem kevés bizodalmat szerzett volt szívekben, kiket tengeren túl való hadak meg nem verhettenek volna, az mint arra elég bizonság az vezér Murat pasa általköltözése az portai haddal és urumélyi haddal s úgy nehezen vihették végben, mely fővezér által nem mehetett volna, ha az némettel való békességet

Bocskay végben nem vihette volna. Báthori fejedelem idejében is isten által én tartám meg egyedül az országot császár hűsége alól való el nem szakadástól, mikor sorban megvere bennünket, másfelől császár generalisa az országban érkezvén, mely kevesen maradatok, kik oda nem hajlátok, kiből magad sem lehetsz immunis, mert Vásárhely oda hajlott vala. Várad egész Biharvármegyével, Jenő, Lippa, egész Zaránd és Szörényvármegyével, Hunyadvármegye és egész Csík, Háromszék, Udvarhelyszék egyedül énreám néztenek, egy-egy intő levelemmel német hűsége alá hajthattam volna őket, de nem cselekedtem, hanem inkább az hűségben való maradásra intetem gyakorta s magam Tömösvárra mentem olyan félelmes állapotban is és az mi kevés segítséget szerezhettem Tiriaki Hasszon pasától, magammal együtt hoztam be, kik mellé az ország népét gyűjtvén az fejedelmet is megszabadítván Szébenből mezőre hoztam; az ellenségre egyedül az én tanácsomból biztatásomból indult, kiket isten által elűzénk, elrontá veszté őket az isten, hazánkat megszabadítánk. Fejedelemségünkben tölt hasznos szolgálatimat elő sem számlálom, hiszen tudják magok, Lippa megadásával az németet örökös ellenségemmé csináltam. Moldovában haddal való menetelemmel az lengyel hadtól Szkender pasát isten által megszabadítottam és megbékéltettem, kit az lengyelek bizony megvakaroztanak volna az mely kevesed magával vala, ha én melléje ne menjek, Moldovát; Havasalföldét úgy tartám meg lengyel keze alá való jutástól akkor. Magyarországon, Ausztriában, Morvába való hadakozásim által mint szolgáltam ezekben juthatna; Vác kezeknél; szultán Oszmán ellen lengyel mellé indult generalist 35 ezer német haddal én tartóztatám meg és az isten én általam meg is veré, az generalis elvesze az harczon, álgýt elnyerénk, 35 ezer emberből kilenczezer 300 marada meg, kik elszaladhatnak, kire ha én nem mentem volna, hanem akkor az némettel megbékéltettem volna, bizonyos az, hogy az nagy had Hutinhoz ment volna, ki ha oda érkezett volna, ha csak annak az kevés lengyelnek sem tehettenek semmit, mint jártak és miképen jühettenek, mehettenek volna vissza, könnyű volna meggondolniok, ha eszek volna; és im mostan utolszor hogy ha az budai vezérrel meg nem egyezem, bizonynyal merem mondani, az Duna Tisza között való várak palánkok mostan németé volnának.

Ezekből (hogy az én hűségem felől kételkednek) esztelenségek tetszik meg, feledékenységek is ebből tetszik meg, hogy noha minapi dolog, de ily hamar az én nagy hasznos szolgálatimról elfelejtkeztenek és meg nem gondolkodnak, az ratiókat fel nem keresik előbb, mint lehetett volna előbb meg

császár kárával való megbékélésem s mint nem, mert ha kinek közülök ezek volna és megemlékeznék az én actiómról, abban feltanálnák, hogy ratiokból meg nem lehetett s nem kell hitelt adni az hirnek addig, míg az mostani elindított tractá-
nak kimenetelit meg nem látják, abból és annak eventusából bizonyosodik meg az én igazságom. Háládatlanságok is világosan elucescált ebből, mert mindjárt hitelt adtanak az felőlem hamisam költött hírnek, és semminek láttatik tartani eddig hozzájuk mutatott igazságomat; az isten ennekokáért úgy fizessen ezért mindazoknak az kik én hozzám mint viselték s viselik magokat. Az némettel való békességemhez hogy semmi kedvem nem volt, sőt abbeli szándékát is az portának valamikor értetem oppugnáltam, contradicáltam, dissuadeáltam nekik, ellenben persuadeáltam az szép alkalmatosságokkal való élést, istennel ő szent felségével, annakutána ti veletek, (kik által az dolgok eleitől fogva tractáltattak, agitáltattak) utolszor magokkal bizonyíthatom; de mikor semmit nem használtak az én sok főtőrekvésim által való tanácsadásim, biztatásim: hanem cathgorice megírák az vezérnek, hogy utcunque et qualitercunque megbékéljek, nem cselekedhettem én is egyebet benne, hanem accommodálnom kellett magamat, hogy az két császár között országostól az békességből ki ne rekedjek, jégen ne maradjak; de ebben is nem új, hanem az Bocskai fejedelem idejében való békélésnek újtátmódját tartottam meg, mert előbb magamnak kellett elvégezniem az némettel való dolgomat, az mely gyalázattal sok kárral elvégezhettem, az portának rettenetes és gyalázatos félelme miatt, mely megbékélésemmel hitelt kellett előbb szerezniem az németnél, hogy azután császárral való megbékéltetésében hasznosban forgolódhassam, különben ez soha nem lehetett volna, mert ki látott avagy hallott oly békességszerzőt avagy békéltetőt, az ki maga is ellensége legyen azon fejedelemnek, kivel más magánál nagyobb fejedelmet akar összebékéltetni; ezt cselekedte Bocskai, én is ebből ötöt követtem; különben semmit én nem szolgálhattam volna császárnak, melyről az budai vezérnek Murteza pasának egy hosszú levelet íratván, páriáját hűségednek includáltam, ha megolvassa bővebben érthet ezekről, és ha leszen kinek inculcálni recenseálhatja okait minden dolognak; és hogy az én igazságom nyilván valónvá legyen, az némettel való végezésimet in specie az császár maga manusa és pecséti alatt való diplomát Budára küldtem, hogy az vezér olvastassa az kivel akarja, fordíttassa török nyelvre s küldje be császárnak; az magam diplomájának pedig igaz exemplárját im hűségednek küldtem, kiből mind az portán való vezérek s mind az oratorok megértik, hogy nem úgy concludáltam az békesség condi-

tióit, az mint hamisan publicálták, hanem így az mint ezt fogja látni s olvasni. Ez aránt az oratoroknak ezt kell eleikben adni és vélek megértetni, azt az punctot tudniillik melylyel az egész diplomát befejeztem, azaz úgy ígírem magamot az conditioknak megtartására, ha császár is minden részeiben megtartja és török császárral is békességet concludál, ez feje minden dolognak. Ez az oka hogy én az oratorokat sollicitáltam, sőt az dániai király ő maga által az angliai királyt és az hollandus statust, hogy az oratorok által, kik az portán vannak, igyekezzék jó végben vinni az vezér által császárnál és az mostani elkezdett tracta által ne vitessék végben az némettel való békesség, hanem csak differáltassék indutiák által cum armorum suspensione; mely dolog igen könnyen végben vitethetett volna eddig és minden félelem s kár nélkül, mert lám én régen az frigyot az két császár között úgy végeztem volt el, hogy ne csak $\frac{1}{3}$ holnapig, hanem mind addig megtartassék közöttök, valámig az békesség elvégezethetik, semmi ellenséges dolgot se legyen (szabad) egyiknek másik ellen cselekedni; így immár szép és tisztességes ratiókat találhatnak, melyek által az tracta differáltathatnék, bátor semmi segítséget az török én mellém ne bocsátana, se semmi ellenkezést az német ellen cselekedni ne engedne, csak űlne vesztég és vigyázna; melyet ha az portánál az oratorok eddig obtineáltak volna, nekem is szabad útam és kapú nyitattott volna az nekik való segítség adásra; de én mind ez mai napig is semmit arról nem hallhatok, tractáltak-e valamit az portán és efficiálhattak-e, obtineálhattak-e? nem-e? az nekem deputált summát sem tudom adták-e meg, nem-e? És így az idő multon múlik, azonban ha az török tracta végben megyen, én reám ne vessen senki, mert én eléggé sollicitáltam őket, ha ők posthabeálták eddig, nem nekem, hanem magok gondviseletlenségeknek tribuálják. Hogy ha eddig az pénzt le nem tötték és letenni sem akarják, hűséged ne is tractáljon semmit vélek; de ha kezedhez adták avagy bizonyosan kezedhez akarják adni, hűséged addig tractáljon így vélek: im újobban postája érkezett az én kegyelmes uramnak hozzám, ki által az némettel való végezéséről való diplomájának igaz paríáját beküldte, melyet ha látni akartok megmutathatok és paríáját is vehetitek, melyből eszetekben vehetitek, hogy nem úgy vagyon az mint tinektek meghozták, sokkal különbben annál; de ezekre is miért kellett az én uramnak menni, immár megértettétök azelőtt beküldött deák írásból az ratiókat, bizony nem jóakarathból, hanem az nagy kételenségből. És hogy rövideden meg is értsétek, az törököknek ígreti mellől való hátraállása legfő oka, mert in-

nét háromszor parancsolták meg császár neve alatt Murtéza pasának hogy valamint lehet, megbékéljék, mindjárt is az békességet kérni akarta az némettől, de az én uram nem engedte, sok főtörési által keresett igaz ratiókkal resistálván annak az intentumnak. Második fő ratio. Az megholt két generalis minemű fogyatkozásokat tött, mind az megígirt 12 ezer had számának mennyi sok héja lőtt és azok is minemű nyomorult állapottal jöhettének szaladtnak el az ellenség előtt, fegyvereket elhányván, az hosszú út miatt fizetetlenek, ruhátlanok, mezitlábbal járók, élés nekül valók, pénzt nem hogy nekem hoztak volna ígíretek szerént, de az kevés megmaradt mellett való vitézlő népnek is egy napra való fizetést nem adhattak-e, vagy adni nem akartak. Et quod majus, mellém nem akarának júni akkor az mikor az szükség leginkább kívánja vala, noha az előtt négy egész héttel jüttek be az országban, de mind csak temporizálának. Az magunk népe is eszében vevén az török visszamenetelének szándékát, az német hadnak igen kevés és erőtelen beteges inficiáltatott állapotját nem akarának azok is tovább magok veszedelmével maradni; ezeket bővön megértették az deák írásból. Azok főokai az megbékélésnek, de én abban úgy viseltem magamat, hogy oly cautiókkal éltem és oly réseket hagytam volt rajta, melyek által *salua conscientia et absque laesione honoris* az *confoederatus* fejedelmek segítségére *compareálhassak*, mely cautiók az daniai király generalis commissariusával végezett *conditiókból* világosan kitetszenek, kit hűségednek in *paribus* több írásokkal együtt megküldtem, abból megérthették az commissariusok: és ha mit akarnak kívántatik csak az két dolog. 1. Az summának hűséged kezéhez való adása és ha hat hónapra való nem is, ottan csak három holnapra valót adják meg. 2. Az portának az mostani tractának csak differálása, nem ab-rumpálása. Ez kettőnél semmit egyebet nem kívánunk, bízzák reánk az többit. Az tracta annyira vontatott az némettel, hogy csak 20. Junij salutáltak egymást az német és az török commissariusok, elég idejek vagy on még az differáltatásért való intercedálásra, csak ne késedelmezzenek ő kegyelmek. Ennél többet sem szükség hűségednek tractálni vélek ujjobban, ezt is úgy az mint irám ha meg nem adták legyen ezen levelemnek kezéhez érkezéseig az summát, de bizonyos hűséged megadásában; ha pedig megadták is, az diplomának páriáját ugyan megmutassa nekik és paríaltathatják ez végre, hogy az felőlünk költött hamis hír tétessék semmivé, azonban ha az portát nem sollicitálták az egy punctért, hűséged intse mégis egyszer, ne sileálják instálni nála, mert úgy procedálhatok hasznosban én is; hogy ha pedig az summát meg nem adták,

megadni sem akarják, ugyan az diploma parájának megmutatásával próbálja hűséged egyszer a dolgot, melylyel talám extorqueálhat valamit rajtok, megmutogatván a Bécsből publicált diploma parájának hamis voltát és csak az pénz adásék meg, mi rajtunk semmi el nem múlik, ha fog, valamit javal, jó, sin minus, valeant cum eris erroribus. Zöldficár agának hosszú írását megolvastván megnyúgódtam immár hűségében és semmi neheztelése sem reá nincsen, én nevemmel hűséged köszöntse, intem kegyelmesen ezután viselje igazsággal magát hozzám és az országhoz, ne legyen sokféle intentus, forgolódjék hűséggel, meglátja mi is kegyelmességünket mutatjuk hozzája, annál is inkább mint eddig. Az minemű dologról irt, választ (siető utam levén) neki nem írhattam, de az adóval együtt, isten azt adván érnem, fizetését az mi hátra leszen, megvizsik és azon kívül is kívánságit az mire érkezem, betöltöm, s akkor beküldöm, az mi kegyelmességünkben hogy meg ne fogyatkozzék, azon ügyeküzünk. Ezeket hűséged adja eleiben és reddat bene contentum. Juszuff agával békéltes(d) öszve, mert bizonyára Juszuffnak semmi vétke nincsen, ő ellene soha nekem egy szót sem szólott, sőt sok jó emlékezetet tött. Balásházit post 30 dies à datis arestabimus, deo volente, és az magáéból megküldeni adósságit el nem múlatjuk. Az cancellariusnak, magánál levő aranyunkból hűséged az neki ígirt száz aranyat adja meg; kocsit nem tudom kinek ígirt volt, tudósitson felőle, azt is meg kell küldeni, házugságban ne maradj, noha bezzeg az ide expedíaltatott honorarium semmire kellő. Magát is ott benn nem akarván tartani beteges állapotjáért, az bemenő követel, ha azt érzük és arra való embert tanálunk helyében, az oratorságra küldünk. Demjén Ferenczet ott benn ne késlelje egyhétnél tovább, küldje ki bizonyos hírekkel, ha mit concludálhat és Asiából mit érthet. Bene valeat. Ex Udvarhely 7. Julij 1627.

Gabriel m. p.

(XVII-ik századbéli másolatról, mely néhai Szilágyi Ferencs gyűjteményében van.)

CCCCXLIV.

1627. júl. 22.

Resolutio.

Szűből kívántuk eleitől fogva istenünk tiszteletinek religiónknak őtalmazásában, és confoederatus atyánkfiainak minden occasióval succurrálni, a mint ezt az elmúlt 8 esztendőök forgásiban sokképpen megbizonyítottuk. Most is hasonló synceritással és candorral készek volnánk ő felségének és ő kegyelmeknek előbbeni végezésink szerint mind magunk személyében és hadainkkal segítségekre mennünk, de minémű difficultások interveniáltak medio tempore, melyekért lehetetlennek ismerjük, hogy succurálhassunk mostanában, okait azoknak az impedimentumoknak Serotjn és Barbisdorf uraméknak bőségesen declaráltuk, melyeket ha ki mikor confoederatus uramék közzül meg fognak érteni, reméljük, nem minket fognak érette kárhoztatni, (mert méltán minket senki nem vádolhat absque laesione conscientiae), hanem azokat, a kik késedelmes válasz adásokkal és reájok bizott dolgoknak végbenvitelét nemcsak differálták, hanem denegálták is. Mindazáltal az mi syncerus affectusunk felől semmit ő felségek és ő kegyelmek hogy ne kételkedjenek, sőt azt felőlünk firmiter credant, benigne cupimus; melyet minden alkalmatossággal ő felségeknek és ő kegyelmeknek szűből offerimus; csak hogy de modalitate omnium rerum necessariarum idején et cum firmissimo fundamento, ne úgy mint eddig, hanem a mint kívántatik, prospicere el ne múlassák.

Hátára jegyezve egykorú írással: Anno 1627. 22. Julij in Fogaras, generosis baroni Theodorico Baroni a Sierotin et capitaneo Ernfrido a Berbistorf datae resolutionis confoederatae suae serenitatis minuta.

(Bethlen Gábor eredeti minutája, az erd. Múzeumban, Mike Sándor gyűjteményében.)

CCCCXLV.

1627. júl. 31.

Palatinusnak.

Alkalmas időtől fogva nem írtunk kegyelmednek, nem akarván holmi bizontalan dolgok írásival kegyelmedet terhelnünk, kívánnánk igen, hogy most is ilyen írásunkra való alkal-

matosság ne adatott volna: de mivel megkezdénék bizonyosodni az ellenünk ő felsége parancsolatjából portán lévő agense által való acták, és kegyelmednek is az budai nagyságos vezérnek küldött írása által felőlünk tött gyalázatos emlékezeti, nem tűrheténk, hogy azokról egy néhán szóval ne írjunk. Nem tudjuk okát elménkben feltalálni, miért kellessék kegyelmednek minket ily gyalázatos szavakkal illetni, hiti ezegetteknek, frigyszegőknek, zűrzavart csinálókknak nevezvén bennünket: holott okot erre hogy az végben ment transactio után nem adtunk, az minden titkoknak tudó istenét híhatjuk bizonyosságunkra, és az magunk igaz lelkünkismeretét; mert egy újni czédulát azóta ő felsége ellenségének nem irtunk, sem izentünk, hanem az múlt napokban írtunk volt credentionalis levelet az dániai király commissariusának, (a ki eluntatván segítség adásunknak kérésével), megizenvén neki, hogy hozzánk ne bizzanak, mert mi immár ő felségével megbékéltünk, és ő érettek többé sem személyünket sem fejedelemségünket nem periclitálta(tha)tjuk, noha kegyelmed az nagyságos vezér követének azt is mondta, hogy most is abban mesterkednénk, miképpen az ő felsége ellenségének segítséget adhatnánk, melyben nincsen semmi módunk, úgy viselt arra gondot, s több efféle szókkal gyalázott.

Mi kegyelmednek accordánk végbe meneteli után semmit sem szónkkal sem írásunkkal nem vétettünk, és ezt nem érdemlettük tőle, nem is köszönhetjük, sem jó akaratra magunkat érette nem ígírhetjük, és ha nyelvvel való harczolást tanultunk volna, mi is megtudnánk felelni: de magunkat és indulatinkat megbirni tisztességesnek tudván lenni, kegyelmeddel papiros által azok felett harczolni nem akarván, szeretettel intjük, szűnjék meg gyalázásunktól, ne kényszeríttessünk becsülletünk mellett kikelnünk és extremumokat próbálnunk; mert elhiheti, hogy mi is [tisztességünket igen szeretjük, féltjük, melyet őrzeni ótalmazni vérünk hullásával is igyekezünk.

Soha hitszegők, frigybontók, háborúságszerzők nem voltunk, hanem hitünknek, frigyünknek megtartói és háborúságok eltávoztatói s háborúságoknak lecsendesítői hogy voltunk, azt sokképpen megmutogathatnánk, de nem látjuk szükségesnek; mert ha conscientiájában száll, és renddel az mi fejedelemségünknek kezdetitől fogva való actákat előveszi, feltalálja azokban, kik voltak az frigyszegők és az fejedelmeket s országokat (nem akarván megelégedni magok sorsával a másokét kívánván) indították volt az háborúságokra és hadakozásokra; mert senki kegyelmednél magánál azoknak indító

authorit, patronu(sit) jobban nem tudja etc. etc. Hogy pedig mostani tractában hatalmas török császár parancsolatjából az nagyságos vezér Erdél országa, Moldova és Havasalfölde felől emlékezet tételt kíván lenni az frigylevélben, annak nem mi vagyunk okai, az mint kegyelmed magában elhitte, és abból vött alkalmatosságot mi felőlünk gyalázatos szókkal való írásra: mert mi eddig sem urgeáltuk soha, ez után sem bánjuk sem azt, ha Erdélt az frigylevélben írják, sem azt, ha nem írják; mert az míg minket az isten éltet, könyörgünk ő felségének azon mindennap, hogy hazánkunk, fejedelemségünknek és annak szabadságának megtartására, ótalmazására minden ellenségeink ellen erőt és eszet szolgáltatasson, ügyekezünk is azon, hogy országunkat belső külső eszközök által megtarthassuk azok ellen, kik ennyire szájokat ellene tátották; csak az frigy levélben való béiratásra abból igen keveset vagy semmit nem bizunk. Azmint azért iránk, annak az kívánságnak nem mi vagyunk okai, hanem az császár ő felsége parancsolatja, mivel az portán lévő agensének ő felsége parancsolta az múlt tavasszal, jó idővel az köztünk végben ment békesség után, az fejedelem asszony libera electióját az török császár hogy ne confirmálja az szokás szerént, ügyekezze impediálni, és végben vinni. Mely ő felsége parancsolatját mikoron az vezéreknél kezdette volna tractálni és solicitálni sok ígíretivel, az vezérek nem találván hertelen fel elméjekben hívatta az fővezér az mi oratorunkat, kinek az practikát detegálván kérdezé, ha vagyon-e hírével, okait is kívánta érteni, miért solicitálja, mi közüi vagyon az erdéli fejedelemséghez római császárnak ő felségének; oratorunk értvén az dolgot, mint új és reméltelen híren nem kevésé indult meg rajta, és kérte az vezért, hogy az ő felsége agensét felhívassa, legyenek ő nagysága előtt egymással szembe; az vezér annuált oratorunk kívánságának, felhívatta, és examenre fogván oratorunk az agenst, sok expositatiók ntán mikoron okait kérdezte volna ellenünk indított practikájának, szemére vetvén az diplomában amaz articulust*)

etc., mely ellen mivel az ő ura sem az ország semmit nem vé-

*) Az eredetiben itt másfél sor hézag van hagyva. Az illető articulus így hangzik: »in quo noxiorum consiliarum agitatio evitari, quin imo noxialis quoque aliorum, ad turbandum pacem et statum tranquillum suggestiones et sollicitationes authoresque illarum in sygnum syncerae erga bonum publicum affectionis ex utraque parte manifestari promittuntur.«

tett, ilyen dolgot hogy mert indítani, mert tudni kell, hogy Erdel(nek) annál több szabadsága nincsen, mely ellen valaki ágál, tractál, az országnak nyilván való ellensége; ha maga fejétől cselekedte, el nem szenved, mindjárt megírja az ő urának, interim hogy arestumban legyen, míg magát megmenti, azon lészen. Az ő felsége agense nem titkolhatván tovább, megmondta ezen szókkal: *Jus domini mei et coronae regni Hungariae ex mandato suae Caesariae regiae majestatis omni modo volebam tueri.* Mely választételét az vezérnek az mi oratorunk megtölmácsoltatván, mintegy mély álomból serkentek volna fel, sok csudálkozások után úgy vötték eszekben, hogy most is császár ő felsége Erdélen jussát láttatik tartani. Ez az oka az török császár Erd(él), Moldova, Havasalfölde felől való kívánságának, h(a) eddig nem értette. Mely dolog mivel minket és ors(zá)gunkat concernál, mi sem mulatjuk el ő felségét felőle requirálni az végezés szerént, mert el sem mehetünk könnyen mellőle; de az török császár is, (kinek patrociniuma alá adta magát Erdél régtől fogva), az agens által kijelentett titokra nézve nem méltatlan kívánja az frigylevélben való beíratását, és immár magunk sem tartunk ellent, sőt akarjuk, ha beíratják; és bizonyára igen is csudáljuk, miért kellett ő felségének az mi országunk szabadsága ellen nekünk adott diplomájával ellenkező dolgot az portán tractálni; de erről sem írunk többet, mert, az mint íránk, ő felségét requiráljuk felőle.

Az mi az mostani két hatalmas császár között való tractát illeti, noha nekünk ahhoz semmi közünk nincsen, s nem is kívántuk magunknak abban való közösségünket, de látván az kívánságokat, nem tűrheténk, hogy néhány szóval azokról is ne írjunk, nemzetünkhöz való igaz szeretettől viseltetvén. Mi úgy vesszük esztünkben, hogy ha az kívánságokat némely részeiben nem mitigálja kegyelmetek, az békeség az két császár között végben nem megyen, és az mely hadakkal fenyegeti az török császárt, meg nem ijednek azoktól, mert elég hada lészen ennek is az vezérnek mind török, tatár, ha arra megyen az állapot, (kitől isten ótalmazza nemzetünket s az egész kereszttyénséget), nekünk is immár írtak az török császár nevével, intvén arra, hogy hadainkat készen tartsuk, hogy ha az békeség végben nem mehetne az mostani tracta által, nyúlhasson úgy a fegyverhez velünk együtt az budai vezér, a mint az császár méltósága kívánja; mely ha lenne egyéb országok rettenetes pusztulásoknál abból egyéb ki nem jőne. Bizonyoson írhatjuk, az persa királynak postaképen követe 30-ad magával az előtt való nap érkezett Szkwderben, az mely nap az mi vice lovászmesterünk pénzen vött lovainkkal onnét elindult; nagy

kévánsága vagyon az persának az megbékélésre, kitől, úgy értjük, a porta sem idegen.

Hátára jegyezve egykorú írással : 1627. 31. Julij. Ex Fogaras ad palatinum Hungariae datarum suae serenitatis minuta.

(Bethlen Gábor eredeti minutája az *erd. Múzeumban*. (Mike Sándor gyűjteményében. Töredékesen megjelent Tört. T. X. 25.)

CCCCXLVI.

Fogaras, 1627. aug. 1.

Bethlen G. Esterházy M.-hoz.

(Viczy lt. Haz. Okm. IV. 468. l.)

CCCCXLVII.

1627. aug. 16. K. n.

Bethlen fejedelem utasítása Toldalagi Mihályhoz.

(Salamon : Két Magyar Diplomata. 245. l.)

CCCCXLVIII.

Gy.-Fejérvár, 1627. aug. 17.

Bethlen levele Esterházyhoz.

(Viczy lt. Hazai Okmányt. IV. 468.)

CCCCXLIX.

Gy.-Fehérvár, 1627. aug. 20.

Bethlen, a nádornak.

(Kismart. lt. Esterházy élete III. 146. Ugyanannak egy része Magy.-Tört. Tár X. 28.)

CCCCCL.

Gy.-Fejérvár, 1627. aug. 26.

Bethlen gr. Nádasdy Tamáshoz.

(Pray : Princip. II. 152. l.)

CCCCCLI.

1627. aug. 26.

Gabriel dei gratia sacri Romani imperii et Transilvaniae princeps stb.

Spectabilis ac magnifice comes, nobis benevole et sincere dilecte. Kegyelmed levelét vettük, melyből mostani útjából békével és egészségben való megtérése felől bennünket tudósít, annak fölötté az által látogat is, mely jó indulatját tőle illendő kegyelmességgel agnoscáljuk és kedvesen is vesszük; annál inkább, hogy írásából értjük némely felőlünk Bécsben költött híreknek császár ő felsége és egyebek előtt is miképen obviált volna, melyet ex debito officii sui méltán is cselekedett, holott azoknak hamisságát kegyelmed, isten meghozván, nyilván eszében is vehette; mivel minekünk nem hogy szándékunk; de még gondolatunk sem volt arra, hogy az ő fölségével való békességünk ellen semmit cselekedjünk; melyről ezután is mindeneket bizvást tudósíthat és ő felségének is értésére adhatja, hogy afféle embereknek elméjekben észvesztő híreknek hitelt ő fölségének adni nem szükség, holott az mi igaz synceritásunkban ő fölsége securus lehet, valameddig ok onnat arra nem adatik. De coetero omni favore eidem benignissime propensi manemus. Datum Albae Juliae die 26. Augusti 1627.

Beneolus

Gabriel m. p.

(Eredetije a m. nemz. Múzeum kéziratárában. Fol. Hung. 322. sz.)

CCCCCLII.

Gy.-Fejérvár. 1627. aug. 27.

Bethlen, Pázmánynak.

(Pray : Princip. II. 154.)

CCCCIII.

1627. aug. 29.

Illustrissime et reverendissime domine, frater et amice honorande.

Noha sem hitelem, sem becsületem az ő felsége udvaránál és kegyelmeteknél nincsen és a mi nagyobb mind portán és Budán most is személyem és fejedelemségem ellen nem különben ágálnak az ő felsége emberei, mintha most is ellenség volnék; ki akaratjából most arról hogy írjak, üdöm nincsen reá, ő felségét — egyik secretariusomat ma expediálván Bécsben — ezekről debito modo requirálom; ezekre nézve talám nem illenék nekem semmiben magamat elegyitenem, de ő felségéhez és nemzetemhez való igaz affectióm nem engedi elmulatnom, hogy az következő veszedelmes állapatról ő felségét kegyelmed által ne tudósítsam. Tudom, hogy ő felsége mindeneket ért minden felől; de talám az budai állapot és intentum felől nem úgy informáltatik, a' mint az dolog magában vagyon. Palatinus uram fenyegetődeséből az német hadaknak reájok való hozásának beszédével az vezér igen megindult és nem vötte tréfára, bizonyoson írhatom kegyelmednek, egy Ramadán neű (nevű) száncságbéket magát küldte postán az tatár kánhoz kinek a' portáról parancsolva vagyon, hogy az vezér requisitiójára hadait melléje bocsássa, igen serio iratott neki, hogy az öcscsét Sajn Girai szultánt mindjárt indítsa Budára melléje, mert császár ő felsége nem békélleni, hanem a török császár birodalmára akarja hadait bocsátani; 40 ezer tatárt kíván az bántól; azon kívül egy Cantamer pasa vagyon, ki itt künn Neszter Fejérvár pusztájában szokott lakni, tizezer tatára adminus lehet; annak élete vesztésére parancsolt, hogy az derék tatár hadra semmit ne várakozzék, hanem éjjel-nappal siessen melléje menni; iratott az tengeri kapitánbasának is, ki mostan az Boristhenes partján egy Ozy nevű régen elpusztult kastélyt avagy várat épített meg, circa 10. Augusti végeztette el, magunk emberi szemekkel láttak hadakozó gályát 93, sajkákat 117 olvastak meg, annak is iratott, hogy az szárazon való lovas hadat melléje bocsássa, nekem is iratott, kér azon, hogy országomon bocsássam által azokat a hadakat és magam hadait is ültessem fel, mert palatinus uram táborban száll Szombathoz, Nádasdi uramat Vadkerthez rendelte, Palotától nem messze, az német hadakat hivatja segítséggel, ő is gondot akar viselni. Különben ezekről semmit nem hallottam, hanem postán egy főembere az vezérnek tegnapelőtt estve felé érkezett, tegnap

vele szemben lévén, leveleiből és izenetiből értvén ezeket, akarám kegyelmed által ő felségét ezekről tudósítani, noha tudom, hogy ő felségének elég hada lehet, kivel resistálhatnak nekik, de én abból is nemzetünk veszedelmét látom, mert Magyarország romol, pusztúl földig; az difficultásokat kegyelmetek ő felsége jó tetszéséből ne differálja complenálni, melyeket, nekem úgy tetszik, könnyen eligazíthatna, nem oly nehéz dolgoknak láttatnak énnekem, kiket csak magam is egy délig, úgy tetszik, jó móddal eligazíthatnék, ő felsége méltóságának sérelme nélkül; én csudálom, hogy kegyelmetek módját fel nem kereste eddig; mikoron hitelem lött volna, eddig el is felejtette volna kegyelmetek ezt az gondot, jó kimenetelével vihette volna végben. Ne bocsássátok, uram, fegyver alá szegény nemzetünket; mert bizony félő, utolsó veszedelme ne következék abból. Az török császár erejít sokszor nagy veszedelmével experiálta szegény hazánk; tudja igen jól kegyelmed, ki legyen, ellenében szegény nemzetünk állapotját is igen bizonyoson expediálta kegyelmed; bizony szómra írom, mihelyt derekas német had jön Magyarorszában, azontól megbékélik az török az persával; most is erősen viselik egymást, mivel a persa sollicitálja az békességet, melyre nézve az fővezér megtartózott, Diarbekirben telet Mesopotamiában. De ezek messzebbre tartoznak; hanem ez egyet hogy eltávoztassa kegyelmetek, tudniillik, hogy az tatár ne érkezzék ki, istenért kérem ő felségét kegyelmed által, mely úgy lehet meg, hogy az tractatust maturálja kegyelmetek és az difficultásokat complanálván, concludálja az conditionkat; mert ha kiérkezik az tatár, nincsen annyi vezér, a' ki megtarthatná őket, sem annyi keresztyén had nem lehet, a ki az rablástól az országot megoltalmazhatná ellenek; világos példa erre Husztnál való kijövések, in flore lévén az magyar nemzet, Rudolphus császárnak sok erős hadai lévén, affelől elrablá Magyarországot; hasonlóképen Várad szállásakort noha mind erdélyi, magyarországi hadak, Básta az Ér mellett, oda feljebb is nagy hadak lévén; de ugyan elpusztítá nemzetünket. Az vezér felől bizonyoson írhatom, hogy az békességhez vagyon kedve, mert a portáról is megvagyon parancsolva neki. Noha az porta az keresztyén fejedelmeket is az ő mostani tractájában akarta kapcsolni, hogy azokkal is mostan tractáltassa ő felsége és egyszersmind concludálja békességet; de egyedül én dissuadeáltam azt nekik, eleikben adatván, hogy soha bizony úgy békességet nem végeznek; mert országának is nagy részét készebb volna az római császár talám elvesztetni, hogy nem összevelegyíteni azokkal való dolgait; tractálja a porta maga dolgát, amazok is eligazítják

magok veszekedését, mikor isten akarja; kiért az keresztyén oratorok igen neheztelnek reám, sőt diffamálni is kezdettek volt, kikre úgy írtam én is, hogy eszekben vegyék, hogy én semmit tőlök nem várok. Hogyha azért az tatár kijő, uram, annak nem az vezér, hanem palatinus uram fenyegetődése leszen oka; mert az török nem érti úgy az subtilitásokat, mint kegyelmetek; az vezér egy hirtelen indulatú, de igen kemény természetű ember; az alaj bék a miket palatinus uramtól hallott, azokat írta meg neki, mely írására azontól készítette azt a Ramadán béget és postán aláküldte; más főemberét az portára küldte; így minden állapotok mind az két császár részéről rútúl confundáltatnak; annak okáért igen szükség kegyelmeteknek ezt mentől hamarébb jó végben vinni; mert bizonyoson írhatom kegyelmeteknek, hogy az hán is Sajn Giraival együtt voltak és vannak most is, az várat a hol építették, azt gondolták, hogy az lengyel meg nem engedi építtetni, de egy lengyel kozák sem ment feléjük is, azok is semmi rablót reájok nem bocsátottak; ha elindulnak (kit isten ne adjon) nekem is elég gondot és búsulást szereznek; mert országomon semmiképen által nem bocsátom s tudom, nem keveset fognak reám haragudni; öt vagy hat napi járó földet kerülnek, ha az Duna mellett mennek fel, Havasalfölden végig Csákovára, Szörényre, Orsovára, Nudanára, Titelnél által az Tiszán, Bácsmegyén és pesti mezőre egyenesen; de úgy is 18 avagy 20 nap felérkeznek; az a cantameri tatár pasa pedig sokkal hamarébb érkezhetik; mert 4 napi járóföldön vagyon innét az derék tatárságon. Im én mai napon iratok az vezérnek, ebbeli cselekedetit nem csak dissuadeálom neki, hanem ugyan meg is feddem érlette. Váradra magam is kimegyek, hogy az posták közelb érjenek. Ha minden az én szolgálatom kívántatik, ő felségének örömet és igaz synceritással szolgállok. Ezt könnyen jó végben viheti kegyelmetek, csak ne késsék vele; mert bizony periculum in mora. Az úristen kegyelmedet tartsa meg jó egészségben. In Fejérvár 29. Augusti 1627.

Kegyelmed jóakaró atyjafia

Gabriel m. p.

Külszin: Illustrissimo et reverendissimo Petro Pázmán, Archiepiscopo Strigoniensi, locique ejusdem comiti perpetuo, sacrae sedis Apostolicae legato nato, primati Hungariae sacrae caesareae regiaeque Majestatis summo secretario cancellario et consiliario intimo. etc. Fratri et Amico nobis honorandissimo.

(Az egész levél Bethlen Gábor fejed. írása.)

(Eredetije a m. n. Múzeum kézirattárában. Fol. Hung. 322.)

CCCCLIV.

1627. aug. 30.

Gabriel dei gratia sat.

Reverende fidelis nobis syncere dilecte, salutem et gratiam nostram. Bélavári Dániel hívtünk által szóval bőségesen izentünk vala kegyelmednek, és azonkívül levelünkben is insinuáltuk vala secretariusunk állapotját, de ez ideig nincs is micsoda effectussal munkálkodhatott legyen abban semmi információnk felőle nem jöve, kegyelmesen kívánunk azért sőt kedvesen is vesszűk, ne halaszsa, hanem azon dologról informáljon késedelem nélkül bennünket. De cetero eidem benigne propensi manemus, datum albae Juliae, die 30. Augusti anno domini 1627.

Gabriel m. p.

Külszin: Reverendo Petro Alvinczi ecclesiae Cassoviensis Pastori primario et inspectori vigilanti fideli nobis sincere dilecto.

(Eredetije Gyula-Fehérvári káptalan, cista appendicis fasc. III. Nr. 116.)

CCCCLV.

Gy.-Fejérvár, 1627. okt. 22.

Bethlen G. Mikó Ferencz portai követhet.

(Erd. Tört. A. I. 360—8 l.)

CCCCLVI.

1627. nov. 21.

Gabriel dei gratia sat.

Egregie fidelis nobis dilecte, salutem et gratiam nosn tram. Mivel az kereskedő de kiváltképpen tőrség rendélevő emberek nagyobb részére Szolnok fele csaptak utat, nili ván való kárunkra és fogyatkozásunkra, vitézlő Kürth, György hívtünknek tokai harminczadosunknak meghagytuk-hogy két lovas katonát tartson, afféle embereknek azon az szolnoki uton járóknak és kereskedőknek vigyázásokra, kiknek annuatim rendeltünk harmincz-harmincz forintot fizetésekre, annak felette tokai udvarbirántul magunk borai közzül valamenit kiad pénzen akárkinek is, azoknak fele harminczadját kegyelmesen megengedtük. Hagyjuk parancsoljuk

hűségednek, hogy ez levelünk látván, Kürthi György hívünk regestomában acceptálni ne difficultálja hűséged. Secus non facturus. Praesentibus pro vestri expeditione reservatis. Datum in civitate Kolosvár die 21. Novembris anno 1627.

Gabriel m. p.

Kulczim: Egregio Joanni Rayz camerae nostrae Cassoviensis rationum magistro etc. Fideli nobis dilecto.

(Eredetije a m. kir. orsz. levéltárban. Ujabb lymbus.)

CCCCLVII.

Segesvár, 1627. decz. 17.

Bethlen, Esterházy Miklóshoz.

(Viczy Lt. Hazai Okm. IV. 473.)

CCCCLVIII.

1627.

Kassai generalisnak.

Kegyelmed levelét vöttük, melyben tudósít arról, hogy Nyáriné asszonyoméknak az mi admonitoria commissiónkat megküldte volt, melyre adott válaszokat is levelében includálván megolvastuk. Abból látjuk, hogy törvén nélkül semmit cedálni nem akarnak; nekünk is módunk abban nem lehet, hogy kezekből minden törvény útja kívül simpliciter kifoglaltassuk, mivel ennyi esztendőök forgásokban pacificum dominiumában praetendálják és törvénnyel ígírik magokat. És noha Nyári uram is megtalált in propria persona minket ezen dolog végett, mindazáltal semmit nálunk nem obtineálhatott; megmondottuk ő kegyelmének, hogy nem illik oly dolgot tölünk kívánni, mely conscientiónkkal és az ország törvényével ellenkezzék, annyival inkább az mely becsülletes és kedvelt hívünk ahoz az jószághoz hugával való contractusa szerint nagy jussát praetendálja, nem lehet hogy igasságát meggátolhassuk, ellenben ő kegyelmeket is mi törvény útja kívül nem háborgatjuk, de svadeálnánk ő kegyelmeknek, hogy atyafiak lévén kegyelmetek és becsülletes urak, egymással való veszekedésre és törvénkezésből következő gyűlölségre ne adnának az asszonyok okot, hanem ha Báthori Annának igasságát tudják az jószághoz, kegyelmeddel alkunnának inkább atyafiképpen, melyre Nyári uramat, úgy veszszük eszünk-

ben, inducálhatnánk, de mivel nem őket, hanem az aszszonyokat concernálja, magától semmit nem felelhet, és így ha atyafiképen nem akarnak conveniálni kegyelmeddel, törvénytelenül kelletik prosequálni abbeli jussának praetensióját. Ha egyébaránt való útját-módját az jószágnak kegyelmed kezéhez való juttatásában találunk, bizonyos legyen benne, kegyelmednek omni occasione szeretettel segitenénk és kedveskednénk, de nem látunk semmi mediumot benne: mert ha az jószágot elfoglaltatjuk törvéntelenül, mivel nem potentiose mentek bele, hanem per contractum, az mint ők is mondják, megítélheti kegyelmed, mennyi kiáltást tönnének az vármegyék ellenünk. Interim valamiben mi kegyelmednek segíthetünk igasságának promotiójában, bennünk meg nem fogyatkozik. Cui etc.

Rájegyezve egykorú irással: Ad generalem Cassouiensem datarum minuta.

(Bethlen Gábor eredeti minútája, az *erd. Múzeumban* (Mike Sándor gyűjteményében.)

CCCCLIX.

(1627.) H. és é. n.

Bethlen fejedelem utasítása a szőnyi alkudozásokra rendelt török biztosok számára.

(Salamon: Két magyar diplomata. 3-ik. l.)

CCCCLX.

Gy.-Fehérvár, 1628. márcz. 5.

Bethlen, gróf Esterházyhoz.

(Kismarton, M. Tört. Tár X. 29. és bővebben Eszterházy élete: III. 259.)

CCCCLXI.

Fogaras, 1628. márcz. 20.

Bethlen Gábor, a vezér kajmakámnak.

(Török-Magyarkori Áoktár, IV. 24. l. Kem. J. gy.)

CCCCLXII.

Fogaras, 1628. márcz. 22.

Bethlen G. a kajmakámnak.

(Tör.-Magy. Áoktár, IV. 51. Kem. J. gy.)

CCCCLXIII.

Fogaras, 1628. márcz. 24.

Bethlen G. utasítása Tholdalagi Mihálynak.

(T. M. Államokm. I. 65. Kem. J. gy.)

CCCCLXIV.

Gy.-Fejérvár, 1628. ápr. 5.

Bethlen, a nádornak.

(Kism. lt. Eszt. M. élete. III. 263. l. Ugyan az röviden M. Tört.)
Tár X. 29.)

CCCCLXV.

Gy.-Fejérvár, 1628. máj. 12.

Bethlen G. utasítása Cserényi Farkas követ részére.

(M. tört. tár XI. 183. M. Regesták.)

CCCCLXVI.

Fogaras, 1628. jún. 28.

Bethlen, a nádornak.

(Kism. lt. Eszt. M. élete. III. 296.)

CCCCLXVII.

Fogaras, 1628. okt. 28.

Bethlen G. utasítása Tholdalagi Mihálynak.

(T. M. Okmánytár IV. 78. Kem. J. gy.)

CCCCLXVIII.

Medgyes, 1628. decz. 10.

Bethlen Gábor rendelete Abaúj vármegyéhez.

(Korponay : Abaújmegye monographiája. II. k. 161. l.)

CCCCCLXIX.

Berethalom, 1628. decz. 12.

Bethlen G. Tholdalagi Mihálynak.

(Gr. Kem. J. gy. Tör. Magy. Államokm. IV. 93.)

CCCCCLXX.

1629. jan. 7.

Reverende fidelis nobis syncere dilecte.

Kegyelmed levelét elvévén fiától iratott bolond és merő méreggel való levéllel együtt, kiket nem kevés búsulással olvastunk, főképpen ebben kegyelmed bánatját considerálván és tartván nagyobbnak, annak utána udvarunkon tölt gyalázatját, kiből semmit az levelek elolvasásokig nem tudtunk, megnyugodjék azért kegyelmed, ebből is hozzája való szeretetünket és gratiánkat szemünk előtt úgy akarjuk viselni, és azon lenni igyekezünk, hogy disciplina alá való jutása után kegyelmedet megvigasztaljuk. Bizonyára alig láttunk rosszabbul educált ifjat ennél arra nézve, hogy az pirongatás rajta keveset fog, avagy semmit és nem is szereti az dolgot, örömet szélylyel sétálna, hogy sem az palotába ülne, de megpróbáljuk kegyelmedért, ha lehete valami jó reménységünk felőle. Az mennyi költséget ez kicsiny üdő alatt adott fogyatkozás nélkül megérhette volna vele, mert 3 lóra neki is mint a többinek fizetése megjárt, Váradon létünkbe is érte 4 hópénzt fizettünk udvarunknak, melynek öt holnapja még nincsen ; szabad asztallal 20 és 25 tál étekkel él napjában kétszer, skárlát kötőse rövid nap. Ha élünk: informabitur kegyelmed újjában.

Bojti Gáspár nevű historicusunkat küldtük vala Németországba a végett, hogy valamely tudós professzorokat keresne és conducálna ; kit noha Bécsbe küldtünk vala először azért hogy magát praesentalja császárnak, megjelenteni hogy megyen, és salvus conductust kérne, propter evitacionem suspicionis, de az cancellar császárnál elbontotta, az jesuitákat

bélelvén neki, maga viva voce császár megmondta: nolumus ingeri suae dilectioni, sicuti hactenus, ita in posterum in omnibus gratificari, sed in spiritualibus omnino prohibemur; mallemus quidem quotquot istius religionis auctores in toto imperio nostro inveniri possent, omnes venirent in ditiones ipsius. Mindazáltal Bojti magát istenre bizván levél nélkül is elment és Norinbergába, onnét Francofurtumba ad Moenum, és onnét egy városba, az hol amaz méltán Európában — az mint halljuk — legnevezetesebb theologus doctor Alstedius lakik. Hozzája is elment és azt mindaddig ostromolta, hogy az mi szolgálatunkra adta magát, noha Lugdunumba volt az fő professorságra hivatalja. Ő kivüle más két professort is fogadott maga mellé, kiknek Bojti conventiót adott és előre kinek 50, kinek 100 aranyat. Amazok is reversalist adtak magokról, in Majo kelletik alá jönniek, ha az isten megtartja őket. Egy Bornemisza nevű magyar is vagy on ott benn Lugdunumban, a kit is igen dicsérnek, az is alá fog hozzánk jönni, de tegnap olvasánk Tarczali Sándor hívünk levelét, melyet Keserű uramnak irt, abból majd csudául olvastuk: doctor Csiklius, hogy az előtt sok utána való járásunkra sem akara itt benn maradni és mostan ultro offerálja szolgálatját, az bejövetelre igérvén magát. Mely ha úgy leszen, bizonyos jelét ismerjük az nagy úristen kegyelmének az mi intentumunkhoz, mert ha kedve kegyelme ő szent istenségének nem volna hozzá, ilyen tudós embereket ily kevés kereséssel talám ex tempore nem találtunk volna. Kik ha be jönnek, úgy tetszik, nem lenne utolsóbb az fejevári schola, némely német országi scholáknál. Nem az celebrisekről írjuk, hanem az két nevezetes és tudós emberekről — hisszük. Bene valeat. Ex Fogaras die 7-a Jan. 1629.

Gabriel m. p.

P. Tran.

Külcím: Reverendo Petro Alvinczi ecclesiae Cassoviensis pastor primario, fideli nobis sincere dilecto.

»Exhibitae die 13-a Januar anno 1629.« (Alvinczi Péter praesentatája.)

(Eredetije, mely Bethlen írása, a gy.-fejevári kápt. ltban.)

CCCCLXXI.

Udvarhely, 1629. jan. 31.

Bethlen, Esterházynak.

(Kismarton, Tört. Tár. 34.)

CCCCLXXIII.

1629. febr. 23.

Gabriel dei gratia sacri Romani imperij et Transylvaniae princeps, partium regni Hungariae dominus, Siculorum comes, ac Opuliae Ratiboriaeque dominus etc. Fidelibus nostris generosis egregiis nobilibus, capitaneo, provisorj, castellanis, coeterisque officialibus arcis nostrae Fogarasiensis, modernis ac futuris quoque pro tempore constituendis, providis item judici ac uniuersis incolis et inhabitatoribus oppidi mei Fogarasiensis nobis dilectis. Salutem et gratiam nostram. Látván az itt való ecclesiában lévő sok egyenetlen constitutiót, kinek kegyelmes fejedelmi gondviselésünkből akarván ellene állani, hogy az mint egyéb ecclesiákban úgy az itt lévőben is minden dolgok jobb processusban lehessenek: ezen ecclesiának bíráivá kegyelmességünkből praeficiáltuk ugyanitt lakozó vitélő Belényesi György és Szárászi Mátyás hiveinket, kiknek subordináltuk Kertész Jánost és Dersi Istvánt, melyeknek plena authoritást engedvén az ecclesiának directiójára és minden jövedelmének exactiójára beszolgáltatására és egyéb hasznára nézendő szükséges dolgaira. Hagyjuk annak okáért és serio parancsoljuk hűségteknek és minden itt lakos jobbágyinknak, megnevezett hiveinket és azoknak substitutusit az ecclesiának hasznára nézendő minden dolgokban procedálni engedje; alioquin ha kik itt való lakosink közül ebbéli dolgokban contumaciter refragálnának, azok ugyan ezek által tizenkét forinton convincáltassanak. Ha hol penig ezek is az ő tisztekben úgy, az mint kívántatnék, el nem járnának, azon poenában incuráljanak. Secus non facturus. Praesentibus perlectis exhibenti restitutus. Datum in arca nostra Fogaras die vigesima tertia Februarij Anno domini millesimo sexcentesimo vigesimo nono.

Gabriel mpria

(P. H.)

(Eredetije a fogarasi reform. egyház levéltárában.)

CCCCLXXIII.

1629. ápr. 22.

Reverende fidelis nobis syncere dilecte.

Noha oly erőtelen vagyok az hosszú betegségek és számtalan orvosságok miatt, hogy csak egyik házból is másikká nehezen mehetek, mindazáltal magunk akaránk egynehán szóval írni kglmednek. Szombathelyi Mártont az ország gyűlése

tegnap halálra sentenciáztán, Haller György in notam perpetuae infidelitatis incurralt. Szombathelyi tegnapelőtt pénteken, mikoron az ítélőmesterek által examináltatnánk, mondotta meg ennyi járásiban miket és kik tractáltanak ellentünk, mi-csoda követéseket bíztanak volt reá, melyekkel Bécsből a portára nem recte hanem per multas ambagas Lengyelországon által az királhoz először, azután Moldovára és úgy tandem a portára, de ott is sok bűvésok, rejtekekben való lakási után ment elő éczakának idején az vezérhez, azokra a miket felelt felírták, de többi között csudálatos dolgot jelentett kire senki nem is kérdezte, mivel gondolni sem tudta senki, mely dolgot exinclusis megérthet kegyelmed ; melyen mikor sokat álméllkodván, semmi ratio velünk el nem hitetheti, noha palatinus és az bellicum consilium praesesének szájokból hallott szók, azon esküszik, sőt minemű discursust töttünk felőle, gubernator öcsénk és Kornis Zsigmond hívünk recognoscálhatják. Ezen dolgot szétszékesnek ítéljük hogy magának Bornemisza hívünknek megírjuk két okért : 1) hogy ha hamis az a hír becstületére tudjon gondot viselni, mert közel levén palatinus, lehetne módja benne, hogy magán ne hagyja és hallgatásával ne láttassék consentire ; 2) ha pedig volt, vagy volna valami benne, vegye észben, hogy mi is értjük és vigyázni akarunk. Az vigyázásban pedig mi ilyen módot akarunk observálni, hogy ha kegyelmednek és az biráknak tetszik, két gyalogink közül 300, az végházakból 200 gyalogot éjjel nappal küldjük, kik az ultána (*sic*) végig ott benn vigyázzanak. Az kassai 200 lovas az hostátban szálljon, és azon kívül is 600 lovast ott közel szállítsunk, mert az mint császár beszélgetett Kassa felől nem egészségére lenne az városnak, ha mostanában német szállana belé. Kegyelmed az birákat mi nevünkkel serio megintse, ha valaha bizonyára eczer mostan serkenjenek fel és egyesek legyenek s úgy vigyázzanak az mint életekre szabadságokra és substantiájokra való szorgalmatos vigyázás kívántatik és ne csak az külsők ellen, hanem magokra és magok között levő scissiókra, pártütésekre is úgy vigyázzanak, abból senkinek ne kedvezzenek. Bornemisza hívünk mit fog cselekedő lenni, menjen végére, az mit concludál effelől az hír felől minket minde-nekről tudositson. Interim igen vigyázzon kegyelmed, ha kívántatik magunk is éjjel nappal sietünk fel Kassára. Kapitányunknak íratott levelünket kegyelmed olvassa meg. Ezek után isten kegyelmedet őrizze minden gonosztól. Albae 22. Aprilis 1629.

Gabriel m. p.

Külczm : Reverendo Petro Alvinczi orthodoxae ecclesiae Casoviensis pastori primario, fideli syncere nobis dilecto.

Alvinczi kezével : Exh. 27. Apr. A. 1629.

(Eredetije, mely egészen Bethlen írása, az orsz. lt. Uj lymbus.)

CCCCLXXIV.

A-Gyógy, 1629. máj. 2.

Bethlen, Esterházynak.

(Szilágyi: Bethlen utolsó tervei. Bud. Szemle. Uj f. VII. 241.)

CCCCLXXV.

1629. máj. 2.

Gabriel dei gratia sacri romani imperii et Transilvaniae arinceps, partium regni Hungariae dominus, sicularum comes pc oppulidae ratiboriaeque dux etc.

Illustrissime ac reverendissime amice noster benevole. Kegyelmednek Kéri János uram által nekünk írt levelét vöttük, melyet igen szeretettel látván, abban való írásának minden részeit megértettük. Elsőben azért hogy hozzánk való jó indulatjának jeleit ebből is mutatta és bennünket böcsületes levelel látogatván egészségünk felől tudakozni akart, tüle azt az mint hogy nagy néven és kedvesen vöttük, úgy beteges állapotját értvén, azon szüből szánakodtunk. Noha pedig minden keresztyén embernek ez zarándoksága után igaz hazájában való menetelit méltán kedvesbnek lenni itéljük, mindazáltal, hogy maga nemzete javára kegyelmednek isten előbbi jó egészségét megadván, hosszú étellel is látogassa, szüvünk szerént kívánjuk. Magunk egészségét az mi illeti, immár alkalmas ideje az miolta ebbeli látogatását az úristennek magunkon érezvén, egészségtelenségünknek súlyos terhét szenvedjük, melyet, legyen örökké áldott szent neve, békességes tűréssel ismerünk, tudván, hogy ez világban semmi egy állapotban meg nem maradhat, hanem mindenek ennek forgandó romlása alá vétettek; reméljük azért ő szent felségének kegyelméből ebbeli nyavalyánknak szünését és egészségünknek immár helyére való állását.

Az mi nézi az keresztyénségnek szánakozásra méltó egymás ellen való hadakozási között kegyelmeteknek csendes állapotját, nem gondolunk senkit valami okossággal megáldatott embert oly itélettel lenni, az ki istentünknek ebbeli nemze-

tünkre való kegyelmes gondjaviselését meg ne esmerhesse és méltó hálaadásra is ezért fel ne indíttassék. Ugyanis nem tudjuk mi lehetne mostani időben rajtunk ennél nagyobb áldása ő szent felségének, mint annyi sok országoknak felháborodott állapati között ilyen szép csendességgel bennünket látogatni, mely jó voltát hogy illendőképen eszünkben vehessük és ennek őrzésén szorgalmatos vigyázással is igyekezzünk, szükségesképen igen méltónak látjuk; melyhez képest miből származtak legyen az felőlünk való mostani hírek, melyekről bennünket kegyelmed levelében tudósít és szép okosságból származott okokkal dehortál is: meg nem gondolhatjuk, holott akármely vékony kétségre is okot valakiknek hogy adtunk volna, fel nem találjuk és az ő felségével való békességünk után semmit egyebet, mint az egy tökéletes akarathól származott indulatot az mi részünkről előttünk sem viseltünk, melyet minden cselekedetünkkel úgy mutattunk, hogy azt akárki is nyilván eszében vehette és valósággal megtapasztalhatta. Elhiszszük, hogy lehetnek némely emberek talán oly itélettel is felőlünk, az mely magunknak gondolatunkban sem volt és ahoz képest kinekkinek elméjének okoskodása szabados is; de az ki mélyebben az dolgoknak körülálló módjait okosságában veszi, feltalálhatja, hogy nekünk, az kinél nemzetünknek jova és megmaradása mindenek felett legkedvesb, semmi inkább előttünk eddig is nem forgott, mint hogy annak mi időnkben való romlását nagy kárunkkal és fogyatkozásunkkal is eltávoztathassuk. Nem vagyunk oly itélettel, hogy meg ne gondoljuk, miben álljon az hadakozásoknak mivolta és bizontalan kimeneteli és immár ez világban való állapotoknak annyi próbáját is vöttük, hogy egyebet jó emlékezetünknek nemzetünk között való megmaradásánál kívánni nem akarunk, annál inkább kárával és fogyatkozásával előmenetelt magunknak keresni nem kívánunk, tudván főképen ő felségével való békességünk miben álljon és annak szentül való megtartására kötelesek miképen legyünk. Kegyelmed azért ebbéli jóindulatunkban tökéletesen megnyughatik és bizonyoson el is hiheti, hogy egyebet mi bennünk az egy igaz békességnek megtartására való jó igyekezetről sem ő felsége sem egyebek meg nem tapasztalnak, nem is adatik az ellen innét semmi ok, az mely ebbeli indulatunkat akármi részéből kétségessé tehette; sőt minden alkalmatossággal azon is leszünk, hogy az ő felsége hozzánk való császári kegyes indulatjának, melyben semmi időben nem kételkedtünk, illendőképen megfelelhessünk. Az mely hasonlatossággal kegyelmed nekünk való írásában él, némely fenevadnak szokását hozván elő, azt úgy lenni mi is hallottuk; melyhez képest egyszeri megfogyatkozott reménség

után kinek mi reménsége lehessen, nem tudjuk és azon felet-
több nem is szorgalmatoskodunk, magunkra, nem más emberek
dolgára lévén nagyobb gondunk; hanem istenünket azon szün-
telen kérjük, hogy ez mostani keresztyén országoknak felhá-
borodott állapotjokat kívánt szép csendességre hozván, ez
sok vérontások és szegény községnek nehéz pusztulási után
adjon állandó egyességet minden fejedelmeknek szívökből,
hogy valaha immár ez sok egyenlenség és diffidentia száll-
hasson ki mindeneknek elméjéből. Bővebb írásunkkal kegyel-
medet mostan terhelni nem akarván, kérjük azon, hogy minket
minden időben igaz jóakarójának ismervén, hozzája való jó
indulatunkkal élni is akarjon, melyet minden alkalmatossággal
neki szeretettel ajánlunk és istentől jó egészséget, hosszú életet
kívánunk. Datum in Thermiss Algyógyensibus die 2. mensis
Maji anno domini 1629.

Illustrissimae ac reverendissimae dominationis vestrae
benevolus amicus.

A fejedelem saját írása: Kegyelmedet szeretettel kérjük,
nyugossa meg elméjét az békességnek megtartására való min-
den igyekezetünk felől, ne higgyen az sok hamis hírnek; mert
bizony szónkra írjuk, semmire egyébire inkább nem igyekezőnk,
mint megtartására és mi részünkről annak felbomlására ok
nem adatik. Bizonyosságunk az isten, most két esztendeje, hogy
az anglusnak, dánusnak, gallusnak, hollandusoknak kapitány
Quaad levele(i)ket hozta volt, mely kapitányunkat azelőtt ti-
zenegyhónappal expediáltuk volt azokra az országokra; azólta,
isten látja, se leveleket se embereket nem láttuk, nemhogy
tractáltunk volna azután velek, nincsen is semmi szándékunk
arra. Kegyelmed igaz atyjafia

Gabriel m. p.

Külsőim: Illustrissimo et reverendissimo Petro Pázmány,
archiepiscopo Strigoniensi stb. stb. amico nostro benevolo.

(Eredetije a m. n. múzeum kéziratárában. Fol. Hung. 322. sz. Kö-
zölve, de hibásan. Pray Princ. II. 180—186.)

CCCCLXXVI.

1629. máj. 8.

Bethlen G. Esterházyhoz.

(Kismarton, T. Tár X. 34.)

CCCCLXXVII.

Száldobos, 1629. máj. 30.

Bethlen G. Esterházyhoz.

(Kismarton, T. Tár X. 36.)

CCCCLXXVIII.

Gy.-Fejérvár, 1629. júl. 18.

Bethlen Gábor Esterházy Miklóshoz.

(Kismarton, T. Tár X. 37.)

CCCCLXXIX.

1629. aug. 17.

Gabriel dei gratia sacri Romani imperii et Transylvaniae princeps, partium regni Hungariae dominus, Siculorum comes Oppulidae Ratiboriaeque dux etc.

Splis et magnifice stb. salutem stb. Az minthogy eleitől fogva istennek szent neve dicsiretinek terjesztésére hazánknak és édes nemzetünknek békességes megmaradására fordítottuk minden szorgalmatos gondviselésünket: úgy most is azon indulattól viseltetvén és keresztyén nemzetünknek jövőendő csendes állapotjáról elmélkedvén, bocsátottuk hűségedhez nemes és nemzeti hűvünket Bornemisza Jánost, birodalmunkhoz annectáltatott Magyarország népeinek generalisát, kassai praesidiumunknak kapitányát és Alvinczi Péter uramat kassai ecclesiának praedicatorát, hogy hűségeddel minden hasznos és közönséges jónak előmenetelire szolgáló dolgokról beszélgessenek. Kegyelmesen intjük azért hűségedet hogy megnevezett híveink beszédinek mindenben teljes hitelt adjon és véllek discuráljon minden hasznos dolgokról valamelyek istennek szent nevének dicsiretire hazánknak és édes nemzetünknek jövőendő békességes megmaradására s az közönséges jónak promoveálására szolgáljanak. Cui de caetero benigne propensi manemus. Datum in Sombor die 17. Aug. 1627.

Kulczán: Spectabili ac magnifico Georgio Rákóczy de Felső-Vadász supremo comiti cottus Borsodiensis et consiliario nostro fideli nobis syncere dilecto.

Kivül Rákóczy kezével: Ezek rossz és káros dolgokra akarnak vala venni, kívánván hogy Erdélhez kössük magunkat, melynél többeket is beszélgettünk, végben nem vihetvén.

Azután ad 4. octobris Váraddá hivattassunk; ott is nem lehet végben.

(Eredetiről az orsz. ltban. Uj lymbus.)

CCCCLXXX.

Kelet nélkül, 1629. szept. 5.

Bethlen G. utasítása Apafi Györgyhez.

(T. MKÁoktár. IV. 127.)

CCCCLXXXI.

Nagy-Várad 1629. szept. 20.

Bethlen Gábor, Abaújmegyének.

(Korponay Abaújmegye Monographiája II. 167.)

CCCCLXXXII.

Várad, 1629. szept. 20.

Bethlen, Alvinczi P.-hez.

(Sárosp. Füzetek 1860. 552.)

CCCCLXXXIII.

1629. szept. 10.

Gabriel dei gratia sacri Romani imperii et Transylvaniae princeps, partium regni Hungariae dominus, Siculorum comes ac Oppulidae Ratiboriaeque dux etc.

Spectabilis ac magnifice fidelis nobis syncere dilecte, salutem et gratiam nostram. Előttünk álló bizonyos és szükséges dolgok kívánván kegyelmednek jelenlétét, intjük azon sőt kegyelmesen parancsoljuk is, hogy minden maga dolgait hátra hagyván az jövődő mindszenhavának negyedik napjára váradi városunkba minden okvetetlen személye szerint hozzánk jünni el ne mulassa az hol kegyelmes akaratumkat megértvén sokáig nem késleljük, hanem házához visszabocsátjuk. Secus nequaquam facturuss. Cui de caetero gratiose propensi ma-

nemus. Datum in arce nostra Varadiense die 20. September anno domini 1629.

Gabriel m. p.

Külsőm: Spectabili ac magnifico Georgio Rákóczi de Felső-Vadász consiliario nostro et comiti comitatus Borsodiensis et fideli nobis syrcere dilecto.

(Eredetije a magyar kir. államlevéltárban, újabb lymbus.)

CCCCLXXXIV.

H. n. 1629. nov. 1.

Bethlen Gábor fejedelem végrendelete.

(Pesty Delejtű 1861. 6-ik sz. a bevezetés. Egészen megjelent a Marosvásárhelyi Lapokban, s külön lenyomatban is. Egy részét kiadta Hormayr is.)

Függelék. *)

1.

1616. jún. 14.

Tekintetes és nagyságos vezér pasa, nekem mindenben jóakaró böcsületes uram, isten nagyságodat éltesse, szerencséltesse és egy napját az földön sok ezerré tevén az hatalmas győzetetlen császár szolgálatjában bódog előmenetekkel látogassa.

Menni esztendőől fogva hatalmas győzhetetlen császárunk és Erdélyország között idegenség és veszekedés forgott Lippának elvétele és foglalása miatt, nem tagadhatjuk sok és igaz nilván való okok miatt annak megadására sem az ország, sem az eddég való fejedelmek nem mehettenek, mert miolta az régi magyaroknak elei Szitiából kijött, és fegyverrel ezeknek az földeknek lakosit elfogyatván az országot magájévé tőtte, soha semmi időben az magyar nemzetség felől azt nem hallottuk, sem nem olvastuk, nem hogy várakat, városokat és tartományokat de még csak egy talpalja földet es fegyvervonyás, vérontás és halál nélkül ajándékon senkinek adott volna. Miolta az othomani nemzetség is velek hadakozik, valamely

*) E függelékben közlött két levél csak a munka nyomtatása közben kerülván a szerkesztő kezébe: azokat már nem lehetett a magok helyére iktatni. Azonban tartalmuk fontosságánál fogva nem akarván mellőzni, czélszerűnek találtuk mint függelékkel adni.

várában csak magyar vitézlő nép találtatott, akármely erős viadal ellen is meg nem adtak magokat, inkább egy lábbig lakóhelyekett megölettek, mint ezekről Lándor Fejérvár, Tömösvár, Gyula és Sziget elég bizonságok. Mostan az mi cselekedettünk és hatalmas császárhoz mutatott igaz hívségünk ennél sokkal külömben vagyon, mert Lippa várának megadásával, hogy ő hatalmasságához igaz hívségünket megbizonyítsuk, sok németes emberek praktikájából és az benne valóknak pártolkodások miá hadainknak is sokféle veszekedések miatt, sok jámbor vitézinknek halálokkal, vérontásokkal nem gondolván, az városat ostrommal, az várat is erős viadallal vöttük kezünkhez, hogy ő hatalmasságának kedveskedhesünk: holott az német részéről noha ő hatalmasságának békességnek színe alatt sok ajándékokot visznek, mindazáltal más felől Homonnaÿ Györgyöt Erdélyországra, Sorban vajdát havaseli földre haddal készítik és indítják, ide is penig Lippa várának segítségére hogy ő hatalmasságának meg ne adhasuk, ezeknek megtalálására segítséget és hadat bocsátottak volt ellenünk, kiket mi idején korán ide való sietségünkkel megelőzván az városa immár kezünkben volt, mikor segítségekre érkeztenek, de azjért egyszersmind az várat is vivatván és az mezőbeli ellenségünk ellen is harczolván az úristen úgy akarta mind az kettő között a mi előmenetelünk lött, hogy az vár kezünkben akadott; kit az ő idejében meg üresítvén az ő hatalmassága kegyelmes parancsolatja szerint Lippa várat hozzá tartozó öt várakkal, kastélyokkal az ő hatalmassága kedves böcsületes hívének tömösvári begler békjének az tekéntetes és nagyságos Mehemet pasának magunk kezében bocsátottuk. Ilyen emlékezetre méltó hívségünknek megmutatásáért, kihez hasonlót az magyar nemzetség között, sőt talám más nemzetség közül is soha senki az ottomány nemzetséghez eddig még nem mutatott, minemű kegyelmes ótalmat és minden jókat várhassunk az mi kegyelmes méltóságos császáruk-tól, utána való vezéritől minemű barátságos jó akaratot szeretetet, az egész muszurmány nemzetségtől penig minden időbeli háládatosságot, azt csak az nagy istennek és az széles világon minden nemzetségeknek emlékezetben maradandó ítéletekre támasztjuk: fejünkkel, életünkkel, sok jó vitézink vérek hullásával ilyen nagy szolgálatot véghez vittünk, és ő hatalmasságának így is kedvét keresni igyekeztünk. Mely dolognak minden állapotjáról és ő hatalmasságától előttünk álló kívánságinkról nagyságodat ott benn való főkövetünk mindenképen tudósítja, és értésére adja, szeretettel kérvén nagyságodat igaz és méltó kívánságinkra mutassa szeretettel való jó akaratját, kit én is országgommal egyetemben minden idő-

ben vehessek háládatossággal. Tartsa meg az úristen nagyságodat sokáig jó egészségben. Datum ex castris nostris ad arcem Lippensem positus die 14 mensis Junii Anno 1626.

Nagyságodnak jó akaró barátja szolgál
Bethlen Gábor.

Külsőim: Az hatalmas győzhetetlen császár kedves becsületes hívének, és fényes portáján levő tanácsos vezérének etc. az tekén-
tetes és nagyságos vezér Haszon pasának etc. Nekem mindenben jóakaró becsületes uramnak.

(Egykorú másolat a Nemzeti Múzeum fol. Hung.)

3.

1618. december 2.

Illustris stb.
Salutem stb.

Az kegyelmed böcsületes levelét, melyet Kassán írt 17 Novembris az estére azaz 1. Decembris adák meg itt Kolosváratt, Karolý uram szabadosa fogta hozni, valahol tartóztatták. Az levelet nagy szeretettel olvastam és abból bizonyosan értem, hogy ő felsége kegyelmednek velem való szemben lételeire licentiát adott, sőt némel dolgok felől velem conferalni, tractalni demandált is ő felsége kegyelmednek. Mely dolgot uram én sem difficultalok és örömet is kifáradok oda az hol helt praefigálunk az szemben lételnek s kegyelmeddel szeretettel és syncere kész leszek beszélgetni. Csak vagyon ebben egy kis difficultas, mivel karácson után azaz 27. Januarii akarom haza adni Rédey Pálnak komornikomnak Rédey Ferenczné aszszonyom leányát, az Banfi kisasszonyt Fehérváratt, mely nap immár megváltozhatatlan mivel egyebeknek is hírekkel vagyon és így semmiképen addig az napig karácsonról fogva nem érkezhetem, mivel az menés jövés akármely könnyen 18 napot magában befoglalna. Felette igen akartam volna ha az két hét alatt meglehetett volna, de hogy sok üdöre ne haladjon, ha kegyelmeteknek jó akaratja leszen, rendelje úgy Kassáról való indulását Szakmárra, hogy hushagyó kedden isten egészségeket adván, lehessünk szemben egymással, vagy Tasnádon ha Horvát Gáspár uramnak ellene nem lenne, avagy más alkalmas helyen, kiről addig minden bizonyost végezhetünk, csak certifikáljon kegyelmed bizonyosan az nap felől: meglehet-e akkor tájban, tudjak én is ahoz tartozni. Én abban uram semmi solemnis pompát követni nem akarok, hanem akarok csak igaz synceritást követni; hogy peniglen az kegyelmeddel való

szemben lételem külső idegen ítélet nélkül lehetne meg, nekem igen tetszenék ez, hogy az nagyszombati diplomákat ő felsége az *transactio vigora* szerént *commutáltatná* és az károli terminus is celebráltatnék; abban pedig ő felsége kegyelmes tesszéséből praesidiálna kegyelmed. Annak az terminusnak pedig lenne hushagyó vasárnap az napja, így ha lenne felette jól esnék az dolog, az egy munkával ő felségénél való tractánk is in effectum vitetnék, mintha csak az terminuson *discutiálandó* dolgokban történendő *difficultások* kedvejért akarnék valahol közelben lenni in eum finem, hogy ha mi gravaminák occurálnának és nálam nélkül az én *commisarusim* magokat nem resolválhatnák, érhetnének közeljebb s informálhatnának hamarabb, mely dologról hogy ő felségét kegyelmed informálja és instáljon ezért ez egy dologért szeretettel kérem kegyelmedet, mert ennél jobb módot útat ebben az dologban nem látok; akkorra én is vagy ide vagy én is közelebb mennék és csak kevesed magammal kirándulván az terminus alatt Tasnádön vagy ott közeljebb más alkalmas helyen kegyelmeddel szemben lehetnének: azt is reménlem hogy nem haszontalan dolgokról tractálhatnak uram egymással. Erről kegyelmedtől mentől hamarabb resolútiót várok.

Hírt kegyelmednek semmi öröndetést nem írhatok; 22. Novembris juta levele az portáról ott való oratoromnak, igen bizonyosan írja hogy az persát az vezér igen megverte volna, rettenetes cladesnek írja, török is az egy napon hogy 30 ezer veszett magok sem tagadják az vezérek, de az persában sokkal több; az tatárral opprimálták oly igen őket lakó helyében is Eldir nevű igen nagy metropolisában az sahnak beszállott az fővezér, és az sah után 30 ezer lovas törököt tatárt válogatván, hogy mindenütt egész Indiáig *persequálják*, serio demandálta nekik; hirdettetik hogy minden gazdagságát elnyerték, sok kövű szerszámát; jelét ennek az hír igaz voltának ilyent írja, hogy az portán minden török rendfeletti nagy örömben voltának, ellenben az keresztyének hallgatással való nagy szomorúságban. Igaz legyen-e, nem-e igen rövid nap meghalljuk. Az keresztyénség között való sok *disensio* mindenkor veszedelmes volt, de ha ez az clades igaz leszen, bátor minden keresztyén ország és fejedelem felnyissa szemét s az magok közt való *dissensiokat* *sopiálják* és magokra vigyázzanak, mert igen féltő hogy Európát ne *incudálja* in anno 1620. Az lengyelekre valóban reá szokik az tatár, most ujobban hallom, hogy készülnek reájok Nester-Fehérvárnál 20 ezeren. Ugy értem, hogy főkövetet akarnak *expediálni* az portára, de az tatároktól nem mernének Moldvára által menni, hanem ezen kívánna királ ő felsége, hogy által bocsátanám őket, melyet ha kíván meg is

fogok engedni. Most itt vagyok követek, de még szemben nem voltam velek, most csak ez estve érkeztem ide. Ma az szent adventen audentiája nem lehetett. Maximilian herczeg ő felsége halálát 16. Novembris hallottam volt, kin bizony én is szomorkodtam, mint olyan keresztyén fejedelemnek szomorú halálán, de nem tehetünk róla, mert halál alá vagyunk vetve mindnyájan és nem az magunk akaratján járhatunk, amaz mondás szerént talis mens hominum est, qualis fortuna dierum, tristis in adversis, in rebus laeta secundis, non casu sed nostra die sic cuncta regente. Bizonyára uram nagy kár és fogyatkozás, de isten ha úgy akarta, úgy kell lenni ő felségének, az úristen nyugossa az örök életben, melyben nem is kételkedem semmibe.

Az csehek hogy magokat megaláznák és ő felsége előtt gratiat impetrálnának, magam is mint akarnám, bizony megírni nem tudom, mert semmi jót nem látok az ilyen civile bellumban; adjon az úristen csendes békességet ő felségének azokkal is. Kegyelmednek ezekről akarék írni és az úristen kegyelmedet éltesse jó egészségben. — Ex Kolosvar 2. decembris 1618.

Gabriel Bethlen.

Külső: Domino Andreae Doczy.

(Egykorú másolat az országos levéltárban.)

3.*)

1620. márcz. 20.

Gabriel dei gratia regnorum Hungariae, Transilvaniae princeps, ac Siculorum comes etc.

Spectabilis ac magn. dne nobis honorando, salutem et benevolentiam nostram! Az mely levelét Ezterhas Miklósnak intercipiáltak volt, és a posoni gyűlésben publice meg is olvasának, azokra nagy szükségünk levén. Kglmedet intjük, sőt auctoritate nostra qua publice fungimur parancsoljuk is, mind azokat s mind pedig az Ferdinánd császár és Leopoldus leveleit, melyeket az portára csak quótákkal irattak volt, felkerestetvén, éjjel nappal igen postán kültön küldje mi ke-

*) Ifj. Kubinyi Ferencz úr a Thurzó családnak árvavárallyai uradalmi levéltárából másolta le az alábbi leveleket: ezek azonban akkor érkeztek meg, midőn már az első iven ki voltak nyomtatva, s így nem lehetett ezeket helyeikre beíratni.

zünkben. Bene valeat nec secus faciat. Datum Cassovie die 20 mensis Martij. Anno domini 1620.

Benevolus

Gabriel m. p.

Simon Péchy
cancellar.

Külszin: Spect. ac magnifico domino comiti Emerico Thurzo de Bethlenffalva. etc.

(Eredetije az árvai vár levéltárában.)

4.

1620. aug. 19.

Gabriel dei gratia electus Hungariae, Dalmatiae Croatiae, Slavoniae etc. rex, Transylvaniae princeps et Siculorum comes etc.

Spectabilis ac magn. comes fidelis syncere nobis dilecte. Salutem et gratiam. Itt létében is emlékeztünk vala kglmednek valami ezer dészka felől kikre nem kicsin szükségünk lévén, most is levelünk által akarjuk requirálni, hogy a mint immár tudja mineműeknek kelletnek azoknak lenni, olyanokat szállítasson mindgyárást Sentéhez, ezért bizonyos emberét bocsátván vele az árrát mindgyárt megadhatjuk és kedvesen is vesszük. Bene valeat. Datum in Novizolij die 19. Aug. Anno domini 1620.

Gabriel m. p.

Bator csak *(két szó olvashatlan)*
kgdnek.

Az commissiót az kassai kamarára most irattuk, hogy az Bornemisza jószágát mindjárt mi számunkra foglalják, abból semmi fogyatkozás nem leszen. Immár ez után az kglmed praefectusának kelletik erre vigyázni sub nomine nostro kgd számára takarhatja az majorságot.

Külszin: Spect. ac magnifico domino comiti Emerico Thurzo de Bethlenfalva comiti de Arwa, eiusdemque comitatus Arwensis supremo ac perpetuo comiti etc. consiliario nostro etc. Fideli sincere nobis dilecte.

(Az utóirat Bethlen sajátkezű írása. Ered. az árvai vár levélt.)

5.

1621. máj. 9.

Gabriel Deo gratia electus Hungariae Dalmatiae Croatiae, Sclavoniae etc. Rex, Transsylvaniae princeps, ac Siculorum comes etc.

Illustris ac magn. comitissa, nobis honoranda.

Salutem et prosteritatem. Nyilván vagyon mindeneknél, hogy mi mindazoltától fogva, mióta az felséges úristen minket ez országban hozott, és arra választott, semmit hátra nem hattunk abban, valaminemű (mediu) mokat az országnak megmaradásában és szép szabadságának megtartásában fel találhattunk; és ahoz képest az elmúlt esztendei induciákat is és ez mostani békességünknek tractáját is az felséges galliai király követinek requisitíóiára az római császárral ő felségével inditattuk vala, hogy ez által az ország és régi szabadsága is megmaradhasson, és az hadakozások is kiknek eventusi csak az felséges úristennek titkos tanácsaiban vannak, megszüntessenek, és mindenütt az fegyver letétetvén, csendes s békességes állapotba(n is) lehessen az ország. Az mely tractában mi és az mi commis.

. magunk és az ország nevével felküldöttünk (volt Nicols)burgban, januáriusnak 25. napjától fogva az tractat elké(szt)vén, mindeddig is eleget fáradoztunk és elméltedtünk, s az ország megmaradását és szabadságát szemünk előtt viselvén, semmit hátra nem hattunk benne, minden remediумokat attentáltunk, miképen az dolgot békességes és csendes állapotra hozhattuk volna, kihez képest az magunk személyére nézve, magunk megalazásával is, minden hozzánk illendő dolgokra császár ő felsége kívánságára accedáltunk vala, csak lenne meg az országnak szabadsága és békességes állapotja. De császár ő felsége részéről, minemű rigiditással és keménységgel viseltetett az tractába, mind az mi személyünk, mind az ország szabadsága ellen, azt minden circumstantiáiban írás által nehéz és sok volna declarálni. Az kiért mind ez ideig is nem annyira az mi személyünkre nézve (mert abban nem sok akadály volt és végben is mehetett volna) mind az ország szabadságának disputálásában, és az idegen nemzetnek országunkba való igyekezendő behozásában, végben nem mehetett az dolog. Es ez után is végben megyen-e vagy nem? kétséges, kihez képest hogy mi is készületlenek ne talállassunk lenni, és hogy az békességnek tractáját is miben forgott legyen ezekre, s ha történet szerint (kit az úristen eltávoztasson) végben nem menne, magunk megmaradásáról és

ellenségképpen reánk jövőndő nép ellen oltalmazásáról végezzünk, szükségesnek ítéljük lenni az mi atyai gondviselésünk-ből, a mint az országbeliek is mikor Nagy-Szombathoz az personalis insurrectiókor bejöttek vala, kívánták hogy egy generalis gyűlést promulgálnánk minden rendeknek két holnap alatt, melyben ha az békeség végben mehetne, publicáltatnék, ha pedig végben nem menne semmiképen, deliberálna az ország megmaradásáról illendőképpen idején. Mely ő kglmek kívánságának. és az két nap is eltelvén, rendeltünk az országnak generalis gyűlést ez jövőndő juniusnak első napjára Eperies nevű királi szabad városunkban, melyben magunk is az felséges istennek kegyelmes providenciájából, ha azt érjük, personaliter jelen akarunk lenni. Kglmedet azért intjük s hadgyuk is, hogy az régi szokás szerint, kglmed is bizonyos és értelmes fő ember szolgáját idején, úgy mint bizonyoson és okvetetlen az megirt napra és helyre elegendő authoritással és plenipotentiával külgye, hogy ott. valamit az mi szerelmes hazánknak s nemz. s megtartására feltalálhatunk egy értelemmel. segítségül híván, közönségesen végezhezzünk. Secus sub poena in articulis regni publicis superinde sancita non facturum. Bene valeat. Datum in civitate nostra libera Cassoviensi die 9. Maij. Anno domini 1621.

Gabriel m. p.

Johannes Krauss m. p.

Kivül: Illustri ac mag(nificae com)itisse Elisibethae Czobor. Illustrissimi quon. domini Comitis Georg(ii Thurz)o de Betthlenfalva, regni Hungariae Palatini rum, nec non de Arva perpetui, eiusdemque com(itatus Arvens) perpetui comitis et per Hungariam locumtenentis (Relictae Vidu)ae etc. Nobis honorandae.

(Eredetije, kissé szakadozott, az árvai vár levéltárában.)

6.

1624. márcz. 18.

Gabriel dei gratia sacri Romani imperij et Transsylvaniae princeps, partium regni Hungariae dominus, Siculorum comes, ac Oppulidae Ratiboriaeque Dux.

Illustris ac magn. domina nobis grata.

Böcsületes és vitézlő hívünk ecsedi főkapitányunk Horváth István jelenté minekünk, hogy ő az kegyelmed liethavai várában holmi egyet-mássát, marháit bizonyos helyben hatta

volna, melyet mostan onnét elakarna hozni, kérvén minket azon, hogy íránk kegyelmednek mellette azt kiadni ne difficultálja, sőt elhozásában segítséggel is legyen kegyelmed neki. Azért kegyelmessen requiráljuk minden difficultálás nélkül az megnevezett hívünknek letovai várában letétett egyet mássát kezében adván, az mi tekintetünkért késérőket is rendeljen melléje, és lovakat is adasson neki, hogy annál bátorságosban, és jobb módgyával vihesse végben utat. Melyet mi is kegyelmedtől kedvesen veszünk, az megnevezett hívünk is háládatlan kegyelmedhez nem lesz en érette. De caetero eadem bene valeat. Datum in libera civitate nostra Cassovien. die 18. Martij Anno 1624.

Benevolus

Gabriel mp.

Kivül: Illustri ac magn. dominae Comitissae Ellzabethae Czobor de Chobor Zentmihály. Illustrissimi quon. comitis Georgii Thurzo de Betthlenfalva, alias regni Hungariae Palatini etc. Relictae Viduae etc.

(Eredetije az árvai vár. levéltárában.)

TARTALOM.

1613.

	Lap.
I. okt. 22. Homonnai Györgynek	1
II. > 28. egy főúrnak	3
III. > 28. a nagy vezérnek	4
IV. decz. 10. Pécsy Zsigmondnak	6
V. VI. decz. 23. és decz. 30.	7
VII. decz. 30. Hatvani Zsigmondnak	7

1614.

VIII. jan. 13. egy magyarországi főúrnak	8
IX—XIV. jan. 13—febr. 9.	11
XV. febr. 10. Rhédey Ferencznek	12
XVI—XXII. febr. 15—ápr.	14
XXIII. ápr. 8. portai követének	15
XXIV—XXX. máj. 4—decz.	21

1615.

XXXI—XXXVI. jan. 3—febr. 10.	22
XXXVII. ápr. 9. Dóczi Andrásnak	23
XXXVIII. ápr. 27.	24
XXXIX. aug. 16. egy magyar főúrnak (Daróczynak)	25
XL. oct. 5. Rhédey Ferencznek	27
XLI. oct. 18.	29
XLII. oct. 30. Daróczynak	29
XLIII—IV. decz. 7.	32

1616.

XLV. jan. 9.	33
XLVI. jan. 19. Rhédey Ferencznek	33
XLVII. jan. 22. u. a.	35
XLVIII. jan. 26.	36
XLIX. febr. 4.	37
L. február 6. u. a.	40
LI. febr. 16. u. a.	43

	Lap.
LII. febr. 19. u. a.	45
LIII. márcz. 7. Daróczynak	46
LIV. márcz. 21. Rhédey Ferencznek	48
LV. máj. 9.	50
LVI—VII. máj. 24—jún. 6.	55
LVIII. jún. 8. Rhédey Ferencznek	55
LIX. jún. 10.	56
LX. jún. 19. Rhédey Ferencznek	57
LXI. jún. 22. u. a.	58
LXII. jún. 28. u. a.	63
LXIII. júl. 1. u. a.	64
LXIV. júl. 3. u. a.	66
LXV. júl. 8. u. a.	67
LXVI. szept. 3. u. a.	71
LXVII. szept. 8. u. a.	72
LXVIII. szept. 9. u. a.	73
LXIX. szept. 9. u. a.	73
LXX. szept. 10. u. a.	76
LXXI. szept. 17. u. a.	78
LXXII. szept. 19. u. a.	81
LXXXIII. nov. 9. u. a.	83
LXXXIV. nov. 21. u. a.	84

1617.

LXXXV. febr. 16. Rhédey Ferencznek	85
LXXXVI—LXXXI. febr. 27—jún. 14.	86
LXXXII. jún. 2. Rhédey Ferencznek	87
LXXXIII. aug. 1. u. a.	88
LXXXIV—XC. aug. 28—nov. 22.	91

1618.

XCI. jan. 13. Rhédey Ferencznek	92
XCII. jan. 22. u. a.	94
XCIII—IV. febr. 24—ápr. 11.	94
XCV. máj. 5. Rhédey Ferencznek	95
XCVI. jún. 4. A szepesi kamarának	96
XCVII. jún. 8. Rákóczy Györgynek	97
XCVIII. jún. 27. Rhédey Ferencznek	99
XCIX. júl. 8. u. a.	100
C. júl. 9. u. a.	101
CI. júl. 19. u. a.	102
CII. aug. 11. Rhédey Ferencznek	102
CIII. decz. 13. u. a.	103
CIV. decz. 14.	104

CV. decz. 14. Rhédey Ferencznek	Lap. 104
CVI. decz. 23. u. a.	106

1819.

CVII. febr. 18. Dóczy Andrásnak	107
CVIII. febr. 22. u. a.	108
CIX. febr. 28. u. a.	108
CX. márcz. 20. u. a.	109
CXI—II. febr. 12. máj. 4.	110
CXIII. máj. 22. Kőhalom-széknek	111
CXIV. jún. 3. Rhédey Ferencznek	111
CXV. jún. 17. u. a.	112
CXVI. jún. 23. u. a.	113
CXVII. jún. 28. u. a.	117
CXVIII. júl. 9. u. a.	118
CXIX. aug. 18. Rákóczy Györgynek	118
CXX. aug. 19. Thurzó Imrénének	120
CXXI. aug. 25. Rákóczy Györgynek	123
CXXII. szept. 2. Széchy Györgynek	124
CXXIII. szept. 5. Rákóczy Györgynek	125
CXXIV. szept. 12.	128
CXXV. szept. 12. Thurzó Imrénének	128
CXXVI. u. a. Özv. Nyári Pálnénak	130
CXXVII. u. a. Révay Péternek	131
CXXVIII. szept. 15. menedéklevél Kapyaknak	132
CXXIX. szept. 21. Thurzó Imrénének	133
CLXXX. szept. 23. Thurzó Imrénének	135
CLXXXI. szept. 24. Thurzó Imrénének	137
CLXXXII. oct. 5. Thurzó Imrénének	138
CLXXXIII. oct. 6. Rákóczy Györgynek	139
CLXXXIV. oct. 11.	140
CLXXXV. oct. 13. Thurzó Imrénének	140
CLXXXVI. oct. 18. Rákóczy Györgynek	143
CLXXXVII. oct. 23.	145
CLXXXVIII. oct. 25. Boris Bernátnak	145
CLXXXIX. oct. 30. Rákóczy Györgynek	146
CXL. nov. 4.	149
CXLI. nov. 4. Rákóczy Györgynek	149
CXLII. nov. 6. Nádasdy Tamásnak	151
CXLIII. u. a. Rákóczy Györgynek	151
CXLIV. nov. 12. U. a.	155
CXLV. nov. 27. Szathmár-vmegye közönségének	156
CXLVI. nov. 31. U. a.	157
CXLVII. decz. 13. Rákóczy Györgynek	158

CXLVIII. decz. 23. Bélynek	Lap. 160
CXLIX—CLII. decz.—1620. jan. 25.	161

1620.

CLIII. febr. 12. Rákóczy Györgynek	162
CLIV. febr. 20.	162
CLV. febr. 24. Thurzó Szaniszlónak	163
CLVI. febr. 28. Rákóczy Györgynek	163
CLVII. febr. 28. U. a.	164
CLVIII. márcz. 2. Thurzó Szaniszlónak	165
CLIX. márcz. 2. Noszályi Cseffei Lászlónak	168
CLX. a. márcz. 15. Instructió Thurzó Imrének	170
CLX. b. márcz. 16. Térítvény a portai vásárlásokra	177
CLXI. márcz. 16. Thurzó Szaniszlónak	178
CLXII. márcz. 18. U. a.	179
CLXIII. márcz. 19. U. a.	179
CLXIV. márcz. 20. U. a.	181
CLXV. márcz. 20. Pálffy Istvánnak	182
CLXVI. márcz. 20. Thurzó Szaniszlónak	182
CLXVII. márcz. 20.	185
CLXVIII. márcz. 21. Haller Istvánnak	185
CLXIX. márcz. 23.	187
CLXX. márcz. 24. Thurzó Szaniszlónak	187
CLXXI. márcz. 26.	188
CLXXII. a. ápr. 1. Thurzó Imrének	188
CLXXII. b. ápr. 1. U. a.	191
CLXXIII. ápr. 3. Thurzó Szaniszlónak	192
CLXXIV. ápr. 4.	194
CLXXV. ápr. 12. Szabolcs-vmegye közönségének	194
CLXXVI—VII. ápr. 12—13.	196
CLXXVIII. ápr. 15. Thurzó Imrének	196
CLXXIX. ápr. 19.	200
CLXXX. ápr. 27. Thurzó Imrének	201
CLXXXI. máj. 10. U. a.	206
CLXXXII. máj. 11. U. a.	209
CLXXXIII. máj. 14. U. a.	209
CLXXXIV. máj. 14. Rákóczy Györgynek	210
CLXXXV. máj. 17.	211
CLXXXVI. máj. 29. Thurzó Imrének	211
CLXXXVII. június 1. U. a.	212
CLXXXVIII. július 23. Bornemisza Jánosnak	213
CLXXXIX. július 30. Utasítás a portai követeknek	216
CXC. aug. 9.	218
CXCI. aug. 12. Elismervény Thurzó Imrének	218

	Lap.
CXCII—IV. aug. 30.	219
CXCV. aug. 30. Thurzó Imrének	219
CXCVI—VIII. szept. 7—8.	220
CXCIX. szept. 11. Thurzó Imrének	220
CC. szept. 11. U. a.	221
CCI. szept. 14. U. a.	222
CCII—XI. szept. 17. — nov. 27.	223
CCXII. nov. 27. A szepesi kamarának	224
CCXIII—XV. decz. 8—20.	225
CCXV. decz. 30. Thurzó Imrének.	225

1621.

CCXVI. jan. 3. A szepesi kamarának	227
CCXVII. jan. 27.	228
CCXVIII. jan. 28. Thurzó Imrének, memorialával	228
CCXIX. jan. 29. U. a.	231
CCXX. jan. 30. U. a.	232
CCXXI. jan. 30. U. a.	233
CCXXII. jan 31. Thurzó Imrének.	234
CCXXIII. febr. 2. U. a.	235
CCXXIV. febr. 2. Thurzó Imrének.	236
CCXXV. febr. 3. U. a.	237
CCXXVI. febr. 4. U. a.	238
CCXXVII. febr. 5. U. a.	241
CCXXVIII. febr. 5. Forgács Zsigmondnak	241
CCXXIX. febr. 6. Thurzó Imrének.	243
CCXXX. febr. 8. U. a.	245
CCXXXI. febr. 10. Szepesi kamarának.	246
CCXXXII. febr. 10. Forgách Zsigmondnak.	247
CCXXXIII. febr. 10.	248
CCXXXIV. febr. 11. Thurzó Imrének.	248
CCXXXV. febr. 11. Szepesi kamarának	249
CCXXXVI. febr. 12. Szepesi kamarának	250
CCXXXVII. febr. 13. Thurzó Imrének	252
CCXXXVIII. febr. 13. U. a.	253
CCXXXIX. febr. 14. U. a.	253
CCXL. febr. 14. U. a.	254
CCXLI. febr. 16. U. a.	256
CCXLII. febr. 22. U. a.	257
CCXLIII—IV. febr. 23—25.	258
CCXLV. febr. 26. Thurzó Imrének.	258
CCXLVI. febr. 27. U. a.	259
CCXLVII. márcz. 3. U. a.	260
CCXLVIII. márcz. 5. U. a.	261

	Lap.
CCXLIX. márcz. 8. Forgácsnak (?)	263
CCL. márcz. 8. Thurzó Imrének	264
CCLI. márcz. 9. A szepesi kamarának	267
CCLII. márcz. 12. Egy magyar főúrnak	268
CCLIII. márcz. 12. Thurzó Imrének	270
CCLIV. márcz. 15.	273
CCLV. márcz. 17. Thurzó Imrének	273
CCLVI. márcz. 18. u. a.	275
CCLVII—CCLXII. márcz. 20—ápr. 6.	280
CCLXIII. ápril 6. Köhalom-széknek	281
CCLXIV—V. ápril 11—21.	282
CCLXVI. ápr. 22. Thurzó Imrének	283
CCLXVII. ápr. 24. u. annak	285
CCLXVIII. ápr. 25.	286
CCLXIX. ápr. 26. Thurzó Imrének	286
CCLXX. ápr. 28. u. a.	288
CCLXXI. ápr. 29. Rákóczy Györgynek	289
CCLXXII. máj. 10. Thurzó Imrének	290
CCLXXIII. máj. 15. u. annak	291
CCLXXIV. máj. 19. u. annak	297
CCLXXV. máj. 19. Kállai harmineczad. snak	303
CCLXXVI. máj. 25. Thurzó Imrének	304
CCLXXVII. máj. 27. u. annak	309
CCLXXVIII. máj. 31. u. annak	314
CCLXXIX. jún. 2. A szepesi kamarának	314
CCLXXX. jún. 6. Thurzó Imrének	315
CCLXXXI. jún. 7. Csik Pálnak	317
CCLXXXII. jún. 7. Berzeviczy Andrásnak	317
CCLXXXIII. jún. 7. Thurzó Imrének	317
CCLXXXIV. jún. 10. Thurzó Szaniszlónak	322
CCLXXXV. jún. 12. Thurzó Imrének	327
CCLXXXVI. jún. 13. u. annak	330
CCLXXXVII. jún. 20.	339
CCLXXXVIII. jún. 21. Palotás Jánosnak	339
CCLXXXIX. jún. 22. A szepesi kamarának	340
CCXC. jún. 27. Thurzó Imrének	341
CCXCI. jún. 27. Szepesi kamarának	342
CCXCII. jún. 27. u. annak	343
CCXCIII. júl. 2.	344
CCXCIV. júl. 3. Szepesi kamarának	344
CCXCV—IX. júl. 10—júl. 18.	344
CCC. júl. 21. Szenkviczy Mátyásnak	345
CCCI. júl. 21. Szepesi kamarának	346
CCCII—VI. júl. 26—aug. 17.	347

	Lap.
CCCVII. aug. 21. Abaúj-megye dicatorainak	347
CCCVIII—CCCX. szept. 2—7.	348
CCCXI. szept. 11. Berzeviczy Andrásnak	349
CCCXII—XIV. szept. 14—21.	349
CCCXV. szept. 24. Rákóczy Györgynek	350
CCCXVI—XVII. szept. 26—29.	351
CCCXVIII. okt. 1. Perényi Ferencznek	351
CCCXIX. okt. 3.	353
CCCXX. okt. 5. Thurzó Imrének	353
CCCXXI. okt. 10. u. a.	355
CCCXXII. okt. 28.	356
CCCXXIII. nov. 12. Alvinczy Péte nek	356
CCCXXIV. nov. 14. Rákóczy Jánosnak	357
CCCXXV. nov. 18.	357
CCCXXVI. nov. 19. Batthyány Ferencznek	358
CCCXXVII. nov. 22. Palatics Jánosnak	359
CCCXXVIII. decz. 6.	360
CCCXXIX. decz. 6. Szepesi kamarának	360
CCCXXX. decz. 17. Rákóczy Györgynek	362
CCCXXX. decz. 22.	362
CCCXXXI—III. kelet n.	363

1622.

CCCXXXIV. k. n.	364
CCCXXXV. jan. 9. A szepesi kamarának	364
CCCXXXVI—VII. jan. 14—17.	366
CCCXXXVIII. febr. 2. Dobsinának menedéklel	366
CCCXXXIX. febr. 27. Pázmány Péternek	367
CCCXL. márcz. 22. A biztosoknak	368
CCCXLI—III. márcz. 22—ápr. 18.	370
CCCXLIV. ápr. 19. Nádasdy Katalinnak	370
CCCXLV—VI. júl. 16—22.	372
CCCXLVII. júl. 23. Körlevél a megyékhez	372
CCCXLVIII. aug. 21. Alvinczi Péternek	374
CCCXLIX. okt. 18. Esterházy Miklósnak	375

1623.

CCCL. márcz. 3. Thurzó Szaniszlónak	376
CCCLI. márcz. 16. Esterházy Miklósnak	377
CCCLII. márcz. 22.	378
CCCLIII. márcz. 23. Pázmány Péternek	378
CCCLIV. máj. 25. A lékebiztosoknak	380
CCCV—VII. jún. 6—júl. 26.	381
CCCLVIII. júl. 29. Esterházy Miklósnak	382

	Lap.
CCCLX. aug. 7.	383
CCCLXI. aug. 16. Károli Mihálynak	383
CCCLXII. aug. 19. Esterházy Miklósnak	386
CCCLXIII. szept. 2. országgyűlési meghívó	388
CCCLXIV. szept. 3. a biztosoknak	389
CCCLXV. szept. 19. Esterházynak	392
CCCLXVI. szept. 21. u. a.	393
CCCLXVII. szept. 23. a biztosoknak	394
CCCLXVIII. okt. 14. Bánfi Kristófnak	395
CCCLXIX. nov. 29.	397
CCCLXX. decz. 15. Eszterházynak	397
CCCLXXI. decz. 17. a nádornak	398
CCCLXXII. decz. 28. a nádornak	399
CCCLXXIII. decz. 29. u. a.	401
CCCLXXIV. Kelet nélkül	402

1624.

CCCLXXV—IX. jan. 1—márcz. 4.	402
CCCLXXX. márcz. 16. Rákóczy Jánosnak	403
CCCLXXXI—II. márcz. 24—ápr. 5.	404
CCCLXXXIII. ápr. 13. A pest-megyei adószedlőknek	405
CCCLXXXIV—CCCXC. ápr. 28—szept. 24.	405
CCCXCI. szept. 29. Béli Kelemennek	406
CCCXCII. okt. 7. Alvinczi Péternek	410

1625.

CCCXCIII—IV. jan. 13—márcz. 20.	412
CCCXCV. márcz. 23. Bélavári Dávidnak	412
CCCXCVI—CCCCVI. jún. 12—decz.	413

1626.

CCCCVII. jan. 5. Alvinczy Péternek	415
CCCCVIII—IX.	416
CCCCX. febr. 17. szepesi kamarának	417
CCCCXI—II. máj. 15—31.	417
CCCCXIII. jún. 17. Zemplén megyének	418
CCCCXIV—CCCCXX. jún.—nov. 2.	418
CCCCXXI. nov. 30. Pázmány Péternek	420
CCCCXXII—VIII. nov. 30. decz.	422

1627.

CCCCXXIX. márcz. 16. A nádornak	422
CCCCXXX. márcz. 18. Szécsynének	424

	Lap.
CCCCXXXI. ápr. 3.	426
CCCCXXXII. ápr. 8. Illésházy Gáspár	426
CCCCXXXIII. ápr. 9. Lónyay Zsigmondnak	428
CCCCXXXIV. ápr. 13. Perényi Ferencznek	430
CCCCXXXV. ápr. 18.	431
CCCCXXXVI. ápr. 27. Budai Istvánnak	431
CCCCXXXVII—VIII. ápr. 28—máj. 1.	432
CCCCXXXIX. a moldvai vajdának	432
CCCCXL. máj. 24.	433
CCCCXLI. jún. 22. Alvinczynak	433
CCCCXLII. jún. 25. Budai Istvánnak	434
CCCCXLIII. júl. 7. portai követének	435
CCCCXLIV. júl. 22. Sierotinnak	445
CCCCXLV. júl. 31. a nádornak	447
CCCCXLVI—CCCCL. aug. 1—26.	451
CCCCLI. aug. 26. Egy magyar főurnak	450
CCCCLII. aug. 27.	451
CCCCLIII. aug. 29. Pázmány Péternek	452
CCCCLIV. aug. 30. Alvinczi Péternek	455
CCCCLV. okt. 22.	455
CCCCLVI. nov. 21. Rayz Jánosnak	455
CCCCLVII. decz. 17. Esterházy Miklósnak	456
CCCCLVIII. Kassai generalisnak	456
CCCCLIX. Kelet nélkül	457

1628.

CCCCLX—CCCCLXIX. márcz. 5—decz. 12.	457
-------------------------------------	-----

1629.

CCCCLXX. jan. 7. Alvinczi Péternek	459
CCCCLXXI. jan. 31.	460
CCCCLXXII. febr. 28. a fogarasiaknak	461
CCCCLXXIII. ápril 22. Alvinczi Péternek	461
CCCCLXXIV. máj. 2.	463
CCCCLXXV. május 2. Pázmány Péternek	463
CCCCLXXVI—CCCCLXXVIII. máj. 8—júl. 18.	465
CCCCLXXIX. aug. 17. Rákóczy Györgynek	466
CCCCLXXX—II. szept. 5—szept. 20.	467
CCCCLXXXIII. szept. 10. Rákóczy Györgynek.	468
CCCCLXXXIV. nov. 1.	468

Függelék.

	Lap.
1. 1616. jún. 14. Haszán basának	468
2. 1618. decz. 2. Dóczy Andrásnak	470
3. 1620. márcz. 20. Thurzó Imrének	472
4. 1620. aug. 19. u. a.	473
5. 1621. máj. 2. Czobor Erzsébetnek	474
6. 1624. márcz. 18. u. a.	475

NÉV- ÉS HELYMUTATÓ.

A.

Abaffi Miklós 2. 129. 259. 287.
 305. 313. 319. 320. 321.
 322. 328. 332. 334. 335.
 342.
 Abaúj (vmegye) 92.
 Akai István 183.
 Alaghi Menyhért 179. 210. 262.
 301. 347. 361.
 Alaj (bég) 454.
 Ali (pasa) 27. 31. 32. 38. 42.
 47. 56. 64. 65. 66. 67. 68.
 70. 72.
 Alstedius 460.
 Althan János 184.
 Alvinczy Péter 360. 366.
 Anglia 196. 198.
 Anhaltinus Christian 194. 205.
 214. 220. 236.
 Apaffi György 136.
 Apponyi Pál 226. 308.
 Arumbruster (Armpruster) 302.
 Augsburg 191.
 Ausztria 61. 146. 197. 203.
 211. 212. 216. 242. 285.
 328. 333. 441.
 Ausztriacsa familia 112.
 Árva (vmegye) 170. 177. 218.
 320. 321. 334.
 Ázsia 38. 340. 345.

B.

Bajmóc, 140. 313. 316. 320
 342.
 Bakos János 316.
 Bakó Ferencz 329.
 Balabán 243.
 Balassa Zsigmond 47. 68. 276.
 Balassi (Balási) Ferencz 29. 38.
 39. 42. 47. 72. 207. 231.
 244.
 Balássi Péter 254. 255. 263.
 276. 311. 313. 321.
 Balázs 436.
 Balázsfalva 436.
 Balásházi 445.
 Balling János 339. 344. 371.
 Balog 287.
 Balog Ferencz 285. 306. 312.
 398. 399.
 Balogh István 301.
 Balogh Mihály 210.
 Balon Péter 262.
 Balthazár (Don) 156.
 Barát István 263.
 Barbél Ambrus 248.
 Barbisdorf 446.
 Barilla 408.
 Bars 316.
 Batthyáni 119. 226. 298. 333.
 Bavaria 120. 334.

- Bács (vmegye) 454.
 Bács 440.
 Bánffy Kristóf 377.
 Bánfiné 34. 100. 102.
 B. nfi Zsuzsanna 83. 470.
 Bárczaság 89. 409.
 Bárdi 321.
 Bástá 24. 31. 340. 353.
 Báthori Anna 105. 456.
 Báthori Gábor 1. 2. 3. 4. 5. 15.
 16. 78. 437. 441.
 Báthori István 91.
 Begler (bég) 469.
 Belényes 54. 95.
 Belényesi György 42. 135. 461.
 Belgium 16. 175. 196. 197.
 198.
 Bellyéni 93.
 Bengner János 63.
 Berlin 415.
 Bereczky 89.
 Bereg (vmegye) 51. 144.
 Berettyó 114.
 Berény 198. 226. 441.
 Beringer 286. 289. 295. 304.
 305. 311. 316.
 Berkesz 83.
 Berzeviczi 339. 351.
 Beszterce, 31.
 Beszterce (bánya), 174. 175.
 212. 213. 251. 276. 283.
 287. 313. 319. 324. 329.
 386. 389. 398.
 Bethlen Farkas 12.
 Bethlen István 93. 282. 380.
 425.
 Bécs 37. 99. 116. 134. 138.
 147. 151. 152. 157. 167.
 168. 180. 201. 206. 207.
 209. 214. 216. 236. 245.
 247. 252. 262. 263. 277.
 287. 288. 295. 296. 308.
 309. 327. 353. 355. 368.
 399. 400. 445. 451. 452.
 459. 462.
 Békés Gáspár 91.
 Béki Mátyás 350.
 Bélavári Dániel 374. 455.
 Béli Kelemen 278.
 Béli Pál 118.
 Béltek 93.
 Becse 120. 127. 275.
 Bihar (vmegye) 12. 41. 45. 74
 76. 77. 80. 83. 84. 441.
 Bocatius 249.
 Bocsányi Mihály 170.
 Bocskai István 8. 51. 103. 217.
 251. 256. 437. 440. 441.
 442.
 Bodrogköz 159.
 Bogdány János 26. 370.
 Bojti Benedek 80. 113. 114.
 115. 116.
 Bojti Gáspár 63. 64. 459. 460.
 Boldvainé 99.
 Bonczhidai 411.
 Bonyha(d) 41.
 Borai 359.
 Bori István 285.
 Bornemisza János, főkapitány
 215.
 (Hajdú vitézek hópénze) 215.
 273. 277. 287. 306. 312.
 316. 320. 322. 323. 326.
 329. 334. 338. 410. 423.
 462. 466.
 Bornemisza (tanuló) 460.
 Bornemisza Pál 364.
 Bosnyák Tamás 1. 127. 263.
 338. 341. 344. 394.
 Bosznia ország 53. 306.
 Böringel (Böringer) 1. Beringer.
 Böszörmény 35.
 Branicska 58. 234.
 Brassó 16. 54. 57. 117. 437.
 Boroszló 236. 255. 256.
 Breznóbánya 333.
 Breslau (l. Boroszló.)
 Brezova 266.

Buda 16. 26. 27. 47. 60. 212.
312. 442. 452.
Budai István 45.
Buditin 305. 315. 316. 319.
328. 338.
Bukarest 62.
Buquoi 136. 138. 139. 147.
151. 221. 231. 236. 239.
245. 248. 255. 266. 313.
327. 333. 334. 335. 338.
427.

C.

Caesar Gál. 198.
Carinthia 216.
Casztner 415.
Csalóköz 141. 299. 316.
Csanád 440.
Csanádi Antal 83.
Csatári János 80. 238.
Csavnik 209. 210.
Csáhoya 454.
Csáki István 436.
Cseffi 8.
Csehy András 37. 44. 299.
Csehország 19. 119. 131. 147.
163. 170. 173. 199. 202.
214. 216. 271. 305. 320.
Csejte 245.
Cseklész 302.
Csere György 322.
Csécsi András 46.
Csiky István 47. 263.
Csiklius 460.
Csikszék 407. 441.
Csomaközi 35. 62.
Csorba 325.
Csúthy Gáspár 221. 274. 286.
296. 299. 300. 326. 387.
Csúthy István 179. 180. 182.
192.
Czakó Mihály 415.
Czobor 231. 254. 255. 276.
297. 298.
Czenstochau 47.

D.

Damasd 178. 423.
Dampierre 139. 141. 142. 147.
151. 221.
Danczka 298.
Darócz 107.
Daróczi (Ferencz) 49. 87. 156.
288. 300. 349. 362.
Daróczy István 314.
Dánia 196.
Dániel (deák) 88. 336. 337.
Dániel Mihály 409.
Debreczen 52. 65. 83. 89. 96.
101. 102. 128.
Demjén Ferencz 342. 345.
Deregnyő 46.
Dersi István 461.
Detrekő 231.
Déva 57. 95. 425.
Divin (Dévény) 300.
Diarbekir 98. 453.
Diószeg 103. 104.
Dobsina 366.
Dochina 189.
Dóczy 9. 13. 47. 51. 74. 75.
100. 106. 112. 118. 122.
126. 127. 128. 267. 351.
421.
Dóczy István 267. 351. 421.
Dóna 264.
Drinápoly 325.

E.

Ecsed 71. 128. 425.
Eger 342. 440. 463.
Egerbegy 96.
Eghball 275.
Egregy György 218. 603.
Egri István 229. 254. 342.
Emicske 365.
Enczensdorf 221.
Eperjes 93. 204. 207. 296.
Erdély 2. 5. 6. 8. 9. 10. 15. 16.
18. 26. 35. 38. 45. 47. 49.

58. 59. 68. 70. 74. 81. 83.
91. 95. 112. 114. 117. 142.
175. 207. 245. 282. 291. 300.
361. 388. 421. 431. 448. 449.
468. 469.

Erdődi 204.

Erdőhátság 114.

Esztergom 440.

Eszterházy Dániel 193. 248.

Eszterházy (Esterhas) Miklós
107. 295. 333. 401.

Élesd 00 l.

Écskö 231. 254. 258.

Ér 50. 63. 73. 75. 453.

Érsekújvár 136. 141. 147. 168.

180. 183. 265. 283. 284.

296. 297. 298. 299. 300.

303. 306. 312. 313. 314.

315. 316. 319. 320. 322.

323. 325. 326. 327. 334.

337. 390.

F.

Fáncsi Ferencz 1. 183. 221.

Fehérhegy (Fejérhegy) 142.
197.

Fekete Péter 33. 34. 49. 51.

52. 56. 64. 65. 211. 237.

Feketető 73.

Ferdinánd 134. 135. 156. 157.

165. 178. 181. 182. 217.

235. 267. 271.

Fertő tava 158.

Filless István 151.

Flandria 16. 120.

Fogaras 26. 42. 430. 436.

Folti (Gergely) 61. 75.

Forgács Zsigmond 1. 5. 13. 64.

84. 205. 307. 308. 313.

329. 333.

Forgács Sigmondné 412.

Francia (ország) 198.

Francofurtum (Frankfurt) 460.

Freystath 313.

Fridrik (Fridericus) 208. 236.

243. 256. 264. 272. 273.

284. 287. 292. 319. 355.

385. 415.

Fülek (Filek) 133. 284. 285.

287. 298. 300. 316. 320.

328. 334. 335. 338. 340.

342. 352. 394.

G.

Galacz 355.

Galgá (szultán) 274.

Galgóc 138. 139. 141. 222.

228. 266. 398.

Gács 289.

Gálfi (György) 55. 56. 435.

Gálfi János 106.

Gáspár János 298. 325. 329.

Gábai Miklós 437.

Gercsey Pál 233.

Geréb András 228. 261. 262.

Gréc 20. 289.

Gesztely 391.

Géczy 72.

Gombos András 73. 75.

Gömör (vmegye) 366.

Göncz 124.

Gyárfás Pál 312.

Gyárlakó 132.

Gyergyó 407.

Győr 306.

Gyala 17. 440. 469.

Gyula-Fehérvár (Fehérvár) 27.

67. 74. 100. 104. 108. 115.

116. 118. 325. 435. 436.

439. 470.

Gyulafi László 104.

Gyulafi Sámuel 104. 436.

Gyulai István 412.

H.

Hainburg 150. 228. 236. 266.

Halep 29. 47.

Haller György 54. 275. 462.

Haller István 165. 166. 167.

185. 186. 188. 197.

Haller (Zsigmond) 35. 36. 42.
49. 262.

Halmágyi István 99.

Hatvan 440.

Hatvani István 93.

Havasalföld 15. 16. 29. 62. 74.
79. 127. 149.

Háromszék 407. 441.

Hogedüs Mihály 86.

Heidelberga 2. 19.

Hendlova 342.

Herenczyenij 164. 290.

Hibe 210.

Hidy György 25. 26.

Hilse 287.

Hodolin 427.

Hodosi 273.

Hofkirker 256.

Hofman 296. 307. 308. 312.
313. 326.

Holics 231. 254. 275. 354.

Holissou 354.

Hollach 154. 236.

Hollósi János 377. 378.

Homonna 157.

Homonnay (György) 24. 33.

34. 36. 38. 39. 42. 43. 44.

45. 46. 47. 49. 50. 51. 52.

53. 54. 55. 56. 57. 58. 60.

61. 64. 65. 66. 67. 68. 71.

73. 74. 75. 77. 78. 120.

126. 134. 139. 143. 146.

147. 149. 150. 151. 155.

213. 265. 421. 469.

Horváth Gáspár 101. 104. 252.
421. 470.

Horváth György 378.

Horváth István 102. 105. 178.
242. 249. 251. 334. 337.

Horvát János 241.

Hunyad (vmegye) 282. 441.

Huszár István 32. 137.

Huszt 10. 13. 36. 453.

Hutyin 30. 48. 441.

I.

Ibrahim 40. 437.

Ibrani (Mihály) 123. 124.

Ibráni Miklós 143. 144. 145.
154. 155. 159. 164.

Illyei János 212.

Illyés (diák) 255. 262. 264.

Illyésházy (István) 254. 266.

284. 309. 312. 321. 336.

337. 361. 373.

Illyvó (Lemberg) 100. 116.

Imrefi János 104.

Imrefi (Mihály) 34. 45. 101.
103.

Ináncs 339.

Inczédi 12.

India 471.

István (Tomsa, Tompsa, Tomspa)
30. 40. 43. 48.

J.

Jabloneza 262.

Jagerndorf 173. 236. 286. 300.

Jakosi 226. 265. 287. 358.

Jaroszló 147.

Jákófi Ferencz 352. 425.

János (király) 17. 18.

Járai István 14.

Jászó 365.

Jászvásár 40- 46.

Jenő 28. 38. 42. 47. 56. 57.

62. 65. 66. 88. 113. 441.

Jolava 287.

Jósika 104. 105.

Justh András 133. 238. 241.

318. 328. 332. 355.

Juszazuf 445.

K.

Kaján 58. 100.

Kamper György 184.

Kamuti Balázs 80. 100. 102.

104. 398. 400. 401.

Kamuti Farkas 41. 102.

- Kanizsa 20. 305. 306.
 Kapler Zsigmond 322.
 Kapi András 103. 132.
 Kapy László 132.
 Kapy Sándor 132.
 Kapy Zsigmond 132.
 Karánsebes 38. 42.
 Kasovszky 431. 432.
 Kassa 5. 14. 37. 46. 61. 68.
 84. 106. 109. 125. 126. 127.
 128. 129. 141. 142. 146. 151.
 156. 162. 163. 168. 170. 174.
 177. 201. 206. 208. 252. 268.
 288. 294. 314. 315. 316. 317.
 318. 322. 336. 351. 352. 356.
 360. 361. 365. 374. 379. 382.
 386. 404. 415. 416. 437. 462.
 470.
 Kassai István 204.
 Kassai Márton 70.
 Kasza György 232. 237. 244.
 Kazul (pasa) 29.
 Kákoni 233.
 Kálló 9. 129. 203.
 Károly (herceg) 379.
 Károli (Mihály) 101. 104. 116.
 117. 135. 262. 361. 381.
 387. 399. 415. 470.
 Kászon-Szék 407.
 Kátai Ferencz 339.
 Kátai János 287.
 Kendy István 24. 48. 90.
 Kereki 102. 105.
 Kerepesi István 434.
 Kőrös (folyó) 54. 114.
 Keresztesi Pál 435. 436.
 Keresztúr 265.
 Kortász János 461.
 Keserű 460.
 Kéri János 463.
 Kézsmárk 291.
 Killye 408.
 Királ György 70.
 Kis-Tapolca 328.
 Khlesl (Gleselig Gleschius) 23.
 29. 32. 64.
 Klacsno 434.
 Kocsis Zsigmond 242.
 Koháry 338.
 Kolalto 333.
 Kolonics 1. 61.
 Kolosvári országgyűlés 4. 36.
 42. 50. 53. 54. 58. 64. 67.
 80. 84. 85. 107. 109. 470.
 Komárom (város) 184. 198. 306.
 316. 320. 328.
 Konstantinápoly 29. 47. 325.
 Konyevspolsky 243.
 Koreczky 243.
 Korlát István 180. 212. 311.
 313. 411.
 Korlátkő 231.
 Kornis Zsigmond 56. 229. 240.
 244. 245. 261. 425. 440.
 462.
 Korotnai 244.
 Korpona 335.
 Kowacsóczy István 37. 43. 46.
 Kovács Mihály 13.
 Kovács Péter 74. 75. 76. 77.
 80. 84. 316.
 Kovácsi Péter 232. 233. 235.
 240. 244. 245. 354.
 Köhalom 111.
 Köpcsény 155.
 Körmöcz (bánya) 288.
 Körmöczbánya 341. 427.
 Kőrösi István 12.
 Közép-Szolnok (vmegye) 51. 99.
 Kővár 10. 13. 25. 26. 83.
 Krajnik 34.
 Krakkó 100. 146. 198.
 Kraszna (vmegye) 12. 51. 99.
 150. 234.
 Kremsir 354.
 Kutasi Mihály 333.
 Kún István 73. 74. 75. 76. 77.
 81.
 Kún László 344.

Küküllővár 93.
Kürthő György 455.

L.

Lakner 214.
Lander(fehérvár) Belgrád, Ne-
terfehérvár 16. 308. 310.
323. 352. 396. 437. 469.
Lausitz 172. 216.
Lelesz 148.
Lengyelország 24. 41. 47. 69.
75. 100. 134. 143. 146. 147.
148. 157. 163. 174. 214.
227. 246. 274. 385. 462.
Leopold herczeg 147.
Lénárd 275.
Léva 133. 197. 284. 316. 320.
328. 336. 342.
Lipce 334. 364.
Lievlant, Iffland 298.
Lippa 17. 26. 27. 28. 31. 32.
38. 42. 47. 52. 57. 60. 62.
65. 441. 468. 469.
Liptai Imre 329.
Liptó (város) 287. 289. 290.
313. 319.
Liptó (vmegye) 142. 207.
Liszka 265. 367. 368.
Litassi 313.
Litava 285. 289.
Lónyai András 9. 77. 108. 127.
» Zeigmond 427.
Lőce 138. 208. 287.
Lunden 460.
Lugos 38. 42.
Lysibon 109. 110.

M.

Maczó 132.
Magdeburger János 170.
(Magyar) Óvár 180. 300.
Majtényi 306.
Majtén 57. 65. 147.
Makai János 12.
Mannsfeld 255. 261. 290. 292.

293. 294. 305. 320. 356.
415.
Mansfeld Lajos 356.
Marhek 275.
Markó (vajda) 119. 134. 137.
139.
Maros-Vásárhely 441.
Matuszlai Pál 151.
Maximilián (Miksa) 472.
Máramaros (vmegye) 282.
Mária Christierna 303.
Márkus Ádám 306. 325.
Mátyás 217. 259. 283.
Medgyes 29. 89. 108. 436.
Meggau 184. 276.
Melyth Péter 130.
Memhet (aga) 4. 16. 38. 60. 119.
440. 469.
Mesopotámia 98. 453.
Micske 93.
Mikó Ferencz 60. 115.
Miskolcz 313. 329.
Mocsoni 61. 67.
Mocsonok 312.
Molard 26.
Moldva 15. 16. 19. 40. 48. 52.
72. 74. 127. 149. 361. 437.
441. 448. 449. 462. 471.
Monaki Miklós 156. 245. 261.
275.
Monaky Sebestyén 204.
Móricz (herczeg) 120. 197. 292.
Móricz Márton 155. 350.
Morva (ország) 111. 137. 141.
147. 197. 216. 226. 242.
271. 294. 295. 305. 311.
320. 328. 334. 363. 438.
441.
Munkács 41. 51. 128. 344.
Murány 277. 284. 287. 298.
301. 313. 329. 334. 338.
352. 364. 365.
Murát (pasa) 440.
Muszkaország 146.

Musztafa (aga) 437.
München 120.

N.

Nagy András 240.
Nagy-Bánya 10. 110.
Nagy István 43. 72. 73. 74. 75.
76. 80. 83. 87.
Nagy Károly 108. 109.
Nagy Lőrincz 262.
Nagy Lukács 61. 67. 316.
Nagy-Szombat 87. 137. 141.
142. 220. 221. 250. 251.
265. 272. 283. 300. 303.
310. 323. 396. 352.
Nádasd 230.
Nádasdi 119. 252.
Németország 24. 175. 202. 459.
Nikolsburg (Nekispurg) 166.
226. 354. 355. 373.
Nógrád (város) 284.
Nyárhid 333.
Nyári István 210. 353. 356.
Nyáriné 456.
Nyári Pál 440.
Nyitra 71. 193. 197. 284. 293.
297. 313.
Nürnberg 191. 466.
Olasz Péter 80.
Oláhország 20.

O.

Olomutz (Olmütz) 354.
Ormánközy Gergely 208. 209.
304. 310. 313. 315.
Oroszi András 297. 300.
Orsova 454.
Ostrosith István 311. 321. 388.
Osy 452.
Oszmán 441.
Ónod 148. 411.
Örvend 103.

P.

Paczal 103.
Pajor Demeter 70.

Paksi István 311.
Palatics 339.
Palánk 335.
Palota 452.
Paysos János 417.
Páka 72.
Pálfiak 263. 362.
Pálfi István 263. 334. 362.
Pálfi Miklós 263. 332. 333. 334.
338.
Pápa 333.
Párkán 306. 312. 325. 334.
Pásztor Pál 303.
Pázmány 68. 69. 166. 266.
Perényi (Pereni) Ferencz 252.
410. 411.
Perneszi 71. 82.
Persia 30.
Pest (vmegye) 242.
Pete György 266. 359. 423.
Petendij 277. 286. 287.
Petenaj 286.
Peterdy 257. 264.
Petneházi István (jenei kapitány)
65. 70. 134. 136. 141. 159.
229. 240. 242. 244. 251.
261. 267.
Péché 183. 192. 193.
Pécsi Simon 324.
Plati 240.
Podolia(ság) 31. 198.
Pogrányi 296.
Pogrányi György 427.
Poroszország 298. 411.
Pozsony 93. 116. 117. 119.
123. 136. 138. 141. 144.
147. 149. 152. 156. 159.
175. 176. 180. 181. 182.
183. 202. 207. 226. 262.
263. 266. 273. 275. 283.
288. 289. 302. 303. 309.
319. 320.
Prága 37. 79. 99. 119. 120.
122. 137. 170. 185. 191. 1

255. 261. 271. 295.
 319. 390.
 Prájner 232. 233.
 Prázsmár 46. 117.
 Pribék István 99.
 Prini Ferencz 353. 360. 361.
 367.
 Puskás 254.
 Putnok 306. 323.
 Putnoki 56.

Q.

Quad 411. 415. 465.
 Questenbergh 109.

R.

Radna 407.
 Raduly (vajda) 40. 50. 66. 68.
 69. 99. 149. 407. 409.
 Rauensburg 355.
 Rákóczi György 124. 128. 134.
 201. 226. 268. 284. 287.
 300. 301. 318. 320. 338.
 379. 437.
 Rákóczi János 148. 156. 220.
 254. 262. 351. 370. 371.
 Rákóczy Zsigmond 226.
 Reöti (Reöthy) Orbán 405. 411.
 Rédei Farkas 46. 304.
 Rédey Ferencz (Ferkö) 26. 100.
 102. 134. 136. 138. 141.
 220. 262. 266. 272. 304.
 338.
 Rédei Ferenczné 470.
 Rédei Pál 46. 106. 115. 222.
 470.
 Régeni János 26.
 Révai (Péter) 119. 182. 301.
 316. 328. 332.
 Rimai 241. 242. 267. 274. 307.
 Rima-Szombat 209. 323. 329.
 349.
 Regensburg 354.
 Rosemberg 285. 295. 303. 360.
 Rozsnyóbánya 234. 367. 374.
 431.

Rozgony 365.
 Rovna 334.
 Rudolph 251. 440.
 Rukar 408.
 Rupp 204.

S.

Sarkad 12. 44. 49.
 Sarmasági 69.
 Sassin 254.
 Sándor János 226. 309.
 Sárkány sziget 251.
 Sáros (vmegye) 132.
 Sáros-Patak 128. 159. 201. 265.
 271.
 Sátorallya-Ujhely 233.
 Sebes 365.
 Segesvár 13. 72. 86. 112.
 Semte 222. 284. 297. 299.
 Sennyei Gáspár 193. 233.
 Sepsi 317.
 Serédi István 160.
 Serotjn (Serotin) 446.
 Sigmond (fejedelem) 26. 31.
 437:
 Silezia 19. 122. 172. 207. 242.
 262. 263. 273. 305. 311.
 363. 379.
 Simeon (vajda) 30.
 Simonyi György 63.
 Slik 333.
 Solkowszky 89. 149. 243.
 Solyomkö 103.
 Somlyai Istvánné 34.
 Somodi György 71. 76.
 Somogyi Mátyás 299.
 Sopron 154. 180. 183. 220.
 283.
 Sós István 184.
 Sorbán (vajda) 16. 73. 75. 77.
 421. 469.
 Spáczay 263.
 Sterarczer 183.
 Stiria (Stájerország) 203. 216.
 242. 305. 333.

Stomfa 266.
 Strasznicza 236. 261.
 Strucz Ferencz 243. 350.
 Stumful 262. 272. 277. 291.
 Szabolcs (vmegye) 52.
 Szabó János 84.
 Szakolcza 111. 183. 189. 190.
 193. 228. 230. 231. 234.
 Szalacs 50. 51. 54.
 Szalai Ferencz 58.
 Szalai György 206.
 Szaláncz 365.
 Szaniszló 87.
 Szathmár 9. 14. 51. 61. 71.
 106. 109. 128. 344. 470.
 Szathmár (vmegye) 34.
 Szajn Giray (szultán) 5. 45.
 454.
 Szádvár 359.
 Szárászi Mátty's 461.
 Szász-Fenes 80.
 Szeben 7. 8. 13. 439. 441.
 Szeged 440.
 Szencz 302.
 Szendrő 148. 214. 315. 323.
 339. 340. 359. 389.
 Szenicze 230.
 Szent-Benedek 316. 328.
 Szent-György 360.
 Szent-Imreh 44.
 Szent-Jób 82. 88.
 Szent-Kereszt 335. 342.
 Szent-Márton 138.
 Szent-Mihály 138.
 Szent-Miklós 67.
 Szepes (vmegye) 299.
 Szepesvár 179. 209. 287.
 Szepsi 434.
 Szepsi János 298. 333. 358.
 Szécsy György 126. 133. 136.
 141. 144. 151. 159. 262.
 277. 283. 284. 287. 298.
 306. 316. 318. 329. 333.
 334. 338. 339. 346. 350.
 364. 367. 368. 374. 424.

Szécsay Györgyné 430.
 Szécsén 284.
 Szécsenyi 334.
 Székel Moizes 54. 93. 440.
 Szénási Mátty's 74. 75. 76. 80.
 Szikszó 340.
 Szilágyság 54. 73.
 Szilágyi János 25.
 Szilvási 41.
 Syria 29.
 Szitya (Scitha ország) 468.
 Szkender (Zkender) 4. 31. 53.
 57. 60. 62. 72. 80. 198. 241.
 242. 250. 437. 441.
 Szobonya István 183.
 Szoboszló 35. 52.
 Szolnok 17. 51. 440. 455.
 Szolnok (vmegye) 12. 234.
 Szombathelyi Márton 461. 462.
 Szörény 454.
 Sztolicza 146.
 Szucsán 141. 210. 393.
 Szulejman (császár) (Zuliman,
 szultán) 17. 18. 47.
 Szunyogh Mózes 311. 313. 321.
 Szunyogh Gáspár 427.

T.

Tallai György 333.
 Tapolcza 139.
 Tarczai 265.
 Tarczai Sándor 460.
 Targovist 29. 57. 100.
 Tarjáni 33.
 Tarnócz 313.
 Tarras István 246.
 Tasnád 10. 49. 50. 52. 87. 106.
 108. 309. 470. 471.
 Tata 183.
 Tállya 361.
 Teifenbach 183. 236. 266.
 Temesvár 16. 17. 440. 441.
 469.
 Terebes 149. 365.

Tessin 122. 286. 291. 305.
315. 320. 321.
Tholdalagy Mihály 47. 67. 325.
424.
Turn gróf 138. 154. 205. 256.
257. 258. 261. 263. 264.
289. 296. 325.
Thurzó Imre 119. 120. 122.
170. 177. 218. 228. 233.
296. 324. 342. 358.
Thurzó Kristófné 179. 361.
Thurzó Szaniszló 122. 142. 240.
306. 358. 382.
Thúri Ferencz 183.
Tokaj (Tokai) 84. 129. 265.
271. 304. 374. 415. 428.
445.
Toldy István 437.
Torda 385.
Torma Kristóf 437.
Torna 339. 365.
Toronya 411.
Tótország 306.
Tököli (Teokeoli) 209. 214. 226.
Törös 49. 436.
Török István 155.
Törökország 27.
Trencsén (város) 313. 337. 360.
Trencsén (vmegye) 142. 211.
284. 297. 305. 320. 321.
322. 333. 334. 336. 338.
355. 416.
Túri Ferencz 183.
Túrócz (város) 291. 294. 313.
316. 319.
Túrócz (vmegye) 142.

U.

Udvarhely 40.
Udvarhelyszék 407. 441.
Ujlak 146.
Ujvári Mihály 262.
Ung 61. 265. 349.

Ungvár 33. 42. 51. 52. 201.
271. 316.

Z.

Zaránd 441.
Zay Lőrincz 183. 299.
Zemplén (vmegye) 144. 253.
265. 349.
Zilah 93.
Ziska 101. 374.
Zmeskal 124. 340.
Zokoli Péter 68.
Zoltán Ferencz 138. 185.
Zombor 146.
Zólyomi 283. 287. 301. 313.
316. 333. 342.
Zólyomi Dávid 103. 436.
Zöldfikár aga 445.
Zsaka 35. 44. 49.
Zsibó 54.
Zsolna 262. 272. 290. 299.
305. 315. 328.

V.

Vadkert 452.
Vallon Péter l. Ballon.
Vaskapu 38. 47.
Vay Lőrincz 302.
Vác 183. 192.
Várad 1. 2. 4. 5. 12. 13. 34.
35. 36. 42. 50. 52. 54. 66.
67. 70. 73. 74. 75. 76. 77.
78. 79. 82. 84. 85. 88. 89.
92. 95. 96. 105. 112. 113.
114. 120. 125. 127. 212.
338. 374. 383. 441. 453.
454. 459.
Vekker 290.
Velenceze 436.
Verdugó trombitás 253. 259.
Veres Márton 14. 67. 113.
Veresvár 233.
Vesztenez 141.

**THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
REFERENCE DEPARTMENT**

**This book is under no circumstances to be
taken from the Building**

**THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
REFERENCE DEPARTMENT**

**This book is under no circumstances to be
taken from the Building**

[illegible]

JAN 20 1927

